

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Sehriye Şahin

APPIANOS ALEKSANDREUS VE
CASSIUS DİO COCCEIANUS'A GÖRE

ROMA-KARTACA SAVAŞLARI

Sehriye Şahin

SELENCE

**APPIANOS ALEKSANDREUS VE
CASSIUS DİÖ COCCEIANUS'A GÖRE
ROMA-KARTACA SAVAŞLARI**

SEHRİYE ŞAHİN

SEHİRİYE ŞAHİN

1993 yılında Gümüşhane’de doğdu. 2016 yılında Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalından bölümünün tek mezunu olarak eğitimini tamamladı. 2018 yılında aynı fakültede Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalında başladığı Yüksek Lisansını “Appianos Aleksandreus ve Cassius Dio Cocceianus’a göre Roma-Kartaca Savaşları” başlıklı teziyle 2021 yılında tamamladı.

**APPIANOS ALEKSANDREUS VE
CASSIUS DİÖ COCCEIANUS'A GÖRE
ROMA-KARTACA SAVAŞLARI**

SEHRİYE ŞAHİN

İstanbul, 2021

SELENCE YAYINLARI

No: 183 | Tarih Serisi: 142 | Ekim 2021, 1. Baskı

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

YAZAR

Sehriye Şahin

EDITÖR

Tuna Akçay

YAYIMA HAZIRLAYAN

Murat Çaylı

SON OKUMA

İnayet Bebek

KAPAK GÖRSELİ

August Woernle Von Adelsfried (Hannibal's Crossing of the Alps, 1866)

KAPAK TASARIMI

Şevket Dönmezoğlu

SAYFA DÜZENİ

Hilal Yazlık

BASKI-CİLT

Repar Dijital Matbaası

ISBN

978-625-7459-31-0

SERTİFİKA NO.

40675

Selenge Yayınları,
Repar Tasarım
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
Selami Ali Efendi Cad., No: 5
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 522 48 45
www.selenge.com.tr
e-posta: selenge@selenge.com.tr

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında
metin ya da görseller yayınevinin izni
olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
KISALTMALAR	13
ÖN SÖZ	15

GİRİŞ

1. Çalışmanın Kapsamı.....	17
2. Teknik Noktalar.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

KARTACA VE ROMA'YA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Kartaca'nın (Carthago) Coğrafyası, Kökeni ve Kuruluşu (İÖ Y. 814).....	19
1.1.1. Antik Kent Kartaca	19
1.1.2. Topografya.....	20
1.1.3. Ticaret.....	23
1.1.4. Kartaca'nın Kökeni ve Kuruluşu	25
1.2. Kartaca'nın Politik Kurumları ve Kamusal İşlevleri.....	30
1.2.1. Sufetler (Sufes, etis)	31
1.2.2. Senato – Yaşlılar Konseyi.....	32
1.2.3. Halk Meclisi.....	32
1.2.4. Yüzler veya Yüz Dörtler Mahkemesi.....	33
1.3. İÖ VI.-IV. Yüzyıllarda Kartaca ve Roma.....	34
1.4. Roma-Kartaca Arasındaki İlişkiler (İÖ VI.-III. Yüzyıllar)	37

İKİNCİ BÖLÜM
ROMA-KARTACA SAVAŞLARI
HAKKINDA ANTİK TARİHYAZIMI

2.1. Appianos Aleksandreus (İS y. 95- y. 165)	45
2.1.1. Yaşamı ve Eserleri	45
2.1.2. Üslubu ve Dil Özellikleri	51
2.1.3. Appianos Aleksandreus'un Roma Devlet Yönetimi Konusundaki Görüşleri	56
2.1.4. Tarih Yazarı Olarak Appianos Aleksandreus'a ve Eserine Yöneltilen Eleştiriler	59
2.2. Cassius Diō Cocceianus (İS y. 150-235)	59
2.2.1. Hayatı ve Eserleri	59
2.2.2. Üslubu ve Dil Özellikleri	62
2.2.3. Cassius Diō Cocceianus'un Devlet Yönetimi Konusundaki Görüşleri	64
2.2.4. Tarih Yazarı Olarak Cassius Diō Cocceianus'a ve Eserine Yöneltilen Eleştiriler	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ROMA-KARTACA SAVAŞLARI

3.1. I. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Primum, İÖ 264-241)	71
3.1.1. II. Hierōn-Roma İttifakı (İÖ 263)	76
3.1.2. Acragas Kuşatması (İÖ 262)	78
3.1.3. Mylae Muharebesi (İÖ 260)	80
3.1.4. Rēgulus'un Kuzey Africa Seferi (İÖ 256)	83
3.1.5. Tyndaris Kuşatması (İÖ 254)	87
3.1.6. Lilybaeum Kuşatması ve Drepana Muharebesi (İÖ 250-249)	89
3.1.7. Heirkte ve Eryx Kuşatmaları (İÖ 248/6-244)	92

3.1.8. Aegates Muharebesi (İÖ 242)	92
3.1.9. I. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları	94
3.2. II. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Secundum, İÖ 218-201)	95
3.2.1. Tagus ve Saguntum Kuşatmaları (İÖ 220-219)	96
3.2.2. Ticinus Muharebesi (İÖ 218)	98
3.2.3. Trebia Muharebesi (İÖ 218)	101
3.2.4. Trasumenus Muharebesi (İÖ 217)	104
3.2.5. Cannae Muharebesi (İÖ 216)	108
3.2.6. I. Nola Kuşatması (İÖ 216) ve Macedonia Kralı V. Philippos ve Kartaca İttifakı (İÖ 215)	120
3.2.7. II. Nola Kuşatması (İÖ 215)	122
3.2.8. III. Nola Kuşatması (İÖ 214) ve Casilinum Kuşatması (İÖ 214)	124
3.2.9. I. Beneventum Muharebesi (İÖ 214)	125
3.2.10. Leontini Muharebesi (İÖ 214)	126
3.2.11. Syracusae Kuşatması (İÖ 213)	128
3.2.12. Syracusae'in Ele Geçirilmesi (İÖ 212)	129
3.2.13. II. Beneventum Muharebesi (İÖ 212)	132
3.2.14. Capua Kuşatması (İÖ 212)	132
3.2.15. I. Herdonea Kuşatması (İÖ 212)	134
3.2.16. I. Tarentum Kuşatması (İÖ 212)	135
3.2.17. Baetis Muharebesi (İÖ 211)	137
3.2.18. Capua'nın Ele Geçirilmesi (İÖ 211)	140
3.2.19. II. Herdonea Kuşatması (İÖ 210)	142
3.2.20. Numistro Muharebesi (İÖ 210)	144
3.2.21. II. Tarentum Kuşatması (İÖ 209)	144
3.2.22. Asculum (Apulia) Muharebesi (İÖ 209)	146

3.2.23. Carthago Nova Muharebesi (İÖ 209)	148
3.2.24. Baecula Muharebesi (İÖ 208)	152
3.2.25. Metaurus Muharebesi (İÖ 207)	158
3.2.26. Ilipa Muharebesi (İÖ 206)	164
3.2.27. Locri Muharebesi (İÖ 205)	169
3.2.28. Crotona Muharebesi ve Libya Seferi (İÖ 204)	171
3.2.29. Utica Kuşatması (İÖ 203)	172
3.2.30. Bagradas Muharebesi (İÖ 203)	175
3.2.31. Zama Muharebesi (İÖ 202)	176
3.2.32. II. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları	179
3.3. III. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Tertium, İÖ 149-146)	180
3.3.1. III. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları	192
3.4. Appianos ve Cassius Diō'nun "Rhōmaïka" Adlı Eserlerinde Roma-Kartaca Savaşlarını Ele Alışlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme	194
SONUÇ	203
KAYNAKÇA	207
EKLER	219
DİZİN	351

Sevgisini ve desteğini esirgemeyen kardeşim Seher Şahin'e

SUNUŞ

Değerli öğrencim Sehriye Şahin'in titizlikle kaleme aldığı *Appianos Aleksandreus ve Cassius Diō Cocceianus'a Göre Roma-Kartaca Savaşları* başlıklı eserini okuyuculara sunmaktan büyük bir mutluluk ve gurur duymaktayım. MÖ III. yüzyılda, Batı Akdeniz Havzası'nın en büyük devleti olmayı amaçlayan Roma ve Kartaca karşı karşıya geldi. Roma'nın Güney İtalya'daki Hellēn kentlerine egemen olup siyasi ve ticari menfaatlerini üstlenmesiyle Roma-Kartaca Savaşları başladı. Yazar Sehriye Şahin, Roma tarihinin dönüm noktalarından biri olan savaşları, Antik Dönem yazarlarının Hellēnce ve Latince yazdıkları eserlerinden çeviriler yaparak Türkçeye kazandırmıştır. Yazar, Appianos Aleksandreus'un 'Ρωμαϊκά adlı eserinin dört ayrı kitabını ve Cassius Diō Cocceianus'un 'Ρωμαϊκή ιστορία adlı eserinin XI. ve XXI. kitaplarını orijinal dilinden çevirmiş ve Roma-Kartaca Savaşlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmiştir. Ayrıca bu savaşlara değinen Polybios, Halikarnassoslu Dionysios, Diodōros Sicilus ve Titus Livius'un eserlerinden yararlanmakla kalmamış, modern araştırmacıların çalışmalarını da titizlikle incelemiş ve değerlendirmelerine dâhil etmiştir. Sehriye Şahin, Roma-Kartaca Savaşlarının birincil kaynaklarını özgün dillerinden çevirerek ve bunları modern kaynaklar ışığında eleştirel okumaya tâbi tutarak başarılı bir eser ortaya koymuştur. Bu çalışmasından dolayı yazarı kutluyor ve kaynak diline dayalı bilimsel çalışmalarının devamını diliyorum.

Hülya Boyana
Ankara, 2021

KISALTMALAR

Amm. Marc.	Ammianus Marcellinus
App. Civ.	Appianos, <i>Bella Civilia</i>
App. Hisp.	Appianos, <i>Iberica</i>
App. Hann.	Appianos, <i>Hannibalica</i>
App. Mith.	Appianos, <i>Mithridatius</i>
App. Pun.	Appianos, <i>Libyca</i>
App. pref.	Appianos, <i>Praefatio</i>
App. Sic.	Appianos, <i>Sicula</i>
App. Syr.	Appianos, <i>Syria</i>
Arist. pol.	Aristotelēs, <i>Politica</i>
bk.	bakınız
Caes. BGall.	Caesar, <i>Bellum Gallicum</i>
Cass. Diō/ Zonar.	Cassius Diō Cocceianus/Zonaras
Cic. off.	Cicero, <i>De Officiis</i>
Cic. har. resp.	Cicero, <i>De Haruspicum Responso</i>
Curt.	Q. Curtius Rufus
çev.	çeviren
Diod. Sic.	Diodōros Siculus
Eutr.	Eutropius
fig.	figür
Flor.	Florus
Frontin.	Frontinus
Hdt.	Hērodotos
Hom. Od.	Homēros, <i>Odysseia</i>
Hor. Carm.	Horatius, <i>Carmina</i>
Iust. Epit.	Iustinus, <i>Epitome</i>

Joseph. <i>Ap.</i>	Josephus, <i>Contra Apionem</i>
Liv.	Titus Livius
Livy. <i>Epit.</i>	Livius, <i>Epitomae</i>
Livy. <i>Per.</i>	Livius, <i>Periochae</i>
Macro. <i>Sat.</i>	Macrobius, <i>Saturnalia</i>
Nep.	Cornēlius Nepos
Plin. <i>HN.</i>	Plinius, <i>Naturalis Historia</i>
Plut. <i>Vit. Cat.</i>	Plutarkhos, <i>Vitae Parallae, Catō</i>
Plut. <i>Vit. Fab.</i>	Plutarkhos, <i>Vitae Paralellae, Fabius</i>
Plut. <i>Vit. Marc.</i>	Plutarkhos, <i>Vitae Paralellae, Marcellus</i>
Plut. <i>Vit. Rom.</i>	Plutarkhos, <i>Vitae Paralellae, Romulus</i>
Polyb.	Polybios, <i>Historiai</i>
Sall. <i>Bel. Iug.</i>	Sallustius, <i>Bellum Iugurthinum</i>
Sen. <i>Clem.</i>	Seneca, <i>de Clementia</i>
Strab.	Strabōn, <i>Geographica</i>
Suet. <i>Tib.</i>	Suetonius, <i>Tiberius</i>
vd.	ve devamı
Vell.	Velleius Paterculus
Verg. <i>Aen.</i>	Vergilius, <i>Aeneis</i>
Vitr. <i>De arch.</i>	Vitruvius, <i>De architectura</i>
Xen. <i>Hell.</i>	Ksenophon, <i>Hellēnica</i>
y./Y.	yaklaşık

ÖN SÖZ

Roma Devleti'nin Kartaca'yla tutuştuğu uzun soluklu savaşı, Kartaca'yı düşman belleyen tarihçilerin tuttuğu kayıtlardan okumaktayız. Yaklaşık on altı yıl boyunca Roma'ya kök söktüren Annibal'i de ezeli düşman olarak gören tarihçilerin anlattıkları kadarıyla bilmekteyiz. Bu tarihçilerin Hellên ve Romalı olduklarını ve yaşadıkları dönemin şartlarını göz önünde bulundurduğumuzda işin rengi daha da değişir. Bunlar göz ardı edilmeden okunduğundaysa her şey şeffaf bir şekilde anlaşılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde; Antik Kartaca'nın topografyası, kentin ticari girişimleri, Kartaca'nın kuruluş efsaneleri, ticaret kolonisine dönüşmesi, politik kurumları ve İÖ VI.-IV. yüzyıllarda Roma-Kartaca ilişkilerine yer verildi. İkinci bölümde, Roma-Kartaca Savaşları hakkındaki Antik tarihyazımına ilişkin kısa bir değerlendirmeye yapıldı. Daha sonra Appianos Aleksandreu's'un ve Cassius Diō Cocceianus'un yaşamına, eserlerine, üslubuna, dil özelliklerine, devlet yönetimine bakış açılarına yer verildi. Üçüncü bölümde, bu kaynaklar ışığında Roma-Kartaca Savaşlarının sebepleri ve sonuçları incelendi. Konunun daha iyi incelenebilmesi için eserlerinde bu savaflara değinen yazarların kayıtlarından faydalandı. Son olarak Appianos Aleksandreu's'un ve Cassius Diō Cocceianus'un eserlerinde Roma-Kartaca Savaşlarını nasıl ele aldıkları sistematik olarak karşılaştırıldı.

Tarihyazımında kaynakları ana dillerinden okumaya çalışmak ve meselenin özünü kavrayabilmek gerekir. Aisōpos masallarıyla bana Antik Yunan dilini sevdiren, öğrenmem için çaba sarf eden ve her zaman destek olacağını bildiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Tansu Açık'a teşekkür ederim. Latin Dili ve Edebiyatı'nı büyük bir hevesle öğrendiğim, sabrına hayran olduğum, daima yanımda olan pek kıymetli hocam Prof. Dr. F. Gül Özaktürk'e ve tez yazımda bana şevk veren, cesaretlendiren ve iyi dileklerini esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Özaktürk'e müteşekkirim. Üzerimde çok

emeği bulunan ve başarılı olmamı yürekten isteyen kıymetli hocam Prof. Dr. Fafo Telatar'a da teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca çalışmamla ilmek ilmek ilgilenen, ruhum sıkıldığında imdadıma yetişen, desteğini hiç esirgemeyen, danışmanım olmasını büyük bir şans olarak gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Hülya Boyana'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Maddi manevi desteğiyle her zaman yanımda olan, sevgilerini ve ilgilerini eksik etmeyen anneme, babama ve kardeşime yürekten teşekkür ediyorum.

Sehriye ŞAHİN
Ankara, 2021

GİRİŞ

1. Çalışmanın Kapsamı

Bu çalışmada Kartaca kentinin kuruluşuna, sosyal, kültürel ve siyasi hayatına yer verildi. Daha sonra Appianos Aleksandreus ile Cassius Diō Cocceianus'un Roma-Kartaca Savaşlarına ilişkin kayıtları ana dillerinden çevrildi ve modern kaynaklar üzerinden değerlendirildi. Bu tarihçilerin anlatımlarını desteklemek veya yüzeysel olarak değindikleri olayları detaylı bir şekilde ele alabilmek için diğer antik yazarlardan da faydalanıldı. Ayrıca dönemle ilgili gözden kaçan veya üzerinde fazla durulmayan aşağıdaki hususlar tartışıldı:

-Roma Devleti'nin İmparatorluk Çağı'nda yaşayan Appianos ve Cassius Diō Cocceianus Roma-Kartaca Savaşlarını nasıl değerlendiriyorlardı?

-Appianos Aleksandreus'un ve Cassius Diō Cocceianus'un anlatılarında benzerlikler veya farklılıklar var mıdır?

-Yazarlar olaylara tarafsız bir gözle bakabildiler mi?

-Kartaca'yla yapılan savaşlar Roma Devleti için ne ifade ediyordu?

Bu sorulardan yola çıkarak Kartaca'nın kuruluşu, kökenleri, coğrafi özellikleri ve tarihi gelişimi incelendi. Appianos Aleksandreus'un ve Cassius Diō Cocceianus'un yaşam koşulları, tarihçilikleri ve görüşleri hakkında bilgiler verildi; onların anlatımlarıyla Roma-Kartaca Savaşları ele alındı.

2. Teknik Noktalar

Yazarlar metin içinde Latince auctorun kısaltması A harfiyle numaralandırılmıştır. Tarihi kronoloji göz önünde tutuldu ve Appianos Aleksandreus'un eserleri alfabetik şekilde sıralandı. Buna göre "Annibal Savaşları" adlı eseri A1, "Hispania Tarihi" A2, "Punica" adlı eseri A3 ve "Sicilia Tarihi" A4, "Syria Tarihi" A5 olarak numa-

ralandırıldı. Cassius Diō Cocceanus'un "Rhōmaïka" adlı eseri ise A6 olarak verildi. Bu kaynaklardan yapılan alıntılar, metin içerisinde cümlelerden sonra belirtildi. Antik edebî metinlerin tercümeleri, çalışmanın sonundaki *Antik Yazarların Metinde Kullanılan Pasajları* bölümünde yer almaktadır. Bu pasajlar, Latince *passus* sözcüğünün baş harfi P ile kısaltılarak numaralandırıldı.

Çalışmada kullanılan antik yazarların ve eserlerinin kısaltmaları için *Oxford Classical Dictionary, 4th Edition* kullanıldı. *Oxford Classical Dictionary, 4th Edition*'da bulunmayan kısımlar için de *DNP*'den yararlanıldı. Metinde geçen Hellēnce isim ve sözcüklerin transkripsiyonunda *ē* (η) *epsilon* (ε) ve *omegayı* (ω) *omikron* (ο) ayırmak için harflerin üzerine bir uzatma işareti (–) eklendi. Hellēnce isimlerin ve sözcüklerin transkripsiyonu yapılırken asıllarına bağlı kalmaya özen gösterildi. Örneğin Hannibal, Hamilcar ve Hasdrubal gibi isimler, Hellēn dilinde ünlü harflerin başında *spiritus lenis* yer aldığı için Annibal, Amilcar ve Asdrubal olarak yazıldı. Ancak Senatus, legion gibi kelimelerde Türkçeye yerleşen hâlleri (Senato, lejyon) tercih edildi. Tarihlendirmelerdeyse İÖ ve İS kısaltmaları kullanıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARTACA VE ROMA'YA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Kartaca'nın (Carthago) Coğrafyası, Kökeni ve Kuruluşu (İÖ Y. 814)

1.1.1. Antik Kent Kartaca

Romalıların İÖ 146 yılında Kartaca kentini ortadan kaldırmaları basit bir şekilde olmadı. Ateşe verilen kent, taş üstünde taş kalmayacak şekilde yok edildi. Bu nedenle arkeolojik verilerle Kartaca kentinin toplumsal yaşamı hakkında işe yarar bilgiler edinebilmemiz mümkün değildir.¹ Appianos Aleksandreus da kentin ateşe verilmesini ve yaşanan pek çok olayı, Scipiō'nun Byrsa'yı² ele geçirmesini ve orada verilen savaşı gözlerimizde canlandırabileceğimiz şekilde aktarır (A3, P3-P4).

Araştırmacı Braudel, Plinius'un "zift kaplı damlar"dan bahsetmesinin, Romalıların bu kenti nasıl yerle bir ettiğini açıklar nitelikte olduğunu düşünmüş ve Kartacalıların yapılarında zift kullandıkları için bunu zorlanmadan başarabildiklerini ileri sürmüştür.³ Ayrıca P. Cintas'ın "Onların denizdeki talihinin büyük ölçüde tekne gövdelerini kalafatlamada *bitum* (doğal zift) kullanmalarından kaynaklandığına inanmaya hazırım" sözünden yola çıkarak, Kartaca'nın zift kullanımını Fenike'den aldığını ve bitumun Fenikeli gemiciler tarafından kullanıldığını iddia etmiştir.⁴

1 Braudel, 2018: 75.

2 Antik Kartaca'da Fenike Limanı üzerinde surlarla çevrili bir kale.

3 Braudel, 2018: 71.

4 Braudel, 2016: 238-239.

MacDonald'a göre Roma, kenti yok etmeye çalışan Annibal'in ölümünden sadece otuz altı yıl sonra Kartaca'dan intikam almış ve yerle bir ettiği kentin temelleri üzerine yeni bir kent kurmuştur.⁵ Appianos, Kartaca'nın tekrardan yaşanılabilir hâle gelmesinin iki yüz yıl sonra mümkün olduğunu ifade eder (A3, P5).

1.1.2. Topografya

İÖ VIII-III. yüzyıllar arasında Kartaca, Batı Akdeniz'de egemen devlet konumuna yükselmiş ve aynı şekilde kentini de büyütmiştir. Bu büyüme süreci hakkında sunabileceğimiz kanıt, güneyden kuzeye doğru yayılan sıralı mezar buluntularıdır.⁶ Braudel'e göre Kartaca'nın ilk gerçek büyümesi ve gelişimi, Kartaca'nın Sicilia'daki (Sicilya) yenilgisinden sonra Libya'da bir imparatorluk kurmaya yoğunlaştıkları sırada gerçekleşmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda Romalıların kurduğu kentin üç dört metre altında Kartaca sitesinin bir mahallesi ortaya çıkarılmıştır.⁷ Braudel'in aktarımına göre Kartaca kentleri, düz çizgi hâlinde ve pek dar olmayan sokaklardan oluşuyordu ve Sicilia kentlerine benzer bir lağım şebekesine sahipti. Byrsa üzerine yerleştirilen kent, karadan gelecek saldırılara karşı direnmek için üç sıra surlarla çevrilmişti. Halkın yaşadığı yerler, liman çevresinde öbeklenmişti. Limanla Byrsa yarı yolu üzerinde bulunan meydanın agora olabileceği düşünülmüştür. Megar adlı dış semtlerde bahçeler, meyvelikler ve zengin villalar sıralanıyordu. Braudel, birkaç zengin yöneticinin çevresinde toplanan işçi, köle, gemici ve zaman zaman paralı askerlerden oluşan halk kitlesinin bir hayli yoğun olduğunu ileri sürer.⁸

Kartaca'nın topografyası hakkında yapılan arkeolojik çalışmalar bilgi vermenin yanı sıra edebî kaynaklarda aktarılan tasvirleri de doğrular. Antik yazarlara göre kent, etrafını çevreleyen surlarla korunuyordu. Amasialı (Amasya) tarihçi ve coğrafyacı Strabon (İÖ 63 - İS 23), "Kartaca kentinin surlarını ölçtüğünü ve surların kırk milden fazla olduğunu" aktarır. Lakin böyle bir rakam imkânsız bulunur. Livius ise "yirmi bir mil" diyerek daha güvenilir bir tahmin verir.⁹

5 MacDonald, 2018: 330.

6 Harden, 1939: 6.

7 Braudel, 2018: 75.

8 Braudel, 2018: 76.

9 Liv. *Epit.* i; Strab. *XVII.* 3. 14; Harden, 1939: 7.

Kıstağı koruyan savunmayla ilgili detaylı tasvirleriyse kentin kuşatılmasına tanık olan Polybios'tan alıntılar yapan Appianos'un eserinden edinmekteyiz (A3, P6). Strabon, "Byrsa olarak adlandırılan bir akropolün varlığından ve etrafını saran evlerden, akropolün üzerinde yükselen Asklepios Tapınağı'ndan" bahseder. Vergilius ise şehrin ortasında bir koru olduğunu ve Didō'nun orada bir tapınak kurduğunu aktarır. Appianos, Byrsa akropolünde çok katlı evler olduğundan (A3, P3), Zonaras ise Manicius'un Kartaca'ya yelken açtığı zaman Megalia adı verilen surun etrafında dolaştığından bahseder.¹⁰

Fenike kentlerinin hemen hemen hepsinde dar sokaklar ve çok katlı evler görülür.¹¹ Harden'e göre Byrsa evleri, birkaç odanın basitçe bir araya getirilmesinden oluşan tekdüze yapılardır.¹² Lancel ise Byrsa evlerinin, ahşap merdivenlerle erişilen üst katlara sahip olduğunu fakat Appianos'un Kartaca'nın işgali esnasında tarif ettiği gibi evlerin altı katlı olmadığını söyler¹³ (A3, P7). Arkeologlar, evlerin yapısında kullanılan herhangi bir duvar veya taş kalıntısına rastlamamalarına rağmen çok sayıda kaldırım parçaları görmüşlerdir.¹⁴ Appianos da savaşın sokaklara taşınmasını anlatırken Kartacalıların kaldırımlara (ἐς τὸ ἔδαφος) fırlatıldıklarından bahseder (A3, P8).

Limanların doğal olmadıkları, Vergilius'un "Kartaca limanlarının kazılarak yapıldığı" anekdotuyla anlaşılır hâle gelmiştir.¹⁵ Brudel, Byrsa akropolüne doğru genişletilen Salambo kumsalında, antik kentlerde sıkça karşımıza çıkan Knidos ve Dēlos gibi iki liman bulunduğunu ifade eder. Dikdörtgen planlı birinci limana ticaret gemileri yanaşırken, onunla bağlantılı daire planlı ikinci limansa çoğunlukla savaş gemilerini tersanenine tonozları altına ve karaya çekmede kullanılmıştır. Donanmayı komuta eden amiralin makamıysa askerî limanın ortasındaki bir adada yer almıştır.¹⁶ Harden'e göre Kartaca'nın ana limanı Kōthōn (Κῶθων) olarak anılmış ve Byrsa hâkimiyeti altında işlevini yerine getirmiştir.¹⁷

10 Strab. XVII. 3. 14; Verg. *Aen.* I. 427; Zonar. IX. 29. 467b.

11 Braudel 2018, s. 71.

12 Harden, 1939: 6-7.

13 Lancel 1992, s. 149.

14 Lancel, 1992: 149.

15 Verg. *Aen.* I. 428.

16 Braudel, 2016: 75; 248-249.

17 Harden, 1939: 9.

Strabon, “Byrsa akropolünün aşağısında limanların ve tersanelerin varlığından” bahsederken,¹⁸ Appianos’un eserinde de Kōthōn Limanı karşımıza çıkar (A3, P9).

Araştırmacı Carton, Tunus Gölü’nün kıyısında Kartaca kentinin surları olduğunu düşündüğü duvar izleri bulmuştur. Böylece edebî bilgilerin doğruluğu onaylanmıştır. On üç ila on altı ayak genişliğindeki duvarlar, arkasında dokuz ayak kalınlığında, altı ila dokuz ayak genişliğinde büyük kare moloz taşlardan oluşur. Yapılan araştırmalar, kullanılan taş türünün ve duvarın yapı düzeninin Kartaca’nın erken dönem imparatorluğu dışında herhangi bir döneme ait olmadığını kesinleştirmiştir.¹⁹ Üç yüz ayak genişliğindeki Kōthōn Limanı’nın gölle deniz arasında batıya doğru uzanan ve bu yöne bakan tarafında, yetmiş ayak genişliğinde bir giriş bulunur. Liman, savaş ve ticaret gemileri için iki ayrı bölüme ayrılmıştır. Bu şekilde bu bölümler birbirleriyle iletişim kurabilmişlerdir. Fakat iç limandan kente ulaşma olanağı bulunmamaktadır. Kartaca kenti limanlarla kaplı olduğu için başka demirlemeler de bulunmuştur.²⁰ Appianos’a göre bu liman tüccar gemileri için yapılmış ve burada yük gemileri bir araya gelmiştir. Dahası ikinci bir liman daha vardır (A3, P10). Appianos’un açıklamalarını teyit edenlerse İÖ 146 yılında iç limanı kuşatan ve ele geçiren Scipio ve askerleridir (A3, P11).

Özellikle iç limanla ilgili arkeolojik araştırmalar edebî tarifleri doğrulamıştır. Lancel’e göre havzalar oldukça dar boyutlarda; iç liman iki metre derinliğinde ve altı hektar yüzölçümündeyken, dikdörtgen limanın (Kōthōn) derinliği iki buçuk metre, yüzölçümüyse yedi hektar olarak hesaplanmıştır. En önemli husus havzaların boyutlarından çok bu düzenlemelerin yakın kronolojisidir. Savaş limanının İÖ II. yüzyılın başına, ticaret limanının İÖ III. yüzyılın ikinci yarısından daha geriye gitmediği düşünülür. Dolayısıyla bu önemli yerleşimlerin, II. Roma-Kartaca Savaşı’ndan sonra Kartaca’nın barış antlaşmasında yer alan, sadece on gemi bulundurma hakkının olduğu dönemde inşa edildiği ileri sürülmüştür.²¹ İç ve dış olmak üzere iki limana sahip örnekler, Akdeniz Bölgesi’nde de karşımıza çıkmasına rağmen hem insan yapımı hem kent surları içinde

18 Strab. XVII. 3. 14.

19 Harden, 1939: 9.

20 Harden, 1939: 9.

21 Lancel, 1992: 161-162.

kalması hem de kapatılabilen geçitlere sahip liman özelliklerini bir arada bulundurması, Kartaca limanlarını önemli kılmıştır.²²

Kentin iç topografyasına baktığımızda, arkeolojik buluntular arasında ışık tutan kısımlar mezarlıkların ve stel alanlarının yerleridir. Harden'e göre erken dönem mezarlıkları çoğunlukla batıdaki tepelerden doğuya ve güneye doğru gruplandırılmış, sonraki dönem mezarlıklarıysa bunların kuzeyine doğru yerleştirilmiştir. Stel alanlarıysa Salambo'daki Tanit yerleşmesinden sahile kadar yayılmıştır. Ele geçen stellerin çoğunluğu, Roma-Kartaca Savaşlarının gerçekleştiği döneme tarihlendirilmiştir.²³

Kentin çevresi hakkında bilgi veren Braudel, kentin kırlarla çevrili olduğundan ve varlıklı sınıfın işlenmiş topraktan, bakımlı bahçelerden, aşılı ağaçlardan ve seçme hayvanlardan hoşlandıklarını belirtir. Ayrıca İÖ III. yüzyılın Kartacalısının İS XV.-XVI. yüzyıllarının Toscanalı gibi toprak alım satımıyla uğraştığını ileri sürer.²⁴

1.1.3. Ticaret

Kartaca, Fenike kentlerinde başlayan ticari siyasetini Akdeniz üzerine yerleştirmiş ve geliştirmiştir. Becerikli, kurnaz ve ilkesiz Kartacalı tüccarlar, bilinçli bir siyaset izlemişlerdir. Amaçları ya zor kullanarak ya antlaşma yaparak ya da koloniler kurarak pazar açmak, her türlü rekabetten korunmanın mümkün olduğu ülkelerin kaynak kullanımını ele geçirmek, tek el kuralamayacak ülkelerdeyse karşılıklı avantajlar sağlayan antlaşmalara dayanarak yürütmek ve deniz ticaret merkezlerini korsanlığa karşı emniyet altına almaktır.²⁵

Braudel'e göre Batı ve Doğu Akdeniz'in birleştiği bir yerde bulunan Kartaca, bu iki bölge arasındaki ekonomik düzey farkından faydalanmıştır. Doğu'dan ziyade Batı gelişmemiştir; Kartaca her şeyi buradan ucuza mâl etmiştir. Kartacalı tüccarlar ecza malzemeleri ve baharat gibi mallarını Batı'ya getirip satmıştır. Tüccarlar, alışverişleri takas yoluyla yaptıkları için sikkenin ortaya çıkması gecikmiştir. Öte yandan Sayda ve Tyros kentlerinde sikke kullanılmıştır. Bunun tek açıklaması Kartaca'nın sikke kullanımına ihtiyaç duymaması-

22 Lancel, 1992: 163.

23 Harden, 1939: 6.

24 Braudel, 2016: 249.

25 Gsell, 1921: 113.

dır. Sikke, Kartaca'nın işgali altındaki Sicilia'da İÖ V. yüzyılın sonunda, Kartaca'daysa IV. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.²⁶

Araştırmacı Kos, İÖ V. yüzyılın sonunda Sicilia'da Kartaca sikkesi darp edildiğini ve İÖ IV. yüzyıla kadar basılmaya devam edildiğini ifade eder. Kartacalılar ilk başlarda yaklaşık 17 g ağırlığında gümüş tetradrahmeler²⁷ ve yaklaşık 1g ağırlığında küçük değerde sikkeler darp etmişlerdir. Sicilia'da İÖ IV. yüzyılın sonlarından İÖ III. yüzyılın başlarına kadar bronz sikkeler, İÖ 350-241 yılları arasındaysa yaklaşık 9.3 g ağırlığında altın staterler ve bazı küçük değerde altın içeren sikkeler basılmıştır. Ayrıca Cartrum'da elektron²⁸ paraları ve gümüş tetradrahmeler de basılmıştır. Kartaca'daki bronz sikke basımıysa politik ve ekonomik çöküşünün başlamasıyla çıkarılır. Bu bronz sikkeler, standart özelliklere sahiptir. Sikkenin ön yüzünde tanrıça Tanit'in²⁹ başı, arka yüzündeysa sağa dönük bir at betimlenmiştir.³⁰

Görsel 1: Kartaca Sikkesi.³¹

Braudel, Kartaca'nın birçok maden yatağına sahip olmasına rağmen madencilikte ileri gidememesini hayretle karşılar ve deniz ticaretinin Kartaca'yı kolaylığa doğru sürüklediğini; hatta bu

26 Braudel, 2018: 74.

27 Atina'da basılan gümüş sikkelerden tetradrahmi, Yunanların gümüş sikkesi dört drahmaya eşittir.

28 Altın ve gümüş alaşımı maden.

29 Tyros modeline uygun düşen Kartaca'nın dinsel yaşamında egemen tanrı Ba'al Hamon'dur; Mezopotamya'nın Aştarte veya İştar'ının kızkardeşi olan ana tanrıça bir süre sonra Tanit adını almıştır. Kartaca'nın önde gelen tanrıçası Tanit'in eşiysen muhtemelen Ba'al Hamon'dur. Bk. Stager, 1984: 16.

30 Kos, 1998: 173-174.

31 <https://www.coinarchives.com/9a8f6389f0a7aa4d738dd14d107e5e0f/img/heritage/3089/image31016.jpg>

yüzden ihraç ettiği mallar arasında kendi üretemediği malların da bulunduğunu ileri sürer. Araştırmacıya göre Kartacalılar bir elden alıp öbürüne satmış; özellikle Ibēria (İspanya-Portekiz) madenleri üzerinde kurdukları tekeli sürdürmüş ve büyük çapta buğday top-tancılığı yapmışlardır.³²

Diodōros, Fenikelilerin Ibēria'daki gümüş madenlerini keşfettiğini ve yerli halkın bu madenlerin değerini tam olarak anlayamadığını aktarır.³³ Öte yandan Moscati'ye göre Akdeniz'de Fenike ve daha sonraları Kartaca ticaretinin muazzam derecede gelişmesinin temel nedeni, doğuyla batı arasındaki maden yolları olmuştur. Sardinia (Sardinya) Sicilia, Africa (Afrika) ve Ibēria'daki fetihler ile Atlas Okyanusu kıyılarına dek ulaşan koloniler birer siyasi araç olmuştur. Kartacalılardan kimileri fethedilmemiş topraklarda tecrit edilmiş olarak, kimileri de savunmayı güvence altına almak için komşu bölgeleri fethetmek amacıyla her yerde ticaret merkezleri kurmak istemiştir. Ticaret merkezlerinin ve ulaşımının korunması için sürekli savaşıma ihtiyacı hâsıl olmuş ve bu yüzden IV. yüzyılda Kartaca, kendisini gücünün doruğuna taşıyacak üstün bir deniz gücü olmuştur.³⁴

1.1.4. Kartaca'nın Kökeni ve Kuruluşu

IV. yüzyılda yaşamış Syrakusalı (Sirakuza) Philistos'a kadar uzanan bir geleneğe göre Kartaca kenti, Troia Savaşı'ndan kısa süre önce Tyroslu (Sur) Azoros (ya da Zoros) ve Carchedon tarafından kurulmuştur. Zoros, Tyros'un ve Carchedon'un da Kartaca'nın bozulmuş hâli olduğunu ve "yeni kent" anlamına gelen Kartaca'ya daha önceden burada kurulmuş bir kent sebebiyle böyle denildiğini ileri sürer. Fenikelilerin, kenti önceden bildikleri bir yerde kurdukları ihtimali olduğunu da ekler.³⁵ Tyroslular, kentlerine yeni bir Tyros'u ifade eden ve "yeni kent" anlamına gelen Qart Hadasht demişlerdir. Bu kelime Latince de Carthago, Hellēn dilindeyse Karchedōn (Καρχηδών) olarak anılmıştır.³⁶

32 Braudel, 2018: 75.

33 Diod. V. 20.

34 Moscati, 2004: 242-243.

35 Moscati, 2004: 164.

36 Church, 1886: 11.

Romalılar, İÖ III.- II. yüzyılda Annibal'den ve Kartacalılardan "Pön" olarak bahsetmeye başlamışlardır. Latince Punicus'tan gelen Pön, Romalı yazarların betimlediği kültürel tipe verilen isimdir. Bu adlandırma, Kartacalıların düşmanları tarafından kullanılan ve Roma ile Kartaca Savaşlarına verilen modern isim olmakla birlikte, Kartaca dili ve kültürünü tanımlamak için de kullanılmıştır. "Kartacalı" terimi siyasi varlığı yansıtırken ve fatihler tarafından fethedilenlere isim olarak verilirken, Pön etnik bir terim olarak kullanılmıştır. Livius, Annibal'in en büyük kusurlarından birinin, "Pön'den daha fazla ihanet" (perfidia plus quam Punica) olduğunu aktarır.³⁷ Livius'un eserini okuyanlar içgüdüsel olarak bu Pön ikiyüzlülüğünün veya ihanetinin ne manaya geldiğini anlayabilmişlerdir. Livius'dan sonraki yıllarda Valerius Maximus, "Pön kurnazlığı dünyada meşhur oldu," diye yazmıştır.³⁸

Levant Bölgesi'nde³⁹ Byblos (Lübnan), Sidon (Sayda) ve Tyros adlarındaki antik kentlerde yaşayan halk, gemi inşası ve gemicilikte büyük beceriler geliştirmişlerdir. Aynı zamanda halkın birçoğu tüccar olarak hayatını sürdürmüş ve uzak yerlere seyahat etmişlerdir. Günümüzde artık alüvyonlarla karayla birleşen Tyros kenti, dar bir ada üzerine kurulmuştu ve bu kolay savunma olanağı sağlamıştı. Kent iki limana sahiptir. Kuzeydeki liman, kenti Sayda'ya bağlarken, güneydeki diğer limansa Mısır'la deniz ilişkilerini kolaylaştırmıştır. Fenike kenti Tyros'un adı, İÖ 1780-1750 yıllarına tarihlenen Mısır yazıtlarında karşımıza çıkarken, aynı zamanda bu kenti gezen Hêrodotos da kentten bahsederken⁴⁰ Tyros'un kuruluşunu İÖ 2750 yılına tarihlendirir.⁴¹

Kentin Fenike dilindeki ismi kaya anlamına gelen Şur'dur. Hellen dilinde Tyros (Τύρος) olarak geçen şehrin modern ismi Sur'dur. Şehir pek çok defa kuşatılmıştır. Asur Kralı III. Şalmaneser şehri beş yıl boyunca kuşatmış fakat ele geçirmeyi başaramamıştır. Mısırlılar da birçok kez saldırı düzenlemişlerdir. Babil Kralı II. Nebukadnezar on üç yıl (İÖ 586-573) boyunca kuşatmış ancak şehri

37 Liv. XXI. 4. 9.

38 Wardle, 2005: 377-384; MacDonald, 2018: 32.

39 Günümüzde Lübnan ve Kuzey İsrail çevresi.

40 Hdt. II. 44. 1-3: "*Rahiplere, tapınağın ne zaman inşa edildiğini sorduğumda, şehirle aynı zamanda yapıldığını söylediler ve Tyros'un iki bin üç yüz yıl önce yapıldığını öğrendim.*"

41 Trethewey, 2018: 2-3.

ele geçirememiştir. Fakat barış yapılmış ve Tyros, Babil'e vergi ödemeye başlamıştır. En sonunda alınması imkânsız olarak düşünülen şehir, Magnos Aleksandros'un ordusu tarafından İÖ 332 yılında düşürülmüştür.⁴²

İÖ y. 60 yıllarında Diodōros Siculus, Fenikeliler hakkında kendi kazançları için keşif yaptıklarını kaleme almıştır. Ticaretle ve sanayiyle yaşamlarını sürdüren Fenikeliler, sahip olmadıkları yiyecekleri dışarıdan almak için kendi mallarını dışarıya satmak zorunda kalmışlardır. Fenikelilerin ticaret yolu bütün doğu ülkelerini kapsamış, daha sonra batıya, Cebelitarık'a kadar uzamıştır. İçlerinde zanaatçılar, demirciler, kuyumcular ve gemi yapımcıları barındıran Fenikeliler, yünlü kumaşlarda olduğu gibi *murex* denen deniz kabuğundan elde ettikleri pembeden, lal kırmızıya ve mora kadar giden çeşitleriyle ürettikleri boyalarla ün kazanmışlardır. Uygun yerleşim koşulları, Mısır'ın mavi çinilerini veyahut çok renkli cam eşyalarını taklit etmede kolaylık sağlamıştır. Bunun yanı sıra kendi ülkelerinde olmayan malları sanki kendilerininmiş gibi her yerde satma olanağı bulmuşlardır. Zamanla zenginleşen Fenikeliler, Hellênler ve Romalılar tarafından kıskanılmıştır.⁴³

Ilias ve Odysseia destanlarında özellikle maden işçiliğinde usta zanaatkârlar ve zarif giysi dokumacıları olarak söz edilen Fenikeliler birçok koloni kurmuşlardır. Bunlardan bazıları büyüyerek hatırı sayılır şehirler olmuş ve Akdeniz'in batısında kapsamlı ticari faaliyetleri yürütmüşlerdir. Kuruluşları birinci bin yıla tarihlenmektedir. Kronolojisi tartışmalı koloniler arasında en ünlü Fenike kolonisiyse Kartaca kenti olmuştur.⁴⁴ Moscati'ye göre Kartaca'nın çok geçmeden diğer tüm Fenike kolonilerine üstünlük kazanması kuşkusuz İÖ 814-813'ten sonra olmuştur.⁴⁵

Klasik kaynaklar, Kartaca'nın İÖ 814'te kurulduğuna dair fikir birliği içerisinde olsalar da bunu doğru olarak kabul etmemek gerekir. Zira bu belirli bir edebiyat geleneğinin hesaplama tarzına bağlı kalınarak, İÖ IX. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen bir dönemin sembolünü oluşturur. Bu kronolojiyi aktaran yazarların neredeyse hepsi İÖ IV. yüzyıl sonu ve III. yüzyıl başlarında yazan

42 Develi, 2009: 98.

43 Diod. Sic. 5. 38. 3; Braudel, 2018: 70; Trethewey, 2018: 2-3.

44 Trethewey, 2018: 2-3; Kuhrt, 2019: 27-28.

45 Moscati, 2004: 165.

Timaio'sa başvurmuşlardır. Onun verdiği bilgiler özellikle Augustus Dönemi'nde Halikarnassoslu (Bodrum) Dionysios tarafından aktarılmıştır. Kartaca, Birinci Olimpiyat'tan -İÖ 776- otuz sekiz yıl önce, yani İÖ 814'te kurulmuştur. Cicero ve diğer yazarlar da aşağı yukarı aynı tarihi aktarmışlardır.⁴⁶

Birçok antik yazar, kentin kuruluş tarihini ve yeni sakinlerin vatanlarından oldukça uzak bir toprağa yerleşmesinin efsanevi öyküsünü aktarır: Tyros Kralı Malgernus öldükten sonra geride, oğlu Pygmalion'u ve bekâr güzel kızı Didō/Elissa'yı (Vergilius'ta Belos olarak geçer) bırakır. Tyros halkı, Pygmalion'u kendilerine kral yapar. Didō da Sichaeus olarak bilinen Acerbas ile Elissa'nın dayısı ve aynı zamanda da Melkart'ın (Hēraklēs) rahibi⁴⁷ evlenir. Bu kadar çok varlıklı olması Acerbas'a ölüm getirmiştir.⁴⁸

Iustinus'a göre Didō, katledilen kocasına sadık bir grupla birlikte Tanrı Melkart'a (Hēraklēs) biat ettikten sonra gizlice Cyprus'a (Kıbrıs) kaçar. Cyprus'ta Astarte (Iuno) yüksek rahibi, kolonileştirecekleri topraklarda rahiplik hakkının kalıtım yoluyla ailesi içerisinde kalması şartıyla ona katılır. Fenike dininin devamının sağlanması için seksen kızı da beraberinde götürür. Denizciler, doğruca Kartaca'nın kurulacağı yere yelken açar ve Elissa yeterince büyük bir toprak elde edebilmek için bir öküz derisinin kaplayabileceği büyüklükte bir toprak için pazarlık etme hilesine başvurur. Daha sonra deriyi çok ince şeritler hâlinde keser ve Kartaca burnu üzerinde yükselen tüm tepeyi bu şeritlerle sarar.⁴⁹ Burada Hellēnce bir söz oyunu olduğu açıkça görülmektedir. Fenike dilinde akropolis şeklinde isimlendirilen Byrsa, Hellēnce'de "öküz derisi" anlamına gelmektedir.⁵⁰ Öte yandan kuruluşuna yakın olmayan bir tarih veren Appianos Aleksandreus (İS y. 95-165) efsaneyi doğrular niteliktedir (A3, P1).

MacDonald, Didō'nun, Kartaca kentinin kalbini elde etmek için kullandığı yöntemin yerel liderleri kandırmak için kullanılan zeki bir hile hâline geldiğini ve bu türden bir hilekârlığın, özellikle müzakereleri kendi avantajlarına çevirme sanatında maharetli Kartaca halkını ve Annibal'i karakterize ettiğini ileri sürmüştür.⁵¹

46 Cic. Rep. II. 23. 42.

47 Tyros halkı arasında Hēraklēs'in rahibi olma onuru kralla bir tutulmaktadır.

48 Church, 1886: 3.

49 Iust. XVIII. 4-6.

50 Moscati, 2004: 163.

51 MacDonald, 2018: 40.

Livius'a göre Kral Iarbas, Tyros kentinden gelenlere kentine yerleşmeleri için izin vermiştir. Daha sonra Didō'ya âşık olmuş ve kendisiyle evlenmemesi durumunda onlarla savaşaacağını söylemiştir. Didō bu teklifi kabul etmeyerek kendini ateşe atmıştır. Bu eylemi sebebiyle halkı tarafından tanrılaştırılmış ve kültü Kartaca'nın yıkılışına dek sürdürülmüştür.⁵² Moscati, Didō'nun dokunaklı öyküsünün, efsanevi olduğu açıkça görülen bazı unsurları hariç, gerçeklik payı taşımasının ve tarihsel olaylara dayanmasının mümkün olduğunu iddia eder. Dahası Kartaca'nın Tyros'tan gelen yerleşimciler tarafından Batı Fenike'de hayati öneme sahip bir kent yaratma niyetiyle kurulduğunu varsayar.⁵³

Iocephos, alıntı yaptığı Tyros yıllıklarının kırıklarından, yani yarım kalmış tabletlerinden birinde, Tyros'ta Pygmalion adlı birinin hüküm sürdüğünü ve hükümdarlığının yedinci yılında kız kardeşinin Libya'ya kaçarak Kartaca kentini kurduğunu aktarır. Lakin Pygmalion Dönemi, dokuzuncu yüzyıl sonlarına dek sürer ve geleneksel tarihle hiçbir şekilde çelişmez. Kartaca'nın Tyros kökenli olduğuna yönelik en önemli kanıt, Curtius Rufus'a göre kentin çağlar boyunca Tyros'a her yıl elçi yollamasıdır. Bu elçiler, sürekli olarak Melkart (Hēraklēs) Tapınağı'na sunular taşımış ve şayet sunuların devlet gelirinin onda birini oluşturduğu doğruysa, bunlar aslında bir tür haraç olarak görülmüştür. Diodōros'un yazdığına göre sunular sonradan azaltılmış fakat Kartacalılar tehlike anlarında Tyros'u yeniden hatırlamışlar ve yüklü miktardaki haraçlarla onu onurlandırmışlardır.⁵⁴

Kartacalılar Tyros'a sadece köken olarak değil, aynı zamanda gelenek, görenek, yasa, din, dil ve ticaret olarak da bağlı kalmışlardır. Konuştukları dil de aynıdır. Kenan, İsrail ve İbrani diliyle aynı özelliklere sahip veya onların kullandıkları dilden türemiştir. Kişilere verilen isimlerin genellikle belirli anlamları vardır. Annō “nezaket dolu” veya “cömert”; Didō “sevimli” veya “sevgili”; Sophōniba, “kocasının sırlarını sadakatla saklayan kişi”; Annibal, “Tanrı (Ba'al) bana nazik davranır” anlamına gelmektedir.⁵⁵

52 Verg. *Aen.* I.; Moscati, 2004: 164;

53 Moscati, 2004: 166.

54 Curt. IV. 2. 10; Diod. Sic. XX. 14; Joseph. *Ap.* I. 125.

55 Rollin, 2009: 258.

Yerleşim alanı konusundaysa iyi korunan coğrafi konumu ve arkeolojik buluntular, Byrsa akropolünün güneyine, Le Kram civarına yerleşildiğini düşündürür. Öküz derisi öyküsü sonraki dönemlerin yarattığı bir söylenti olsa da yerleşimciler ilk olarak demir atma alanları sundukları için dağlık arazinin kontrolünü ele geçirmek istemişlerdir. Günümüzde Tunus olarak adlandırılan Africa'nın kuzey sahilinde bulunan en kullanışlı ve en güzel doğal limanın küçük körfezinde kurulmuştur. Bagradas⁵⁶ Nehri'nin yakınında yer alan arazinin tahıl, şarap ve zeytinyağıyla çok verimli ve çok sulak olduğu düşünülmektedir. Zira iki yüzyıl içinde gerçekleşen tahribat da bu doğal kaynakların bir kanıtı niteliğindedir.⁵⁷

1.2. Kartaca'nın Politik Kurumları ve Kamusal İşlevleri

Kartaca, Sparta ve Roma'da olduğu gibi birbirlerine karşılıklı yardımda bulunan üç farklı kurumla birleşmiştir; Senato, Halk Meclisi ve daha sonraları onlara katılan Yüz Dörtler Mahkemesi.⁵⁸ Kartaca'nın örgütlenmesine ilişkin bilgi veren yazarlara baktığımızda karşımıza, Timaios'u kaynak gösteren Siciliyalı Diodoros, Pompeius Trogus/Iustinus, Polybios, Titus Livius ve Appianos çıkar. Bu yazarların yanı sıra kentin örgütlenmesine ilişkin yoğun bilgiler veren kişiye Aristotelēs'tir. Aristotelēs, Politeia adlı eserinde Kartacalıların siyasal işlerini yönetmesi bakımından çoğu devletlerden daha başarılı olduklarını aktarır. Kartaca'nın bazı hususlarda Lakedaimonia'yla (Sparta) ve Girit'le birtakım benzerlikler gösterdiğini de ekler.⁵⁹

Gerçekten de Kartaca'nın meziyeti, güçler arasında kurduğu mükemmel dengedir. Monarşik, aristokratik, oligarşik ve demokratik yapıların en iyi unsurlarını bir araya getirmişlerdir. Aristotelēs'e göre yönetimin başında iki kral (basileus) kralların yanında aristokratik unsuru oluşturan Yaşlılar Konseyi (gerousia) ve Yüzler ya da Yüz Dörtler Mahkemesi'yle demokratik unsuru oluşturan Halk Meclisi (dēmos) yer almıştır. Halk Meclisi'nin yetkisi oldukça geniş olup bir sorunu her yurttaşın katılabileceği bu meclise taşıyıp taşımama yetkisiyse krallardadır. Ayrıca, Aristotelēs, üst düzey me-

56 Nehirin asıl ağzı Utica'daydı.; günümüzde Majerda.

57 Church-Gilman, 2018: 12.

58 Rollin, 2009: 264.

59 Arist. Pol. II. 11.

murların uzun görev süreleri olduğunu, kurul üyesi olmadan yetkilerini kullanmaya başladıklarını, üyelikleri sona erdikten sonra da böyle yapmaya devam ettiklerinden bahseder. Öte yandan ücret almadıkları, kurayla seçilmedikleri ve ödedikleri vergiye göre seçildikleri için aristokratik unsur içinde saymamız gerektiğine değinir. Kartacalılar tarafından beğenilse de çoğu insana sakıncalı görünecek bir başka özelliğince görev çokluğu olduğunu (aynı kişinin birden çok makamı elinde tutması) söyler. Şehir buna elverişli olacak kadar küçük değilse, görevleri ayrı ayrı kimselerin paylaşmalarının daha demokratik olacağını da ekler.⁶⁰

Aristotelēs'in çizdiği tabloyla İÖ IV. yüzyıl Kartaca'sı aynı değildir. Filozof, *Politeia* eserinin II. kitabında Africa şehrinde yönetimin istikrarını övse de V. kitabında tersine "Hannō adında birinin monarşiyi inşa etme teşebbüsüne" imada bulunur ve tiranlıkların varlığına tanıklık eder. Aristotelēs'in kısa tasvirini başka yazarların bilgileriyle doğrulamak güçtür. Mesela Polybios iki meclisten; *gerousia* ve daha geniş yetkilere ahip *synkletostan* söz eder. Titus Livius, bir senatustan ve otuz senatordan oluşan daha kısıtlı bir meclisten bahseder ve bunu "kutsal" olarak niteler.⁶¹ Appianos ise Kartaca Savaşlarını anlattığı kitabında Kartacalıların meclisini *gerousia* (Γερουσία) olarak tanıtır (A3, P95).

1.2.1. Sufetler (Sufes, etis)

Başlangıçta monarşiyle yönetilen Kartaca'nın kuruluş efsanesi şöyledir: Elissa/Didō bir kraliçeydi ve şehirlerin yönetimi, babadan oğula geçen hanedanlıklarca yönetildiği bir ülkeden Fenike'den geliyordu. Cyprus'taki Fenike şehirlerinde monarşinin varlığı kanıtlanmıştır fakat elimizdeki bilgiler, Kartaca'nın tarihinde hiçbir gerçek hükümdara tanıklık edilmediğini gösterir. Özellikle ister Kartaca'da isterse Batı Fenike'deki başka bir yerde olsun hiçbir belge bir kralın (Fenike dilinde *mlk*) adını anmamıştır. Aksine en azından İÖ V. yüzyılın sonundan itibaren şehrin en yüksek görevlilerinin yıllık olarak seçilen iki sufet olduğu ve bunların da Roma'daki konsüllere karşılık geldiği ortaya koyulmuştur. Fenike dilindeki supeti tekrarlayan sufet kelimesinin kökü, "otorite uygulamak, yönetmek" ve aynı zamanda "yargılamak" anlamına gelmektedir. Latinceye

60 Arist. *Pol.* II. 11.

61 Arist. *Pol.* V. 7; Polyb. X. 18. 1; Liv. XXX. 16. 3.

sufes biçiminde aktarılmıştır. Sufetler klasik metinlerde kral, diktatör anlamlarına gelse de yetkileri sadece şehirle sınırlı kalmamış; sivil hayata da karışmış ve bazen ordu komutası için kullanılmıştır. Fakat bu ayrıcalık belli bir dönemden sonra onlardan alınmıştır. II. Kartaca Savaşı sırasında Annibal, generalken (stratēgos), İÖ 196 yılında sufet seçilmiştir.⁶²

1.2.2. Senato – Yaşlılar Konseyi

Aristotelēs ve başka yazarlar, Senato'ya denk düşen Kartaca meclisini belirtmek için farklı kelimeler kullanır: *gerousia*, *boule* ve *senatus* (A3, P42), (A3, P95), (A3, P94).⁶³ Rollin, saygıdeğer kişilerden oluşan Kartaca Senatosu'nun, asil aileden doğmuş, deneyimli ve zengin kişilerden oluştuğunu, üyelerin tam sayısını bilmemekle birlikte sivil hayata dair her sorunda karar sahibi olduklarını, savaşa ve barışa karar verdiklerini ileri sürer.⁶⁴ Appianos'un eserinde, III. Kartaca-Roma Savaşı sırasında *Boulē* olarak karşımıza çıkan bu meclisin verdiği kararlar hakkında verdiği bilgi de bunu doğrular niteliktedir (A3, P2). Senato, alınacak kararlar konusunda hemfikir olmayı başaramadığında sorunlar Halk Meclisi'nin önüne getirilmiştir.⁶⁵

1.2.3. Halk Meclisi

Kartaca'daki Halk Meclisi'nin sufetin inisiyatifıyla, agora da veya forumda yeri henüz saptanamayan kamusal bir alanda toplandığı düşünülmektedir. Meclis, Barcalar döneminde, İÖ III. yüzyıldan itibaren, Senato'nun aleyhine daha geniş yetki sahibi olmuştur. En sık belirtilen örnek, o zamana dek değiştirilmez üyelerden oluşan yargıçlar mahkemesiyle ilgilidir: "Meclis, Annibal'ın inisiyatifıyla yargıçların yıllık görev yetkilerini yasayla onaylamıştır."⁶⁶ Meclis'in o dönemde generalleri atadığını da yine antik yazarlardan öğrenmekteyiz:

62 Polyb. VII. 9; Rollin, 2009: 265.

63 Arist. *Pol.* II. 12; Liv. 33. 46. 3.

64 Rollin, 2009: 266.

65 Rollin, 2009: 266.

66 Iust. XXXIII. 46.

Kartaca hükûmeti kendiliğinden ikiye ayrılmış ve hükûmeti güçlü yapan da bu olmuştur. Lakin işler daha sonraları değişmiştir. Hükûmette kendine pay sahibi olmak isteyen Senato'nun davranışları değişmiş ve kamusal işlerde entrikalar dönmeye başlamıştır.⁶⁷

Yazarlar, “Kartaca Devleti'nin yıkan başlıca sebebin bu olduğunu” aktarır.⁶⁸

1.2.4. Yüzler veya Yüz Dörtler Mahkemesi

Aristotelēs, Yüzler veya Yüz Dörtler Mahkemesi'nden kısaca bahsetmiş ve bunu Sparta'daki *ephorosla*⁶⁹ (=ἐφορος) karşılaştırmıştır. Sayıları beş olan ephorosların görev süreleri sadece bir yılken, bahsi geçen yargıçların görev süreleri sınırlandırılmamıştır. Buradaki yargıçlar, senatorlar arasından seçilmişler ve generaller, her savaştan sonra bu mahkemeye yaptıklarının hesabını vermek zorunda bırakılmışlardır. Daha sonra bu yargıçların zaman içerisinde iyice artan yetkileri Annibal'in inisiyatifiyle sınırlandırılmıştır.⁷⁰

Aristotelēs'e göre Kartacalıların anayasaları oligarşi olduğu hâlde, zengin olmaları sayesinde bunun kötü sonuçlarından kurtulmayı başarmışlardır. Zaman zaman halkın bir kesimini dışarıdaki şehirlere (kolonilerine) göndermişlerdir. Bu sayede sıkıntı çıkmasını önlemişler, toplumlarını istikrarlı ve sürekli kılmışlardır.⁷¹

67 Polyb. I. 82. 12.

68 Polyb. I. 82. 12; Diod. XXV. 8; Rollin, 2009: 266.

69 Seçilmiş yöneticiler.

70 Arist. *Pol.* II. 11; αὗται γὰρ αἱ τρεῖς πολιτεῖαι ἀλλήλαις τε σύνεγγύς πῶς εἰσι καὶ τῶν ἄλλων πολὺ διαφέρουσιν, ἥ τε Κρητικὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ καὶ τρίτῃ τούτων ἡ τῶν Καρχηδονίων. καὶ πολλὰ τῶν τεταγμένων ἔχει παρ' αὐτοῖς καλῶς σημεῖον δὲ πολιτείας συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον ἐκουσίον διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ μήτε στάσιν, ὅ τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι μήτε τύραννον. ἔχει δὲ παραπλήσια τῇ Λακωνικῇ πολιτείᾳ τὰ μὲν συσσίτια τῶν ἐταιριῶν τοῖς φιδιτίοις, τὴν δὲ τῶν ἑκατὸν καὶ τεττάρων ἀρχὴν τοῖς ἐφόροις 'πλὴν ὁ οὐ χεῖρον· οἱ μὲν ἐκ τῶν τυχόντων εἰσὶ, ταύτην δ' αἰροῦνται τὴν ἀρχὴν ἀριστίνδην, τοὺς δὲ βασιλεῖς καὶ τὴν γερουσίαν ἀνάλογον τοῖς ἐκεῖ βασιλεῦσι καὶ γέρουσιν· καὶ βέλτιον δὲ τοὺς βασιλεῖς μήτε καθ' αὐτὸ εἶναι γένος μήτε τοῦτο τὸ τυχόν, εἴτε διαφέρον ἐκ τούτων αἰρετοὺς μᾶλλον ἢ καθ' ἡλικίαν. Αἰγυπία bk. Rollin, 2009: 267- 68.

71 Arist. *Pol.* II. 11: ὀλιγαρχικὴς δ' οὐσῆς τῆς πολιτείας ἄριστα ἐκφεύγουσι τῷ πλουτεῖν αἰεὶ τὶ τοῦ δήμου μέρος, ἐκπέμποντες ἐπίτας πόλεις. τούτῳ γὰρ ἰώνται καὶ ποιοῦσι μόνιμον τὴν πολιτείαν. ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶ τύχης ἔργον, δεῖ δὲ ἀστασιάστους εἶναι διὰ τὸν νομοθέτην. νῦν δέ, ἂν ἀτυχία γένηται τις καὶ τὸ πλῆθος ἀποστή τῶν ἀρχομένων, οὐδὲν ἔστι φάρμακον διὰ τῶν νόμων τῆς ἡσυχίας.

1.3. İÖ VI.-IV. Yüzyıllarda Kartaca ve Roma

İÖ y. VI. yüzyılda Kartaca ve Hellas çıkarları ters düşmüştür. Etrüsk ve Kartaca donanmaları İÖ y. 535 yılında Alalia Savaşı'nda Phokaialıları yenilgiye uğratmışlar ve onların Akdeniz'de korsanlık yapmasına engel olmuşlardır.⁷² Aynı dönemde Kartaca, Güney Sardinia (Sardinya) ve Batı Sicilia üzerinde egemenlik kurmuş ve Güney Ibēria'da da nüfuzunu pekiştirmiştir. Kartacalılar ve Hellēnler Sicilia'ya egemen olmak için üç yüzyıl boyunca birbirleriyle çarpışmışlardır. İÖ 480 yılında Syracusae tiranı Gelon, Sicilia'da güçlü bir devlet kurmuş ve Agrigentum tiranı Theron'la ittifak yapmıştır. Bunun üzerine Magōn'un oğlu Amilkar büyük bir Kartaca ordusuyla Sicilia'ya sefer düzenleyerek Himera'ya ilerlemiş, Gelon ve Theron'un ordusuyla savaşa da başarılı olamayıp öldürülmüştür. Bu başarısızlığın ardından Kartaca, Sicilia'daki gücünü bir süreliğine kaybetmiştir.

Kartacalılar, Hellēnlerle mücadelede avantaj kazandıracak güçlü üsler elde etmek için Hēraklēs Sütunları'nın ötesine kadar yolculuk yapmışlardır. Mücadele, İÖ 409 yılında Selintus tehdidi karşısında Segesta'nın Kartaca'dan yardım istemesiyle başlamıştır. Kartacalılar Amilkar'ın soyundan gelen Annibal komutasında bir ordu göndermiş ve başarılı olmuşlardır. İÖ 406 yılında Agrigentum'a saldıran Annibal'in kenti ele geçirdikten sonra vebadan ölmesi üzerine, Himilko komutasındaki Kartaca ordusu Gela'yı da alarak Hellēn Sicilia'sını tehdit etmeye başlamıştır. Agrigentum'un (Agrigento) ele geçirilmesinden sonra stratēgos seçilen Syracusae'lı Dionysios, İÖ 405 yılında Kartaca'yla olumsuz şartlar taşıyan bir antlaşma yapmıştır. Ancak bu antlaşmaya riayet etmeyerek saldırıya geçmiş ve İÖ 398 yılında Motya'yı ele geçirmiştir. İki tarafın da elde ettiği zaferlerle sürekli değişen durum, İÖ 392 yılında antlaşma yapılmasıyla sonuçlanmış ve sınır tekrar Halykos Nehri olmuştur. Böylece Sicilia'nın üçte biri Kartaca'nın hâkimiyetine girmiştir.⁷³

Kartaca tarihinin uzun bir dönemini, Sicilia'da Hellēnlere karşı verdikleri savaşlar sayesinde öğreniyoruz. Fakat elimizdeki kaynakların içerikleri nedeniyle Kartaca'da başka siyasi gelişmeler yaşanmadığını düşünmemeliyiz. Zira Polybios'un aktardığı İÖ

72 Hdt. I. 166-167.

73 Diod. XIV. 95-96; Lewis, 1994: 128; İplikçioğlu, 2007: 78-80.

348 yılında Roma'yla Kartaca arasında yapılan antlaşma, Kartaca hâkimiyetinin Kuzey Africa ve Ibēria'da önemli ölçüde yayıldığını göstermektedir.⁷⁴

Kartaca'yla Hellēnler arasındaki çatışmalar, Korinthos'a demokrasiyi getiren Timoleōn döneminde de devam etmiştir. Timoleōn'un İÖ 340 yılında Krimissos Nehri yakınlarında Kartacalıları yenilgiye uğratması üzerine Kartacalıları barış yapmak istemişlerdir. İÖ 339 yılında, Halykos'un batı yakasında bulunmak ve Sicilia'nın iç politikasına karışmamak gibi koşulları içeren bir antlaşma yapılmıştır.⁷⁵

Moscatti'ye göre Magnos Aleksandros, İÖ 332 yılında uzun bir kuşatmanın ardından Tyros'u ele geçirmiştir. Kartacalıları Hēraklēs Sütunları'na kadar Africa kıyılarını ele geçirmeyi planlayan Aleksandros'tan korkmuşlar ve Amilkar adlı elçi gönderip planlarını öğrenmek istemişlerdir. Yurduna dönen elçi, Kartacalıları çok miktarda bilgi verse de hainlikle suçlanıp öldürülmüştür. Kartacalıları ancak Aleksandros'un ani ölümüyle rahatlatmışlardır.⁷⁶ Kısa süre sonra Kartaca, başka bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştır. Syracusae'nin yeni tiranı Agathoklēs, Kartaca'ya sırtını çevirmiş ve diğer Sicilia kentlerine saldırmıştır. Bunun üzerine Kartacalıları İÖ 309 yılında Syracusae'yi kuşatmışlardır. Agathoklēs ise birliğiyle gizlice denize açılıp Kartaca'ya saldırmasına rağmen başarılı olamamıştır. Bu saldırı, Syracusae üzerindeki baskının hafiflemesine yaramış ve Kartacalıları İÖ 306 yılında barış antlaşması yapmayı kabul etmişlerdir.⁷⁷

Kartaca'nın emperyalist hedefleri olmamıştır. Bu durum Roma gibi bir devletle karşı karşıya geldiğinde çöküşüne neden olan faktörlerden biridir. Ancak Kartaca'nın, Africa'yı ilk kez Akdeniz tarihinin ön cephesine taşıması, Batı'da Hellēnlere karşı direnişin sembolü hâline gelmiştir.⁷⁸ Roma ise Keltlerle, Etrüsk kenti Vei'i'yle, Sabinlerle ve Samnitlerle yaptığı savaşlarda askerî gücünü âdeta test etmiştir. İÖ 387'de Keltlerin Roma'yı yakıp yıkmalarına engel olunamamıştır. Romalılar bu saldırılardan büyük haraçlar vererek kurtulabilmişlerdir.⁷⁹ Artık bir kente sığamayacak kadar büyümeye başlayan Roma, İÖ 343'te Orta Italia'nın güneyindeki Samnitlerle

74 Polyb. III. 22; Serrati, 2006: 113-114.

75 Church, 1886: 27; Moscatti, 2004: 177.

76 Moscatti, 2004: 178.

77 Church, 1886: 28-32; Moscatti, 2004: 178.

78 Moscatti, 2004: 180.

79 Tekin, 2015: 197-198.

karşı karşıya gelmiştir. İÖ 343-341 arasında Birinci Samnit Savaşı yapılmıştır. Samnitler, İÖ 343'te Campania Bölgesi'ndeki bazı kentlere saldırı düzenleyince, bu kentler Roma'dan yardım istemişlerdir. İÖ 341'de yapılan savaşta iki tarafın da kesin galibiyet alamaması üzerine barış antlaşması yapılmıştır. İÖ 327-304 arasındaki İkinci Samnit Savaşı'ysa; Campania'daki Neapolis'in, olası Samnit tehdidine karşı Roma'yı yardıma çağırması üzerine patlak vermiştir. Roma'nın Neapolis'e girerek kenti kontrol altına alması üzerine Samnitlerle savaş başlamıştır. Savaşların bir kısmını Romalılar bir kısmını da Samnitler kazanmıştır. Sonunda Romalıların İÖ 305'te Samnit kenti Bovianum'u ele geçirmesi üzerine Romalılar lehine bir barış antlaşması yapılmıştır.

Yapılan barış Üçüncü Samnit Savaşı'nın (İÖ 298-290) başlamasına engel olamamıştır. Bu savaşlar neticesinde Roma, Samnitlere ve müttefiklerine karşı zafer kazanarak Samnium ve Campania bölgelerini ele geçirmiş ve egemenlik alanını Adriyatik Denizi'ne kadar ulaştırmıştır. Böylece yaklaşık elli yıl süren Roma-Samnit Savaşları Roma'nın mutlak zaferiyle sonuçlanmıştır. Roma, Latium'un⁸⁰ yanı sıra Orta Italia'nın güneyinde de güçlü bir konuma gelmiştir.⁸¹

Roma daha sonra Güney Italia'daki Tarentum kentiyile karşı karşıya gelmiştir. Savaşın başlama nedeni, Lucanların tehdidiyle karşı karşıya kalan Hellên koloni kenti Thurii/Sybaris'in Roma'dan yardım istemesi ve Roma'nın bu kente bir garnizon yerleştirmesidir. Tarentum, Roma'nın kendi nüfuz sahasına müdahale etmesinden dolayı Roma'ya savaş ilan etmiştir. Fakat Roma'yla savaşacak gücü olmadığından Hellas'ın kuzeybatısından Epeiros Kralı Pyrrhos'u yardıma çağırmıştır. Yirmi beş bin kişilik büyük bir ordu ve yirmi fille birlikte Italia'ya gelen Pyrrhos (İÖ 280), Romalıları Herakleia ve Ausculum'da yenilgiye uğratmıştır. Ancak İÖ 275'te Beneventum mevkiinde yapılan savaşta kaybeden Pyrrhos, Tarentumluları kendi kaderleriyle baş başa bırakarak ülkesine dönmüştür. Tarentum, İÖ 272'de Romalıların eline geçmiştir. Böylece Roma, Güney Italia'ya da egemen olmuştur.⁸² Batı Akdeniz Bölgesi'nde artık yalnızca iki büyük siyasal güç vardır: Roma ve Kartaca.

80 Başlangıçta İtalya'nın batı kıyısında, Roma'nın yaklaşık 20 km güneydoğusuna düşen Mons Albanus çevresinde, Apeninler ile Tiren Denizi arasında kalan küçük bölge.

81 Tekin, 2015: 199.

82 Tekin, 2015: 199.

1.4. Roma-Kartaca Arasındaki İlişkiler (İÖ VI.-III. Yüzyıllar)

Polybios'un Kartaca ve Roma arasında gerçekleştiğini belirttiği beş antlaşma vardır. Bunlar; İÖ 509, İÖ 348, İÖ 279/278, İÖ 241 ve İÖ 226 yıllarında imzalanmıştır. Ayrıca doğruluğunu kabul etmediği İÖ 306 yılını da belirtmiştir.⁸³ Kartaca, Italia'daki çıkarlarını genişletmek ve pazar yerlerine bağımsız olarak erişmek istediği için henüz Res Publica'yı kurmayan Etrüsklere yönelmiştir. İÖ 509 gibi erken bir tarihte Roma ile Kartaca arasında tampon bölgelerin belirlendiği bir antlaşma yapılmıştır. Böylece iki şehrin ticari faaliyetlerinin birbirini etkilememesi amaçlanmıştır.⁸⁴

Serrati'ye göre Kartaca'yla yapılan antlaşmanın Romalılara çok faydası dokunmuştur. Kendini yöneten yeni şehir devleti, çevresindeki eyaletler tarafından diplomatik olarak tanınmaya başlamıştır. Sonuç olarak Res Publica'nın bağımsızlığı, Tarquinius'un yönetimi altındaki tüm toprakların efendisi olduğu ve Roma'nın daima seçkin şehir olarak kalacağı gösterilmiştir. Lakin VI. yüzyıl boyunca Roma ile Kartaca arasındaki temas sınırlı kalmıştır. Bu da Roma'nın kıyı şeridini çok iyi kontrol edemediğini ortaya koymuştur.⁸⁵ Diğer taraftan antlaşmanın, Roma'nın o dönem çektiği kıtlık sebebiyle yapıldığı ve Sicilia'dan tahıl ithal etmek için imzalandığı düşünülmektedir. Antik yazarlar Sicilia'dan ithal edilen tahıldan bahsetmezler. Fakat Livius ve Halikarnassoslu Dionysios, İÖ 492 yılında Roma'da yıkıcı bir kıtlık yaşandığını ve senatorların tahıl arayışı içine girdiklerini aktarırlar.⁸⁶ Bu nedenle Senato, VI. yüzyıl sonlarında Sicilia'dan tahıl almaya çalışmıştır. Kartacalı yetkililerin ancak yazılı bir antlaşma imzalandığı takdirde buna izin verdikleri varsayılmıştır.⁸⁷

Roma yavaş yavaş Latium Bölgesi'nden çıkıp yarımada'nın ortasını fethetmeye başladığı için Kartaca ve Roma arasındaki bu statü yaklaşık yüz yıl aynı kalmıştır. Romalılar, henüz deniz ticaretiyle uğraşmadıkları için yapılan antlaşma yeterli olmuştur. Ancak İÖ IV. yüzyılın ortalarına doğru durum değişmiştir. Italia'nın güneyinde yer alan ve pek çok tüccara ev sahipliği yapan kıyı şeritleri Romalıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu sebeple Romalılar, İÖ 348 yı-

83 Polyb. III. 22.

84 Serrati, 2006: 113.

85 Serrati, 2006: 117.

86 Liv. 2. 34. 2-5; 4. 12. 8-16; Dion. Hal. 5. 26. 5; 7. 20. 3-4; 37. 3; 12. 1- 4.

87 Serrati, 2006: 117.

ında birkaç değişiklik yaparak antlaşmayı ve yenilemişlerdir.⁸⁸ Bu ikinci antlaşma da Kartacalılara karşı herhangi bir saldırıyı önleme amacı taşımaktadır. Bu sebeple Libya ve Sardinia, İÖ 378 yılında koloni kurmaya girişen Roma'ya kapatılmıştır.⁸⁹ Polybios'un aktardığı antlaşma şöyledir:

...Romalılar, Kartacalılar, Tyroslular ve Utica halkıyla ve bunların müttefikleri arasında şu şartlar altında dostluk olacaktır: Romalılar, Güzel Burun'un ve Tarseum'daki Mastia'nın uzak ucunda yağmacılık ya da ticaret yapmayacak, kent kurmayacaklardır. Kartacalılar Latium'da Roma'ya tâbi olmayan bir kenti ele geçirirlerse, değerli mallarını ve insanların alabilecekler ama kenti bırakacaklardır. Şayet Kartacalılar, Roma'nın barış antlaşması yaptığı ama Roma'ya tâbi olmayan halklardan tutsak alırlarsa, bunları Roma limanlarına getirmeyeceklerdir. Şayet biri getirilir ve bir Romalı onu ele geçirirse, bu kişi serbest bırakılacaktır. Romalılar da aynı şeyleri yapmayacaklardır. Şayet bir Romalı, Kartacalıların hâkimiyetindeki bir yerden su ya da erzak alırsa, bu erzakı Kartacalılara dost bir halkın herhangi bir üyesine kötülük etmek için kullanmayacaktır. Kartacalılar da aynı şeyleri yapmayacaklardır. İkisinden biri bunu yaparsa hatası duyurulacaktır. Hiçbir Romalı, Sardinia ya da Libya⁹⁰ mevkinde erzak almak ya da gemisini onarmak için gereken süreden daha fazla kalmayacaktır. Oraya hava şartları yüzünden sürüklenmişse, beş gün içerisinde ayrılacaktır. Sicilia'daki Kartaca Bölgesi'nde ve Kartaca'da vatandaşın izinli olduğu her şeyi yapabilir ve satabilir. Roma'da da bir Kartacalı aynı şekilde davranabilir.⁹¹

88 Serrati, 2006: 118.

89 Diod. Sic. 15. 27. 4.

90 Hellenler, *Africa* kıtasına ya da kıtanın bildikleri bölümüne Libya demişlerdir. *Africa* ise Kartacalıların, Kartaca çevresindeki topraklara verdikleri bir isimdir. Sonraları bu ad bütün kıtayı belirtmek için kullanılmıştır.

91 Polyb. III. 24: Μετὰ δὲ ταύτας ἐτέρας ποιοῦνται συνθήκας, ἐν αἷς προσπεριελήφασιν Καρχηδόνιοι Τυρίους καὶ τὸν Ἰτυκαίων δῆμον. πρόσκειται δὲ καὶ τῷ Καλῷ ἀκρωτηρίῳ Μαστία Ταρσήιον· ὧν ἐκτὸς οἰοῦνται δεῖν Ῥωμαίους μῆτε λήζεσθαι μῆτε πόλιν κτίζειν. εἰσὶ δὲ τοιαῖδε τινές· ἐπὶ τοῖσδε φιλίαν εἶναι Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίων συμμάχοις καὶ Καρχηδονίων καὶ Τυρίων καὶ Ἰτυκαίων δῆμῳ καὶ τοῖς τούτων συμμάχοις. τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, Μαστίας Ταρσήιου, μὴ λήζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους μὴδ' ἐμ πορεύεσθαι μὴδὲ πόλιν κτίζειν. ἐὰν δὲ Καρχηδόνιοι λάβωσιν ἐν τῇ Λατίνῃ πόλιν τινὰ μὴ οὖσαν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἀνδρας ἐχέτωσαν, τὴν δὲ πόλιν ἀποδιδότωσαν. ἐὰν δὲ τινες Καρχηδονίους λάβωσιν τινας, πρὸς οὓς εἰρήνῃ μὲν ἔστιν ἔγγραπτος Ῥωμαίοις, μὴ ὑποτάττονται δὲ τι αὐτοῖς, μὴ καταγέτωσαν εἰς τοὺς Ῥωμαίων λιμένας· ἐὰν δὲ καταχθέντος ἐπιλάβηται ὁ Ῥωμαῖος, ἀφιέσθω.

Birincisi gibi bu antlaşma da Kartaca tarzında kaleme alınmıştır. İki taraf arasında Kartaca daha güçlü taraf olmasına rağmen Roma'nın da yavaş yavaş talep edici olduğu anlaşılmaktadır. Polybios, antlaşmanın yapıldığı tarihi vermemiş; Livius ile Diodōros ise İÖ 348 olarak aktarmışlardır.⁹²

Polybios aksini söylese de İÖ 306 yılında, Roma ve Kartaca arasında önceki antlaşmaların yenilendiği üçüncü bir antlaşma imzalanmıştır. Daha sonra İÖ 279-278'de yapılan dördüncü antlaşmayla da önceki maddeler teyit edilmiş ve ortak düşman Epiros Kralı Pyrrhos'a karşı karşılıklı yardım konusuyla ilgili yeni maddeler eklenmiştir. Pyrrhos, İÖ 278'de güçlü bir orduyla Sicilia'ya çıkmış ve Lilybaeum (Marsala) hariç tüm adaya hızla boyun eğdirmiştir. Bu Sicilia'ya karşı son Hellēn müdahalesidir. Pyrrhos, İÖ 276'da Kartaca ve Roma'nın birleşmesi ve kendisinin kurduğu ittifakların çökmesi sebebiyle Sicilia'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Pyrrhos'un gidişiyle Kartaca ve Roma karşı karşıya kalmıştır.⁹³

İÖ 241 yılında, I. Roma-Kartaca Savaşı'nın sonunda "Lutatius Antlaşması" olarak bilinen beşinci antlaşma imzalanmıştır. Appianos, bu antlaşmanın ağır koşullarını ve Roma'nın Hierōn'u dostu olarak tanıttığını aktarır (A4, P1). Siyasi durumlar on beş buçuk yıl içerisinde tekrar değişmiş ve Ibēria'daki Kartaca emperyalizmi İÖ 226 yılında imzalanan altıncı antlaşmayı, Ebro Antlaşması'nı doğurmuştur. Bu antlaşmanın ihlali üzerine II. Roma-Kartaca Savaşı başlamıştır. Polybios, Saguntum (Murviedro) kentinin tamamen Roma Devleti'nin koruması altında olduğunu söylemese de İÖ 221 yılında Annibal'in oraya ulaşmasından önce, yıllarca Roma'ya bağlı kaldığından bahsetmiştir. Bu yüzden hangi tarafın Ebro Antlaşması'nı ihlal ettiği tam olarak

ὡσαύτως δὲ μὴδ' οἱ Ῥωμαῖοι ποιείτωσαν. ἂν ἕκ τινος χώρας, ἥς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσιν, ὕδωρ ἢ ἐφόδια λάβῃ ὁ Ῥωμαῖος, μετὰ τούτων τῶν ἐφοδίων μὴ ἀδικεῖτω μὴδένα πρὸς οὓς εἰρήνη καὶ φιλία ἐστὶ Καρχηδονίοις. ὡσαύτως δὲ μὴδ' ὁ Καρχηδόνιος ποιείτω. εἰ δέ, μὴ ἰδίᾳ μεταπορευέσθω· ἐὰν δέ τις τοῦτο ποιήσῃ, δημόσιον γινέσθω τὸ ἀδίκημα. ἐν Σαρδόνι καὶ Λιβύῃ μὴδεῖς Ῥωμαίων μὴτ' ἐμπορευέσθω μῆτε πόλιν κτιζέτω, εἰ μὴ ἕως τοῦ ἐφόδια λαβεῖν ἢ πλοῖον ἐπισκευάσαι. ἐὰν δὲ χειμῶν κατενέγκῃ, ἐν πένθ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω. ἐν Σικελίᾳ ἥς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουσι καὶ ἐν Καρχηδόνι πάντα καὶ ποιείτω καὶ πωλεῖτω ὅσα καὶ τῷ πολίτῃ ἔξ ἐστίν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιείτω ἐν Ῥώμῃ.

92 Diod. Sic. XVI. 69. 1; Liv. VII. 27. 2.

93 Polyb. III. 25. 1-5; Moscati, 2004: 181; İplikcioglu, 2007: 78-80; Demircioglu, 2011: 114-115.

belli değildir. Saguntum kenti İÖ 226 yılından önce Roma müttefiki olsaydı, Kartaca İÖ 219 yılında antlaşmayı çiğnediği için suçlu bulunurdu. Ancak antlaşmada kentin Roma'ya ait olduğu belirtilmemişse, Roma güneye müdahale ederek antlaşmayı ihlal etmiştir. Öte yandan Polybios, İÖ 241 yılında imzalanan antlaşmanın içeriğinden, her iki tarafın da birbirlerinin şimdiki ve gelecekteki müttefiklerine savaş açmayacağını anladığını söylemiştir. Belki de Polybios, burada Fabius Pictor'un eserinden yararlanmış ve Roma yanlısı olarak eserini yazmıştır.⁹⁴

Antlaşmalara bir bütün olarak bakıldığında Polybios'un olayları tam olarak bilmediği aşikârdır. Zira kendisi, elindeki metinlere bağlı kalarak alıntılar yapmıştır. Kartaca tarafından başlatılan antlaşmalara baktığımızda; ilk antlaşmayla kıtlık yaşayan Romalılara Sicilia pazarındaki tahıllara erişim izni verilmiştir. İkinci antlaşma korsanlığı durdurmayı, İÖ 306 yılındaki antlaşmaysa Italia'daki Kartaca müdahalesi için verilen hükümleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Fakat Polybios bu antlaşmaya ulaşamadığı için imzalandığını kabul etmemiştir. Bu yüzden Saguntum kentinin Roma'yla ittifak kurmasını İÖ 226 yılına yerleştirmiştir ve Annibal'i de antlaşmayı ihlal eden kişi olarak göstermiştir.⁹⁵

Polybios eserini, II. Kartaca Savaşı'nın patlak vermesinin üzerinden yarım yüzyıl, I. Kartaca Savaşı'nın başlangıcından sonraysa yüz yıldan fazla zaman geçtikten sonra kaleme almıştır. Bu süre, belgelerin kaybolması veyahut yok edilmesi için yeterli bir zamandır. Bu nedenle yaşananlar, Roma taraftarı annales yazarları Fabius Pictor (İÖ 254-İÖ 201) ve Cincius Alimentus'un (İÖ 240-İÖ 190) gözünden aktarılmıştır. Roma emperyalizminin savunucusu olmamasına rağmen Polybios, eseri için bu kaynaklardan da faydalanmıştır.⁹⁶

Diğer antik yazarlar da Polybios'u takip etmiş ve Annibal'in Saguntum'a saldırdığını, Ebro Antlaşması'nı ihlal ettiğini belirtmişlerdir. Livius, Saguntum'un bağımsızlığının bu antlaşmayla garanti altına alındığından bahsederken, Appianos, Annibal'in önderliğindeki Kartacalıların nehri geçerek antlaşmayı ihlal ettiklerini ve Saguntum'un aslında nehrin kuzeyinde olduğunu söyleye-

94 Polyb. III. 30. 1; Serrati, 2006: 131.

95 Serrati, 2006: 133.

96 Serrati, 2006: 133.

rek çirkin bir iddiada bulunmuştur. Cassius Diō ise Saguntum'un Roma koruması altında olduğunu ve Ebro Antlaşması'nın hükmünün yerine getirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir (A2, P2), (A3, P21), (A3, P23).⁹⁷

Sonuç olarak Roma ve Kartaca, İÖ 508 yılına dayanan ve İÖ 264 yılında noktalanan uzun soluklu, barışçıl diplomalarını sürdürmüşlerdir. Yukarıda da değindiğimiz antlaşmalar, o dönemde bölgenin iki üstün devletini anlamamız bakımından önemlidir. Bu antlaşmalar, Roma'nın kendini ve Kartaca'nın Roma'yı nasıl algıladığını ortaya koymaktadır. Roma, gücünü genişletme eğilimindeyken, Kartaca ise ticaret yollarından ve pazarlardan faydalanmakla ilgilenmiştir. İki taraf, karşılıklı antlaşmalarla yüzyıllarca birbirlerini gözlemlemişlerdir.⁹⁸

97 Liv. XXI. 2. 7; XIX. 4; App. *Hann.* 2; καὶ τότε αὐτὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι, περάσαντες Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου.; Cass. Dio XII. fr. 48.

98 Feeney, 2017: 308.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMA-KARTACA SAVAŞLARI HAKKINDA ANTİK TARİHYAZIMI

Kartaca Savaşlarının başladığı İÖ 264 ve sonrası, Roma tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilir. Bunun sebebi, Roma tarihinin artık daha somut yazılı belgelere ve olaylara şahit olan kişilerin kayıtlarına dayanmasıdır. Bu tarihten önce yok denecek kadar az yazılı belge vardır. Çünkü Livius'un *Ab Urbe Condita* adlı yapıtında değindiği gibi Roma'nın önemli devlet kurumlarınca ve yüksek kamu görevlilerince tutulan Roma siyasi ve dinî tarihiyle ilgili yazılı belgeler, İÖ 390 yılındaki Kelt istilas sırasında çıkan yangında yok olmuştur. Bunun sonucunda mitoloji ve belirli amaçlarla çarpıtılıp zamanla değişen geleneksel söylentiler, tarih yazımının temel malzemesini oluşturmuştur.

Tarihyazımı İÖ III. yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmeye başlamıştır. Dönemin önemli yazarları, Roma-Kartaca ilişkileri ve savaşları hakkında bilgiler edinmemize yardımcı olmaktadır. Antik yazarların bu savaşlar üzerine kaleme aldıkları en eski eser, İÖ 202-120 yılları arasında yaşayan ve Roma tarihini anlatan Hellên tarihçi Polybios'a aittir. Polybios'tan önce otuz sekiz kitaptan müteşekkil Sicilia tarihini kaleme alan Timaios (İÖ y. 356-260), eserini en erken dönemlerden İÖ 264'e, Romalıların Sicilia'da Kartacalılara saldırmalarının öncesine kadar getirir. Polybios'un "Historiai" adlı eseriye İÖ 220-146 yılındaki devri kapsamaktadır. Yazarın bu eseri 40 kitaptan oluşmaktadır. Ancak günümüze sadece beş kitabı ulaşmıştır. İlk iki kitabın giriş kısımları, I. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Primum) (İÖ 264-241) ve II. Kartaca Savaşı'na (Bellum Punicum Secundum) (İÖ 218-201) ayrılmıştır. Eserin ikinci kısmı İÖ 146 yılına kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Polybios'un eserini tamamlamayı düşünen Halikarnassoslu Dionysios (İÖ y. 30) 20 kitaptan oluşan "Romaïke Arkhaologia" adlı eserini hazırlamıştır.

Eserin konusu Roma'nın kuruluşundan I. Kartaca Savaşı'na kadar Roma tarihidir. Olaylara tarafsız şekilde yaklaşmamasına rağmen bu döneme ışık tutmaktadır. İÖ y. 90-20 yılları arasında yaşayan ve evrensel bir tarih yazan Diodoros Sicilus'un 40 kitaptan oluşan "Bibliothèque Historique" adlı eseri, her ne kadar kullandığı kaynakların doğruluk derecesini araştırmaya da önemli bir metindir.

Konumuza ışık tutan kaynaklar arasında, I. Kartaca Savaşı'na katılan ve ilk milli Roma destanını yazan Gnaeus Naevius'un "Bellum Punicum"'u da bulunmaktadır. Naevius'un yol gösterdiği Ennius da "Annales" adlı eserinde kendi zamanına kadar gelen Roma tarihini ele almıştır. Naevius'un ve Ennius'un çağdaşı, II. Kartaca Savaşı'na katılan Quintus Fabius Pictor (İÖ y. 245-201) da kendi dönemine kadar geçen sürecin tarihini Hellence yazmıştır. Kitabını bu dilde yazan bir diğer yazar Lucius Cincius Alimentus da kendi zamanına kadar geçen tarihi ele almıştır. İÖ I. yüzyılda yaşayan C. Sallustius Crispus, *Bellum Iugurthinum* adlı eserinde Afrika'nın coğrafyası ve orada yaşayan halklar hakkında bilgi verirken, Hiempsal'in *Kartaca Kitapları*'nı (Kartaca dilinde beş kitap) kullandığını ve sözlü kaynaklara danıştığını ifade etmektedir. Lucius Cassius Hemina ve Pisō Frugi'nin eserleri de mühim kaynaklar arasındadır. Bir diğer yazar, 7 kitaptan oluşan eseriyle yalnızca II. Kartaca Savaşı'nı anlatan Coelius Antipater'dir.

Roma-Kartaca Savaşları, Augustus Çağı tarihçilerinin eserlerinde kendilerine yer bulmuştur. Tarihçi Titus Livius (İÖ 64-İS 17), 142 bölümden oluşan *Ab Urbe Condita* (Kentin Kuruluşundan İtibaren) adlı eserinde Kartaca Savaşlarına yer vermiş ve önemli bilgiler aktarmıştır. Aynı dönemde yaşayan Vergilius'un (İÖ 70-19) *Aeneias* destanı savaşlar hakkında bilgi vermese de Kartaca'nın kurucusu Didō hakkında bilgiler verir. Gaius Velleius Paterculus (İÖ y.19-İS y. 30) da erken dönemlerden İS 29'a kadar uzanan kısa Roma tarihini yazmıştır. İki kitaptan oluşan yapının birincisi İÖ 146'ya kadar yaşanan olayları anlatır lakin tam değildir. İmparatorluk dönemi yazarlarından Eutropius (İS 363-387), on kitaptan oluşan eserinde Romulus zamanından İS 364 yılına kadar yaşanan olayları konu almıştır. Quintus Curtius Rufus (İS I. yüzyıl) dönemi yazarlarının izlediği yolu takip etmeyen Eutropius, İmparator'un isteklerini yazmak yerine Roma'dan söz etmeyip dış ülkelere yönelmiştir. *Magnos Aleksandros*'u konu alan eserinde, Aleksandros'un Tyros kuşatmasına dair verdiği bilgiler oldukça değerlidir. Çalışmanın temel kaynak-

larından Appianos Aleksandreus (İS y. 95- y. 165), 'Ρωμαϊκά adlı eserinin dört ayrı kitabında Kartaca Savaşlarına yer vermiştir. Diğer yazar Cassius Diō Cocceianus (İS 155-235) ise 'Ρωμαϊκή 'ιστορία adlı eserinin XI. ve XXI. kitaplarını Kartaca Savaşlarına ayırmıştır.

2.1. Appianos Aleksandreus (İS y. 95- y. 165)

2.1.1. Yaşamı ve Eserleri

Appianos hakkındaki bilgilerimizin çoğunu, eserinin praefatio (ön söz) kısmından ve yakın dostu, Marcus Aurelius'un öğretmeni M. Cornēlius Fronto'nun yazdığı mektuplardan öğrenmekteyiz.¹ Bu kaynaklara göre Appianos Aleksandreus, İS 90-95 yılları arasında, muhtemelen Titus Flavius Domitianus döneminde² Aegyptus eyaletinin Aleksandreia (İskenderiye) kentinde doğmuştur. İkinci Yahudi İsyanı sırasında (İS y. 115) orada bulunmuş; sonraki yıllarda (İS 120) Roma'ya gitmiştir.³ Varlıklı bir aileye mensup olduğu anlaşılan Appianos, Aleksandreia'da yüksek bir yetkiye sahip olmuştur.⁴ Dostu M. Cornēlius Fronto sayesinde⁵ Roma'ya geldiği düşünülmektedir. Roma'da atlı sınıfına katılmış ve Roma vatandaşı olmuş, Praenomenini⁶ ve gens⁷ ismini hiçbir şekilde kullanmasa bile Plutarkhos ve Dion Chrysostomos gibi Mısır kökenli ismini (Ἀπιανός, Ἀπίων) Romalılaştırmıştır.⁸

Appianos'un "İmparatorlar huzurunda davalarda bulundum,"⁹ kaydından Roma'da yargıcılık yaptığı öğrenilmektedir.¹⁰ Bu görev hakkında iki ayrı düşünce bulunmaktadır. Bazı araştırma-

1 App. Pref. 15. 62.

2 Grant, 1994: 98.

3 White, 1972: vii; Grant, 1994: 98.

4 Teil, 1987: 1.

5 Olgun yaşlarında kaleme aldığı mektupların arkadaşı Fronto'ya yazdığı bilinmektedir. Ayrıca Fronto'nun otobiyografisini hazırlamıştır. Fronto da Appianos onuruna mektuplar yazmıştır.

6 Etrüskler de dâhil İtalya halklarında, erkek ve kadınların iki temel adı vardı. Praenomen "ön ad" ya da (kişisel) ad ve gens ya da geniş ailelerin adı nomen.

7 Roma toplum düzeninde ortak bir ad ya da nomen taşıyan ve erkek tarafı aynı atadan gelen klan ya da geniş ailelerin adı.

8 Teil, 1987: 1.

9 Belirtilmeyen imparatorlar muhtemelen; Hadrianus ve Antoninus Pius'tur.

10 Teil, 1987: 1.

cılar *advocatus fisci*¹¹ olarak görev yaptığını düşünür.¹² Bazı araştırmacılar M. Cornēlius Fronto'ya yazdığı mektuplarda *procuratorluk* görevi için ısrar etmesinden dolayı¹³ *advocatus fisci* olarak görev yapmasının imkânsız olduğunu ve *causidicusluk*¹⁴ yaptığını savunmaktadırlar.¹⁵ Bu nedenle ikinci makamda bulunması ihtimali daha yüksektir.¹⁶

M. Cornēlius Fronto, İS y. 160 yılında İmparator Antoninus Pius'a eski ve yakın dostu Appianos'un *procurator Augusti* görevinde bulunması için tekrar talepte bulunmuştur.¹⁷ Sonuç olarak Appianos bu fahri unvanın sahibi olmuştur.¹⁸ Muhtemelen bu olaydan sonra Aegyptus'a (Mısır) gitmiştir.¹⁹ On iki yaşındaki Eutychia'yla evlenen Appianos otuz bir yıl boyunca onunla yaşamıştır.²⁰ Mide rahatsızlığından muzdarip olduğu bilinen yazar²¹ İS y. 165 yılında, çalışmalarını tamamlayamadan ölmüştür.²²

Appianos boş zamanlarında *Roma Tarihi* adlı eserini Hellence kaleme almaya başlamıştır.²³ Ön sözünden çıkarım yaparsak İS II. yüzyılın ortalarında başladığını varsayabiliriz.²⁴ O, İmparator Traianus ve Hadrianus dönemlerinde yaşamasına rağmen eserini Antoninus Pius döneminde yazmaya başlamıştır.²⁵ Kendisi de eserini, Roma'nın kuruluşundan dokuz yüz yıl sonra yazmaya başladığını belirtir.²⁶ Söz konusu varsayım iki kanıtla desteklenmektedir. İlki, Appianos'un, Publius Aelius Hadrianus'un (İS 17- İS 138) yasaların uygulanması için atadığı konsül rütbeli dört yargıç atanmasıdır. İkincisiyse Marcus Aurelius'un (İS 121- İS 180) saltanatının başında

11 İmparator Hadrianus tarafından kurulan önemli bir memurluktur. Bir tür savcı da denilebilir. Görevi devlet hazinesinin çıkarlarını korumaktır.

12 Rüpke, 1997: 166.

13 Brill's, 2002: 898.

14 Avukat.

15 Teil, 1987: 1.

16 Grant, 1994: 98; İmparator Hadrianus döneminde *advocatusfisci* görevinde bulunan kişilere *procuratorluk* ünvanı verilmeye başlanmıştır.

17 App. Pref. 15. 62.

18 Rüpke, 1997: 167; Teil, 1987: 1.

19 Grant, 1994: 99.

20 Bucher, 2013: 1-2.

21 Grant, 1994: 99.

22 Teil, 1987: 1; Bucher, 2013: 1-2.

23 App. Pref. 14. 53.

24 App. Pref. 7. 24.

25 Teil, 1987: 2; Grant, 1994: 98.

26 White, 1972: vii.

iuridiciyi kurmadan önce, bu kurumun (yanlışlıkla ὑπατικός yerine ἀνθύπατος dese bile)²⁷ herhangi bir sebepten dolayı ortadan kalktığına değinmesiyle desteklenmektedir.²⁸ Öte yandan Appianos, Marcus Aurelius'un İS 165 yılında Parthlarla yaptığı savaş hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildir. Zira Euphratēs'ten²⁹ Germani-a'nın sınırı olarak bahsetmiş, Tigrēs³⁰ üzerine yerleştirdiği Seleukeia kentinin de İS 296 yılında yok edildiğini söylemiştir.³¹

Çalışmasını ileriki yaşlarında kaleme alan Appianos, eserlerini ve mektuplarını Roma İmparatoru Marcus Aurelius'a atfetmiştir.³² *Roma Tarihi* adlı eserinin başlığının Latincesi *Historia Romana*, Hellenicesiye ise *Ρωμαϊκά*'dır (Rhōmaïka). Appianos, XXIV kitaptan oluşan eserinde Roma'nın savaştığı halklardan başlar ve *Arabia* seferine dek uzanan olayları ele alır.³³ Roma'nın fetihlerini, oldukça eski bir geleneği takip ederek art arda sıralamıştır.³⁴ Yirmi dört kitaptan oluşan eserin on biri günümüze ulaşmıştır. Geriye kalan on üçüyse yalnızca edebî parçalar hâlinde Photius'un özetinde yer almaktadır.³⁵ Günümüze ulaşan eserin başlıkları şu şekildedir:

- I. "Krallık Tarihi" (Βασιλική),
- II. "Italia Tarihi" (Ιταλική),
- III. "Samnitlerin Tarihi" (Σαυνιτική),
- IV. "Kelt Tarihi" (Κελτική),
- V. "Sicilia'nın ve Diğer Adalar'ın Tarihi" (Σικελική καὶ Νησιωτική),
- VI. "Hispania Tarihi" (Ιβηρική), VII. "Annibal Savaşları" (Ἀννιβαική),
- VIII. "Libya ve Numidia Savaşları" (Λιβυκή καὶ Νομαδική),
- IX. "Macendonia ve Illyria Tarihi" (Μακεδονική καὶ Ἰλλυρική),

27 ὑπατικός=konsül, ἀνθύπατος=prokonsül; İmparatorluk Dönemi'nde prokonsüllüğün görevleri uzatılmaya başlanmış, konsülün göreviyse giderek salt bir onursal göreve dönüşmüştür.

28 Teil, 1987: 2.

29 Fırat Nehri.

30 Dicle Nehri.

31 App. Pref. 4.

32 Gowing, 1992: 274.

33 Lesky, 1966: 846.

34 Grant, 1994: 99.

35 Grant, 1994: 99.

X. "Hellas ve Ionia" Tarihi (Kayıp)

XI. "Syria Tarihi" (Συριακή)

XII. "Mithridatēs Savaşları" (Μιθριδάτειος),

XIII.-XVII. "İç Savaşlarla İlgili" (Εμφύλια),

XVIII.-XXI. "Mısır Savaşı" (Αιγύπτια),

XXII. (İÖ 30 yılından İS 90 yılına kadar olan) "Caesarlar Hakkında" (Εκατονταετία),

XXIII. "Dacia'yla İlgili" (Δακική),

XXIV. "Arabia'yla İlgili" (Αράβιος).³⁶

İç savaşları (bellum civile) anlattığı I. kitabında, İÖ 133-122 yıllarında gerçekleşen tribunusların ve Grachus kardeşlerin faaliyetleriyle başlar.³⁷ Daha sonra Sulla ve Marius'un akibetine³⁸ (İÖ 88-33) gelmeden önce Lucius Appuleius Saturninus'un (İÖ 104-100) açıklamasını yapar.³⁹ II. kitabında, İÖ 63-44 arasında gerçekleşen Catilina Tertibi,⁴⁰ I. Triumvirlik⁴¹ ve Caesar ile Pompeius arasında yapılan savaş⁴² hakkında bilgiler verir. Ardından İÖ V. ve IV. yüzyılları hatırlatıp iç savaşların büyük devletleri nasıl düşürdüğünü anımsatır. Sonrasında Caesar'ın katledilişini⁴³ değinir ve onu, talihin ve gücün sembolü olarak gördüğü Aleksandros'la kıyaslar.⁴⁴ Çağdaşı Plutarkhos da Appianos'un yaptığı kıyaslamaların aynısını yapmıştır.

III. ve IV. kitaplarında Octavianus, Antoninus ve Lepidus'un katılımıyla kurulan II. Triumvirlik hakkında bilgiler vermiş; Caesar'ın katilleri Cassius ve Brutus'un Philipp'i'de yenilmelerini ve trajik ölümlerini anlatarak mağlup olma sebeplerini gözler önüne sermiştir.⁴⁵ V. kitabındaysa İÖ 41 yılında Octavianus ve Antoninus'un Perusia Savaşı'nda karşı karşı gelmelerini⁴⁶ ve İÖ 40 yılında yapılan

36 Teil, 1987: 2-3; Grant, 1994: 99.

37 App. Civ. 1. 7-27.

38 App. Civ. 1.55-115.

39 App. Civ. 1.28-33.

40 App. Civ. 2.1-7.

41 App. Civ. 2.7-31.

42 App. Civ. 2.32-87.

43 App. Civ. 2.106-48.

44 App. Civ. 2.21.149.

45 App. Civ. 4.132-34.

46 App. Civ. 5.30-49.

Brundisium Antlaşması'nı⁴⁷ ele almıştır. Bu kitabını Octavianus'un iç savaşların sona erdiğini ilan etmesi⁴⁸ haberiyle tamamlamıştır. Kaybolmayan VI.-VIII. kitaplarında, Roma hegemonyasının büyümesi ve gelişmesini anlatmıştır. Appianos, Roma'nın şansın yaver gitmesiyle, ihtiyatla, cesaretle, sabırla ve sıkı çalışmayla mükemmel hâle geldiğini ileri sürmüştür.⁴⁹

IX. kitabın II. bölümü, iç savaşlar (*bellum civile*) hakkında bilgiler vermektedir. Hellas ve İonia tarihini anlattığı X. kitabın tamamı kayıptır. XI-XII. kitaplar; Syria, Parthlar ve Mithridatēs Savaşları üzerinedir. İç savaşlardan XIII.-XVII. kitaplarında bahseder. XVIII-XXI. kitaplar Mısır'da gerçekleşen savaşlar hakkındadır. XXII. kitabı İmparator Traianus dönemine (İS 98-İS 117) uzanmaktadır. XXIII. kitabı; Traianus'un Dacialılara ve Yahudilere düzenlediği seferleri, XXIV. kitabı ise Arabia hakkındaki görüşlerini içermektedir.⁵⁰ Kitaplarının çoğu bölümünde iç savaşlar hakkında bilgiler veren yazar bir nevi ansiklopedi yazmıştır.⁵¹

İmparator Traianus'un İS 116 yılında Mısır'daki Yahudilere düzenlediği sefer sırasında Aleksandreia'da bulunan yazar, anlattığı olayların büyük bir kısmında olay mahallinde yer almıştır. Eserinde -Roma egemenliği altındaki Aleksandria'yı anlatarak burada yaşayan farklı karakteristik özelliklere sahip olan insanları değerlendirmiştir. Bunun yanında gezdiği diğer yerlerin Roma'yla ilişkilerine de değinmiş ve bölge sakinlerini etnik kökenlerine göre sınıflandırmıştır.⁵² Roma-Kartaca Savaşları örneğini ileri sürmesiye ilgilendiği asıl meselenin Roma'nın yükselişini sağlayan fetihlerin diplomatik ve askerî yönlerini tasvir etmek olduğunu göstermiştir.⁵³

Yazarın bakış açısı diğer yazarlarla, özellikle de Polybios'la karşılaştırıldığında daha net bir hâl alır. Örneğin Polybios'un dağınık düşüncelere ve yargılara sahip olduğu düşünülür. Fakat Appianos yalnızca ona bağlı kalmamıştır; diğer yazarların yazılarını da okumuştur. Öte yandan Appianos'un eseri evrensel değildir; daha ziyade Carthago'dan Ibēria'ya, oradan Sicilia ve Macedonia'ya

47 App. Civ. 5.50-66.

48 App. Civ. 5.127-35.

49 App. Pref. 11.

50 Teil, 1987: 2-3.

51 White, 1972: vii-xii.

52 Brill's, 2002: 897.

53 App. Pref. 47

(Makedonya) giden bir seyyah gibidir. Polybios ise bireysel olarak yazma yönteminin tarihî bilgiyi engellediğinden⁵⁴ bahsetmiştir. Appianos'un izlediği geleneğin öncüllerinin bilindiğine dikkat çeken araştırmacılar, hangi yazarların onu etkilediğine kafa yormuşlardır. Örneğin Balsdon, etkilendiği kişinin Cymeli Ephoros (Ἐφορος ὁ Κυμαῖος; y. İÖ 400-330) olduğunu belirtmiştir. Ancak Diodōros'un (Διόδωρος Σικελιώτης; İÖ y.90-30) yazısından edinilen bu bilginin⁵⁵ doğrulanması için yeterli kanıt bulunmamaktadır. Kitaplarının yapısı hakkında kesin bir açıklama yapılmasına izin vermeyen Appianos, anlattığı hikâyelerle ve topografik anlatımlarla örnek aldığı kişinin Hērodotos olduğunu düşünmemize sebep olmuştur.⁵⁶ Araştırmacı yazar Zerdik, Halikarnassoslu Dionysios'un Pompeius Geminus'a verdiği mektup, Hērodotos'a karşı Thukydides'i eleştirmesi, Hērodotos'un olayları müstakil bölümlere ayırması gibi örnekler üzerinden Appianos'un Hērodotos'un mirasını takip ettiğini kanıtlamıştır.⁵⁷

Appianos'un bu çalışmayı hazırlama amacı Roma'nın yükselişini anlamayı ve değerlendirmeyi daha kolay hâle getirmektir. Eserin günümüze ulaşan kısımlarına baktığımızda iddiasında haklı olduğu görülür.⁵⁸ Yaşadığı dönemin monarşisine hayranlık duyan Appianos, Roma'nın dünya hâkimiyetine yükselişini bu yönetim sistemine bağlar.⁵⁹

İS y. 950 yılına tarihlenen İmparator Constantinus Kütüphanesi'nde eserin iki örneği vardır. Bu iki kitapta⁶⁰ Appianos'la diğer tarihçilerin isimleri ve onlar hakkında bilgiler yer alır. Bu eserler 1580'de Fulvio Orsini (Ursinus), 1634 yılında da Henry tarafından Paris'te yayımlanmıştır.⁶¹ Modern zamanlarda Latinceye çevirisi Papa V. Evaristus zamanında yapılmış, Yunanca kısımları ise 1551 yılında tamamlanmıştır.⁶² 1785'te J. Schweighauser tarafından yeniden toplanıp incelenmiştir.⁶³ Çalışmada yazarın, Ῥωμαϊκά (Rhō-

54 Polyb. VIII. 2.

55 Diod. Sic. V. 1. 4.

56 Teil, 1987: 7.

57 Teil, 1987: 8.

58 Easterling-Knox, 1985: 708.

59 Bucher, 2000: 429.

60 Concerning the Embassies- Concerning Virtues and Vices.

61 App. Praef. 1.

62 App. Praef. 1.

63 App. Praef. 1.

maïka) adlı eserinde yer alan Sicilia'nın ve diğer adaların tarihini konu edindiği Σικελική καὶ Νησιωτική adlı V. kitabından, Hispania tarihini konu edindiği Ἰβηρική adlı VI. kitabından, Annibal Savaşları'nı ele aldığı VII. kitabı Ἀννιβαική, Libya ve Numidia Savaşları'nı konu edindiği Λιβυκή καὶ Νομαδική isimli VIII. kitabından ve Syria tarihini konu edindiği X. XI. kitaplarından yararlanılmıştır.

2.1.2. Üslubu ve Dil Özellikleri

Appianos iç savaşları ele aldığı kitabının giriş kısmıyla zaman zaman en iyi antik yazarların saygınlığına mazhar olur. Burada ki anlatımı sonraki tarihçiler tarafından taklit edilmesine rağmen çoğu onun üzerine çıkamamıştır. Zira o, Gracchus kardeşlerin trajik bir son yaşamalarına sebep olan olayları onurlu ve ölçülü bir şekilde aktarmıştır.⁶⁴

Appianos, olaylar üzerinden felsefi yorumlar yapmak yerine doğrudan anlatmayı tercih eder ve süslü bir dile sahip değildir. Pasajlarında yer yer retorik kullanımları vardır.⁶⁵ İS yaşayan yazarların çoğunun yaptığı gibi eserinin dili ve biçimi, kelime seçimlerinde ve kullanımlarında tekrarlanan ses düşmeleriyle doludur: δέ, τοιόσδε, παρὰ, ἀντί, ἀπό, ἐπί, κατά, τε (δέ), ἀλλά, οὐδέ, μηδέ, μήτε, οὔτε, εἴτε, εἴτα, ἔνθα, ἔτι, ὅσος, τοιόσδε, παρὰ, ἀντί, ἀπό, ἐπί, κατά, ὑπό, διά, μετά, ἵνα, τάχα, κἀκεῖνος (αἰγίκα; κἀκεῖθεν, κἀκεῖ), κἀμέ, κἀν, κᾶν, οὗτος, τοιούτος, ὅδε, πᾶς, ἄλλος, ἕτερος, τις, ποτε, μάλιστα; πρῶτος, ἐπί, κατά, ὑπό, διά, μετά, ἵνα, τότε, ὅτε kullanımlarına özellikle düzyazı eserlerinde rastlamaktayız.⁶⁶

Appianos'un eserinde magistratusların⁶⁷ aldıkları unvanları aktarmak için kullandığı Hellēnce terim bilgisiyle Latinceleri karşılaştırıldığında genellikle paralellik görünmez. Diğer bir deyişle terim bilgisi yeterli seviyede değildir. Tarihçi, kişilerin adını ve sahip oldukları unvanlarını vermekle yetinmiştir. Bu özelliğiyle çalışmalarında terimleri doğru kullanan Cassius Diō ile benzerlik göstermemektedir.⁶⁸

64 White, 1972: x.

65 White, 1972: x.

66 Hutchinson, 2015: 795.

67 Roma'da üst düzey görevde bulunan kişi(ler).

68 Luce, 1961: 21.

Appianos, terim bilgisi aktarımında tutarlı olmaktan uzaktır. Mesela *legatus* terimini Latince'den Hellence'ye çevirmeye yeltendiğinde karışık ifadeler kullanmıştır. Tamamen "elçi" anlamına geldiğini düşünerek *legatusun*⁶⁹ anlamını sınırlandırmış ve kelimeyi eserinde *πρεσβευτής* ya da *πρέσβυς*⁷⁰ olarak basit şekliyle çevirmiştir. *Presbeutēs* terimini açıklamak için de iki defa konu dışına çıkıp anlatmaya çalışmıştır.⁷¹

Appianos, elçinin vazifelerini tanımlamak için farklı terimlerden yararlanmıştır. Danışman vazifesine sahip elçi için *σύμβουλον*,⁷² ordu komutanı olarak görev yapanlar için *στρατηγός*,⁷³ bir komutanın emri altında görev yapanlara *ὑποστρατήγους*,⁷⁴ bir donanmayı komuta eden elçi için *ναύαρχος*,⁷⁵ gerekli destekleri atayanlar için ise *ὑπηρέτας*⁷⁶ ifadelerini kullanmıştır. Öte yandan askerî mevkide hizmet veren konsül, *praetor*⁷⁷ ya da *quaestor*⁷⁸ için *stratēgos* terimini kullanmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Appianos, magistratusların unvanlarını doğru bir şekilde adlandırmaktan daha çok onların vazifelerini tanımlamakla ilgilenmiştir.⁷⁹ Appianos, *praetor* için *stratēgos* kelimesini kullanmıştır. Hatta askerî birliklerin her komutanına gerek konsül gerek *legatus* ya da başka bir magistratus olsun bu unvanı takmıştır. Bir *stratēgosun* gerçekten *praetor* olup olmadığına karar vermenin tek kriteri icra ettiği görevdir. Roma'da askerî icraat göstermeyen her *stratēgos* şüphesiz bir *praetor*dur fakat Appianos onların bu farklılıklarıyla ilgilenmemiştir.⁸⁰

69 (birini) göndermek, görevlendirmek, memur etmek, atamak anlamına gelen; *lego, are, avi, atum* fiilinden türemiştir. *Legatus -i*, vekil; delege. Siyasi olarak; bü-yükelçi, elçi: Caes., Cic., Liv. Askerî olarak; yetkili; başkomutan vekili, yardımcısı, bir lejyon komutanı gibi anlamlar taşımaktadır.

70 "elçi heyeti"

71 App. *Mith.* 94. 431; App. *BCiv.* I. 38. 173.

72 App. *Syr.* 21. 100.

73 App. *Mith.* 88. 400.

74 App. *Civ.* I. 40. 79.

75 App. *Mith.* 71. 300.

76 App. *Civ.* II. 18. 67.

77 En yüksek yargı organı. Konsüller, savaşta olduğunda onlara vekâlet eden magistratuslardı. Hukuk alanında *imperium* yetkisi olan *praetorlar*, görevleri bitince eyaletlere vali (*propraetor*) olarak gönderilmekteydi.

78 En yüksek maliye organı. Devlet hazinesini yönetmiş, vergileri toplamış ve devlet siparişlerini kontrol etmiştir.

79 Luce, 1961: 21.

80 Luce, 1961: 22.

Konsülden bahsettiğinde, genellikle ὕπατος kelimesini ve türevlerini kullanır. İç savaşları anlattığı kitaplarında konsül için hypatos kelimesini, Polybios'u örnek aldığı diğer kitapların da ise *stratēgosu* kullandığı ileri sürülmüştür. Ancak kanıtlar bunun varlığını desteklememektedir. İç savaşlardan önceki kitaplarında elbette konsül yerine stratēgos kullandığı olmuştur ancak bunun sebebi Polybios'u takip etmesi değildir. Aksine, iç savaşlardan önceki kitaplar konsüllerin ordu komutanları olarak hareket etme konusundaki görevini tanımlamaktadır.⁸¹

Appianos, Mithridatēs Savaşlarını anlattığı kitabındaki iki pasajdaysa⁸² konsül için πρόβουλος⁸³ kelimesini kullanır. İlk pasajda *presbeis* ve *strategoinin* özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. Fakat probuloi kullanımı için herhangi bir açıklama belirtmemiştir. İkinci pasajdaysa İÖ 78 yılında Mithridatēs'in Roma'ya gönderdiği elçi heyetinin probuloi olduğuna karar vermiş ve bir antlaşma imzalandığının kaydını tutmuştur. Konsüller genellikle elçileri Senato'ya takdim ettikleri için probuloi kelimesini neden seçtiği açıktır. Doğal olarak Appianos proboulonun konsül anlamına geldiğini düşünmüştür.⁸⁴ Öte yandan Dionysios (4.76.2) ve Plutarkhos (5.1.2.) ise konsüller için probuloi kelimesini kullanmışlardır. Fakat tüm bu pasajlar Latince consulo/ere, ui⁸⁵ fiilinden türeyen konsülle ilişkilidir ve bu Hellēnce'de probulos ya da symboulos kelimeleriyle eş değerdir.⁸⁶

Appianos, dictatörlüğü monarşinin biçimlendirdiğini düşünmektedir. Sulla, tıpkı Caesar'ın yaptığı gibi⁸⁷ kendisini monarkhos olarak atamıştır⁸⁸ ve zaten Dictatörün doğasında zorbalık vardır.⁸⁹ Appianos, Dictatör için αὐτοκράτωρ kelimesini, Dictatörlük içinse autokratorō sarkhē kelimelerini kullanmıştır.⁹⁰ Appianos, iç savaşlar kitabındaki bir pasajda Sulla'nın Dictatörlüğüne atıfta bulunarak, bir dictatorun bir kraldan (βασιλεύς) az ya da çok farkı olmadığını

81 Luce, 1961: 24.

82 App. *Mith.* 56. 228; 67. 284.

83 "debating beforehand"

84 Luce, 1961: 24.

85 Görüşmek, müzakere etmek.

86 Luce, 1961: 25.

87 App. *Praef.* 6. 22.

88 App. *Civ.* 1. 82. 376.

89 App. *Civ.* 1. 99. 462.

90 App. *Civ.* 1. 16. 67.

ğını söylemiştir.⁹¹ Yazara göre Roma Devleti monarşiye geçerek iç çekişmelerden kurtulmuştur. ⁹² Sonuç olarak monarşinin getirdiği iki yüzyıllık refah, bu yönetim biçiminin ne kadar mükemmel bir sistem olduğunun açık ifadesidir.⁹³ Appianos'un monarşinin benzeri olarak gördüğü δημοκρατία (demokrasi) hakkında da az ve öz bir değerlendirmesi bulunmaktadır: "Demokrasi, güzel görünümlü bir isim olmasına rağmen her daim yararı olmayan [bir isim]dir".⁹⁴

Appianos'un yazı dili hakkında şu hususlara da değinmek gerekir. Romalılar, Res Publica günlerinde bile davalarda yazı ve konuşma dili olarak Latince talep etmelerine rağmen Hellênler için ikinci dil olarak Hellênceyi de kullanmışlardır. Kararnamelerse daima Hellênce olarak yazılmıştır. Doğuda adalet, imparatorluğun IV. yüzyılına kadar Hellênceyle sağlanmıştır. İmparatorun mahkemesinde de bu iki dil kullanılmıştır. Elbette hangi dilin nerede kullanılacağı belirlenmişti. Evrensel yasa bildirileri Latince olarak yapılmıştı. Mesela V. yüzyılda Theodoius döneminde Cyprus adındaki bir temsilci, yasal düzenlemede Hellênceyi kullandığı için görevinden uzaklaştırılmıştır. Dolayısıyla ister memur sınıfı olsun isterse ordu mensubu olsun resmî kariyer için Latince zorunlu kılınmıştır. Ana dilleri Hellênceyi kullanan Appianos ve Cassius Diō da bu dili öğrenmek zorunda kalmışlardır.⁹⁵ Roma'daki yüksek memuriyet terimlerini Latineden Hellênceye çevirmek için çaba harcayan Appianos, Cassius Diō'ya göre kısmen başarılı olmuştur.⁹⁶

Appianos'un kurduğu cümlelerde gözden kaçmayacak kadar iyi bir ses uyumluluğu vardır. Ardışık kelimeleri nadiren kullanmıştır.⁹⁷ O dönemde oldukça rağbet gören retorik kullanımı, Appianos'un eserinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İç savaşlar (bellum civile), Pompeii zaferi, Caesar'ın öldürülmesi, onun ölümünün duygu dolu bir anlatımla Octavianus'a haber verilmesi, Octavianus'un Roma'ya girişi gibi konularda bu üsluba başvurduğu görülür.⁹⁸

91 App. Civ. 1. 99. 463- 100. 465.

92 App. Civ. 1. 6. 24.

93 App. Civ. 4. 16. 61-64.

94 App. Civ. 4. 133.: ...δημοκρατίας, ὀνόματος εὐειδοῦς μὲν, ἀλυσιτελοῦς δὲ αἰεὶ.

95 Mommsen, 1882: 180.

96 Mommsen, 1882: 181.

97 Hutchinson, 2015: 798.

98 Hutchinson, 2015: 802.

Thukydides gibi eski tarihçiler halkın ya da politik liderlerin fikirlerini sunmak ve ahlaki dersler vermek için onların ağızlarından konuşmayı huy edinmişlerdi. Appianos da bunu alışkanlık hâline getirenlerden biridir. Bu şekilde yaptığı konuşmalar, oldukça başarılıdır.⁹⁹ Konuşmalara yer verdiği bölümlerde konuya yoğunlaşmaktan ziyade çalışmasındaki önemli konuların altını çizmek için retoriğe başvurmuştur. Olayların dramatik ve trajedik kısımlarını da ön plana çıkarmak isteyen yazar, Kartaca Savaşlarını anlattığı Λιβυκή (Libya'yla İlgili) adlı kitabında, her iki tarafın komutanlarını konuşturarak retorik unsurlarını öne çıkarmak istemiştir.¹⁰⁰

Appianos'un Geç Cumhuriyet Dönemi hakkındaki açıklamaları sosyal, ekonomik ve politik açılardan farkındalık göstermektedir. Ayrıca Roma ve diğer ülkeler hakkında kronolojik bilgilerden ziyade etnik konular hakkında vermiştir. Materyal kullanımında yetkindir; önceki yazarlara bağımlı kalmayarak araştırmalar yapmıştır. Bu nedenle Appianos'un yazılarının siyasi tarih için önemi büyüktür.¹⁰¹ Numidialılarla ilgili verdiği etnik bilgiler örnek olarak verilebilir (A3, P14).

Appianos kendisinden önce yaşanan olayları anlattığı hangi yazarların eserlerini kaynak olarak kullandığını bilmek oldukça önemlidir. Öncelikle eserini yazarken kendisi gibi Hellên Hêrodotos'u (İÖ 490-İÖ 425) örnek almıştır. Çalışmalarını yirmi dört kitapta toplamaya çalışırken klasik tarihçilerin (Thukydides, Ksenophôn) izledikleri yolları incelemiştir fakat Appianos, yazı stili olarak ne birini taklit etmiş (Arrianos'un Ksenophôn'u taklit ettiği gibi) ne de aşırı bir klasik stili benimsemiştir.¹⁰²

Appianos, eserlerinde Polybios, Paulus Claudius, Hierônny-mos, Caesar, Augustus ve Asinius Pollio isimlerini zikrederek bu kişilerden alıntı yaptığını ifade etmiştir. Varro, Fabius Pictor, Cassius Hemina ve Rutilius Rufus gibi kişilerden üstünkörü bahsetmesine rağmen onların çalışmalarından herhangi bir alıntı yaptığını belirtmemiştir.¹⁰³ İÖ II. yüzyılda yaşayan Postumius Albinus'un ve bir başka annales yazarı Cincius Alimentus'un eserlerini de kaynak olarak kullandığı düşünülmektedir. Ayrıca yaptıkları çalışmalara

99 White, 1972: xi.

100 Hutchinson, 2015: 803.

101 Easterling-Knox, 1985: 707.

102 Easterling-Knox, 1985: 708.

103 White, 1972: vii.

ulaşabilme imkânı olmasına karşın Titus Livius, Gaius Sallustius Crispus ve Diodōros'un hiçbir yazısından bahsetmemiştir.¹⁰⁴ Kitabında oldukça fazla yer ayırdığı III. Kartaca Savaşı'nı (Bellum Punicum Tertium) anlattığı bölüm için Polybios'u, Titus Livius'u ve Fannius'u ayrıntıyla incelediği veya bu yazarların kullandıkları kaynakları kullandığı ortadadır.¹⁰⁵

Appianos'un II. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Secundum) anlatımıyla Cassius Diō Cocceianus'un yazdıkları karşılaştırıldığında, her iki yazarın da Coelius Antipater'in eserini kullandığı ve dönemin diğer önemli kaynaklarından yararlandıkları görülmektedir.¹⁰⁶ Ayrıca Appianos'un Scipiō Africanus ve Masinissa'yla¹⁰⁷ ilgili bilgi verdiği kısımlar, onun tarihçi mi yoksa biyografi yazarı mı olduğunu düşünmemize sebebiyet vermiştir (A3, P15-P16). O, Roma Tarihi adlı eserinin, Romalıların yanı sıra pek çok Hellên tarih yazarı tarafından da incelendiğini ve kaynak olarak yararlanıldığını iddia etmiştir.¹⁰⁸ Ancak Roma'nın yükselişini konu alan çalışmaların, İS II. yüzyılda yaşayan senator ve tarihçi Aulus Claudius Charax'ın kayıp eserinden sonra sürdürülüp sürdürülmediğini bilmiyoruz.¹⁰⁹

2.1.3. Appianos Aleksandreus'un Roma Devlet Yönetimi Konusundaki Görüşleri

Appianos eserinin ön sözünde, Roma İmparatorluğu'nun sınırlarına kattığı Britania, Kuzey Africa, Mısır, Yakın Doğu, Karadeniz, Balkanlar, Hellas ve Galia gibi yerlerden bahsederek basit ama etkileyici bir giriş yapar.¹¹⁰ Ardından Roma'nın diğer imparatorluklara nazaran eşsiz olduğunu göstermek için bilinçli olarak başlıca dağların, nehirlerin ve adaların ismini zikreder.¹¹¹ Fakat Roma'nın hâkim olduğu sınırların coğrafi bilgilerini aktarırken, bunu neden yaptığını açık bir şekilde ifade etmemektedir. Doğal olarak zihinlerde, geçmişi anlatmak isteyen bir yazarın bunları neden belirttiği düşüncesi oluşur. Ancak coğrafi bilgiler verirken Saguntum kenti-

104 White, 1972: vii; Richardson, 2003: 319.

105 Richardson, 2003: 319.

106 Richardson, 2003: 320.

107 Yunanca aslında "Massanasse" olarak geçmektedir.

108 App. Pref. 45.

109 Easterling-Knox, 1985: 707

110 App. Pref. 1-5.

111 App. Pref. 8-10.

ni Ebro Nehri'nin güneyinden ziyade kuzeyine yerleştirmesi (A2, P2), bu kenti Carthago Nova'yla birlikte tanımlaması (A2, P3) ve Euphratēs'ten¹¹² Germania'nın sınırı olarak bahsetmesi¹¹³ gibi kayıtları bu konuda yetersiz olduğunu göstermektedir.¹¹⁴ Appianos'un bu coğrafi bilgilere vurgu yapmasının nedeni ön sözünü tamamladığında daha net anlaşılır. Tarihçinin niyeti, yaşadığı dönemde de devam eden Roma'nın coğrafi büyüklüğünü vurgulamaktır.¹¹⁵ Çünkü Roma İmparatorluğu başarılı bir şekilde büyüdüğü ve uzun süre varlığını koruduğu için önemlidir. Appianos'un sınırlar üzerinde yoğunlaşması, klasik dönem tarihçilerinin bol bol kullandıkları *amplificatio*¹¹⁶ kullanımlarına benzetilebilir. Bu usulü ilk olarak Hērodotos kullanmış; diğer tarihçiler onu takip etmişlerdir. Şu an sahip olunan sınırlarla önceki sınırların karşılaştırılması sonucunda, Roma tarihinin eşsiz büyüklüğü gözler önüne serilmiştir.¹¹⁷ Polybios, Romalıların neredeyse bilinen tüm dünyaya yalnızca elli üç yıl gibi kısa bir sürede (İÖ 220-167) hâkim olmayı nasıl başardıklarını göstermek istemektedir.¹¹⁸ Appianos ise Roma'nın büyümesinin bir rastlantı sonucu değil, ihtiyatla (εὐβουλίαν) olduğunu¹¹⁹ açıklama çabası içerisinde.¹²⁰

Appianos, yurttaşlarını kendi dilinde bilgilendirmek isteyen bir Hellēn sıfatıyla Romalıların ve kendi halkının ne gibi etkileşimlere girdikleri ve geleceğin dünyasını nasıl şekillendirdikleri üzerinde de durmuştur.¹²¹ Mısır kökenli olmasından gurur duyan Appianos, Mısır'ı konu edinen dört kitabında, İÖ IV. yüzyıldan İÖ I. yüzyıla kadar hüküm süren Ptolemaioslara "krallarım" diyerek atıfta bulunmuştur. Appianos'un Hērodotos'un kosmopolit geleneğini sürdürdüğünü düşünmezsek, gerçekten de Roma İmparatorluğu'nda yaşayan biri olarak, onun yaklaşımı belli ki *provinciadır*¹²² veyahut yazarın buradaki niyeti okuyucunun hedefini şaşırtmaktır.¹²³

112 Fırat Nehri.

113 App. Pref. 4.

114 Long, 2012: 222.

115 Jong, 2012: 222.

116 Genişleme, büyüme, çoğalma.

117 Jong, 2012: 223.

118 Polyb. I. 1. 5; Forte, 1972: 82.

119 App. Pref. 11.

120 Teil, 1987: 8.

121 Grant, 1994: 99.

122 Eyalet.

123 Easterling-Knox, 1985: 707

Appianos'un eserinin sadece I.-V. kitaplarının iç savaşıllara (İÖ 133-30) ayrıldığı söylene de yirmi dört kitabının dokuz bölümü yoğun olarak bu konulara odaklanmaktadır. Bunun sebebi principatusluğun yani monarşinin, Romalıların uzun süre uğraştıkları iç savaşların bir sonucu olduğunu düşünmesidir.¹²⁴ Appianos'a göre Octavianus'un Augustus olarak anılmaya başlaması imparatorluğun kurulduğunun göstergesidir. Bu nedenle seçime ya da başka bir yonteme ihtiyaç yoktur.¹²⁵ Ayrıca Res Publica'nın ortak gücü demokrasinin asil görünmesine rağmen oldukça değersiz olduğunu düşünür. Brutus ve Cassius'un Philippi yenilgisinden sonra sadakat göstermeleri demokrasi için görünüşte doğru olsa da aslında yanlış bir davranıştır.¹²⁶ Eserinde geçen bir pasajda Gaius Iulius Caesar'ın Res Publica'nın formlarını korurken monarşiyi (Μοναρχίαν) kurduğunu¹²⁷ ve özellikle İmparatorluk döneminde "kent in güzelleştiğini, gelirlerin arttığını, huzurla ve güvenle dolu refah bir ortamın kurulduğunu (ἐν οἷς ἡ τε πόλις μάλιστα κατεκοσμήθη καὶ ἡ πρόσοδος ἐπὶ πλείστον ἡυξήθη καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ μακρᾷ) anlatır.¹²⁸ Buradaki πάντανın karşılığı Roma'nın egemenliği değildir; Appianos'un yaşadığı dönemde hüküm süren monarşi egemenliğidir.¹²⁹

Appianos, yönetim şeklinin krallık yerine Μοναρχίαν (monarşi) olmasını savunur.¹³⁰ Principatusun ya da monarşinin belirleyicisi olarak da Pater Patriae¹³¹ olarak kabul edilen Augustus'u görmektedir.¹³² Monarşiyi savunurken kullandığı kelimeler incelenmeye değerdir: εἰρήνη μακρὰ καὶ εὐσταθής, εὐδαιμονία, ὁμόνοια,¹³³ εὐταξία εὐδαιμόνισμα.¹³⁴ uzun soluklu barış, mutluluk ve bereketlilik, dirlik ve düzenlilik, disiplinle gelen başarı. Bu ifadelerdeki ilgi çekici olay, Appianos'un başarının kaynağı olarak monarşiyi göstermesidir.

124 App. Pref. 12.

125 App. B Civ. 1. 5.

126 App. B Civ. 4.133.

127 App. Pref. 6. 22-23.

128 App. Pref. 7. 24.

129 Bucher, 2000: 431.

130 Bucher, 2000: 434.

131 Ülkenin Babası.

132 Easterling-Knox, 1985: 707.

133 App. B Civ. 1. 6. 24.

134 App. B Civ. 4. 16. 61-64.

2.1.4. Tarih Yazarı Olarak Appianos Aleksandreus'a ve Eserine Yöneltilen Eleştiriler

Schwarz, Appianos'un Antonius ve Senatus arasındaki mücadeleyi (App. B Civ. 3) aktarma şeklinden ötürü onun eserini "tarihi bir roman yazımı" olarak niteler. Fakat eserin, bu şekil bozukluklarına rağmen onun yaratıcılığı sayesinde iyi sonuçlandığını da ekler. Bu eleştiri Appianos'un çalışmalarının büyük bir kısmına güvenle uygulanabilir.¹³⁵ Gabbhan ve Goldman ise Appianos'un eserlerinin çelişkili olduğunu belirtmektedirler. Dahası eser çelişkili olmakla kalmayıp sorulara da açıktır. Bunun sebebi kullandığı kaynakların çözülmemesidir.¹³⁶ Yine de yazar, III. Kartaca Savaşı'nı detaylı bir şekilde anlattığı için önemli bir başvuru kaynağıdır. Çünkü bu kısımlarda Polybios'un kayıp Kartaca Savaşı kitabından alıntı yaptığı düşünülmektedir. Öte yandan iç savaşları en iyi yazan tarihçi olduğu kabul edilmektedir.

Appianos'un aslen Hellên olmasına rağmen olayları anlatırken Roma yanlısı tutum sergilediği fark edilir. Roma hakkında bazı olumsuz görüşleri olsa da bu onun Roma'ya düşman olduğunu göstermez. Zira Romalıların egemenliği altına aldığı halklarla verdiği mücadeleleri sırasıyla kaleme almıştır. Traianus'un Dacia ve Arabia'ya yaptığı seferlere geniş yer ayırmıştır. İç Savaşlar (Bellum civile) hakkındaki beş kitabını değerlendirebilecek ve detaylandırabilecek başka kaynak yoktur. Bu nedenle verdiği bilgiler büyük önem taşımaktadır.¹³⁷

2.2. Cassius Diō Cocceianus (İS y. 150-235)

2.2.1. Hayatı ve Eserleri

Antoninus döneminde yıldızı parlayan Appianos Aleksanderus'tan sonra (İS 95-165) eserleri günümüze ulaşan bir diğer önemli tarihçi Severus Hanedanı zamanında yaşayan Prusalı (Bursa) Diō (ὁ Δίων ὁ Προυσαεὺς) olarak da tanınan Cassius Diō Cocceianus'tur (İS 155-235).¹³⁸ Tarihçi Cassius Diō, İS 155-164 yılları arasında Bit-

135 White, 1972: xi.

136 Brill's, 2002: 898.

137 Rüpke, 1997: 167-168.

138 Lesky, 1966: 849.

hynia eyaletindeki Nicaea (İznik) kentinde doğmuştur. Seçkin bir aileye mensup Cassius Diō'nun babası Cassius Apronianus, Commodus döneminde birkaç eyalette konsül olarak görev yapmıştır.¹³⁹ Macedonia'da bulunan ve 1970 yılında yayınlanan bir yazıtta Cassius Diō'nun tam adı Κλ' Κάσσιος Δίων olarak geçmektedir. Bu yazıtta Diō'nun praenomen olarak Claudius'u,¹⁴⁰ bir başka yazıttaysa cognomen¹⁴¹ olarak Cocceianus'u kullandığını görmekteyiz.¹⁴²

Zamanın önemli düşünürlerinden Photius'un, yazarın adını Κασσιανὸς Κοκκιανὸς ἢ Κοκκίος Δίων olarak belirtir. Böylece Cocceianus isminin Cassius Diō'nun cognomeni olarak ilk kez IX. yüzyılda doğrulandığını görebiliriz.¹⁴³ Modern araştırmacılar, tria-nomina¹⁴⁴ geleneğine uygun düşen Cassius Diō Cocceianus adını kullanmışlardır. Fakat tarihinin el yazmalarında karşımıza çıkan ismi basitçe (Δίων) Diō'dur.¹⁴⁵

Nicaea'da doğan Cassius Diō'nun gençliğinin kaç yılını orada geçirdiği bilinmemekle beraber, Commodus'un krallığı döneminde İS y. 180 yılında Roma'ya geldiği tahmin edilmektedir. Kısa sürede kendisine çevre edinen Cassius Diō, İmparator Lucius Aurelius Commodus döneminde senatorluk görevini üstlenmiş; İS 194 yılında P. Helvius Pertinax dönemindeyse praetor olarak seçilmiştir. İS 229 yılında İmparator Septimius Severus yönetimi altında (ὁ ἐπὶ τοῦ Σευήρου καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν αὐτοκρατόρων) consul-suffectus olmuştur.¹⁴⁶ İS 216 yılında Caracalla'nın Doğu'ya yaptığı yolculukta ona refakat etmiştir. İmparator Macrinus tarafından curator ad corrigendum statum civitatum¹⁴⁷ olarak görevlendirilmiş ve Pergamon ile Smyrna'ya gönderilmiştir. Severus Alexander onu, Africa eyaletinin proconsulu¹⁴⁸ olarak atamıştır. Daha sonra İS 224

139 Kemezis, 2014: 18.

140 Gowing, 1990: 49.

141 Romalılar, soylu kişilere yaptıkları başarılı işlerden ötürü bir lakap (*cognomen*) verirlerdi.

142 Boissevain, 1895: 39.

143 Gowing, 1990: 49.

144 Üç isim kullanımı.

145 Gowing, 1990: 51.

146 Lesky, 1966: 849.

147 Roma hukukunda çocukluk yaşını tamamlamış, evlenebilme, mülkiyet edinebilme, ticaret yapabilme, memurluklara yükseltilebilme, başkaları adına hamilik, vasilik ve kefillik yapabilme hakkını kazanmış kimse.

148 Daha önce konsüllük yapmış kişilerden seçilen, eyalet yönetiminde görevlendirilen kişi.

yılından 228 yılına kadar Dalmatia'ya ve PAnnōnia Superior'a legatus Augusti olarak gitmesi için görevlendirmiştir. İS 229 yılında, Severus Alexander, Diō'yu İÖ 229 yılı için ikinci kere konsül olarak atamıştır. Ancak bu Cassius Diō'nun siyasi kariyerinin sonu olmuştur. Çünkü muhafızlar ve rağbet görmeyen askerler ona baskı yapmaya başlamışlardır.¹⁴⁹ Onu korumak isteyen İmparator, konsüllük görevini Roma'dan uzak bir yerde yerine getirmesini tavsiye etmiştir.¹⁵⁰ Bunun üzerine Diō kenti terk etmiş ve Bithynia'ya gidip inzivaya çekilmiştir. Kalan yıllarını orada geçiren Diō, İS 235 yılında orada ölmüştür.¹⁵¹

Cassius Diō'nun edebî kariyeri, büyük umutlar beslediği Severus'un iktidara yükseleceğini haber veren işaretlerin ve alametlerin ayrıntılarını açıklamak amacıyla kaleme aldığı bir kitapla başlamıştır.¹⁵² Severus, onun çalışmasını okuduktan sonra Diō'ya övgü dolu uzun bir mektup yazmıştır.¹⁵³ Daha sonra bir akşamüstü kısa süreliğine uykuya daldığı sırada Tanrıça Tykhē'nin kendisine görüldüğünü ve tarih yazmasını salık verdiğini söyleyen Diō, Severus'un kazandığı iç savaşlar hakkında yazmaya başlamıştır.¹⁵⁴ Çalışması başkaları tarafından hoş karşılanılınca, Romalıları ilgilendiren her şeyin kaydını tuttuğunu söylemiştir.¹⁵⁵ Cassius Diō, on yıl boyunca metaryaller toplamaya, on iki yıl boyunca da yazmaya zaman ayırmıştır. Nihayetinde başlangıçtan Severus Alexander dönemine kadar geçen (İS 229) zaman dilimini anlattığı 'Ρωμαϊκή 'ιστορία (Rhōmaïka), "Roma Tarihi"ni tamamlamıştır.¹⁵⁶

Cassius Diō seksen kitaptan oluşan bu eserinde, Roma'nın kuruluşundan başlayıp İS 229 yılına dek süren tarih dilimini konu almıştır. Ne yazık ki kitabın yalnızca İÖ 69 yılı ile İS 46 yılı olayları

149 Cass. Dio LXXX. 4. 2.

150 Cass. Dio LXXX. 5. 1.

151 Millar, 1964: 7-27; Lesky, 1966: 849; Reinhold, 1988: 1-4; De Blois, 1999: 268.

152 Cass. Dio LXXIII. 23. 1: βιβλίον τι περὶ τῶν ὀνεμάτων καὶ τῶν σημείων διῶν ὁ Σευήρος τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἤλπισε, γράψας ἐδημοσίευσεν.

153 Cass. Dio LXXIII. 23. 2: καὶ αὐτῷ καὶ ἐκεῖνος πεμφθέντι παρ' ἐμοῦ ἐντυχῶν πολλὰ μοι καὶ καλὰ ἀντεπέστειλε. ταῦτ' οὖν ἐγὼ τὰ γράμματα πρὸς ἐσπέραν ἤδη λαβὼν κατέδραθον, καὶ μοι καθεύδοντι προσέταξε τὸ δαιμόνιον ἱστορίαν γράφειν.

154 Scott, 2017: 10.

155 Cass. Dio LXXIII. 23. 1-5.

156 Cass. Dio LXXIII. 23. 5: τὰ τὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαίοις μέχρι τῆς Σευήρου μεταλλαγῆς πραχθέντα ἐν ἔτεσι δέκα, καὶ συνέγραψα ἐν ἄλλοις δώδεκα: τὰ γὰρ λοιπά, ὅπου ἂν καὶ προχωρήσῃ, γεγράφεται.

hakkında bilgiler veren XXXVI. kitaptan LX. kitaba kadar olan kısımları günümüze ulaşmıştır. Ayrıca İmparator Caracalla'nın ölümünden Elegabalus'un hükümdarlığına kadar geçen dönem hakkında bilgiler edinebileceğimiz LXXVIII.-LXXX. kitaplarının geniş bir kısmı da elimizdedir.

XII. yüzyıl Bizans dönemi bilgini Zonaras, İÖ 146 yılına dek inen kitapları (ayrıca İÖ 44 ila İS 96 olaylarını kapsayan kitapları) özetlemiştir. XI. yüzyılda da Xiphilinus, İÖ 69 yılından sonuna kadar geçen dönemlerin tüm materyallerinin özetini çıkarmıştır. On grup hâlinde düzenlenen kitapların içeriği şu şekildedir: I.- XL. kitaplar; Aeneas'ın Italia'ya gelmesinden Caesar'ın Rubicon Nehri'ni geçmesine, XLI.-L. kitaplar iç savaşlardan (Bellum civile), LI.-LX. kitaplar Octavianus'un Actium galibiyeti sonrasında meydana gelen olaylardan ve principatusun kurucusu Augustus'a ve son kitap LXXX ise Cassius Diō'nun siyasi yaşamından ve inzivaya çekilmesinden bahsetmektedir.¹⁵⁷

Bu çalışmada Cassius Diō Cocceianus'un 'Ρωμαϊκή 'Ιστορία (Rhōmaïka) adlı eserinde yer alan, I. Roma-Kartaca Savaşı'nı konu edindiği XI.- XII. kitaplarından, II. Roma- Kartaca Savaşı'nı ele aldığı XIII.-XIX. kitaplarından ve III. Roma-Kartaca Savaşı'nı anlattığı XXI. kitabından yararlanılmıştır.

2.2.2. Üslubu ve Dil Özellikleri

Cassius Diō, araştırmasını yaptığı konuların yalnızca yazılmaya değer kısımlarını eserine kaydederek ve olayların tarih dizilimlerini belirterek annalistik bir tutum izlemiştir. Onun anlatım tarzı diğer tarihçilere nazaran daha serbesttir. Retoriği ustaca kullanımı ve özellikle sıklıkla yer verdiği uzun konuşmalarıyla bu bağlamda Arrianos'tan (İS 92-175) ayrılmaktadır.¹⁵⁸ Anlatımı esnek bir yapıya sahiptir ve metin aralarına kısa cümleler hâlinde konu dışı sözler ilistirmiştir. Kitapların giriş ve sonuç bölümlerinde imparatorluk dönemlerinden bahsetmiştir. Anlatım tarzı olarak aşırı derecede alaycı bir tavır takınan¹⁵⁹ Diō'nun anlatım tarzı güçlü ve canlı değildir. Ancak olayları dramatize edip anlatmakta ustadır.¹⁶⁰

157 Lesky, 1966: 849.

158 Lesky, 1966: 850- 51.

159 Millar, 1964: 78-83.

160 Lesky, 1966: 850.

Hellence yazdığı eserinde sık sık fiil aktarımı yaparak Hellën ve Roma tarzını birbirine karıştırarak kullanmıştır. Bu noktalarda özellikle Thukydides'i örnek aldığı görülür. Thukydides gibi Cassius Diō da gerçek ile görünür arasında uyumsuzluk yaşatmaktadır. Antoninusların yönetimi altında yaşayan Appainos, imparatorluğun sağladığı bütünlüğe odaklanırken, Cassius Diō ise daha çok Thukydides'in zor ve karmaşık tarzını araştırma çabasındadır. İkinci Sofistler arasında zikredilen Cassius Diō, çalışmasını karamsar bir bakış açısıyla insan doğasına kök salan açgözlülüğü, saldırganlığı ve endişeyi görüş alanına sokarak yazan Thukydides'in izinden giden ilk Hellën tarihçisidir.¹⁶¹ Diō, çalışmalarında insan doğasına diğer Hellën tarihçilerine kıyasla daha çok yer vermiştir. Bunu yaparken aralarda Thukydides'in görüşlerini yansıtan sözcükler de kullanmıştır.¹⁶²

Cassius Diō, Commodus'un arenadaki gladyatörlük girişimini,¹⁶³ Caracalla'nın (Marcus Aurelius Antoninus) saplantılı şekilde hayranlık duyduğu Magnos Aleksandros'un çılgın taklidini yapmasını¹⁶⁴ ve daha başka pek çok olayı, imparatorları yakından tanımalarına rağmen aktarmaktan çekinmemiştir.¹⁶⁵

Cassius Diō'nun bu devasa çalışması için kaynak olarak kullandığı eserler ise muhtemelen en erken dönemlere ait yıllıklardır. Cassius Diō, Roma'daki halka açık kütüphanelerden, senator olduğu için senatus arşivlerinden, İÖ 59 yılından itibaren yayımlanan *Acta diurna*'dan ve Tabularium'daki belgelerden yararlanmalıdır.¹⁶⁶ II. Kartaca Savaşı için Polybios'tan ve XXXVI. kitap ve sonraki kitaplar için ise Livius'tan, İç savaşları (Bellum civile) anlatırken Livius'un yanı sıra C. Sallustius Crispus'tan yararlanmıştır. Ayrıca, bazı araştırmacılar aksini söyleseler de Diō, eserinde Tiberius'u konu alırken önemli bir saygınlığı olan Tacitus'tan ise yararlanmamıştır.¹⁶⁷

161 Millar, 1964: 76; Reinhold, 1988: 215–16; Hose, 2007: 466–7.

162 Reinhold, 1988: 216.

163 Cass. Dio LXXIII. 21.

164 Cass. Dio LXXVIII. 7–8.

165 Millar, 1964: 132–3; 151.

166 Boyana, 2019: 8.

167 Lesky, 1966: 850.

2.2.3. Cassius Diō Cocceianus'un Devlet Yönetimi Konusundaki Görüşleri

Cassius Diō, senator sınıfının gözünde kusursuz bir imparator imajına sahip filozof imparator Marcus Aurelius'un yönetimi altında (161-180) yetişmiştir. İmparator Aurelius'un ölümünden sonra tahta, Diō'nun "Romalılar için hem tüm hastalıklardan hem de tüm illetlerden daha büyük bir bela"¹⁶⁸ olarak nitelediği Marcus Aurelius Commodus çıkmıştır. Dindar aile görüntüsünü paramparça eden Commodus, bunun yerine kendisine tanrısal imparator görüntüsü vermeye çalışmıştır. Kendisini Herculēs olarak resmettirse de ağır eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁶⁹

Commodus'un İS 192 yılında suikasta kurban gitmesinden sonra Cassius Diō'nun mükemmel ve dürüst bir kişi olarak bahsettiği P. Helvius Pertinax imparator olarak selamlanmıştır. Askerler tarafından ortadan kaldırılmasına kadar yaklaşık üç ay Roma tahtında kalmıştır.¹⁷⁰ Pertinax'ın öldürülmesinin ardından bir tarafta askerler tarafından imparator ilan edilen Septimius Severus, Pescenninus Niger, Clodius Albinus gibi isimler; diğer tarafta da Senato tarafından imparator ilan edilen Didius Iulianus¹⁷¹ vardı. Iulianus, kısa sürede askerlerin ve halkın desteğini kaybetmiş ve Senato tarafından ölüme mahkûm edilmiştir. Iulianus'un altmış yaşında olduğunu ve altmış altı gün hüküm sürdüğünü belirten Cassius Diō, öldürülmeden önceki son sözlerini şu şekilde aktarmıştır: "Hangi kötülüğü yaptım? Kimi öldürdüm?"¹⁷²

Iulianus tahtan indirildikten sonra Pescennius Niger'i ve Clodius Albinus'u öldüren, Leptis Magnalı (bugünkü Libya sahilinde Lebda) PAnnōnia Valisi Septimius Severus'a senatus tarafından imparatorluk yetkileri verilmiştir (İS 193). Cassius Diō'nun eserlerine yansıyan düşünceleri yalnızca Septimius Severus ve ardılı oğlu Ca-

168 Cass. Dio LXXIII. 15. 1: ἤν δὲ ἀπάντων νοσημάτων καὶ ἀπάντων κακουργημάτων χαλεπώτερος Ῥωμαίοις ὁ Κόμμοδος.

169 Cass. Dio LXXIII. 7. 2.

170 Cass. Dio LXXIV. 1. 1: ...δὲ πάνυ βραχύν τινα χρόνον, εἴτα πρὸς τῶν στρατιωτῶν ἀνηρέθη.

171 Birçok *senator* ve özellikle Dio, defalarca dava ettiği Iulianus'un tahta çıkmasından korkmuştur (Cass. Dio LXXIV. 12. 2-3).

172 Cass. Dio LXXIV. 17. 5: ...τοσοῦτον μόνον εἰπὼν, 'καὶ τί δεινὸν ἐποίησα; τίνα ἀπέκτεινα;' ἔζησε δὲ ἐξήκοντα τε ἔτη καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας ἴσας, ἀφ' ὧν ἐξ καὶ ἐξήκοντα ἤρξεν ἡμέρας.

racalla döneminin ürünüdür.¹⁷³ Eserinin LXXIV.-LXXVI. kitaplarını Septimius Severus'a ayıran Diō'nun, başlangıçtaki tutumu olumlu yöndedir. Severus, iyi imparatorların yaptığı gibi herhangi bir senatorun ölümüne neden olmayacağı yönünde vaatlerde bulunmuş ve yemin etmiştir. Hatta böyle bir eylemde bulunanı, her kim olursa olsun, kendisinin ve tüm ailesinin halk düşmanları olarak tanınması için bir kararname yapılmasını emretmiş¹⁷⁴ fakat bu yasayı uygulamak yerine ihlal eden ilk kişi kendisi olmuştur.¹⁷⁵

Yayılmacı imparator Severus, birtakım başarılar elde ettiyse de yaşlılığın getirdiği rahatsızlıklar sonucunda İS 211 yılında Britannia'da öldü. Septimius Severus ile Iulia Domna'nın iki oğlu Caracalla (Marcus Aurelius Antoninus) ve Geta, imparatorun varisleriydi. Caracalla'nın yönetimini kardeşiyle paylaştığı doğrudur fakat en başından beri tek başına hüküm sürmüştü,¹⁷⁶ Caracalla, annesinin kollarına sığınan kardeşi Geta'yı öldürmekle kalmamış, ona duyduğu nefreti sürdürmüştü. Geta'nın anısını lanetlemiş (damnatio memoriae), adını yazıtlardan kazıtmış ve onu tasvir eden sikkeleri erittirmiştir.¹⁷⁷

Halkı sömüren Caracalla evcil ve vahşi hayvanları öldürmek için, bu hayvanlara ve bunları temin edenlere çok fazla paralar harcamıştır. Bir defasında kendi elleriyle yüz yabani domuzu öldürmüştür.¹⁷⁸ Etrafındaki insanlara para dağıtan Caracalla'nın yaptığı icraatlar

173 Millar, 1964: 195.

174 Cass. Dio LXXV. 2. 1: ...εσελθὼν δὲ οὕτως ἐνεανιεύσατο μὲν οἷα καὶ οἱ πρῶην ἀγαθοὶ αὐτοκράτορες πρὸς ἡμᾶς, ὡς οὐδένα τῶν βουλευτῶν ἀποκτενεῖ· καὶ ὥμοσε περὶ τούτου, καὶ τό γε μείζον, ψηφίσματι κοινῶ αὐτὸ κυρωθῆναι προσετέταχαι, πολέμιον καὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ὑπηρετήσοντα αὐτῷ ἔς τι τοιοῦτον, αὐτοὺς τε καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν νομίζεσθαι δογματίσας.

175 Cass. Dio LXXV. 2. 2: ..πρῶτος μέντοι αὐτὸς τὸν νόμον τουτονὶ παρέβη καὶ οὐκ ἐφύλαξε, πολλοὺς ἀνελών.

176 Cass. Dio LXXVIII. 1. 1: ...μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀντωνίνος πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν ἔλαβε· λόγῳ μὲν γὰρ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ δὲ δὴ ἔργῳ μόνος εὐθὺς ἦρξε.

177 Cass. Dio LXXVIII. 12. 6: ...ὅτι πολλὰ καὶ ἀργυρολογίας ἐνεκα ἐποίει. ὅτι καὶ μίσος πρὸς τὸν τετελευτηκότα ἀδελφὸν ἐπεδείκνυτο καταλύσας τὴν τῶν γενεσίων αὐτοῦ τιμὴν, καὶ τοῖς τὰς εἰκόνας αὐτοῦ βαστάσαι λίθοις ὠργίζετο, καὶ τὸ νόμισμα τὸ προφέρον αὐτὸν συνεχώνευσεν. καὶ οὐδὲ ταῦτα ἀπέχρησεν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα ἀνοσιουργεῖν ἐπετήδευσε καὶ τοὺς ἄλλους μαιφονεῖν ἠνάγκαζεν, ὥσπερ τινὰ ἐναγισμὸν ἐτήσιον τῷ ἀδελφῷ ποιοῦμενος.

178 Cass. Dio LXXVIII. 10. 1: ...αὐτὸς δὲ τὰ χρήματα ἔς τε τοὺς στρατιώτας, ὡς ἔφαμεν, καὶ ἔς θηρία ἵππους τε ἐδαπάνη· πάμπολλα γὰρ τοι καὶ θηρία καὶ βοτὰ, τὰ μὲν πλείστα παρ' ἡμῶν καὶ ἀνάγκη λαμβάνων, ἥδη δὲ τινὰ καὶ ὠνούμενος, ἀπεκτίννυε, καὶ ποτε ἑκατὸν ὥς ἅμα αὐτοχειρία ἔσφαξεν.

arasında en önemlisi, İS 212 yılında Constitutio Antoniniana (Yurttaşlık Yasası) çıkartmasıdır. Diō, Caracalla'nın yaptığı çoğu şeyi, vergi yükümlülerinin sayısını arttırmak ve para toplamak amacıyla yaptığını söylemiştir. Tutarsız davranışları gittikçe artan Caracalla, İS 217 yılında bir Praetor Praefectus tarafından öldürülmüştür.

Caracalla'nın öldürülmesinin ardından Macrinus (İS 217) imparator olmuştur. Diō, İmparator Macrinus tarafından curator ad corrigendum statum civitatum olarak görevlendirilmiş,¹⁷⁹ Macrinus'tan sonra Elagabalus (Varius Avitus Bassianus) imparator ilan edilmiştir. Elagabalus'un (İS 218) kadını ve eşcinsel tavırları halk tarafından hoş karşılanmamıştır.¹⁸⁰ İmparator hakkında çıkan kötü söylentilerden sonra büyükannesi Iulia Maesa, bu hoşnutsuzlukları gidermek için Elagabalus'un halefi olarak kuzeni Severus Alexander'i seçmesini söyleyerek başarılı olmuş ancak Elagabalus ve Severus Alexander birbirlerini hiç sevmemiş ve öldürmek için fırsat kollamışlardır. Alexander'in annesi ve Iulia Maesa, çocuk yaştaki Alexander'i korumak için Elagabalus'u ve annesini askerlere öldürtmüşlerdir (İS 222). Büyükannesi henüz on üç yaşındaki torunu Severus Alexander'i onun yerine geçirmiştir.

Severus Alexander tahttayken (İS 222- 235) Diō'yu Africa eyaletinin proconsulluk görevlerini yerine getirmesi ve daha sonra İS 224 yılında 228 yılına kadar Dalmatia'ya ve PAnnōnia Superior'a legatus Augusti olarak gitmesi için görevlendirmiştir. İS 229 yılında, Severus Alexander Diō'yu İÖ 229 yılı için ikinci kere konsül olarak atamıştır.¹⁸¹ İmparatorun on üç yıl tahtta kalabilmesi, Severus ailesine duyulan bağlılığı göstermektedir. Ancak İmparator'un Germen kabilelerle savaşmak yerine müzakere yapmaya karar vermesi askerleri tarafından öldürülmesine sebep olmuştur. Böylece Severuslar Hanedanı da son bulmuştur.¹⁸² Cassius Diō'nun "Roma Tarihi" adlı eseri Severus Alexander'in imparatorluğu döneminde yayımlanmış olabilir. Cassius Diō'nun kitabının yayımlanmasından kısa bir zaman sonra öldüğü kabul edilmektedir.¹⁸³

İS III. yüzyılın ilk yarısında yazan Cassius Diō'nun eserlerinde değişen koşullardan dolayı bazı tutarsızlıklar görülmektedir. Bu

179 Lesky, 1966: 849.

180 Cass. Dio LXXX. 11. 1; 12. 2.

181 Lesky, 1966: 849.

182 Cass. Dio LXXX. 20.

183 Boyana, 2019: 7.

sebeple yazdıklarının, monarşi yanlısı tutumu da göze alınarak değerlendirilmelidir. Diō, Roma hükûmetinin kötü bir imparatorun üstesinden gelebileceğini ve hükûmetin kendi istikrarını koruyabileceğini düşünmektedir. Bu nedenle eserinde imparatorları mutlak anlamda değil, eylemleriyle değerlendirmiştir.¹⁸⁴

Cassius Diō, tarihini senator kişiliğine uygun olarak sunmuş ve değerlendirmiştir: Roma İmparatorluğu'nun barışçıl ve istikrarlı bir yönetime ulaşmasının hükümdar ve senatus arasındaki ilişkide yatmakta olduğunu düşünmektedir.¹⁸⁵ Ona göre Senatus diyarşi¹⁸⁶ biçiminde imparatorla birlikte yasa ve yargılama yaparak, yabancı elçileri kabul ederek iş birliği yapmalıdır.¹⁸⁷ Üstelik senatorler ordularda ve devlet idaresinde en yüksek mevkide olmalı¹⁸⁸ ve yalnızca retorik ve centilmenlik eğitimleri almamalıdır. Aynı zamanda silah kullanma ve at binme konusunda da eğitilmelidirler.¹⁸⁹ Severus Hanedanı döneminde, Cassius Diō'nun çizdiği Senatus portresi dalkavukluk ve riyakârlıktır. Burada göze çarpan nokta; Diō'nun ἡμεῖς μὲν οἱ βουλευταὶ (Biz Senatorler) diyerek hem bu gerçeği tanımlaması hem de kendisini sorunun bir parçası olarak kabul etmesidir.¹⁹⁰

Diō'nun eserinde tarihsel görüşlerini anlamamızı sağlayan iki ayrı yazısı bulunmaktadır. İlki, İÖ 29 yılında Augustus zamanında kurulan düzenin kendi döneminde de devam ettiğini düşünmesidir. Diğer göze çarpan yazısıysa Agrippa ve Maecenas'ı konuşturduğu bölümdür. Diō, İÖ 29 yılında Octavianus'un, damadı Agrippa'ya ve yakın dostu Gaius Cilnius Maeceneas'a principatusluğa ilişkin konuşmalarını aktarır. Agrippa, monarşinin bir kenara bırakılma-

184 Kemezis, 2014: 139-140.

185 Scott, 2017: 12.

186 İkili yönetim.

187 Cass. Dio LII. 31. 1: ...καὶ μέντοι καὶ τὰλλα ὧδ' ἂν μοι δοκεῖς 1 ἄριστα διατάξαι, ἂν πρῶτον μὲν τὰς πρεσβείας τὰς τε παρὰ τῶν πολεμίων καὶ τὰς παρὰ τῶν ἐνσπόνδων καὶ βασιλέων καὶ δήμων ἀφικνουμένας ἐς τὸ συνέδριον ἐσάγῃς τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ σεμνὸν καὶ ἀξιόλογόν ἐστι τό τε τὴν βουλήν πάντων κυρίαν δοκεῖν εἶναι, καὶ τὸ πολλοὺς τοὺς ἀντιπάλους τοῖς ἀγνωμονοῦσιν αὐτῶν φαίνεσθαι.

188 Cass. Dio LII. 20-23.

189 Cass. Dio LII. 26. 1; ...περὶ μὲν οὖν τῶν βουλευτῶν τῶν τε ἵππέων ταῦτά σοι συμβουλευεῖν ἔχω, καὶ νῆ Δία καὶ ἐκεῖνα, ἵνα ἕως τε ἔτι παῖδές εἰσιν, ἐς τὰ διδασκαλεῖα συμφροτῶσι, καὶ ἐπειδὴν ἐς μειράκια ἐκβάλωσιν, ἐπὶ τε τοὺς ἵππους καὶ ἐπὶ τὰ ὄπλα τρέπωνται, διδασκάλους ἐκατέρων δημοσιεύοντας ἐμμίσθους ἔχοντες.

190 Scott, 2017: 13.

sı gerektiğini savunurken, Maecēnas ise Octavianus'un hükümdar olarak kalmasının uygun olduğunu savunmuştur.¹⁹¹ Diō burada, kendi düşüncelerini aktarmak için onları konuşturmuştur.

Cassius Diō'nun kendi dönemi için yaptığı açıklamalar, edebî kaynaklara ihtiyaç duymadığı için değerlidir. Bununla birlikte Diō, kendinden önceki zamanlarla kendi yaşadığı dönemde yaşanan olayları farklı şekillerde ele almıştır. Yani edebî kaynaklarla kendini sınırlandıran bakış açısını, daha sonra senator bakış açısıyla değiştirmiştir.¹⁹² Tamamen Romalı bakış açısına sahip bir senator olarak monarşiye gönülden bağlı olduğu anlaşılan Cassius Diō'nun LII.-LXXX. kitaplarında, İmparatorluğun, emperyal devlet Roma için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Diō'nun iyi imparator örnekleri; adı Pax Romana'yla birlikte telaffuz edilen Augustus (İÖ 27- İS 17) ve dürüst yaşamak, hiç kimseyi incitmemek, herkese kendi hakkını vermek gibi ilkeleri uygulayarak bunları kişiliğinde ve davranışlarında birleştiren filozof (ὁ φιλόσοφος) hükümdar Marcus Aurelius'tur (İS 161-180). Diō'ya göre erdemli imparator, devlet gelirlerini makul ve adil bir şekilde idare etmeli, mahkemelere katılmalı, sefer ve savaş düzenlemede iyi olmalı, yasalara bağlılıkta örnek teşkil etmeli ve senatus kıskançlık göstermeden hükûmetle paylaşımlarda bulunmalıdır. Diō yönetimin ve halkın iyiliğini sağlamanın kişisel davranışta yattığını düşünmektedir.¹⁹³

Diō'nun çalışmalarındaki karakteri genellikle baskıcı imparatorlar altında yaşadığı için sessiz, itaatkâr ve akranları gibi riyakârdır. İmparatora ve onun görevlilerine karşı serttir lakin bunun sebebi tarihçinin İmparator'a karşı kişisel düşmanlık beslemesi değildir. Aksine, şahit olduğu dönemi anlatırken ne kadar hassas bir durum olsa da görüşlerinin bağımsız olduğunu yansıtmaktadır. Kendi zamanının olaylarını anlatan Diō, siyasi kariyeri boyunca, olduğundan daha fazla özgürlüğe sahiptir. Bu avantajı yaşadığı dönemin gerçek bir muhasebesini yapmak için kullanmaya çaba göstermiştir.¹⁹⁴

191 Cass. Dio LII. 18.

192 Millar, 1964: 196.

193 De Blois, 1999: 271-72.

194 Scott, 2017: 19.

2.2.4. Tarih Yazarı Olarak Cassius Diō Cocceianus'a ve Eserine Yöneltilen Eleştiriler

Cassius Diō, İmparator Commodus'tan Severus Alexander'e kadar geçen sürede (180-235) görgü tanığı olduğu, hatta kaydedilmeye değer bulunmayan olaylardan bile bahsedeceğini söylemiştir. Roma yıllık yazarı geleneğini sürdüren Diō, kendi kariyer başarısını da vurgular. Commodus'tan itibaren Septimius Severus ve Caracalla dönemlerinde iktidara yakın olduğunu belli etmiştir. Yine de kaleme aldığı eseri önemli bir kaynak oluşturmaktadır.¹⁹⁵

Cassius Diō'nun kitaplarında askerî strateji ve taktiklerin kısıtlı anlatımları, karada ve denizde meydana gelen savaşları anlatırken basmakalıp ifadelerle anlatma eğilimi, retorik kullanımındaki savurganlıkları yer almaktadır. Yazdıklarından anlaşıldığı üzere Diō, askerî ve idari alanda uzman değildir. Ayrıca yazım tarzı bakımından da yeterli birisi değildir. Tüm bunlara rağmen çoğu Roma yetkilisinin aldığı standart eğitim göz önünde bulundurulursa iyi bir donanıma sahip olduğu düşünülebilir.¹⁹⁶

Cassius Diō'nun tarihi, Severuslar Hanedanı hakkında bilgi edinmemizi ve Res Publica'dan principatusluk dönemine geçişteki süreçleri anlamamıza yardımcı olan temel kaynaklardandır. Kitabı döneminin en iyi kaynağı olarak görülmesi de İmparator'un çalışma yöntemini, Senato'ya karşı tutumunu ve davranışını belirlemede oldukça iyi bir çalışmadır. Ancak bazı araştırmacılar, Diō'nun senatorluk yaptığı için eserini tipik senator bakış açısıyla kaleme aldığını iddia ederler. Ayrıca Diō'nun Caracalla hakkında yaptığı olumsuz değerlendirmeleri, aslında İmparator'un tarafını tuttuğunun göstergesi olarak düşünmektedirler.¹⁹⁷ Tüm eleştirilere rağmen günümüz tarih araştırmacıları, Cassius Diō'nun özellikle Geç Cumhuriyet dönemini ele aldığı kitaplarını güvenilir bir kaynak olarak kullanılabileceğini savunmaktadırlar. Ek olarak, Res Publica'nın düşmesine neden olan olayları bireysellikten ziyade, kurumsal yönüne odaklanarak anlattığı için modern görüşlere en çok benzerlik gösteren antik kaynak olarak görülmektedir.¹⁹⁸

195 Scott, 2017: 7; Boyana, 2019: 7-10.

196 Reinhold, 1986: 213.

197 Scott, 2015: 157.

198 Lindholmer, 2018: 163.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROMA-KARTACA SAVAŞLARI

3.1. I. Kartaca Savaşı

(Bellum Punicum Primum, İÖ 264-241)

Roma Devleti'nin yükselmesinin arkasındaki en önemli etken Kartaca Savaşlarından galip çıkmasıdır. Appianos Aleksandreus, eserinin giriş bölümünde Kartaca Savaşlarının seyrini kısaca aktarır. Şöyle ki Kartacalılar, ataları gibi yaşamlarını deniz ticaretiyle kazanmış ve çok kısa bir sürede Akdeniz'e hâkim olmuşlardır. Daha sonra huzurlu dönemleri son bulmuştur. Romalılar, ilk savaşta Sicilia ve Sardinia'yı, ikinci savaşta da Ibēria'yı onların elinden almıştır. Son savaştaysa yurtlarını ele geçirip yok etmiştir (A3, P17).

Livius'a göre Tarentum açıklarında görünen Kartaca filosunun yasa dışı müdahalesi I. Roma-Kartaca Savaşı'nın başlamasının sebebidir.¹ Bu açıklamayı, Kartacalı Annō'nun "Tarentum'dan uzak durmadık, antlaşmaya² bağlı kalmadık" sözünden alıntı yaparak aktarmıştır.³ Polybios'a göre söz konusu antlaşma I. Kartaca Savaşı döneminde yaşayan, Kartaca yanlısı ve Roma karşıtı bir tutum sergileyen Agrimentumlu tarihçi Philinus'un iddia ettiği antlaşmadır.⁴ Polybios ise onun bahsettiği antlaşmanın varlığını reddetmektedir.⁵ Zira Roma-Kartaca Savaşları öncesinde imzalanan bronz tabletli antlaşmalar Roma hazinesinde bulunmaktadır. İddiasına göre o, dostlarının yardımıyla buradaki antlaşmalara erişmiş ve burada bulunan antlaşmaları da kaleme almıştır.⁶

1 Liv. Ep. xiv.

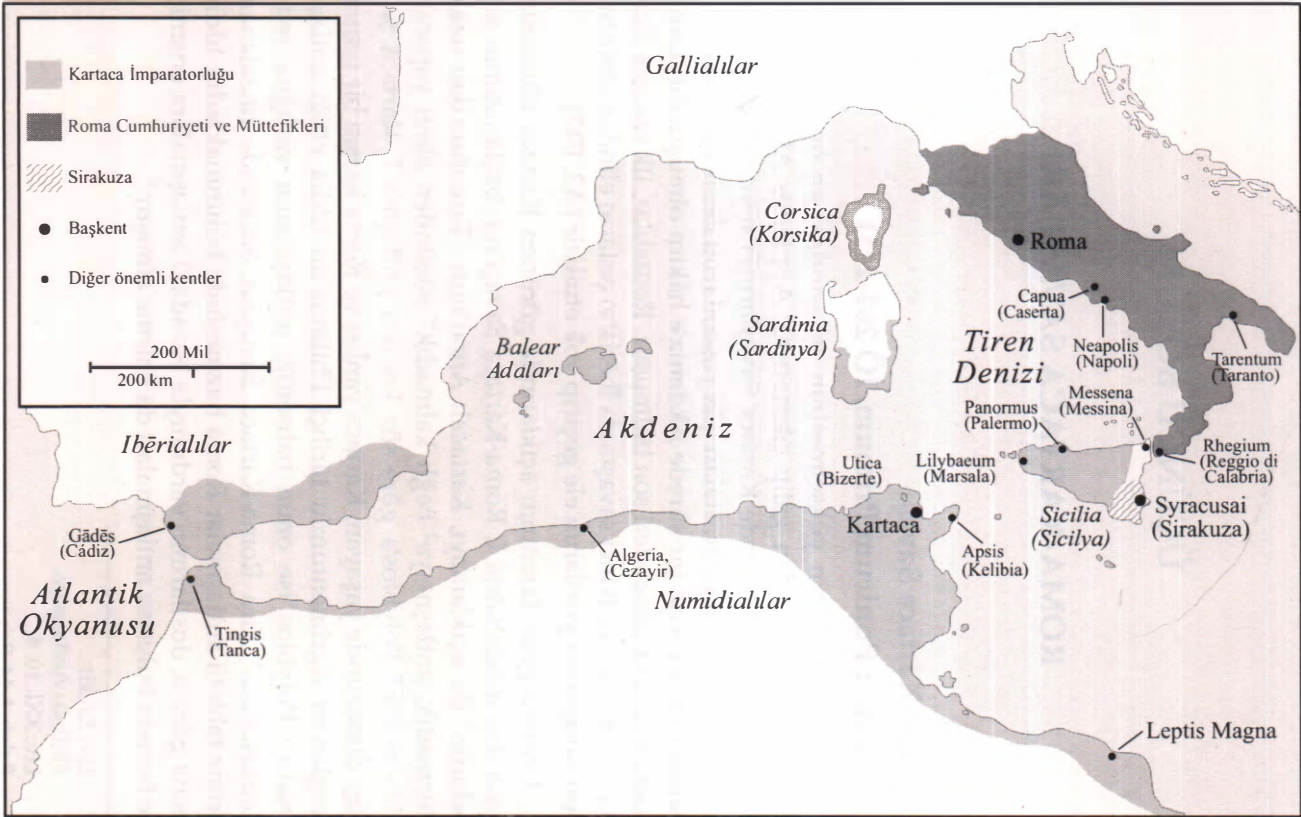
2 Philinus Antlaşması.

3 Liv. XXI. 10. 8.

4 Polyb. I. 14. 3.

5 Polyb. III. 23. 3. Daha fazla bilgi için bk. Eckstein, 2010: 406-426.

6 Polyb. III. 23. 3.; III. 26. 1. Daha fazla bilgi için bk. Eckstein, 2010: 406-426.

Harita 1: İÖ 264 Yılında Batı Akdeniz.

Polybios'un üçüncü antlaşma olarak aktardığı Pyrrhos Savaşı sonrasında Kartaca'yla imzalanan muahedede tarafların birbirlerine kendi topraklarında yardım etmeleri yasal olarak kabul edilmiş olabilir. Fakat bu madde, Kartacalıların Italia'ya, Romalıların da Sicilia'ya geçişlerinde yasal bir engel olduğunu gösterir. Bu durumu kabul etmek pek mümkün değildir. Çünkü Roma-Kartaca Savaşlarından sonra bir Kartaca propagandası yapıldığı ve bunun da geçişleri etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır.⁷ Aslında Kartaca'nın Sicilia'daki Hellēnlere duyduğu ilgi ve Romalıların Güney Italia'daki Hellēnlere karşı endişesi nihayetinde iki gücü karşı karşıya getirmiştir.⁸ İÖ 272 yılında Kartaca filusunun ortaya çıkmasından önce, her iki devlet asırlar boyunca iyi ilişkiler sürdürmüşlerdir. Sicilia'daki olayların gelişimiyle birlikte, Pyrrhus'un Sicilia'dan ayrılırken söylediği şu sözler durumu net bir şekilde açıklamaktadır: "Kartacalıların ve Romalıların savaşması için güçleş alanından ayrılıyoruz."⁹

Kartacalılar, Sicilia'daki Hellēnler üzerinde on yıl boyunca eziç bir üstünlük kurmuşlardı. İlk genişleme teşebbüsleri Agathoklēs tarafından kontrol edilmiş, Pyrrhos'un çabalarıyla da geri püskürtülmüşlerdi. Fakat bu sefer Sicilia'daki Hellēn kentleri küçültüldü. Doğu Sicilia'ysa uzun bir süre Mamertinlerin saldırılarına maruz kaldı. İÖ 288-283 yılları arasında Messana'yı (Messina) ele geçiren Campanialı paralı askerler, Agathoklēs'i kovdu ve burası geçici bir süre boyunca Pyrrhos tarafından kontrol altına alındı.¹⁰ Syracusae Tiranı Agathoklēs öldükten sonra Sicilia büyük karışıklıklar içerisine girdi. Paralı asker birliklerinin bağımsız olma istekleri ve korsanlık yapmaya başlamaları sorunlarının temelini oluşturdu. Campanialı paralı askerler Messana şehrini ele geçirip vatandaşlarını katlettiler ve ele geçirdikleri ganimetleri kendi aralarında bölüştüler. Kendilerine Mamertinler, yani *Mars'ın hizmetkârları* diyen bu askerler gittikçe zenginleşti ve adanın komşu kısımları üzerinde güç kurmaya başladılar.¹¹

Syracusae yönetimine bağlı komutan Hierōn ise bunlarla başa çıkmak için girişimde bulundu. İÖ 275-274 yılından sonra İÖ y. 269

7 Scullard, 1989: 534; Rood, 2012: 54-55.

8 Scullard, 1989: 538.

9 Plut. *Pyrrh.* 23. 8.

10 Scullard, 1989: 538.

11 Church, 1886: 130.

ya da 265 yılında Halaesa ve Tyndaris kentlerini ele geçirdi ve Mamertinleri de Longanus Nehri'nin yakınına sevk edip kral unvanı kazandı.¹² Daha sonra Messana kentine doğru ilerlemeye başladı. Fakat boğazları kontrol eden Kartaca, Syracusae'nın kilit noktası olmasından dolayı bu kenti vermeye razı olmadı. Bunun üzerine Kartacalı bir amiral, Mamertinlerin onayını alarak Messana Kalesi'ne bir garnizon yerleştirdi. Hierōn da bu durumu kabul edip geri çekildi.¹³

Bu gelişmeler üzerine Messana'nın karşı komşusu Rhegium kenti, Roma'dan yardım istedi. Polybios'a göre bunun sebebi Pyrrhos'un saldırısı ve Kartacalıların korkusudur.¹⁴ Halikarnassoslu Dionysios ise onların Bruttialılardan, Lucanialılardan ve Tarentumlulardan korktuklarını¹⁵ aktarır. Dionysios'u referans alırsak bu olayın İÖ 282 yılında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Ancak Rhegium kentinin Kartaca'dan ve Pyrrhos'tan ziyade Mamertinlerin korktuğunu düşünmek daha doğru bir açıklamadır.¹⁶

Bunun üzerine Romalılar, Rhegium'a yaklaşık dört bin beş yüz Campanialı askerden oluşan bir garnizon kurdular. Fakat çok geçmeden Mamertinler şehrin kontrolünü ele geçirdiler. Polybios'a göre tüm bu olaylar yaşanırken, Senato'da farklı görüşler hâkimdi. Kimisi yardım etmenin ahlaki açıdan yanlış olacağını ileri sürüyordu. Kimisi de Mamertinlere yardım edilmezse Kartaca'nın Syracusae kentini fethedeceğini ve Sicilia'nın tamamına hâkim olacağını, daha sonrasında Sicilia'yı bir köprü gibi kullanıp (γεφυρώσαι) Italia'ya ulaşacaklarını düşünüyordu.¹⁷ Durum böyle olunca Senato, alınacak her kararı enine boyuna görüştü. Yeni bir girişime sakıncalı bakan Romalıların, böylesi utanç verici icraatlara sahip müttefikler hakkında bazı tereddütleri bulunmaktaydı. Bunun üzerine Senato, bu konuyu halka danıştı. Ne korku ne de utanç hissetmeyen halk, Mamertinlerle ittifak kurulmasına ve onlara yardım edilmesine karar verdi.¹⁸

O dönemde Kartaca'nın Roma'ya karşı düşmanlık beslediğini söylemek zordur. Ancak Romalılar, Kartaca'nın karar değiştirip

12 Scullard, 1989: 538.

13 Scullard, 1989: 538.

14 Polyb. I. 7. 6.

15 Dion. Hal. Ant. Rom. 20. 4.

16 Polyb. I. 7. 6.

17 Polyb. I. 10. 8.

18 Church, 1886: 130.

böyle bir işe kalkışmayacağından emin olamamışlardı. Roma, artık Güney Italia'da bir müttefik edinmişti ve sorumluluklarını yerine getirmeliydi. Bu yüzden saldırı tehlikesi olmasa dahi ticari çıkarları tehdit altında olacaktı. Ticaret tekeli Kartaca'nın eline geçecek, Messana'yı da kapsayan Sicilia limanları ve adanın tümü Kartacalıların kontrolünde olacaktı. Sonuç olarak kendisi ve Güney Italia müttefikleri ekonomik baskı altına sokulacaktı. Diğer taraftan Roma, Sicilia'ya müdahale ederken yalnızca Kartaca ve Syracusae meselesini değil, aynı zamanda Hierön meselesini de hesaba katmıştır.¹⁹

Polybios'un aktarımlarına göre Roma aslında savaş değil, ittifak kurmak istiyordu. Konu Senato'da tartışıldı ve Appius Claudius Caudex'in Messana'ya gidip Mamertinlere yardım etmesine karar verildi. Bölgeye gönderilen Appius Claudius Kartaca garnizonunu çıkartmayı başardı.²⁰ Zonaras'a göre Appius Claudius, kuvvetlerini hazırlamakla meşgulken Kartacalı amiral, "Romalıların denizde ellerini bile yıkamalarına izin vermeyeceğim" diyerek övünüyordu. Caudex'in akrabası C. Claudius hafif bir çarpışmadan sonra düşmanın gemilerini ele geçirdi.²¹ Appius Claudius Caudex kuvvetlerini hazırlamakla meşgulken hem Kartacalılar hem de Hierön karşılık vermek için hazırlandı. Kartaca'nın Syracusaelli tiranı Hierön'la anlaşma yapmak istemesine, Roma'yı kendisine karşı tehdit olarak gören Hierön bu teklifi kabul etti. Bu sebeple Annō komutasındaki Kartaca birlikleri Sicilia'ya gönderildi ve Messana'nın kuzeybatısına garnizon kuruldu. Kartaca filosunun biri kentin kuzeyine demirlerken, Hierön güneye ilerledi ve ordugâhını kurdu. Böylelikle Messana etkin bir şekilde abluka altına alındı.²² Syracusae ve Kartaca birliklerinin Messana'yı kuşatmaları üzerine Roma, müttefiklerine karşı saldırıldığını ifade ederek geri çekilmelerini istedi. Olumlu bir yanıt alamayınca da Kartaca'ya savaş ilan etti. Böylece yaklaşık yirmi yıl süren mücadele başladı.²³

Antik yazarlar tarafından aktarıldığına göre Roma halkı tarafından savaş için herhangi bir oylama yapılmamıştı. Ennius, Caudex'un ağzından şu cümleyi döktürür: "Appius Kartacalılara savaş

19 Scullard 1989: 541; Bleckmann, 2011: 170.

20 Polyb. I. 10. 8.

21 Zonar. 8. 8. 1.

22 Eutr. II. 18; Church, 1886: 131.

23 Church, 1886: 131.

ilan etti.”²⁴ Oylama yapılsın ya da yapılmasın, artık Roma, Kartaca ve Syracusae ile savaş hâlindeydi.²⁵ Roma Devleti önemli bir adım atmış ve tarihinde ilk defa Italia dışında askerî bir harekâta girişmişti. Roma’nın güneye genişleme düşüncesi, Appius’un askerî hırısı, askerlerin ganimet isteği ya da Kartaca’nın ticaret ağını genişletme isteği gibi durumlar iki devleti karşı karşıya getirmiştir.²⁶ Polybios, I. Kartaca Savaşı’nın tarihlendirilmesini şu şekilde aktarır:

Romalıların Italia’dan denizi geçtikleri ilk olayı, bu kitabın çıkış noktası olarak kabul edeceğim. Bu, Timaios’un Tarihi’nin kapanışını takip eder ve 129. Olimpiyat zamanında (İÖ 264-261) gerçekleşmiştir.²⁷

3.1.1. II. Hierōn-Roma İttifakı (İÖ 263)

Eserinin “Libya” kısmında savaşın sebepleri hakkında bilgi vermeyen yazar Appianos Aleksandreus ise yalnızca “Savaş, Sicilia çevresinde başladı,”²⁸ ifadesini kullanır. “Sicilia” bölümünde de savaşın başlama nedenini belirtmemiş ve eserini, Lucius Caecilius Metellus ve Gaius Furius Placidus’un konsüllükleri sırasında meydana gelen olayla başlatmıştır (A4, P2). Cassius Diō Cocceianus ise Appianos’a kıyasla daha net bilgiler vermektedir. Örneğin Kartacalıların Tarentumlulara yardım etmesi ve Romalıların da Hierōn’la ittifak kurmalarının Roma ve Kartaca’nın arasını bozduğu yönündeki söylentileri yalanlar. Ayrıca bilinenin aksine, son zamanlarda her iki devletin birbirlerine kuşkulu gözlerle baktıklarını ve sonunda savaşa tutuştuklarını ifade eder (A6, P1- P2).

Appius Claudius, Annō ve Hierōn’un karşılaşmaları hakkında antik kaynaklarda çok fazla malumat olmadığı için detaylı inceleme yapmak zordur. Polybios’a göre Claudius’un iki atağı başarıya ulaşmıştır. Bunun sonucunda Hierōn aceleyle Syracusae’ya geri çekilmiş, Claudius ise onu takip etmiştir. Yenilen Kartacalılar komşu

24 Enn. Ann. 216.

25 Scullard 1989: 541.

26 Scullard 1989: 544.

27 Polyb. I. 5. 1: Ὑποθησόμεθα δὲ ταύτης ἀρχὴν τῆς βύβλου τὴν πρώτην διαβάσιν ἐξ Ἰταλίας Ρωμαίων. αὕτη δ’ ἐστὶν συνεχὴς μὲν τοῖς ἀφ’ ὧν Τίμαιος ἀπέλειπεν, πίπτει δὲ κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ εἰκοστὴν πρὸς ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάδα.

28 App. Pun. 1. 3.

kentleri korumak için Messana'dan geri çekilmişlerdir.²⁹ Ertesi yıl (İÖ 263) Claudius'un faaliyetlerinden hoşnutsuzluk duyan Senato, Valerius'un daha güçlü kuvvetler toplayarak Hierôn'un karşısına çıkacağını ve zafer kazanacağını ummuştur. Bu nedenle onu konsül olarak atamıştır.³⁰ Aynı yıl Valerius Maximus (Messella)³¹ ve M. Otacilius Crassus'u yaklaşık kırk bin askerle birlikte Sicilia'ya gönderme kararı almıştır.³²

Plebs³³ sınıfına mensup bir homo novus³⁴ olduğu için Otacilius'un konsül olarak atanmasının Claudius'a yapılan bir eleştiri olduğu varsayılır. Çünkü Otacilius hem bir plebs hem de homo novus olduğu için Valerius gensine daha yakın, Valerius gensine de bir o kadar uzaktır. Öte yandan Valerius'un gösterdiği faaliyetler patricius sınıfına mesup olmasından dolayı daima meslektaşından daha fazla önem taşımaktadır. Naevius, bir pasajında Valerius'un Sicilia'ya ondan önce vardığını belirterek şunu aktarır: "Konsül Manius Valerius, ordugâhta ordunun bir bölümünü yönetiyor."³⁵

Konsüllerin ana görevleri Messana'yı özgür kılmak ve Kartacalılarla Hierôn'a Roma ve Messana ittifakını kabul ettirmektir. Her iki konsül Syracusae kentine ilerledi ve Etna'nın güneyinde yer alan sınır kasabası Adranum'u ele geçirdi. Çok geçmeden birçok kasaba daha Roma'ya teslim oldu.³⁶ Polybios'a göre bu kasabalar şunlardır: Halaesa, Centuripa, Catane, Enna, Camarina, Echetla.³⁷ Diodos bu kasabaların sayısının altmış yedi olduğunu belirtir.³⁸ Fakat bu sayı muhtemelen Kartaca Savaşlarından sonra Roma'ya bağlı kalan kasabalardır.³⁹

29 Polyb. I: 11. 13-12.4.

30 Polyb. I. 11. 13-12. 4; I. 15; Scullard, 1989: 544; Popkin, 2016: 58.

31 Manius Valerius Maximus Corvinus'a Messena'yı fethettiği için Messella *cognomeni* verilmiştir.

32 Scullard, 1989: 544.

33 Avam, alt tabaka. Roma'da ayrıcalıklı patriciuslar dışında kalan yurttaşlara verilen ad.

34 Bir aileden Roma Senatosu'na ilk giren ve özellikle konsüllük görevini üstlenen ilk kişi için kullanılan Latince terimdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Roma Senatosu'nun üyeleri ve konsüllük görevinde bulunan kişiler soylu sınıfa mensuptur. Halk sınıfı da bu görevlere gelme hakkını elde edince onlardan ilk kez Senato üyesi ve konsül olanlar homo novus diye adlandırıldılar.

35 Naev. Fr. 32. Mor.

36 Scullard, 1989:546.

37 Polyb. I. 15. 10.

38 Diod. Sic. XXIII. 4.

39 Scullard, 1989:546.

Deniz gücü eksikliği nedeniyle Roma ordusu tedariklerden yoksun kalıyordu. Roma, denizi kontrol etmeden Syracusae'ı ele geçiremeyeceğinin farkına varmıştı. Hierôn ise Romalıların geleceğinin parlak olduğunu düşünmeye başladı. Aynı zamanda Kartaca ve Hellên ittifakından huzursuz oldu, müttefikleri Kartacalıların onu Messina'da yüzüstü bıraktıklarını unutmadı. Bu yüzden Romalıların taraf olmayı seçti. Romalılar da onunla hafif şartlar içeren bir antlaşma yaptılar. Hierôn, fidye ödemedi savaşı esirlerini Roma'ya teslim ederek yüz talantôn⁴⁰ tazminat ödemeyi kabul etti. Diodôros ise yirmi beş talantôndan⁴¹ bahseder. Ancak bu meblağ muhtemelen ilk taksittir.⁴²

Hierôn, tüm bunların karşılığında Syracusae kralı olmaya devam etti ve Acrae, Leontini, Megara, Helorus, Netum ve Tauromenium kasabalarının da içinde bulunduğu yaklaşık otuz millik bölgenin kontrolünü elinde tuttu.⁴³ Eutropius, aslında bir Kartaca filosofunun Hierôn'a yardıma geldiğinden fakat geç kaldığından bahseder.⁴⁴ Her ne olursa olsun Hierôn, Roma'yla barış yapmış ve ittifak kurmuştur. Bu antlaşma, Roma halkı tarafından da onaylanmış ve İÖ 248 yılında yinelenmiştir. Roma koruması altına alınan ve Hellênler tarafından onurlandırılan Hierôn, uzun ve bolluk içinde bir saltanat yaşamış ve İÖ 215 yılında ölmüştür.⁴⁵

3.1.2. Acragas Kuşatması (İÖ 262)

İÖ 262 yılında Romalılar, Sicilia'ya iki lejyon (legio)⁴⁶ göndermeyi düşündü. Ancak Hierôn aracılığıyla Kartacalıların adada hizmet etmeleri için Keltlerden, Ligurialılardan ve Ibērialılardan oluşan paralı asker topladıklarını öğrenince, dört lejyon gönderdiler. Yeni konsüller, Kartaca hâkimiyetindeki Segesta ve Halicyae kasabalarının desteklerini de kazandılar ve düşmanın merkezi Acragas (Agrigento) kentine ilerlediler.⁴⁷ Bu kent, güneye doğru eğimli bir

40 Antik Çağ'da kullanılan ödeme araçlarından biridir. Talantôn, sikke birimi değil, ağırlık birimidir. Ağırlık anlamına gelen talantôn en büyük Hellên ağırlığıdır. 100 talantôn yaklaşık 2.690 kg (2.69 ton).

41 25 talantôn yaklaşık 672 kg (0,6 ton). Diod. Sic. XXIII. 4. 1.

42 Scullard, 1989:546.

43 Scullard, 1989: 546.

44 Eutr. II. 20.

45 Church, 1886: 132.

46 *Legio, onis, f.* lejyon, alay (altı bin kişiye kadar).

47 Diod. Sic. XXIII. 8.

tepenin üzerine konuşlanmıştı. Konsüller, güneybatı ve güneydoğu yönünde ayrılarak ordugâhlarını kurdular ve kenti kuşatma altına aldılar. Kuşatma yaklaşık beş ay sürdü.⁴⁸ Diodōros'un aktardığına göre Annō elli bin piyade, altı bin süvari ve altmış file adaya ulaşmıştı ve kentin batı yakasına ordugâhını kurmuştu. Ancak iki ay sonra, yani İÖ 262 Aralık /İÖ 261 Ocak tarihlerinde kentteki Kartaca komutanı Annibal ve halk, açlığa daha fazla dayanamadı. Bu yüzden Annō, elli bin nüfuslu kenti rahatlatmak için Romalılarla savaştı ve sonunda öldü.⁴⁹

Kartacalılar, muhtemelen ilk kez burada fillerden yararlanmıştı. Ancak filleri açık denizden geçirme konusundaki ustalıklarını, filleri istihdam ederken gösteremediler. Romalılar çarpışma esnasında sekiz fili öldürüp, otuz üç fili yaraladılar. Öte yandan, Annibal ve paralı askerlerin garnizonu kırmayı başarmaları Romalıların çok fazla kayıp vermesine sebep oldu. Diodōros'a göre bu kayıplar "otuz bin piyade ve dört yüz elli süvaridir."⁵⁰ Ertesi gün Romalılar kenti yağmalayıp sakinlerini köle olarak sattılar.⁵¹

Polybios'a göre Acragas'ın ele geçirilmesi, Romalıları, Kartacalıları Sicilia'dan tamamen kovmaya ve kıyı kasabalarını ele geçirmelerine mani olan donanma eksikliğini kapatmaya yönlendirdi.⁵² Polybios, kademeli olarak gerçekleşen bu olayı dramatize etmiş olabilir. Çünkü Diodōros, Valerius Messalla'nın İÖ 261 yılından önce bir filo kurulmasını savunduğundan bahsetmektedir.⁵³ Romalıların denizcilikle ilgileri yoktu ve kökleri daha ziyade toprağa dayalıydı. Etrüsk yönetimi altındayken geçici süreliğine ticaretle uğraşıldığı zaman denizle kısa bir ilişkileri olmuş olabilir. Fakat daha sonra korsanlarla mücadele etmek için herhangi bir donanma yaratma gibi bir girişimde bulunmadılar. Sınırlar Campania'ya kadar genişlediği an, İÖ 311 yılında duumviri navales tarafından komuta edilen yirmi trireme inşa ettiler. Bu gemiler yalnızca o zaman ihtiyaç duyulduğu mesele çözüldükten sonra âtil durumda bırakıldı. Appius Claudius, Roma donanımlı bir donanmaya sahip olmadığı için, müttefiklerin filosuyla Sicilia'ya geçmek zorunda kaldı. Romalılar, Pyrrhos Sava-

48 Scullard, 1989: 548.

49 Diod. Sic. XXIII. 8.

50 Diod. Sic. XXIII. 9. 1.

51 Scullard, 1989: 548.

52 Polyb. I. 15. 10.

53 Diod. Sic. XXIII. 2. 1.

şı sonrasında çoğu kez yirmi beş triremeyi geçmeyen socii navales kullandılar. Bunun sebebinin, İÖ 267 yılında dört adet quaestorla ilgili olduğu düşünülmektedir.⁵⁴ Roma, Kartaca'ya meydan okuyacaksa bu deniz kuvvetinden daha fazlasına ihtiyaç duyacağının farkına varmış ve yüz quinqueremes ve yirmi trireme inşa etmeye karar vermişti. Ancak Romalı gemi ustaları, quinquerem inşa etme bilgisinden yoksunlardı. Bu gemiler bir süredir Kartaca donanmasının standardını oluştursalar da Italia'da kullanılmamışlardı.⁵⁵

İÖ 264 yılında bir Kartaca gemisinin karaya oturması sonrasında Romalıların bunu örnek alarak altmış gün içerisinde yüz quinquerem inşa ettiklerine dair bir söylenti vardır. Bu hikâyeye genellikle şüpheyle yaklaşılmıştır. Ancak Sicilia açıklarında bulunan Kartaca gemisi kalıntıları söylentiye destekler niteliktedir.⁵⁶ Lilybaeum (Marsala) açıklarında harap olmuş bir Kartaca gemisinin keşfi, gemilerin yapısına ve yapım şekillerine önemli bir ışık tutmaktadır. Gemi, oyulmuş olarak inşa edilmiş ve gövdesi kurşunla kaplanmış. Geminin keresteleri harflerle numaralandırılmış ve seri üretilmiştir. Dolayısıyla Romalılar, yalnızca inşaatın ayrıntısıyla değil, aynı zamanda üretim yöntemleri için de çaba sarf etmiştir. Muazzam bir çabayla bu geminin kopyalarını çok kısa sürede inşa etmişlerdir. Kartacalıların gemilerinden daha ağır olan bu gemiler için çok sayıda kürekçi gerekmiş ve bunların önemli kısmı Italia'nın kıyı kentlerinden sağlanmıştır. Yalnızca bu gemilerde kürek çekme eğitimi vermek gerekmiştir.⁵⁷ Cassius Diō'nun aktardığı İÖ 27 yılında Agrippa'nın da uyguladığı eylem olan "kıyı eğitimi" akla yatkındır.⁵⁸

3.1.3. Mylae Muharebesi (İÖ 260)

İÖ 260 yılının konsüllerinden Cornēlius Scipiō'nun komutası altındaki yeni deniz kuvveti, çok kısa bir eğitimin ardından denizlere açıldı. Scipiō komutasındaki on yedi gemi Kartaca'ya doğru yelken açtı. Panormus'daki komutan Annibal, Roma donanmasını kuşatmak için Lipara'ya yirmi gemi gönderdi. Şafak vakti paniğe kapılan Romalılar kendilerine güvenli yer aramaya başladılar. Ancak başa-

54 Scullard, 1989: 549.

55 Quastor; İÖ 267'de sayıları dörtten sekize yükseltilmiştir. Liv. IX. 38. 2; Scullard, 1989: 548.

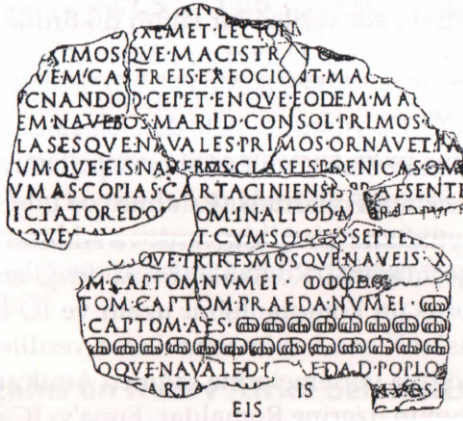
56 Scullard, 1989: 496.

57 Scullard, 1989: 497.

58 Cass. Dio XLVIII. 51. 5.

rılı olamayan Scipiō ve donanma Kartacalılar tarafından ele geçirildi. Romalılar İÖ 254 yılından önce esir değişimiyle yurduna geri dönen Scipiō'ya, tekrar konsül seçilmesine rağmen eşek anlamına gelen "Asina" cognomeni adını verdiler ve bu şekilde andılar.⁵⁹

Sicilia'daki kara kuvvetleri komutanı C. Duillius,⁶⁰ diğer konsüllerle birlikte deniz komutasına getirildi. Segesta'daki askerî tribünus C. Caecilius komutası altındaki Romalılar, Kartacalı Amilcar tarafından yenilgiye uğradılar. Ancak Duillius, Sagesta kuşatmasına yardım etti ve Macella'yı⁶¹ ele geçirdi.⁶² Polybios, Duillius'un Mylae'daki bu başarısından bahsetmesine rağmen⁶³ Fasti Triumphales ve Duillius'u öven yazıt, onun deniz başarısından önce gelen kara başarısını anlatır.⁶⁴

Görsel 2: Duillius'un Onuruna Yazılan Anma Yazıtı.⁶⁵

59 Polyb. I. 21. 4. 9.

60 C. Duilius'un konsül olmadan önceki kariyeri belirsizdir (Polyb. I. 22. 1). I. Kartaca Savaşı esnasında meslektaş Barbatius'un oğlu Cornelius Scipio Asina'yla birlikte Sicilia'da bulunmuştur (Polyb. I. 21. 4-11; I. 23. 1). İÖ 260 yılında Romalılar, Duilius sayesinde altmış günde efsanevi donanmalarını inşa etmiş ve sonunda son derece önemli bir zafer elde etmişlerdir (Plin. Nat. 16, 192; Flor. 1. 18. 7). Duilius, denizde başarı kazandığı gibi karada da başarı kazanmıştır. Tek seferde Segesta ve Macella'yı kuşatmış ve ele geçirmiştir. Romalılara ilk deniz zaferini kazandırdığı ve I. Kartaca Savaşı'nın kahramanı sayıldığı için İÖ 258 yılında censor olarak atanmıştır (Polyb. I. 24.2; Zonar. 8. 11). Duilius İÖ 231 yılında dictator olarak atanmıştır (Fast. Cap.).

61 Sagesta'nın 24 km doğusu. Zonar. 8. 2.

62 Zonar. 8. 2.

63 Polyb. I. 24. 2.

64 Scullard, 1989: 551.

65 Scullard, 1989, s. 552, Cambridge Ancient History.

Duillius, müttefik donanması da dâhil yüz kırk gemiyle birlikte Annibal komutasındaki yüz otuz gemiden oluşan Kartaca filosuyla Sicilia'nın kuzeydoğusundaki Mylae'de (Milazzo) karşılaştı. Annibal, düşmanın savaş düzenine girmelerine fırsat vermeden askerlerine kürek çekti. Fakat Romalılar, Kartacalıların aksine gemilerinin ön tarafına koç değil corvi yerleştirmişlerdi. Bu corviler yardımıyla düşmanın öndeki otuz gemisini yakalamayı başardılar. Kartacalılar elli gemi kaybetmeleri üzerine geri çekildi. Romalılar, Annibal'ın bayrak filosu da dâhil yaklaşık on bin düşmanı ele geçirdi veya öldürdü. Böylece Romalılar ilk deniz savaşları olmasına rağmen muazzam bir zafer kazandılar. Karada olduğu gibi denizde de büyük güç kazanan Romalılar, Duillius'un bu zaferi onuruna, forumun bir yerine ele geçirdikleri gemilerin burunlarıyla süsledikleri columna rostrata adı verilen bir sütun diktirdiler. Bu zaferden sonra Roma'nın amacı Batı Denizi'ne hâkim olmaktır. Duillius'un adı, ilerleyen yıllarda bir kez karşımıza çıkar. İÖ 258 yılında censor seçilen Duillius, İÖ 231 yılında Senato'dan, olağanüstü yetkilere sahip bir magistratus ya da Dictatör seçilmesini istemiştir.⁶⁶

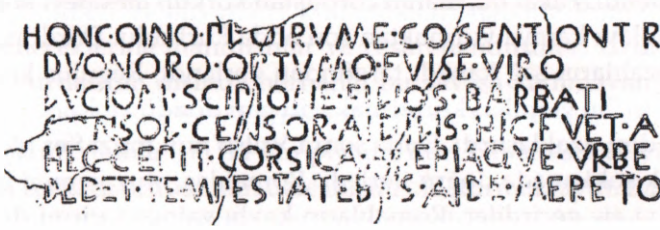
Yenilen Kartaca'nın Ponarmus (Palermo) ve Lilybaeum'da hâlâ hatırı sayılır büyüklükte bir filosu vardı ve Amilcar komutasında karşı saldırıya geçmişlerdi. Romalılar bu saldırıyı engellemek için C. Aquillius Florus'un komutanlığını uzattı ve İÖ 258 yılında A. Atilius Caiatinus'un⁶⁷ ona katılmasına karar verdiler. Romalı komutanlar Panormus'a ilerlemelerine rağmen Amilcar orada savaşmayı reddetti. Bunun üzerine Romalılar, Enna'yı (Castrogiovanni) ve Camarina'yı (Scoglitti) ele geçirdiler. Böylece Kartacalılar, bir kez daha adanın batı ucuna hapsedildiler. Bu esnada, İÖ 259 yılı konsüllerinden Asina'nın kardeşi L. Cornēlius Scipiō,⁶⁸ Sardinia

66 Eutr. II. 20; Church, 1886: 132; Scullard, 1989: 552.

67 Caiatinus, İÖ 258 yılında *Corsica* ve *Sardinia*'da yapılan savaşlara katılmış ve kış boyunca *prokonsül* olarak *Sicilia*'da bulunan Florus'un yanına konsül olarak gönderilmiştir. Bu iki komutan *Hippa*, *Camarina*, *Enna* ve *Mytistraton*'u başarılı bir şekilde kuşatmıştır; Caiatinus ise ele geçirilen yerleri tahrip etmiştir (Polyb. I. 24. 8-9). Caiatinus'un ordusu *Camarina* yakınlarında bir kez abluka altına alınmış fakat kaçmayı başarmıştır (Liv. Per. 17; Flor. I. 18. 12.). Caiatinus, *Sicilia*'da gösterdiği başarılarından dolayı, İÖ 249 yılında *dictator* olarak seçilmiştir. İki yıl sonra da *censor* olarak atanmıştır (Liv. Per. 19; Zon. 8. 15).

68 Scipio, C. Aquillius Florus'la birlikte konsül olarak seçilmiştir. Cornelius Scipio'nun ağabeyi Asina, önceki donanma kuşatmasını iyi bir şekilde yürütememesine rağmen bu başarısızlığı kardeşi üzerinde olumsuz bir etki yaratmamıştır (Liv. Per. 17; Zonar. 8. 11). İÖ 259 yılında, Scipio, *Sardinia* ve

ve Corsica'ya bir sefer düzenledi ve Corsica Adası'ndaki Aleria kentini ele geçirdi. Ancak Sardinia'nın kuzeyinde yer alan, Kartaca'nın kalesi Olbia'yı almayı başaramadılar. L. Cornēlius Scipiō'a ait mezar yazıtında askerliği ve başardığı işler abartılarak anlatılır. Şöyle ki yazıtta; "Corsica'yı ve Aleria kentini ele geçirdi,"⁶⁹ cümlesi yer almaktadır.⁷⁰

Görsel 3: L. Cornēlius Scipiō'nun Askerî Başarılarını Anlatan Mezar Yazıtı.⁷¹

İÖ 258 yılında Scipiō'nun halefi C. Sulpicius Paternulus, Sulci (Sardinia'nın batı kıyısında) açıklarında düşman filosunu yendi. Sulpicius, Kartacalılara üstün geldiği için zaferini kutlarken, Annibal beceriksizliğinin bedelini kendi adamları tarafından çarmlıha gerilerek ödedi.⁷²

3.1.4. Rēgulus'un Kuzey Africa Seferi (İÖ 256)

İÖ 256 yılının yaz ayında, L. Manlius Vulso ve M. Atilius Rēgulus komutası altındaki Romalılar, Sicilia'nın güneydoğu burnunu çevreleyerek Cape Ecnomus'tan yaklaşık on sekiz bin dört yüz adamı gemilerine aldılar ve daha sonra düşmanla karşılaşmak için Heraclea'ya doğru ilerlediler. Kartacalılar ise düşmana üstünlük sağlamak amacıyla uzun bir hat boyunca yan yana yelken açmışlardı. Polybios ve Eutropius'a göre Romalılar, dört filo hâlinde ilerlemişlerdi. Kama-

Corsica'yı yerle bir etmiş ve büyük bir zafer kazanmıştır (Eut. II. 20. 3). İÖ 258 yılında *ensor* olarak atanmıştır ve yaklaşık İÖ 230 yılında ölmüştür. Ayrıca onun iki kardeşi -biri İÖ 222 yılında diğeri ise 218 yılında- konsül olarak atanmıştır (Castren, 1987: 38).

69 Corsica'yı ve Aleria kenti'ni ele geçirdi.

70 Scullard, 1989: 552.

71 Scullard, 1898: 553. Cambridge Ancient History.

72 Scullard, 1898: 553.

ya benzeyen ilk iki filo öncülük yaparken, üçüncüsü tedarikleri, bunların arkasında bulunan dördüncü filo ise kara kuvvetlerini taşımıştı. Bu filo daha sonraları triarii olarak adlandırıldı. Önde giden ilk iki filo yanlara hareket ederek konuşlandı. Manlius Vulso ve Rēgulus komutasındaki ilk iki filo kasıtlı olarak geri çekilirken Kartacalıları fark etmedi ve onların merkezi konumunu kırdı. Bu esnada Romalıların üçüncü filosu, Kartacalıların sol kanadı tarafından kıyıya doğru sürüklendi. Fakat düşmanın corpustan korkup mesafeyi korumasından dolayı karaya vurmaktan son anda kurtuldu. Dördüncü filo da Kartacalıların sağ kanadı tarafından zorlandı. Rēgulus komutasındaki filo, bu gemileri kurtarmak için geri döndü ve Kartacalıların sağ kanadını uzaklaştırdı. Daha sonra Vulso'nun muzaffer filosuyla birleşerek sol kanada doğru ilerledi. Romalılar, otuz gemiyi batırıp elli gemiyi ele geçirdiler. Romalıların kaybı yalnızca yirmi dört gemiydi. Africa'ya açılan kapıları yıkan bir zafer kazanmışlardı.⁷³

Romalılar, daha sonra tadilat ve onarım için Africa'ya yelken açtılar ve Cap Bon Yarımadası'nın doğusunda yer alan Aspis'te (Clupea) karaya çıktılar. Burada yaşayanların Sicilia'yla iyi ilişkileri vardı. Dolayısıyla bu kent Kartaca'ya tehdit oluşturabilir ve diğer kentlerle sürdürdüğü ilişkilerini kesebilirdi. Bu nedenle Romalılar, Aspis kentini ele geçirip zengin kırsal bölgeleri tahrip ettiler ve yirmi binden fazla köle ele geçirdiler. Daha sonra Senato'nun talimatı üzerine Rēgulus, on beş bin piyade, beş yüz bin süvari ve kırk gemiyle orada kaldı. Diğer konsülse gemileriyle birlikte Roma'ya çağırıldı.⁷⁴

Annō'nun oğlu Asdrubal'in Romalıların kış aylarında toprak kazdıklarını fark etmesi üzerine, Kartacalılar Bostarus ve Amilcar'ı Sicilia'dan geri çağırdılar. Bu çağrı üzerine Amilcar beş bin piyade ve beş yüz süvariyle geldi. Rēgulus çok dikkatli davrandı ve Kartaca'dan huzursuz bazı Numidialı⁷⁵ krallarla birlik oldu. Bahsi geçen Kartacalı üç komutan, Kartaca'nın yirmi dört kilometre güneyinde bulunan Adys kentini kuşatan Rēgulus'u ele geçirmeye karar verdiler. Fakat fil ve süvari kullanımına uygun olmayan tepelik yerde sa-

73 Polyb. I. 26. 10; Eutr. II. 1: Kesin bir zafer alamayan Roma, Libya'ya gidip, Kartaca'ya saldırıp, savaşı sonlandırmak istemiştir. De Sanctis, 1907: 64; Walbank, 1957: 79: Araştırmacılara göre Ecnomus'daki savaşta Kartacalıların muhtemelen en az iki yüz, en fazla iki yüz elli gemisi varken, Romalıların muhtemelen iki yüz otuz gemi, seksen nakliye gemisi ve yaklaşık yüz bin adamı vardır.

74 Scullard, 1989: 553.

75 Kuzey Afrika'da, Mauritania ve Kartaca arasındaki ülke; bugünkü Cezayir.

vaştıkları için yenildiler. Rēgulus daha sonra Tunus'u ele geçirdi ve orada mevzilendi.⁷⁶ Polybios'a göre Rēgulus bu hareketiyle birinin kendi yerine geçmesini engellemek istemişti.⁷⁷ Diodōros ise savaş yorgunluğunu atmak için orada kışladığını aktarır.⁷⁸

İÖ 255 yılının baharında Kartacalılar yeniden harekete geçtiler ve Ksanthippos'un komutası altındaki Spartalı paralı askerlerden yararlandılar. Ksanthippos, Kartacalı askerleri ve komutanları, düz zeminde filleri ve süvarileri kullanmaları hâlinde Roma lejyonlarını yeneceklerine inandırdılar ve cesaretlendirdiler. Uzun süredir kendi yurtlarının dışında herhangi bir savaşa katılmayan Kartacalı yurttaşlar kendi hayatlarını kurtarmak için savaşmak zorunda kalmışlardı. Bunlar on iki bin piyade, dört bin süvari ve yüz filden oluşan Kartaca ordusunun üçte ikisini oluşturmaktaydı. Bazı yoğun eğitimlerden sonra düşmanla karşılaşmak için ilerlediler. Rēgulus da Italia'dan takviye kuvvet beklemeden düşmanın seçtiği düz alan Bgrades'e (Tunus) geldi.⁷⁹ Eutropius'a göre Romalıların en büyük hatası Rēgulus'un bu eylemini kabul etmeleri idi.⁸⁰

Ksanthippos, kendi phalanks düzeninin arkasına fil hattını, kanatlaraysa süvarileri konuşlandırdı ve Aleksandros'un taktiğini kullanarak Roma ordusunu iki kanattan kuşatıp mağlup etmeyi planladı. Kendi merkezlerini kısa ve derin tutan Romalılar, bu taktik karşısında dezavantajlıydılar. Kartaca süvarilerinin Roma atlılarını yenilgiye uğratıp piyadelerin etrafını kuşatması savaşın gidişatını etkileyen kırılma noktasıydı. Sol kanattaki Romalı küçük bir grup Kartacalı paralı askerleri bozguna uğratmayı başarsa da ciddi kayıplar verdikleri için geri çekilmeye başladı.⁸¹ Romalılar, Rēgulus'un süvari birliğini güçlendirmeyip Numidia krallarıyla iş birliği yapmasının bedelini ağır bir şekilde ödediler. Savaş sonunda Rēgulus'le birlikte beş yüz kişi esir alındı. Yalnızca iki bin Romalı Clupea'ya kaçabildi, geri kalanı öldürüldü. Böylece Africa seferi felaketle sonuçlandı.⁸²

76 Scullard, 1989: 553.

77 Polyb. I. 31. 4.

78 Diod. Sic. XXIII. 12. 1.

79 Scullard, 1989: 553.

80 Eutr. II. 21.

81 Eutr. II. 21; Scullard, 1989: 553

82 Attilius Regulus komutasındaki Roma ordusu Kartaca'ya doğru ilerleyince, Kartaca'nın müttefikleri korkup Roma tarafına geçmiştir. Bk. Eutr. II. 21; Scullard, 1989: 553.

Appianos, Kartacalıların İÖ 256 yılındaki uğradıkları yenilgilerinin sebebinin komutan eksikliğinden kaynaklandığını, bu nedenle Ksanthippos'un geldiğini ve nihayetinde Romalıların yenildiğini ve Atilius'un esir düştüğünü aktarır (A3, P18). Öte yandan Rēgulus'un kaderi bir efsaneyle süslenmiştir. Buna göre müzakere için Roma'ya gönderilen Rēgulus Senato'ya barış teklifi yapmayı reddetmiş ve gönüllü olarak Kartaca'ya dönmüştür. Bunu öğrenen Kartacalılar onu işkenceyle öldürmüşlerdir. Roma'nın niyeti, Rēgulus karadan saldırırken filoyla Kartaca'yı abluka altına almaktır. Fakat onlar daha yelken açmadan Africa'dan felaket haberi gelmiştir.⁸³

Appianos, Atilius Rēgulus olayını iki ayrı kitabında işlemektedir. Libya yazısında, Rēgulus'un işkenceyle öldürülmesine kısaca değinirken (A3, P19), Sicilia kısmında bu konuyu daha kapsamlı olarak ele alır. Anlatımına göre Kartacalılara ait esir giysisi giydirilmiş Rēgulus Kartacalı elçilerle beraber Senato'ya gelmiştir. Romalılara, Kartacalıların durumunun vahim olduğunu; bu nedenle onları şiddetli bir şekilde yargılamalarını ve barış koşulları konusunda ısrarcı olmalarını söyledikten sonra gönüllü olarak Kartaca'ya geri dönmüştür. Kartacalılar, Senato'yu barış yapılmaması için ikna edip Kartaca'ya dönen Rēgulus'u keskin çivilerle dolu bir kafesin içine atıp öldürmüştür (A4, P14).

Görsel 4: Atilius Rēgulus'un Öldürülmesi.⁸⁴

83 Cic Off. 3. 99; Liv. Per. 18; App. Sic. 2; Cass. Dio XI. frag 43. 22; Eutr. II. 25; Zonar. 8. 15.

84 Wallace, R. W. (1967). *Salvator Rosa's 'Death of Atilius Regulus*

Bu hikâyenin doğruluk payı bilinmemektedir. Eserlerinde konuya yer veren antik yazarlardan Polybios, Rēgulus'un Ksanthippos'a yeniliş öyküsünü anlatmadan bu olaya değinir.⁸⁵ Cassius Diō Cocceianus ise erdeme sahip herhangi bir kişinin devletin esenliği için kendini feda edeceğini ve bu durumun yalnızca Rēgulus'a özel olmadığını belirtir.⁸⁶ Dolayısıyla Kartaca Savaşlarını yazmayı amaçlayan antik yazarların çoğunun Roma'nın vatanseverlik duygusunu gözler önüne sermek için Rēgulus'un hikâyesine yer verdiği düşünülmektedir.⁸⁷

İÖ 255 yılının Mayıs ayında donanmayla desteklenen Roma orduları Cossyra'yı işgal etti ve Hermaean Burnu'nda düşman gemilerini başarılı bir şekilde batırıp pek çok gemiyi de ele geçirdi. Ayrıca önceki savaşta hayatta kalıp Clupea'ya kaçanları da kurtardı. Daha sonra Sicilia'ya doğru yelken açsalar da kuvvetli bir fırtınaya yakalandılar. İki yüz altmış dört gemiden yalnızca seksen tanesi bu fırtınaya dayanabildi. Yaklaşık yirmi beş bin asker ve yetmiş bin kürekçi boğularak can verdi.⁸⁸

3.1.5. Tyndaris Kuşatması (İÖ 254)

İÖ 254 yılının baharında Romalılar, toplanan vergilerle Kartacalılara bir kez daha saldırmak için iki yüz elli gemiden oluşan bir filo hazırladılar. Daha sonra dört lejyonu, özgürlüğünü tekrardan kazanan Cn. Cornēlius Scipiō Asina'nın bulunduğu Sicilia'ya gönderdiler. Asina, Cephaloedium'u (Cefalu) ele geçirdi fakat Drepana'yı zapt edemedi. Daha sonra iki yerleşim yerinden oluşan Panormus'a (Palermo) hem kara hem de deniz yoluyla saldırdı. Eski yerleşim yeri limana (Cala) akan iki dere arasına, yenisiyse güneye yerleştirildi. Romalılar, ikincisine Hellēn mühendislerin yardımıyla saldırıda bulunduktan sonra on dört bin sakinin yaşadığı eski kentle fidye karşılığında anlaşmaya varıldı. Diğer taraftan iki mina ödeyemeyen on üç bin kişi köle olarak satıldı. İçlerinde Solus ve Tyndaris'in (Tindari) de bulundukları diğer bazı kuzey sahil kentleri de Roma'nın eline geçti. Africa'daki Numidialıların çıkardıkları isyanla ilgilenen Kartacalıların Sicilia'ya götürebileceği kadar askerî birliği bulun-

85 Polyb. I. 33.

86 Cass. Dio XI. *frag.*

87 Ward, 1971: 30-31.

88 Polyb. 1.36.10; Diod. XXIII. 18.1; Scullard, 1989: 558.

muyordu. Lakin komutanları Carthalo Acragas'ı yakarak Romalılara saldırı düzenledi. Bu savaştan sonra adadaki Kartaca hâkimiyeti, Lipari (Lipara) ve Aegates Adaları (Batı Sicilya), Drepana (Trapani), Lilybaeum (Marsala), Selinus (Selinunte), Heraclea Minōa (Güney Sicilya kıyısında) ve Thermae (Termini) ile sınırlı kaldı.⁸⁹

İÖ 253 yılının Roma konsülleri Lilybaeum'a başarıya ulaşmayan bir saldırı gerçekleşti. Daha sonra sahilden gitmek yerine açık denizden ilerlemek için Panormus'tan Roma'ya yelken açmaya karar verdiler. Fakat bu çok yanlış bir karardı. Şiddetli fırtınaya yakalanan donanmada yüz elli gemiyle birlikte onlarca asker ve kürekçi denizin dibini boyladı. Bu olaydan sonra Asdrubal komutasında Sicilia'ya takviye kuvvet gönderen Kartaca ordusu da iyice güç kaybetti. Kayıplar arasında Batı Sicilia'daki çarpışmada Romalıların sık sık mesafeyle yaklaştıkları yüz kırk fil de vardı. Roma lejyonlarının bu hayvanlara mesafeyle yaklaşmalarının sebebi Rēgulus'un yenilgisinde büyük tahribata sebep olduklarını görmelelidir. Romalılar bir yıl sonra Thermae (Termini) ve Lipari (Lipara) Adalarını da ele geçirdiler.⁹⁰

Roma İÖ 250 yılına gelindiğinde gemicilikte önemli adımlar atmaya başladı. O yıl konsül seçilenler deniz savaşında tecrübeli kişilerdi (Tyndaris Savaşı'nda Atilius Rēgulus, Ecnomus Savaşı'nda Manlius Vulso). Konsüller elli gemi inşa ettirerek filo sayısını yüz yirmeye çıkardılar. Konsüller Roma'dan ayrılmadan önce, Sicilia'da kazanılan zafer haberi ulaştı. Asdrubal, İÖ 251 yılı konsüllerinin birinin kışın Roma'ya geri döndüğünü, diğer konsül L. Caecilius Metellus'un ise iki lejyonla birlikte geride kaldığını bildiği için, bir an önce saldırmaya karar verdi. İÖ 250 yılının Haziran ayında Lilybaeum'dan ayrıldı ve çevredeki kırsal bölgeleri yakıp yıkarak Panormus'a doğru ilerledi. Düşman karşısında tutunamayan Metellus, Asdrubal'i bazı hazırlıklar yaptığı Oreto'ya doğru çekmeyi başardı. Burada Asdrubal'in fillerini ok yağmuruyla karşıladı; yaralanan filler yerlerinde tepinmeye başladılar. Kartacalılar bu çarpışmada yaklaşık yirmi bin kayıp verdiler. Sayıları yüz kırk ila yüz altmış arasında değişen fil de ele geçirildi ve Roma'daki sirkte sergilendi. Böylece Roma halkına ilk kez Africa fili görme fırsatı verildi. Ba-

89 Polyb. 1.36.10; Diod. XXIII.18.1; Scullard, 1989: 558.

90 Diod. Sic. XXIII. 21; Scullard, 1989: 559.

şarısız olan Asdrubal Kartaca'ya geri çağırıldı.⁹¹ Zonaras, bu konu hakkında şunları aktarır:

Kartacalılar, Sicilia'yı tamamen kendi kontrolleri altına almayı umarak oraya sefer düzenlediler. Kartacalılar savaş hattına girdiğinde Metellus korkuyormuş gibi yaptı. Bu hareketi Kartacalıların saldırma konusunda oldukça cesur davranmasına sebep oldu. Hesapları tutan Metellus, Romalılar'a işaret verdi; onlar da geçitlerden beklenmedik bir hızla çıktılar ve düşmanlarını geri çekilemeyecekleri dar bir yere kapattılar. Bu sırada Kartaca filosu da sahile yaklaştı; yıkımlarının ana nedeni bunu yapmalarıydı. Gemileri gören firariler onlara doğru koştu ve zorla gemiye çıkmaya çalıştılar; bazıları denize düştü ve can verdi. Bazıları da filler tarafından öldürüldü. Zira çılgına dönen filler kendi adamlarını ezdi. Metellus, fil bakıcılarına onlara nazik yaklaşımları emrini verdi ve sağ kalan filleri kazandı. Yüz yirmi fil boğazdan geçerek Roma'ya ulaştırıldı. Metellus zaferi kazanmıştı. Kartacalı komutan Asdrubal ise buradan sağ salim uzaklaşmasına rağmen Kartacalılar tarafından merkeze çağırıldı ve öldürüldü.⁹²

3.1.6. Lilybaeum Kuşatması ve Drepana Muharebesi (İÖ 250-249)

İÖ 250 yılının konsülleri, Drepana dışında Kartacalıların geride tek kalan üssü Lilybaeum'u kuşattılar. Konsüllerin gemi mürettebatı dışındaki kuvvetleri (her biri sekiz bin kişiden müteşekkil dört lejyon, yüz yirmi geminin her birinde yüz gemici olduğu varsayılırsa) yaklaşık kırk bin askerden oluşuyordu.⁹³ Bir burun üzerinde uzanan kent, güçlü surlarla ve hendeklerle korunurken, kuzeydeki limanı (günümüzdeki güney taraftadır) seyri zorlaştıran sığ yerler sayesinde koruma altına alındı. Ayrıca içlerinde Keltlerden ve Hellênlerden oluşan yaklaşık on bin adamın bulunduğu bir garnizon bulunuyordu. Romalılar, kentin her iki tarafında da ordugâh kurarak kenti ana karadan ayırdı ve kuleleri baltalarla yıkmaya çalıştı. Daha sonra Amilcar'ın oğlu Annibal Ecnomus'da yenilgiye uğratıldı. Lilybaeum kentiyse sekiz yıl sonra savaş bittiğinde bile direnmeye devam etti.⁹⁴

91 Scullard, 1989: 560; Bleckmann, 2011: 168-69.

92 Zonar. 11. 29a.

93 Scullard, 1989: 560.

94 Polyb. I. 46. 4; 47. 10; Scullard, 1989: 560.

İÖ 249 yılı konsülü yaklaşık kırk gemiye mürettebat sağlamaları için on bin sociinavales⁹⁵ aldı. Muhtemelen İÖ 264 yılı konsülünün oğlu P. Claudius Pulcher, Drepana'daki düşman filosuna saldırma-ya karar verdi. Öte yandan Kartacalı komutan Adherbal ise yeni mürettebatın gelişyle Romalıların ezici güç kazandıklarını öğrenmişti. Claudius gensine mensup Pulcher'in inatçı ve kavgacı bir mizacı olduğu biliniyordu. Hatta kehanetler için kullanılan kutsal tavukların⁹⁶ yemlerini yememeleri üzerine, "madem yem yemiyorlar denize atın su içsinler" dediği yönünde söylentiler mevcuttur.⁹⁷

Drepana kenti, batıya doğru uzanan bir kara parçasıydı; güney tarafındaki limanıysa küçük Columbia Adası tarafından korunuyordu. Claudius, yüz yirmi gemisiyle bu limana doğru yelken açtı. Adherbal ise gemilerini kuzey tarafına konuşlandırarak Romalıları gafil avladı. Romalılar kısa bir süre sonra kıyıya sıkıştırıldı. Bazı mürettebat kaçıp Lilybaeum'a geri dönse de donanmanın doksan üç gemisi kaybedilmişti. Claudius yalnızca otuz kadar gemiyi kurtarmayı başarabilirdi. Adherbal bu başarıyı hızlı manevrasına borçluydu. Ayrıca Romalılar muhtemelen İÖ 255 ve İÖ 253 yılında gerçekleşen doğal afetler nedeniyle corvusu kullanmayı bırakmışlardı.⁹⁸ Bu çarpışmadan sonra Claudius, iki tribunus tarafından devlete ihanet etmekle (perduellio) suçlandı. En sonunda beraat etse de para cezasına çarptırıldı. Çünkü Romalılar, Kartacalıların aksine, başarısız olan ya da ihmalkâr davranan komutanları sürgün etmeyi ya da çarmıha germeyi bırakmayı denememişlerdir.⁹⁹

Polybios'a göre bu sıralarda Claudius'un meslektaşları L. Iunius Pullus, Lilybaeum'daki kuvvetlere tedarik götürmek için hazırlıklar yapmaktaydı. Pullus, muhtemelen Drepana'daki felaketten habersiz olarak sekiz yüz nakliye ve yüz yirmi savaş gemisiyle birlikte Syracusae'dan ayrıldı. Bir müddet sonra Lilybaeum'daki otuz Roma gemisine saldıran Carthalo'nun komutası altındaki yüz Kartaca gemisiyle karşılaştı. Kartaca gemileri ustaca Roma gemilerini sıkıştır-

95 Deniz müttefikleri.

96 Romalılar, herhangi bir savaştan önce tanrılara danışırlardı. Kutsal tavuk, gecedен aç bırakılır ertesi gün önüne yem serpilirdi. Tavuğun yemi yemesi uğurlu yememesi ise uğursuzluk sayılırdı. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Akşit, 2009: 51-63.

97 Polyb. 47. 10; Scullard, 1989: 562. Pulcher, savaş kaybettikten sonra, mahkeme-ye çıkartılmıştır. Liv. Per. 19; Polyb. I. 52. 2-3.

98 Scullard, 1989: 562.

99 Scullard, 1989: 563.

dı. Fakat Romalılar savaşmadan karaya çıkmaya başladılar. Ancak burada şiddetli bir fırtınaya yakalanınca tüm filoları mahvoldu; geriye yalnızca yirmi gemileri kaldı. Romalılar artık donanmasız kalmıştı. Lilybaeum'daki ordunun yanına kaçan Pullus,¹⁰⁰ daha sonra kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Eryx kentini ve Sicilia'nın son derece görkemli Aphrodite Tapınağı'nı ele geçirdi. Roma denizdeki gücünü kaybetmesine rağmen Kartacalıların elinde tuttukları iki kasabayla bağlantılarını kesmişti.¹⁰¹

Ordusunu ve donanmasını korumak isteyen Kartaca, yorgun düşmüş Roma'yı göz ardı ederek barış yapmaya hazırlanıyordu. Bunun sebebi ne olursa olsun burada büyük bir fırsatı kaçırmışlardı. Muhtemelen Kartaca'nın maddi durumu böyle bir karar almaya zorlamıştı. Çünkü İÖ 273 yılında Roma ve Kartaca'yla dost olduğunu belirterek tarafsız kalan Ptolemaios'tan iki bin talantön¹⁰² borç aldıkları bilinmektedir (A4, P2).

Appianos, yaşanan onca felaketten sonra savaşa yapılan harcamalardan dolayı hem Romalıların hem de Kartacalıların tedariklerinin eksik olduğunu söyler. Romalıların artan vergilerden ötürü tükendiğini, gemiler inşa edemediklerini ancak topladıkları piyadeleri yıldan yıla Libya'ya ve Sicilia'ya gönderdiklerini aktarır. Bunun üzerine Kartacalıların, Mısır Kralı Ptolemaios Lagos'tan iki bin talantön borç istemek üzere elçi gönderdiklerinden de bahseder (A4, P2). Ayrıca hem Romalılarla hem de Kartacalılarla dost olan Ptolemaios'untaraflar arasında barışı sağlamaya çalıştığını; başaramadığıdaysa "[savaş], düşmana karşı dostlarına yardım ettiğinde yakışık alır, dostlara karşı değil" dediğini ifade eder (A4, P2).

Roma'nın da hazinesi de tükenmek üzereydi; İÖ 237 yılındaki nüfus sayımında, son yirmi yılda yetişkin yurttaş erkek sayısında elli bin, diğer bir deyişle yüzde on yedi oranında bir düşüş yaşanmıştı. Roma yeni bir filo inşa edebilmek için hem paradan hem de insan gücünden yoksun kaldı.¹⁰³ Öte yandan sevindirici haberler de vardı. İttifakını yenileyen Hiero Roma'ya bağlı kalmaya devam etti (A4, P1).¹⁰⁴

100 Pullus'un akibeti belirsizdir. Ya Eryx kuşatması sırasında esir düşmüştür ya da Roma'da yargılandıktan sonra intihar etmiştir. Liv. Epit. XIX; Zonar. 8. 15. 10.

101 Polyb. I. 24.

102 2.000 talantön yaklaşık 53. 800 kg (53.8 ton).

103 Scullard 1989: 564.

104 Scullard 1989: 564; Cass. Dio XII. 17-18.

3.1.7. Heirkte ve Eryx Kuşatmaları (İÖ 248/6-244)

İÖ 248 yılında Carthalo Güney Italia'nın kıyılarına baskınlar düzenlerken, halefi Amilcar Barca Locri (Calabria) ve Bruttium'a saldırdı. Roma ise kuzey sahilini güçlendirerek ve Alsium (İÖ 247) ile Fregenae'da (İÖ 245) kolonileri kurarak Kartacalılara yanıt verdi. Dahası, İÖ 244 yılında Bruttium'a bir Latin kolonisi gönderdi. Amilcar, Panormus'da karaya çıktı ve Heirkte (Pellegrino) kentinin arkasındaki dağın üzerine ordusunu mevzilendirdi. Merkezden aldığı yaklaşık yirmi bin adamla üç yıl boyunca Romalıları tehdit etti. Ayrıca Cumae gibi Italia'nın kuzey kıyılarına akınlar, batıya doğru baskınlar düzenledi ve Drepana'nın arkasında yer alan eski Eryx kasabasını ele geçirdi. Bu kayıplar üzerine Romalılar donanma olmadan savaş kazanamayacaklarının farkına vardılar ve yeni bir donanma oluşturmaya karar verdiler. Senato, zafer kazanma durumunda alınan borcun ödeneceğini düşünerek iki ya da üç grubun quinquereme sağlamasına karar verdi. Senato'nun dayatmasıyla hangi zenginin ne kadar maddi destek verdiği belirsizdir. Fakat Atina'daki trierarkhosların aksine bu adamlardan armağan değil, borç istenmişti. Müttefiklerin de yardımıyla kısa sürede iki yüz savaş gemisi hazırlandı. Gemiler Lilybaeum'da ele geçirilen Rhodoslu Annibal'in hafif gemisi örnek alınarak inşa edilmiş ayrıca bu yeni gemilere corvus eklenmemiştir ve Kartaca'nın denizde kullandıkları taktikleri uygulamaya karar verilmiştir.¹⁰⁵

3.1.8. Aegates Muharebesi (İÖ 242)

İÖ 242 yılının yazında, Konsül C. Lutatius Catulus'un¹⁰⁶ komutası altındaki filo, Praetor Q. Valerius Falto'yla birlikte Sicilia'ya yelken açtı. Ancak savaşa tutuşacakları bir düşman filosuyla karşılaşmamışlardı. Drepana limanlarını abluka altına alan Lutatius,

¹⁰⁵ Scullard 1989: 564.

¹⁰⁶ I. Kartaca Savaşı esnasında önemli bir rol oynamış komutanlardan biridir. İÖ 242 yılında Catulus, praetor Q. Valerius Falto'yla birlikte Sicilia'ya gönderilmiştir (Poly. I. 49-52; Zonar. 8. 17). Savaşın yirmi üçüncü yılında, Catulus Sicilia'ya ilerlemiştir. Kartacalılar da onlara karşı hazırlanmıştır. Romalılar, Sicilia kenti Lilybaeum'a karşı açtığı savaş sonucu Kartacalıları ağır yenilgiye uğratmış ve muazzam dolu ganimetler kazanmıştır. Kartacalılar da bunun üzerine barış istemiştir; böylece Lutatius'un adının verildiği antlaşma imzalanmıştır (Eutr. II. 27; Cass. Dio XII. 17-18). Lutatius, konsül olduktan kısa bir süre sonra ölmüştür. Onun küçük kardeşi Q. Lutatius Cerco İÖ 236 yılında censor olarak atanmıştır. Catulus'un oğlu da İÖ 220 yılında konsül olmuştur (Castren, 1987: 48).

Lilybaeum'da kürekçilerini eğitime fırsatı yakalamıştı.¹⁰⁷ İÖ 241 yılının baharında, gemilerinin sayısını yaklaşık yüz yetmişe kadar çıkaran Kartacalılar çalışacak insan gücünü sağlayamamışlardı. Bu sebeple donanmada görev yapacakların yüzde altmışını kendi vatandaşlarından oluşturdular. Amilcar, denizin aşırı dalgalı olmasına rağmen yelken açmaya karar verdi. Roma donanmasıyla karşılaşan Kartaca filosu mağlup oldu. Romalılar düşmanın elli gemisini batırdı ve yaklaşık on bin adamını esir aldı. Kendileriye yalnızca on iki gemi kaybettiler. Bu zafer sonrasında Lutatius ve praetor Roma'ya geri döndü. Kartacalı komutan Annō'ysa elli gemiyle kaçmayı başardı ancak yurduna vardığında çarmıha gerildi.¹⁰⁸

Donanması harap olan Kartaca'nın dayanacak gücü kalmamıştı. Bu yüzden Roma'yla barış görüşmelerini yürütmesi için Amilcar'a tam yetki verildi. Romalılar adına Lutatius; Kartacalıların Sicilia'yı boşaltmaları, Hiero ile savaşmamaları, savaş esirlerinin geri verilmesi ve yirmi yıl boyunca iki bin iki yüz talantön ödenmesi karşılığında barış anlaşması imzayabileceklerini belirtti. Bu şartları ağır bulan Kartacalılar onaylamayı reddettiler. Daha sonra on kişiden oluşan yeni bir heyet Sicilia'ya gönderildi. Bu sefer şartlar daha da ağırlaştırıldı ve ödemeye yüz talantön¹⁰⁹ daha eklenip ödeme süresi on yıla indirildi. Bununla beraber Kartacalıların, Sicilia ve Italia arasındaki Lipari ve Aegates Adalarını boşaltmaları talep edildi.¹¹⁰

Bu sıralarda İÖ 248 yılında Sicilia'da görev alan Kartaca paralı askerleri ücretleri ödenmediği için isyan çıkarmışlardı. Cartalo ve Amilcar Barca, isyan edenleri ağır şekilde cezalandırdı; bazılarının boğazları keşildi bazıları da boğduruldu. Yaklaşık yirmi bin kişi de Sicca Veneria'ya sürüldü. Ibëria, Kelt, Liguria ve Libya gibi çeşitli yerlere mensup sürgünler, gittikçe büyüyen bir isyan daha çıkardılar. Onlara Libya'da çiftliklerde çalışan köleler de katıldı ve kendi paralarını basmaya başladılar. İsyancıların Memartinler gibi kendi ülkelerini kuracaklarından korkan Kartacalılar yeni bir sefer hazırlığına giriştiler. Amilcar Barca, emri altındaki on bin asker ve yetmiş fille birlikte isyancıları yenilgiye uğrattı. Ancak isyan Sardinia'ya da sıçramıştı. Sardinia'daki Kartacalı paralı askerler de isyan çıkarıp Kartacalı komutanlarını öldürdüler. Bunun üzerine adaya takviye

107 Scullard 1989: 564.

108 Eut. II. 27.

109 100 talantön yaklaşık 2.690 kg (2.69 ton).

110 Polyb. I. 62. 8; 63. 3.

kuvvet gönderildi. İsyancılar adadaki Kartacalıları öldürdüler. Afrika'daki isyanı bastıran Kartacalılar yönlerini Sardinia'ya çevirdiler.¹¹¹

Sicilya'daki isyancıların ağır bir şekilde cezalandırılıp çarmıha gerildiklerini öğrenen Sardinia isyancıları Roma'ya müracaat ederek Kartacalıları şikâyet ettiler. Roma'nın konuya el attığını öğrenen Kartacalılar, kendilerine savaş açılacağı korkusuyla Sardinia ve Corsica'nın yönetimini Roma'ya bıraktılar (A3, P17- A3, P20).¹¹²

Appianos ise olayı biraz farklı anlatır. Ona göre isyan eden paralı askerler arasında yalnızca Keltler ve Libyalılar bulunmaktadır. Ayrıca Roma'nın Kartacalılarla paralı askerler arasındaki savaşı fırsat bilerek Sardinia'yı ele geçirdiklerini belirtir (A3, P20). Adaların Roma'nın eline geçmesi Kartacalıların büyük tepkisini çekmiştir. Paralı askerler karşısında zafer kazanan Amilkar Barca, Kartaca'nın batı eyaletlerinde düzeni yeniden sağlamak ve Roma'ya karşı girişilecek yeni bir savaş için Ibēria'da güçlü bir üst kurmakla görevlendirilmiştir. Amilcar, kendisine verilen görevini başarıyla yerine getirmesine karşın bir sefer sırasında öldürüldü ve yerine damadı Asdrubal geçti. O, Kartaca'nın Ibēria'daki en önemli müstahkem mevki Carthago Nova'yı kurdu. Ayrıca Romalılarla, iki devlet arasındaki sınırın Ebro (Ibērus) Nehri olduğunu belirten bir antlaşma yaptı (A2, P2), (A3, P21), (A3, P23).¹¹³

3.1.9. I. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları

Gaius Lutatius Catulus ve Aulus Postimius Albinus'nun konsüllüklerinde, Kartaca Savaşı'nın yirmi üçüncü yılında, Catulus Sicilia'ya ilerledi. Romalıların Sicilia kentlerinden Lilybaeum'a yaptıkları ağır saldırılara dayanamayan Kartacalılar büyük bir yenilgiye uğradılar. Roma ordusu muazzam ganimetler kazandı. Kartacalılar barış istemek zorunda kaldılar ve böylece yirmi dört yıl süren I. Roma-Kartaca Savaşı sona erdi.¹¹⁴ Polybios, bu savaşın yirmi dört yıl ara vermeden sürdüğünü ve bilinen en uzun, en kesintisiz ve en büyük savaş olduğunu savunur.¹¹⁵ Zonaras barış antlaşması için üzerinde

111 Zonar. 8. 16; Scullard, 1989: 567.

112 Astin, 1989: 570-73.

113 Liv.XXI. 2. 7; XIX. 4; Diakov-Kovalev, 2019: 76.

114 Cass. Dio XII. 17-18; Eutr. II. 27.

115 Polyb. I. 63. 4: ...ὁ μὲν οὖν Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις συστάς περὶ Σικελίας πόλεμος ἐπὶ τοιοῦτοις καὶ τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος, ἔτη πολεμηθεὶς εἰκοσι καὶ τέτταρα συνεχῶς, πόλεμος ὧν ἡμεῖς ἰσμεν ἀκοή μαθόντες πολυχρονιώτατος καὶ συνεχέστατος καὶ μέγιστος.

anlaşılan şartları şöyle aktarmıştır: Kartaca, Sicilia'nın tamamını Roma Devleti'ne teslim edecek ve çevresindeki tüm adaları terk edecektir. Hierōn'a savaş açmayacaktır. Romalı firari askerleri ve esirleri bedelsiz olarak iade edecektir. Ayrıca savaş tazminatı ödeyecektir.¹¹⁶

Appianos Aleksandrus ise savaşın sonunda imzalanan Lutatius Antlaşması'nın koşullarından şöyle bahseder:

1- Kartacalıların elindeki bütün Romalı esirler ve firariler teslim edilecektir.

2- Sicilia ve küçük komşu adalar Romalılara teslim edilecektir.

3- Romalılar, Sicilia'ya bir praetor atayacaklardır.

4- Kartacalılar, Romalıların dostu ve müttefiki Syracusae Hükümdarı Hierōn'a saldırmayacaklardır.

5- Italia'nın hiçbir yerinden paralı asker toplamayacaklardır.

6- Romalılara yirmi yılda bir kez iki bin euboike talantōn¹¹⁷ savaş tazminatı ödeyeceklerdir (A4, P1).

Böylece savaş kaybeden Kartaca, Sicilia Adası'ndan çekilmeye, Romalı esirleri iade etmeye ve savaş tazminatı ödemeye mahkûm oldu. I. Kartaca Savaşı'nın en önemli sonucu, Roma'nın Italia dışında elde ettiği ilk toprak parçası olan Sicilia'ya bir praetor ataması ve bölgeyi yeni bir eyalete (Provincia Sicilia) dönüştürmesidir (İÖ 241). Romalılar yeni toprakları yönetmek için yeni memurluklar kurmuşlardı; sadece Roma'daki yüksek memurlar praetorların sayısını arttırarak ele geçirilen bölgelere gönderiyorlardı.

3.2. II. Kartaca Savaşı

(Bellum Punicum Secundum, İÖ 218-201)

I. Kartaca Savaşı'nın (İÖ 264-İÖ 241) son bulmasından yaklaşık yirmi yıl sonra Sicilia, Corsica ve Sardinia'yı kaybeden Kartaca, Barca ailesinin etkisi altında yönünü Ibēria'ya çevirdi.¹¹⁸ Ibēria'nın doğu sahilinde bulunan, Roma'yla müttefik Saguntum kentini, kendi tarafında yer alması için zorladı. Olumlu yanıt alamaması üzerine kenti kuşattı. Bunun üzerine İÖ 218 yılının Mart ayında Roma

116 Zonar. 8. 17.

117 Antik Çağ'da kullanılan ödeme araçlarından biridir. Talantōn sikke birimi değil, ağırlık birimidir. Ağırlık anlamına gelen talantōn en büyük Hellēn ağırlığıdır. 2.000 talantōn yaklaşık 53.800 kg (53.8 ton).

118 Owens, 2017: 3.

elçi heyeti Kartaca'yı ziyaret etti ve Annibal'in teslim edilmesini istedi. Teklifin reddedilmesi üzerine Kartaca'ya savaş ilan edildi.¹¹⁹

Ibēria çevresinde yaşanan olaylara dair bilgilerin çoğu Appianos Aleksandreus'un Ιβηρικὴ "Hispania Tarihi" kitabına dayanmaktadır. Polybios, Livius, Cassius Diō ve Dionysios gibi tarih yazarları da Ibēria seferi hakkında malumat vermektedirler. Ancak en akıcı anlatım Appianos'a aittir.¹²⁰ Fakat Appianos'un tarihçiliğinde birtakım sorunlar vardır. Örneğin yaklaşık üç yüz yıl önce meydana gelen olayı kaleme alan yazarın yararlandığı kaynaklar hakkında pek bir şey bilmiyoruz. Buna rağmen yazar, Ibēria kitabı için referans gösterdiği kişinin, sefere katılan ve ardından olayı dört kitapta toplayan tarihçi Rutilius Rufus olduğunu belirtir (A2, P16).

3.2.1. Tagus ve Saguntum Kuşatmaları (İÖ 220-219)

Appianos'un aktardığına göre I. Kartaca Savaşı'nda büyük şöhet kazanan komutanlardan Amilcar Barca, İÖ 238 yılında Kuzey Africa'daki paralı askerleri mağlup etmişti. İÖ 236 yılında da oğlu Annibal'le birlikte Kartaca ordusunun Ibēria'yı fethetmesini sağlamıştı. Bu genişlemenin sebebini, Romalılara ödemekle yükümlü oldukları tazminatları karşılamak için olduğunu izah etmişti. İÖ 228 yılında Amilcar'ın ölümünden sonra yerini oğlu Asdrubal aldı. Ibēria'da zengin bir Kartaca kolosini kuran Asdrubal, Kartacalıların Ibēria'da genişlemesini sağlama almak için Romalılarla anlaşmaya vardı. İÖ 222 yılında Asdrubal'ın ölümü üzerine, yirmi altı yaşındaki Annibal idareyi ele aldı. Ibēria'da Kartaca yönetimini güçlendirmek için Ibēria kabilelerine karşı iki başarılı sefer yürüten Annibal, İÖ 220 yılında Tagus yakınlarına¹²¹ ve İÖ y. 219 yılında Roma müttefiki Saguntum kentine saldırdı. Gelişmeden haberdar olan Roma, Kartacalılardan kuşatmayı kaldırmalarını ve Annibal'i kendilerine teslim etmelerini istedi. Kartaca ise bunu reddetti. Saguntum kentinin düşmesi üzerine Roma savaş ilan etti (A3, P23).¹²² Cassius Diō'ya göre ise Roma'nın düşüncesi Annibal'in Kartacalılar tarafından cezalandırılmasıydı. Fakat Kartacalılar, savaş istedikleri için bu teklifleri geri çevirmişlerdi (A6, P3-P4).

119 Parker, 2001: 5.

120 Quesada Sanz, 2006: 65.

121 Polyb. III. 13-14; Liv. XXI. 1-5; Bagnall, 1990: 149; Owens, 2017: 3.

122 Polyb. III.14. 8-20; Liv. XXI. 14. 6-16; Bagnall, 1990: 149-151; Goldsworthy, 2000: 144-150; Owens, 2017: 4.

Bu savaş, bir öncekinden daha kısa sürse de daha şiddetli geçecekti. Zonaras'a göre savaşın sebebi Barca'nın oğlu Annibal'di. Annibal, çocukluğundan beri Romalılara karşı savaşması için eğitilmişti ve Asdrubal'in ölümü üzerine yirmi altı yaşlarında Ibēria'daki ordunun başına geçmişti. Başa geçtikten sonra Roma Devleti'ne karşı bir girişimde bulunmak için mazeret yaratmak istedi ve Romalıların himayesindeki Saguntum kentine saldırarak antlaşmayı ihlal etti. Bunun üzerine Romalılar, Saguntum halkına yaklaşmamaları ve emirlerine itaat etmelerini bildiren elçilerini Kartaca'ya gönderdiler. Mecliste toplanan kimi Kartacalılar, Romalılarla barışı sürdürmenin gerekli olduğunu tavsiye etseler de Annibal ve ona bağlı olanlar, Saguntum halkının suçlu olduğunu ve Roma'nın kendisini ilgilendirmeyen konulara dâhil olduğunu savundular. Kartaca, savaşmak istiyordu.¹²³

Zonaras'a göre Romalıların Kartacalılarla görüşmelerinin nedeni şuydu: Romalılar, Senato binasında toplanıp birçok müzakere yapmışlardı. Lucius Cornēlius Lentulus gecikmeden Kartacalılara karşı savaş ilanı için oy kullanılması gerektiğini savunuyordu. Konsül ordularının ikiye ayrılıp birinin Ibēria'ya, diğerinin de Libya'ya gönderilmesini istedi. Böylece düşmanları Ibēria'ya yardım edemeyecek veya oradan yardım alamayacaktı. Bu fikire Quintus Fabius Maximus karşı çıktı ve savaşa oy vermenin gerekli olmadığını söyleyerek önce bir elçi heyeti göndermeleri gerektiğini ifade etti. Kartacalıların tepkilerine bağlı olarak savaşın sorumluluğunun onlara yüklenebileceğini savundu. Onun fikrini daha makul bulan Senato Kartaca'ya elçi göndermeye karar verdi.¹²⁴

Antik yazarlar, II. Roma-Kartaca Savaşı patlak vermeden önce ortada bir anlaşma olduğunu ve Komutan Annibal'in bu anlaşmayı bozduğunu aktarırlar. Buna göre Roma'nın Asdrubal'le bir antlaşmaya vardığını ve Ebro Nehri'ni geçmelerinin yasaklandığını ifade ederler. Roma'nın asıl amacı, Kartaca'nın gelişmesini engelleyip kendi çıkarlarını korumaktır (A2, P2), (A3, P21), (A3, P23).¹²⁵ Appianos da nehir üzerine bir antlaşma yapıldığını ve bu antlaşmanın Annibal tarafından ihlal edildiğini (İÖ y. 226) aktarır (A3, P21). Polybios ise Kelt tehdidiyle karşı karşıya kalan Roma'nın Kartaca'yla savaşa girmeye niyetli olmadığını fakat Romalıların er ya da geç

123 Zonar. 8. 21. 1.

124 Zonar. 8. 22. 1.

125 Polyb. II. 13; Liv. XXI. 2. 7; XIX. 4; App. *Hann.* 2; Cass. Dio XII. fr. 48. Sumner, 1968: 205.

Kartaca'yla savaşmak zorunda kalacaklarının farkında olduklarını ve Ibēria konusunda Kartaca'yla antlaşma yapmanın Roma için daha faydalı görüldüğünü belirtmektedir. Kartaca'nın bu antlaşmayı neden onayladığı hakkında hiçbir bilgi vermemektedir.¹²⁶

Zonaras, Roma'nın Kartaca'yla ikinci kez savaşa girmesine ilişkin ilginç bilgiler verir. İfadesine göre Tanrı, gecikmeden neyin gerçekleşeceğini önceden belirtmiştir. Roma'da bir öküz insan sesiyle konuşmuş; Ludi Rōmani şenliği sırasında biri kendisini evinden Tiber Nehri'ne fırlatıp can vermiştir. Öte yandan çok sayıda şimşek düşmüş ve kutsal heykellerden kan damlamıştır. Bir askerin kalkanı ve başka bir askerin kılıcı, ordugâhın ortasından bir kurt tarafından götürülmüştür. Annibal Ibērus'u geçerken vahşi hayvanlar önünden geçmiştir. Bir keresinde de rüyasında mecliste oturan tanrıların onu çağırdığını ve ona Italia'ya tüm hızıyla arkasına bakmadan ilerlemesini emrettiklerini görmüştür. Ne var ki o arkasına dönmüştür ve bunun üzerine büyük bir fırtına ve büyük bir yılan belirmiştir. Annibal şaşkınlık içinde rehberine bunların ne olduğunu sormuştur. Rehber şöyle yanıt vermiştir: "Annibal, bunlar Italia'nın yağmalanmasında sana yardım etmek için yola çıktılar".¹²⁷

3.2.2. Ticinus Muharebesi (İÖ 218)

Ibēria'daki etkisini arttıran Kartacalılar, önderleri Annibal'le birlikte İÖ y. 218 yılında yüz bin piyade, on iki bin süvari ve otuz yedi savaş filiyle birlikte Roma'ya doğru ilerlediler (A1, P1).¹²⁸ Cassius Diō, Roma'ya yürüyen Kartacalıların, yanlarına her milletten insan kattıklarını belirtir (A6, P5). Romalılar ise Kartacalıların kendilerine Hispania'da müttefik sağlamaması için çaba gösteriyorlardı ve bu görev için Scipiō kardeşleri görevlendirdiler. Livius, Gnaeus Cornēlius Scipiō'nun Ebro Nehri'nin kuzeyindeki kabilelerle İÖ y. 217 yılında ittifak kurduğunu aktarır.¹²⁹ Appianos'a göre Ibēria'daki Kartacalılarla anlaşmazlığa düşen Scipiō Africanus'un babası Konsül Publius Cornēlius Scipiō, Annibal'in Italia'ya yaptığı saldırıyı öğrenince, Ibēria'daki işlerden sorumlu kardeşi Gnaeus Cornēlius Scipiō'yu geride bırakmış ve oradan Etruria'ya yelken açmıştır. Toplayabildiği kadar müttefik toplamış ve Annibal'den önce Po Ovası'na varmıştır (A1, P2).

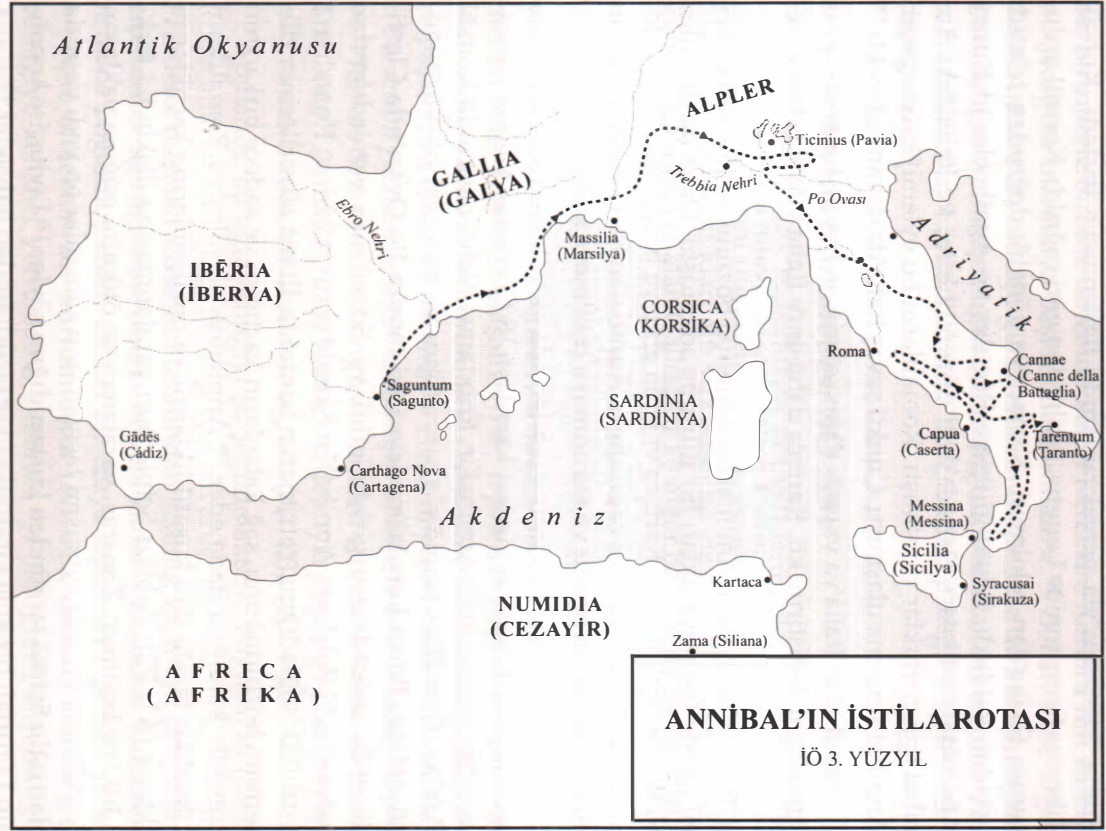
126 Polyb. II. 13.

127 Zonar. 8. 22. s. 83.

128 Polyb. III. 33.5–56.4; Liv. XXI. 21–39; Garland, 2010: 59-69; Owens, 2017: 5.

129 Liv. XXI. 60.

Harita 2: Annibal'in İzlediği Yol.

Annibal'in sonbaharın sonlarında harekete geçmesi üzerine Roma, Hispania'yla gerçek anlamda ilgilenmeye başladı. Konsül Tiberius Sempronius Longus, Sicilia'dan geri çağrıldı. Konsül ordusunun Sicilia'dan çekilmesi, Kartaca'ya yönelik doğrudan tehdidi ortadan kaldırdı. Bilindiği üzere Rēgulus ve Agathocles'in Kuzey Africa'daki istilaları, Kartaca'daki düzeni yıkmış ve Italia'daki Annibal için zorluklar yaratmıştı. Romalıların bu eylemiyle öne geçen Annibal amacına ulaşmıştı. Çünkü savaş Italia'da devam edecekti.¹³⁰

Annibal'in Italia'ya yaptığı uzun seferin en büyük başarısı, savaş stratejisini değiştirmektir. Kartaca daha önce Italia'yı istila etmeye teşebbüs etmemiş ve I. Kartaca Savaşı'nda inisiyatifi düşmana vermişti. Italia'yı istila eden Annibal bu döngüyü bozmuş ve Romalıları beş yıl içinde bocalayacakları bir duruma sokmuştu. Daha da önemlisi Sicilia'da toplanan ve Kartaca'yı istila etmeye hazırlanan Roma donanması Kuzey Italia'ya çağırılmıştı. Annibal'in hareketi Romalıların bütün planlarını bozdu ve savunmaya çekilmeye zorladı.¹³¹

İÖ y. 218 yılında Ticinus yakınlarında gerçekleşen savaşta Roma ordusuyla Annibal'in güçleri karşılaştı.¹³² Cornēlius Nepos, Ticinus adını vermeyerek Annibal'in Rhodanus Nehri civarında Konsül Publius Cornēlius Scipiō'yla çarpıştığını ve onu geri püskürttüğünü anlatır. İkinci karşılaşmadaysa iki tarafın Po Ovası'nda Clastidium'da mücadeleye giriştiklerini ve Scipiō'nun yaralandığından bahseder.¹³³ Polybios, Annibal'in Numidia süvarilerinin Romalıları üstünlük sağladığını, çatışmanın sonunda Roma süvarilerinin düzeninin bozulduğunu, sağ kalanların kaçtığını ve sadece birkaçının konsülle kaldığını ifade eder.¹³⁴ Appianos ise yalnızca Romalıların Libyalılar tarafından kuşatıldıklarını ve ordugâhlarına kaçtıklarını aktarır (A1, P2). Publius Scipiō'nun yaralanmasına ilişkin iki farklı hikâye bulunur. Zonaras, yaralanan ve ölümün eşiğine yaklaşan Scipiō'nun, onunla aynı ismi taşıyan ve o zamanlar on yedi yaşında olan oğlu Scipiō tarafından kurtarıldığını söyler.¹³⁵ Livius ise konsülün Ligurialı bir köle tarafından kurtarıldığından bahseder.¹³⁶

130 Church, 1886: 69.

131 MacDonald, 2018: 158.

132 Süvari çatışması.

133 Nep. *Hann.* IV. 1.

134 Polyb. III. 64. 1-11; 65. 1-11.

135 Zonar. 8. 23. 2.

136 Liv. XXI. 46. 9-10.

Ticinius galibiyeti, Annibal için önemli bir başarıydı. Polybios, bu zaferle birlikte ikilemde kalan Keltlerin, Kartaca'nın zafere ulaşacağına inanmaya başladıklarını aktarır.¹³⁷ Zonaras ise diğer Gallia ırklarında olduğu gibi Keltlerin doğasında da kararsızlığın, korkaklığın ve inançsızlığın bulunduğunu; en ufak bir umutta yüreklendiklerini, korktuklarında da çabucak paniğe düştüklerini dile getirir.¹³⁸

3.2.3. Trebia Muharebesi (İÖ 218)

Savaş sonrasında Romalıların ordugâhlarındaki yaralı konsüle destek vereceklerini düşünen Annibal, peşlerinden giderek Romalıların geride bıraktıkları altı yüz adamını ele geçirdi. Po Ovası'nın güney tarafında yer alan Gallialılar ve diğer bazı kabileler de Annibal'e katılmaya başladılar. Placentia surlarının yakınındaki Scipiō ise ordugâhından ayrılan adamlarının hareketlerinden endişelendiği için ordugâhını Trebia'ya taşıdı. Annibal de süvarilerini onun peşinden gönderip terk ettikleri ordugâhı yağmalattı. Libyalılar gelmeden önce Trebia'ya ulaşan Scipiō, tepelerde güçlü bir pozisyon aldı ve diğer konsül Sempronius'un kendisine katılmasını beklemeye başladı. Bu esnada Romalıların erzak deposu olarak kullandıkları Placentia yakınlarındaki Clastidium, Annibal'e teslim oldu. Scipiō ve Tiberius Sempronius Longus komutası altındaki Roma ordusu, Trebia'da¹³⁹ (Aralık İÖ 218) Kartaca ordusuyla göğüs göğüse çarpıştı.¹⁴⁰ Ancak büyük bir hezimete uğradı (A1, P3), (A1, P4).¹⁴¹

Appianos, bu ağır yenilgiyi şu şekilde aktarır: Annibal'in filleri Roma atlarını korkutup dağıttığı için süvariler korumasız kalmıştır. Piyadeler düşman süvarileri tarafından ezilmiş; kaçmaya çalışanlar zırhlarının ağırlığından dolayı eriyen karlar yüzünden yükselen nehirde boğulmuşlardır. Onları bir araya toplamaya çalışan yaralı Scipiō ölmekten zor kurtulmuştur (A1, P3). Cassius Diō ise bu yenilgiyi, kehanet yorumlama alanında iyi olduğunu düşündüğü Annibal'e ve onun öngörülerine bağlamıştır (A6, P6).

137 Polyb. III. 67. 1-4.

138 Zonar. 8. 25. 6b.

139 Bu dönemlerde kış koşullarında yapılan tek savaştır: MacDonald, 2018: 169.

140 Nep. *Hann.* IV. 2.

141 Polyb. III. 67-74; Liv. XXI. 47-57; Church, 1886: 69; Bagnall, 1990: 173-177; Goldsworthy, 2000: 173-181; Parker, 2001: 6; Garland, 2010: 72-74; Owens, 2017: 18- 29.

Trebia yenilgisi Romalıların zihinlerini dine yöneltti. Tanrılar tarafından terk edildiklerini hisseden Romalılar, hediyeler sunarak Annibal'e karşı onların yardımlarını almaya çalıştılar. Hēraklēs Tapınağı'nda ve diğer tapınaklarda dualar edildi, adaklar sunuldu. Bu durum Annibal'in Roma halkı din adamları üzerindeki etkisini göstermektedir.¹⁴² Cassius, bu konuya ilişkin olarak bazı kehanetlerin aslı astarı olmadığını belirtir (A6, P7).

Trebia Muharebesi'nden sonra Annibal, Etruria'ya gitmek istediği için Ligurialıların bölgesini geçti ve Apenin Dağları'na ulaştı.¹⁴³ İÖ 217 yılının baharında ordusuyla birlikte Apeninleri¹⁴⁴ve geçilmez denilen Arnus bataklıklarını geçti.¹⁴⁵ Livius ve Cassius Diō'nun aktardığına göre Annibal, bataklıkları geçerken gözünün ya da göz kapağının iltihap kapmasına sebep olan bir göz rahatsızlığına yakalandı ve dört gün içerisinde bir gözündeki görme yetisini kaybetti.¹⁴⁶ Cornēlius Nepos ise Annibal'in sağ gözünün kör olduğunu belirtir.¹⁴⁷ Ancak Annibal, Arnus bataklıklarında yalnızca bir gözünü kaybetmemişti; kendisinin sürdüğü fil haricindeki diğer filleri de kaybetmişti. Plinius'un Catō'dan aktardığına göre bu fil muhtemelen Syros isimli bir dişi kırık Asia filiydi.¹⁴⁸

Alplerin batısında Annibal'i elinden kaçırın Publius Scipiō ise ordusunu Ibēria'ya göndermişti. Yoluna devam eden Annibal Cisalpina Gallia'da kışladı ve orada yakın zamanda yenilen Gallialıların komutasını üstlendi. Romalılar Annibal'in Roma'ya gelişini engellemek için Apeninler üzerine koloniler gönderdiler. Ayrıca Kuzey Afrika'yı istila etmek için Sicilia'da hazırlıklara başladılar.¹⁴⁹ Zonaras Italia'da bunlar olurken, Scipiō'nun (Gaius) kıyı boyunca Ibēria'ya yelken açtığını ve Ibērus'a kadar denize sınırı olan bölgeleri ele geçirdiğini aktarır. Devamında, BAnnō'yu mağlup ederek esir aldığını ve bunu öğrenen Annibal'in kardeşi Asdrubal'in Ibērus'u geçerek isyanların bir kısmını bastırdığını fakat Scipiō'nun üzerine yürümesi üzerine geri çekildiği ifade eder.¹⁵⁰

142 Miles, 2010: 270-276.

143 Nep. Hann. IV. 2-3.

144 Hannibal Apenninum transit.

145 Polyb. III. 79. 1-11; Liv. XXII. 2. 1.

146 Liv. XXII. 2. 1; Cass. Dio XIV. 57. 7.

147 Nep. Hann. IV. 3.

148 Plin. NH. 18. 63; Hunt, 2019: 142.

149 Parker, 2001: 6.

150 Zonar. 14. 8. 23.

Romalılar, Annibal'in Alpleri geçişini olağan dışı gördükleri için mitlerle ilişkilendirdiler. Iasôn ve Aeneas ile kıyaslanan Annibal, Akhilleus'la eş tutulmaya başladı. Annibal'in bu destansı hareketi Romalılar ve diğer Italia halkları üzerinde önemli psikolojik etkiler bıraktı. Çünkü yüksek, dondurucu ve tehlikeli Alpleri geçmek kahramanlara özgü destansı bir başarıydı. Bu nedenle II. Kartaca Savaşı'nın Italia üzerindeki derin etkileri oldu. Edebî kaynaklar bu etkilerin anlaşılmasında önemli ipuçları sağlamaktadır: İlk olarak Roma tarihini uzun uzadıya anlatan Livius ve kasıtlı olarak İÖ 221 tarihi üzerinden eserini yazan Polybios karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan II. Kartaca Savaşı deneyiminin kendisini Roma tarihini yazmaya teşvik ettiğini belirten Fabius Pictor; ulusal tarihyazımının gelişmesine yol açan Naevius ve Ennius'un tarihî destanları da sayılabilir. Bu yazarlar Annibal Savaşları'ndan etkilenerek eserlerini kaleme almışlar ve Hellênlerin entelektüel kültürüne benzer bir kültür yaratma çabası içine girmişlerdir.¹⁵¹

Polybios'a göre Annibal'in Italia macerasına sürüklediği ordu Africalılar, Ibērialılar, Ligurialılar, Keltler, Fenikeliler, Italialılar ve Hellênlerden oluşmaktaydı.¹⁵² Appianos sadece Keltleri ve Libyalıları sayarken, Cassius Diō ise etnik köken belirtmeyerek Roma'nın tüm müttefiklerini parçaladığını aktarır (A1, P1), (A6, P8).

Zonaras, Italia'ya ulaşmak isteyen Annibal'in, doğrudan giden yollardaki tehditlerden çekindiği için uçurumlu dağları takip ettiğini ve doğal olarak burada büyük zorluklarla karşılaştığını anlatır. Bu yolculuk güzergâhında sert esen rüzgârlar sebebiyle karlar don tutmuştur. Askerler bu ağır koşullar yüzünden büyük zorluklar çekmişlerdi; kimi açlıktan kimi de soğuk hava şartlarından yaşamlarını yitirmişti. Bazıları da bu zor koşullara dayanamayarak yurduna geri dönmüştü. Zonaras, Annibal'in geri dönmeye niyet ettiğini lakin çok fazla yol katettiği için geri dönmediğini belirtir. Alpleri aştıktan sonraysa Romalıların hayretler içerisinde kaldıklarını ve büyük korkuya kapıldıklarını aktarır.¹⁵³ MacDonald'ın da ifade ettiği gibi Annibal, bu başarısıyla savaşı Italia'ya taşımış ve inisiyatifi Roma'nın elinden almıştır.¹⁵⁴

151 Cornell, 1996: 97.

152 Polyb. XI. 19. 4.

153 Zonar. 14. 8. 23.

154 MacDonald, 2018: 158.

Trebia Muharebesi'nden sonra konsül seçilen Gaius Flaminius Nepos, Annibal'le karşılaşmaya kararlı olduğu için söylenen kehanetlere kulak asmamıştı. Kartacalıların sayıca az, kaynaklarının yetersiz olduğunu öğrenince kuvvetlerini Trasumenus adı verilen gölün yakınlarına götürmeye karar verdi.¹⁵⁵ Birliklerini toplayan Roma konsülüne, Syracusae Kralı II. Hieron da Giritlilerden oluşan birlikle destek sağlıyordu.¹⁵⁶ Ibēria'da Scipiō komutasında iki lejyon, savunma amacıyla Sicilia ve Sardinia Adalarına gönderilmişti. Garnizonlar, güneyde sadakatinden emin olunmayan Tarentum gibi şehirleri hedef aldı. Diğer konsül Servilius, Publius Scipiō'nun birliklerini kendi ordusuna dâhil etti. Flaminius, Sempronius'un lejyonlarına sahipken, Servilius Arinium'da bir üs kurdu ve Etruria'ya gitti. Flaminius, Etruria ve Umbria'dan güneye, Roma'ya kadar giden yolun kenarında Arretium yakınlarında ordugâhını kurdu.¹⁵⁷

3.2.4. Trasumenus Muharebesi (İÖ 217)

Arnus bataklıklarından çıkan Annibal ise muhtemelen bir ay boyunca Arretium'dan uzakta kaldı.¹⁵⁸ Polybios ve Cassius Diō'ya göre bunun nedeni, Annibal'ın savaşmak için bu yeri uygun görmemesiydi.¹⁵⁹ İÖ 20 Haziran 217'de Annibal, Trasumenus Gölü'yle kuzeydeki tepeler arasındaki küçük bir ovaya açılan ve göl tarafından çevrelenen dar bir geçitten ordusunu geçirdi. Flaminius da aynı gece göl kenarında ordugâh kurdu.¹⁶⁰ Ovidius'a göre Trasumenus Muharebesi 21 Haziran'da gerçekleşmiştir.¹⁶¹ Roma takviminin bir ay ileride olduğunu göz önünde bulundurursak, savaşın mayıs ayının başında gerçekleşmesi muhtemeldir.¹⁶²

Polybios, Annibal'ın bütün gece boyunca hazırlık yaptığını söyler.¹⁶³ Piyadelerinin çoğunu tepelerin altına yerleştiren Annibal, tüm süvarilerine geçitin dışında gizlenmelerini emretti. Kendisiyse bir tepenin üzerinde birkaç adamıyla birlikte ordugâh kurdu. Flami-

155 Plut. *Vit.* III. 1.

156 Polyb. III. 74. 7.

157 MacDonald, 2018: 174-175.

158 Hunt, 2019: 145.

159 Polyb. III. 78. 6-3; III. 79. 3.; Cass. Dio XIV. 57. 7

160 Polyb. III. 83. 7, 86-94, 100-105; Liv. XXII. 8-35; Owens, 2017: 31-37.

161 Ovid. *Fast.* 765.

162 Daly, 1975: 16.

163 Polyb. III. 83. 1.

nus, onu yüksekte birkaç adamla birlikte görünce, geri kalanların uzak bir noktaya gönderildiğine inandı. Bu yüzden dikkatsizce geçidin ağzına girdi ve ordugâhını kurdu. Romalılar düşmanlarını küçümseyip korunmasız olduklarından Kartacalılar geceleyin bütün orduyu dört bir yandan kuşattı. Belli bir mesafeden mızrak ve ok kullanarak yataklarında uyuyan Romalıları öldürdüler. Ciddi yara almayan Romalı askerler silahlarına sarılılar da sisten ve karanlıktan dolayı göremedikleri düşmanlarına karşı cesaretlerini kullanma fırsatı bulamadılar.¹⁶⁴ Bu kargaşa sırasında iki ordu askerleri çarpışmaya başladı. Savaşın en şiddetli anında Plutarkhos ve Cassius Diō'nun söylediğine göre bir deprem meydana geldi. Ancak savaşan askerler, pek çok kenti yerle bir eden, ırmakların yataklarını değiştiren böylesine büyük bir depremi hatırlamıyorlardı.¹⁶⁵

Cassius Diō'ya göre güneş yükselip savaş bittiğinde arkadaşlarının yenildiğini gören Romalı askerler affedilme ümidiyle silahlarını bıraktılar ve Annibal'e teslim oldular. Fakat Annibal, Roma askerlerini zincirlere bağladı ve ordularında esir tutulan müttefiklerini serbest bıraktı.¹⁶⁶

Polybios'a göre savaş alanında yaklaşık on beş bin kişi savaşmıştı; Kartacalılar yalnızca iki bin beş yüz kayıp vermişti.¹⁶⁷ Plutarkhos, Romalılardan yaklaşık on bin kişinin savaş alanından kaçtığını, cesurca savaşan Konsül Flaminius'un öldüğünü, Annibal'in yiğitliğinden dolayı ona cenaze töreni yapmak istediğini ancak ölü bedeninin savaş alanında bulunamadığını aktarır.¹⁶⁸ Appianos ise Flaminius'un yirmi bin adamıyla birlikte pusuya düşürülüp öldürüldüğünü belirtir (A1, P4).

Annibal, cesur girişimleriyle Ticinus, Trebia ve Trasumenus Muharebelerinde Roma ordularını ezip geçmiş ve Roma Devleti'ni korkutmuştur. Ünlü komutanın savaş stratejisi, teknik ve taktik kullanımı "Ya bir yolunu bulacağım ya da yeni bir yol yapacağım,¹⁶⁹" -dı.¹⁷⁰ Cassius Diō, Annibal'in daima şüpheli tavrı sergilediğini ve saldıran taraf olmak istediğini aktarır (A6, P9). Plutarkhos ise Praetor Pomponius'un, Roma ordularının Trebia ve Trasumenus Sa-

164 Cass. Dio XIV. 57. 7.

165 Plut. Vit. III. 2; Cass. Dio XIV. 57. 7: "Bunlar, Etruria'yı yerle bir eden depremlerdir"

166 Cass. Dio XIV. 57. 7.

167 Polyb. III. 84.

168 Plut. Vit. Fab. III. 2.

169 Aut viam inveniam aut faciam.

170 Dupuy, 1969: 61-66.

vaşları'nda büyük bir yenilgiye uğradıktan sonra Dictatör seçmenin gerekip gerekmediğini halk meclisine sunduğunu dile getirir.¹⁷¹ Sonunda herkes, yapılacak en iyi şeyin bir Dictatör seçmek olacağına karar vermiştir. Sonuçta Romalılar, Fabius [Maximus]'u Dictatör olarak ilan ettiler. Antik yazarlar bunu, "Οἱ Ῥωμαῖοι δικτάτορα τὸν Φάβιον [Μάξιμον] ἀνείπον" diye aktarırlar (A1, P5).¹⁷²

Dictatör Quintus Fabius Maximus Verrucosus, üzerinde durulması gereken önemli bir kişiliktir. Plutarkhos, onun fiziksel özelliklerinden bahsederken üst dudağının üzerinde büyüyen bir siğilden ötürü Verrucosus takma adını aldığını, ayrıca çocukluğunda aşırı yumuşak başlı olmasından dolayı kuzu anlamına gelen Ovicula lakabıyla çağrıldığını da söyler. Ancak daha sonra Annibal'e karşı tutumundan dolayı "oyalayan" anlamına gelen Cunctator lakabıyla anıldığını da aktarır.¹⁷³

Fabius, dictatörlük görevine atandıktan sonra Lucius Minucius'a süvari komutanlığı görevini verdi.¹⁷⁴ O, başlarına gelen son belanın askerlerin korkaklığının değil, komutanlarının dinsel ayinler konusunda gösterdiği ilgisizliğin bir sonucu olduğunu düşünüyordu ve bu nedenle öncelikle tanrıları yatıştırmaya ve onurlandırmaya yöneldi.¹⁷⁵ Daha sonra tüm dikkatini Annibal'in üzerine çevirdi. Annibal'le çarpışmayı istemeyen Fabius, onun kaynaklarını ve ordusunu yıpratma stratejisiyle tüketmek istiyordu.¹⁷⁶ Fakat bu düşüncesi herkes tarafından yadırgandı. Appianos, yadırgayanlar arasında meslektaşının da bulunduğunu aktarır (A1, P6).¹⁷⁷ Livius ise Fabius'un süvari ordusunun Annibal'in güçleriyle çarpışmak için oldukça zayıf olduğundan, Annibal'in hareketlerini kısıtlayarak gücünü yıpratmayı ve böylece yenmeyi umut ettiklerini söyler.¹⁷⁸ Diğer taraftan Polybios'un ve Livius'un aktarımlarına göre Fabius, arazi yakma taktiğine de başvurmuştu. Bu uygulama oldukça etkili olmuş; Annibal İÖ 217/216 kışında ciddi erzak sıkıntısı yaşamıştır.¹⁷⁹

171 Plut. *Vit. Fab.* III. 4; IV. 1.

172 Polyb. III. 87. 6; Plut. *Vit. Fab.* III. 4; IV. 1; Cass. Dio XIV. 57. 8.

173 Plut. *Vit. Fab.* I. 3.

174 Plut. *Vit. Fab.* IV. 1.

175 Plut. *Vit. Fab.* IV. 3-4.

176 Plut. *Vit. Fab.* V. 1.

177 Ayrıca bk. Zonar. 14. 8. 26.

178 Liv. XXII. 11. 4; XXII. 32. 3; Lazenby, 1978: 68-9; Bagnall, 1990: 184-5; Peddie, 1997: 76.

179 Liv. XXII. 11. 4; XXII. 32. 3; Polyb. III. 92. 9.

Fabius oyalama politikasını sürdürürken, P. Scipiō Hispania'daki kardeşine katılmıştı. İkisi birlikte İÖ 211 yılında savaşta ölünceye kadar aralıklarla Kartacalıları taciz etmeyi sürdürdüler. Fabius, Annibal'e üstün gelmek için uygun yer arayışı yaparken, Annibal ordusunu Adriatik kıyısına götürdü ve Fabius onu Apulia Bölgesi'ne kadar takip etti.¹⁸⁰ Görünüşe göre Campania'da köşeye sıkışan Kartacalılar Apulia'ya kaçabildiler.¹⁸¹ Zonaras, bu olayı şu şekilde aktarır:

Annibal, kış mevsimi yaklaşınca erzak sıkıntısı yüzünden Campania Bölgesi'nden çıkmak için sayısız girişimde bulundu ve ardından şöyle bir plan tasarladı: İlk önce Romalılar hiçbir şeyden haberdar olmasın diye tüm esirleri öldürdü. Daha sonra ordugâhta bulunan sığırların boynuzlarına çalı çırpı bağlayıp akşamleyin Samnit sınırındaki dağlara doğru ilerledi ve burada boynuzlara bağladıkları çalıları ateşe verince çılgına dönen sığırlar ormanı ateşe verdiler. Böylece Annibal'in dağları geçmesini kolaylaştırdılar.¹⁸²

Bunun üzerine Fabius, kısa süreliğine Annibal'i takip etmeyi bırakıp Roma'ya gitti. Fabius'un uyguladığı yıpratma stratejisi bazıları tarafından hoş karşılanmadığı için halk daha önce benzeri görülmemiş bir adım attı ve Municius'un Fabius'un sahip olduğu güçlere kavuşmasını sağladı.¹⁸³ Plutarkhos, halkın Fabius'u sevmemesine rağmen Dictatörlüğü bırakması için onu zorlamayı göze alamadıklarından bahseder. Bunun yerine Minucius'un komutada eşit bir payının olmasını ve savaşın yürütülmesinde dictatörle eşit yetkileri paylaşması yönünde karar çıkardıklarını aktarır. Appianos ve Cassius Diō ise bu olayı anlatırken Minucius'un adını vermezler ve onu süvari komutanı olarak anarlar (A1, P7), (A6, P10).

İki komutanın orduları, Fabius'un Kartacalıların tuzağına düşen Municius'u kurtarmasından sonra yeniden bir araya geldi.¹⁸⁴ Senato kararından sonra Municius ve Fabius ordularını böldüler ve birbirlerine yakın yerlere ordugâhlarını kurdular. Fabius, yıpratma politikasını uygulamaya devam ederken Municius mücadele için istekliydi ve kısa bir süre sonra savaşa girişti. Fabius ise kuvvetlerini

180 Daly, 1975: 16.

181 Polyb. III. 88-94. 6; Liv. XXII. 9. 1-5, 11-17; Lazenby, 1978: 68-71.

182 Zonar. 14. 8. 26.

183 Polyb. III. 94. 7-10, 100. 1-103. 4; Liv. XXII. 18; XXII. 23-26; Plut. Vit. Fab. V. 4.

184 Polyb. III. 103. 6-105. 11; Liv. XXII. 27. 8-30. 6.

elinin altında tutarak olacakları seyretti (A1, P8). Plutarkhos Fabius'un şunları söylediğini aktarır:

Municius'un ordusunun düşman tarafından kuşatıldığını ve dağıtıldığını görünce bacağına vurarak ve derin bir iç çekerek: Ey Herkül! Minucius, beklediğimden daha erken davrandı; atılanlık hevesinden daha geç kendini yok etti.¹⁸⁵

Fabius, askerleriyle birlikte Municius'u bu felaketten kurtardı ve Municius'un iftiralarına rağmen ona karşı hiçbir kötülük düşünmedi (A1, P8).¹⁸⁶ Bu olay sonrasında minnettarlık duyan Municius, ordunun tek elde toplanmasının daha doğru olacağını belirterek kendi ordusunu Fabius'a teslim etti (A1, P8).¹⁸⁷

İÖ 217 Sonbaharı, Fabius Maximus'un stratejisinin farkına varan Romalı tarihçiler, Fabius Maximus'un bilgeliğini ve Minucius'un aptallığını kayıtlarına yansıtılar. Bu yorumlar Polybios, Livius ve Plutarkhos muhtemelen bir hususu vurgulamak için abartılmıştı. Çünkü bu iki adam ve farklı iki strateji, Annibal konusunda Roma politikasının aşırılıklarını yansıtmaktaydı. Aslında, Roma'daki fikir ayrılıkları Annibal'in becerikli taktiklerinin ve yaratıcı yeteneklerinin bir sonucuydu.¹⁸⁸ Gelecek nesiller, Fabius Maximus'un İÖ 217 yılında Annibal'le savaşa girmekten kaçınarak Romalıları büyük bir mağlubiyetten kurtardıklarına işaret ederler. Örneğin II. yüzyılda Ennius, "tek başına savaşı geciktiren bir adam devletimizi kurtardı" yorumunu yapmıştır.¹⁸⁹

3.2.5. Cannae Muharebesi (İÖ 216)

Fabius'un altı aylık görev süresi sona erdiğinde,¹⁹⁰ (muhtemelen aralık ayında) Marcus Atilius Rēgulus Flaminius'un yerine geçti. Servilius ise görevine devam etti. Bu iki komutan, Lucius Aemilius Paullus ve Gaius Terentius Varro yeni konsüller olarak atanıncaya kadar Fabius'un savaştan kaçınma stratejisini devam ettirdiler.¹⁹¹

185 Plut. Vit. Fab. XII. 2.

186 App. Hann. 3. 13: ...καὶ Φάβιος μὲν ὥδε τὴν συμφορὰν ἐπεκούφισε τῷ Μινουκίῳ, οὐδὲν ἐπιμηνίσας τῆς διαβολῆς.

187 Plut. Vit. Fab. XIII. 1-5.

188 MacDonald, 2018: 197.

189 Enn. Ann. 363.

190 Dictatorluk görev süresi altı aydır.

191 Daly, 1975: 17.

Politik çalkantılar sebebiyle konsüller interrex¹⁹² olarak mart ayında seçildi. Cannae Muharebesi'nden yaklaşık bir hafta önce asker yetiştirmek için Apulia'daki orduya katıldılar.¹⁹³ Bu iki konsül, Res Publica'nın bilge insanlarıydı fakat savaş tecrübeleri Aemilius Paullus, konsül olmadan birkaç yıl önce Ilyria Savaşı'nı yönetmişti (İÖ y. 219).¹⁹⁴ Terentius Varro ise homo novusdu ve Livius, alaycı bir tavırla babasının bir kasap olduğunu ve durumunun senatorluk kariyeriyle çeliştiğini aktarmaktaydı.¹⁹⁵

Annibal ise ordusunu Geronium'dan altmış mil¹⁹⁶ ilerleyerek Cannae kentine taşımıştı. Polybios, kentin terk edilmesine rağmen Romalıların burayı tahıl ambarı olarak kullandığını söyler.¹⁹⁷ Ayrıca, burası Apulia'nın verimli kıyı ovalarına, Apulia ve Campania'yı birbirine bağlayan Aufidus Vadisi'ne hâkim konumda olmasından dolayı önemli stratejik bir konuma sahiptir.¹⁹⁸

Annibal'in Cannae'yı ele geçirmesi üzerine Senato, Fabius taktiklerini bir kenara bıraktı ve muhtemelen önemli bir kent söz konusu olduğu için konsüllerine emir vererek savaş kararı aldı.¹⁹⁹ Cannae Muharebesi, Claudius Quadrigarius'un Annales'ini takip eden Macrobius'a göre 2 Ağustos'ta gerçekleşti.²⁰⁰ Polybios'u dikkate alan bazı araştırmacılar Annibal'in Geronium'dan ayrılışının mayıs ayının sonunda olduğunu, savaşın da 1 Temmuz'da gerçekleştiğini ileri sürerler. Bu ikileme rağmen her hâlükârda savaşın yaz ortasında gerçekleştiği ortadadır.²⁰¹

Cannae Muharebesi'ni anlatan çağdaş bir yazar bulunmadığı için bu savaş hakkındaki bilgilerimiz, sonraki dönem yazarlarına dayanmaktadır. II. yüzyılın ortalarında yazan Polybios, muharebe-ye değinen en eski kaynaktır. Augustus döneminde yaşayan Livius,

192 *Interrex*, *egis*, *m.*: geçici.

193 Polyb. III. 106. 3-5, 106. 9-108.1. Ayrıca, Livius, konsüllerin ordulara katıldıklarını ve Annibal'in onları kurnazlıkla yenmeye çalıştığını aktarır; Liv. XII. 33. 10-35. Fakat Polybios'un bu konudaki sessizliği sebebiyle bu pek olası bir durum olarak görülmemektedir. Bk. Lazenby, 1978: 76.

194 Polyb. III. 107. 8.

195 Liv. XXII. 25. 18-19.

196 1 Roma mili yaklaşık 1.48 km'dir. 60 mil yaklaşık 40.5 km.

197 Polyb. III. 107. 1-3

198 Reid, 1915: 87-124; Peddie, 1997: 8-90.

199 Polyb. III. 107. 7-108. 1; Scullar, 1973: 51-3; Lazenby, 1978: 74-5.

200 Macrobi. *Sat.* 1.16. 26; Daly, 1975: 17.

201 Daly, 1975: 17.

Plutarkhos'un yaptığı gibi savaşı ele alırken Polybios'u takip etmiştir. II. yüzyılın Hellên tarihçisi Appianos, savaş hakkında diğer tarihçilerin aktardıklarıyla hiçbir ortak yanı bulunmayan açıklamalar yapmıştır (A1, P13-P18). Cassius Diō'nun da aralarında bulunduğu diğer yazarların -savaşa atıfta yapmalarına rağmen- verdikleri bilgiler sınırlıdır.²⁰² Cannae Muharebesi için en önemli kaynak Polybios olmasına rağmen onun kullandığı kaynakların mükemmel olmaktan çok uzak olduğu unutulmamalıdır.²⁰³

Polybios'a göre Cannae'daki Roma ordusu, -o zamana kadar toplanan en büyük ordu- seksen bin piyade ve altı binden daha fazla süvariden oluşmuştur.²⁰⁴ Appianos ve Plutarkhos da bu sayıları desteklemişlerdir; Appianos, garnizonlar hariç yetmiş bin piyadeden ve altı bin süvariden (A1, P12), Plutarkhos ise seksen sekiz bin adamın düzene sokulmasından bahsetmiştir.²⁰⁵ Modern araştırmacılar Cannae'daki Roma ordusunun kırk beş bin kişiden oluştuğunu ve garnizonları da kattıklarında bu sayının altmış bine ulaştığını ileri sürmüşlerdir.²⁰⁶

Livius, Annibal'ın İÖ 205 yılının yaz ayında Güney Italia'da yer alan Crotōn yakınlarındaki Hērā Tapınağı'na, Hellên ve Pōn dilinde başarılarını anlattığı bir yazıt diktirdiğinden bahseder.²⁰⁷ Polybios da bu yazıtı şahsen gördüğünü ve Annibal'ın kuvvetlerinin sayısını buradan aktardığını belirtir.²⁰⁸ Polybios ve Livius, Cannae'daki Kartaca ordusunun kırk bin piyade ve on bin süvariden oluştuğunu ifade etse de bu rakamlar güvenilir değildir.²⁰⁹

202 Polyb. III. 106-18; Liv. XXII. 40. 5-49. 14; Nep. Hann. 4. 4; Plut. Vit. Fab. 15-16; Cass. Dio 57. 23-9; Eutrop. 3.10; Zonar. 9. 1.

203 Daly, 1975: 24.

204 Polyb. III. 113. 5, 117. 8.

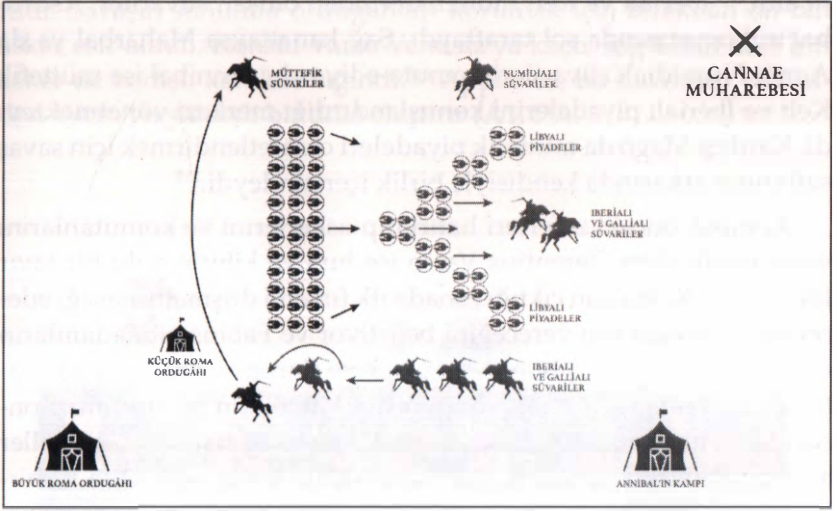
205 Plut. Vit. Fab. 14. 2.

206 Dorey-Dudley, 1968: 63; Peddie, 1997: 80-109; Lazenby, 1998: 77-85; Garland, 2010: 83-92; Owens, 2017: 37-53.

207 Liv. XXVIII. 46. 16.

208 Polyb. III. 33. 18, 56. 4

209 Polyb. III. 114. 5; Liv. XXII. 46. 6.

Görsel 5: Cannae Muharebesi Temsili Savaş Planı.

Aufidus Nehri'nin yakınında süvariler için ideal bir düz zeminde gerçekleşen Cannae Muharebesi'nin yeri kesin olarak belirlenememiştir.²¹⁰ Muharebe alanını belirlemeye çalışırken göz önünde bulundurulması gereken hususlar bulunmaktadır. Örneğin Polybios, Roma ordusunun sağ kanadının nehirde tarafa gelecek şekilde güneye döndüğünü, Kartacalıların da kuzey yönünde konuşlandığını ve yükselen güneşin her iki tarafı da rahatsız etmediğini aktarır.²¹¹ Livius, Appianos ve Zonaras ise Volturnus'un (güney-doğu rüzgârı) Romalıların yüzlerine üflediği tozdan rahatsız olduklarını yazmaktadırlar (A1, P14).²¹²

Varro piyadeleriyle birlikte Roma süvarilerine sağ kanatta, Paulus Aemilius da Roma süvarilerine sol kanatta komuta etti. Senato bir önceki yılın konsülleri Servilius ve Attilius'un orduda prokonsül olarak hizmet etmelerine karar vermesine rağmen Attilius'un ileri yaşından ötürü sefere katılamadı.²¹³ Bu nedenle prokonsül makamındaki Servilius Geminus ağır silahlı lejyonların merkezinde yeri-

²¹⁰ Scullard, 1980: 498.

²¹¹ Polyb. III. 113. 2-3, 114. 8.

²¹² Liv. XXII. 46. 9; Zonar. 9. 1.

²¹³ Rollin, 2009: 375.

ni aldı.²¹⁴ Ibēriyalı ve Kelt müttefiklerinden oluşan süvariler, Asdrubal'ın komutasında sol taraftaydı. Sağ kanattaysa Maharbal ya da Annō, Numidialı süvarileri komuta ediyordu. Annibal ise müttefik Kelt ve Ibēriyalı piyadelerini konuşlandırdığı merkezi yönetmekteydi. Kardeşi Magō da müttefik piyadeleri cesaretlendirmek için savaş saflarının arkasında kendisiyle birlik içerisindeydi.²¹⁵

Annibal, önceki zaferleri hatırlatıp askerlerini ve komutanlarını yüreklendirirken, Terentius Varro ise hırs ve kibirle dolu bir tavır takınmıştı. Roma'dan çıktığı esnada ilk fırsatta düşmanı alaşağı edeceğini ve savaşa son vereceğini belirtiyor ve Fabius gibi adamların Roma ordusunun başında olduğu sürece Kartacalılar karşısında zafer kazanılamayacağını düşünüyordu. Varro'nun bu tutumu Konsül Aemilius Paulus tarafından hoş karşılanmıyordu. Generaller arasındaki farklı görüşler ve kıskançlıklar, savaş esnasında birbirlerinin görüşlerini umursamamaya kadar varmıştı.²¹⁶ Cassius Diō, farklı karakter yapısına sahip komutanların gösterdikleri davranışlarını yetiştikleri aile yapılarına bağlamaktadır (A6, P11).

Çarpışma başladığında Annibal'ın piyadelerinin Romalıları kıyasla sayıca az olduğu bilinmektedir. Annibal'ın planı gereğince Kartaca piyadeleri, Roma askerleriyle çarpışmaya başladığında Keltler ve Ibēriyalılar geri çekilmeye başladı. Annibal, Trebia Muharebesi'nde öğrendiği zayıflıkları burada da kullandı ve daha güçlü Romalıları merkeze çekip piyadeleri ve süvarileri yanlardan saldırtarak çevrelerini sarmayı amaçladı. İlerlemeye istekli Romalılar, Kartaca birliklerinin merkezine doğru yaklaştıkça Libyalılar yanlardan saldırmaya başladı. Bu esnada Asdrubal komutasındaki süvariler de Roma süvarilerini yenmiş ve Roma piyadelerinin arkasından dolaşıp diğer taraftaki süvarilere saldırmışlardı. Bunun üzerine Roma müttefik süvarileri alandan kaçtı. Roma piyadeleri de Kartacalılar tarafından tamamen çevrelendi ve yok edildi.²¹⁷

Livius'un aktardığına göre mağlup olan Roma ordusunun ölüleri arasında Konsül Paulus Aemilius, yirmi beş yüksek rütbeli subay, önceki yılın konsülü Servilius, süvari komutanı Minucius ve seksen senator bulunmaktaydı. Bu savaşta yetmiş binin üzerinde kayıp ve-

214 Hunt, 2019: 182.

215 Hunt, 2019: 183.

216 Rollin, 2009: 376.

217 Polyb. III. 115-116.

rildi. Savaşın sonunda ordugâhları korumak için bırakılan on bin asker esir alındı. Konsül Varro Venusia'ya kaçtı, sağ kalan dört bin asker de komşu kentlere sığındı.²¹⁸ Appianos, bu davranışı yüzünden Varro'yu şiddetli bir dille eleştirir (A1, P9).

Görsel 6: John Trumbull'ın "Aemilius Paulus'un Ölümü" Tablosu.

Antik yazarların çoğu, Konsül Varro'nun kötü karakterine ilişkin sözler sarf etmişlerdir. Plutarkhos da aynı tutumu izlemiş ve şunları aktarmıştır:

Her şeyin üstünde bulunan Roma kentinin soylu ve dingin ruhuna hayranlık duymalıyız. Zira Konsül Varro, öylesine utanç verici ve onur kırıcı bir şekilde kaçtığı için küçük düşmüş bir şekilde geri döndü. Yine de Senato ve kent halkı, onu kapılarda karşılamak üzere hazır bulundular.²¹⁹

Annibal ise zaferlerine yeni bir tanesini daha ekleyerek Romalılara üstünlüğünü bir defa daha kanıtladı. Fakat bu zafer karşılıksız değildi. Dört bin Galialı, beş yüz İberialı ve iki yüz Libyalı süvari kaybetti (A1, P10).²²⁰ Kartacalı komutan Maharbal, Annibal'e beş gün içerisinde Capitolium'da içkisini yudumlayacağına dair vaatte

218 Liv. XXII. 49. 15-18.

219 Plut. *Vit. Fab.* 18. 4-5.

220 Rollin, 2009: 379.

bulunarak vakit kaybetmeden Roma'ya yürümesini tavsiye etti.²²¹ Annibal ise bunun için iyi bir hazırlık yapılması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Kartacalı Barca Maharbal; “Non omnia nimirum eidem Dii dedêre”²²² (Tanrılar, aynı adama tüm yetenekleri bahşetmemiş); “σὺ νικᾶν οἶδας, νίκη δὲ χρῆσθαι οὐκ οἶδας.” (kazanmayı biliyorsun [Annibal] lakin zaferi nasıl kullanacağını bilmiyorsun)²²³ cevabını verdi. Zonaras da Annibal'ın daha sonra hata yaptığını anlayarak pişmanlık duyduğunu ve “Ey Cannae! Cannae!” diyerek haykırdığını aktarır.²²⁴ Zonaras, Cannae yenilgisinin Roma nezdindeki sonuçlarını şöyle açıklar:

Aslında Romalılara yıllar önce gelecekteki felaketlerin haberlerini veren Sibylla kâhinlerinin bazı alametleri meydana geldi. Öte yandan Marcus'un²²⁵ öngörüsü de dikkate değerdı. O, Diomedes Ovası'nda Troialıların devrilebileceğini önceden haber veren ünlü bir kâhindi. Burası Daunian Apulia'dır ve adını Diomedes'in başıboş gezerken yaptığı yerleşiminden almıştır. Ayrıca bu ovada, talihsizliğin meydana geldiği İon Körfezi'ne ve Aufidus'un ağzına yakın Cannae da vardır. Sibylla, onlara bu noktadan sakınmaları için uyarıda bulunmuştur. Ancak ne yapıp etseler de bunun onlara hiçbir faydası olamayacağını da söylemiştir.²²⁶

Araştırmacı Shean'a göre Annibal'ın Roma'ya saldırmama nedeni antik yazarların kendisine addedilen bazı stratejik planlarından dolayı değil, Annibal'ın yapacağı işleri ölçüp tartıp eyleme geçme yeteneğine sahip olmasıydı.²²⁷ Birçok tarihçi, Annibal'ın Roma'yı ele geçiremeyeceğini düşünmektedir. Bu argüman en seçkin Roma tarihçileri tarafından da tercih edilmektedir. Mommsen, Roma üzerine addedilen hareketi boş bir gösteri olarak görmüş ve Antik Çağ'da kaleye saldırma sistemlerinin savunma sistemlerinden daha az geliştiğini belirtir.²²⁸ Fuller, Annibal'ın sadece bu süreçte değil, daha sonrasında da Roma'yı almak için bir çaba sarf etmediğini ifade

221 Zonar. 9. 1. 1.

222 Liv. XXII. 51. 2-4: “...vincere scis, Annibal, victoriâ uti nescis”

223 Plut. Vit. Fab. 17. 1.

224 Zonar. 9. 1. 1.

225 Livius, eserinde “Marcius” olarak bahsetmiştir. Bk. Liv. 25. 12.

226 Zonar. 15. 9. 1.

227 Shean, 1996: 162.

228 Mommsen, 1894: 168.

eder.²²⁹ Bu bilgi herhangi bir antik yazar tarafından belirtilmese de Dodge, De Sanctis, Morris, Lamb gibi yazarlar Annibal'ın kenti kuşatmak için yeterli güce sahip olmadığını düşünmektedirler.²³⁰ Bununla birlikte çoğu araştırmacı, Annibal'ın, Ibēria'daki Saguntum'a saldırdığı zaman kuşatma aletlerinin olduğunu²³¹ kabul eder. Fakat muhtemelen Italia yürüyüşünde bunları geride bırakmışlardı.²³²

Araştırmacı Scullard, kuşatma araçlarının Casilinum ve Petelia gibi daha küçük kasabalara saldırmak için yeterli olduğuna ancak Tarentum veya Roma gibi daha büyük kentlerde etkisiz kalacağını belirtir. Laurenzi, Homo, Carcopino ve Todd da Roma savunmasının Annibal'ın kuşatmasına dayanabileceğini savunmaktadırlar.²³³ Warmington ve Cary ise Annibal'ın son derece küçük kentleri bile ele geçirebileceğinden şüphe duymaktadırlar.²³⁴ Tüm bu yorumların ötesinde Annibal'ın kuşatma yeteneğine farklı bir görüş getirebiliriz. Lazenby, Annibal'ın Italia seferi boyunca yalnızca kuşatma aletleri kullanmadığını, ihtiyaç hâsıl olduğunda yeni aletler yapabildiklerine dikkat çeker.²³⁵ Zira Appinos da Cannae Muharebesi'nden kısa süre sonra Annibal'ın, Petilia kentine saldırmak için kuşatma aletleri kullandığını aktarır.²³⁶ Livius da Annibal'ın İÖ 216 yılında Nola kentine saldırmak için Annibal'ın adamlarına gereken tüm teçhizatları yapmaları için emir verdiğini aktarır.²³⁷

Annibal'ın kuşatma kabiliyetini hesaba katan bazı tarihçiler, başarılı bir Roma kuşatması olasılığının oldukça az olduğunu vurgulamışlardır. Mesela Errington, Lazenby, Niebuhr ve De Sanctis,

229 Fuller, 1957: 129.

230 Liddell, 1879: 315; Dodge, 1889: 58-59; Dodge, 1896: 38; Morris, 1897; Armstrong, 1966: 41-42; Sanctis, 1968: 203; Dorey-Dudley, 1971: 67-68; Bradford, 1981: 118; Heitland, 1923: 241-255; Lamb, 1959: 105; Grant, 1978: 117; 181.

231 Livius, (*aries*) koç başlarından, (*vinearum*) kalkanlardan, (*catapultis*) mancıklardan, (*ballistis*) taş atıcılardan bahseder; Liv.XXI. 7. 5-6; XXI. 8. 2-6; XXI. 11. 2-10; XXI. 12. 2-3. Ayrıca bk.; Zonar. 8. 21.

232 Cottrell, Annibal'ın Alpleri geçerken silahları da taşıdıklarını yazar. Bk. Cottrell, 1962: 28.

233 Homo, 1927: 290-291; Carcopino, 1961: 211; Laurenzi, 1964: 141-151; Todd, 1978: 17-20; Scullard, 1980: 220.

234 Cary, 1949: 112; Warmington, 1969: 201.

235 Lazenby, 1978: 87.

236 App. *Hann.* 5. 29: ...μετὰ δὲ τοῦτ' ἐπιὼν τὰ ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐλυμαίνετο, καὶ Πετηλίνοις μηχανήματα προσῆγεν... τὰς τε μηχανὰς αὐτοῦ συνεχῶς ἐνεπίπρασαν.

237 Liv. XXIII. 16. 11-12; Bagnall, 1990: 242-243.

Cannae'dan Roma'ya uzaklık mesafesini en az iki yüz elli mil²³⁸ olarak kaydederler. Annibal'in ordusu günde yirmi mil²³⁹ yürüse bile, Roma'ya ulaşmaları en az iki hafta sürecekti. Vardıklarında da güç kazanmak için dinlenmeleri gerekecekti. Fakat tüm bu faaliyetler düşman toprakları içerisinde olacağı için daima risk altında olacaktı.²⁴⁰ Bazı yorumcular uzun soluklu bir Roma kuşatmasının Annibal için uygun bir seçenek olmadığına inanırlar. Delbruck, Picard, Lazenby, Bradford ve Hoffman, Plutarkhos'un Romalıların surları korumak için yeterli adamı olmadığını belirtmesine rağmen²⁴¹ Annibal'in ordusunun şehrin büyüklüğü ve garnizonu göz önüne alındığında Roma'yı kuşatacak kadar büyük olmadığını savunmaktadırlar.²⁴² Ayrıca, Delbriick, Lamb, Thiel ve Picard da Tiber Nehri'yle beslenen Roma'nın etkili bir abluka altına alınmasının imkânsız olduğuna, Annibal'in Roma'yı kuşatmak ve onlara giden desteği kesmek için büyük bir filoya ihtiyaç duyduğunu dile getirirler.²⁴³

Yazarlar muhtemelen Roma'nın ana limanının Ostia olduğunu varsaymışlardır. Kartaca Savaşları sırasında Ostia, Tiber Nehri'nin sonunda başkentten uzak bir yerleşmedir ve İmparator Claudius dönemine kadar da büyük bir limana dönüşmemiştir. Bu zamanlarda Roma'nın yaklaşık yüz yirmi mil²⁴⁴ uzağındaki Puetoli liman olarak kullanılmıştır. Bu limana erişim güneye giden yolların engellenmesiyle kolayca kesilebilirdi. Ayrıca Tiber Nehri'nin çok fazla derin ve geniş olmadığı, üzerinde hafif gemilerin hareket edebildiği de bilinmektedir. Nehrin trafiğini kesmek için gerilen zincirler kırılabilir, yüzen hafif sandallar batırılabilirdi. Bu nedenle Roma'yı etkili bir şekilde kuşatmak için bir donanma gerekli değildi.²⁴⁵

Annibal'in Roma'ya karşı yürüyüşünü engelleyen en önemli sorun muhtemelen tedarik meselesiydi. Ancak şaşırtıcı bir şekilde az sayıda yazar bu konuya değinmiştir. Dorey, Dudley, Grant, Delbruck ve Armstrong, Roma kuşatmasının üstesinden gelinemeyecek kadar büyük tedarik zorlukları getireceğini fark eden isimlerdir.

238 250 mil yaklaşık 168.9 km.

239 20 mil yaklaşık 13.5 km.

240 Niebuhr, 1849: 11; Sanctis, 1968: 203; Errington, 1972: 75; Lazenby, 1978: 85-86.

241 Plut. *Vit. Marc.* 13. 2.

242 Hoffmann, 1962: 73; Picard, 1967: 180; Lazenby, 1978: 86; Delbruck, 1990: 337-338; Bradford, 1981: 118.

243 Thiel, 1946: 81; Lamb, 1959: 105; Picard, 1967: 180.

244 120 mil yaklaşık 81 km.

245 Shean, 1996: 167.

Bu noktada Annibal'in lojistik kararının önemi iyi kavranmamıştır. Düşman toprakları içerisinde bir üssü ve herhangi bir dış desteği olmayan Annibal, özellikle Cannae Muharebesi'nden önceki süreçte ordusunun beslenmesiyle ilgili önemli problemler yaşamıştı.²⁴⁶

Savaşın başlarında, Annibal ve ordusunun tedarik zorlukları sebebiyle hareket özgürlüğünü daraltma başarısını yalnızca komutan Fabius Maximus başarmıştı. Bu başarısıyla takdir de görmüştü. Görünen o ki cesarete kapılan Romalı komutanlar, meydan muharebesinde Annibal'i yenmeye karar vermişlerdi. Hem Plutarkhos hem de Livius, şunu açık bir şekilde ifade etmişlerdir: "Eğer, İÖ 216 yılında da ordu yönetimini Fabius sürdürseydi, bir yıl daha kaçınma politikasını devam ettirirdi ve böylece tedariksiz kalan Annibal'in ordusu tamamen parçalanırdı".²⁴⁷ Modern araştırmacılar da hemen hemen aynı görüştedir. Romalılar, başlarda taktiksel üstünlükten yararlanmışlarsa da yıpratma politikasını sürdürmeyi istemeyen Romalı komutanlara ve politikacılara değer verdikleri için böyle bir savaşa izin vermişlerdir.²⁴⁸

Araştırmacı Hoyos'a göre temel tedarikleri sağlamadan istediği stratejiyi gerçekleştiremeyeceğini bilen Annibal'in asıl niyeti, savaş kazanmak yerine ordusunun varlığını korumaktı. Annibal, muhtemelen uzun yıllar boyunca Italia'da savaşmayı planlamamıştı. Hellēnistik Çağ'ın genel kanısı olarak Romalıları büyük bir savaş sonunda yenebileceğini zihninde canlandırmış olmalıydı. Bunu başarmak için de ordusunu kısa bir süreliğine destekleyecek lojistik plana ihtiyaç duymuştu. Ancak tüm ordusunun felakete uğramasına rağmen Romalıların savaşa devam etmeye kararlı olacaklarını hesaba katmamıştı.²⁴⁹ Livius'un Cannae üzerine söyledikleri her şeyi açıklar niteliktedir: "Başka hiçbir ulus böylesine muazzam felaketler yaşamamış ve böylesine yenilmemiştir."²⁵⁰ Daha açık bir ifadeyle; "Romalılardan başka hiç kimse yenilgiyi kabul etmekte böylesine aşırı inatçı davranmamıştır." Annibal, böyle bir cesaret karşısında Romalıların muazzam kaynakları-

246 Shean, 1996: 167-168.

247 Liv. XXII. 32. 2-3; XXII. 40. 7-8; Plut. *Vit. Fab.* 14. 4-5, 17. 1-3.

248 Cottrell, 1961: 146-53; Dorey- Dudley, 1972: 68-70; Errington, 1972: 7ss7; Bag-nall, 1990: 201-3.

249 Hoyos, 1983: 176.

250 Liv.XXII. 54. 11.

na sahip olmayı başaramamıştır.²⁵¹ Öte yandan antik yazarlar da Annibal'in Roma'ya yürümeme kararı almasını Roma Devleti'nin kurtuluşu olduğunu ifade ederler.²⁵²

Böylece Annibal, savaşa kesin bir son verme şansını kaçırmıştır. Italia'da on altı yıllık bir sefer yapmasına rağmen kaybettiği bu fırsatı bir daha yakalayamayacaktır. Uzun soluklu bir yıpratma uygulamasına rağmen Roma'ya yürümemesi başarısızlıkla sonuçlanan bir hata ve askerî itibarı üzerinde bir leke olmuştur. Bu düşünce halk arasında da yaygın bir inanış hâline gelmiştir.²⁵³ Livius'u bu geleneğin yaratıcısı olarak sayabiliriz. Zira o, tarihini destansı bir şekilde yazmış ve Annibal'i kahraman ve trajik bir karakter olarak betimlemiştir. Livius, eserinde Roma'nın uzun tarihinde karşılaştığı en büyük tehdit olarak, askerî ve diplomatik yeteneklere sahip Annibal'i ele alır. Hellên ve Roma Edebiyatı'nda, sonu kederle biten önemli insanlar konusu çokça işlenen konular arasındadır. Özellikle Oedipus ve Annibal sıklıkla karşılaştırılmıştır. Bu trajik karakterlerin ortak kusuru, aşırı kibirle (hybris) aldıkları kararlardır.²⁵⁴

Appianos, Cannae'daki hezimet haberinin Roma'ya ulaştığı zaman halkın büyük endişeye kapıldığını söyler (A3, P22). Zonaras ise şöyle yazmıştır:

Roma halkı yenilgiyi duyduğunda inanamadı; gerçeği idrak ettiklerindeyse üzüntüye boğuldular. Daha sonra Romalılar Senato'da toplanıp ne olup bittiğine dair bir rapor getirmeleri için kâşifler gönderdiler. Annibal'in Apulia'da olduğunu Terentius'un hayatta olduğunu ve ne yaptığını belirten bir mektup aldıktan sonra az da olsa cesaretlerini topladılar: Marcus Iunius'u Dictatör ve Tiberius Sempronius Gracchus'u süvari komutanlığına seçtiler. Onlar vakit kaybetmeden sadece soylu sınıf yurttaşları değil, aynı zamanda askerlik çağı gelenleri de askere kaydettiler. Bunların arasına özgürlük vaadinde bulundukları köleleri de eklediler. Dahası, daha önce hiç yapmadıkları bir şeyi yaparak gösterdikleri iyilikleri müttefiklerine hatırlatarak onları yardıma çağırdılar; müttefikleri olmayanlarsa karşılığında para vermeyi teklif ettiler. Ayrıca ücretli askerler için Hellas'a elçiler gönderdiler.²⁵⁵

251 Shean, 1996: 186.

252 Liv.XXII. 51. 4; Diod. Sic. XXV. 19. 1; Flor. I. 22. 19-21; Zonar. 9. 1, 9. 14.

253 Shean, 1996: 161.

254 Walsh, 1961: 103.

255 Zonar. 9. 2. 1.

Plutarkhos ise korkan kalabalığın kenti terk etmesinin önüne geçebilmek için kapılara muhafızlar yerleştirildiğini²⁵⁶ ve ölülerin arkasından tutulan yaslar için kısıtlama kuralları getirildiğini aktarır.²⁵⁷ Bu kuralların getirilme nedeni Livius'un şu sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır: "Praetorlar Senato'ya çağrıldıkları vakit kadınların bedduaları kulakları inletiyordu."²⁵⁸ Livius'un aktardığına göre Annibal, Cannae Muharebesi'nden sonra Romalı esirlere; Romalılarla onları öldürmek için savaşmadığını, itibar ve hâkimiyet için savaştığını söylemiştir. Konuşmasını bitirdikten sonra da Cartalo adındaki elçisiyle birlikte on esiri, fidye ve barış şartlarını görüşmesi için Roma'ya göndermiştir.²⁵⁹ Livius'un pasajında geçen bu ifade, Annibal'ın aslında Cannae gibi bir felaketten sonra Romalıların barış isteyip istemeyecekleri konusunda kuşku duyduğunu göstermektedir.²⁶⁰ Romalılar Annibal'ın elçisini geri çevirmiş ve Senato esirler için fidye ödenmemesi kararı almıştır.²⁶¹

Kartacalılar için, Cannae zaferinin harika sonuçları olmuştur. İlk ve en önemli sonucu, Italia'nın ikinci şehri Capua'nın ittifakıdır. Aslında Capualılar arasında herkes aynı fikre sahip değildir. Kartacalıları tercih edenlerin yanı sıra Romalılar tarafında olma eğilimli olanlar soylular da bulunmaktaydı. Capua halkı, Senato'nun gücünü elinden alarak bazı Roma vatandaşlarını katletti ve Annibal'i şehirlerine davet etmek için elçiler gönderdi. Otuz binden fazla askere sahip Capua kentinin desteğini almak Annibal için büyük bir kazançtı.²⁶² Cassius Diō da benzer bir olay aktarmaktadır (A6, P12-P13).

Orta ve Güney Italia'nın büyük bir kısmı Capua kentini izledi. Tek bir kabile hariç tüm Samnitler, Lucaniler, Bruttiler Roma'dan ayrıldılar. Cisalpina Gallialıları (Kuzey İtalya) ayaklandı ve Ariminum yakınlarında bulunan Roma birliklerini yok ettiler.²⁶³ Zonaras, olaya ilişkin şunları aktarmaktadır:

256 Ünlü bir tabir ortaya çıkmıştır: "*Annibaladportas*" (= Annibal, kapılarda!)

257 Plut. *Vit. Fab.* XVIII. 1.

258 Liv.XXII. 55. 1-8.

259 Liv.XXII. 58. 6-7.

260 Fronda, 2010: 35.

261 Polyb. VI. 58. 8; Liv.XXII. 59-61. 10.

262 Church, 1886: 77.

263 Scullard, 1980: 211.

Daha önceki süvari komutanları Gracchus ve Postumius Albinus konsül olarak atandılar. Albinus, kuvvetleriyle birlikte ormanlık alandan geçerken Boii savaşçıları tarafından tüm ordusuyla birlikte pusuya düşürüldü ve yok edildi. Barbarlar, Albinus'un kafasını kesip içini çıkardılar. Kafatasını yaldızladıktan sonra da kutsal ayinlerinde kâse olarak kullandılar. Bununla birlikte bazı alametler de meydana geldi: Bir inek at doğurdu ve denizden ateş parladı".²⁶⁴

3.2.6. I. Nola Kuşatması (İÖ 216) ve Macedonia Kralı V. Philippos ve Kartaca İttifakı (İÖ 215)

Magna Graecia'nın²⁶⁵ birçok kenti de Annibal'den yanaydı. Yirmi beş bin kişilik Kartaca ordusu Sicilia'ya gelip Agrigentum'u ele geçirdi ve Kartaca'yla iş birliği yapan Syracusae ayaklanmasını destekledi.²⁶⁶ Annibal'le açıkça ittifak yapan Macedonia Kralı V. Philippos da Illyria'daki Roma topraklarına saldırdı.²⁶⁷ Bununla birlikte Roma müttefiklerinin çoğu Roma'ya sadık kalmaya devam etti ve iki lejyon Roma'yı desteklemek için güneye yürüdü. Bu kuvvetler Annibal'in Nola şehrini ele geçirmesini başarıyla engellediler (İÖ 216). Öte yandan Roma kuvvetleri İbēria'da da muvaffak olmaya devam etti.²⁶⁸

Bu süre zarfında Livius, Annibal'in, kardeşi Magō'yu Kartaca'ya müjdeli haberi vermesi için gönderdiğini, Magō'nun da Annibal'in kazandığı zaferin büyüklüğünü anlatmak için muazzam bir konuşma yaptığını ve hatta gözle görülebilir bir kanıt sunmak için Cannae'da Romalı asillerin parmaklarından düşen yüzükleri gösterdiğini aktarır.²⁶⁹ Ayrıca Magō'nun ziyaretinin asıl sebebinin Annibal'in Kartaca'dan destek istemesiydi. Zafer kentte mutlulukla karşılandığı için meclisin kararıyla dört bin Numidialı süvari, kırk fil ve tam olarak miktarı belirsiz gümüş gönderilmesine ve ayrıyeten Ibeia'ya da destek gönderilmesine karar verildiğini belirtir.²⁷⁰ Zonaras bunun sebebinin şu şekilde aktarır:

264 Zonar. 15. 9. 3. 1.

265 Antik Yunan koloni çağında İtalya'nın güneyi ve Sicilya Adası'nı belirtmek için kullanılan coğrafi bir adlandırmadır.

266 Scullard, 1980: 211.

267 Polyb. III. 2. 1.

268 Liv.XXII. 61; XXIII. 1-18; Zonar. 15. 9. 3.1; Church, 1886: 77; Dorey-Dudley, 1968: 69; Bagnall, 1990: 236-239; Diakov-Kovalev, 2019: 80.

269 Liv.XXIII. 11-14.

270 Liv.XXIII. 13. 7-8.

Scipiō kardeşler Ibērus Nehri'ni geçmiş, ülkeyi tahrip etmeye başlamış ve çeşitli kentlerin kontrolünü ele geçirmişlerdi. Kartacalılar bu olanları öğrenince, Asdrubal'in Annibal'den daha fazla yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüler ve Scipiöların Libya'ya geçmeye çalışacaklarından korkarak Annibal'e küçük bir birlik yolladılar. Öte yandan Magō'yla birlikte daha büyük birliği de Ibēria'ya gönderdiler.²⁷¹

Annibal, Güney Italia'da kararlılıkla yürümeye devam ediyordu. Roma ordusu da Kartacalıları takip ediyordu. Annibal, yeni edindiği müttefiklerinin kasabalarına garnizon bırakmak zorunda kalıyordu. Ancak Romalılar bu kasabaların çoğunu yeniden ele geçirdi. Böylece savaş Italia ve Ibēria'nın yanı sıra, Makedonia, Hellas, Sardinia ve Sicilia'yı da kapsayacak şekilde genişledi. Diğer taraftan Postumius'un ordusunun Gallia'da imha edildiği haberi Roma'yı dehşete düşürse de savaş hazırlıkları devam etti. İÖ 1 Haziran 215 yılına kadar konsül seçilen Marcus Claudius Marcellus'un²⁷² görevi geçersiz kılındı ve Annibal'in tedariklerini kesmek için Fabius Maximus consul suffectus²⁷³ seçildi. Fabius, tarlalarda ne kadar hububat varsa toprak sahiplerine toplattı ve şehirlere taşıttı. Karşı çıkanların tarlaları ve çiftlikleri yakıldı, kendileri köle olarak satıldı.²⁷⁴

İÖ 215 yılında Kartacalılar, Roma'nın müttefiklerini dağıtma politikalarını sürdürdüler. Annibal'in teğmenlerinden Himilco, yarımadanın güneyinde yer alan Buruttium'daki Petelia'yı kuşattı. Kartacalılar, daha sonra bir yıldan daha uzun süre Consentia'yı kuşatmaya çalıştılar ancak odak noktaları Campania'ydı. Öte yandan, Dictatör Iunius Pera'ya hizmet etti ve Sinuessa için yirmi beş bin müttefik toplayan Sempronius Gracchus'un, Fabius'la birlikte Teanum Sidicinum'da Roma kuvvetlerini komuta etmelerine, Marcus

271 Zonar. 15. 9. 3. 1

272 İÖ 222 yılı konsülü Marcellus, meslektaşı Cornelius Scipio Calvus'la birlikte Gallia Cisalpina'ya gönderildi (Plut. Marc. 6; Polyb. II. 34. 3-9). Burada önemli başarılar sergiledi ve Gallialı şef Viridomarus'u teke tek dövüşte öldürdü (Plut. Marc. 7; Liv. Per. 20). Marcellus'un konsüllüğündeki başarıları, İÖ 208 yılındaki cenaze töreninde Naevius'un yazdığı fabula praetexta ile tekrar hatırlatılmıştır (Castren, 1987: 51). Öte yandan Marcellus'un adaşı oğlu İÖ 205 yılında Güney Italia'da Annibal'e karşı seferde öldürülen babasının onuruna bir tapınak adamıştır.

273 Görev dönemi içinde bir boşluğu doldurmak üzere atanmış konsül (Liv. XXIX. 11. 13; Polyb. X. 32. 1-6).

274 Liv. XXII. 19-20; XXX. 35-37, 40-46; Bagnall, 1990: 238-240; Peddie, 1997: 135.

Marcellus'un ise iki lejyonuylu birlikte Cales'ten Suessula'ya taşınmasına karar verildi.²⁷⁵

İlkbaharda Annibal, Campania'daki hareketine tekrar başladı. İlk olarak Capua'dan çıkarak Casilium'a ulaştı. Kartacalılar, kış boyunca şehri abluka altına aldılar ve tedarikleri kestiler. Kasaba halkı bu nedenle ciddi kıtlık çekmiştir. Durum o kadar vahimdi ki açlıktan kırılan halk ağaç köklerini ve fareleri yiyerek hayatta kalmaya çalıştı. Annibal, sonunda kuşatmayı sonlandırdı ve sakinlerin her birinden sekiz yüz gram altın fidiye alarak özgür bıraktı. Kasaba daha sonra Campanialılara teslim edildi.²⁷⁶

Her iki konsül Campania'da Kartacalılara karşı küçük ama önemli başarılar gösterdiler. Casilium kuşatması sırasında Capualılar, Cumae'nın kontrolünü ele geçirmeye çalıştı. Bunun üzerine Cumae halkı Gracchus'tan yardım istedi. Gracchus yaklaşık iki bin Campanialıyı öldürdü. Annibal yenilgiyi duyunca Tifata Dağı'ndaki ordugâhından çıkarak Gracchus'un işgal ettiği Cumae'a gitti. Çarpışmada Romalılar yaklaşık bin üç yüz Kartacalıyı öldürdü ve elli dokuz kişi de esir alındı. Şaşkına dönen Kartacalılar geri çekildi. Annibal, ertesi gün savaşmak için Scipiö'yu teşvik etse de Gracchus savaşmayı reddetti. Bunun üzerine Annibal geri çekilmek zorunda kaldı.²⁷⁷

3.2.7. II. Nola Kuşatması (İÖ 215)

Bu süre içerisinde konsülsuffectus Fabius, Campanialıların çoğuyla birlikte Kartaca garnizonlarını ele geçirdi ve Trebula, Combulteria ve Austicula kentlerini geri almayı başardı. Daha sonra Nola kentine yardım etmek için harekete geçti. Livius'a göre bu dönemde Annibal'i destekleyen insanlarla Romalıların desteklediği Senato arasında çekişmeler baş gösterdi.²⁷⁸ Fabius, senatorlara karşı suikast düzenlendiği haberini alınca, kenti Kartacalılara teslim etti ve Annibal'in ordugâhının bulunduğu Tifata Dağı'na ilerledi. Öncesinde Claudius'un üs olarak kullandığı Suessula'da ordugâhını kurdu. Fabius, Marcus Marcellus'a Nola kentini işgal etmesini emretti. Marcellus, Annibal'in müttefiklerine özellikle Apulia'daki Hir-

275 Owens, 2017: 47.

276 Owens, 2017: 49.

277 Liv.XXII. 19-20, XXX. 35-37, 40-46; Bagnall, 1990: 238-240; Peddie, 1997: 135.

278 Liv.XXII. 19-20; XXX. 35-37, 40-46.

pini'ye ve Samnium'daki Caudium'a saldırdı ve yakıp yıktı. Halk, kendilerini koruması için Annibal'e yardım çağrısında bulundu. Annibal, mesafenin sıkıntı yaratacağını düşünerek Apulialıları ve Samnitleri korumak için kuvvet göndermedi lakin Campania'daki kuvvetlerine yakınlarında bulunan Roma müttefiklerine saldırma-
ları için emir verdi. Böylelikle askerlerini zenginleştirmeyi, Samni-
um ve Apulia'daki Romalıların hareketlerini bozmayı planlamıştı. Bu nedenle ordugâhı koruması için geride birlik bırakarak, Nola'ya doğru hareket etti. Orada Kartaca'dan dönen Annō'yla karşılaştı ve ordusunu güçlendirdi.²⁷⁹

Annibal'ın Nola kentine geldiğini işiten Marcellus, kuvvetlerini bir araya topladı. Annō ve Annibal kentin surlarına saldırdı. İki gün boyunca süren çarpışmada Marcellus'un ordusu galip geldi. Çarpışmanın sonunda Kartacalılardan beş bin kişi öldü ve altı yüz kişi esir düştü. Ayrıca dört fil öldürüldü, ikisi de yaralandı. Roma ordusunun kaybıysa bindi.²⁸⁰

Gnaeus Scipiō'nun Ebro Savaşı'nda zafer kazandığı haberi Roma'ya ulaştığı zaman Senato, Ibēria'daki Roma ordusunu güçlendirmeye karar verdi. Proconsul yetkisine sahip (imperium) kardeşlerden Gnaeus, kara ordusunu, Publius ise donanmayı komuta etmeyi üstlendi. Ayrıca onlara, her ne olursa olsun Annibal'e herhangi bir tedarik sağlanmasına engel olmaları için talimat verildi. İlerleyen zamanlarda, Romalıların etkisi Ebro Nehri'nin kuzeyinde yer alan halk arasında giderek yayılmaya başladı. Bunun üzerine Romalı kardeşler, güneyde yer alan Kartaca müttefiklerine baskı yapmak için nehri geçmeye karar verdiler ve nehrin yakınındaki kabileleri yağmaladıktan sonra Saguntum'a ilerlediler.²⁸¹ Zonaras bu konuya ilişkin şunu aktarır:

Bazı köleler Roma'ya karşı bir komplo kurdular ancak tutuklandılar. Dahası şehirde yakalanan bir casus, elleri kesilerek serbest bırakıldı. Ibēria'da, Ibērus'un ağzına yakın bir deniz savaşında Scipiō galip geldi. Ayrıca ülkeyi harap etti ve çok sayıda kaleyi ele geçirdi; kardeş Publius Scipiō, Ibēria'daki bazı kentleri zapt etti.²⁸²

279 Bagnall, 1990: 240; Peddie, 1997: 135.

280 Owens, 2017: 50.

281 Polyb. III. 97-99; Liv. XXII. 22; XXIII. 26-29; Bagnall, 1990: 184-197; 183; Goldsworthy, 2000: 249-251.

282 Zonar. 14. 9. 1.

İÖ 216 yılında, Asdrubal'ın kötü muamelesi Ibēria'daki bazı kabilelerin ayaklanmalarına neden oldu. Bunun üzerine Asdrubal kalan kuvvetleriyle birlikte Italia'ya Annibal'in yanına gitmeye karar verdi. Kartaca meclisi, önemli bir takviye gönderilmezse tüm yarımada'nın kaybedileceğini düşünerek tam donanımlı bir kuvvet ve filoyla birlikte Himilko'yu Ibēria'ya gönderme kararı aldı.²⁸³ Asdrubal'e destek geleceği haberini alan Scipiō Kartaca ordusuyla karşılaşmak için yürüyüşe geçti. Ibēria'da bir ovada gerçekleşen çarpışmada (İÖ 215) Scipiō galip geldi. Ibēria'daki Roma zaferi hem Hispania hem de Italia için önemli neticeler sağladı. Bu zafer, Hispania'daki çoğu kabilenin, özellikle Kartacalılara sadakatlı olanların fikirlerini değiştirme konusunda teşvik edici oldu. Aynı zamanda Asdrubal'ın Italia'ya yürüyerek Annibal'e destek vermesine engel oldu.²⁸⁴

3.2.8. III. Nola Kuşatması (İÖ 214) ve Casilinum Kuşatması (İÖ 214)

Livius'a göre İÖ 214 yılında Annibal, Campania Bölgesi'nde stratejik olarak önemli bir konuma sahip Nola kentini ele geçirmek için üçüncü kez girişimde bulundu. Öte yandan, Roma'da Marcus Claudius Marcellus ve Fabius Maximus yılın konsülleri seçilmişlerdi. Roma, askerî alanda çeşitli düzenlemeler yaptı. Kara ordusu için altı lejyon daha eklenerek sayıları on sekize yükseltildi; donanmadaysa yeni yüz elli gemi inşa edildi. Bu olağanüstü hazırlıklar, ülkelerini kuşatacakları korkusuna kapılan Capualıları dehşete düşürdü.²⁸⁵

Nola kenti sakinleri arasında hem Romalıları hem de Kartacalıları destekleyenler olduğu için iki ayrı düşünce hâkimdi. Kentin Senato'su Romalıları desteklerken, uzun zamandır Romalılardan memnun olmayan halk Kartacalıları destekliyordu. Bu nedenle halk, kentlerine gelmesi için Annibal'e haber gönderdi. Roma destekçileri de Marcellus'u çağırırdı. Bu davet üzerine Annibal, Napoli bölgesini tahrip ettikten sonra Nola kentine ilerledi. Kartacalıların ilerleyişini haber alan Marcellus ise propraetor Pomponius'u yardıma çağırırdı.²⁸⁶ Çarpışma hakkında dataylı bilgi vermeyen Livius, Kartacalıların geri çekildiklerini ve Kartacalıların iki bin, Roma-

283 Owens, 2017: 51.

284 Owens, 2017: 53.

285 Liv.XXIV. 13, 17; Bagnall, 1990: 242-243.

286 Owens, 2017: 52-53.

luların ise dört yüzden az kayıp verdiklerini aktarır.²⁸⁷ Ertesi gün Romalılar savaşı sürdürmeye teşvik etseler de Annibal reddetti ve yenilgiyi kabul edip Tarentum'a çekildi.²⁸⁸

Annibal, İÖ 216 yılında Capua'nın kuzeyinde bulunan stratejik konuma sahip Casilinum kentine saldırdı ve ertesi yıl ele geçirdi. Kenti korumaları için yedi yüz kişiden oluşan bir garnizon kurdu ve ayrıca iki bin Campanialı görevlendirdi. İÖ 214 yılında Fabius ve Marcellus, Casilinum kentini ele geçirmeye karar verdiler. Kartacalılar, İÖ 214 yılındaki çarpışmada Casilinum'u kaybedince, Campania bölgesi hakkındaki planları suya düştü.²⁸⁹ Bu başarıdan sonra Marcellus hastalığından ötürü Nola'ya geri döndü. Fabius ise dikkate değer başarılar kazanmaya devam ediyordu. Öncelikle Samnium'a doğru ilerledi ve isyan eden toplulukları, özellikle de Caudium'u tekrar Roma'ya bağladı. Livius, Samnium bölgesindeki diğer ele geçirilen kasabaların isimlerini de aktarır: "Compsa, Compulera, Fugifulae, Orbitanium, Telesi."²⁹⁰

3.2.9. I. Beneventum Muharebesi (İÖ 214)

İÖ 214 yılında, Annibal üçüncü ve muhtemelen en büyük yenilgisini yaşadı; Annō'nun komutası altındaki Kartacalılar, Tiberius Gracchus'un ordusuyla Samnium'da bulunan Beneventum'da karşılaştılar. Gracchus, Güney Italia'nın yol kontrolü açısından önemli olan Beneventum'a, gönüllü kölelerden oluşan ordusuyla birlikte Kartacalılardan önce geldi. Gracchus, kölelere özgür olacaklarını vadetti ve Kartacalılarla savaşmaları için cesaret verdi.²⁹¹ Zonaras, Beneventum zaferini şu şekilde aktarır:

Roma halkı, Fabius ve Marcellus'u konsül olarak seçtiler. Daha sonra, Calabria denilen bölgede dolaşan Annibal'le ilgilenme görevini Gracchus'a verdiler. O, Bruttium'dan gelen Annō'yla Beneventum yakınlarında karşılaştı ve onu bozguna uğrattı. Daha sonra Annibal'i takip etmeye koyuldu. İsyan edenlerin mallarını yağmaladı ve bazı kentleri geri kazandı.²⁹²

287 Liv.XXIV. 13, 17.

288 Owens, 2017: 54.

289 Bagnall, 1990: 243-244; Lazenby, 1998: 102.

290 Liv.XXIV. 19-20.

291 Lazenby, 1998: 102; Goldsworthy, 2000: 226.

292 Zonar. 9. 4. 1.

Livius'a göre iki ordu pusu kurmaya elverişli olmayan düz bir ovada karşılaştı. Çatışma esnasında özgürlük vadedilen köleler, düşmanlarını öldürmekle kalmamış; başlarını keserek ellerinde salımlamışlardı. Kartacalılar geri çekildiklerinde onları takip edip arkalarından saldırdılar. Çarpışmada yaklaşık iki bin Romalı öldürüldü. Kartacalılardan ise içlerinde Annō'nun ve süvari birliklerinin bulunduğu iki binden az kişi kaçarak kurtulabildi. Ordunun geri kalanı kılıçtan geçirildi.²⁹³

3.2.10. Leontini Muharebesi (İÖ 214)

İÖ 215 yılında Syracusae tiranı II Hierōn ölünce, yerine torunu Hierōnnymus geçti. Hierōn, elli yıl boyunca Roma'nın sadık müttefiki olmuştu. On beş yaşında tahta geçen torunu akrabalarının yönlendirmesiyle Romalılarla ittifakını bozdu ve Kartacalılarla bir antlaşma yapmaya ikna edildi. Bunun üzerine Hierōnnymus, Italia'daki Annibal'e ve Kartaca'ya görüşmeleri için elçiler gönderdi. Kartacalılar da Romalıları adadan uzaklaştırmak için bunu bir fırsat olarak gördüler. Annibal de Hippokratēs ve Epicydēs kardeşleri, ittifaklık konusunu görüşsünler diye Hierōnnymus'un yanına gönderdi.²⁹⁴

Hierōnnymus'un tiranlığı rağbet görmedi. İÖ 214 yılında Sicilia'nın batı şehirlerinden Syracusae'nin kontrolü altında bulunan Leontini kentinde suikasta uğradı. Hierōnnymus'un ölümünden sonra Hippokratēs ve Epicydēs, kıdemli görevlere getirildi. Leontini kenti, Syracusae'a karşı onlardan yardım istemesi üzerine Hippokratēs, dört bin paralı askerle ve firari Roma askerleriyle birlikte Leontini'ye gitti. Daha sonra Epicydēs de yardıma gitti ve birlikte kentin bağımsızlığını ilan ettiler (A4, P3).²⁹⁵

Sicilia'da yaşanan olaylar Romalıları rahatsız etmişti. Bunun üzerine İÖ 214 yılında üçüncü kez konsül seçilen Marcus Claudius Marcellus, durumu engellesin diye iki lejyonla birlikte adaya gönderildi. Marcellus'un emri üzerine Appius Claudius Pulcher de Roma filosuyla Syracusae'a yelken açtı.²⁹⁶ Hippokratēs, Leontini kentinden Roma müttefiki topraklara baskı yapmaya başladı. Bu-

293 Liv.XXIV. 14-16; Owens, 2017: 56-57.

294 Liv.XXIV. 27-30; XXV. 31; Plut. *Vit. Marc.* 13;19; Goldsworthy, 2000: 261-262.

295 Owens, 2017: 59.

296 Owens, 2017: 60.

nun üzerine Appius Claudius, Roma müttefiklerini korumak için kuvvetlerini gönderdi. Hippokratēs de Romalılara büyük bir saldırı düzenledi. Katliam haberini alan Marcellus, Sicilia'daki eylemlerinden dolayı, Hippokratēs ve Epicydēs'in sürgün edilmesi gerektiğini iletmeleri için elçilerini Syracusae'a gönderdi. Zaman geçmeden Marcellus kente ilerledi ve Appius Claudius'a karşı taraftan saldırıya geçmesini emretti.²⁹⁷

Kentin düşüşünden sonra, Marcellus, iki bin firari Romalı askeri yakaladı. Askerleri kırbaçlattıktan sonra kafalarını kestirterek korkunç bir şekilde cezalandırdı.²⁹⁸ Livius, Syracusae kentinin Romalılara yardım için sekiz bin asker gönderdiğini belirtir. Kentin düşüşünden sonra nüfusun tamamının katledildiği ve Romalıların mülklerine el koydukları gibi abartılı haberler Syracusae'a ulaşmıştı. Bu haberler kısa bir süre sonra, Syracusaelıların isyan etmesine sebep oldu.²⁹⁹

İÖ 215 yılında Hierōn'nun ölümü, İÖ 214 yılında Hierōnny-mus'un öldürülmesi ve Hippokratēs ve Epicydēs'in faaliyetlerinden sonra Syracusae'nın iç politikasında huzursuzluk ve kargaşa hâkimdi. Leontini çatışmasında Marcellus komutası altındaki sekiz bin asker, Romalıların kentin sakinlerini katlettikleri haberlerinin yayılması üzerine ilerlemeyi reddettiler. Fakat komutanlar onları Megara'ya ve sonra da Hippokratēs ve Epicydēs'in bulundukları Herbesus'a yürümeye ikna etti. Beş yüz Giritli okçuları da ordularına dâhil ettikten sonra Syracusae'a yürüyüşe geçtiler.³⁰⁰ Burada Leontini hakkında benzer söylentiler dolaştığı için insanlar Roma'ya düşmanca davranmaya başladılar. Bunun üzerine Kartacalılar, kontrolü elde etmek için mücadele etmeye başladı. Destekçilerinin sayısı artan Hippokratēs ve Epicydēs, Archradina'yı ele geçirip muhaliferi katletti. Livius'a göre kenti ele geçiren kardeşler, özgürlüklerini kazanan kölelerin ve serbest bırakılan mahkûmların yardımlarıyla praetor seçildiler.³⁰¹

297 Bagnall, 1990: 220–221; Goldsworthy, 2000: 261–262.

298 Owens, 2017: 60.

299 Liv.XXIV. 27–30.

300 Polyb. VIII. 3–7, 37; IX. 10; Liv.XXIV. 39; XXV. 31; Plut. Marc. 13–19; Lazenby, 1998: 115–119;

301 Liv.XXIV. 33; XXV. 23.

3.2.11. Syracusae Kuşatması (İÖ 213)

Sicilia'daki Roma ordusu komutanı Marcellus, İÖ 213 yılının ilk-bahar ayında Syracusae'ı kuşatmaya başladı. Kentin surları Arkhimedēs'in³⁰² geliştirdiği savunma mekanizmaları sayesinde iyi bir şekilde güçlendirildi. Marcellus, başlangıçta, kente hem karadan hem de denizden saldırmayı planlamıştı. Deniz kıyısına kadar uzanan surlara okçuları yerleştirmiş; karadan saldırıya geçmek için de surlara tırmanmaları için askerlerine büyük boyutlarda merdivenler inşa ettirmişti.³⁰³ Roma filosu surlara yaklaştığında Arkhimedēs'in mancınık düzenekleri filolara çok fazla zarar verdi ve Marcellus geri çekilmek zorunda kaldı. Karadaki mücadelelerde Pulcher'in ordusu surlara tırmanmayı başardı. Fakat surlardaki boşluklardan atılan oklara maruz kaldıkları için kendilerini kalkanlarıyla koruyarak geri çekilmek zorunda kaldılar.³⁰⁴

Zonaras, Arkhimedēs hakkında şunları ifade eder:

Bu adam icatları sayesinde taşları ve ağır silahlı askerleri havada sallandırdı ve bunları aniden indirip aniden yukarı çıkardı. Üzerindeki malzemeleriyle birlikte gemileri bile yukarı kaldırıp, tekrar aşağı indirdi ve bu şekilde sertçe suya çarpan gemiler batırıldı. Sonunda da inanılmaz bir şekilde tüm Roma filosunu yaktı. Bunu da güneşe doğru eğdiği bir tür aynayla yaptı. Güneş ışığını filoların üzerine yoğunlaştırdı ve hepsini tutuşturdu.³⁰⁵

Romalılar, kenti doğrudan saldırıyla ele geçiremeyince Marcellus, ordunun üçte ikisini yanına alarak Syracusae'a denizden ve karadan gelen tedarikleri kesti ve kenti erzaksız bırakmaya karar verdi. Pulcher ise ordunun geri kalan kısmıyla Kartacalılara destek sağlayan Helorus ve Herbesus gibi yerleri kuşatmaya başladı. Hyblaea kentini ise Syracusae gibi Romalılara karşı çıkan kentlere örnek teşkil etsin diye ele geçirdikten sonra yağmaladı ve kenti yerle bir etti.³⁰⁶

302 Matematikçi Arkhimedēs, İÖ y. 287 yılında Syracusae'da doğdu. İÖ 212/211 yılında Romalıların Syracusae kuşatması sırasında bir asker tarafından öldürüldü. Muhtemelen Aleksandrea'da eğitim görmüştü. Babası II. Hiero'yla sıkı ilişkilere sahip gökbilimci Phidias'tır. Bk. Vit. Dearch. IX. 9-12; Morris, 2007: 85-86; Rorres, 2007: 7-23; Rorres, 2011: 3-15.

303 Polyb. VIII. 3-7, 37; IX. 10; Liv. XXV. 31; Plut. Marc. 13-19; Bagnall, 1990: 220-225.

304 Owens, 2017: 61.

305 Zonar. 15. 9. 4. 1.

306 Bagnall, 1990: 220-225; Goldsworthy, 2000: 262-266.

Himilco, Syracusae'nın kuşatıldığı haberini alınca filosuyla birlikte Pachynus'tan Kartaca'ya döndü. Tüm adayı almanın zamanının geldiğini düşünen Hippokratēs, Epicydēs ve Annibal'in desteğini alan Himilco, yirmi bin piyade, üç bin süvari ve on iki filden oluşan ordusuyla Sicilia'a gitti. Karaya çıktıkları yerin yakınındaki Heraclea Minōa³⁰⁷, birkaç gün sonra da Agrigentum kentini ele geçirdi. Bu zaferler, Romalılar adadan çıkarmayı umut eden diğer şehirler için teşvik edici bir gelişmeydi. Özellikle, Syracusae'nın umutları oldukça yükselmiş, Hippokratēs ve Epicydēs, Himilco'yla kuvvetlerini birleştirip Romalılara savaş açmaya karar vermişlerdi. Kuvvetlerini ayıran kardeşlerden Epicydēs, Syracusae'da kalmaya devam ederken, Hippokratēs ise beklenmedik bir anda Marcellus'a saldırmak için Acrillae kentinin yakınlarına ordugâh kurmaya başladı. Fakat olan bitenin farkında olan Marcellus, zaman kaybetmeden ordugâhlarını kurmaya çalıştıkları sırada savunmasız ve hazırlıksız Syracusaelılara saldırdı. Plutarkhos'a göre Romalılar sekiz bin adamı öldürmüştü. Hippokratēs ve süvarileri kaçmayı başardı. Böylece Marcellus adadaki isyanı kontrol altına aldı ve Syracusae'a geri döndü.³⁰⁸

Marcellus'un zaferinden birkaç gün sonra, Hippokratēs ve süvarileri Himilco'ya katıldılar ve Anapus Nehri'nin yakınına ordugâh kurmak için Syracusae'a doğru ilerlediler. Aynı esnada Bomilcar da elli beş savaş gemisiyle Syracusae'a ilerledi.³⁰⁹ Livius'a göre Romalılar gelişi Syracusae'daki durumu değiştirdi. Romalılar, Bomilcar'ın donanmasından iki kat fazlasını getirince Bomilcar geri çekilmek zorunda kaldı. Himilco da muhtemelen kuvvetlerinin başarılı olamayacağını düşünerek geri çekildi.³¹⁰

3.2.12. Syracusae'ın Ele Geçirilmesi (İÖ 212)

İÖ 212 yılının bahar ayında, Marcellus büyük bir fırsat yakaladı. Bir firari, Romalılara Syracusaelıların Tanrıça Artemis onuruna üç gün sürecek bir festival düzenlediklerini ve Syracusaelılara Epicydēs'in bol miktarda şarap sağladığı bilgisini verdi. Marcellus, aldığı haberler üzerine her festivalde olduğu gibi erkeklerin sarhoş olaca-

307 Sicilya'nın güney kıyısında bir kent.

308 Plut. *Marc.* 13-19; Owens, 2017: 63.

309 Lazenby, 1998: 115-119; Goldsworthy, 2000: 262-266.

310 Liv. XXIV. 33-39; XXV.23-31.

ğını düşünerek surlara saldırmaya karar verdi. Gecenin belirlenen vaktinde Marcellus'un bin askeri dikkat çekmeden surlara tırmanmayı başardı ve sarhoş nöbetçileri öldürdü. Askerler, daha sonra trompetlerini çalarak kentin içlerine yürümeye başlayınca kent sakinleri kentin düştüğünü sanarak kendilerini dışarı attı.³¹¹ Marcellus'un yakaladığı fırsattan Zonaras şu şekilde bahseder:

Syracusae'a saldırarak hiçbir şey başaramadığını fark eden Marcellus, şu planı tasarladı: Syracusaelıların Galeagra adını verdikleri zayıf bir duvarı vardı. Daha öncesinde hiç fark edilmeyen bu duvar, yeni keşfedilmişti. Marcellus, tüm gece Syracusae halkının Artemis için yaptığı festivalin bitmesini bekledi ve bazı askerlerin bu duvara tırmanmasını istedi. Bu duvardan tırmanan askerler içeriye girer girmez kapıları açtılar. Hem dışarıdaki hem de içerideki askerler, mızraklarını kalkanlarına vurarak haykırdılar. Hayrete düşen sarhoş halk paniğe kapıldı. Bunun üzerine Marcellus, Achradina dışındaki yerleri yağmaladı ve ele geçirdi. Daha sonrasında da Syracusae'nın geri kalanını zapt etmeyi başardı.³¹²

Syracusae'in doğusundaki Ortygia'da bulunan Epicydēs olanların haberini alınca, sadece birkaç adamın surlara tırmandığını düşünmüştü. Lakin olayların farkına vardığında Epipolae kenti kaybedilmişti. Bunun üzerine Achradina kentine çekildi.³¹³

Marcellus'un başarısına rağmen -Epicydēs, Achradina kentinde Syracusaelılar Philodemus'un komutasında ve iç yolları kontrol altında tutan Euryalus hisarı Argos'un himayesinde olduğu için kentin tamamı güvence altına alınamadı.³¹⁴ Euryalus'un ele geçirilmesi Romalılara rahat nefes aldırdı ve peşine Marcellus, Achradina kentini ele geçirmek için hazırlık yapmaya başladı. Fakat kıtlıkla başa çıkmak için farklı yerlerde ordugâh kuran Epicydēs, Hippokratēs ve Himilko tarafından geri püskürtüldü.³¹⁵

Sonbahara doğru ortaya çıkan hastalık, her iki orduyu da perişan etti. Ancak durum o kadar vahim bir hâl almıştı ki hastalıktan acı çekmektense kılıçlarıyla kendilerini öldürmeyi yeğlediler. Hastalığın Kartacalıların ordusu üzerinde etkisi yıkıcıydı. Syracusaelı

311 Polyb. VIII. 3-7, 37; IX. 10; Liv.XXV.23-31; Lazenby, 1998: 115-119.

312 Zonar. 15. 5.1.

313 Liv.XXIV. 33-39; XXV.23-31; Owens, 2017: 66.

314 Owens, 2017: 66.

315 Bagnall, 1990: 220-225; Goldsworthy, 2000: 262-266.

birlikler komşu kasabalara kaçtı. Himilco ve Hippokratēs’le beraber pek çok Kartaca askeri öldü.³¹⁶ Bu felakete rağmen Achradina ve Ortygia kentleri direnmeye devam etti. Yardım için Kartaca’dan filosuyla yola çıkan Bomilkar, bilinmeyen bir sebepten dolayı tedarikleri adaya ulaştıramadı. Savaşmak yerine kaçmayı seçen Bomilkar, Sicilia’daki savaşın gidişatını değiştirmişti. Kartaca filolarının geri çekildiğini gören Epicydēs, Syracusae’ı terk etmeye karar verdi ve Agrigentum’a yelken açtı. Olaylardan haberdar olan Syracusae çevresindeki Sicilia kuvvetleri savaşa devam etmeme kararı aldılar. Daha sonra Sicilia kuvvetleri, kentin savunucularıyla görüşmeler yaptı ve Marcellus’a kenti teslim etmek istediklerini söylemeleri için elçiler göndermeye karar verdiler. Bu durum Syracusae’da kargaşa çıkmasına sebep oldu ve pek çok Syracusaeli katledildi.³¹⁷ Bunun üzerine Marcellus, Achradina ve Ortygia kentlerini kontrol altına aldı. Uzun kuşatma sonrasında şehir savunmasında büyük rol oynayan Arkhimedēs de kimliği belirsiz bir asker tarafından öldürüldü. Böylece Syracusae kenti tamamen ele geçirildi.³¹⁸ Plutarkhos, Syracusae kuşatmasının önemli isimlerinden biri Arkhimedēs’in ölümünü haber alan Marcellus’un üzüntüye boğulduğunu söyler.³¹⁹ Zonaras ise Arkhimedēs’in ölümünden şöyle bahseder:

Romalılar, aralarında Arkhimedēs’in de bulunduğu pek çok kişiyi öldürdüler. O, bazı çizimler tasarlıyordu ve düşmanın yaklaştığını fark edince “bana saldır ama çizgimi bozma!” diye haykırdı. Bu söz düşmanı sinirlendirdi ve onu oracıkta öldürdü.³²⁰

Zonaras savaş sonrasında olan biteni şöyle yorumlar:

Marcellus’un Syracusae kentini ele geçirip, Sicilia’nın geri kalanını zapt etmesi üzerine büyük övgü topladı ve aynı zamanda konsül olarak atandı. Romalılar, ikinci konsül olarak bir zamanlar oğlunu öldüren Torquatus’u aday gösterdiler. Ancak onun “benim titizliğim ne size ne de sizin hatalarınıza katlanamaz” demesi üzerine Valerius Laevinus’u konsül seçti. Marcellus, Sicilia’yı terk ettikten sonra Kartacalılar, oraya süvarilerini gönderdiler. Birkaç savaş kazanıp, bazı bölgeleri de ele geçirdiler. Eğer praetor Cornē-

316 Lazenby, 1998: 115-119; Goldsworthy, 2000: 262-266; Owens, 2017: 67.

317 Owens, 2017: 68.

318 Owens, 2017: 68.

319 Plut. *Marc.* 19. 4.

320 Zonar. 15. 5. 1.

lius Dolabella onlara karşı gelmeseydi Kartacalılar, tüm Sicilia'ya boyun eğdireceklerdi.³²¹

3.2.13. II. Beneventum Muharebesi (İÖ 212)

İÖ 212 yılında Romalılar, Capua yakınlarındaki toprakların ekilmesini yasakladı. Bu esnada Samnium'daki konsüller Fulvius Flaccus³²² ve Appius Claudius Pulcher, Beneventum kuşatması için hazırlık yapıyorlardı. Capualılar, Romalıların topraklarını ekip biçmesine yasak koyduklarından Tarentum'daki Annibal'e komşu topluluklardan yiyecek göndermesini talep etmek için bir haber gönderdiler. Bunun üzerine Annibal Bruttium'daki Annō'ya Campania Bölgesi'ne ilerlemesi ve Capua'ya bol miktarda yiyecek sağlaması emrini verdi (A1, P27).³²³ Annō, ordusuyla Campania Bölgesi'ne ilerledi ve Beneventum yakınlarında ordugâh kurdu. Buradan Capua kentine yiyecek tedarik etmek için hazırlıklara başladı. Kartacalılar komşu topluluklardan dört yüz at arabası ve birkaç sığır topladı. Annō bu habere öfkeleni ve Capualıları bir ziyafete davet etti. Romalılar, durumdan haberdar olunca Fulvius Flaccus, Appius Claudius'u yardıma çağırarak Beneventum'a ilerledi ve Annō'nun ordugâhına saldırdı.³²⁴ Livius, Kartacalıların kararlı ve casaretle Romalılarla başa çıkamadıklarını, Kartacalıların on binin üzerinde asker kaybettiğini, yedi bin Campanialının ele geçirildiğini ve ordugâhın yağmalandığını ifade kaydetmiştir.³²⁵ İÖ 212 yılında, Annō'nun Beneventum'daki yenilgisini haber alan Capua halkı ikinci kez Annibal'e yardım çağrısında bulundular. Annibal çağrı üzerine iki bin süvari gönderdi.³²⁶

3.2.14. Capua Kuşatması (İÖ 212)

Konsüller, Capua topraklarına baskı yapmak yerine Capualıların hasatlarını yok etmeye çalışıyorlardı. Bu nedenle karşı saldırıya

321 Zonar. 15. 5. 1.

322 Fulvius Flaccus, İÖ 182 yılında *Iberia*'ya *praetor* olarak gönderilmiştir. Öte yandan *Keltiberia*lılara karşı oldukça başarılı işler gerçekleştirmiştir (Liv. XL. 18. 6. XL. 39. 1). Fulvius, eyaletten ayrılmadan önce, *Iberia*'da bir tapınak inşa ettirmek istemiş ve Fortuna Equestris onuruna bir tapınak inşa ettirmiştir (Liv. XL. 44. 9-10).

323 Liv. XXV. 13-14; Bagnall, 1990: 249; Lazenby, 1998: 112-113.

324 Owens, 2017: 70.

325 Liv. XXV. 13-14.

326 Goldsworthy, 2000: 233-235.

yeteri kadar önlem almamışlardı. Romalılar tarlaları yağmalarken, Magō komutasındaki Kartaca süvarisi ve Capualılar, ani bir saldırıyla bin beş yüz Romalıyı öldürdüler. Bu zafer Capualılara, Romalılara galip gelebilecekleri düşüncesini aşıladı. Romalılar ise daha temkinli olmak için önlemler almaya karar verdiler.³²⁷

Annibal, Capualı müttefiklerine bizzat yardım etmek istediği için ordugâhından ayrılarak Capua'ya yakın bir yere ulaştı ve Roma ordusuyla karşı karşıya geldi. Lucania'dan Tiberius Sempronius Gracchus, Fulvius Flaccus ve Appius Claudius'a destek vermek üzere orada hazır bulunuyordu. Livius, savaşın ilk safhasında Kartacalı süvarilerin ileri atılması üzerine Romalı süvarilerin de karşı saldırıya geldiğini nakleder.³²⁸ Romalıların daha fazla kayıp vermesine rağmen çarpışma sonuçsuz kaldı ve her iki taraf ordugâhlarına çekildi. Annibal'ın Capua yakınlarında görülmesi Romalıların kuşatma planlarını bozdu ve konsüller Capua'dan uzaklaşmaya karar verdiler. Fulvius Flaccus, Cumae yönüne doğru ilerlerken Appius Claudius ise Lucania'ya doğru yürüdü. Romalıların ordugâhlarını boşaltıp farklı yönlere ilerlediklerini öğrenen Annibal, başlarda hangi orduyu takip edeceğine emin olamasa da Appius'un peşinden gitmeye karar verdi. Annibal'ın Appius'un peşine düşmesi, Romalılara önemli bir yenilgi yaşattı.³²⁹

Livius'a göre aynı yıl, fiziksel özellikleri ve cesaretiyle göze çarpan Marcus Cenuenius Paenula, hizmet süresini tamamladı.³³⁰ Buna rağmen İÖ 212 yılının praetorlerinden Publius Cornēlius Sulla'ya övgü dolu sözler söyledikten sonra, kendisine, beş bin asker verildiği takdirde Annibal'ın taktiklerini savuşturabileceğini ve Kartaca ordusunu yenebileceğini iddia etti. Bunun üzerine Senato Paenula'yı destekleme kararı aldı ve onun komutası altına sekiz bin asker verdi.³³¹

Yürüyüş esnasında gönüllü askerler de toplayan Paenula'nın ordusu Lucania'a vardığında on altı bin kişiye çıkmıştı. Kısa süre sonra savaş başladı. Çarpışma başladığında korkuya kapılan ve yenilirse utanç duyacağını düşünen Paenula kendisini düşmana öldürttü. Paenula'nın ölümü çarpışmanın (savaşın) gidişatını de-

327 Polyb. IX. 4-7; Liv. XXV.15-22; XXVI. 1-9.

328 Liv. XXV.15-22; XXVI. 1-9; Owens, 2017: 71.

329 Owens, 2017: 72.

330 İÖ 212.

331 Liv. XXV.15-22; XXVI. 1-9.

ğıştirdi ve Roma ordusu yön değıştirerek kaçımaya başladı. Fakat Annibal'in süvarileri onların kaçmalarına izin vermemeye kararlıydı. Savaş sonucunda on altı bin askerden yalnızca bini katliamdan kaçıp kurtulabildi.³³²

Konsüllerse Capua kuşatmasını sürdürmekteydiler. Capualılar Romalılara saldırsalar da başarılı olamadılar. Nihayetinde Capualılar kentin içerisine hapsedildiler. Bu sırada konsüller herhangi bir kent sakininin mart ayının ortasına gelmeden önce eşyalarıyla kenti terk etmesine izin verdiler. Ancak bu tarihten sonra kalanların ya da ayrılanların düşman ilan edileceğini de belirttiler. Capualılar bu teklifi küçümseyerek reddettiler.³³³

3.2.15. I. Herdonea Kuşatması (İÖ 212)

İÖ 212 yılında Annibal, Apulia kentinden umudunu kesmek üzereydi. Gnaeus Fulvius Flaccus, Kartacalıların üzerine doğru giderken karşılaştığı bazı topluluklara saldırdı. Flaccus, başlangıçta eylemlerini dikkatli bir şekilde yürütüyordu ancak sonraları ganimetler biriktikçe dikkatini dağıttı; askerleri de asileşti.³³⁴ Bunu fırsat bilen Annibal, Capua ve Campania'daki müttefiklerinden destek alarak Apulia'ya doğru yürüdü. Flaccus, Herdonea kentindeyken, Annibal'in yaklaştığı haberini duydu.³³⁵ Livius'a göre Annibal çarpışma başlamadan önce üç bin piyadesini çevredeki ormanlara ve çiftliklere dağıttı. Magō'ya da düşmanın kaçabileceği yollara süvari yerleştirmesini emretti.³³⁶ Ertesi günün şafak vakti Annibal savaş teklifi yaptı ve hevesli Romalılar da bunu kabul ettiler. Ancak Roma ordusunun safları düzensizdi. Birinci lejyon ve müttefik birlikleri sol kanada, geniş bir şekilde yerleştirildi. Dolayısıyla sayılarının yoğunluğu azalmıştı. Subaylar durumun farkına varıp düzeltmeye çalışsalar da askerler emirlere uymadı. Annibal bu durumdan yararlandı ve ilk saldırıda Roma hattını kırdı. Durumu fark eden Fulvius iki yüz süvarisiyle birlikte kaçtı. Ordunun geri kalanı kenarlardan sıkıştırılarak katledildi; on iki bin askerden yaklaşık iki bini hayatta kalmayı başardı.

332 Polyb. IX. 4-7; Liv. XXV.15-22; XXVI. 1-9; Owens, 2017: 72.

333 Owens, 2017: 73.

334 Liv. XXV. 20-21; XXVI. 2-3; XXVII. 1. 3-15; Lazenby, 1998: 114; Owens, 2017: 74.

335 Owens, 2017: 74.

336 Liv. XXV. 20-21; XXVI. 2-3; XXVII. 1. 3-15.

Yenilgiden kaçarak hayatta kalanlara tepkiler yağıyordu. Askerler, tıpkı Cannae’da olduğu gibi cezalandırıldı ve Gaius Sulpicius’un ordusunda savaş boyunca kalmaları için Sicilia’ya gönderildiler. Ayrıca kasabalarda kışlamaları yasaklandı, kasabalardan en az on altı kilometre uzaklıktaki yerlerde ikamet etmek zorunda bırakıldılar. Öte yandan, Flaccus’a ordusunu ziyan ettiği için dava açıldı. Bu davaya öncülük eden Gaius Sempronius Blaesus, mecliste ona şiddetle saldırdı. Flaccus tüm hatanın orduda olduğunu söyleyerek kendisini savunsa da şahit olarak çağrılan askerler Flaccus’u kaçarken gördüklerini ve askerlerini yüzüstü bıraktığını belirttiler.³³⁷ Mahkeme, suçlu bulunan Flaccus’a para cezasını uygun gördü. Ancak halk o kadar öfkelenmişti ki buna razı olmadı. Tribunoslar da müdahale etmeyi reddetti. Balaeus da onun ihanetle suçlanmasını istedi. Bunun üzerine Capua’da faaliyet gösteren Flaccus’un kardeşi Quintus, onu savunmak için Roma’ya dönmek istedi. Lakin Senato, devletin çıkarlarını koruması için Capua’da kalmasını söyleyerek talebini reddetti. Sonuç olarak Flaccus, yeni duruşmadan bir gün önce gönüllü olarak sürgüne (Tarquinii) gitmeye karar verdi.³³⁸

3.2.16. I. Tarentum Kuşatması (İÖ 212)

Beneventum kuşatmasına devam eden Annibal, Cannae ve Trasimenus Muharebeleri’nden sonra ele geçirdiği Tarentumlu beş soylu genci kibar bir şekilde evlerine gönderdi. Bu jestiyle Tarentumlu çoğu vatandaşın bağlılıklarını kazandı ve hükûmetlerini kontrol altına aldı. Tarentumlular, eğer bizzat gelirse Annibal’e kentlerini elleriyle teslim edecekleri güvencesini verdiler. Tarentum kenti, güneydeki en önemli ve en zengin kentti. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Annibal, Tarentumlu gençlerle tekrar görüşükten sonra uygun zamanda kentlerine geleceğini söyledi (A1, P19).³³⁹ Fakat Annibal, kente ulaştığında buradaki siyasi durumlar değişmişti. Zira kontrol Romalıların eline geçmişti. Annibal’in gelmesinden birkaç gün önce, İÖ 215 yılında praetorluk yapan Marcus Valerius Laevinus Philippos’un herhangi bir hareketine karşılık Brundisium’u, Marcus Livius ise Tarentum’u korumakla görevlendirildi. Laevi-

337 Liv. XXV. 20-21; XXVI. 2-3; XXVII. 1. 3-15; Lazenby, 1998: 114.

338 Owens, 2017: 75.

339 Polyb. VIII. 24-29; Liv. XXV.7-11; XXVII. 12. 1-2; XXVII. 15. 4; XXVII. 16; Plut. Vit. Fab. 22; Bagnall, 1990: 245-247.

nus, tüm yaşı gelmiş erkekleri kayıt altına aldı ve Annibal'e engel olmaları için kentin girişine ve surlarına yerleştirdi. Annibal kenti almaya kalkışmadan Metapontum'a (Metaponto) geçti.³⁴⁰

İÖ 212 yılında Annibal, Roma'daki Tarentumlu rehinelerin kırbaçlandıktan sonra idam edilmesi üzerine kenti ele geçirdi. Tarentum halkı ve soyluları, esirlere yapılan muameleleri gördükten sonra kenti Annibal'e teslim etmek için gizli bir anlaşma yaptılar.³⁴¹ Soylulardan Philomenus ve Nico, avlanmaya gider gibi yapıp gece vakti Annibal'ın ordugâhına ulaştılar. Annibal'le görüşükten sonra Tarentum halkına tam özgürlük verilmesi, kendi kanunlarını düzenlemeleri ve Kartaca'nın garnizonu olmamaları şartlarıyla antlaşma yaptılar.³⁴²

Görsel 7: Jacopo Ripanda'nın Kapitalin Müzesi'nde Sergilenen "Annibal İtalya'da" Tablosu.

340 Polyb. VIII. 24-29; Liv. XXV.7-11; XXVII. 12. 1-2; XXVII. 15. 4; XXVII. 16; Plut. Vit. Fab. 22.

341 Goldsworthy, 2000: 229; Owens, 2017: 76.

342 Polyb. VIII. 24-29; Liv. XXV.7-11; XXVII. 12. 1-2; XXVII. 15. 4; XXVII. 16; Plut. Vit. Fab. 22.

Annibal yaklaşık on bin ağır ve hafif silahlı süvariden oluşan karma bir ordu oluşturup Tarentum'a ilerledi ve yirmi stadion³⁴³ uzaklıktaki bir nehrin kıyısında durdu. Marcus Livius ise verilen ziyafette sarhoş olmuştu. Komplocu Philomenus ve Nico, kentin içindeki organizasyonlarını tamamladıktan sonra Annibal ve ordusuna kentin kapılarını açtılar. Annibal, ordusuyla ve onu destekleyen Tarentumlularla birlikte kentin agorasında toplanırken, Romalıları destekleyenler ise kaleye ilerledi. Kartacalılar karşılarında çıkan Romalı askerleri öldürmeye başladılar. Ancak Metapontum'dan gelen tedarikle toparlanan Romalılar karşı saldırıya geçince Kartacalılar Tarentum'da bir garnizon bırakarak geri çekildiler. Fakat kış aylarında kenti ele geçirdiler. Tarentum'un kalesiyse İÖ 209 yılında tekrar ele geçirilinceye kadar direnmeye devam etti.³⁴⁴

Kartacalıların Ibera'daki yenilgisinden sonra Romalılar Ebro Nehri'nin kuzey toprakları üzerindeki kontrolleri güçlendi ve Kartacalılar tarafından tutulan nehrin güneyine etkili bir şekilde baskı yaptılar. İÖ 212 yılında Saguntum'u tekrar ele geçirdiler. Bununla birlikte Roma Devleti, çoğunlukla Italia ve Sicilia üzerindeki savaşlara odaklanmıştı. Hâl böyle olunca Ibēria'daki kuvvetlerini erzak ve tedarikten mahrum bıraktılar (A2, P3).³⁴⁵

3.2.17. Baetis Muharebesi (İÖ 211)

Roma, Philippos'la mücadele etmek için Aetolian League'yle³⁴⁶ ittifaka girdi. Bu olaylar, Kartaca'nın Italia'daki başarısının sonunu getirdi. Bu dönemde Kartaca'nın tek başarısı, Ibēria'da Annibal'in kardeşlerinin Publius ile Gnaeus Scipiō'nun komutasındaki Roma ordularını yok etmeleridir.³⁴⁷ İÖ 211 yılında, Romalı kardeş komutanlar Publius ile Gnaeus Scipiō, Ibēria'daki savaşı sonlandırmak ve Kartacalılara büyük bir yenilgi tattırmak amacıyla sefer düzenlediler. Scipiō kardeşlere karşı üç Kartaca ordusu hazırlık yapıyordu. Bunlardan ikisi Asdrubal Giscō ve Annibal'in küçük kardeşi Magō tarafından kumanda edilirken, Annibal'in diğer kardeşi Asdrubal ise üçüncü orduyu komuta ediyordu. Romalıların yakınında olmak için

343 1 stadion 183m, 20 stadion yaklaşık 3.660m.

344 Bagnall, 1990: 245-247; Lazenby, 1998: 110-112; Goldsworthy, 2000: 229-233; Owens, 2017: 79.

345 Liv.XXV. 32-39; Goldsworthy, 2000: 251-253.

346 Hellas'ta Aetolia merkezli konfederasyon.

347 Dorey-Dudley, 1968: 79.

İspanya'da bulunan ama yeri tam olarak belli olmayan Amtorgis kenti civarında yer alan Baetis Nehri'nin yakınına ordugâh kurdular.³⁴⁸

Scipioların planı, Kartaca kuvvetlerini hızlı bir şekilde yenerek savaşa son vermektir. Livius'a göre Romalı kardeşler birlikte Amtorgis'e doğru ilerlediler. Gnaeus Scipiō, Asdrubal'le çarpışmak için orada kalırken, Publius Scipiō da Giscō ve Magō'yla savaşmak için yürüyüşe devam ettiler. Güçlerini ayırma kararı büyük bir taktik hatasıydı ve felaketle sonuçlandı.³⁴⁹

Asdrubal, Roma ordusunun sadece küçük bir kısmının kendisine doğru ilerlediğini öğrenince onların komutanlarıyla gizli görüşmeler yaptı ve Romalıları yüzüstü bırakıp, yurtlarına dönmeleri için rüşvet verdi. Ordusunun çoğunu kaybeden Gnaeus, savunmasız kalınca kardeşi Publius'a da katılamadı ve geri çekildi.³⁵⁰ Bu esnada Publius Scipiō, Magō ve Giscō'nun ordugâhlarına ilerlerken, ordusu daha sonraları Roma'yla ittifak kuracak Numidialı Masinissa'nın askerleri tarafından saldırıya uğradı. Hemen sonrasında Kartacalılar saldırıya geçtiler. Romalılar bulundukları hattın dışına çıkamadıklarından erzak tedarik edemediler. Publius, Kartacalıların ordularına yedi bin beş yüz Suesetaniyalı takviye yaptıklarını işitince harekete geçmeye karar verdi. Ordugâhlarını koruması için Tiberius Fonteius'un komutası altına bir garnizon bırakarak, takviye edilen Ibēria kuvvetlerini durdurmak için hazırlandı.³⁵¹

İki ordu kuvvetlerini konuşlandırmamasına rağmen avantaj Romalılardan yanaydı. Ancak Masinissa'nın Numidia süvarileriyle gelişi, durumu önemli bir şekilde değiştirdi. Numidialılar, her iki kanattan Romalıları saldırmaya başlayınca, karışıklığa ve şaşkınlığa yol açtılar. Hemen sonrasında Magō ve Giscō Kartacalı piyadeleriyle gelince de etrafı çevrilen Romalılar kargaşa içine düştüler. O esnada atına binip askerlerini bir araya toplamaya çalışan Publius bir mızrak darbesiyle öldü. Onun ölüm haberi savaş alanına yayılınca, Romalıların direnişi çöktü ve tarumar edildi (A2, P4), (A2, P5).³⁵²

Kazandıkları zaferin tüm avantajlarından yararlanmak isteyen Magō ve Giscō, askerlerini dinlendirdikten sonra Asdrubal'e ka-

348 Owens, 2017: 80.

349 Liv.XXV. 32-39.

350 Lazenby, 1998: 129-132; Owens, 2017: 80.

351 Bagnall, 1990: 204-205; Lazenby, 1998: 129-132; Goldsworthy, 2000: 251-253.

352 Owens, 2017: 81.

tılmak için yürüyüşe geçti. Publius'un yenilgisi oraya ulaşmadan önce gelmiştir. Magō ve Giscō'nun ordularının geldiğini gören ve Publius'un yenildiğini öğrenen Gnaeus, tek seçeneğinin geri çekilmek olduğunu fark etti ve geceleyin ordusuyla birlikte ordugâhı terk etti. Fakat ertesi gün Romalıların gittiklerini fark eden Kartacalılar, Numidia süvarilerini peşlerinden gönderdi. Kartaca süvarileri gece yarısından önce Romalıları yakaladı. Scipiō, hafif piyadelerini Yaşlı Pilinius'un Ilorci olarak adlandırdığı³⁵³ alçak bir tepeye yerleştirdi. Scipiō, buraya ordu teçhizatını yerleştirerek süvarilerin küçük bir kısmını da etrafına konuşlandırdı. Başlangıçta bu düzenleme Kartaca süvarisini geri püskürtmede etkili oldu fakat Kartacalıların piyade gücü gelince durum değişti (A2, P4), (A2, P5).³⁵⁴

Romalılar sayılarının azlığı nedeniyle Kartacalılara fazla direnemeseler de gereksiz eşyalarıyla eyerleri bir araya yığarak savunma duvarı inşa ettiler. Tepeyi kolaylıkla tırmanan Kartacalılar yeni yapıyı görünce durdular. Komutanları, ileriye gitmelerini emredince savunmalarını yıktılar ve Gnaeus da dâhil olmak üzere tüm Romalıları katlettiler. Kaçarak kurtulmayı başaran Romalılar, Scipiō'nun ordugâhı koruması için geride bıraktığı Tiberius Fonteius'a katılmak için ilerlediler. Livius, Gnaeus'un ölümü üzerine iki ayrı anekdot aktarır: İlkinde Gnaeus, Kartacalılarla yapılan ilk karşılaşmada öldürülmüştür. Diğerindeyse Scipiō ve askerleri yakınlarda bir kuleye kaçmış, Kartacalılar kulenin kapılarını kıramadığı için kuleyi ateşe verince Scipiō ve diğer Romalı askerler yanarak ölmüştür.³⁵⁵

Scipiō kardeşler, Ebro Nehri'nin yakınlarında tedarik ve destekten mahrum kalmalarına rağmen Kartacalılara tehdit oluşturmuşlar ve onlara temin edilen kaynakların ulaşımını kısıtlamışlardır. Böylesine başarılar kazanan Scipiō kardeşlerin, bu iki savaşta yirmi dokuz gün arayla öldürülmeleri talihsiz bir sonudur.³⁵⁶ Appianos da eserinde kardeşlerden övgüyle bahseder (A3, P23). Zonaras ise olayları şöyle özetler:

Bundan sonra Marcellus, Syracusae kuşatmasına devam etti. Annibal ise zamanını Calabria'da geçirdi. Konsüller, Capua yakınlarında

353 Plin. HN. III. 1. 9. Burası muhtemelen *Iberia*'da *Murcia* Bölgesi'nde *Lorqui* olarak adlandırılan yerdir. Bk. Owens, 2017: 81.

354 Liv. XXV. 32-39; Bagnall, 1990: 204; Goldsworthy, 2000: 253.

355 Liv. XXV. 32-39; Owens, 2017: 82.

356 Bagnall, 1990: 204-205; Goldsworthy, 2000: 251-253.

bir gerileme yaşadılar; Gracchus, Lucania'da can verdi. Tarentum ve diğer kentler ayaklandı. Öte yandan, her iki Scipiō da öldü. Bu olaylardan sevinç duyan Annibal, Capua'ya yardım etmeyi üstlendi ve Beneventum'a kadar ilerledi. Daha sonra, Gracchus'un ölümü nedeniyle Claudius'un Samnium'dan Lucania'ya döndüğünü öğrenince, Romalıların o bölgelerin kontrolünü ellerine geçireceğinden korkarak daha fazla ilerlemedi. Scipiōların ölümü üzerine tüm Ibēria kargaşa içine girdi; kimi kentler gönüllü olarak Kartacalılara teslim oldular, kimileri de mecburiyetten bunu yaptılar. Lakin daha sonraları tekrar Romalılardan taraf oldular.³⁵⁷

3.2.18. Capua'nın Ele Geçirilmesi (İÖ 211)

İÖ 211 yılının yeni konsülleri Publius Sulpicius Galba ve Gnaeus Fulvius Centimalus, 15 Mart'ta göreve başladılar. Zaman geçmeden Senato toplandı ve ordu dağılımını yapıp savaş rotalarını tartıştı. Roma'nın ilk hedefi Capua kentini geri almaktı. Romalılar Capualıların yaptıkları hatalara öfkeli oldukları ve aynı zamanda diğer kentler Capua kentini örnek alıp onun izinden gittikleri için burayı geri almak istiyorlardı. Böylece diğer kentlerin Roma'ya yeniden saygı duyacaklarını düşünüyorlardı. Quintus Fulvius Flaccus ve Appius Claudius görevlerinde bırakıldı ve aralıksız olarak kuşatma yapmaları emredildi. Kente doğrudan saldırı yaparak ele geçirme girişiminde bulunulmasına rağmen kent abluka altına alınmış ve yiyecek kaynakları kesilmişti. Romalıların sıkı denetiminden dolayı elçiler Annibal'e haber gönderemediler. Fakat bir Numidialı her şeyi aşarak Annibal'e ulaşmayı başarmıştı.³⁵⁸ Bu ufak başarı, savunucuların ruhlarını yüceltti ve Roma hatlarına baskı yapmak için cesaret verdi. Romalılar, Capualılara karşı piyadelerini ve süvarilerini kullanarak onları kentlerin surlarına kadar sürükledi ve üstünlük kazandı.³⁵⁹

Bir taraftan Tarentum kentini ele geçirmek isteyen, öte yandan da Capua kentini kaybetmek istemeyen Annibal ikilemde kaldı. Bruttium'da süvarilerini, ağır silahlı kuvvetlerini ve piyadelerini (Livius'a göre ayrıca otuz üç fili) düzenledi ve Campania Bölgesi'ne doğru ilerledi. Romalılar tarafından fark edilmeden Tifata Dağı'nın

357 Zonar. 15. 5. 1.

358 Polyb. IX. 4-7; Liv. XXV. 15-22; XXVI. 1-16; Bagnall, 1990: 252; Goldsworthy, 2000: 233-235.

359 Bagnall, 1990: 249-252; Owens, 2017: 84.

arkasındaki vadiye ulaşmayı başardı. Daha sonra, Capua'nın yaklaşık on kilometre güneydoğusunda, Appia yolu üzerinde bulunan Calatia Bölgesi'nde müstahkem bir konumu ele geçirdi.³⁶⁰

Annibal, süvarileri ve piyadeleriyle saldırıya geçer geçmez Bostar ve Magō komutası altında şehri koruyan garnizon da şehrin içinden saldırdı. Bir taraftan Annibal'in, öte taraftan savunucuların saldırısı Roma hatlarını şaşkına çevirdi. Appius Claudius, Capua'nın savunucularına odaklandı. Fulvius Flaccus, Annibal'i durdurmaya çalışırken Fulvius Flaccus'un kardeşi Gaius, müttefik süvarileriyle Volturnus'a doğru pozisyon aldı. Nero ise süvari lejyonlarıyla Suesula yolunu tuttu.³⁶¹ Çarpışmalar başladığında İberialı birliğin katledilmesini ve Romalıların savunma için sarf ettikleri gayreti gören Annibal, saldırmayı bıraktı ve askerlerini geri çekti. Romalı askerler, peşlerinden gitmek istese de Fulvius, Annibal'in ve Capualıların ne kadar az şeyler başarabildiğini görünce zafer kazandığını sandığı için gitmelerine izin vermedi. Livius, bu çarpışmada, Annibal'in sekiz bin askerinin, Capualılarında üç bin kayıp askerinin olduğunu kaydeder.³⁶² Diğer hesaplamalarda bu rakamlar abartılsa da o kadar büyük bir çarpışma değildi. Bu, şehrin yıkılmasından önce Romalılar, Kartacalılar ve Capualılar arasında yaşanan son savaşı.³⁶³ Zonaras, Capua kentinin ele geçirilmesini şöyle izah eder:

Bu esnada Capua kenti Romalılar tarafından alındı. Annibal'in Latium'u geçip Tiber Nehri'ne ulaştığı Roma yürüyüşü bir işe yaramadı. Roma halkı gerçekten korkmuştu. Fakat konsüllerden birinin Capua'da kalmasına ve diğerinin savunmaya gelmesine oy verdiler. Claudius yaralandığı için Capua'da kalırken, Flaccus ise aceleyle Roma'ya gitti.³⁶⁴

Annibal, Roma yakınlarında gösterisini yaptıktan sonra tekrar Güney Italia'ya çekildi. Capua, Romalılar tarafından düşürüldü. Roma'nın Capua kentini ele geçirmesi savaşta önemli bir dönüm noktasıydı. Çünkü Annibal Italia'nın en verimli bölgesinde (Campania) yer alan Capua kentini ve önemli bir müttefikini kaybetmişti.³⁶⁵

360 Polyb. IX. 4-7; Liv. XXV. 15-22; XXVI. 1-16; Lazenby, 1998: 112-114, 121-124.

361 Polyb. IX. 4-7; Liv. XXV. 15-22; XXVI. 1-16; Owens, 2017: 84.

362 Liv. XXV. 15-22; XXVI. 1-16.

363 Owens, 2017: 85.

364 Zonar. 15. 6. 1.

365 Dorey-Dudley, 1968: 79.

Livius'a göre Atellani, Sabatini ve Calatini olarak adlandırılan bazı Capualılar, düşmandan yana olmayı seçmiş ve Annibal'in yanına kaçarak onun ordusuna katılmıştır.³⁶⁶ Kenti teslim alan Roma, kendisine ihanet eden bu şehirlerin önde gelen vatandaşlarını -özellikle isyandan sorumlu tutulanları- idam ettirdi (A1, P28).³⁶⁷ Roma, Capua kentini yok etmedi, yalnızca topraklarına el koydu. Özgür halkın, yabancıların ve zanaatkârların özerk olmadan yerlerinde kalmalarına izin verdi; geri kalan nüfusuysa köle olarak sattı.³⁶⁸

İÖ 210 yılında Apulia ve Samnium'da faaliyet gösteren Claudius Marcellus, Kartacalılara ve onların müttefiklerine karşı önemli başarılar elde etti. Marcellus, yurttaşları tarafından ihanete uğrayan Apulia'daki Salapia'yı geri kazandı. Dahası üç bin Kartacalı askeri öldürerek Samnit kasabaları Marmoreae ve Heles'i aldı. Roma, askerlerine başarılarının karşılığı olarak altmış bin kile buğday,³⁶⁹ yirmi sekiz bin kile³⁷⁰ arpa verdi. Fakat Romalıların Apulia Bölgesi'nin yakınlarında yer alan Herdonea kentinde yaşadıkları korkunç yenilgi nedeniyle bu başarı dengelendi (A1, P22).³⁷¹

3.2.19. II. Herdonea Kuşatması (İÖ 210)

Herdonea kenti, Romalıların Cannae yenilgisinden sonra isyan etmiş ve Annibal'le ittifak kurmuştu. Livius, Gnaeus Fulvius Centumalus'un Herdonea yakınlarına ordugâh kurduğunu, Annibal'in Bruttium'a çekildiğini ve Kartacalıların Salapia'yı kaybettikleri haberini kente ileterek kent halkının bağlılığını kazanmak istediğini anlatır. Annibal bunu öğrendiğinde süratle geri dönmüştür. Annibal bu manevrasıyla müttefiklerini terk etmediğini göstererek diğer Kartaca yanlısı kentleri de güvence altına almak niyetinde olduğu mesajını vermek istemişti. Öte yandan eğer Romalıları yenerse, kaybettiği son yerleri korumayı da ümit ediyordu. Bu amaçla hızlı bir şekilde Herdonea'ya doğru ilerledi.³⁷² Kente ulaşır ulaşmaz, Romalıları korkutmak için birliklerini savaş pozisyonuna soktu. Livius, Fulvius'un cesaretliliğini övmesine rağmen onun taktik yeteneğini

366 Liv.XXVI. 34. 6-7: ...*qui eorum aut ipsi aut parentes eorum apud hostis essent.*

367 Liv.XXVI. 15-6; XXVI. 16. 5-6.

368 Owens, 2017: 86.

369 Yaklaşık iki milyon kg.

370 Yaklaşık bir milyon kg.

371 Liv.XXVII. 1-2; Lazenby, 1998: 114, 170-171.

372 Liv. XXVII. 1-2; Owens, 2017: 83-84.

Annibal'le kıyaslayarak eleştirir. Livius'un eleştiri konusunda haklılık payı büyüktür. Zira Fulvius, sayısal azlığına rağmen orduyu düzene sokmak için acele etmiş ve Kartacalılarla savaşa tutuşmuştur. Savaş başladığında Annibal, iki yıl önce aynı yerde Gnaeus Fulvius adındaki bir praetoru mağlup ettiğini, şu anda bulundukları yerin ve komutanların aynı adı taşıdığını, bu yüzden savaşın sonucunun da aynı olacağını ve bütün bu tesadüflerin birer işaret olduğunu söyleyerek ordusunu yüreklendirmiştir.³⁷³

Çarpışma, Fulvius'un beşinci lejyonunun ve müttefik grupların konuşlandığı sol kanatta başladı. Roma piyadeleri tamamen meşgul olana dek Annibal süvarilerini geride tuttu. Zamanı geldiğinde süvarilerini ikiye ayırdı. Bir kısmını Romalıların hattına, diğer kısmını da düşmanın ordugâhına gönderdi. Arkadan saldıran süvarileri çarpışmanın gidişatını değiştirdi ve altıncı lejyonun ikinci hattını karıştırdı. Daha sonra Numidia süvarileri saldırıya devam ettikçe düzensizlik yayıldı ve saflar bozuldu. Silahlarını atıp kaçan bazı askerler Samnium'daki Claudius Marcellus'a ulaşmayı başardılar. Diğerleri ise iki taraftan saldıran Kartacalılar arasında sıkışıp kaldı. Livius, savaşta Romalıların ordugâhlarını yağmalayarak hadlerini aştıklarını aktarır. Appianos ise buna katılmayarak savunucuların ordugâhları koruduklarını ve Annibal'ın ellerine teslim etmediklerini söyler. Savaş sonucunda içlerinde Fulvius'un da bulunduğu on bin Roma askerî tribunu öldürüldü. Romalıların verdiği kayıpların sayısı değişmektedir. Kimileri ölü sayısını on üç bine kadar çıkartırken kimileri de yedi bine kadar düşürür.³⁷⁴ Annibal, Bruttium'a gider gitmez kentteki aristokratları, Romalılarla gizli görüşmelerde bulunup kendisine ihanet ettikleri için idam ettirdi. Herdonea kentini yerle bir etti ve vatandaşları Metapontum ile Thurii kentlerine sürdü.³⁷⁵ Marcellus ise savaşın sonucunu ve Fulvius ile ordunun kaybını Senato'ya haber verdi. Daha sonra ordusunu Samnium'dan uzaklaştırarak Lucania (Lefkania) Bölgesi'ndeki Numistro'ya taşıdı.³⁷⁶

373 Lazenby, 1998: 114, 170-171.

374 Liv.XXVII. 1-2; App. VII. 48;

375 Liv.XXVII. 1-2; App. VII. 48; Owens, 2017: 85.

376 Liv.XXVII. 1-2; Owens, 2017: 87.

3.2.20. Numistro Muharebesi (İÖ 210)

İÖ 210 yılında Annibal Numistro yakınlarında, kente hâkim ve güvenli pozisyona sahip bir tepenin üzerine ordugâhını kurdu. Marcellus oraya vardığında Kartacalıları göz önünde tutarak düz bir zemine ordugâhını yerleştirdi. Ertesi gün Marcellus önce davrandı ve savaş teklifi yaptı. Livius, kuvvetlerin konuşlandırılmasını ayrıntılı bir şekilde betimler. Ona göre Kartacalılar tepeye doğru sağ tarafta hazırlanırken, Romalıların kent tarafından korunan sol tarafta bekliyordu. Savaş, birinci lejyonla başladı ve sağ kanattaki müttefik birlikleri, Annibal'ın Ibēriyalı piyadelerini ve Balearlı atıcıları meşgul etti. Romalılar nihayetinde Kartacalıların fillerini de saf dışı etmeyi başardılar.³⁷⁷

Savaş sabah saatlerinde başlayıp akşama kadar sürdü. Uzun süren savaşta her iki taraf yorgunluktan bitkin düştüğü için birliklerini değiştirdi. Romalılar, savaşı başlatan birinci lejyonun yerine üçüncü lejyonu yerleştirdi. Ayrıca sol kanatta bulunan müttefik birliklerini de dinlendirmek üzere geri çekti. Gün boyu süren savaşın sonunda hiç kimse zafer elde edemedi.³⁷⁸ Ertesi gün Romalılar çarpışmak için tekrar toparlandılar ve gün doğumundan gün ortasına dek hazırda beklediler. Ancak Kartacalılar ortalıkta görünmüyordu. Böylece, Romalılar da savaş ganimetlerini toplamaya başladı ve ölümlerin bedenlerini bir araya toplayıp yaktı. Annibal gece boyunca sessizce bekledikten sonra Apulia'ya doğru çekildi. Bunun üzerine Marcellus, Lucius Furius Purpurio komutası altında Numistro'da küçük bir birlik bıraktı ve Kartacalıların peşine düştü. Marcellus, Annibal'i Venusia'da yakalamayı başarsa da burada küçük çatışmalar yaşandı.³⁷⁹ Savaş hakkında yorum yapan Frontinus, Annibal'in Marcellus'la savaşmayı beklediği zaman toprağa çukur kazdırarak zafer kazandığını belirtir.³⁸⁰

3.2.21. II. Tarentum Kuşatması (İÖ 209)

İÖ 209 yılında, Quintus Maximus Fabius Verrucosus, beşinci kez konsül olarak seçildi. Fabius'un ilk stratejik hedefi Tarentum kentini geri almaktı. Bu yüzden Marcellus'a Kartacalıları oyalaması için

377 Liv.XXVII. 2; Plut. *Marc.* 24.4-9; Bagnall, 1990: 256; Lazenby, 1998:171.

378 Owens, 2017: 88.

379 Bagnall, 1990: 256; Lazenby, 1998 :171; Owens, 2017: 89.

380 Frontin. *Str.* 2. 2. 6.

haberciler gönderdi.³⁸¹ Ayrıca Rhegium'daki garnizon komutanına, Bruttium Bölgesi'ne baskın düzenlemesi ve Caulonia'ya saldırması için emir verdi. Livius, Marcellus'un Canusium yakınlarında Annibal'le iki kez karşı karşıya geldiğini ve Roma ordusunun ağır kayıplar yaşadığını belirtir. Ayrıca Tarentum'u yeniden ele geçirmenin Roma'nın stratejik hedefi olduğunu ileri sürer.³⁸² Kartacalıların ve müttefiklerinin bu şekilde dikkati dağıtılırken Fabius, Sallientes Bölgesi'ndeki Manduria'ya saldırarak üç bin esir ile çok sayıda ganimet elde etti ve Tarentum kentine doğru ilerledi.³⁸³

Tarentum'a ulaşan Fabius, limanın yakınına ordugâh kurdu ve kenti dört bir taraftan kuşatmak için hazırlıklara başladı. Teçhizatı surlara yaklaştırmak için kürekli tekneler kullanıldı. Diğer tekneler de uzaktan saldırarak surları koruyan savunucuları uzaklaştırdı. Fabius'un tekneleri herhangi bir müdahaleyle karşılaşmadı. Çünkü Kartaca filosu, Aetolialılara karşı Macedonialı Philippos'a yardım için Tarentum'dan ayrılarak Corcyra'ya gitmişti.³⁸⁴ Gece olunca Fabius, birliklerini limanın etrafına ve kentin doğu yakasına yerleştirdi. Bruttialıların yardımıyla Romalılar, girişe en yakın suru ele geçirdiler ve ana birliklerin içeri girmesini sağladılar. Kalenin ve limanın etrafındaki savunucular da Romalılara saldırdı. Ancak kaleyi müdafaa edemediler. Kartacalılardan cesurca dövuşen Nico ve Demokrates öldü. Annibal'le görüşen Philomenus ise at sırtında kaçtı; garnizon komutanı Carthalo'ysa silahlarını bırakıp teslim oldu.³⁸⁵ Kentteki herkes, ister Tarentumlu isterse Kartacalı olsun, katledildi. Hatta savaşta Romalılara yardım eden Bruttialılar bile bu kargaşa esnasında yanlışlıkla ya da önceden yaptıkları hainlikler unutulmadığı için öldürüldü.³⁸⁶

Livius, yağmalanan kentte otuz bin kölenin, büyük miktarda gümüş tabak, külçe altın ve heykellerin ele geçirildiğini ve bu ganimetlerin, Marcellus'un Syracusea'da ele geçirdiklerine rakip olduğunu

381 Bk. İÖ 209 *Asculum* (Apulia) Savaşı.

382 Livius'a göre "Fabius, Roma *Tarentum*'u geri alırsa Annibal'in geri çekileceğine inanıyordu." (XXVII. 12. 3). Ayrıca, "*Italia*'dan *Tarentum* kuşatmasına yardımcı olmak için bir filo hazırlandığını" (XXVII.7.15) ve "ek malzemelerin *Sicilia*'dan *Tarentum*'a taşındığını" (XXVII.8.18-9) belirterek "Romalıların kuşatma planladıkları"nı belirtmiştir.

383 Lazenby, 1998: 175-176.

384 Liv.XXVII.12, 15-16; Owens, 2017: 89-90.

385 Goldsworthy, 2000: 235-236.

386 Goldsworthy, 2000: 235-236; Owens, 2017: 90-91.

aktarır. Ayrıca Fabius'un ganimetlerden pay almayı reddettiğini ve onlara yaşattıkları gazabı hatırlatsınlar diye Tarentum halkına önem verdikleri üç tanrı heykellerini almaları için izin verdiğini belirtir. Ona göre Fabius, Marcellus'a nazaran daha asil davranmış ve nihayetinde Tarentum yeniden ele geçirilmiştir.³⁸⁷

3.2.22. Asculum (Apulia) Muharebesi (İÖ 209)

Marcus Claudius Marcellus'un Lucania'daki komutası İÖ 209 yılına kadar sürdü. Bu yıl ordugâhtan ayrılan Marcellus, bölge halkını isyan etmeye kışkırtarak Annibal'i oyalamak için Canusium'a doğru ilerledi. Annibal, Marcellus'un ilk çarpışma isteğini geri çevirse de ikinci meydan okumayı kabul etti. İki saat sonra sağ kanatta yer alan müttefik birlik bozulmaya başladı. Marcellus pozisyonları güçlendirmek için onuncu lejyonu ileri sürdü ancak birlikler Kartacalıların baskısı nedeniyle geri çekilmeye başladılar. Sonuç olarak bütün hatlar karıştı ve Roma ordusu bozguna uğradı. Roma ordusunun kayıpları hakkında bilgi veren Livius, dört centurion,³⁸⁸ Marcus Licinius ve Marcus Helvius adındaki iki militum/militaris tribunus,³⁸⁹ iki bin yedi yüz Roma ve müttefik askerinin öldüğünü nakleder.³⁹⁰

Marcellus, ordugâha geri döner dönmez, yenilgiden sorumlu tuttuğu centurioları ve birlikleri cezalandırdı ancak savaşa devam etmeye karar verdi. Ertesi gün piyadelerini ve süvarilerini bir araya getirip önceki günün yenilgisinden sorumlu tuttuklarıyla beraber hatların önüne yerleştirdi. Annibal, Romalıların tekrar çarpışmak istediğini duyunca karşılık vermek için ordugâhından dışarı çıktı. Bu çarpışma önceki güne nazaran çok daha şiddetliydi.³⁹¹

Marcellus, yirminci lejyonu sağ kanada, önceki günden sorumlu tuttuğu cohortları ön hatlara, Romalıları da sol kanada yerleştirerek savaş hattını oluşturdu. Lucius Cornēlius Lentulus ve Gaius Claudius Nero kanatları yönetirken, Marcellus, merkezi konumu korudu. Livius, Kartacalıların savaş düzeni hakkında çok az bilgi verir ve yal-

387 Liv.XXVII.12, 15–16.

388 Bir centuria komutanı; Roma ordusunda en yüksek rütbeli subay olup bir centuriayı komuta ederdi.

389 Askerî tribunus

390 Liv.XXVII. 12-14; Plut. Marc. 25-26. 4-9; Lazenby, 1998: 175.

391 Liv.XXVII. 12-14; Owens, 2017: 91-92.

nızca Annibal'in ön hatta Ibērialı birliklerini yerleştirdiğini söyler. Annibal'in, Romalıları korkutacağını ve görünüşlerinden şaşkına döneceklerini düşündüğü filleri getirene kadar savaşın sonucunun belirsizliğini korudu.³⁹² Annibal'in planı başlangıçta işe yaradı ve filler paniğe kapılan ön hattaki Roma askerlerini ezip geçti. Roma phalanxlarından³⁹³ biri askerler kaçtığı için bozguna uğradı. Ancak militum/militaris tribunuslardan Gaius Decimus Flavius'un çabasıyla ordu yeniden toparlandı. Decimius, hastatuslara³⁹⁴ doğru koşarak kendisini takip etmelerini söyledi ve Romalıları en fazla sıkıntıyı yaratan fillere mızraklarını atmalarını emretti. Yaralanan fillerin daha büyük kargaşa yaratması üzerine Marcellus'un süvarileri düşmanın üzerine atıldı ve şaşkına dönen Kartacalılar kaçmaya başladı.³⁹⁵

Savaş sona erdiğinde Kartacalılar sekiz bin asker ve beş fil kaybettiler. Romalıların ölü sayısı da fazlaydı. Bin yedi yüz Romalı ve bin üç yüz müttefik asker ölmüş, pek çoğu da yaralanmıştı.³⁹⁶ Annibal daha önceki çarpışmada da yaptığı gibi³⁹⁷ ertesi gece ordugâhı terk edip Bruttium'a doğru ilerledi. Marcellus peşlerinden gitmek istedi fakat yaralıların itiraz etmesi üzerine vazgeçti.³⁹⁸ Bazı araştırmacılar bu çarpışmanın tamamen uydurma olduğunu tartışsalar da çoğu, iki ordunun Canusium yakınlarında gerçekten karşılaştıklarını düşünmektedir.³⁹⁹

Ertesi yıl, gelecekte "Africanus" cognomeni unvanını alacak Publius Cornēlius Scipiō, Ibēria'da hayatlarını kaybeden babasının ve amcasının yerine göreve başladı.⁴⁰⁰ Appianos, Scipiō kardeşlerin katledilmesinden sonra Senato'nun toplandığını ama hiç kimsenin komutan seçimi için gönüllü olmadığını belirtir. Senato'da büyük bir sessizlik hâkimken, Ibēria'da hayatını kaybeden Publius Scipiō'nun oğlu Cornēlius Scipiō öne atıldı. O zamanlar yirmi dört yaşında olan sağduyulu genç Scipiō, babası ve amcası hakkında etkiliyici sözler söyleyerek onların ve ülkesinin intikamını almak

392 Plut. Marc. 25-26. 4-9; Peddie, 1997: 209.

393 Phalanx, gis, f: mızraklı birlikler.

394 Roma ordusunun mızraklı ön safı.

395 Bagnall, 1990: 263; Owens, 2017: 92.

396 Bagnall, 1990: 263; Lazenby, 1998: 175.

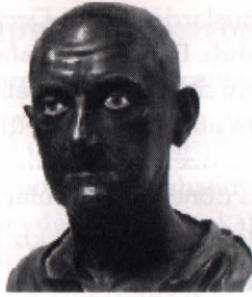
397 Bk. Numistro Savaşı.

398 Plut. Marc. 25-26. 4-9; Peddie, 1997: 209.

399 Owens, 2017: 93.

400 Publius Cornelius Scipio hakkında daha fazla bilgi için bk. Hart, 1926: 12-vd; Luck, 1956: 207-218; Knibbe, 1960: 34-38.

istediğini ifade etti. Hatta yalnızca Ibēria'ya da değil, Kartaca'ya da ayak basacağına dair söz verdi. Kimileri onun bu sözleri kendini övmek için kullandığını düşünse de halkın ruhunu canlandırmıştı (A2, P6). Cassius Diō'ysa Scipiō'nun yükselişinde bir tanrısallık yat-tığını belirtir (A6, P14).

Görsel 8: Scipiō Africanus Büstü.⁴⁰¹

3.2.23. Carthago Nova Muharebesi (İÖ 209)

İÖ 210 yılında, kendine güvenen genç Publius Cornēlius Scipiō, İÖ 211 yılında Baetis Muharebesi'nde hayatını kaybeden babasının ve amcasının bağlantılarını devralma umuduyla Ibēria'daki savaşın kontrolünü ele alması için halk tarafından atandı. Scipiō, on bin pi-yade ve bin kişilik süvari birliğiyle birlikte Emporium'a ulaştıktan sonra Tarraco'ya doğru ilerledi. Roma'dan ayrılmadan önce Baetis yenilgisinin sebeplerini iyi analiz ederek en büyük etkenin Ibērialı-ların ihanet etmeleri olduğu kanısına vardı. Kartacalılar, Scipiō kar-deşleri yenilgiye uğratmış ancak zaferden tam olarak yararlanama-mışlardı. Ebro Nehri'nin kuzeyinde yer alan bölge, Romalılara sadık kalmaya devam etmişti. Güneyinde kalan bölgelerse Kartacalıların baskıcı kurallarından ötürü karşıt görüşler sergilemeye başlamışlar-dı. Dahası Ibēria'daki Kartacalı komutanlar, Magō, Asdrubal Barca ve Asdrubal Giscō, birbirlerine düşerek birliklerini ayırmış ve fark-lı bölgelere yerleşmişlerdi. Polybios'a göre Asdrubal Giscō, Tagus Nehri'nin ağzının yakınlarında, Asdrubal Barca ise Tagus Nehri'nin

401 <https://scholarisopus.files.wordpress.com/2010/09/bellum-punicum-secundum1.pdf>

yukarısında yer alan Carpetani Bölgesi'nde birer kenti kuşatmışlardı. Polybios Magō'nun hakkında net bilgi vermese de yarımadanın güneybatısındaki Hēraklēs Sütunları'nın ötesindeki Konioi civarında olabileceğini ifade eder. Eğer Konioi Appianos'un eserinde geçen Kouneoi'yle ilişkilendirilirse, buranın Baetis'in aşağısında yer alan bir bölge olduğu düşünülebilir. Livius ise Magō'nun Castulo Bölgesi'ne yerleştiğini, Giscō'nun Gadēs yakınlarında olduğunu, Asdrubal Barca'nın da Saguntum ve Ebro Nehri'ni civarında bulunduğunu aktarır. Lakin Scipiō'nun Carthago Nova'ya (Cartagena) saldırma niyeti göz önüne alındığında, bu düşük bir ihtimal olarak görülmektedir (A2, P7- A2, P11).⁴⁰²

Düşman birliklerinin dağıldığını fark eden Scipo, üç kuvvete aynı anda saldırı düzenlemesi durumunda kuvvetlerinin yeterli sayıda olmadığı için kaybedeceğini ve eğer tek bir düşmanın üzerine saldırırsa diğerlerinin ona destek vermek için yardımına koşacağını düşünerek Kartacalılar yerine Carthago Nova'ya saldırmaya karar verdi. Carthago Nova kenti, Ibēria'daki stratejik konumundan dolayı Kartacalılar için önemliydi. Kent, onlara Akdeniz'in kıyısındaki en geniş ve en iyi limanları sunuyor ve Kartaca'ya doğrudan geçiş sağlıyordu. Dahası yarımadadaki Kartacalılar için ana tedarik üssü rolü oynuyordu. Ganimetler, malzemeler ve Ibēria'da ele geçirdikleri tüm rehineler orada tutuluyordu. Kartacalılar hem denizden hem de karadan korunan bu kente nüfusu kalabalık olmasına rağmen sadece bin askerden oluşan küçük bir garnizon bırakmıştı. Bunun nedeni Ibēria'daki hâkimiyetlerine dayanarak hiç kimsenin kente saldırmaya teşebbüs edebileceğine inanmamalarıydı. Durumun farkında olan Scipiō, bu yüzden kış boyunca saldırı için hazırlık yaptı. Fakat savaş planından Gaius Laelius'un dışındaki kimseye bahsetmedi.⁴⁰³

Scipiō, bahar başında müttefik birliklerine Tarraco'da toplanmalarını emretti. Daha sonra beş bin müttefik askeriyle beraber nakliye ve savaş filosunu Ebro Nehri'nin ağzına götürdü. Burada lejyonlarına ordugâhlarında toplanmaları emrini verdi. Ardından Marcus Silanus'u üç bin piyade ve üç yüz süvariyle (Polybios'a göre beş yüz) nehrin kuzeyindeki bölgeyi koruması için bıraktı. Donanmanın komutasını Laelius'a verdi. Ardından yirmi beş bin piyade ve

402 Polyb.X.7-16; Liv.XXVI. 19-20, 41-48; Peddie, 1997: 197-202; Goldsworthy, 2000: 272-276; Owens, 2017: 93.

403 Owens, 2017: 94.

iki bin beş yüz süvariyle birlikte hızlı bir şekilde Carthago Nova'ya ilerledi (A2, P6), Polybios'a göre inanılmaz hızda ilerlemelerine rağmen mesafe yedi gün sürmüştü.⁴⁰⁴ Scipio, Carthago Nova'ya ulaştıktan sonra Castillo denilen tepenin yakınlarında ordugâhını kurdu. Dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı ordugâhını korumak için çitlerle etrafını çevirip hendekler kazdırdı. Böylece hazır bir şekilde Laelius'u ve donanmayı beklemeye koyuldu (A2, P7- A2, P11).⁴⁰⁵

Donanma gelir gelmez Romalılar saldırıya başladı. Scipio iki bin askerle doğrudan kente saldırdı. Kartacalıların garnizon komutanı Magō, Romalıların saldırıya geçtiklerini görünce bin askerden oluşan birliğini ikiye böldü. Birliklerin birini kaleye, diğerini denizden gelen saldırıları önlemeleri için kentin güney kıyısına yerleştirdi. Ayrıca silahlandırılan iki bin yurttaş, kışağa açılan geçitin surlarını korumaları için görevlendirdi. Scipio'nun saldırıya geçmesi üzerine surlarda görevlendirilen yurttaşlar Romalılarla çarpışmaya başladı (A2, P7- A2, P11).⁴⁰⁶

Destek kuvvetlerin kenti savunanlara yardıma gelebilmeleri için iki stadion⁴⁰⁷ mesafeyi aşmaları gerekiyordu. Roma ordusu, destek kuvvetlerin daha yakında olması hasebiyle avantajlıydı. Zira Scipio, birliklerini bilinçli olarak ordugâhın yakınlarında tutmaya çalışmıştı. Romalılar yapılan takviyelerle sayıca üstün konuma yükseldi ve yurttaş birliklerini geri püskürtmeye başladı. Çarpışmada çoğu öldü; hayatta kalmak için geçitlerine geri çekilen yurttaşlarsa orada bekleyenlerce öldürüldü. Roma saldırısı o kadar panik yaratmıştı ki surların üzerindeki askerler bile kaçmaya başlamıştı (A2, P7- A2, P11).⁴⁰⁸ Olanlardan cesaret alan Romalılar, merdivenlerle surlara tırmanmaya başladılar. Ancak merdivenler askerlerin ağırlıklarına dayanamayıp kırıldı ya da surların yüksek olmasından dolayı tırmanmaya çalışan askerlerin başları döndü. Bir taraftan da surları savunanlar tırmanan askerleri ok yağmuruna tutuyorlardı. Bunlara rağmen Romalılar, Scipio karanlık çöktüğünde bitkin orduyu geri çekinceye kadar tırmanmaya devam etti.⁴⁰⁹

404 Polyb. X. 7-16; Owens, 2017: 95.

405 Polyb. X. 7-16; Owens, 2017: 94.

406 Polyb. X. 7-16; Liv.XXVI. 19-20, 41-48; Bagnall, 1990: 207-210; Lazenby, 1998: 134-140.

407 Yaklaşık 366 m.

408 Polyb. X. 7-16; Goldsworthy, 2000: 271-277.

409 Bagnall, 1990: 207-210; Owens, 2017: 95.

Romalıların geri çekildiklerini gören Kartacalılar sevinirken Scipiō başka bir plan uygulamak için hazırlıklara başladı. Tarraco'da bulunduğu sırada bazı balıkçılardan, Carthago Nova'nın kuzeyindeki gölün suyunun çekildiğini ve bölgenin sığ olduğunu öğrenmişti. Bu yüzden kente kuzeyden saldırımları için birliklerini sığ göle göndermeyi düşündü. Bu göle dair anlatılanlar hem Polybios'un ve Livius'un tutarsız aktarımlarından dolayı hem de kentin savunmasındaki askerî öneminden dolayı tartışmalıdır. Bu gölden kolay erişim sağlandığını çoğu modern araştırmacı da reddeder. Şu açıktır ki Scipiō, ya kıstaktan surları takip ederek ya da doğrudan kuzeyden gelen göl üstünden kente başarılı bir saldırı gerçekleştirmiştir.⁴¹⁰

Scipiō, ilk olarak gölün kıyısına merdiven taşıyan beş yüz asker yerleştirdi. Kenti savunanlar, Romalıları görünce şaşkına dönmüştü. Önceki çarpışmada çok fazla kayıp vermelerine rağmen yine de cesurca savaşmışlar ve güçlü bir şekilde direnmişlerdi (A2, P7- A2, P11).⁴¹¹ Romalılar, merdivenlerde sorun yaşamadan surlara tırmanmayı başardılar. Surları ele geçiren Romalılar herkesi katletti. Polybios, kentlilerin ölü bedenlerinin ve hayvanların parçalanmış uzuvlarının her tarafa dağılmasını ve diğer pek çok korkutucu detayları verirken, Romalıların düşmanları üzerinde etki yaratmak ve onları dehşete düşürmek için bunu sıklıkla uyguladıklarını, Carthago Nova sakinlerinin de aynı kaderi yaşadıklarını aktarır.⁴¹²

Scipiō, bin adamıyla birlikte kaleye ilerlemeye devam etti. Magō, başlangıçta direnemese de kenti teslim edeceğini ve hayatını bağışlamasını söylemesi için bir haberciyi Scipiō'ya gönderdi. Bunun üzerine Scipiō katliamı durdu ve kenti yağmalamaya başladı.⁴¹³ Ertesi gün, ganimetleri lejyonlarına dağıttı ve katliamdan kurtulan on bin esirle ilgilendi. Esirlerin içlerinden vatandaş olanları serbest bırakıp mülklerini onlara geri verdi ve kentte kalmalarına müsaade etti. Livius, Scipiō'nun kentte yaşayanlardan bir grubu kamu hizmetine verdiğini ve onların savaş bittikten sonra özgürlüklerine kavuşabilme umuduyla çok çalıştıklarını aktarır. Geri kalanları da filolarda kürek çekmeleri için görevlendirildi. Scipiō, Ibērialı esirlere Roma'nın müttefikleriymişcesine saygıyla davrandı. Livius, savaş sonunda ele geçirilenlerin hesabını şu şekilde kaydeder: Roma filosuna beş gemi

410 Owens, 2017: 96.

411 Bagnall, 1990: 207-210; Lazenby, 1998: 135.

412 Polyb. X. 7-16.

413 Owens, 2017: 96.

daha eklenmiş, yüz yirmi büyük mancınık, iki yüz seksen bir küçük mancınık ve yirmi üçü ağır, elli ikisi hafif ballistae⁴¹⁴ ele geçirilmiştir. Ayrıca çeşitli boyutlarda ve türlerde silah ve oklar, kıymetli metal-lerden, her biri en az beş yüz gram, iki yüz seksen yedi altın kâse, sekiz bin üç yüz kilogram tabak ve sikkeler de bulunuyordu. Tahıl tedariklerinden on bin kile buğday, iki yüz yetmiş kile arpa tartılarak Quaestor Gaius Flaminius'a teslim edildi. Limanlardaysa depolar ve altmış üç tane nakliye gemisi ele geçirildi.⁴¹⁵

Böylece Scipiō, hızlı bir şekilde Roma'nın talihini tersine çevirdi gönderilen her Kartaca ordusunu yendi. Scipiō'nun İÖ 209 yılında Ibēria'daki Kartaca İmparatorluğu'nun başkenti Carthago Nova'yı zapt etmesi, Kartaca'yı Ibēria'daki en iyi limanından mahrum bırakmıştı. Dahası Roma'ya, batıdaki en güçlü ve en kazançlı kaynağın kapılarını açmıştı.⁴¹⁶ Zonaras, Carthago Nova'nın ele geçirilmesini ayrıntılara girmeden şöyle nakleder:

Scipiō her ne kadar babasının ve amcasının intikamını almak ve savaşta şan kazanmak istese de bir süreliğine acele etmedi. Kış mevsimini geride bırakınca Carthago Nova'ya ilerledi. Oraya yaklaşınca-ya kadar hiç kimse ilerlemesini idrak edemedi ve büyük bir gayretle kenti ele geçirdi.⁴¹⁷

3.2.24. Baecula Muharebesi (İÖ 208)

Carthago Nova kentini koruması için geride bir garnizon bırakan Scipiō, ana kuvvetleri geri çekerek Tarraco'da kışladı. Dağılan üç Kartaca birliğinden, Asdrubal Barca'nın idaresindeki orduyla karşılaşmaya karar verdi. Asdrubal Barca ise Baetis Nehri'nin (Gudalquivir) üst kısımlarında yer alan Baecula yakınlarında kışı geçirdi. Bu dönemde Asdrubal'in Ibērialı müttefikleri, hatta Kartacalıların en yakın müttefikleri Andobales ve Mandonius, Romalıların tarafına geçerek onu yüz üstü bıraktılar. Scipiō'nun savaşmak için geleceğini bilen Asdrubal de savaşmaya karar verdi ve hazırlıklar başladı (A2, P7- A2, P11).⁴¹⁸

414 Mancınık.

415 Liv.XXVI. 19-20, 41-48.

416 Bradford, 1981: 158.

417 Zonar. 16. 9. 8.

418 Polyb. X. 34, 36-40; Bagnall, 1990: 210-212; Goldsworthy, 2000: 279; Owens, 2017: 98.

Scipiō, İÖ 208 yılının ilkbahar ya da yaz aylarının başlangıcında Asdrubal'ın ordusu üzerine yürüdü. Yol üzerinde Andobales'ten casuslar aldı. Kartacalılar, Baetica kentine ve onun gümüş madenlerine yakın Castola Bölgesi'ne yerleştiler. Asdrubal, Romalıların yaklaştığını öğrenince ordugâhını karanlıkta taşımaya karar verdi. Livius'a göre Scipiō'nun hafif silahlı piyadelerinin ordugâhlarına saldırımları, Kartacalıların telaşa kapılıp kaçmalarına sebep oldu.⁴¹⁹ Daha sonra Asdrubal, askerlerin manevra yapabileceği genişlikte, arkası nehirle, ön tarafı da dağlarla korunan bir konum seçmiştir.⁴²⁰

Scipiō gelir gelmez savaşmaya hevesliydi. Fakat Asdrubal'ın ordugâh için seçtiği konum onu endişeye düşürmüştü. Polybios'a göre iki gün boyunca bekleyen Scipiō, Magō'nun ve Giscō'nun Asdrubal'e yardıma geleceklerinden korktuğu için doğrudan savaşmaya karar verdi.⁴²¹ Scipiō, Annibal'ın Numidialı süvari birliğine ve hafif silahlı Balerialı ve Libyalı askerlerine karşı ana kuvvetini ordugâhın içerisine konuşlandırdı. Aynı zamanda iki kohorttan birini, vadi içine girmelerini kontrol etmeleri için, diğeriniyse çevredeki kırsal alanlara giden yolu kesmeleri için gönderdi. Livius Asdrubal'ın yenilgisinden sonra birliklerinin kaçmasını önlemek ve Magō ve Giscō'nun yardım gelmesi durumunda önceden haber alabilmek için bu taktiğin seçildiğini aktarır.⁴²²

Asdrubal, savaşın başlangıcında birliklerini dağın sırtına çekmişti. Scipiō da hemen hemen tüm birliklerini oraya gönderdi. Geri kalan askerlerini de iki ayrı gruba böldü. Grubun yarısını yöneten Scipiō, sol kanattaki Kartacalılara saldırırken, diğer grubu yöneten Laelius ise sağ kanada saldırdı. Asdrubal'ın kanatlara yönlendirme yapmasına fırsat vermeden pek çok Kartacalı öldürüldü. Daha fazla dayanamayan Asdrubal kalan askerlerini, filleri ve teçhizatını toplayarak Pirene ve Gallia yönündeki Tagus Nehri'nin yakınındaki vadiye çekildi (A2, P7- A2, P11).⁴²³ Scipiō, diğer Kartaca ordularının saldırılabileceğini hesaba katarak Asdrubal'i takip etmedi ve askerlerine, Kartaca ordugâhını yağmalama izni verdi (A2, P7- A2, P11).⁴²⁴

419 Liv.XXVII. 18-20.

420 Peddie, 1997: 205-206; Lazenby, 1998: 140-142.

421 Polyb. X. 34, 36-40.

422 Liv.XXVII. 18-20; Owens, 2017: 99.

423 Bagnall, 1990: 210-212; Goldsworthy, 2000: 277-279;

424 Polyb. X. 34, 36-40; Peddie, 1997: 205-206; Lazenby, 1998: 140-142.

İÖ 208 yılının iki konsülü, Güney Italia'daki orduların komutalarına atandı. Beşinci kez konsül seçilen Marcus Claudius Marcellus, ordunun komutasını tekrar alarak Venusia'da konuşlandırdı. Titus Quinctius Crispinus ise Quintius Flavius Flaccus'un Lucania'daki ordusunun komutasını devraldı. Livius'a göre Marcellus, zamanını Roma'da dinî konular üzerinde harcarken Crispinus, takviye gücüyle yola çıkarak Locri'ye (Calabria) saldırmaya karar verdi. Fakat Annibal'in güçlerini Crotôn bölgesine taşıması üzerine Locri'ye saldırmaktan vazgeçti. Olaydan haberdar olan Marcellus ona katılmak için ordusunu Venusia'dan çıkartarak Apulia'ya doğru ilerledi. İki konsül Bantia (Banzi) ve Venusia (Venosa) arasındaki bölgede, birbirlerinden beş kilometreden daha az mesafede ordugâhlarını kurdu. Annibal, onlarla çarpışmak yerine pusuya düşürmek istiyordu.⁴²⁵

Bir müddet sonra Marcellus ve Crispinus, Locri'ye saldırmaya karar verdi. Sicilia'daki Roma filo komutanı Lucius Cincius'a, Locri'ye yelken açması ve denizden ablukaya alması talimatını verdi. Ayrıca ilerlerken Tarentum'a bir garnizon bırakmalarını emretti. Thurii kentinin bazı sakinleri Romalıların niyetlerini Annibal'e haber verdiler. Annibal de onları durdurmaları için üç bin süvari ve iki bin piyade gönderdi. Kartacalılar da Trasumenus Muharebesi'nde yaptıkları gibi Patelia adındaki bir tepeye saklandı ve Romalıları pusuya düşürdü. Yaklaşık iki bin asker öldürüldü, bin beş yüz asker esir alındı. Kurtulanlar Tarentum'a kaçtı. Bu esnada Bantia'da Marcellus ve Crispinus'un ölümleriyle sonuçlanan bir çarpışma gerçekleşti. Marcellus'un ölümü üzerine çeşitli hikâyeler mevcuttur. Antik yazarlar, bu konu hakkında birbirlerinden farklı anlatılar yapmışlardır. Ancak Livius, öldüğü sırada yanında bulunan oğlunun ağısından yararlandığını söyleyen Lucius Coelius Antipater'den alıntı yaptığını belirtir.⁴²⁶

Polybios'a göre iki ordu arasında bir tepe bulunuyordu. Kartacalılarla yüzleşmek isteyen Marcellus ve Crispinus, kuvvetlerini ordugâhta bırakarak birkaç askerle birlikte keşif yapmak için yürüyüşe çıkmıştı. Fakat tepede gizlenen Numidialıların pusularına düştüler. Marcellus ve askerleri öldürüldü; Marcellus'un oğlu ve diğer askerler yaralandı.⁴²⁷ Daha ayrıntılı bilgi veren Livius'a göre

425 Polyb. X. 32-33; Liv. XXVII. 25-28; Bagnall, 1990: 260-261.

426 Liv. XXVII. 25-28; Owens, 2017: 100.

427 Polyb. X. 32-33; Owens, 2017: 101;

Romalılar, iki orduyu ayıran ormanlık tepeyi ele geçirmek istemişlerdi. Annibal ise tepeyi pusu kurmak için elverişli bulmuş ve buraya, Plutarkhos'a göre yanlarına çok fazla sayıda mızrak alan Numidialı bir birlik göndermişti. Daha sonra Romalılar, herhangi bir baskın ihtimaline karşılık tepeyi ele geçirme konusunda fikir birliği sağladılar. Bunun üzerine Marcellus ve Crispinus ne yapacaklarına dair daha iyi karar verebilmek için birkaç atıyla birlikte keşfe çıktı. Konsüller yanlarına, yüz seksen Etrüsk ve kırk Fregella'dan müteşekkil iki yüz yirmi kişilik müttefik süvari birliği aldı. Ayrıca iki militium tribunu, konsülün oğlu Marcus Marcellus, Aulus Manlius ve iki yüksek rütbeli asker, Lucius Arrenius ve Manius Aulius da onlara eşlik etti.⁴²⁸

Tepeye yaklaşan Romalıları gören Numidialılar, saklandıkları yerlerden çıkarak saldırdılar. Romalılar her taraftan çevrilmelerine rağmen iyi savaşıyorlardı. Ancak Marcellus bir mızrak darbesiyle öldürüldü. Fregellae birlikleri yaralanan Crispinus'u ve Marcellus'un oğlunu yanlarına alarak kaçtılar. Marcellus'un yanı sıra Aulus Manlius ve kırk üç süvari öldürüldü. Lucius Arrenius, on sekiz süvari ve beş licitor⁴²⁹ da esir düştü.⁴³⁰ Appianos ise Marcellus'un az sayıdaki Numidialı askeri gördüğünü ve onların hakkından gelebileceğini düşünerek üç yüz süvariyle saldırdığını aktarır. Çarpışmayı cesaretli bir şekilde yönetse de birdenbire ortaya çıkan Libyalı kalabalık bir grup her taraftan saldırmaya başlamıştır. Arkada bulunan Romalı birlikler kaçmayı başarmışlardır. Fakat Marcellus bir mızrak darbesiyle yere yığılana kadar cesurca savaşmıştır. Annibal, aldığı yaraları görünce Marcellus'un askerliğini övmüş fakat komutanlığını eleştirmiştir. Yüzüğünü çıkarıp bedenini yakmış ve kemiklerini de Roma ordugâhındaki oğluna göndermiştir (A1, P20). Zonaras da olayı benzer bir şekilde aktarmıştır:

Locri Bölgesi'nde bulunan Annibal'e karşı bir sefer yürüten her iki konsül de tuzağa düşürülmüştür. Marcellus anında ölürken, Crispinus yaralanmış fakat çok geçmeden o da ölmüştür. Annibal, Marcellus'un cesedini bulduktan sonra onun mühür olarak kullandığı yü-

428 Liv. XXVII. 25-28; Plut. *Marc.* 29-30; Bagnall, 1990: 260-261.

429 Latince ligare (bağlamak) sözcüğünden türetilen, asıl görevi Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu döneminde imperium yetkisi taşıyan üst düzey magistratların güvenliğini sağlamak için daima önlerinden giden hizmetli sınıfı.

430 Liv. XXVII. 25-28; Owens, 2017: 101.

züğünü ele geçirmiştir. Bu yüzükle sanki Marcellus yazmış gibi pek çok mektubu şehirlere iletmıştır. Crispinus, yapılanları fark edip her tarafa dikkatli olmaları için uyarılar yapıncaya kadar, Annibal, istediği her şeyi başarmıştır.⁴³¹

Hangi anlatımın gerçeğe daha uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat genellikle Polybios'un anlatıları güvenilir olarak kabul görmektedir. Livius'un, Antipater'den alıntı yaptığını söylese de Etrüsklerin korkak olduklarını vurgulamasının, Romalıların daha önceden Etruria'da yaşadıkları sıkıntılarla ilgili olduğu düşünüldü.⁴³²

İÖ 207 yılı konsüllerinden Marcus Livius Salinator Gallia'ya gönderildi. Gaius Claudius Nero ise Annibal'in Güney Italia'ya sefer yapmasını ve kardeşi Asdrubal'le birleşmesini önlemekle görevlendirildi. Livius'un aktarımlarından Annibal'in Grumentum Muharebesi'nden önceki hareketlerini (başka bir deyişle İÖ 207 yılının başlarında geçen olayları) saptamak oldukça güçtür. Livius, Annibal'in tüm güçlerini topladığını ve Lucania Bölgesi'ndeki Grumentum'a ilerlediğini nakleder. Muhtemelen Annibal'in niyeti, korkuya kapılıp Romalıların tarafına geçen kasabaları geri kazanmaktı. Diğer taraftan Gaius Claudius Nero da Venusia'dan Grumentum'a doğru dikkatli bir şekilde ilerlemeye başlamıştı. Romalılar hedefe vardıklarında Kartacalıları kentin yaklaşık bir kilometre gerisinde ordugâh kurmuş vaziyette buldular. Claudius Nero, Kartacalıların ordugâhlarından yaklaşık bir buçuk ya da iki kilometre uzağa konuşlandı.⁴³³

İki ordugâh arasında bulunan arazinin düz ve çıplak tepelerle dolu olduğundan iki taraf da birbirlerini pusuya düşürmek için herhangi bir girişimde bulunamıyordu. Mücadele küçük çatışmalarla başladı. Livius'a göre Romalılar, Kartacalıların geri çekilmesini engellemek isterken, Annibal, Apulia'ya sağ salim ulaşabileceğinden emin olamadığı için savaş alanına ilerledi. Gene Livius'a göre Claudius Nero, pusu kurmaya elverişli tepelerin olmamasına rağmen Annibal'in taktiklerini benimsedi. Dahası gece çöktüğünde militium tribunos Titus Claudius Asellius'un komutası altındaki beş kohort

431 Zonar. 16. 9. 1.

432 Liv.XXVII. 25-28; Bagnall, 1990: 260-261; Lazenby, 1998: 178-179; Owens, 2017: 102.

433 Liv.XXVII. 40-42; Bagnall, 1990: 263; Lazenby, 1998: 185.

birliğine beş manipulusun⁴³⁴ eklenmesini ve Publius Claudius'a da kuvvetlerini tepelerin uzağına yerleştirip talimatlara uymasını emretti.⁴³⁵ Nero şafak vakti süvarilerini ve piyadelerini savaş düzenine soktu. Annibal de askerlerine silahlanmalarını emrederek savaş işareti verdi. Livius'a göre Romalılarla karşılaşmak için kargaşaya giren Kartacalılar düzgün bir şekilde konuşlandırılmamıştı. Kartacalıların telaşını gören Nero, üçüncü lejyonun militium tribunusu Gaius Aurunculeius'a, süvarilerini ovanın dört bir yanına dağılan Kartacalıların üzerine göndermesini emretti.⁴³⁶

Olan biteni fark eden Annibal ordugâhından çıkıp birliklerini yönlendirmeye çalıştı. Önden gönderilen Roma süvarileri Kartacalılara büyük panik yaşıyordu. Bu hengâmeye sol kanattan birinci lejyon ve müttefik birlikleri de katıldı. Annibal, paniğe kapılmış askerlerini savaş düzenine sokmayı başardı. Ancak tam o anda Nero'nun önceki gece pusuya yatırdığı askerleri de savaş alanına akın etti. İyice dehşete düşen Kartacalılar güvende olacaklarını düşündükleri ordugâhlarına kaçmaya başladılar. Livius'un hesaplarına göre sekiz bin Kartacalı asker ölmüş, yedi yüz asker de esir alınmıştı. Aynı zamanda Annibal'ın dört fili öldürülmüş ve ikisi ele geçirilmişti. Romalılarla müttefiklerse yalnızca beş yüz asker kaybetmişti.⁴³⁷

Nero, ertesi gün, gene Kartacalılardan cevap beklemeden ordusunu savaş için konuşlandırdı ve adamlarına ölülerini bir araya toplayarak yakmalarını emretti. Birkaç gün boyunca ordusunu doğrudan saldıracakmış gibi görünmek için Kartaca ordugâhının yakınında bekletti. Bunun üzerine Annibal, birkaç Numidialıya ordugâh içinde ve dışında ateş yakmalarını söyleyerek oradan ayrıldı. Ordugâha ulaştıklarında aldatıldıklarını öğrenen Nero, Annibal'i takip etmeye başladı ve nihayetinde onu Venusia yakınlarında yakaladı. Livius'a göre burada bir çatışma daha cereyan etti ve Kartacalılar iki bin askeri daha kaybetti. Bunun üzerine Annibal, daha fazla kayıp vermemek için savaşmamaya ve Metapontum'a ilerlemeye karar verdi. Nero takibi bırakmadı ve yardıma gelmesi için Capua'daki Quintus Fulvius Flaccus'u Lucania'ya çağırdı.⁴³⁸ Anni-

434 Roma ordusunda lejyondan daha küçük ve iki centuriadan oluşan birlik.

435 Liv.XXVII. 40-42; Lazenby, 1998: 185.

436 Liv.XXVII. 40-42; Bagnall, 1990: 263.

437 Liv.XXVII. 40-42; Owens, 2017: 103.

438 Liv.XXVII. 40-42.

bal Metapontum'a ulaştığında, Annō'yu Bruttium'a yeni bir birlik getirmesi için gönderdi ve onun garnizonunu kendi ordusuna dâhil etti. Annibal, izini kaybettirmeye çalışsa da Konsül Nero her defasında onu bulmayı başardı.⁴³⁹ Livius, muhtemelen Nero'nun Grumentum zaferindeki başarısını abartır. Zira Annibal'in Romalıları aldatıp sıvışması bilindik bir hareketti. Öte yandan başka seçeneği olmayan Annibal'in yürüyüşünü kuzeydoğuya doğru devam ettirdiğini tahmin etmek zor değildir.⁴⁴⁰

3.2.25. Metaurus Muharebesi (İÖ 207)

İÖ 208 yılında Baecula yenilgisinden sonra Asdrubal, Ibēria'yı Romalılara bırakmak zorunda kaldı ve ordusuyla birlikte Annibal'in kuvvetleriyle birleşmek için Italia'ya doğru yürüdü.⁴⁴¹ Asdrubal, İÖ 207 yılının baharında Alpleri geçmeden önce yaklaşık yirmi bin kuvvetiyle Gallia'da kışladı. Asdrubal'in Italia yürüyüşü Romalıları alarma geçirdi. İlk olarak Massylia habercileri, Kartaca ordusunun Gallia'da olduğunu bildirmişti. Romalılar da bu haber üzerine Sextus Antistius ve Marcus Raecius'u elçi olarak atadı ve onun ilerleyişini kontrol etmeleri talimatını verdi. Elçiler bazı Gallialı kabile reisleriyle dostane ilişkiler kurup Asdrubal'in Alpleri geçmesine engel olmaya çalıştılar. Fakat Asdrubal ve ordusu bahar ayında Alpleri geçmeyi başardı. Asdrubal'in Annibal'le kuvvetlerini birleştirmesini önlemek Senato için son derece hayati bir meseleydi. Bu nedenle konsüllerden Marcus Livius Salinator, komutası altına iki lejyon ve müttefik ordusu verilerek kuzey bölgesine atandı. Ayrıca Terrentius Varro, Italia'ya ulaşan iki ana noktayı kontrol altına almak için iki lejyonla birlikte Etruria'ya; Praetor Lucius Porcius Licinius da Ariminium'daki iki lejyonla Gallia Cisalpina'ya gönderildi. İki konsülden Gaius Claudius Nero ise güneyde bulunan Quintus Fulvius Flaccus'la birleşip Bruttium'daki Annibal üzerine yürümekle görevlendirildi.⁴⁴²

Licinius'un bildirdiğine göre Asdrubal'in Alpleri geçerken sekiz bin asker daha edinmesi Roma'daki korku ve endişeyi arttırmıştı.⁴⁴³

439 Bagnall, 1990: 263; Lazenby, 1998: 185.

440 Liv.XXVII. 40-42; Owens, 2017: 104.

441 Bradford, 1981: 158.

442 Polyb. XI. 2-3; Liv.XXVII. 36-38; Lazenby, 1998: 181-191.

443 Owens, 2017: 105.

Asdrubal, kışı Gallia'da geçirdikten sonra Alpleri geçmeye başlamıştı. Annibal'in yürüyüşü altı ay sürerken onun yürüyüşü iki ay sürdü (A1, P24); Livius, yolculuğun bu kadar kısalmasının sebebini, Asdrubal'in Annibal'in izlediği rotayı takip etmesine ve Annibal'i tanıyan kabilelerin Asdrubal'e daha az saldırgan davranması olarak açıklar. Asdrubal, Italia'ya vardığında ilk olarak Placentia'yı ele geçirmeye çalıştı ama başarısız oldu. Asdrubal'in Placentia'ya yoktan yere saldırması gecikmesine sebep oldu ve bu nedenle kısa sürede katettiği mesafenin getirilerini iyi değerlendiremedi. Öte yandan Asdrubal, Roma'nın en önemli koloni bölgesi Placentia'yı ele geçirdiğinde Gallialıları etkileyebileceğini düşünmüştü. Çünkü o da kardeşi gibi güneye ilerlemeden önce Gallialılardan birlik ve tedarik alacağından emin olmak istemişti.⁴⁴⁴

Placentia'da başarısız olan Asdrubal, muhtemelen Via Aemilia (Aemilia Yolu) boyunca Ariminum'dan güneydoğuya ilerlemeye başlamıştır. Bu esnada dört Gallialı ve iki Numidialı haberciyi Umbria'da Annibal'le görüşmek istediğini söylemeleri için göndermişti. Fakat bu haberciler Nero'nun elçileri tarafından yakalandı ve Nero, Asdrubal'in planından haberdar oldu. Bu gelişmeyi Senato'ya bildirdi ve Roma'daki kuvvetlerin arttırılmasını talep etti. Daha sonra diğer konsüle yardım etmek için kuzeye yürümeye karar verdi.⁴⁴⁵ Florus'un "Asdrubal kardeşiyle buluşsaydı, Roma'nın kaderi kesinlikle mühürlenmişti"⁴⁴⁶ sözünden de anlaşıldığı üzere, Romalılar bu birleşmeyi engellemek için her şeyi göze almıştı.

Bazı araştırmacılar, Livius'un kayıtlarında iki kardeşin Umbria'da görüştüklerine dair ayrıntılı bilgi vermediğini ve Nero'nun Asdrubal'in iç kesimlerine saldırı yapabilme ihtimali olmasına rağmen Adriyatik kıyı şeridini kullanacağından emin olduğu için Senato'ya tavsiyede bulunmasına ihtimal vermemişler ve Asdrubal'in mektubunun Romalıları aldatmak için hazırlanmış stratejik bir plan olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hakikaten Asdrubal, Metaurus Nehri'ni geçmeden önce Ariminum ve Fanum üzerinden kıyı boyunca güneye ilerlemiştir. Daha sonra Sena Nehri'ni (Cesano) geçmiş ve Praetor Licinus'la güçlerini birleştiren Salinator'un ordugâhını Sena Gallica kasabasının yakınlarında bulmuştur.⁴⁴⁷

444 Liv.XXVII. 36-39.

445 Polyb. XI. 2-3; Liv.XXVII. 36, 43-50.

446 Flor. 22. 49.

447 Bagnall, 1990: 261; Goldsworthy, 2000: 239-243.

Bu esnada Nero da güzergâhını planladı. Rotasında yer alan Frentanum, Larinum, Marrucina ve Praetutia gibi kasaba sakinlerine, bölgelerindeki tüm tedarikleri toplayıp askerlerine yardımda bulunmalarını salık veren haberler gönderdi. Daha sonra kendisinin Lucania Bölgesi'ndeki en yakın kentlere saldıracağı söylentisini yayarak Catius Quinctius'u Canusium'da bıraktı ve altı bin piyade, bin süvariyle geceleyin yola koyuldu. Zorlu bir yürüyüşün ardından diğer konsüle katıldı.⁴⁴⁸

Livius, Nero ve birliklerinin yürüyüşünü göklere çıkararak anlatır. Onların geçtikleri yerlerde Res Publica'nın koruyucusu ve özgürlük savunucuları olarak karşılandıklarını ve yol üzerindeki kasaba sakinlerinin onlara yardım etmek için hevesli olduklarını, bu sebeple birbirleriyle yarıştıklarını aktarır. Nero ve birliklerinin Selinator'un ordugâhına varmaları muhtemelen bir hafta sürmüştü. Nero'nun ordugâha yaklaşması üzerine Selinator, bir kilometre uzaklıktaki Asdrubal'ın farkına varmasını istemediği için ordugâhların sayısının arttırılmasını istemedi ve geceleyin düzenlemeler yapılarak kalabalık görünmeyi engelledi.⁴⁴⁹ Ertesi gün Romalılar savaş meclisinde Nero'nun ve birliklerinin yorgun olduklarını ileri sürerek harekâtı ertelemeyi teklif ettiler. Fakat Nero, Asdrubal'ın takviye birlikleri öğrenmeden savaşmaları gerektiğini söyledi ve savaş kararı verdi.⁴⁵⁰

Kartacalılar, Romalılar yürüyüşe geçtiği an mevzilendiler. Asdrubal, Salinator'un takviye aldığından şüphelendiği için gözlemcilerini Roma ordugâhına gönderdi.⁴⁵¹ Gözlemciler geri döndüklerinde herhangi bir artış olmadığını bildirdiler ve bu bilgi Asdrubal'i yanılttı. Daha sonra ordugâhtan iki ayrı borozan sesini işitmesi üzerine Nero'nun geldiğinin farkına vardı. Asdrubal, Annibal'den gizlice kaçan diğer konsülün yardıma geldiğini öğrenince gece vakti ordugâhından ayrıldı.⁴⁵²

Asdrubal ve ordusu Metaurus'a ulaştıklarında nehri takip etmeye karar verdiler ama çok fazla ilerleyemeden Romalılara yakalandılar. İlk olarak süvari birliğiyle Nero, daha sonra Proprætor Porcius Licinus kuvvetleriyle birlikte ulaştı. Bunun üzerine Asd-

448 Polyb. XI. 2-3; Owens, 2017: 106.

449 Liv. XXVII. 36-39, 43-51.

450 Bagnall, 1990: 261-266.

451 Liv. XXVII. 36-39, 43-51; Lazenby, 1998: 181-191.

452 Polyb. XI. 2-3; Goldsworthy, 2000: 238-243.

rubal, nehre bakan bir tepe üzerine ordugâhını kurmak zorunda kaldı. Bu esnada Livius Salinator da ağır piyadeleriyle birlikte gelince, Romalılar savaş hattını oluşturmaya başladılar. Nero, sağ kanadı, Salinator sol kanadı, Porcius Licinus ise merkez orduyu komuta etti.⁴⁵³

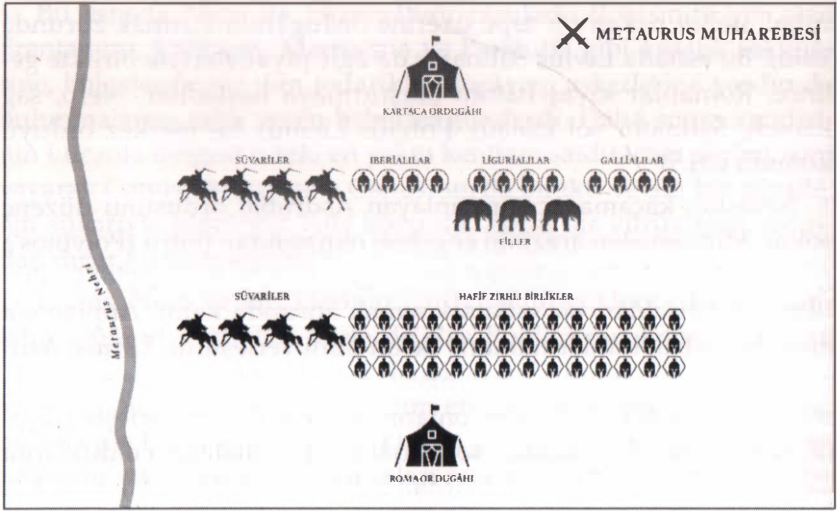
Savaştan kaçamayacağını anlayan Asdrubal ordusunu düzene soktu. Muhtemelen arazinin engebeli olmasından ötürü (Polybios'a göreyse Asdrubal'in askerlerinin yorgun olması nedeniyle) Gallialıları ve Ibērialıları ön saflara koymak zorunda kaldı. Appianos'a göre Asdrubal, bunların önüne de on filini yerleştirdi. Livius, Asdrubal'in savaş düzenini Polybios'tan farklı olarak Ligurialıların merkeze konuşlandırıldığını, onların önlerine fillerin yerleştirildiğini; sağ kanatta Ibērialıların, sol kanattaysa Gallialıların olduklarını aktarır. Polybios'un Ligurialılardan bahsetmemesinin nedeni onları Ibērialılarla bir tutmasıdır. Appianos ise Metaurus Muharebesi'nde neler yaşandığı konusundaki belirsizliğini korumuş ve Polybios ile Livius'un aktardıklarını tekrarlamıştır (A1, P24).⁴⁵⁴

Asdrubal filleriyle ve Ibērialılarla birlikte Salinator'la çarpışırken, Gallialılar da Nero'nun komutasındaki sağ kanattaki birliğe saldıracaklardı. Savaş bir süre kafa kafaya gitti. Ne yazık ki Asdrubal'in filleri ona bir fayda sağlamadı. Zira ayırım gözetmeksizin her iki tarafta da yıkıma neden oluyorlardı. Asdrubal ve Salinator arasındaki çarpışma kanlıydı ve her iki taraf ağır kayıplar vermişti. Daha sonra Nero birliklerini hattın arkasından çekerek Asdrubal'in sağ kanadına arkadan saldırmayı denedi. Saldırı başarılı oldu ve ordusunun büyük bir kısmıyla beraber Asdrubal öldürüldü. Romalılar daha sonra Gallialıları hedef aldı. Öğlen sıcağında ağır zırhlarıyla yorgun düşen Gallialılar kılıçtan geçirildiler.⁴⁵⁵

453 Polyb. XI. 2-3; Liv. XXVII. 36-39, 43-51; Bagnall, 1990: 261-266; Lazenby, 1998: 181-191; Goldsworthy, 2000: 238-243.

454 Polyb. XI. 2-3; Liv. XXVII. 36-39, 43-51.

455 Smith, 1889; Dorey-Dudley, 1968: 83-86; Lazenby, 1978: 184-6; Fronda, 2010: 234; 193-199; Hunt, 2019: 257-268.

Görsel 9: Metaurus Muharebesi Temsili Savaş Planı.

Livius ve Polybios'un verdikleri kayıp sayıları birbirlerinden farklıdır. Livius, elli altı bin Kartacalı askerin öldürüldüğünü, beş bin dört yüz askerinse esir alındığını aktarırken, Polybios, iki bin Romalı askere karşılık Asdrubal'ın de içlerinde bulunduğu on bin Kartacalının öldürüldüğünü ifade eder. Polybios'un hesaplarının daha tutarlı olduğu aşikârdır. Buna göre Asdrubal'ın yirmi bin ya da otuz bin askerle Italia'ya ulaştığını hesaba katarsak, askerlerin bazıları ya kaçmış ya da savaşa hiç katılmamıştır. Savaşın sonraki gece Nero, Apulia'ya geri dönüp seyahatini tamamlamıştır. Livius'a göre kuzeye yürüyüşünden daha hızlı bir şekilde, altı günde ulaşmıştır. Böylece olağanüstü bir performans sergilemiştir.⁴⁵⁶

Zafer haberi Roma'yı hayrete düşürdü. Senato, Roma'da üç gün boyunca supplicatio (şükran sunma) ilan etti. Salinator bir zafer alayıyla, Nero'ysa alkışlanarak ödüllendirildi. Bu zafer Italia'ya yönelik son büyük tehdidi önledi. Şair Horatius'un, büyük değer verdiği konsül Nero'ya ve ailesine ithafen yazdığı şiirinde yer alan şu cümlesi dikkate değerdir: "Ey Roma! Nero'nun ev halkına borçlusun."⁴⁵⁷ Appianos'a göre Romalılar Cannae Muharebesi'nde nasıl

456 Liv.XXVII. 51. 8; Polyb. XI. 1. 3.

457 Hor. Carm. 4. 4. 33-37.

bir felaketle karşılaşmışlarsa Kartacalılar da Metaurus'da o denli bir felaketle yüzleşmişlerdi (A1, P23).

Polybios, Livius, Appianos ve Silius Italicus gibi pek çok antik yazar Cannae ve Zama Muharebelerini ayrıntılarıyla anlatırken, Metaurus Muharebesi hakkında ayrıntılı bilgiler vermemektedirler. İmparator Claudius'un "Kartaca Tarihi" adlı kitabında Metaurus ve Asdrubal'in hayatı hakkında önemli bilgiler verdiği düşünülmektedir fakat ne yazık ki eseri günümüze ulaşmamıştır.⁴⁵⁸ Cassius Diō'nun "Roma Tarihi"ni özetleyen Zonaras ise muharebe hakkında geliş güzel anlatımlar yapar. Kendisi de daha kısa bir anlatım sunmak için pek çok şeyi atladığını itiraf eder.⁴⁵⁹ Metaurus Muharebesi'yle ilgili kısa anlatısı şöyledir:

Zafer kazanıldığında Livius olduğu yerde kalırken, Claudius Nero ise yokluğu bile fark edilmeden, altı günün üzerine Apulia'ya geri döndü. O, olan bitenleri Annibal'e anlatsınlar diye, bazı esirleri Annibal'in ordugâhına gönderdi. Asdrubal'in kesilmiş kafasını da yakınlardaki direğe astı. Annibal ise kardeşinin yenilip öldürüldüğünü, Nero'nun fethedip, geri döndüğünü öğrenmesi üzerine sık sık Tanrıça Fortuna ve Cannae için gözyaşı döktü. O, daha sonra Bruttium'a çekildi.⁴⁶⁰

Metaurus Muharebesi'nin ardından Annibal, Italia'nın parmağı Bruttium'a çekildi (A1, P25) ve Libya'ya geri çağrılınca kadar (üç yıldan fazla bir süre boyunca) orada kaldı.⁴⁶¹ Burada Tanrıça Hērā/Iuno'ya bir sunak inşa ettirdi ve üzerine Hellēn ve Pōn dillerinde bir tablet yerleştirdi. Bu tablet üzerinde Italia'da yürüttüğü seferin özetinin, kazandığı savaşların, tahrip ettiği kasabaların ve öldürdüğü düşmanların sayısının yer aldığı bilinmektedir.⁴⁶² Livius'un bu eylem hakkındaki düşünceleri şöyledir:

Annibal'in refah içinde mi yoksa sıkıntı içinde mi daha takdire şayan olduğunu bilmiyorum. On üç yıl boyunca yurdundan uzakta, kendi vatandaşlarının ordusu yerine birbirlerinden farklı uluslardan, ne yasaları ne gelenekleri ne de ortak bir dil konuşan insanları bir araya toplayarak savaşı sürdürdü. Onları öyle ustalıkla bir

458 Scullard, 1955: 101.

459 Zonar. *prol.* 1. 7.

460 Zonar. 16. 9. 1.

461 Liv. XXVII. 51. 13.

462 Polyb. III. 33. 18, 56. 4; Church, 1886: 89.

arada tuttu ki hiçbir zaman kendi aralarında bile kavga etmediler; hatta çoğu kez paraları ödenmemesine rağmen ona karşı ayaklanmadılar. Asdrubal'ın ölümünden sonra ellerinde Italia'nın bir köşesinden başka hiçbir şey kalmadığında bile her zamanki gibi ordugâhları sessizdi.⁴⁶³

Ibēria'yı kontrol altına alan Scipiō, söz verdiği gibi savaşı Kartaca'ya taşımak için Roma'ya döndü fakat onun yokluğunda Ibēria'da işler yolunda gitmedi. Gadēs'teki Annibal'ın kardeşi Magō, bazı kabileleri Roma'ya isyan etmeye teşvik etti. İsyanları bastırması gereken Scipiō hastalandı. Bu arada Roma ordusunun bir kısmı ödemeleri geciktiği ve Scipiō'nun uyguladığı katı disiplin sebebiyle ülkenin yerlilerini yağmalamaları yasaklandığı için isyan etti. Scipiō, iyileştiğinde onları görevlerine geri getirmeye çalıştı. Cassius Diō'nun aktardığına göre isyancılara ağır bir konuşma yapmıştı (A6, P15). Ardından Ibēria'daki Kartaca davasına son verdi. Magō kendi ordusuyla ve Libya'dan yardıma gönderilen Annō'yla birlikte Liguria'ya taşındı ve Gadēs, Romalılara teslim oldu.⁴⁶⁴ Zonaras bu olayları şu şekilde özetler:

Scipiō, ülkenin çoğuna boyun eğdirdikten sonra, ordugâhlarını Carthage Nova'ya taşıdı. Burada da babası ve amcasının onuruna cenaze yarışmaları düzenledi. Ardından, Scipiō hastalandı ve bunun üzerine Ibērialılar isyan ettiler; bundan öncesinde de itaatsizlik göstermişlerdi lakin açıkça bir isyan girişiminde bulunmamışlardı. Scipiō'nun rahatsızlandığını öğrenmeleri üzerine ise ücretlerinin ödemesinin geciktiğini bahane ederek alenen isyan ettiler. Sayıları yaklaşık sekiz bin olan bu çoğunluk tribunuşları kovdular ve kendileri konsüller seçtiler. Roma ile ittifak olmuş bölgeleri de karıştırmaya başladılar.⁴⁶⁵

3.2.26. Ilipa Muharebesi (İÖ 206)

İÖ 206 yılında muhtemelen Metaurus yenilgisini öğrenen Magō, Ibēria'da Romalılarla yeniden yüzleşmeye karar verdi. Kuzey Italia'yı istila etmek için küçük bir ordu topladı ve Genua (Genova) yakınlarına geldi. Gallialıları ve Liguralıları Romalılara karşı birlik

463 Liv.XXVIII. 46. 16.

464 Church, 1886: 84-85; Rollin, 2009: 390; Fields, 2010: 23-24; Owens, 2017: 109.

465 Zonar. 16. 10. 1.

olmaya davet etse de Annibal gibi başarılı olamadı. Bunun üzerinde Roma'nın kuzey müttefiklerini, özellikle de Etrüskleri yok etmeye çalıştı.⁴⁶⁶ Magō ve Giscō, Livius'a göre Silpia, Plutarkhos'a göreyse İlinga/Elinga denilen Ilipa'ya ilerledi. Appianos ise Kartacalıların Sevilla'nın otuz üç kilometre kuzeyinde kalan Karmone (Carmona) denilen yerde toplandıklarını aktarır. Plutarkhos, Kartaca ordusunun yetmiş bin piyade, dört bin süvari ve otuz iki filden (Appianos'a göre otuz altı) oluştuğunu belirtir. Livius ise Kartacalıların elli bin piyadesi olduğunu söyler. Ilipa'ya ulaşan Kartacalılar açık bir ovada ordugâh kurdular (A2, P12-A2, P15).⁴⁶⁷

Scipiō da Kartacalıları karşılamak üzere yola çıkmıştı. Yol üzerinde Culchas isimli Ibērialı kabile liderinden üç bin piyade ve beş yüz süvariye kuvvetlerine katmasına rağmen ordusunun yekûnu Kartacalılardan daha azdı.⁴⁶⁸ Magō, ordugâhlarını kurmakla uğraşan Romalılara baskın yapmayı düşündü; Masinissa'nın ve Numidialı süvarilerin desteğiyle saldırıya geçti. Kartacalıların böyle bir hamle yapacaklarını öngören Scipiō, daha öncesinde bir tepenin ardına bir miktar süvari yerleştirmişti. Kartacalı süvarilerin geldiğini gören Romalı süvariler karşı saldırıya geçti ve Kartacalıları bozguna uğrattı. Polybios'a göre Kartacalı süvariler başlangıçta cesurca savaşsalar da Roma süvarilerinin koordineli hareketi düşmanı geri çekilmeye zorladı.⁴⁶⁹

Birkaç gün boyunca her iki taraf güç kazanmaya çalıştı, çarpışmalar süvari birlikleri ve hafif silahlı piyadelerle sınırlı kaldı. Scipiō, Kartacalıların savaş düzenini iyi bir şekilde gözlemlemişti. Giscō, birliklerini hep aynı şekilde sıraya sokmuş; merkeze Libyalıları, her iki kanada Ibērialı müttefikleri ve onların önüne de fillerini yerleştirmişti. Scipiō'ysa merkezdeki Libyalıları durdurması için Roma askerlerini onların karşısına, Ibēria kuvvetlerini de kanatlara yerleştirdi (A2, P12-A2, P15).⁴⁷⁰ İlk gün bu düzende çarpışıldı. Ertesi gün Scipiō, Ibērialıları merkeze, Roma askerlerini kanatlara taşıdı. Değişimi görüp şaşkına dönen Giscō, birliklerini aceleyle konuşlandırmaya çalışsa da

466 Church, 1886: 84-85; Goldsworthy, 2000: 279-285; Rollin, 2009: 390; Fields, 2010: 23-24.

467 Liv.XXVIII. 12-16; Plut. Owens, 2017: 109.

468 Owens, 2017: 110.

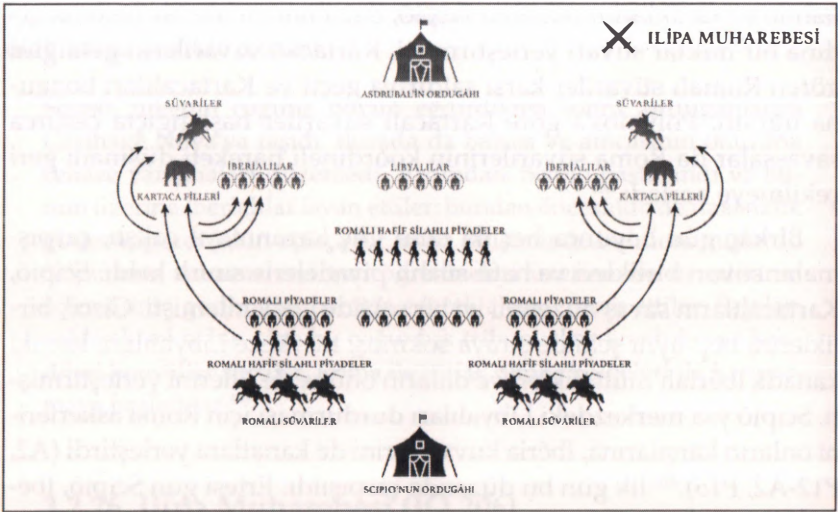
469 Polyb. XII. 20-24; Lazenby, 1998: 145.

470 Polyb. XII. 20-24; Liv.XXVIII. 12-16; Bagnall, 1990: 213; Goldsworthy, 2000: 280-285.

bunu başaramadı. Böylece Giscō'nun kanatlardaki kuvvetleriyle Scipio'nun Roma lejyonu karşı karşıya kaldı (A2, P12-A2, P15).⁴⁷¹

Polybios ve Livius'un anlatımlarının net olmamasından ötürü muharebeyi takip etmek zordur. Çarpışma başladığında filler, süvarilerin attıkları oklardan ve vâleslerin⁴⁷²attıkları mızraklardan paniğe kapıldılar ve Romalılardan daha çok Kartacalılara zarar vermeye başladılar.⁴⁷³ Kartaca'nın Ibērialı askerleri cesur bir şekilde savaşmasına rağmen yorgunluktan, açlıktan ve günün sıcaklığından geri çekilmeye başladılar. Romalılar onları ordugâhlarına kadar takip ederek zayıt verdirmeye devam etti. Giscō da yorgun ve yaralı askerleriyle birlikte ordugâhı terk etti (A2, P11), (A2, P12), (A2, P13), (A2, P14).⁴⁷⁴

Scipio, hafif silahlı piyadeleri ve süvarileriyle birlikte peşlerine düştü. Romalılar Kartacalılara yettiğinde resmen bir katliam yaşandı. Giscō yaklaşık altı bin askeriyle tepeye kaçıp kurtulabildi. Ordunun geri kalanı ya öldürüldü ya da esir edildi.⁴⁷⁵

Görsel 10: Ilipa Muharebesi Temsili Savaş Planı.

471 Polyb. XII. 20-24; Liv.XXVII. 12-16; Owens, 2017: 111.

472 Hafif silahlı asker. Çoğul hali: *vēlītēs*.

473 Goldsworthy, 2000: 279-285; Owens, 2017: 110.

474 Polyb. XII. 20-24; Liv.XXVII. 12-16; Church, 1886: 84-85; Bagnall, 1990: 213-215; Rollin, 2009: 390; Fields, 2010: 23-24; Owens, 2017: 111.

475 Liv.XXVII. 12-16; Owens, 2017: 112.

Kartacalıların sığındığı tepe çıplak, susuz ve savunmaya elverişsiz olduğu için Giscō, birliklerini yüzüstü bırakarak kaçtı. Giscō'nun kaçtığını öğrenen Scipiō, Silanus'un komutası altına on bin piyade ve bin süvari bırakarak Tarraco'ya döndü. Birkaç gün sonra Numidia Kralı Masinissa, Silanus'la müzakere etti ve böylece Roma ile Masinissa arasında uzun soluklu bir dostluk başladı. Çok geçmeden Magō da Giscō'nun gönderdiği gemilerle kaçmayı başardı. Generalleri tarafından terk edilen askerlerin kimileri Romalılara teslim olurken, kimileri de komşu kentlere kaçmayı başardı. Silanus ise Scipiō'ya katılmak için geri döndü (A2, P14).⁴⁷⁶

Livius'un Scipiō hakkındaki anlatısı abartılıdır. Onun Ibēria'daki mücadelesi bir yıl daha sürmüştür. Ilipa Muharebesi Ibēria'da meydana gelen iyi planlanmış son savaştı ve yarımada Kartacalıların sonunu getiren önemli bir başlangıçtı. Appianos ise Romalıların Ibēria'da çok fazla uğraş verdiklerinden ve nihayetinde Ibēria'yı kısımlara ayırıp praetorlar atadıklarından bahseder (A2, P1). Bradford ve Dodge'ye göre Scipiō, Ibēria'da kaldığı süreçte Kartaca'nın müttefiklerinin neredeyse tamamını (özellikle değerli Numidialıları) dağıttı. Numidia Kralı Syphaks ve rakibi Masinissa, Ibēria'da Scipiō tarafından taraf değiştirmeye ikna edildi. Kartaca, Syphaks'ı tarafına çekmek için Asdrubal Gisgō'nun kızı Sophōniba'yla evlendirdi. Scipiō daha sonra Masinissa'ya yöneldi ve Kuzey Africa'ya geldikten sonra ittifakı güçlendirmek için Masinissa'yı Roma'ya gönderdi (A3, P24).⁴⁷⁷

Antik yazarlara göre Scipiō'nun Ibēria'daki büyük zaferinden sonra Kartaca'nın müttefiki Masinissa, Scipiō hakkında öğrendiği bilgileri ve savaş deneyimini göz önünde bulundurdu ve Roma'nın galip çıkacağı sonucuna vardı. Kartaca yerine Roma'yla kurulacak ittifakın kendisinin ve ülkesinin yararına olacağı bilinciyle Roma'yla gizli antlaşmalar yaptı (A2, P15), (A3, P24).⁴⁷⁸ Walsh'a göre İÖ 201-148 yılları arasında hüküm süren Numidia Kralı Massyialıların lideri Gaia'nın oğlu Masinissa, korkusuzluğu, yetenekleri ve uzun süren yaşamıyla ün salmıştı.⁴⁷⁹ Appianos'a göre Kartaca'da eğitim gören Masinissa (A3, P24), İÖ 213-207 yılları arasında Annibal'e destek verdi ve Romalılara, süvari yardımı sağlayan Syphaks'a

476 Owens, 2017: 112.

477 Dodge, 1896: 500-520; Bradford, 1981: 193.

478 Liv.XXVIII. 16. 11; 25; Thompson, 1981: 121.

479 Walsh, 1965: 149.

engel oldu. Romalıların Ibēria'daki zaferinden sonra (İÖ 206) Scipio'yla tanıştı ve müttefikini değiştirdi.⁴⁸⁰ Bundan sonra Annibal'in ordusunun belkemiğini oluşturan kabiliyetli Numidia süvarilerini Romalıların hizmetine sundu.⁴⁸¹ Cassius Diō, Masinissa'nın Asdrubal'den intikam almak için Romalılarla ittifak kurduğunu söylerken (A6, P18), Appianos, olayın iç yüzünü daha anlaşılır bir şekilde aktarır. Buna göre Numidia'nın önde gelen krallarından Masinissa, Kartacalı Asdrubal'in kızı Sophōniba'yla nişanlanmış fakat Sophōniba'ya duygusal hisler besleyen bir diğer Numidia Kralı Syphaks, Kartacalıların topraklarına saldırmaya başlamıştır. Sonrasında Scipio'yla müzakereler yapmaya başlayınca Asdrubal savaşı kaybetmemek adına kızını onunla evlendirdi. Bunun üzerine Masinissa, Asdrubal ve Syphaks'a karşı Romalılarla birlik oldu (A3, P24). Zonaras'ın kaydı şu şekildedir:

Masinissa, son derece seçkin insanlar arasında yerini aldı. Zira o, hem planlama hem de uygulama açısından bir savaş dâhisiydi. Gönül ilişkisi yüzünden Kartacalıları Romalılar için terk etmişti. Gis-cō'nun oğlu Asdrubal yakın arkadaşydı ve onun kızı Sophōniba'yla nişanlanmıştı. Daha sonra Asdrubal, Roma tarafını desteklediğini algılayarak Syphaks'la yakınlık kurdu ve Masinissa'yla anlaşmasına sadık kalmadı. Dahası Sophōniba'yı Syphaks'a verdi. Bu nedenle Syphaks Kartacalılara bağlı kalırken, Masinissa aksini yaparak Romalılardan taraf oldu.⁴⁸²

Masinissa, elli yıl boyunca Roma'ya sadık kaldı ve Roma'nın Akdeniz üzerindeki emperyalist hırsını destekledi. Bu ilişki, Masinissa'ya Kartaca'yla uğraşmak için tam yetki sağladı. Kartaca sonunda Masinissa'nın saldırılarına yanıt verdi ve Numidia'yı istila etti (A3, P57), (A3, P57-P58). Romalıların ana kuvvetleri Italia'da Annibal'in ordularıyla mücadele ettikleri için Balkanlardaki güçleriyle ilgilenemedi. Sayı üstünlüğüne sahip Macedonialılar ise durmaksızın hareket ettiler. Romalılar ise yeterli güçlerinin olmamasından dolayı barış müzakeresi yaparak (Phoinike Barışı), II. Kartaca Savaşı'nın bitiminden çok önce Macedonia Savaşı'nı sona erdirdiler. Barış antlaşması Kartaca'yla mücadele eden Roma diplomasisinin zaferini temsil eder. Ancak Kartaca, Macedonia'ya Italia'yı işgal et-

480 Liv.XXX. 17. 12; XXX. 44. 12; XXXI. 11. 4.

481 Fournie, 2000: 26.

482 Zonar. 17. 11. 1.

meye davet eden bir heyet gönderdi ve onlar da Kuzey Africa'ya küçük bir kuvvet gönderdiler. Bu kuvvet Annibal'in ordusuyla birlikte Zama'da yenilgiye uğradı.⁴⁸³

Masinissa, rex Numidarum

Görsel 11: Numidia Kralı Masinissa.⁴⁸⁴

3.2.27. Locri Muharebesi (İÖ 205)

Scipiō, İÖ 206 yılında Ibēria'daki başarısının ardından Roma'ya döndü ve Publius Licinius Crassus'la birlikte İÖ 205 yılı konsülleri olarak atandı. Göreve gelir gelmez kendisine, Kartacalıların elinde bulunan Locri kentini ele geçirme görevi verdi. Bu kent Kartacalılar tarafından ele geçirilince bazı sakinleri Rhegium'a sığınmıştı. Livius'a göre Italia'nın güneyinde yaşanan çarpışmalar düzenli bir savaş şeklinde değil, talan etme ve yağmalama şeklinde gerçekleşiyordu.⁴⁸⁵ Rhegium'daki sürgünler yağmalama haberlerini alınca Annibal'den intikam almak ve kentlerini geri almak için bir fırsat yakaladıklarını düşündüler ve Syracusae'da bulunan Scipiō'ya katılmak için görüştüler. Bunun üzerine Scipiō onlarla Rhegium'daki garnizonundan üç bin askerini Marcus Sergius ve Publius Matienus'un komutasına vererek Locri'ye gönderdi. Ayrıca Quintus Pleminius'a keşif yapması için yazılı talimatlar yolladı.⁴⁸⁶

Romalılar, Rhegium'dan kaleye ulaşmak için yanlarında yüksek merdivenler inşa edebilecekleri malzemelerle ayrıldılar. Geceleyin

⁴⁸³ Dodge, 1896: 576; Lazenby, 1978: 168.

⁴⁸⁴ <https://scholarisopus.files.wordpress.com/2010/09/bellum-punicum-secundum1.pdf>

⁴⁸⁵ Liv.XXIX. 6-8; Goldsworthy, 2000: 289.

⁴⁸⁶ Liv.XXIX. 6-8. Bagnall, 1990: 273; Lazenby, 1998: 199.

kararlaştırılan vakitte kaleye saldırmaya başladılar ve Scipiō, Annibal'in geldiğini duyduğunda Roma garnizonunun güvenliğinden korktuğu için Italia'ya gitti. Bu esnada Annibal, Locri yakınlarındaki Bulotus Nehri'ne varmak üzereydi. Şafak vaktinde kente ulaştı ve Romalıları korkutmak için birliklerini ve Locrialıları savaş düzenine soktu.⁴⁸⁷

Scipiō'nun filosu geldiğinde birliklerini gün batımından önce karaya çıkardı. Annibal, ertesi gün başlayan çarpışmalarda iki yüz askerinin aniden öldürülmesi üzerine şaşkına döndü ve ordugâhına çekildi, geceleyin de ordugâhı terk etti.⁴⁸⁸ Böylece Locri, büyük bir taarruzla Kartacalıların elinden alındı. Livius, büyük bir mücadeleye yaşanmamasına rağmen Annibal'le karşı karşıya geldiği için Scipiō'yı över.⁴⁸⁹

Bu yıl Annibal'le karşılaşan Romalılar Sibylla Kitapları'na⁴⁹⁰ başvurdu ve Delphoi kâhinleri, Magna Mater kültünün Roma'ya getirilmesi durumunda Italia'nın yabancı düşmandan kurtulacağını söyledi.⁴⁹¹ Bu görev için Pergamon Kralı I. Attalos'dan yardım istemelerini tavsiye ederek yol gösterdiler.⁴⁹² Bunun üzerine, Asia Minor'daki Prhrygia Tanrıçası Mater Deum Magna Idaea (Kybeleia ya da Kybele) Pergamon Kralı I. Attalos'dan alınarak Roma'ya getirildi.⁴⁹³ Bu kült, buradan Avrupa'ya yayıldı.⁴⁹⁴ Magna Mater kültünün Roma'ya gelişi Romalılar üzerinde kalıcı bir izlenim bırakmıştı. Fakat kültün ortaya çıkışını ve Roma'ya gelişini anlatan çağdaş bir kaynak maalesef günümüze ulaşmamıştır. Kültün Roma'ya gelişini sonraki dönemlerde yaşayan Hellên ve Latin yazarlardan edinmekteyiz. Bu konuyla ilgili en erken anlatımlar, İÖ I. yüzyılda Cicero ve Diodōros Sicilus'un; eksiksiz bir anlatımsa özellikle Augustus dönemi yazarlarından Livius ve Ovidius'un eserlerindedir.⁴⁹⁵

487 Lazenby, 1998: 199; Goldsworthy, 2000: 289; Owens, 2017: 113.

488 Bagnall, 1990: 273; Goldsworthy, 2000: 289.

489 Liv. XXIX. 6-8; Owens, 2017: 114.

490 Roma'da erken tarihlerden beri kehanet kitapları olarak bilinen bu kitaplar bulunuyordu. Bu kitaplara yalnız gelecek konusunda yol göstermeleri değil, deprem, salgın gibi büyük felaket dönemlerinde tanrıların öfkesinin nasıl yatıştırılacağını öğrenmek için de danışılırdı.

491 Liv. XXIX. 10. 4-6.

492 Liv. XXIX. 11. 5-6.

493 İÖ y. 205.

494 Burton, 1996: 46-48; Orlin, 1997: 84-86; Burkert, 2018: 16.

495 Roller, 1999: 264.

Antik yazarlara göre İÖ y. 205 yılında Romalılar, Magna Mater kültürünün gelişini, gökten düşen taş parçalarının hikmetini kehanet kitaplarına başvurarak öğrenmek istemişler (A1, P26) ve bu dinî kaygıyı Annibal'ın Italia'daki varlığına bağlamışlardı.⁴⁹⁶ Modern araştırmacılar Magna Mater kültürünün, yalnızca Romalıların savaşı kaybetme korkusundan dolayı ortaya çıktığını ileri sürmektedirler.⁴⁹⁷

3.2.28. Crotona Muharebesi ve Libya Seferi (İÖ 204)

İÖ 204 yılında Publius Sempronius Tuditanus konsül seçildi ve Bruttium'daki savaşa liderlik etmekle görevlendirildi. İÖ 204 yılının yazında Sempronius, Crotōna (Crotone) yakınlarında mücadele etti. Romalılar bin iki yüz asker ve ordugâhlarını kaybettiler. Sempronius, Bruttium prokonsülü Publius Licinius Crassus'a lejyonuyla birlikte ona katılacağını haber gönderdikten sonra geri çekildi. Kısa süre sonra birleşen kuvvetler Annibal'le karşı karşıya geldi.⁴⁹⁸ Livius'a fazla ayrıntı vermemesine rağmen başka bir çarpışma daha yapılmıştı. Ona göre her iki taraf da savaşmak istemiyordu. Çünkü Sempronius daha önce Kartacalıları yenilgiye uğratmıştı ve sayısı artan ordusuna güvenmişti. Sempronius kendi birliklerini ön hatlara yerleştirirken Crassus'un lejyonlarını yedekte tuttu ve zafer kazanması hâlinde Fortuna Primigenia'ya bir tapınak inşa etme sözünü verdi. Sempronius dualarının karşılığını aldı ve Kartaca ordusunun dört bin piyadesiyle kırk süvarisi öldürüldü, üç yüz askeri de esir düştü. Mağlup Annibal Crotōna'ya çekildi.⁴⁹⁹

İÖ 204 yılında Scipiō, daha öncesinde de belirttiği gibi Libya'ya sefer düzenlemek istemiş fakat artan kıskançlık nedeniyle askerî rakipleri onu desteklememişti. Scipiō'yu destekleyen yalnızca halktı.⁵⁰⁰ Appianos'un aktardığı pasajda farklı görüşlerin olduğu açık bir şekilde görülmektedir (A3, P25). Sonunda Libya'ya sefer düzenlenmesine karar verildi. Tribunuslar seferi yürütmesi için aday olarak Scipiō'yu göstermelerine rağmen konsüller, Senato'dan Scipiō'yla eşit komuta paylaşacak Tiberius Claudius'un da gitmesini istedi-

496 Cic. *Har. Resp.* 13. 27.

497 Gruen, 1990: 7; Roller, 1999: 264-267.

498 Lazenby, 1998: 215.

499 Liv. XXIX. 36. Lazenby, 1998: 215; Owens, 2017: 115.

500 Hart, 1926: 51.

ler. Oldukça yavaş hareket eden Claudius üzerine bir de fırtınaya yakalandığı için Sardinia'ya gitmek zorunda kaldı ve Africa'ya ulaşamadı.⁵⁰¹ Scipio ise fazla tedarik almadan yalnızca on bin piyade ve beş yüz süvariyle (A2, P6), İÖ 204 yılının baharında Lilyaeum'da ordusunu topladı ve Libya'ya yelken açtı.⁵⁰²

Sicilia'dan yola çıkan Publius Cornēlius Scipio'nun istila kuvvetinin büyüklüğü tartışmalıdır. Livius yararlandığı kaynaklarda fikir birliği olmadığını söyler.⁵⁰³ Appianos ise altı bin piyade ve yüz on altı süvari birliğinden bahseder (A3, P26). Günümüz araştırmacılarıysa on yedi bin altı yüz ve otuz beş bin arasında değişen işgal kuvvetinin kırk savaş gemisiyle korunan dört yüz gemilik bir filoyla kırk beş günden fazla bir sürede taşındığını düşünmektedirler.⁵⁰⁴

3.2.29. Utica Kuşatması (İÖ 203)

Scipio ve Masinissa, İÖ 204 yılında Libya'daki köyleri ve kasabaları yağmalamaya başladı ve buradan elde ettiği malları askerleri arasında paylaştırdı. Ayrıca Masinissa'yı ödüllendirdi. Geri kalan malları da Sicilia'ya gönderdi.⁵⁰⁵ Ardından üs olarak kullanmak amacıyla Utica'ya (Ityca)⁵⁰⁶ saldırıyı düşündü ve kenti teslim olması için zorladı. Utica halkı tek çarelerinin Kartacalılardan yardım istemek olduğunu düşündü ve Asdrubal'den yardım istediler. Asdrubal, müttefiki Numidialı Syphaks'ın ordusuyla beraber Utica'ya ilerledi ve Romalıların on bir ila on üç kilometre uzağına ordugâhlarını kurdu. Polybios ve Livius'a göre Asdrubal'in ordusu otuz bin piyade ve üç bin süvariden; Syphaks'ın ordusuysa elli bin piyade, on bin süvariden müteşekkildi. Scipio düşman ordusunun sayısından dolayı kuşatmayı kaldırdı ve kış mevsimini geçirmek amacıyla ordugâh kurmaya başladı. Polybios ve Livius, Scipio'nun kış mevsimi boyunca Kartacalılarla ittifakını bozup Romalılara katılması için Syphaks'la görüşmeler yaptığını naklederler.⁵⁰⁷ Diğer kaynaklarsa görüşmeleri Syphaks'ın başlattığını öne sürmektedirler.⁵⁰⁸ Church'a

501 Hart, 1926: 51.

502 Hart, 1926: 51.

503 Liv. XXIX. 28; XXIX. 34-35.

504 Lazenby, 1998: 205; Goldsworthy, 2000: 291-292; Owens, 2017: 115.

505 Bagnall, 1990: 276-277; Owens, 2017: 117.

506 *Utica*, Kartaca'dan bile daha eski bir Fenike kolonisidir. Bk. Hunt, 2019: 289.

507 Polyb. XIV. 2-6; Liv. XXX. 3-7.

508 Church, 1886: 89; Dodge, 1896: 610; Lazenby, 1998: 206-208.

göre Kral Syphaks, Roma ve Kartaca arasında arabuluculuk yapabileceğini düşünmüştür. Ancak karısı Sophōniba, bunlardan vazgeçmesini sağlamıştır (A3, P29).⁵⁰⁹

Syphaks ve Scipiō arasında geçen müzakerelerde Kartacalıların Italia'yı, Romalıların da Libya'yı terk etmesi şartları koşuldu. Scipiō, teklifleri kabul edip etmediklerinin yanıtını almak için elçilerini Syphaks'a gönderdi. Polybios'a göre Scipiō, bu önerileri desteklese de Senato, Kartacalıların savaşı sürdürmenin yollarını aradıklarını söyleyerek buna sıcak bakmadı. Livius Kartacalıların taleplerinin mantığa uygun olmadığını söylerken, Appianos ise Syphaks'ın Masinissa'yı öldürmeye yeltendiği için müzakerelerin bozulduğunu aktarır. Görüşmeler sırasında habercilerin, düşman ordugâhlarının ahşaptan ve sazlardan yapıldığını haberi vermeleri, Scipiō'ya Syphaks'ın ve Asdrubal'in ordugâhlarına saldırma fırsatı yarattı ve ordugâhlarını ateşe verdi. İlkbaharın gelişiyle Utica'yı tekrar kuşattı. Nihayetinde Asdrubal'le güç kazanan Kartaca ordusunu mağlup etmeyi başardı (A3, P27- A3, P28).⁵¹⁰

Scipiō'nun ilk saldırısı başarılı olmadı. Appianos, bu başarısızlığı düşmanın kurduğu düzeneklere bağlar (A3, P27). Scipiō deniz kıyısına çekilip burada kışlamak zorunda kaldı. Ertesi yıl saldırı tekrar başladı. Roma ordusunu Scipiō'yla Masinissa, Kartaca savunmasını da Giscō'nun oğlu Asdrubal ve Syphaks idare ediyordu.⁵¹¹ Appianos, Utica kuşatmasının sonuçlarının ağır olduğunu aktarır ancak Romalıların kaybının düşmandan daha az olduğunu ve düşmandan yana olan askerlerin cezasını bizzat Masinissa'nın verdiğini belirtir (A3, P28). Zonaras ise bu kuşatmada Romalıların pek çok kişiyi katlettiklerini ve Syphaks'ın ele geçirildiğini ifade eder.⁵¹² Syphaks Scipiō'ya teslim edildi. Appianos Syphaks'ın suçlandığını ancak onun yaşananlardan karısını sorumlu tuttuğunu aktarırken (A3, P29) Zonaras şu ifadeleri kullanır.

Scipiō, Syphaks'a "bizimle savaşma nedeniniz neydi?" diye sordu. Syphaks ise kendisini haklı çıkarmaya çalışarak davranışlarının sebebinin Sophōniba olduğunu ve onun babası Asdrubal'i mem-

509 Church, 1886: 90.

510 Polyb. XIV. 1-6; Liv. XXIX. 35; XXX. 3-7; Church, 1886: 89; Dodge, 1896: 610; Bagnall, 1990: 277-280 Lazenby, 1998: 206-208; Goldsworthy, 2000: 292-294.

511 Church, 1886: 89.

512 Zonar. 17. 13. 1.

nun etmek için Kartacalıların tarafında olmaya zorlandığını ileri sürdü. Her ne olduysa oldu diyerek devam etti: Bir kadın tarafından aldatıldım ve cezamı çektim lakin en azından bunca başıma gelen belaların arasında düşmanım Masinissa'nın Sophōniba'yla evlenmesi gibi bir tesellim var. Çünkü Sophōniba, muhakkak onun sonunu getirecek.⁵¹³

Zonaras Romalıların kuşattığı yerde Sophōniba da bulunduğunu ve Masinissa'nın onun esir düşmesini engelleyerek evlendiğini aktarır. Fakat Scipiō olan biteni öğrenince, Masinissa'nın yaptığı evlilikten şüphelenerek Sophōniba'yı teslim etmesini istedi. Bunun üzerine Masinissa, Romalıların vereceği ağır bir ölümden kurtarmak için Sophōniba'ya zehir verdi ve hayatını sonlandırmasını istedi (A3, P30).⁵¹⁴ Appianos, daha sonra Masinissa'nın Sophōniba'ya cenaze töreni düzenlediğini aktarır (A1, P30). Cassius Diō ise Sophōniba'nın ölümüne ilişkin bilgi vermez ancak Sophōniba'nın mental ve fiziksel özelliklerini överek dikkate değer bilgiler aktarır (A6, P16).

Doksan yaşında ölen Masinissa, Numidia'yı oğullarına miras olarak bıraktı. Oğullarından yalnızca Micipsa, Mastanabal ve Gulussa meşru sayıldı. Mastanabal ve Gulussa erken yaşlarda öldü. Micipsa'nın Adherbal ve Hiempsal adında iki oğlu vardı. Ayrıca ölen kardeşi Mastanabal'ın Iugurtha adındaki oğlunu da evlat edip kendi oğullarıyla birlikte ortak mirasçı ilan etmişti. Iugurtha adı, Sallustius'un kalemıyla ölümsüzleştirilmiştir.⁵¹⁵ Masinissa vasiyet olarak Scipiō'dan mallarını oğulları arasında bölüştürmesini istedi (A3, P31). Zonaras bu olaydan şu şekilde bahseder:

Ölüm döşeğindeki Masinissa oğullarının çokluğu nedeniyle krallığının nasıl kurtulacağını bilememiştir. Bu nedenle Scipiō'dan tavsiye istedi. Lakin Masinissa, Scipiō oraya varmadan önce yüzüğünü oğlu Micipsa'ya verdikten ve ülkenin çıkarlarını gözetmeyi Scipiō'ya devrettikten sonra öldü. Masinissa'nın oğullarının fitratını bilen Scipiō da krallığı tek bir kişiye vermedi. İçlerinde en seçkin üç kişiyi farklı yerlerde farklı görevlendirmeler yaptı. Deneyimli ve servete düşkün büyük oğlu Micipsa'ya maliyenin yönetimini emanet etti. Yargılama mizacına sahip ikinci oğluna anlaşmazlıklara karar verme hakkı verdi ve savaşçı mizaca sahip küçük oğlu Gulussa'ya da

513 Zonar. 17. 13. 2.

514 Liv. XXIX. 23; XXX. 12–15; Zonar. 17. 13. 1.

515 Diod. Sic. XXXII. 16. 1; Sall. *Bel. Iug.* I-CXIV; Graham, 1902: 15.

orduyu teslim etti. Diğer kardeşlere belli kentlerin idaresini verdi ve Gulussa'yı yanına alarak konsülün yanına getirdi.⁵¹⁶

3.2.30. Bagradas Muharebesi (İÖ 203)

Kartacalılar, ordularının yenilgi haberini aldığı anda tehlikenin kendi kapılarına dayandıklarını düşündüler. Utica kuşatmasının avantajlarından yararlanamayan Scipiō, Kartacalılara yeni bir ordu kurması için zaman sağlamıştı. Toplanan Kartaca meclisinde kimileri Annibal'in ve ordusunun Kartaca'ya çağrılmasını kimileri de Scipiō'yla müzakereler başlatılmasını önerdi. Sonunda Syphaks'le görüşerek yenilgiden sonra hayatta kalanlarla çarpışmaya devam etmeye karar verdiler. Kartacalılar, Asdrubal'i yeni asker toplamakla görevlendirdiler. Syphaks'a da sadık kalması ve Asdrubal'in ordusuna katılmasını bildirmek için elçi gönderdiler. Yenilgiden sonra Syphaks, birliklerinin evlerine dağılmasına izin vermişti. Fakat Abba kasabasının yakınlarında dört bin Keltibērialı ücretli askerle karşılaştığında (Polybius'a göre Syphaks'ın karısı sebebiyle) düşüncesini değiştirdi. Kartacalılar, otuz gün içerisinde Bagradas Nehri yakınlarında otuz bin kuvvet toplamışlardı. Bu haber Utica'daki Romalılara ulaştığında, Scipiō da tüm kuvvetlerini topladı ve beş gün içerisinde nehrin yakınına ordugâh kurdu. Scipiō, piyadeleri merkeze, süvarileri de Laelius komutasında sağ kanada konuşlandırdı. Masinissa'ysa Numidia süvarisini sol kanada yerleştirdi. Asdrubal ve Syphaks, Roma piyadelerinin karşısına Keltibērialı askerleri, sağ kanada Kartacalı askerleri ve Syphaks'ın Numidialı askerlerini de sol kanada konuşlandırdılar. Polybios, şiddetli savaşın sonunda ölen asker sayısını kesin olarak belirtmez. Yalnızca dört bin Keltibērialı askerin hayatta kaldığını belirtirken Romalılara dair hiçbir şey söylemez. Galip gelen Scipiō bölgedeki yerleşim yerlerini ziyaret etti ve Ibēria kuşatmasından sonra ağır vergilerden yorgun düşen çoğu kasaba, gönüllü olarak Scipiō'ya teslim oldular.⁵¹⁷

Appianos'a göre Kartaca meclisiyle ateşkes müzakerelerinin yapıldığı bu dönemde, Annibal ve Magō'yu geri çağırdı. Roma Senatosu'ndaysa farklı görüşler ortaya atıldı. Nihayetinde Kartacalılarla ağır şartlar altında antlaşma yapılmasına karar verildi (A3, P32-P33).

516 Zonar.21. 9. 27. 1.

517 Polyb. XIV. 6-9; Goldsworthy, 2000: 294-296.

3.2.31. Zama Muharebesi (İÖ 202)

Annibal'ın dönüşü üzerine Kartacalılar müzakereleri durdurdular. Çünkü Italia'daki savaşlardan hayatta kalan askerlerle bir ordu kurmaya başlanmıştı. Annibal, ordusunun önemli bir kısmını Bruttium'dan getirdi. Sextus Pompeius Festus'un naklettiğine göre Annibal'e ilk katılan ve onu en son terk eden Bruttiumlulardı.⁵¹⁸ Sonbaharda Libya'ya dönen Annibal, Tunus'un doğu kıyısındaki Hadrumentum ve Thapsus arasındaki Leptis Minor'a (Lamtah, Tunus) geldi (A3, P90). Bu esnada Sicilia'dan Libya'daki Roma ordusuna malzeme getiren iki yüz nakliye ve otuz savaş gemisinden oluşan bir Roma filosu, karaya yanaştığı sırada fırtına yüzünden dağıldı. Asdrubal komutasındaki Kartaca ordusu kıyıya vuran malları gasp ettiler. Appianos bu olayı "...Daha demin antlaşma yapan Kartaca halkı, Scipiō hâlâ oradayken ve Kartaca elçileri henüz Roma'dan geri dönmemişken fırtınanın Kartaca Limanı'na yanaştırdığı Scipiō'nun mallarını⁵¹⁹ yağmaladılar" şeklinde aktarır (A3, P91). Scipiō, bu eylemi barış müzakerelerine yönelik tehdit olarak görmüştü. Gemilerin ve yüklerinin iadesini talep etmek için Kartaca'ya üç kişilik bir heyet göndermesine rağmen herhangi bir yanıt alamadı.⁵²⁰ Buna karşın Appianos, barış görüşmeleri için Roma'da bulunan Kartaca elçilerinin Roma'dan ayrıldıktan sonra Scipiō'nun ordugâhının yakınında karaya çıktıklarını söyler. Scipiō, onlara ne yapılması gerektiğini soran amiraline, "Kartacalıların itimatsızlığını taklit etmeyeceğiz, onları sağ salim yolla" cevabını vermiştir (A3, P95).

Polybios, Annibal ve Scipiō'nun Zama Muharebesi'nden önce kendilerine eşlik eden tercümanlarıyla birlikte bir araya geldiklerini ancak çözüme varılamayıp iki ordunun savaş için konuşlandırıldığını aktarır. O, Kartacalıların otuz altı bin piyade ve dört bin süvariden oluşan kırk bin kuvvetinin olduğunu ifade ederken⁵²¹ Appianos ise Annibal'ın toplamda elli bin askere ve seksen file sahip olduğunu belirtir (A3, P34). Ayrıca Annibal'ın savaş düzenini yine farklı gruplardan oluşturduğunu ve ön hatlara seksen fil yerleştirdiğini söyler. Scipiō'nunsa Numidialı Masinissa ve Prens Dakamas'ın müttefik birlikleriyle ordusunu güçlendirdiğini ve kanatları Octavius ve Laelius'un komutası altına bıraktığını aktarır (A3, P34-P35).

518 Festus, *epit.* 31; Reid, 1915: 104.

519 Yun. *Agora*, Lat. *Nundinae*; çarşı, pazar, alış-veriş, ticaret anlamlarını taşımaktadır.

520 Polyb. XIV. 6-9; Liv. XXX. 8-9; Lazenby, 1998: 208-211.

521 Polyb. XIV. 6-9.

Görsel 12: Zama Muharebesi'nde Kartaca Filleri Tasviri.

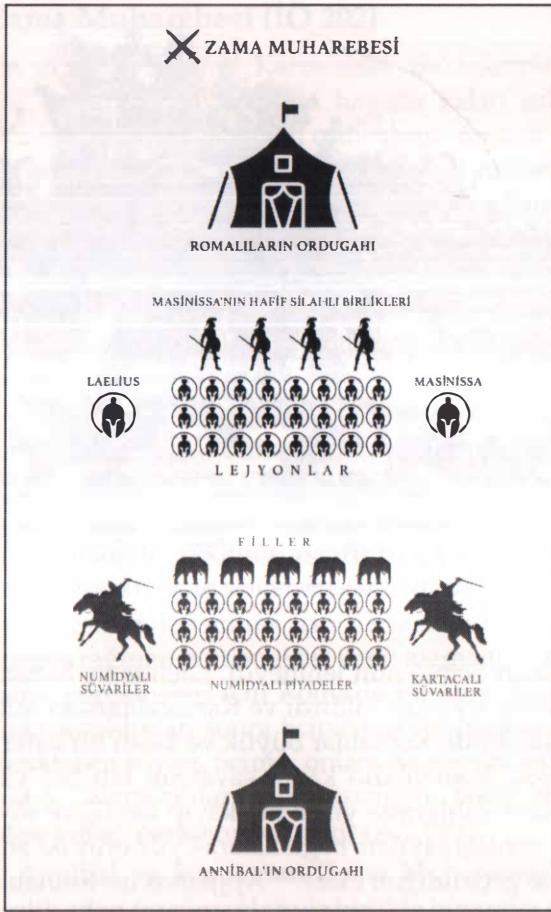
Savaşın seyri Scipiō'nun lehineydi. Laelius ve Masinissa, Anni-bal'in ordusuna arkadan saldırdı ve Kartacalılardan sadece birkaçı kaçmayı başarabildi. Romalılar büyük ve kesin bir zafer kazanmışlardı. Polybios, Romalıların kayıp sayısının bin beş yüzden fazla olduğunu, Kartacalılarınsa yirmi bin kayıp verdiğini söyler. Livius, Polybios'un verdiği sayılara bağlı kalarak yüz otuz iki adamın ve on bir filin de ele geçirildiğini ekler.⁵²² Appianos ise Romalıların iki bin beş yüz kayıp verdiğini, yirmi beş bin Kartaca askerinin öldüğünü, sekiz bin beş yüz askerinin de esir alındığını aktarır (A3, P92).

İÖ 202/1 yılında Scipiō, Zama yakınlarında yapılan savaşta Anni-bal'in ordusunu yok etti. Bu mağlubiyet üzerine Kartaca meclisinin siyasi iradesi kırıldı. Kartaca, savaşa son vermek için Roma'nın ağır barış koşullarını kabul etti.⁵²³ Appianos'a göre Kartacalılar, Kartaca ve çevresi dışında Libya'daki bütün topraklarından vazgeçmeye, elli yıl boyunca yılda bir kez iki yüz elli euboike talantōn⁵²⁴ ödeme-ye ve ordu gücünü sınırlandırmakla zorunlu tutuldular (A3, P41).

522 Polyb. XIV. 6-9; Liv. XXX. 8-9; Bagnall, 1990: 280-281; Lazenby, 1998: 208-211; Goldsworthy, 2000: 294-296.

523 Dodge, 1896: 610; Fourni, 1969: 61-66.

524 6.000 kg (6 ton)

Görsel 13: Zama Muharebesi Temsili Savaş Planı.

Appianos'a göre Scipiō, düşmanın merhameti hak etmediğini düşünüyordu. Yine de barış koşullarını iletmeleri için Senato'ya elçi gönderdi. Senato da Kartaca'nın yok edilmesi taraftarıydı. Yazarın aktardığı bu retorik pasajda, konuşmacıların kimliklerinde bile belirsizlik söz konusudur. Zira ne Polybios ne de Livius, bu konuşmaların ve tartışmaların kaydını tutmamışlardır. Polybios, yalnızca Annibal'in Kartaca meclisinde Roma'yla antlaşmaya varma konusunda konuştuğunu aktarır. Livius ise Scipiō'nun zaferine odaklanmıştır. Dolayısıyla Roma'da geçen bu tartışma hakkında günümüze ulaşan başka hiçbir antik dönem kaynağı bulunmamaktadır. Appi-

anos'un bu sahneyi kendisinin kurgulamadığı düşünülürse kabul edilebilir hâle gelir (A3, P43-P50.)⁵²⁵

Appianos'un aktardığına göre Kartacalılar, Annibal'in aksini söylemesine rağmen Scipiō'nun sunduğu şartları kabul etme taraftarı değildiler (A3, P42). Roma'da da benzer manzaralar görünüyordu. Yazar Senato'da karşıt görüşlü kişilerin tartışmalarını da aktarır (A3, P43-P50).

3.2.32. II. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları

İÖ 218-202 yıllarında gerçekleşen bir dizi savaş sonucunda, Publius Scipiō komutasındaki Romalılar, Annibal'in idare ettiği Kartacalılara üstün geldi. Zama Muharebesi'nde Annibal yenildi ve ordusu imha edildi. Appianos Scipiō'nun Roma'ya gelişini, Roma halkının coşkusunu ve zafer kutlamalarını canlı bir şekilde anlatır (A3, P52- A3, P53). Dahası Roma'yla antlaşmaya varmak zorunda kalan Kartacalıların, Ibēria'nın tamamını, Italia ve Libya arasındaki tüm adaları Roma'ya bıraktıklarını söyler. Numidia Kralı Masinissa'yı Roma müttefiki olarak tanıtır. İki ay içerisinde Kartacalı komutanların Fenike kentlerinden geri çekilmeyi, tutsakları teslim etmeyi, hatta herhangi bir şekilde paralı asker toplamamayı kabul ettiklerini de dile getirir. Ayrıca Kartaca, elli yıl boyunca yılda iki yüz talantōn⁵²⁶ ödemeyi ve Roma'nın rızası olmadan herhangi bir savaş yürütmemeyi kabul etmiştir (A3, P41-P42). Cassius Diō'ysa anlaşılan şartları şöyle aktarır:

Kartacalılar, ister Romalı olsun ister Roma müttefiki olsun rehine-leri ve firarileri iade edecek, tüm fillerini ve on tanesi hariç triremeleri⁵²⁷ Roma'ya teslim edecek, Masinissa'dan ele geçirdiklerini geri verecek, Romalıların rızası olmadan hiçbir paralı asker edinemeyecek, hiçbir yere savaş açmayacak ve ele geçirdiği kentleri iade edecektir (A6, P19).

525 Polyb. XV. 19. 1-3; Liv. XXX. 44-45.

526 5.000 kg (5 ton)

527 (Τριῳρης) *Trieres* veya *Trireme*. İngilizce'deki trireme sözcüğü, Livius, Caesar ve diğer Latin yazarlarının kullandığı Latince *triemisin* (üç kürekli) türevidir. Romalılar kadar Yunanlı denizciler de kadirganın teknik adını, yani *trieres* tercih etmişlerdir; kelime "üçlü" anlamına gelmektedir. Pentekonter ve *triakonter*in böyle adlandırılmalarının nedeni kürekçilerinin sayısıdır. İlkinde elli ikincisinde otuz kürekçi bulunur. *Trieres*lerin farklı bir temele göre isim aldıkları aşikardır. Bk. Casson, 2002: 63-65.

Zonaras da şartları yineleyerek savaşın sonucunu şu şekilde özetler:

Kartacalılar, bu şartları görüşsünler diye elçileri Roma'ya gönderdiler. Fakat Senato elçileri hemen kabul etmedi. Senato üyeleri, kendi aralarında uzunca bir süre müzakere edip tartıştılar. Nihayetinde halk meclisi, barış yapmaya karar verdi ve şartları kabul etti. Bunun üzerine Scipiō'yla birlikte on adamı, ayrıntıları görüşmek için gönderildiler. Triremeler yakıldı, fillerin büyük çoğunluğu Roma'ya taşınırken geri kalanı da Masinissa'ya sunuldu ve bu şekilde antlaşma yapıldı. Sonunda Romalılar Libya'yı, Kartacalılar da Italia'yı terk etti. Kartacalılarla ikinci savaş, on altı yılın sonunda bu şekilde sonuçlandı. Bununla birlikte Scipiō büyük şöhret kazandı ve ona Africanus unvanı verildi. Hatta çoğu esir düşmüş yurttaşı vatanlarına geri getirdiği için "sötēr" yani kurtarıcı olarak da anıldı.⁵²⁸

Böylece Roma, en büyük düşmanı tarafından Batı Adeniz'in hâkimi olarak tanındı. Kartaca kentini eyaleti hâline getirmemesine rağmen kendisine bağımlı kıldı. Syracusae, Sicilia Eyaleti'ne dâhil edildi; Ibēria ise iki bölgeye ayrıldı. Hatta Roma, Doğu'daki fetihlerine yol açmak için Macedonia'yla düşmanca ilişkilere başladı.⁵²⁹

Kartaca yenilgisi, Roma Devleti'ne Akdeniz üzerinde büyük fırsatlar doğurdu. Para cezası ve ağır şartlar sunulan Kartaca'ya artık Roma için bir tehdit unsuru değildi. Sicilia Adası'na hâkim olma sorunu yüzünden başlayan Roma-Kartaca Savaşları, Roma'nın Akdeniz'in üstün gücü konumunu sağlamlaştırmasını sağladı.⁵³⁰

3.3. III. Kartaca Savaşı (Bellum Punicum Tertium, İÖ 149-146)

Romalılara zekâsı ve gücüyle korku salan, çoğu kez φοβερὸς "göz korkutan" sıfatıyla karşımıza çıkan Annibal, kendi döneminde büyük bir korku yarattı. Roma İmparatorluk dönemine gelindiğindeyse bu korku yerini imrenmeye bıraktı. Herodianus, *Ab excessu divi Marci* adlı eserinde, Caracalla'nın generaller arasında Romalı Sulla'ya ve Libyalı Annibal'e hayranlık duyduğunu ve onların resimlerini yaptırıp, heykellerini diktirdiğini aktarır.⁵³¹

528 Zonar. 17. 14. 1.

529 Morey, 1901: 71.

530 Morey, 1901: 72.

531 Herod. 4. 8.1: ἐπὶ ἡνείκε δὲ καὶ στρατηγῶν μάλιστα Σύλλαν τε τὸν Ῥωμαίων καὶ Ἀννίβαν τὸν Λίβυν, ἀνδριάντας τε αὐτῶν καὶ εἰκόνας ἀνέστησεν.

Annibal, karakteri ve yeteneklerinden dolayı Antik dönem yazarları tarafından da konu edinilmişti. Polybios, Livius, Horatius, Cicero, Cornēlius Nepos, Diodōros Sicilus, Strabōn, Propertius, Velleius Paterculus, Appianos, Cassius Diō, Yaşlı Plinius, Plutarkhos, Silius Italicus, Suetonius, Iustinus, Diogenes Laertius, Ionnis Malalas gibi yazarlar, eserlerinde Annibal'ın hayatından ve yaptığı işlerden bahsetmektedirler.⁵³² Hellēn ve Roma kaynakları, Annibal'ın kurnazlığıyla ilgili bir hayli mitos ve hikāye aktarır. Bunlardan Zonaras konuya ilişkin olarak şunları dile getirir:

Annibal, çok fazla dil bildiği için askerî kuvvetleri kontrol altında tutabildi. O kolay kolay kimseye inanmaz, kılık kıyafetini değiştirir, peruk takar, konuştuğu dili de sık sık değiştirip sanki kendisi Annibal değilmiş gibi karşısındaki kişiyle konuşurdu ve böylece pek çok şeyi gözetirdi.⁵³³

Annibal'ın kılık kıyafet değiştirmesini ve karşısındakini kasıtlı olarak kandırmak için yabancı dillerini kullanmasını, Polybios, Livius, Appianos ve Frontinus da aktarır (A1, P29).⁵³⁴

Zama Muharebesi'nin üzerinden altı yıl geçtikten sonra (İÖ 196) Annibal, kamusal alanda tekrar ortaya çıktı. Livius, Annibal'ın sufet sıfatıyla Kartaca meclisinin önde gelen kimi üyelerini, kamu mallarını zimmetlerine geçirmekle suçladığını ve pek çok düşman sahibi olduğunu anlatır. Düşmanları, görev süresi bittikten sonra ondan kurtulmak için plan yapmaya başlamışlardı.⁵³⁵ Zonaras Annibal'ın yargılanması sona erdiğinde Kartaca'daki en yüksek mevkıyla görevlendirildiğini ve o yılın iki sufetinden biri olduğunu belirtir. Annibal, elinde imkân olduğu hâlde Roma'yı ele geçirmediği ve Italia'yı yağmalarken elde ettiği ganimetleri kendi zimmetine geçirdiği için suçlandı. Annibal'ın tekrar yükselişi, düşmanlarının

532 Polyb. 1. 18. 1; 1. 19. 1; 1. 21.1; 1. 23.1; 1. 24.1; 3. 42- 60; 3. 83. 1-5; Liv. 21. 1-36; 21. 38-60; 22. 1-32; 29. 17-19; 30.19-26; Hor. *carm.* 4.4; 4. 8; Cic. *Off.* 1.38-40; 3.113-114; Nep. *Hann.* 1-13; Diod. Sic. 2. 5. 5; 23. 10. 1; 25. 10.1; 26. 3. 1; Strab. 3. 4. 6; 4. 6. 12; 12. 4. 3; Vell. 2.18.1; 2.27.1; 2.28.2; App. *Syr.* 2. 8-9; 2. 10-11; 3.13-14; App. *Civ.* 1.13.109; 1.13.112; Cass. Dio. 11.10-12; 13.21.1; 13.54.1; 13.56.1; 19.18-21; Plin. *HN.* 7.3.1; Sil. 1.12; 1.36; 1. 531; 2. 282; 3.174; Plut. *Rom.* 22; Justin. 30. 1-4; 31. 1-7; 32.4; Suet. *Tib.* 2.

533 Zonar. 8. 24.

534 Polyb. III. 78. 4; Liv. 22. 1. 3; 26. 6. 11; Zonar. 8. 24; Front. *Str.* 3. 2. 3; Skwara, 2009: 269.

535 Liv. 33. 46. 3.

Kartaca'da kargaşa çıkarmasına sebep oldu. Bu kişiler, Kartacalıları isyana teşvik ettiği ve Antiokhos'la görüştüğü yönündeki ciddi it-hamları Roma'ya iletiler.⁵³⁶

Bu dönemde Doğu Akdeniz'de Seleukos Kralı III. Antiokhos'la savaşıyan Roma Senatosu'na, Annibal'in Antiokhos'la birlikte Roma'ya karşı ittifak kurdukları ve bir komplo hazırladıkları haberi ulaştı. Livius'a göre Scipiō Africanus, Senato'da Annibal'in lehine konuşsa da boşuna çabalamıştı. Roma Senatosu, Kartaca'ya Annibal'in yargılanması için elçi heyeti gönderdi. Çok geçmeden Annibal Kartaca'da devlet düşmanı ilan edildi.⁵³⁷ Bunun üzerine Annibal Kartaca'dan sürgün edildi ve evi yıkıldı.⁵³⁸

Annibal, kendini savunmak yerine kaçmayı tercih etti ve İÖ y.195 yılında Kartaca'dan ayrıldı. O zamanlar Seleukos Krallığı'na ait Tyros kentine ulaştı. Bahsi geçen zamandan kısa bir süre önce II. Roma-Macedonia Savaşı, Philippos'un Cynoscephalae'daki yenilgi-siyle (İÖ 200/197) sona ermişti. Macedonialıların yenilgisi üzerine gücü artan Antiokhos ise Roma'ya karşı koymak için Mısır'daki Pto-lemaios Hanedanı'yla barış yapmaya karar verdi.⁵³⁹

Iustinus'a göre Antiokhos, Roma'yla mücadelesinde Kartaca'nın rol oynamasından yanaydı.⁵⁴⁰ Polybios ve Livius'a göre İÖ 190 yılında gerçekleşen Magnesia Muharebesi'nde, Romalılar müttefik-leri Attalos krallarıyla birlikte Antiokhos'u mağlup ettiler. Bunun üzerine İÖ 188 yılında imzalanan Apameia Antlaşması'nın şartları gereği Seleukos Hanedanı'nın gücü önemli ölçüde kısıtlandı. Anti-okhos, Asia Minor'daki toprak hâkimiyetini bırakmayı ve Kartacalı Annibal'i teslim etmeyi kabul etti.⁵⁴¹

Apameia Barışı'ndan sonra Annibal, Seleukos Bölgesi'nden ayr-ılmak zorunda kaldı. Bundan sonra onun izini takip etmek güçleş-ti. Armenia'ya sığınmadan önce Crêtē kentini (Girit) ziyaret ettiği ve daha sonra Asia Minor'da bağımsız krallık Bithynia'ya yerleş-tiği yönünde söylentiler dolandı.⁵⁴² Livius ise Roma'nın elinden kaçtıktan sonra zehir içerek hayatına son verdiğini ve düşmanı

536 Liv. 30. 42. 12; Cass. Dio. 17. 86; 19. 18. 5; Zonar. 14-15; MacDonald, 2018: 322.

537 Liv. 33. 47. 4; 33. 47-49.

538 Liv. 33. 47. 4; 33. 47-49; Nep. Hann. 7; Just. Epit. 31, 1-2; MacDonald, 2018: 325.

539 MacDonald, 2018: 325.

540 Just. Epit. 31. 5. 1-9.

541 Polyb. 21. 17. 3-7; Liv. 37. 45.3.

542 Amm. Marc. 22. 9.3.

Scipiō Africanus'un öldüğü İÖ 183/182 yılında altmış beş yaşında hayatını kaybettiğinden bahseder.⁵⁴³ Kimi yazarlara göre de Libysa (Gebze) olarak adlandırılan (günümüzde İstanbul ve İzmir arasında yer alan) kasabada sessiz sedasız bir yaşam sürüp ölmüş ve oraya gömülmüştür.⁵⁴⁴ Appianos ve Zonaras ise Annibal'in ölümü hakkında şunları aktarırlar:

Bithynia Hükümdarı Prusias'a Annibal'i teslim etmesini isteyen Romalı elçiler gönderilmişti. Fakat Annibal bunu önceden öğrendi ve kaçamayınca da intihar etti. Bir defasında bir kâhin ona, Libysa ya da Libya topraklarında ölümü karşılayacağını söylemişti. O da kendi memleketinde ölmeyi umuyordu. Ancak Lybissa denilen yerde öldü. Dahası Africanus da bu aralarda öldü (A5, P1).⁵⁴⁵

Annibal'in mezarının kesin yeri belli değildir. Sadece İS IV. yüzyılda yaşayan Ammianus Marcellus, Khalkedon'dan (Kadıköy) Libysa'ya ilerleyerek Libyalı Annibal'in mezarına ulaştığını aktarmaktadır.⁵⁴⁶ Eylemleriyle yaşadığı dönemde ve sonraki dönemlerde büyük şöhrete kavuşan Annibal'in çeşitli portreleri ve anıtları yapılmıştır. Bir tanesi de Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından yaptırılmıştır. Bahsi geçen anıt, günümüzde Gebze'deki Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu(TÜBİTAK) arazisinde bulunmaktadır.⁵⁴⁷

II. Roma-Kartaca Savaşı'nın sona ermesinden sonra Kartaca, antlaşma şartlarına sadık kaldı. Savaş son verdi ve gemileriyle ticaret yapmaya devam etti. Kısa süre sonra eski refahına kavuşmaya başladı. Ancak şehrin yeniden güç kazanmaya başlaması, eski rakibi Roma'nın dikkatinden kaçmıyordu. Antik kaynaklar, Censor Marcus Porcius Catō'nun⁵⁴⁸ bir elçi heyetiyle birlikte Kartaca'ya gönderildiğini, Kartacalıların refah içinde olduklarını görünce şaşkına döndüğünü belirtirler. Plutarkhos'a göre seksen beş yıl yaşayan

543 Liv. 29.51.9.

544 Nep. *Hann.* 9; Amm. Marc. 22. 9.3; Curtis, 2005: 102; MacDonald, 2018: 330.

545 Zonar. 19. 21. 1.

546 Amm. Marc. 22. 9.

547 MacDonald, 2018: 345.

548 İÖ 234- 149. Yaşlı Cato veya Censor Cato olarak bilinmektedir. II. Kartaca Savaşı'nda tribuns militum (kıdemli lejyon subayı) olarak görev almıştır. Sicilia'da quaestorluk (mali işler yetkilisi) yapmıştır. İÖ 198 yılında praetor (yürütme ve yargı işlerine yüksek devlet görevlisi), İÖ 195 yılında da Flaccus'la birlikte konsül olmuştur. Ayrıca, çeşitli konular üzerine inceleme metinleri yazmıştır.

Catō, İÖ 153 yılından İÖ 149 yılına kadar Senato'daki her konuşmasının sonuna, konuyla alakalı olsun ya da olmasın "Kartaca yok edilmelidir"⁵⁴⁹ sloganını ekleyerek bitirdi.⁵⁵⁰ Bunun, Kartaca'nın kıyımı için kaydedilen ilk tahrik edici slogan olduğu düşünülmektedir. II. Kartaca Savaşı'nda Annibal'e üstün gelen Scipo Africanus'un damadı Scipio Nasica⁵⁵¹ da Catō'ya "Kartaca'nın varlığına izin verilmeli" yanıtını verdi. Ancak bu tür muhalif sesler bastırıldı (A3, P54). Polybios ise Catō'nun ölmesinden daha önce Roma'nın Kartaca'yla savaşıma karar verdiğini belirtir.⁵⁵²

Roma, ister Kartaca'nın büyümesinden endişe ediyor isterse ticari refahını kıskanıyor olsun, Catō'nun sloganı Senato'nun politikası hâline dönüştü. Plutarkhos'a göre Catō, Romalıların egemenliklerine meydan okuyan Kartaca'nın ortadan kaldırılmasını, aksi takdirde ülkelerinin güvence altında olmayacağını düşünüyordu. Roma, bu politikayı uygulamak için bir fırsat beklemeye başladı. Polybios, İÖ 150 yılındaki Senato tartışmasına atıf yaparak Romalıların, Kartaca'ya karşı savaş açmak için bir bahane (πρόφασις) aradıklarını nakleder.⁵⁵³ Appianos da Polybios gibi Romalıların savaşmak için bir bahane arayışında olduklarını vurgular (A3, P55).

Appianos'a göre Roma'nın müttefiki Numidia Kralı Masinissa ve Kartaca arasında anlaşmazlıklar meydana geliyordu. Masinissa, Kartaca topraklarını taciz etmeye başlamıştı. Doğal olarak Kartaca, kendi haklarını korumaları için Roma Senatosu'na başvurduktan sonra asker toplamaya başladı. Fakat Roma'nın müttefikine karşı silahlanmaları, imzaladıkları antlaşmaya göre önemli bir suç teşkil ediyordu (A3, P56-P57).⁵⁵⁴

Polybios, İÖ 149 yılında Roma konsüllerinin ordularıyla birlikte Sicilia'ya geçtiğini aktarır.⁵⁵⁵ Numidialılara yenilen Kartacalılar, Roma'nın bunu bahane ederek kendilerine saldıracağını düşündüler ve haklı da çıktılar. Roma, savaş hazırlıklarına başlamıştı. Telaşa kapılan Kartacalılar, Roma'ya elçiler göndererek Kartacalıların kabahatli olmadıklarını, savaşı komuta eden Asdrubal'in suçlu oldu-

549 (Carthago delenda est/Καρχηδόνα μὴ εἶναι)

550 Plut.Vit. Cat. 26-27.

551 Senato'da halkçı grubun lideri idi ve ılımlı görüşlere sahipti.

552 Polyb. 36. 2. 1; Plut.Vit. Cat. 26-27; Morey, 1901: 78; Kiernan, 2004: 27.

553 Polyb. 3. 5. 5; 36. 2; Plut. Vit. Cat. 27. 4; Morey, 1901: 78; Baronowski, 1995: 17.

554 Morey, 1901: 78.

555 Polyb. 36.3.9, 36.4.6, 36.5.6-6.1. 5.

ğunu belirttiler. Senato af dileyen Kartacalılara, üstü kapalı bir yanıt vererek “memnun edilmek” istediklerini belirtti. Appianos, Senato’nun bu şekilde yanıt vermesinin nedenini, savaşmayı arzulayan Romalıların, bekledikleri bahaneyi elde ettikleri şeklinde yorumlar (A3, P57), (A3, 58).⁵⁵⁶ Zonaras ise III. Roma-Kartaca Savaşı’nın başlama sebebini şu şekilde özetler:

Kartaca’yla çekişme üçüncü kez alevlendi. Zira Kartacalılar, alt bir kumda olmaya tahammül edemediler ve antlaşmanın aksine Numidialılarla savaşa girmek için müttefik toplayıp filolarını hazırladılar.⁵⁵⁷

İÖ 201 yılında Roma ve Kartaca arasında yapılan antlaşmada (foedus), Kartaca’nın Roma’dan izinsiz kendi topraklarında veya kendi sınırları dışında savaş yapması yasaklanmıştı. Ancak Kartacalılar, İÖ 150 yılında Numidialılara savaş açarak antlaşmanın şartlarını ihlal ettiler.⁵⁵⁸ Bu olay birkaç antik kaynak tarafından da aktarılır. Eserini Polybios’a dayandıran Diodoros da Kartaca’nın Masinissa’ya düzenlediği seferi antlaşma ihlali olarak görüldüğünü⁵⁵⁹ söyler. Livius ve Zonaras da aynı görüştedir.⁵⁶⁰

III. Roma-Kartaca Savaşı’yla ilgili iki pasajda, Kartacalılar antlaşmayı bozmakla suçlanmışlardır. Polybios, Kartacalıların antlaşmayı bozdukları için suçlu bulunduklarını belirtirken,⁵⁶¹ Appianos da Konsül L. Marcius Cēnsörinus’un konuşmasına atıf yaparak Kartacalıların ülkelerini terk etmelerini istediğine değinir (A3, P59). İki yazar da İÖ 151 yılı Senato toplantısında, Romalıların bahanelerinin hazır olduğunu belirtirler. Dolayısıyla Numidia ve Kartaca arasındaki çatışma, III. Roma-Kartaca Savaşı’nın sebebi (casus belli) olarak değerlendirildi.⁵⁶²

Zonaras ise Roma’nın, Masinissa’yı belirli bölgelerden çekilmeyle zorlayarak Kartaca’yla barış yapıldığını nakleder. Fakat buna rağmen çatışmaların sürdüğünü ve Roma’nın Kartaca’ya savaş ilan ettiğini savunur. Daha sonra Kartacalılar, Roma’ya bir elçi heyeti göndermiştir. Nasica barış yapmayı teklif ederken, Catō, sa-

556 Polyb. 36. 3. 1; Diod. Sic. XXXII, 3; Baronowski, 1995: 19; Bailey, 2018: 44.

557 Zonar. 9. 26. 1.

558 Polyb. 15. 18. 4.

559 Diod. Sic. XXXII, 3.

560 Liv. Per. 48; Zonar. 21. 9. 26. 1-2.

561 Polyb. 36. 9. 16.

562 Morey, 1901: 78; Baronowski, 1995: 19.

vaş konusundaki tutumunda ısrar etmiştir. Bunun üzerine, İÖ 156 yılında Illyricum'a sefer düzenledikten sonra Kartaca'yla üçüncü savaş patlak vermiştir.⁵⁶³ Polybios ve Appianos, Romalıların savaş için bahane bulduklarını ifade etmelerine rağmen (A3, P54)⁵⁶⁴ Livius ve Zonaras, sadece birinci ve ikinci savaşların bahaneyle yapıldığını aktarırlar.⁵⁶⁵

Konuya değinen Cassius Diō'nun, III. Kartaca Savaşı'na değinen annales yazarlarını takip eden Livius'tan yararlandığı düşünülmektedir. Öte yandan Livius ve Cassius Diō, Kartacalıların Masinissa'yla yaptıkları savaştan sonra Roma'ya iki elçi heyeti gönderdiklerinden bahsetmezler. Kısacası, annalistlerin anlatılarının doğruluğu şüphelidir ve Polybios'tan oldukça farklıdır. Bu nedenle antik kaynakları doğru değerlendirmek gerekmektedir.⁵⁶⁶ Adcock, kaynaklarda sıklıkla İÖ 151 yılına dikkat çekildiğini tespit etmiştir. Çünkü bu yıl, II. Roma-Kartaca Savaşı sonrasında Kartaca'nın ödemek zorunda kaldığı tazminatın bitiş tarihidir. Dolayısıyla Roma özellikle bu tarihi beklemiş, Kartaca'ya karşı daha önce harekete geçmemiştir.⁵⁶⁷

Romalılar, Kartacalı elçilerin sunduğu *deditioyu*,⁵⁶⁸ istedikleri her şeyi yapmaları koşuluyla kabul ettiler. Senato'nun bildirisinde topraklarından uzaklaştırmaya yönelik bir maddeye yer verilmedi. Kartaca'nın özgürlüğü, özerkliği ve mülkiyeti Roma'ya bağlı kılındı ve onlardan, kendilerine verilen emirleri zamanında yerine getirip hoşgörü içerisinde itaat etmeleri beklendi.⁵⁶⁹ Barışın devamı için Kartacalı soylulardan üç yüz gencin rehine olarak kendilerine teslim edilmeleri istendi. Kartacalılar bu talebi kabul ettiler (A3, P62).⁵⁷⁰ Daha sonra Kartacalılara korumaları altında olduklarını ve haklarını koruyacakları vaadinde bulunarak savaşmaya gerek olmadığı için silahlarını ve mühimmatlarını da teslim etmelerini istendi. Kartaca, bu emre de uydu ve savunmasız kaldı (A3, P63).⁵⁷¹

563 Zonar. 9. 26.

564 Polyb. 3. 5. 5; 36. 2.

565 Liv.Per. 49; Zonar. 9. 26. 1-2;

566 Baronowski, 1995: 21; Bailey, 2018; 63.

567 Adcock, 1946: 120.

568 Kelime anlamı (kayıtsız şartsız) teslim olmadır. *Deditio* eylemi, zafer kazanan devletin, mağlup ettiği devletin eylemlerini kısıtlama hakkına sahip olmak diye bilinmektedir.

569 Polyb.XXXVI, 4, 4; Diod. Sic. XXXII, 6, 1.

570 Morey, 1901: 78.

571 Morey, 1901: 78.

Deditio eyleminden dolayı rehine ve mühimmat teslimi uygulanmaya başlandı. Senato, Kartaca kenti hakkında hiçbir şey söylememişti fakat Polybios'un aktardığına göre "bu, tek başına Roma'nın kenti yok etme niyetinde olduğunu göstermemekteydi."⁵⁷² Kartaca elçileri de durumdan şüphelenmediler ve bu isteklerin arkasında kötü bir sebep yattığını düşünmediler. Kartacalılar muhtemelen Catō'nun söyleviyle Kartaca'ya doğru ilerleyen muazzam ordunun haberini aldıkları anda şüpheye kapılmışlardı.⁵⁷³

Appianos'a göre İÖ 149 yılının bahar ayında, Kartacalıların savaşı önlemeye yönelik uğraşlarına rağmen konsüller Manius Manilius ve Lucius Marcius Cēnsörinus, Kartaca'nın kuzeyinde yer alan Utica kentine seksen bin piyade, dört bin süvari, elli savaş gemisi ve yüz yelkenli tekneyle ulaştı. Çünkü Kartaca gibi eski bir yerleşim yeri olan Utica, Roma'yla ittifak kurmaya karar vermişti (A3, P60-P61). Lucius Marcius Cēnsörinus, bölge sakinlerini kıyından on mil⁵⁷⁴ kadar uzaktaki bir bölgeye yerleştirmek isteyince, Kartacalılar umutsuzca bir direniş göstermeye karar verdiler (A3, P64-P65).

Aslına bakılırsa deditio sunulduğu sırada Kartaca'ya hiçbir güvence verilmedi. Roma'nın en sert eleştiricisi Polybios da Roma'nın herhangi bir antlaşmayı bozmadığını, tam tersine ona sıkı sıkıya bağlı kaldığını aktarır. Fakat Kartacalıların tüm talepleri yerine getirmelerine rağmen Senato'nun onlardan başka bir yere yerleşmelerini talep etmesindeki tutarsızlığını göz ardı etmiştir.⁵⁷⁵ Araştırmacı Adcock ve Broughton, Senato'nun, Kartaca topraklarını sömürmenin Roma toprak sahiplerine yarar sağlayacaklarını düşündüğü için böyle bir karar aldığını ileri sürmektedirler. Çünkü Gaius Gracchus'un reformlarından önce bazı Romalıların, imrenerek izledikleri Libya topraklarında faaliyete geçmesi bunu kanıtlar niteliktedir. Polybios ise yargılama aracı olarak görülen aristokratların, Roma'nın Kartaca'yı yok etme kararında rol oynadıklarını dile getirir.⁵⁷⁶

Ferguson'a göreyse İÖ 149 yılından önce Senato hiçbir eyalet kurmamıştı. Ancak Pydna Muharebesi'nden sonra bu politikasını değiştirdi ve Macedonia'yı eyalete çevirdi. İÖ 149 yılında merkeze uzak yerlerde görev yapan magistratusları kontrol etmek ve orada-

572 Polyb. XV, 18, 1-2.

573 Liv. XXV, 29, 4; XXIX, 3, 1; Caes. *B Gall*, II, 32, 1.

574 Yaklaşık 6.7 km.

575 Polyb. XXXVI, 9; Adcock, 1946: 121-123.

576 Polyb. XV.18. 3; Adcock, 1946: 118; Broughton, 1968: 15-19.

ki halkı baskıdan korumak için çıkarılan Lex Calpurnia'yı (Lex Calpurnia de repetundis) uygulamak için çaba sarf etti. Bu yasayla Kartaca'nın eyalete dönüştürülmesi durumunda buraya yerleştirilecek propraetorların kontrol edilebileceğini ve yeni eyalete Sicilia'dan kolayca ulaşılacağı için Macedonia ve İberia'da yaşanan sıkıntıları bir daha yaşamayacakları düşünüldü. Bu nedenle Ferguson, Senato'nun Libya'ya harekete geçmesiyle ilgili olarak, Roma'nın yeni bir eyaletin sorumluluğunu üstlenmek için kendisini hazır hissettiğini ve bu yüzden bu karara vardıklarını savunmaktadır.⁵⁷⁷

Romalıların bunu yapma amacı tartışılmaya devam etmektedir. Zira Roma'nın; antlaşmayı ihlal ettiği için Kartaca'yı cezalandırmak, affedilmeyen eski düşmana bir bahane yaratmak, Masinissa'nın burayı ele geçirmesini engellemek ya da Kartaca'nın servetini ve konumunu tamamen ele geçirmek gibi hedeflerden hangisine ulaşmaya çalıştığı konusunda kesin bir şey söylemek zordur. Çünkü Romalılar arasında da fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Catō'yla beraber Annibal'i yenen komutanın torunu genç aristokrat Scipio Aemilianus⁵⁷⁸ savaşı desteklerken, Scipio'nun daha kıdemli akrabası Nasica ise buna karşı çıkıyordu.⁵⁷⁹

Kartacalı elçiler, Romalılarla görüştüktan sonra ülkelerine döndü. Appianos, elçileri karşılayan halkın açıklamaları dinledikten sonra içine düştükleri içler acısı hâli bir tragedia sahnesi gibi aktarırlar (A3, P71-P73). Appianos ve Zonaras, Kartacalıların tüm köleleri azat ettiklerini, Asdrubal'i tekrar komutan seçtiklerini, içlerinde bronz bulunan heykelleri eritip kısa süre içerisinde silahlar, mancınıklar ve triremeler yaptıklarını ve kadınların saçlarını ip olarak kullandıklarını aktarır (A3, P73).⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Ferguson, 1921: 86-100.

⁵⁷⁸ III. Roma-Kartaca Savaşı'nın kahramanı Scipio Aemilianus, İÖ 147 yılında konsül olarak atandı (Liv. Per. 50). Aemilianus, Pydna ve Papiria savaşlarının galibi L. Aemilius Paullus'un küçük oğludur (Plut. Aem. 5. 1-3). İlk askerî tecrübesini babasının komutası altında Macedonia'da savaşarak kazandı (Polyb. 29. 18). Öte yandan Aemilianus, Africa'dayken orada Hercülès onuruna bir tapınak yaptırdı (Liv. X. 23. 3). Tyros kentinin koruyucusu Melqart, en ünlü kolonisi Kartaca'nın da koruyucusu kabul edildi. Melqart daha sonra Hercülès'e benzetildi (Hdt. 2. 44). Scipio, İÖ 142 yılında censor olarak atandı ve Senato'nun en önemli üyelerinden biri oldu. İÖ 134 yılında ikinci kez konsül seçildi. Roma'da Virtus onuruna bir tapınak inşa ettirdi. Scipio'nun evliliğinden hiç çocuğu olmamıştı (Plut. Rom. 318.).

⁵⁷⁹ Hoyos, 2017: 1-3.

⁵⁸⁰ Zonar. 9. 26. 1.

Hoyos'a göre Romalıların beceriksizliği Kartacalıların direnmesine sebep olmuştu. Romalılar, kuşatma taktikleri için İÖ 148 yılında ölen Masinissa'dan yardım istemediler. İÖ 149 yılında sürekli surlara saldırmalarına rağmen başarılı bir sonuç alamadılar. Roma filosu, limanlardan atılan ateşler yüzünden büyük zayıat verdi. Öte yandan askerler arasında salgın hastalık başladı (A3, P57).⁵⁸¹ İÖ 148 yılının yeni komutanı Lucius Calpurnius Pisō, Utica'nın kuzeyinde yer alan Kartaca'nın sadık müttefiki Hippacra kentine saldırarak zamanını boşa harcadı. Roma'da başarısıyla ayırt edilen tek komutan Scipiō Aemilianus'tu. İÖ 147 yılında konsül olarak seçildi ve Libya meselesi onun komutasına bırakıldı (A3, P74- A3, P75). Zonaras ise Pisō'nun yenilgisini ve Scipiō'nun konsül oluşunu şu şekilde özetler:

Romalılar, Kartacalılara karşı konsül Pisō'yu gönderdiler. Pisō, Kartaca'ya ve Asdrubal'e karşı bir sonuç elde edemedi. Fakat kendini kıyı kentlere adadı. Apsis kentinden püskürtüldü. Neapolis'i ele geçirdi ve yerle bir etti, Hippo kasabasını kuşatmasına rağmen hiçbir başarı elde edemedi; sadece zaman harcadı. Durum böyle olunca bazı müttelikler Kartacalılara katıldı. Kartacalılar bundan cesaret aldılar. Olan biteni öğrenen Romalılar, yaşı göreve getirilmesine yetmeyen Scipiō'yu konsül olarak seçtiler.⁵⁸²

Scipiō, İÖ 147 yılının bahar ayında Kartaca'yı tüm tedariklerden yoksun bırakarak kuşatma altına aldı. Üstelik kentte kıtlık ve hastalık başladı. Kentin yönetimi, rakiplerini öldürme planları yapan baskıcı Asdrubal'in yönetimi altındaydı. Kentin güneydoğu kıyıları boyunca dalgakıran inşa ettiren Scipiō, denizden limana girişleri engelledi ve Byrsa'nın kuzeyinde yer alan Megara kentini ele geçirdi.⁵⁸³ Appianos, Megara kentinin ele geçirildiği haberini alan Asdrubal'in yaptığı zalimliklerden bahseder (A3, P76).

İÖ 147- İÖ 146 yıllarının kış ayında Scipiō, Nephtheris yakınlarında yetmiş bin asker ve yurttaştan oluşan Kartaca ordusunu yok etti. Böylece Kartaca dışındaki direniş son buldu.⁵⁸⁴ Appianos'un aktardığına göre Nephtheris kentinin ele geçirilmesinde Numidia Kralı Masinissa'nın oğlu Gulussa'nın Romalıları azımsanamayacak şe-

581 Hoyos, 2017: 1-3.

582 Zonar. 9. 29. 1.

583 Morey, 1901: 78; Hoyos, 2017: 1-3.

584 Hoyos, 2017: 1-3.

kilde yardımını dokunmuştur (A3, P77). Zonaras ise Nepheris kentinin adını vermediği olayı şu şekilde anlatır:

Kartacalılar, limanın ağzı kapatıldığı için kıtlıktan korkunç bir şekilde ezildiler. Bazıları direndi, bazıları öldü, bazıları da cesetleri yedi. Asdrubal'ın cesareti kırıldı ve Scipiō'ya ateşkes için elçiler gönderdi. Fakat amacına ulaşamayınca karısını ve çocuklarını güvende tutmak için onları kaleye kapattı. Bithias, Kartacalılara yardım ediyor ve Romalılara darbe vuruyordu. Bu nedenle Scipiō, ordusunun yarısını Kartaca'ya karşı görevlendirirken, bir diğer yarısını Bithias'la uğraşması için Gaius Laelius'un komutası altına verdi. Nihayetinde kale ele geçirildi.⁵⁸⁵

İÖ 146 yılının ilkbahar ayında Scipiō, son taarruzu başlattı. Romalılar, kenti ele geçirmek için limanlardan içeri girdiler ve Byrsa Kalesi'ne ulaşmak için altı gün boyunca sokaklarda mücadele ettiler. Sonunda dokuz yüz Romalı firari, Asdrubal'ın karısı ve iki oğlu haricinde hayatta kalan bütün yurttaşlar, askerler ve komutanlar teslim oldular. Büyük Eshmun⁵⁸⁶ (Apollōn) Tapınağı'nı ele geçiren Romalı firariler (Cassius Diō'ya göre Asklēpios Tapınağı) orayı ateşe verdiler ve içinde yanarak öldüler. Asdrubal'ın karısı da kocasının korkaklığı yüzünden çocuklarıyla birlikte tapınağın duvarından alevlerin içine atladı⁵⁸⁷ (A3, P78-P79). Appianos, Kartaca'nın ele geçirilmesinden sonra Scipiō'nun ve Roma halkının neler hissettiğini, Polybios'tan alıntı yaptığını belirterek aktarır (A3, P80-P82). Zonaras'ın Kartaca'nın ele geçirilmesinden sonra yaşananlara ilişkin anlatısı şöyledir:

Böylece Scipiō Kartaca'yı ele geçirdi ve Senato'ya şu haberi yolladı: "Kartaca alındı. Şimdi emriniz nedir?" Bu sözler okunduğunda, ne yapılması gerektiği konusunda tavsiyede bulundular. Catō, kentin yerle bir edilip Kartacalıların ortadan kaldırılmaları gerektiği fikrini savunurken, Scipiō Nasica, Kartaca'nın korunması gerektiğini savunmaya devam ediyordu. Bunun üzerine Senato'da büyük bir tartışma yaşandı. En nihayetinde Kartaca'nın yıkılmasına oy birliğiyle karar verildi. Çünkü oradakilerin asla barış içerisinde yaşayabileceklerinden emin olunamayacaktı. Bu nedenle kent yerle bir edildi ve oraya yerleşmek lanetlendi. Orada ele geçirilen erkeklerin çoğu

585 Zonar. 9. 30. p.395.

586 Fenike Şifa tanrısı ve Sidon'un koruyucu tanrısıdır.

587 Zonar. 9. 30; Hoyos, 2017: 1-3.

hapse atıldı ve orada telef oldu; bazıları da satıldı. Rehineler arasında Asdrubal ve Bithias gibi seçkin kişiler, hayatlarını, Italia'nın farklı yerlerinde bulunan hapishanelerinde onurlu bir şekilde geçirdiler. Scipiō da [Zama Muharebesi'ni kazanan] dedesinden ötürü değil, kendi başarısından ötürü Africanus olarak anıldı.⁵⁸⁸

Görsel 14: Giovanni Battista Tiepolo'nun Kartaca'nın Düşüşü Tablosu.

R.T.Ridley, İÖ 146 yılında gerçekleşen yıkımla ilgili olarak, kent yıkıldıktan sonra sabanla sürülerek tuzla kaplandığını iddia eder. Ernest Jones gelenek olarak her çağda yıkıma daha çok güç

588 Zonar. 9. 30.

katmak ve laneti arttırmak için tuz kullanıldığını ileri sürmüştür. Fakat ne antik kaynaklar ne de olaya ilişkin diğer kaynaklar, tuz kullanıldığını doğrulamamaktadır. Bununla birlikte kentin sonraki tarihini araştıran kaynaklarda, kentte bazı dinî ritüeller yapıldığı aktarılsa da bunların nasıl gerçekleştirildiği tam olarak belirtilmemektedir. İçlerinde en önemli kaynak Macrobius'un aktardıklarıdır. Zira yazar bir metinden alıntı yaparak bir komutanın üç siyah koçu kurban ettiğini⁵⁸⁹ aktarır.⁵⁹⁰

Öte yandan, Romalıların sabanı yaygın olarak kullandıkları bilinmektedir. Horatius ve Seneca, Kartaca kentine atıfta bulunmayarak bir kentin tamamen yok edilmesinin bir işareti olarak sabanla sürüldüğünden⁵⁹¹ bahsederler. Stevens ise Antik Çağ'da kent sürülmesi olayının modern araştırmacılar tarafından aktarılmaya devam ettiğini fakat yanlış yorumlandığını ifade eder.⁵⁹²

Kartaca'nın yıkılmasından sonraki süreçte, el konulan araziler üç kısma ayrıldı. Birinci kısmı Roma Devleti'nin malı oldu ve devlet, bu bölgeye ya kira karşılığı oturma izini verdi ya da devlet geliri için ekilip biçilmesine müsaade etti. İkinci kısım, *latifundia*⁵⁹³ oluşumuna yol açan sergüzeştçilere satılmıştır. Üçüncü kısım ilk başlarda devlet tarafından tutuldu. Ancak sonrasında Gaius Gracchus'un kolonistlerine verildi. Bu doğrultuda altı binden az olmayan yoksul kadın ve çocuk Roma'dan Kartaca'ya gönderildi. Gracchus adıyla yürütülen bu girişimle denizlerin ötesinde göç ilkeleri oluşturuldu. Daha sonraları Caesar ve halefleri, Actium Muharebesi'nden sonra İÖ 30/29 Kartaca'nın ve Korinthos'un yerleşime açılmasını tamamladılar ve bu bölgeler diktatörün ilk eserleri oldu.⁵⁹⁴ Bu süreci kısaca anlatan Appianos, kentin yok edilışinden yüz yıldan fazla bir süre sonra oraya, insan yerleşiminin başladığından bahseder (A3, P83).

3.3.1. III. Kartaca Savaşı'nın Sonuçları

Roma, Kartacalılara cevap hakkı tanımadı ve çok geçmeden dünyanın en zengin kentini üç yıl süren bir kuşatma altına aldı. Dört

589 Macr. *Sat.* 3. 9. 9-14.

590 Ridley, 1986: 140-42; Stevens, 1988: 39.

591 Hor. *Carm.* 1. 16. 41; Sen. *Clem.* 1. 26. 4

592 Stevens, 1988: 40.

593 Büyük arazi; geniş tarım alanlarını işletme yöntemi veya biçimi.

594 Graham, 1902: 14.

yüz bin nüfusa sahip kentin⁵⁹⁵ en az yüz elli bin yurttaşı öldürüldü. Appianos, Scipiō'nun Nephheris kentini ele geçirdiği çarpışmada içlerinde savaşıların olmadığı yaklaşık yetmiş bin kişinin öldürüldüğünden bahsetse de muhtemelen abartmıştır. Kuşatmaya katılan Polybios ise "ölüm sayısının inanılmaz derecede fazla olduğunu ve Kartacalıların tamamen yok edildiğini"⁵⁹⁶ belirtmiştir.

İÖ 146 yılında, Scipiō Aemilianus komutası altındaki Roma lejyonları, kenti yerle bir etti ve hayatta kalan yirmi beş bini kadın elli beş bin kişi köle olarak satıldı. Plutarkhos'a göre Kartaca'nın bu şekilde yok edilmesi, öncelikle Konsül Catō'nun tavsiyesiyle başladı.⁵⁹⁷

Romalılar, Utica da dâhil Roma'ya teslim olan birkaç kenti vergiden muaf tuttu. Kartaca'yla müttefik beş Libya kentini ortadan kaldırdı.⁵⁹⁸ Bunun yanı sıra Kartacalıların ırklarını yok etme gibi bir girişimde bulunmadılar. Çünkü ne hayatta kalanları ne de yetişkin erkekleri katletmemişlerdi (A3, P77-P78).⁵⁹⁹

Kartaca, savaşın son aşamasında kahramanca bir savunma yapmıştı. Silahsız, filosuz ve müttefiksiz kalan Kartacalıları, yeni silahlar yapabilmek için tapınakları atölyelere dönüştürdüler. Uzun saçlı kadınlar mancınık silahında kullanılması için saçlarını kesti. Kuşatma için malzemeler toplandı ve kentlerini ordugâhları yaptılar. Üç yıl boyunca kentlerini ellerinde tutabilmek için her türlü kuşatmaya direndiler. Romalılar Kartaca'nın kara bağlantılarını koparsa da Kartacalıları denizden çıkar yol aradılar. Bunun üzerine Romalılar, dalgakıran inşa etmek zorunda kaldılar ve Kartaca'nın deniz yolunu da kestiler. Daha sonra Kartacalıları gizlice elli savaş gemisi inşa ettiler ve Roma filosuna saldırdılar. Fakat tüm bu çabaları sonuçsuz kaldı. Sonunda Scipiō Aemilianus komutasındaki Romalılar surları aşip savaşı, caddelerden sokaklara ve oradan da evlere

595 Kiernan, 2004: 28; Strabon, "İÖ y. 149 yılındaki Kartaca'nın nüfusunun yedi yüz bin olduğunu" aktarır. Bk. 17. 3. 15; Warmington ise "bahsi geçen rakamın imkânsız olduğunu söyleyerek, nüfusun dört yüz bine ulaşamayacağını belirtir ve iki yüz bin olabileceğini" ileri sürer. Bk. Warmington, 1980: 124-7; Appianos ise "İÖ 201 yılından sonra nüfusun arttığını" söyler (A3, P54). Arkeoloji buluntuları da bunu kanıtlamıştır. Bk. Weidemann, 1989: 79-95; 86-7.

596 Polyb. 18. 3. 59, 38.8.10.12, 38.1.1.6.

597 Plut. *Vit. Cat.* 127.

598 Senatorlar, düşmanla müttefik olan kasabaları imha etmeye karar vermiştir (A3, P82); Tunus, Hermaea, Neapolis, Aspis ve Bizerta kentleri yıkılmıştır. Bk. Strab. 17. 3. 16.

599 Astin, 1967: 36, 53, 280-1; Hoyos, 2017: 1-3.

taşıdılar. Tapınaklar yağmalandı, kentte yaşayanlar esir edildi ve kent, Senato'nun emriyle ateşe verildi. Kartaca'nın yok edilmesiyle Korinthos'un imha edilmesi aynı yıl (İÖ 146) gerçekleşti. Hellas ve Libya'daki bu iki kente verilen korkunç ceza, Roma'nın acımasız politikasının her yerde üstün geldiğinin bir kanıtı oldu.⁶⁰⁰

3.4. Appianos ve Cassius Diō'nun "Rhōmaïka" Adlı Eserlerinde Roma-Kartaca Savaşlarını Ele Alışlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme

Bu çalışmada, Appianos Aleksandreus ve Cassius Diō Cocceianus'un Roma-Kartaca Savaşları'na ilişkin anlatılarını desteklemek veya yüzeysel olarak değindikleri olayları daha detaylı ele almak için diğer antik yazarlardan da faydalandı ve onların tarihçiliğine ilişkin modern değerlendirmelere de yer verildi. Appianos'un ve Cassius Diō'nun en önemli benzerlikleri, eserlerini kaleme alırken Hellēn dilini kullanmalarıdır. Ancak her iki tarihçinin eserleri dikkatli biçimde incelendiğinde, karşımıza gözle görülebilir farklılıklar çıkmaktadır.

Eserlerini konu ve düşünce bakımından incelemeyi önce biçimsel olarak kıyaslırsak, Appianos, Roma'nın büyük bir felaket olarak gördüğü Kartaca'dan nasıl kurtulduğunu uzun uzun anlatmak için Roma-Kartaca Savaşlarına dört ayrı kitabında yer vermiştir. Dahası bu kitapların birini, Roma'nın ezeli düşmanı Annibal'e ve onun eylemlerine ayırmıştır. Bu kitaplarda tekrar eden anlatılar olsa da büyük yer kaplamamaktadırlar. Yazar, anlatımının hemen ardından daha detaylı bilgi edinebilmemiz için ilgili kitabın adını ilıstirmiştir. Cassius Diō ise XI. kitabından XXI. kitabına kadar Roma-Kartaca Savaşlarına yer vermiştir. Diō bahsi geçen savaşları anlatırken, Appianos gibi yalnızca bu savaşları anlatmaya odaklanmamıştır. Savaşın aşamalarını ve kullanılan taktikleri uzun uzun anlatmak yerine, olaylara kısaca değinmiş ve Roma'nın diğer ülkelerle ilişkilerine de yer ayırmıştır.

Her iki tarihçinin aynı dillerde kaleme aldıkları eserlerinde, yazınsal farklılıklar da bulunmaktadır. Appianos, olayları anlatırken uzun cümleler kullanmış ve öğreticilikten ziyade öyküleme ve betimleme türlerine başvurmuştur. Cassius Diō'nun anlatımına baktığımızdaysa yer yer tartışmaya açık cümleler kurduğunu ancak daha çok olayları açıklama gayesi içerisinde olduğunu görürüz. Öte yan-

600 Zonar. 9. 31. 1; Morey, 1901: 78.

dan her iki yazar da Roma yanlısı tutum sergilemektedir. Appianos bunu üstü kapalı şekilde yapıp okuyucunun aklına işlerken, Diō'ysa saklamaya gerek duymamaktadır. Örneğin her iki yazar, I. Kartaca Savaşı esnasında gerçekleştiği varsayılan Atilius Rēgulus'un ölümüne değinir. Appianos Rēgulus'a Kartacalılar tarafından esir kıyafeti giydirilmesini ve daha sonra öldürülmesini en ince ayrıntısıyla anlatır. Yazar, bu şekilde okuyucuda uyandırmak istediği etkiyi sezdirmeden yapmaya çalışır (A3, P19). Cassius Diō'ysa gösterişsiz bir dille Rēgulus'un doğruluğunu ve cesaretini ifade ederek, devletin esenliği için bunun yapılması gerektiğini vurgular. Onun düşüncesine göre Rēgulus, aslında olması gereken şeyi yapmıştır.⁶⁰¹

Her iki tarihçinin Roma-Kartaca Savaşlarına ilişkin anlatıları, içerikleri bakımından birbirlerinden ayrılmamaktadır. Fakat birinin uzun uzadıya anlattığı olayı diğeri tek cümleyle geçiştirmiş ya da hiç değinmemiştir. Bunları daha iyi algılamak için bazı örnekler üzerinde duracağız:

Appianos, İÖ 264 yılında Roma Devleti'nin ve Kartaca kentinin birbirlerine düşman kesilmesinin nedenini detaylı bir şekilde işlememiştir. Yalnızca olayların Sicilia'da başladığına değinmiştir. Ona göre iki kenti karşı karşıya getiren temel sebep Sicilia'dır (A3, P18). Cassius Diō'ysa Sicilia olaylarının sebebini Roma ve Kartaca'nın farklı kentlerin tarafına geçmeleri ve onlara arka çıkmaları olduğunu aktaran Livius'u desteklemeyip, bunun asılsız olduğunu vurgulamaktadır. Diō'ya göre bu aktarımlar birer bahanedir. Zira uzun zamandır gücü yerinde olan Kartacalılar ve hâlihazırda gelişen Romalılar birbirlerine şüpheyle bakmışlar ve nihayetinde savaşa götürülmüşlerdir (A6, P1-P2).

I. Roma-Kartaca Savaşı'nın sebebini bu şekilde açıklayan tarihçiler, savaş sürecinde yaşanan olayları anlatırken de birbirlerinden farklı bilgiler vermektedirler. Appianos, savaşın sebebini ayrıntılı olarak işlemese de gelişen olayları Cassius Diō'ya göre daha ayrıntılı işlemiştir. Mesela Appianos, paralı askerlerin Kartacalılara karşı ayaklanmasını ve bastırılmasını aktarırken (A3, P20), Cassius Diō bu olaya hiç değinmemiştir. İkisinin de değindiği tek olay, Roma'nın kahraman sayıp onurlandırdığı Atilius Rēgulus'un Kartacalılara esir düşmesi ve düşman tarafından öldürülmesidir.⁶⁰²

601 Cass. Dio XI. frag.

602 Cass. Dio XI. frag.

Yirmi dört yıl süren savaşın sonunda Roma ve Kartaca arasında Lutatius Antlaşması'nın imzalandığını nakledeleler. Her iki yazar Sicilia ve çevresindeki adaların Roma'ya verileceği, Kartaca'nın Hierôn'a saldırmayacağı, firarilerin ve esirlerin Roma'ya geri teslim edileceği ve Kartaca'nın tazminat ödeyeceği şartlarını aktarırlar. Ancak Appianos bunlara ek olarak Zonaras'ın sadece tazminat ödemesi olarak geçiştirdiği konuyu, yirmi yılda bir, yıllık hâlinde iki bin euboiketalantôn savaş tazminatı ödeneceği ve Sicilia'ya bir praetor gönderileceği şeklinde detaylandırır (A4, P1).⁶⁰³

Appianos, İÖ 218 yılında başlayıp İÖ y. 201 yılında son bulan II. Roma-Kartaca Savaşı'nı başlangıcından sonuna kadar süreklilik içerisinde anlatırken, Cassius Diō ise sürekli bir anlatım sunmaz. Kimi tarihçilere göre 18 yıl, kimi tarihçilere göreyse 16 yıl süren savaş esnasında gerçekleşen olayları her iki yazarın anlatımlarını kıyaslayarak, kronolojik ve sistematik bir şekilde incelemeye çalışacağız:

Appianos, bu konuyu işlerken Ibēria seferine katılan Rutilius Rufus'un eserinden yararlandığını söyler. Bu nedenle anlatımın Appianos'un ön yargısı olmadığı anlaşılmaktadır. Appianos, ikinci savaşın başlama nedenini Annibal'in Kartaca idaresini güçlendirmek için Ibēria'ya sefer düzenlemesi ve Saguntinlere saldırarak antlaşmayı ihlal etmesi olarak belirtir (A3, P21). Cassius Diō ise savaşın başlama sebebini tam olarak açıklamaz ve anlatısına "savaş yapmaya karar kılındı" diyerek başlar. Devamında Annibal'in kınanması gerektiğini vurgular. Yazarın aktardığı cümlelerden Annibal'in savaş çıkmasına sebep alacak bir hata yaptığı anlaşılır. Bunun yanı sıra daha sonra Dictatör seçilecek Fabius Maximus'un savaş ilan ettiğini aktarır (A6, P4). Appianos bu konuya hiç değinmez. Her iki yazar Annibal'in antlaşmayı ihlal ettiği ve ikinci savaşın başlamasına sebep olduğu konusunda hemfikirdir.

İÖ 218 ve İÖ 201 yılları arasında vuku bulan olayları her iki yazar da ele almaya çalışmıştır. Lakin Annibal'in Italia topraklarındaki ilerleyişini eserleri üzerinden takip etmek zordur. Buna rağmen Roma'ya ilerleyen Annibal'in sahip olduğu piyadeleri, süvarileri, filleri ve ona katılan kabileleri eserlerinde işlemişlerdir (A1, P1), (A6, P5). Appianos, İÖ y. 218 yılında Annibal ve Roma ordusunun Ticinus yakınlarında meydana gelen ilk karşılaşmasını Annibal Savaşları'na (Αννιβαϊκή) ayırdığı kitabında anlatır. Ancak olayları Polybios gibi

603 Zonar. 12. 17-18.

uzun uzadıya anlatmamış ve Scipiō'nun yaralanmasına değinmemiştir. Roma ordusunun Libyalılar tarafından kuşatıldığını belirtmekle yetinmiştir (A1, P2). Cassius Diō ise Ticinus Muharebesi'ne hiç yer ayırmamıştır. Pasajın yazılıp yazılmadığını bilmiyoruz. Ancak Diō'nun eserini özet şeklinde tamamlamaya çalışan Zonaras, bahsi geçen savaşı işlemiştir. Zonaras, Polybios'da geçen Scipiō'nun yaralanmasından bahsetmiş ve yaralı konsülün oğlu Scipiō tarafından kurtarıldığını aktarmıştır.⁶⁰⁴

Görsel 15: Nicolas Poussin'ın "Annibal Filleriyle Alpleri Aşıyor" Adlı Tablosu.

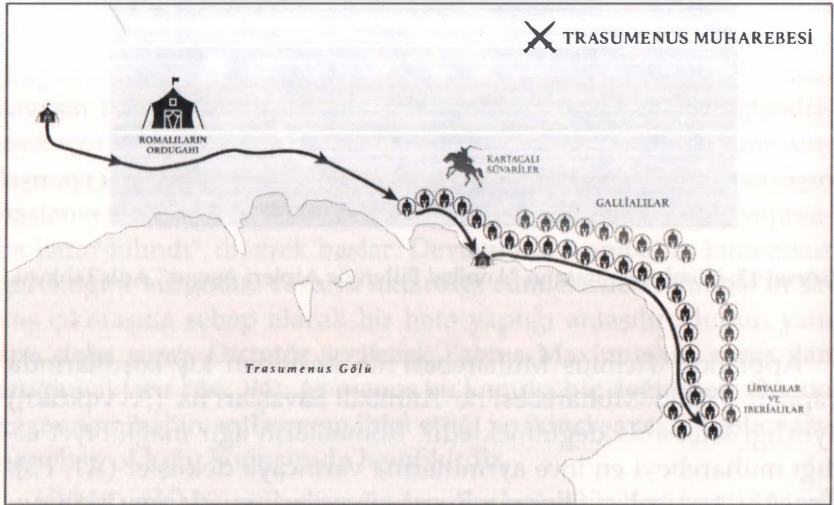
Appianos, Ticinius Muharebesi'nin ardından kış koşullarında yapılan Trebia Muharebesi'ne Annibal Savaşları'na (Ἀννιβαικῆ) ayırdığı kitabında değinmektedir. Romalıların ağır mağlubiyet aldığı muharebeyi en ince ayrıntılarına varıncaya dek işler (A1, P3). Örneğin Annibal'ın fillerinin Roma süvarilerinin atlarını ürkütmesini ve süvarilerin savunmasız kalması sonucunda başlayan yenilgiye geniş yer ayırmaktadır. Cassius Diō ise savaşın safhalarına yer vermez. Ancak yenilgiyi Annibal'ın geleceği bilmesine ve olayları önceden bildiği için zaferin daima onu bulduğuna yorar (A6, P6).

Polybios, Livius, Catō, Cornēlius Nepos ve Pilinius gibi pek çok yazarın aktardığı gibi Annibal, Trebia Muharebesi'nden sonra İÖ 217 yılının baharında Apeninleri ve Arnus bataklıklarını geçmiş ve

604 Zonar. 8. 23. 2.

burada bir gözünü kaybetmiştir. Bu olay örgüsünü Cassius Diō da aktarmaktadır (A6, P7). Fakat Appianos bu olaydan bahsetmez. Sadece Annibal'in Pireneler'den Etruria'ya geçtiğini belirtir (A1, P1).

Annibal'in Alpleri geçişi neredeyse tüm antik tarihçilerin eserlerine konu olmuştur. Appianos ve Cassius Diō da olağan dışı gördükleri bu olaya yer vermişlerdir. Appianos, Annibal'in ve ordusunun geçitten geçerken karşılaştığı zorlukları ve bunları nasıl aştığını uzun uzun anlatırken (A1, P1), Cassius Diō ise Annibal'in Roma'nın tüm müttefiklerini parçalayıp Roma'ya sefer düzenlediğini belirterek oldukça kısa bir şekilde değinmiştir (A6, P8). Appianos'a göre Etruria'ya ulaşan Annibal, belli bir müddet bekledikten sonra Trasumenus Gölü yakınında Romalılarla çarpışmıştır (A1, P4). Cassius Diō, bu çarpışmayı Appianos'a nazaran daha detaylı anlatır. Romalıların nasıl pusuya düşürüldüklerini ve ek olarak Annibal'in herkesi düşman potansiyelinde gördüğünü belirtir (A6, P9).

Görsel 16: Trasumenus Muharebesi Temsili Savaş Planı.

Yaşanan bu vahim olayların ardından zor duruma düşen Roma'nın, içinde bulundukları zor zamandan kurtulmak için kendi istekleri doğrultusunda geçici süreliğine seçtikleri Dictatōra her iki yazar da değinmektedir (A1, P5), (A6, P17). Her ikisi de Fabius Maximus'un Dictatōr seçilmesinden bahsetse de sadece Appianos, Fabius'un yıpratma politikasından dolayı onu yadırgayanlara değin-

nir (A1, P6). Cassius Diō'nun bu konuya değinip değinmediğini bilmiyoruz. Fakat onun eserini tamamlamaya çalışan Zonaras konuya yer vermiştir.⁶⁰⁵ Appianos'dan farklı olarak Cassius Diō, Fabius'a şüpheyile yaklaşmış ve onun kendi çiftliklerini sattığı için görevden alınmadığından bahsetmiştir (A6, P10). Appianos ise konuya daha objektif yaklaşarak Fabius'un sevilmediğini fakat Dictatōrluğu bırakması için zorlanmasının göze alınamadığını anlatmaktadır. Bu yüzden görevinin, süvari komutanı Minucius'la paylaştırıldığını ifade etmektedir (A1, P7). Appianos, Cassius'a nazaran Fabius'a karşı daha ılımlı yaklaşır ve Minucius'un davranışlarına rağmen Fabius'un, ona karşı kin gütmeyişini dile getirir (A1, P8).

Daha sonra Annibal, İÖ 216 yılında ordusunu Cannae kentine taşımıştır. Burada yapılan savaşı her iki tarihçi de işlemektedir. Fakat Appianos, diğer tarihçilerin aktardıkları da dâhil olmak üzere ortak yanı bulunmayan eklemeler yapmaktadır (A1, P13-A1, P18). Cassius Diō'ysa savaşa çok fazla atıfta bulunsa da edinilebilecek bilgiler sınırlı kalmıştır (A6, P11).

Appianos, Cannae Muharebesi'nde Roma ordusunun yetmiş bin piyade ve altı bin süvarisi olduğunu söyleyerek (A1, P12), Polybios'u destekler.⁶⁰⁶ Cassius Diō ise hiçbir açıklama yapmamaktadır. Ayrıca her iki yazar savaşın gerçekleştiği yer hakkında kesin bilgiler sunmamaktadırlar. Yalnızca Appianos ve Zonaras, Romalıların volturnustan (güneydoğu rüzgârı) rahatsızlık duyduklarını dile getirmiştir.⁶⁰⁷

Cassius, Cannae Muharebesi'nin taktiklerini anlatmak yerine Romalı komutanların biyografisini sunmaya yeltenmiştir. Komutanlardan patrici sınıfına mensup Paulus'u onurlandırırken, plebs sınıfına mensup Terentius'u yermiştir. Ona göre aslında savaşın gidişatını, büyük ölçüde bu iki komutan arasındaki uyumsuzluk belirlemiştir (A6, P11). Appianos da muhtemelen aynı fikirde olduğu için savaş meydanından kaçan Terentius'u (Varro adını kullanır) değersiz bir kişi olarak anmaktadır (A1, P18). Ayrıca Appianos savaş kayıplarını sayarken sadece Romalıların sayısını verir (A1, P18). Cassius Diō herhangi bir açıklama yapmaz. Zonaras ise bu ağır yenilginin Romalıların kaderlerinde yazılı olduğunu ve eninde sonunda başlarına geleceği şeklinde yorumlamaktadır.⁶⁰⁸

605 Zonar. 14. 8. 26.

606 Polyb. III. 113. 5, 117. 8.

607 Zonar. 15. 9. 1.

608 Zonar. 15. 9. 1.

Zonaras, çokça tartışılan konular arasında olan Annibal'in Roma'ya neden ilerlemediğine kısaca değinmektedir.⁶⁰⁹ Annibal'in ilerlemekten vazgeçmesini Roma'nın kurtuluşu olarak ifade eder.⁶¹⁰ Appianos Cannae yenilgisinin Romalılar üzerinde yarattığı korkudan bahsederken (A3, P22), Cassius ve Zonaras hiç değinmez. Zonaras, yalnızca Roma'nın müttefik toplamasına ve komutanların görevlendirilmesine yer verir.⁶¹¹

Her iki tarihçi, Annibal'in ezici üstünlüğünü ve zalimliğini işlemeye özen göstermiştir. Özellikle Annibal'in Noukeria (Nuceria) kentini ele geçirdikten sonra kentin senatorlarını hamamlara kapatıp boğmasından ve yurttaşlarının tek giysiyle (Appianos'a göre iki giysi) (A3, P49) kenti terk etmelerini emretmesinden bahsetmektedirler. Cassius Diō, bunu olduğu gibi aktarırken (A6, P12), Appianos ise bu olayları Romalı yurttaş Cornēlius'un bir konuşmasının içerisine serpiştirerek ve retorik kullanımla harmanlayıp canlı bir şekilde anlatır (A3, P49). Diō, Annibal'in zulmüne uğrayan kentleri sayarken Acerae'yi de tek cümleyle geçirir (A6, P13). Appianos, Acerrae kentine ek olarak Zakanthaia (Saguntum) kentinde de benzer durumların yaşandığını belirtir (A3, P49). Fakat Cassius Diō gibi bu zalimliklerin tümünü Annibal'e ithaf etmemiş (A6, P12), katliamların sorumlusunun Kartacalılar olduğunu ifade etmiştir (A3, P49-P50).

İÖ 216 yılındaki Cannae yenilgisinden sonra İÖ 215 yılında Capua ve diğer kentlerin Kartaca'yla ittifak kurmalarına, Cisalpina Gallia'nın ayaklanmasına ve Ariminum yakınlarındaki Roma birliklerinin yok edilmesine her iki tarihçi de değinmemektedir. Yalnızca Zonaras bu olaylarla eş zamanda gerçekleşen Albinus'un vahşice öldürülmesi meselesine değinmektedir.⁶¹² Zonaras, aşağı yukarı aynı yıllara tekabül eden, Romalıların Syracusae kuşatmasını (İÖ 214-211),⁶¹³ Appianos yalnızca Annibal'in Tarentum'a ilerlemesini (İÖ 213) ele alır (A1, P19). Cassius Diō ise iki olaya hiç değinmemektedir.

Appianos ve Zonaras, İÖ 212 yılında Capua kentinin Romalılar tarafından geri alınmasına yer verirler (A1, P21).⁶¹⁴ Fakat Cassius Diō olaydan bahsetmez. Appianos ve Zonaras, İÖ 211 yılında gerçekleşen Annibal'in Roma'ya yürüyüşü, Syracusae kentinin düşüşü

609 Zonar. 15. 9. 1.

610 Zonar. 15. 9. 1; 9. 14.

611 Zonar. 9. 2. 1.

612 Zonar. 15. 9. 3. 1.

613 Zonar. 15. 5.1.

614 Zonar. 15. 6. 1.

ve Scipiō kardeşlerin yenilgisi ve ölümü gibi olaylara kısa da olsa değinseler de (A3, P23), Cassius Diō bu olaylara da yer vermez. İÖ 210 yılında Scipiō'nun Ibēria seferi için komutan seçilmesinden her iki tarihçi de bahseder (A2, P6-A2, P7), (A6, P14). Annibal'in Herdonea'yı hedef almasına ise yalnızca Appianos değinir (A1, P22).

Appianos ve Cassius Diō, İÖ 209 yılında Romalıların Tarentum kentini geri almasını aktarırlar. Öte yandan aynı zamanda gerçekleşen Scipiō'nun komutan olarak seçilmesinden de bahsederler (A2, P6), (A6, P14). Ibēria kuşatmasında Carthago Nova'yı ele geçirmesine ise Appianos ve Zonaras yer vermektedir (A2, P7- A2, P11).⁶¹⁵ İÖ 208 yılında Scipiō'nun Baecula'da Asdrubal Barca'yı mağlup etmesini yalnızca Appianos işlemiştir (A2, P7- A2, P11).

Appianos, İÖ 207 yılında Asdrubal'in Alpleri geçişini ve Metaurus Muharebesi'nde öldürülmesini fazla detay vermeden anlatır (A1, P24). Cassius Diō'nun "Roma Tarihi"ni özetleyen Zonaras ise Metaurus Muharebesi hakkında gelişi güzel anlatımlar yapar. Zira kendisi anlatıyı kısaltmak için birçok şeyi atladığını itiraf eder.⁶¹⁶ Öte yandan Appianos ve Zonaras, eserlerinde Konsül Marcellus'un öldürülmesine de yer vermektedirler (A1, P20).⁶¹⁷

İÖ 206 yılında Scipiō'nun İlipa'ya saldırıp Giscō'yu mağlup etmesinden ve Kartacalıların Ibēria'daki hâkimiyetlerinin son bulmasından yalnızca Appianos bahseder (A2, P11), (A2, 12), (A2, P13), (A2, P14). İÖ 205 yılında Magō Barca'nın Kuzey Italia topraklarına ayak basmasına ve Romalıların bundan rahatsız olmasına da sadece Appianos değinir (A3, P33), (A3, P84). Yine aynı tarihte meydana gelen Locri kentinin Scipiō tarafından geri alınmasına ise ne Appianos ne de Cassius Diō yer vermiştir.

İÖ 204 yılında Syphaks ve Kartaca arasındaki antlaşma, Sophōniba meselesi, Scipiō'nun Libya'ya ayak basması ve Utica kentini kuşatması gibi olaylar yalnızca Appianos'un eserinde detaylı olarak anlatılır (A3, P85), (A3, P86), (A3, P87), (A3, P88). Masinissa ve Scipiō arasındaki ittifakıysa Zonaras ele almıştır.⁶¹⁸

İÖ 203 yılında Scipiō'nun Utica yakınlarındaki Kartaca ordugâhını yakmasını ve Annibal ile Magō'nun geri çağrılmalarını yalnızca

615 Zonar. 16. 9. 8.

616 Zonar. *prol.* 1. 7.

617 Zonar. 16. 9. 1.

618 Zonar. 17. 11. 1.

Appianos işlerken (A3, P28), (A3, P89); Syphaks'ın ele geçirilmesine Appianos'un yanı sıra Zonaras⁶¹⁹ da değinmiştir (A3, P29). Yine bu sıralarda Sophōniba'nın ölmesini de iki yazar nakletmektedir (A3, P30).⁶²⁰ Ancak Annibal'in Hadrumentum'a ayak basmasına sadece Appianos yer vermektedir (A3, P90).

Appianos, İÖ 202/1 Zama Muharebesi'nden önce Kartaca ve Roma arasındaki barış görüşmelerinden bahsetmesine rağmen (A3, P32) Cassius Diō ve Zonaras bu olayın konusunu açmaz. Annibal'in Zama'ya ilerlemesini, Scipiō ve Annibal'in çarpışmasını ve sonunda Scipiō'nun zafer kazanmasını da yalnızca Appianos nakletmektedir (A3, P92-P93). Zama Muharebesi'nden sonra imzalanan antlaşma şartlarından ve Scipiō'nun Africanus unvanına layık görülmesinden Appianos ve Zonaras bahseder (A3, P92-P93).⁶²¹

Zonaras, İÖ 196 yılında Annibal'in sufet seçilmesini ve Kartaca'da politik ve ekonomik reformlar yapmasını nakleder.⁶²² İÖ 195 yılında Annibal'in, İÖ 186 yılında Scipiō Africanus'un sürgün edilmesinden Appianos ve Cassius Diō bahsetmez. Sadece Zonaras Annibal'in ve Africanus'un ölümlerine (İÖ 185/3) kısaca değinir.⁶²³

İÖ y. 173 yılında Kartaca'dan toprak talep eden Masinissa ve Kartacalılar arasında hakemlik yapması için Roma'dan elçiler gönderilmişti. Catō'nun da içinde bulunduğu bu heyetten yalnızca Appianos bahseder (A3, P54). İÖ 151 yılında Kartaca'nın Masinissa'ya savaş ilan edip antlaşmayı ihlal etmesine de sadece Appianos ve Zonaras değinir (A3, P58-P59).⁶²⁴ Zonaras olayı kısaca anlatır. Cassius Diō ise hiç yer vermez.

İÖ 149-146 III. Kartaca Roma Savaşı'nın patlak vermesini, Scipiō Aemilianus'un Libya seferini komutasına atanmasını, Kartaca'nın kuşatılmasını ve nihayetinde de yerle bir edilmesini Appianos uzun uzadıya anlatır (A3, P64-P70), (A3, P74-P75), (A3, P76-87). Cassius Diō ise III. Kartaca-Roma Savaşı hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Zonaras'ın verdiği bilgilerse yetersiz kalmıştır.⁶²⁵ Cassius Diō bu savaştan ziyade, Roma'nın Makedonia mücadelesine odaklanmışır.⁶²⁶

619 Zonar. 17. 13. 1-2.

620 Zonar. 17. 13. 1.

621 Zonar. 17. 14. 1.

622 Zonar. 14. 5.

623 Zonar. 19. 21. 1.

624 Zonar. 21. 9. 26. 1-2.

625 Zonar. 9. 26. 1; 9. 29. 1.

626 Cass. Dio. XXI. 28.

SONUÇ

“Şu dünyada kim Romalıların nasıl bir yol izleyerek neredeyse tüm dünyaya yalnızca elli üç yıl gibi kısa bir sürede hâkim olduklarını merak etmeyecek kadar meraksız ya da miskin olabilir?”¹ diyen Polybios, çağlar öncesinde Roma tarihinin ne kadar nefes kesici olduğunu dile getiren kişilerdendir. İÖ III. yüzyıl, özellikle Roma-Kartaca Savaşlarının başladığı İÖ 264 tarihi ve sonrası, Roma tarihinin önemli dönüm noktalarından biridir. Kendi sınırları içerisindeki sınıf mücadelesini (patricius ve plebs) yavaş yavaş çözüme kavuşturan Roma, diğer taraftan dışarıdaki savaşlarla topraklarını genişletmeye başlamıştı. İÖ III. yüzyılın başlarında Güney Italia’daki Hellên kentlerini ele geçirdi ve çok geçmeden Batı Akdeniz’deki rakibi Kartaca’yla savaşa tutuştu. Bir asırdan fazla süren bu uzun soluklu savaşlar ana hatlarıyla şu şekilde sonuçlandı:

Siyasi ve ekonomik çıkarları ters düşen Roma ve Kartaca devletleri nihayetinde karşı karşıya geldi. I. Roma- Kartaca Savaşı (İÖ 264-241) sonunda Roma, Sicilia’yı ve etrafındaki adaları ele geçirerek (Corsica-Sardinia) ilk defa kendi toprakları dışında bir yere egemen oldu. Batı Sicilia ilk Roma eyaleti oldu. Roma, artık çiftçi devlet olmaktan çıktı ve bir ticaret devleti olma yoluna girdi. II. Roma-Kartaca Savaşı’nda Romalıların ezeli düşmanı sayılan Annibal, Romalıları ecel terleri döktürdü. Ancak hikâyenin sonunda Annibal mağlup oldu ve bu büyük tehdit ortadan kaldırıldı. Bu savaş sonunda Roma devleti, o zamana dek Kartaca hâkimiyeti altında bulunan Ibēria’yı da kendi topraklarına kattı. Böylece Ibēria da bir Roma eyaletine dönüştü. Yaklaşık elli yıl süren sessizlikten sonra III. Roma-Kartaca Savaşı başladı. Nihayetinde İÖ 146 yılında Roma, Kartaca kentini yerle bir etti ve orayı Provincia Africa (Africa Eyaleti) hâline getirdi. Artık Akdeniz’in hâkimiyeti Roma’nın tekeline kalmıştı.

1 Polyb. I. 1. 5.

Roma Devleti'nin İmparatorluk Çağı'nda yaşayan Appianos ve Cassius Diō Cocceianus, Roma-Kartaca Savaşlarını kaleme alırken, Roma'nın bir devlet olma yoluna girdiğini ve talihinin değişeceğini okuyucuya hissettirirler. Bu yazarların Roma-Kartaca Savaşları hakkındaki değerlendirmeleri, Roma'nın gücünü açığa çıkarması yönündedir. Başka bir deyişle, Kartaca'yla karşı karşıya gelen Roma bir dizi savaştan sonra gücünü keşfetmiş ve bunun kıvılcımlarını rakiplerine de ulaştırmıştır. Appianos ve Cassius Diō'ya göre Roma halkı ve devleti çok çabuk öğrenen, hatalarından ders çıkartabilen ve asla pes etmeyen bir yapıya sahiptir ve bu sayede Kartaca kentini yerle bir edebilmiştir.

Onların eserlerini incelerken aktardıkları olayların doğruluk derecesini araştırıp araştırmadıklarını ele alacak olursak şu sonuçlara ulaşırız: Appianos, bu çalışmasını boş zamanlarını değerlendirmek için yazdığını belirtmiştir. Fakat onun asıl niyeti Roma'nın yükselişini sağlayan fetihlerin diplomatik ve askerî süreçlerini tasvir etmek, Roma'nın büyüklüğünün doğruluğunu gözler önüne sermektir. Appianos, amacına ulaşmış ve Roma'nın yükselişini açık ve anlaşılır hâlde kaleme almıştır.

Eserini yazarken kaynaklara erişebilmek her tarihçi için önemli bir unsurdur. Appianos, tarihyazımında kullandığı metaryelleri, yer yer alıntı yaptığı tarihçileri belirtmek dışında açık bir şekilde belirtmemiştir. Appianos'un olayları bireysel bölümlere ayırması ve açıklama gayesi gütmesi, kendisine Hërodotos'u örnek aldığını düşünmemizi sağlar. Öte yandan Thukydides'e benzer retorik bir üslup kullanmıştır. Dönemin bağlayıcı unsuru olan retoriki ve ahlaki öğeleri eserlerinde sıkça kullanan Appianos, önemli tarihçileri okuyup değerlendirmesine ve alıntılar yapmasına rağmen hiçbir tarihçiyi taklit etmemiştir.

Appianos, ağıdalı bir yazı diline sahip değildir. Eserinde yoğun olarak retorike ve ahlaki öğelere yer vermiştir. Mesleğinden ötürü retorik kullanımı iyi olsa da işlediği konuların doğruluk payının ne olduğu önemli bir konudur. Çünkü çoğu kez Kartacalıları küçük gösterip Romalıları yüceltmıştır. Onun nezdinde Romalılar daima onurlu ve gururludur. Cassius Diō ise büyük umutlar beslediği Severus'un iktidara yükseleceğini haber veren işaretlerin ve alametlerin ayrıntılarını açıklamak amacıyla kaleme aldığı bir bölümle

başlar.² Bu çalışmayı okuyan Severus'un Diō'ya övgü dolu uzun bir mektup yazmasının ardından,³ uykuya daldığı sırada Tanrıça Tykhē'nin kendisine görünüp ona tarih yazmasını salık verdiğini söyler ve Severus'un kazandığı iç savaşları yazmaya başlar. Çalışması başkaları tarafından (özellikle Severus) hoş karşılanılınca, Romalılara ilişkin her şeyin kaydını tutmaya başladığını söyler.⁴

İşaretler ve alametler incelendiğinde, Diō'nun asıl amacı Severus'un tahtına yükselişini ilahi bir olay olarak açıklamaktır. Öte yandan bağlılık beslediği imparatorun propagandasını da yapmaktır. Appianos'a nazaran korkunun hâkim olduğu dönemde yaşayan Cassius Diō'nun eserinde endişe daha fazla kendisini gösterir. Çünkü imparatorların veya senatorlerin suikasta kurban gittikleri bir dönemde, senator olarak kendi canının korkusuna düşmesi beklenilmedik bir durum değildir. Öte yandan Diō, kaynaklara erişim meselesinde büyük çaba sarf etmiştir. Materyal toplamak için on yıl gibi bir süre ayırması tarihyazımını en iyi şekilde kullandığını düşünmemize sebebiyet vermiştir. Kaynak kullanımı o kadar iyi ve çeşitlidir ki hangi kaynaklardan yararlandığını tam olarak belirlemek imkânsızdır.

Eserinin içeriğine baktığımızda Diō, eserini kaleme alırken yalnızca Attika biçimini kullanmakla kalmamış, aynı zamanda Thukydides'in zor tarzını taklit etmiştir. Bilinçli olarak konuşma dilinden kaçınmış ve kendisine yüksek seviyelerden okuyucu aramıştır.

Kısaca hem Appianos Aleksandreus'un hem de Cassius Diō Cocceianus'un eserlerinde Roma ve onun büyük ideallerini görmek yerine, kendi esenlikleri için duyulan korkuları görmekteyiz demek hatalı olmayacaktır. Bu nedenle her iki yazarımız için tarafsız olduklarını söylemek yanlış olacaktır.

2 Cass. Dio. LXXIII. 23.

3 Cass. Dio. LXXIII. 23. 2.

4 Cass. Dio. LXXIII. 23.1-5.

KAYNAKÇA

Antik Literatür

- Amm. Marc. (Ammianus Marcellinus) = The Roman History of Ammianus Marcellinus, with an English Translation by J.C. Rolfe, II.cilt, XX. book, London, 1940, (*The Loeb Classical Library*).
- App. Civ. (Appianos, *Bella Civila*) = Appian's Roman History: The Civil Wars, with an English Translation by H. WHITE, III-IV, Cambridge, MA/London 1913 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Hisp. (Appianos, *Iberica*) = Appian's Roman History: The Foreign Wars, with an English Translation by H. WHITE, VI, Cambridge, MA/London 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Hann. (Appianos, *Hannibalica*) = Appian's Roman History: The Foreign Wars, with an English Translation by H. WHITE, VII, Cambridge, MA/London 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Mith. (Appianos, *Mithridatius*) = Appian's Roman History: The Foreign Wars, with an English Translation by H. WHITE, XII, Cambridge, MA/London 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Pun. (Appianos, *Libyca*) = Appian's Roman History: The Foreign Wars, with an English Translation by H. WHITE, VIII, Cambridge, MA/London 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- App. pref. (Appianos, *Praefatio*) = Appian's Roman History, with an English Translation by H. WHITE, I, London/Cambridge, MA 1912/1972 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Sic. (Appianos, *Sicula*) = (Appianos, *Praefatio*) = Appian's Roman History, with an English Translation by H. WHITE, V, London/Cambridge, MA 1912 (*The Loeb Classical Library*).
- App. Syr. (Appianos, *Syria*) = Appian's Roman History: The Foreign Wars, with an English Translation by H. WHITE, XI, Cambridge, MA/London 1912-13 (*The Loeb Classical Library*).
- Arist. pol. (Aristotelēs, *Politica*) = *Politika*, çev.M. TUNÇAY, İstanbul 2012.
- Caes. BGall. (Caesar, *Bellum Gallicum*) = Caesar: The Gallic War, with an English Translation by H. J. Edwards, book II, 1917 (*The Loeb Classical Library*).
- Cass. Dio/ Zonar. (Cassius Dio Cocceianus/Zonaras) = Dio's Roman History: I-II with an English Translation by E. CARY, Herbert B. Foster, XI-XXI, London/Cambridge, Ph.D. In nine volumes, 1914 (*The Loeb Classical Library*).
- Cic. off. (Cicero, *De Officiis*) = with an English Translation by W. Miller, Harvard University Press, XXI, 1913 (*Loeb Classical Library*).
- Cic. har. resp. (Cicero, *De Haruspicum Responso*) = The Orations of Marcus Tullius Cicero, with an English translation by C. D. Yonge, London, 1891 (*Loeb Classical Library*).

- Curt. (Q. Curtius Rufus) = *History of Alexander the Great of Macedon*, with an English translation by J.C. Rolf, IV book, London, 1946 (Loeb Classical Library).
- Diod. Sic. (Diodōros Siculus) = *Bibliothēke Historike* with an English translation by Sherman, C, L, VII. Cilt, London, 1952 (Loeb Classical Library).
- Diod. Sic. (Diodōros Siculus, *Bibliothēke Historike*) = *The Library of History of Diodōros Siculus*, with an English translation by Russel, M, X. Cilt, London, 1954 (Loeb Classical Library).
- Eutr. (Eutropius, *Breviarum historiae Romanae*) = *Kısa Roma Tarihi*, çev. Ç. MENZİL-CİOĞLU, İstanbul 2016.
- Flor. (Florus, *epitomade Tito Livio*) = *Florus: Epitome of Roman History*, with an English translation by E. S. Forster, book I, London, 1929 (Loeb Classical Library).
- Frontin. Str. (Frontinus, *Strategemata*) = *Stratagems*, with an English Translation by Bennett, E I-IV. cilt, London, 1925 (Loeb Classical Library).
- Hdt. (Hērodotos, *Historiae*) = *Tarih*, çev. M. Ökmen, İstanbul 2006.
- Hom. Od. (Homēros, *Odyssēia*) *Odyssēia*, çev. A. ERHAT- A. KADİR, İstanbul 2005.
- Hor. Carm. (Horatius, *Carmina*) = *The Odes and Carmen Saeculare of Horace*, with an English Translation by J. Conington, London, 1882 (Loeb Classical Library).
- Iust. Epit. (Iustinus, *Epitome* (of Trogus) = *Justinus: Epitome of Pompeius Trogus Philippic Histories*, 16-20 books, with an English Translation by Rev. J. S. Watson, London, 1853 (Loeb Classical Library).
- Joseph. Ap. (Josephus, *Contra Apionem*) = *Flavius Josephus of the Antiquity of the Jews Against Apion*, vol I, <https://penelope.uchicago.edu/josephus/apion-1.html>.
- Livy. (Titus Livius, *Ab Urbe Condita*), Livy, with an English Translation by B. O. Foster, IV. cilt, London, 1926 (Loeb Classical Library).
- Livy. Epit. (Livius, *Epitomae*) = *The Epitome of Roman History by Florus*, with an English Translation by E. S. Forster, London, 1929 (Loeb Classical Library).
- Livy. Per. (Livius, *Periochae*) = 16-20, 46-50 books with an English Translation by J. Lendering, <https://www.livius.org/sources/content/livy/livy-periochae-16-20/>.
- Macrob. Sat. (Macrobius, *Saturnalia*) = *Saturnalia of Macrobius*, with an translation by Robert A. Kaster, I. cilt, I-II books, Cambridge, MA, 1852 (Loeb Classical Library).
- Nep. (Cornēlius Nepos, *De Viris Illustribus*) = *Ünlü Kişilerin Yaşamları*, çev. C. KO-YUNCU- F. TELATAR, İstanbul 2016.
- Plin. HN. (Plinius, *Naturalis Historia*) = *Pliny the Elder: the Natural History*, with an English Translation by J. Bostock, H. T. Riley, III. kitap, London, 1855 (Loeb Classical Library).
- Plut. Vit. Cat. (Plutarkhos, *Vitae Parallae, Catō*) = *The Parallel Lives by Plutarch*, with an English Translation by Perrin, B, II. Cilt, London, 1914 (Loeb Classical Library).
- Plut. Vit. Fab. (Plutarkhos, *VitaeParalellae, Fabius*) = *The Parallel Lives by Plutarch*, with an English Translation by Perrin, B, III. Cilt, London, 1916 (Loeb Classical Library).
- Plut. Vit. Marc. (Plutarkhos, *VitaeParalellae, Marcellus*) = *The Parallel Lives by Plutarch*, with an English Translation by Perrin, B, V. Cilt, London, 1917 (Loeb Classical Library).
- Plut. Vit. Rom. (Plutarkhos, *VitaeParalellae, Romulus*) = *The Parallel Lives by Plutarch*, with an English Translation by Perrin, B, I. Cilt, London, 1914 (Loeb Classical Library).
- Polyb. (Polybios, *Historiai*) = *The Histories*, with an English Translation by W. R. Paton, II. Cilt, London, 1979 (Loeb Classical Library).

- Sall. Bel. Iug. (Sallustius, *Bellum Iugurthinum*) = The War with Jugurtha, with an English John C. Rolfe, I-CXIV. Kitap, London, 1921 (*Loeb Classical Library*).
- Sen. Clem. (Seneca, *de Clementia*) = Clemency of Seneca, with an English A. Stewart, I. Kitap, London, 1900 (*Loeb Classical Library*).
- Strab. (Strabon, *Geographica*) = *The Geography of sen. Strabo*, with an English Translation by H. L. Jones, II- III-VIII. Cilt, London, 1923-1932 (*Loeb Classical Library*).
- Suet. Tib. (Suetonius, *Tiberius*) = *The Lives of the Twelve Caesars by C. Suetonius Tranquillus*, with an English Translation by Rolfe, J. C., London, 1913-14 (*Loeb Classical Library*).
- Suet. Tib. (Suetonius: The Lives of the Twelve Caesars) = On İki Caesar'ın Yaşamı, çev. G., Özaktürk, Ü. F., Telatar, Ankara, 2019.
- Vell. (Velleius Paterculus), *Velleius Paterculus: The Roman History*, with an English translation by F. W. Shipley, II. Kitap, London, 1924 (*Loeb Classical Library*).
- Verg. Aen. (Vergilius, *Aeneis*) = *Aeneas*, çev. O. Akşit, İstanbul, 1965.
- Vitr. De arch. (Vitruvius, *De architectura*) = Vitruvius: On Architecture, VIII-IX. Cilt with an English Translation by Morgan, H, London, 1914 (*Loeb Classical Library*).
- Xen. Hell. (Xenophon, *Hellēnica*) = *Xenophon: Hellēnica*, with an English Translation W. Heinemann, vol. 1-2. Cambridge, MA, London. 1. Cilt: 1918; 2. Cilt: 1921 (*Loeb Classical Library*).

Modern Literatür

- Adams, J. N. (1994). Latin and Punic in Contact? The Case of the bu Njem Ostraca. *The Journal of Roman Studies*, 84, 87-112.
- Adcock, F. E. (1946). Delenda est Carthago. *The Cambridge Historical Journal*, 8(3), 117-128.
- Adcock, F. E. (1946). Delenda est Carthago. *Cambridge Historical Journal*(vol. 8), 117-128.
- Adler, E. (2012). Cassius Dio's Agrippa XE "Agrippa" -Maecēnas XE "Maecēnas" Debate: An Operational Code Analysis. *American Journal of Philology*(vol. 133), 477-520.
- Akşit, Ç. (2009). Tanrılarla Barış İçinde Yaşamak Roma Cumhuriyet Döneminde Senatus ve Rahip Kurulları. *Doğu Batı*, 51-63.
- Armstrong, D. (1966). *The Reluctant Warriors*. New York.
- Arnold, T. (1846). *History of the Later Roman Commonwealth from the end of The Second Punic War to the death of Julius Caesar XE "Caesar" and of the Reign of Augustus XE "Augustus" life of Trajan*. New York.
- Astin, A. E. (1967). *Scipiō Aemilianus*. Oxford.
- Astin, A. E. (1972). Rome against Carthage by T. A. Dorey and D. R. Dudley. *History*, 57 (191), 411.
- Baar, M. (1990). *Das Bild des Kaisers Tiberius bei Tacitus, Sueton und Cassius Dio* (Cilt 7). Stuttgart: Beiträge zur Altertumskunde.
- Badian, E. (1968). *Roman Imperialism in the Late Republic*. Oxford.
- Bagnall, N. (1990). *The Punic Wars: Rome, Carthage and Struggle for the Mediterranean*. London.
- Bailey, C. (2018). Rome, Carthage, and Numidia XE "Numidia" : Diplomatic Favouritism before the Third Punic War. *Antichthon* 52, 43-71.
- Baronowski, D. W. (1995). Polybius on the Causes of the Third Punic War. *Classical Philology*, 90, 16-31.
- Baydur, N. (1976). Roma'a İÖ II. Yüzyıldaki Reformlar. *Belleten*, XL, 213.

- Beekes, R. S. (2004). Kadmos and Europa, and the Phoenicians. *Journal*, 167-184.
- Bilgi, C. (2006). "Antik Kartaca Limanı". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Sualtı Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Bleckmann, B. (2011). Chapter Ten: Roman Politics in the First Punic War. *A Companion to the Punic Wars* (s. 167-183). içinde
- Bleckmann, B. (2016). *Roman War Finances in the Age of the Punic Wars*. Bruxelles.
- Bockmann, R. (2018). The Roman circus and southwestern city quarter of Carthage: first results of a new international research project. *Libyan Studies* 49, 177-186.
- Boren, H. C. (1982, February). The Punic Wars by Brian Caven. *The Historian*, 44, 247-248.
- Bowersock, G. (1965). *Augustus XE "Augustus" and the Greek World*. Oxford.
- Bowersock, G. (1969). *Greek Sophists in the Roman Empire*. Oxford.
- Boyana, H., Türkan, A. (2019). Cassius Dio Cocceianus'un Hayatı ve Tarihçiliği. *TAD*, 38(65), 1-20.
- Bradford, E. (1981). *Hannibal*. London.
- Braudel, F. (2016). *Bellek ve Akdeniz Tarihöncesi ve Antikçağ*. İstanbul: Metis.
- Braudel, F. (2018). *Akdeniz Mekan, Tarih, İnsanlar ve Miras*. İstanbul: Metis.
- Brookland, N. (2014). Metaurus XE "Metaurus" : The Most Important Battle of the Second Punic War. *Master Degree Dissertation*. The University of Auckland.
- Broughton, S. (1968). *The Romanization of Africa XE "Africa" Prokonsularis*. New York.
- Broughton, T. R. (1968). *The Magistrates of the Roman Republic* (Cilt 3). American Philological Press.
- Bucher, G. S. (2000). The Origins, Program, and Composition of Appian's Roman History. *Transactions of the American Philological Association* 411-458, 130, 411-458.
- Bucher, G. S. (2013). Appian of Alexandria. *The Encyclopedia of Ancient History*, 01-04.
- Burkert, W. (2018). *Ancient Mystery Cults, Antikçağ Gizem Kültleri*. Çev. B.Şener, İstanbul: Alfa.
- Burton, P. J. (1996). The Summoning of the Magna Mater XE "Magna Mater" to Rome (205 B.C.). *Historia*, 36-63.
- Bury, J. B. (2015). Chapter XV- The Syracusan Empire and Struggle with Carthage. *A History of Greece* (s. 629-680). içinde Cambridge University.
- Campbell, B. (2004). *Greek and Roman Military Writers*. London-New York.
- Cancik, H., Schenider, H. (2003). *Brill's Encyclopaedia of the Ancient World New Pauly ARK-CAS*. Leiden-Boston.
- Carcopino, J. (1961). *Profil De Conquérants*. Paris.
- Carey, B. T., Allfree, J. B. (2008). *Hannibal's Last Battle: Zama XE "Zama" and the Fall of Carthage*. Vardley.
- Cary, M. (1919). A Forgotten Treaty between Rome and Carthage. *The Journal of Roman Studies*, 9, 67-77.
- Cary, M. (1922, July). Historical Revisions. XXI.-The Origins of the Punic Wars. *History New Series*, 7, 109-111.
- Cary, M. (1949). *The Geographic Background of Greek and Roman History*. Oxford.
- Casson, L. (2002). *Ships and Seafaring in Ancient Times- Antik Çağda Denizcilik ve Gemiler*. Çev.G. Ergin, İstanbul.
- Castren, L. P. (1987). Magnificentia publica The Victory Monuments of the Roman Generals in the Era of the Punic Wars. *Commentationes Humanarum Litterarum*(84), 16-178.

- Chehayl, G. S. (1936). A Study of Some of the Effects of the Punic Wars Upon the Roman Familia. *Loyala University Chicago Dissertation Master's*.
- Chehayl, G. S. (1936). A Study of Some of the Effects of the Punic Wars Upon the Roman Familia. *Loyala University Chicago Master's Theses*.
- Church, A. J. (1886). *The Story of the Nations, Carthage*. New York.
- Clarke, H. (1882). The Early History of the Mediterranean Populations in Their Migrations and Settlements, Illustrated from Autonomous Coins, Gems, Inscriptions. *Transactions of the Royal Historical Society*, 10, 134-202.
- Clough, B. C. (1931). Scipio Africanus XE "Africanus" in the Second Punic War Howard H. Scullard. *The Classical Journal*, 26(9), 702-704.
- Connell, R. L. (2011). *The Ghosts of Cannae: Hannibal and the Darkest Hour of the Roman Republic*. New York.
- Conway, M., Myres, J. L., Walston, C. (1924). Recent Researches on the Peninsula of Carthage: Discussion. *The Geographical Journal*, 63(3), 187-189.
- Cornell, T. (1996). Hannibal's Legacy: The Effects of the Hannibalic War on Italy. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*(67), 97-117.
- Cornell, T. J. (1995). *The Beginnings of Rome*. London- New York: Routledge.
- Cottrell, L. (1961). *Hannibal, Enemy of Rome*. New York.
- Cottrell, L. (1962). *Hannibal: Enemy of the Rome World*. London.
- Curtis, A. E. (2005). *Hannibal & The Punic Wars (Warhammer Historical: Ancient Battles)*. London.
- Daly, G. (1975). *Cannae: The Experience of Battle in the Second Punic War*. New York.
- Davenport, C. (2012, December). Cassius Dio and Caracalla XE "Caracalla" The *Classical Quarterly*, 62, 796-815.
- Davies, S. H. (2012). Rome, International Power Relations, and 146 BCE . *The University of Texas at Austin phd Dissertation*.
- Davis, D. L. (2009). Commercial Navigation in the Greek and Roman World The *University of Texas at Austin phd Thesis*.
- De Blois, L. (1999). The Perception of Emperor and Empire in Cassius Dio's Roman History. *Ancient Society*, 29, 267-281.
- De Sanctis, G. (1968). *Storia dei Romani III*. Florence.
- Delbrück, H. (1990). *History of the Art of War II*. University of Nebraska Press.
- Demircioğlu, H. (2011). *Roma Tarihi I. Cilt Cumhuriyet*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Develi, Ö. (2009). *Antik Çağda Kuşatmalar*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Docter, R. F. (2002-2003). The Topography of Archaic Carthage Preliminary Results of Recent Excavations and Some Prospects. *TALANTA XXXIV-XXXV*, 113-133.
- Docter, R. F. (2007). Published Settlement Contexts of Punic Carthage. *Carthage Studies*, 37-76.
- Dodge, T. A. (1889). *Great Captains: A Course of Six Lectures Showing the Influence on the Art of War of the Campaigns of Alexander, Hannibal*. Washington.
- Dodge, T. A. (1893). *Hannibal*. Cambridge.
- Dodge, T. A. (1896). *Hannibal: A History of the Art of War Among the Carthaginians and Romans Down to the Battle of Pydna, 168 B. C., with a Detailed Account of the Second Punic War*. Boston-Houghton.
- Dominik, W. J. (2019). Silius Italicus XE "Silius Italicus" on the Battle of Cannae: A Commentary on Punica XE "Punica" 10. *Journal of Classical Philology*, 23, 231-242.
- Dorey, T. A. (1971). *Rome against Carthage*. London.
- Dorey, T. A., Dudley D. R. (1972). *Rome against Carthage*. New York: Doubleday and Company.

- Dorey, T. A., Dudley, D. R. (1968). *Rome against Carthage*. London.
- Dupuy, T. N. (1969). *The Military Life of Hannibal, Father of Strategy*. New York Franklin.
- Easterling, P. E., Knox, B. M. W. (1985). *The Cambridge History of Classical Literature I Greek Literature*. Cambridge University Press.
- Eckstein, A. M. (2008). *Rome Enters the Greek East From Anarchy to Hierarchy in the Hellēnistic Mediterranean, 230–170 BC*. USA.
- Eckstein, A. M. (2010). Polybius, 'The Treaty of Philinus', and Roman Accusations against Carthage. *The Classical Quarterly*, 60, 406-426.
- Erdkamp, P. (2009). Polybius, the Ebro Treaty, and the Gallic Invasion of 225 B.C.E. *Classical Philology*, 104(4), 495-510.
- Errington, R. (1972). *The Dawn of Empire: Rome's Rise to World Power*. Cornell University Press.
- Feeney, D. (2017). Carthage and Rome: Introduction. *Classical Philology* (112), 301-311.
- Feldherr, A. (2009). The Cambridge Companion to the Roman Historians. J. Dillery içinde, *Roman Historians and the Greeks: Audiences and models* (s. 77-108). UK: Cambridge Press.
- Ferguson, W. S. (1921). The Lex Calpurnia XE "Lex Calpurnia" of 149 B.C. *The Society for the Promotion of Roman Studies*, XI, 86-100.
- Fields, N. (2007). *The Roman Army of the Punic Wars 264-146 B.C*. USA: Osprey.
- Fields, N. (2010). *Carthaginian Warrior 264-146 BC*. Great Britain.
- Fort, T. A. (1978). Roman Intervention in the Punic West: A Study of Its Probable Causes. *The University of Arizona Dissertation Master's*.
- Forte, B. (1972). *Rome and the Romans as the Greek Saw Them*. Rome.
- Fournie, D. A. (1996). Carthaginian Commanders of the 2nd Punic War. *The Great Battles of History Series: SPQR*, 16-19.
- Fournie, D. A. (2000). Clash of Titans at Zama XE "Zama" . *Military History*, 16-26.
- Francia, L. (1926). The Real Source of a Novella by Bandello (i, 41) on the Loves of Sophonisba and Masinissa XE "Masinissa" *The Modern Language Review*, 21, 195-199.
- Frank, T. (1972). *Roman Imperialism*. New York: Cooper Square Publishers.
- Freeman, C. (2018). Mısır XE "Mısır" Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları. Ankara: Dost.
- Fronza, M. P. (2003). The Italians in the Second Punic War: Local Conditions and the Failure of the Hannibalic Strategy in Italy. *PHD Dissertation*. The Ohio State University.
- Fronza, M. P. (2010). *Between Rome and Carthage Southern Italy During the Second Punic War*. New York.
- Fuller, J. F. (1957). *A Military History of the Western World* (Cilt 1). New York.
- Gabba, E. (1973). *Republican Rome, The Army and the Allies*. (P. J. Cuff, Çev.) Oxford.
- Gabriel, R. A. (2016, May.). Why Annibal Lost. *Military History*, 59-63.
- Garland, R. (2010). *Hannibal*. London.
- Goldhill, S. (2001). *Being Greek under Rome*. USA: Cambridge.
- Goldhill, S. (2001). *Being Greek under Rome Cultural Identity the Second Sophistic and the Development of Empire*. New York.
- Goldsworthy, A. (2000). *The Punic Wars*. London.
- Goldsworthy, A. (2001). *Cannae*. London.
- Goldsworthy, A. (2003). *The Fall of Carthage: The Punic Wars, 265-146 BC*. London.

- Gowing, A. M. (1990). Appian and Cassius' Speech before Philippi XE "Philippi" ("Bella Civilia" 4.90-100). *Phoenix*, 44(2), 158-181.
- Gowing, A. M. (1990, Jan.). Dio's Name. *Classical Philology*, 85, 49-54.
- Gowing, A. M. (1992). *The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio*. University of Michigan Press.
- Graham, A. (1902). *Roman Africa XE "Africa" an Outline of the History of the Roman Occupation of North Africa Based Chiefly upon Inscriptions and Monumental Remains in that Country*. London.
- Grant, M. (1978). *History of Rome*. New York.
- Grant, M. (1994). *The Antonines the Roman Empire in Transition*. London-New York.
- Grant, M. (1995). *Greek & Roman Historians Information and Misinformation*. London.
- Grant, M. (1996). *The Severans the Changed Roman Empire*. London.
- Gruen, E. S. (1990). *Studies in Greek Culture and Roman Policy*. New York.
- Gsell, S. (1921). *Histoire Ancienne de l'Afrique du Nord* (Cilt 8). Paris.
- Hansen, C. G. (2002). *Carthage Results of the Swedish Excavation 1979-1983 Vol: 1. Motala*.
- Harden, D. B. (1939). The Topography of Punic Carthage. *Greece & Rome*, 9(25), 01-12.
- Harris, B. F. (1964). *Bithynia XE "Bithynia" Under Trajan Roman and Greek Views of the Principate*. University of Auckland Bulletin 67 Classics Series 6.
- Harris, W. (1979). *War and Imperialism in Republican Rome 327-70 B.C*. New York: Oxford.
- Harris, W. V. (2005). *Rethinking the Mediterranean*. Oxford University Press.
- Hart, B. H. (1926). *Scipiō Africanus XE "Africanus" : Greater than Napoleon*. Boston .
- Head, D. (1982). *Armeias of the Macedonian and Punic Wars 359 BC to 146 BC*. USA.
- Heitland, W. E. (1923). *The Roman Republic I*. Cambridge.
- Hekster, O. (2008). *Rome and its Empire, AD 193-284. Cassius Dio: Roman History (s. 89-94)*. içinde Great Britain: Edinburgh University Press.
- Hoffmann, W. (1962). *Hannibal*. Göttingen.
- Homo, L. (1927). *Primitive Italy*. London.
- Hose, M. (2007). CHAPTER FORTY-SEVEN Cassius Dio: A Senator and Historian in the Age of Anxiety. J. Marincola içinde, *A Companion to Greek and Roman Historiography* (s. 461-69). USA.
- Houck, M. L. (1998, May.). *Roman Conquest of Spain: The Economic Motive*. Texas Tech University Dissertation Master's.
- Hoyos, B. D. (1983). Hannibal: What Kind of Genius? *Greece & Rome*, 171-180.
- Hoyos, B. D. (1998). *Unplanned Wars: The Origins of the First and Second Punic Wars*. Berlin- New York.
- Hoyos, D. (2007). *Truceless War- Carthage's Fighht for Survival 241 to 237 BC*. Boston.
- Hoyos, D. (2010). *The Carthaginians*. London- New York.
- Hoyos, D. (2017). *The Third Punic War 149-146 BC The Encyclopedia of Ancient Battles*. US .
- Hunt, P. N. (2019). *Hannibal: Rome's Greatest Enemy, Hannibal Roma'nın Büyük Düşmanı*. (S. Özgüler, Çev.) İstanbul: Kronik.
- Hutchinson, G. O. (2015). Appian the Artist: Rhythmic Prose and Its Literary Implications. *The Classical Quarterly*, 788-806.
- İplikçioglu, B. (2007). *Hellēn XE "Hellēn" ve Roma Tarihinin Anahatları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Juntunen, K. (2013). The Lost Books of Cassius Dio. *Chiron*, 459-486.

- Kelly, T. (1994). The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio. *History: Reviews of New Books*, 188.
- Kemezis, A. M. (2014). *Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans*. Ancient Cambridge University Press.
- Kennedy, M. D. (1998). *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*. Oxford.
- Kiernan, B. (2004). The First Genocide: Carthage, 146 BC. *Diogenes*, 27-39.
- Kmetz, M. B. (2008). The Fall of Carthage: The Punic Wars 265-146 BC by Adrian Goldsworthy; The Trojan War: A New History by Barry Strauss. *Rhetoric Review*, 27(3), 319-322.
- Kmetz, M., Barrowman, S. (2008). The Fall of Carthage: The Punic Wars 265-146 BC by Adrian Goldsworthy; The Trojan War: A New History by Barry Strauss. *Rhetoric Review*(27), 319-322.
- Knibbe, D. (1960). Die Gesandts Chaftrreise des Jüngerer Scipio Africanus XE "Africanus" im Jahre 140 v. Chr. *Jahrehefte Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, XLV.
- Kos, P. (1998). *Leksikon Antičke Numizmatike*. Zagreb.
- Kovalev, V. D.-S. (2019). *İlkçağ Tarihi II Roma*. Çev. Ö. İnce, İstanbul: Yordam.
- Kramer, F. R. (1948). Massilian Diplomacy before the Second Punic War. *The American Journal of Philology*, 69(1), 1-26.
- Kuhr, A. (2019). *Eski Çağ'da Yakımdoğu II (MÖ 3000-330)*. Çev. D. Şendil, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lamb, H. (1959). *Hannibal*. London.
- Lancel, S. (1992). *Carthage*. Paris: Librairie Arthème Fayard.
- Lancel, S. (1992). *Carthage: A History*. (A. Nevill, Çev.) London.
- Lancel, S. (2012). *Carthage a History* London: The Folio Society.
- Laurenzi, L. (1964). "Perché Annibale non assediò Roma. *Studi Annibalic*.
- Lazenby, J. (2004). Rome and Carthage. H. I. Flower, *The Cambridge Companion The Roman Republic* (s. 225-242) içinde. Cambridge University Press.
- Lazenby, J. F. (1978). *Hannibal's War*. Warminster.
- Lazenby, J. F. (1982). The Punic Wars by Brian Caven. *The International History Review*, 4(3), 467-470.
- Lazenby, J. F. (1998). *Hannibal's War*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Lazenby, J. F. (1999). Unplanned Wars: The Origins of the First and Second Punic Wars by B.D. Hoyos. *The Classical Review*, 49(1), 175-176.
- Lesky, A. (1966). *A History of Greek Literature*. Çev. C. W. Heer, U.S.
- Lewis, D. M. (1994). Chapter 5 Sicily, 413-368 B.C. *The Cambridge Ancient History*, 120-155.
- Lewis, N. (2017). 5.Bölüm: Sicily, 413-368 B.C. *In Sicily* (s. 120-155) içinde. New York.
- Liddell, H. G. (1879). *A History of Rome*. New York .
- Lindholmer, M. O. (2018). Reading Diachronically: A New Reading of Book 36 of Cassius Dio's Roman History. *Histos* 12, 139-68.
- Luce, T. J. (1961). Appian's Magisterial Terminology. *Classical Philology*(1), 21-28.
- Luce, T. J. (1997). *The Greek Historians*. London-New York: Routledge Press.
- Luck, G. (1956). Studia Divina in Vita Humana: On Cicero XE "Cicero" 's "Dream of Scipio" and "Its Place in Graeco-Roman Philosophy" *The Harvard Theological Review*, 49, 207-218.
- MacDonald, E. (2018). *Hannibal a Hellēnistik Life, Hannibal Hellēnistik Bir Hayat*. Çev. F. Uysal, Ankara.
- Mallan, C. (2013). The Style, Method, and Programme of Xiphilinus' Epitome of Cassius Dio's Roman History. *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 53, 610-644.

- Marincola, J. (2007). *A Companion to Greek and Roman Historiography*. M. Hose, *Cassius Dio: A Senator and Historian in the Age of Anxiety* (s. 461-468) içinde. USA.
- Mathisen, R. W. (2001). *Law, Society, and Authority in Late Antiquity*. New York: Oxford University Press.
- McDonald, A. H. (1974). The Punic Wars. *The Classical Review*, 24(2), 251-252.
- McKechnie, P. (1981, October). Cassius Dio's Speech of Agrippa XE "Agrippa" : A Realistic Alternative to Imperial Government? *Greece & Rome*, 28, 150-155.
- Miles, R. (2010). *Carthage Must Be Destroyed The Rise and Fall of an Ancient Civilization*. USA : Viking.
- Millar, F. (1964). *A Study of Cassius Dio*. Oxford Clarendon Press.
- Mommsen, T. (1882). *A History of Rome under the Emperors*. London-New York.
- Mommsen, T. (1894). *History of Rome II*. New York.
- Moore, M. (1905). *Carthage of the Phoenicians*. London.
- Morey, W. C. (1901). *Outlines of Roman History*. New York.
- Morley, N. (2007). *Trade in Classical Antiquity*. Cambridge University Press.
- Morris, P. (2007). *New Dictionary of Scientific Biography* (Cilt 8). New York.
- Morris, W. (1897). *Hannibal*. New York.
- Moscatti, S. (2004). *Fenikeliler XE "Fenikeliler"* Çev.S. Gül, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Moscovich, M. J. (2004). Cassius Dio's Palace Sources for the Reign of Septimius Severus. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*(53), 356-368.
- Neiman, D. (1966). Carchêdôn = "New City"" *Journal of Near Eastern Studies*, 25, 42-47.
- Niebuhr, B. G. (1849). *Lectures on the History of Rome: From the Earliest Times to the Fall of the Western Empire*. London.
- Norman, N. J. (2003). Death and burial of Roman children: the case of the Yasmina cemetery at Carthage-Part II, The archaeological evidence. *Mortality*, 8(1), 36-46.
- Orlin, E. M. (1997). *Temples, Religion and Politics in the Roman Republic*. New York: E. J. Brill.
- Owens, E. (2017). *The Second Punic War, 220-202 B.C. Part IV. The Macedonian Age and the Rise of Rome*. London-New York.
- Palmer, R. E. (1970). *The Archaic Community of the Romans*. New York: Cambridge University.
- Parker, J. (2001, April 10). Comparing Strategies of the 2d Punic War: Rome's Strategic Victory over the Tactical-Operational Genius, Hannibal Barca,. *Strategy Research Project*. U.S.
- Parkins, H., Smith, C. (1998). *Trade, Traders and the Ancient City*. London-New York.
- Peddie, J. (1997). *Hannibal's War*. Stroud.
- Perley, S. (2012, January). Fides Romana: Aspects of fides in Roman diplomatic relations during the conquest of Iberia. *University of Otago, Dunedin Dissertation Master's*. New Zeland.
- Picard, G. C. (1967). *Hannibal*. Paris.
- Pilkington, N. (2013). *An Archaeological History of Carthaginian Imperialism*. *Columbia University Phd Thesis*.
- Pitcher, L. V. (2012). Appian. I. J. Jong, *Space in Ancient Greek Literature: Studies in Ancient Greek Narrative* (s. 219-235) içinde. Leiden-Boston.
- Pitcher, L. V. (2012). Cassius Dio. I. J. Jong, *Space in Ancient Greek Literature: Studies in Ancient Greek Narrative* (s. 257-265) içinde. Leiden-Boston.

- Popkin, M. L. (2016). Building Memories: The Era of the Punic. *The Architecture of the Roman Triumph*, 46-91.
- Popkin, M. L. (2016). *Building Memories: The Era of the Punic Wars (264-146 B.C.)*. Cambridge University Press.
- Rance, P. (2009). Hannibal, Elephants, and Turrets in Suda Θ 438 [Polybius FR.162B] – an Unidentified Fragment of Diodōros XE “Diodōros” *The Classical Quarterly*, 91-111.
- Rankov, B. (1996). The Second Punic War at Sea. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*(67), 49-57.
- Rebuffat, R. (1999). Roman Military Equipment from the Punic Wars to the Fall of Rome by M.C. Bishop and J. C. N. Coulston. *Latomus*(58), 227-228.
- Reid, J. S. (1915). Problems of the Second Punic War: III. Rome and Her Italian Allies. *The Journal of Roman Studies*, 5, 87-124.
- Reinhold, M. (1986). In Praise of Cassius Dio. *L'Antiquité Classique*, 55, 213-222.
- Reinhold, M. (1988). *From Republic to Principate: An Historical Commentary on Cassius Dio's Roman History Books 49-52 (36-29 B.C.)*. Atlanta: Scholars Pree.
- Rich, J. (2011). Structuring Roman History: The Konsular Year and the Roman Historical Tradition. *Histos* 5, 1-43.
- Rich, J. W. (1982). The Punic Wars by B. Caven. *The Journal of Roman Studies*, 72, 182-183.
- Richardson, J. S. (2000). *Appian Wars of the Romans in Iberia*. England.
- Richardson, J. S. (2003). Appian on Africa XE “Africa” . *Appien: Histoire romaine. Tome IV, livre VIII. Le livre africain* by P. Goukowsky; *AppianReview* by: John Richardson *The Classical Review New Series*, 318-319.
- Ridley, R. T. (1986). To Be Taken with a Pinch of Salt: The Destruction of Carthage. *Classical Philology*, 81, 140-146.
- Ridley, R. T. (2014). The Arch of Scipiō Africanus XE “Africanus” . *Classical Philology*, 109(1), 11-25.
- Ripoll, F. (2003). Un héros barbare dans l'épopée latine Masinissa XE “Masinissa” dans les Punica XE “Punica” de Silius Italicus XE “Silius Italicus” . *L'Antiquité Classique*, 95-111.
- Robinson, O. F. (1994). *Ancient Rome City planning and administration*. London-New York.
- Roller, L. E. (1999). *In Search of God the Mother: The Cult of Anatolian Cybele*. Berkeley.
- Rollin, C. (2009). *The Ancient History of the Egyptians, Carthaginians, Assyrians, Babylonians, Medes and Persians, Macedonians and Grecians*. London.
- Rood, T. (2012). Polybius, Thucydides, and the First Punic War. *Oup Corrected Proof*, 50-67.
- Rorres, C. (2007). Siege of Syracusae XE “Syracusae” *Courant Institute of Mathematical Science*, 07-23.
- Rorres, C. (2011). Tomb of Archimedes. *Courant Institute of Mathematical Science*, 03-15.
- Rüpke, J. (1997). *Römische Geschichtsschreibung, Zur Geschichte des geschichtlichen Bewußtseins und seiner Verschriftlichungsformen in der Antike*. Universität Potsdam.
- Sabin, P. (1996). The Mechanics of Battle in the Second Punic War. *Bulletin of the Institute of Classical Studies*(67), 59-79.
- Salas, C. G. (1996, Apr.). Raleigh and the Punic Wars. *Journal of the History of Ideas*, 57, 195-215.
- Samuels, M. (2014). The Reality of Cannae. *Militär-geschichtliche Zeitschrift*, 47, 07-31.

- Scanlon, M. (2015). Greek Historiography. 8. *Greek Historians in the Roman Era Greek Literature* içinde. USA.
- Schenck, C. (2017). *Serving the Gods Together-Gender in Roman Cults*. The University of Arizona.
- Schwartz, J. H., Houghton, F. D., Bondioli, L., Macchiarelli, R. (2017). Two tales of one city: data, inference and Carthaginian infant sacrifice. *Antiquity*(91), 442-454.
- Scott, A. (2015). Cassius Dio, Caracalla XE "Caracalla" , and the Senate. *De Gruyter Klio*, 97, 157-175.
- Scott, A. (2017). Cassius Dio's Contemporary History as Memoir and Its Implications for Authorial Identity. *Paper of the Langford Latin Seminar* 17, 01-23.
- Scullard, H. H. (1955). Carthage. *Greece & Rome*, 98-107.
- Scullard, H. H. (1973). *Roman Politics 220-150 BC*. Oxford.
- Scullard, H. H. (1980). *A History of the Roman World*. London.
- Scullard, H. H. (1989). Carthage and Rome. A. E. Astin, & F. W. Walbank, *The Cambridge Ancient History* (Cilt VII, s. 530-566) içinde. USA.
- Serrati, J. (2006, May). Neptune's Altars: The Treaties Between Rome and Carthage (509-226 B.C.). *The Classical Quarterly*, 56, 113-134.
- Shaw, B. D. (2007, September). Cult and Belief in Punic and Roman Africa XE "Africa" . Princeton University.
- Shean, J. F. (1996). Hannibal's Mules: The Logistical Limitations of Hannibal's Army and the Battle of Cannae 216 BC. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 45, 159-187.
- Skwara, E. (2009). Hannibal Ante Oculos! A Comic Image of an Enemy. *Attitudes towards the Past in Antiquity. Creating Identities* , (s. 267-272).
- Smith, R. B. (1889). *Rome and Carthage. The Punic Wars*. London.
- Smith, W. (1870). *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. London.
- Stager, E. W. (1984). Child Sacrifice at Carthage—Religious Rite or Population Control?Archaeological evidence provides basis for a new analysis. ASOR Punic Project/Gary Pratico.
- Steuart, E. M. (1919). Ennius XE "Ennius" and the Punic Wars (Ennius and the Punic Wars). *The Classical Quarterly*, 13, 113-117.
- Stevens, S. T. (1988). A Legend of the Destruction of Carthage. *Classical Philology*, 83, 39-41.
- Strevens, C. B. (2015, October). Cassius Dio's Speeches and the Collapse of the Roman Republic. *School of Humanities College of Arts University of Glasgow Phd Thesis*.
- Sumner, G. V. (1968). Roman Policy in Spain before the Hannibalic War. *Harvard Studies in Classical Philology* 72, 205-246.
- Swain, S. H. (2007). Severan Culture. H. Sidebottom içinde, *Severan historiography: evidence, patterns, and arguments* (s. 52-82) içinde. Cambridge University Press.
- Teil, E. (1987). *Appian Von Alexandria Römische Geschichte* (Cilt 23). Stuttgart: Die Römische Reichsbildung Bibliothek Der Griechischen Literatur.
- Teil, Z. (1989). *Appian Von Alexandria Römische Geschichte* (Cilt 27). Stuttgart: Die Bürgerkriege Bibliothek Der Griechischen Literatur.
- Tekin, O. (2015). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul.
- Thiel, J. H. (1946). *Studies on the History of Roman Sea-Power in Republican Times*. Amsterdam.
- Thompson, L. A. (1981). Carthage and the Massylian "Coup d'État" of 206 B.C. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 120-126.

- Tod, M. N. (1924). Three Notes on Appian. *The Classical Quarterly*, 18(2), 99-104.
- Todd, M. (1978). *The Walls of Rome* London.
- Trethewey, K. (2018). The Phoenicians. *Ancient Lighthouses*, 01-51.
- Waddell, P. (2016). Carthago Deleta: Alternate Realities and Meta-History in Appian's Libya. *The Art of History*, 241-252.
- Wallace, R. W. (1967). Salvator Rosa's 'Death of Atilius Rēgulus XE "Atilius Rēgulus"' *The Burlington Magazine*, 393-397.
- Walsh, P. G. (1961). *Livy: His Historical Aims and Methods*. Cambridge.
- Walsh, P. G. (1965). Masinissa XE "Masinissa" *Journal of Roman Studies* 55, 149-60.
- Ward, A. M. (tarih yok).
- Ward, A. M. (1971). Allen M. Ward . *The Classical World*, 30-31.
- Wardle, D. (2005). Valerius Maximus XE "Valerius Maximus" and the End of the First Punic War. *Latomus*, 64, 377-384.
- Warmington, B. H. (1969). *Carthage*. New York.
- Warmington, B. H. (1980). *Carthage*. London.
- Weidemann, U. V. (1989). Carthago Delenda Est: "Aitia" and "Prophasis". *Acta Classica XXXII*, 79-95.
- Wierschowski, L. (1990). "Magnificentia publica. The Victory Monuments of the Roman Generals in the Era of the Punic Wars by Leena Pietilä-Castrén. *Historische Zeitschrift*(251), 118-119.
- William, G. S., Arthur, E. R. (1977). *A History of Rome to A.D. 565*. New York.
- Wolters, E. J. (1952, Feb.). Carthage and Its People. *The Classical Journal*, 47, 191-204.

EKLER

ANTİK YAZARLARIN METİNDE KULLANILAN PASAJLARI

A1

APPIANOS ALEKSANDREUS

ANNIBAL

A1, P1 App. Hann. 1.4:

...ἐπιλεξάμενος δὲ Κελτιβήρων τε καὶ Λιβύων καὶ ἐτέρων ἔθνων ὅτι πλείστους, καὶ τὰ ἐν Ἰβηρίᾳ παραδοὺς Ἀσδρούβα τῷ ἀδελφῷ, τὰ Πυρρηναῖα ὄρη διέβαινεν ἐς τὴν Κελτικὴν τὴν νῦν λεγομένην Γαλατίαν, ἄγων πεζοὺς ἐνακισμυρίους καὶ ἱππέας ἐς δισχιλίους ἐπὶ μυρίοις καὶ ἐλέφαντας ἑπτὰ καὶ τριάκοντα. Γαλατῶν δὲ τοὺς μὲν ὠνούμενος, τοὺς δὲ πείθων, τοὺς δὲ καὶ βιαζόμενος, διώδευε τὴν χώραν. ἔλθων δὲ ἐπὶ τὰ Ἄλπεια ὄρη, καὶ μηδεμίαν μῆτε δίοδον μῆτε ἄνοδον εὐρῶν ᾧ ἀπόκρημνα γὰρ ἐστὶν ἰσχυρῶς, ἐπέβαινε κάκείοις ὑπὸ τόλμης, κακοπαθῶν χιονος τε πολλῆς οὐσῆς καὶ κρύους, τὴν μὲν ὕλην τέμνων τε καὶ κατακαίων, τὴν δὲ τέφραν σβεννὺς ὕδατι καὶ ὄξει, καὶ τὴν πέτραν ἐκ τοῦδε ψαφάραν γιγνομένην σφύραις σιδηραῖς θραύων, καὶ ὁδὸν ποιῶν ἣ καὶ νῦν ἐστὶν ἐπὶ τῶν ὀρῶν ἐντριβῆς καὶ καλεῖται δίοδος Ἀννίβου.

...[Annibal] Keltibērialılar, Libyalılar ve diğer etniklerden oluşan büyük bir ordu topladı ve Ibēria'nın komutasını kardeşinin eline bıraktı. Daha sonra Pirene Dağlarının üzerinden doksan bin piyade, on iki bin süvari ve otuz yedi fülle birlikte -şimdilerde Gallia olarak adlandırılan- Keltlerin [ülkesine] doğru yürüdü. Kimilerini satın alarak, kimilerini ikna ederek, kimilerine de zor kullanarak

Gallialıların ülkesinden geçiyordu. [Annibal] Alp Dağlarına ulaştığı vakit, hiçbir yol, hiçbir geçit bulunmasa da -zira fazlasıyla uçurumdu- yine de cesurca ilerliyordu. Önlerinde kar ve buz yığıldığı için [ağaçların] dallarını soyup bir kütük yığını yaparak onları ateşe verdi. Küllerini de su ve sirkeyle söndürdü¹ ve [bu şekilde] kayaları kırılğan hâle getirerek demir çekiçlerle parçaladı. Dağların üzerinde maharetli bir şekilde yapılan bu yol hâlen kullanılır ve Annibal'in Geçidi olarak adlandırılır.

A1, P2 App. Hann. 2. 5:

...καὶ μικρὸν ἀναπαύσας προσέβαλε Ταυρασία, πόλει Κελτικῇ. κατὰ κράτος δὲ αὐτὴν ἐξελών, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἔσφαξεν ἐς κατάπληξιν τῆς ἄλλης Κελτικῆς, ἐπὶ δὲ ποταμὸν Ἡριδανὸν τὸν νῦν Πάδον λεγόμενον ἐλθών, ἔνθα Ῥωμαῖοι Κελτοῖς τοῖς καλουμένοις Βοιοῖς ἐπολέμουν, ἐστρατοπέδευσεν. ὁ δ' ὑπάτος ὁ Ῥωμαίων Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων, Καρχηδονίοις ἐν Ἰβηρίᾳ πολεμῶν, ἐπεὶ τῆς ἐσβολῆς Ἀννίβου τῆς ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπύθετο, τὸν ἀδελφὸν καὶ ὅδε Γναῖον Κορνήλιον Σκιπίωνα ἐπὶ τοῖς ἐν Ἰβηρίᾳ πράγμασι καταλιπὼν διέπλευσεν ἐς Τυρρηνίαν, ὅθεν ὁδεύων τε καὶ συμμάχους ὅσους δύναίτο ἀγείρων ἔφθασεν ἐπὶ τὸν Πάδον Ἀννίβαν. καὶ Μάλλιον μὲν καὶ Ἀτίλιον, οἱ τοῖς Βοιοῖς ἐπολέμουν, ἐς Ῥώμην ἔπεμψεν ὥς οὐ δέον αὐτοὺς ἔτι στρατηγεῖ ὑπάτου παρόντος, αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν παραλαβὼν ἐς μάχην ἐξέτασσε πρὸς Ἀννίβαν. καὶ γενομένης ἀκροβολίας τε καὶ ἵππομαχίας, οἱ Ῥωμαῖοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Λιβύων ἔφευγον ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἐς Πλακεντίαν ἀνεχώρουν ἀσφαλῶς τετειχισμένην, τὸν Πάδον ἐπὶ γεφυρῶν περᾶσαντές τε καὶ λύσαντες τὰς γεφύρας. τὸν μὲν οὖν ποταμὸν καὶ ὁ Ἀννίβας ζεύξας ἐπέερα.

...Kısa bir duraklamadan sonra, [Annibal] Gallia kasabası Taurasia'ya saldırdı ve fırtınalar estirdi; Gallialıların geri kalanına korku salmak için tüm mahkûmları öldürdü. Daha sonra Romalıların Boii denen Gallia kabilesiyle savaştıkları yere; Padus [Po] olarak adlandırılan Eridanus Nehri'ne ilerledi ve orada ordugâhını kurdu. Roma Konsülü Publius Cornēlius Scipiō, o sırada Ibēria'daki Kartacalılarla rekabet hâlindeydi. Annibal'in Italia'ya saldırdığını öğrendiğinde, kardeşi Gnæus Cornēlius Scipiō'yu Ibēria'daki işlerden

1 Sirke kullanımı ve tarihi için bk. Vitr. VIII. 3. 19; Seibert, 1993: 109-110; Hoyos, 2007: 635.

sorumlu bıraktı ve Etruria'ya doğru yola çıktı. Oradan toplayabildiği müttefiklerle yürüyüşe geçerek Annibal'in bulunduğu yere, yani Po'ya geldi. Boii'ye karşı savaşı yürüten Manlius ve Atilius'u komuta hakları olmadığı için Roma'ya geri gönderdi ve onların güçlerini de yanına alarak Annibal'le savaşa hazırlandı. Süvari çatışmasından sonra Romalılar, Libyalılar tarafından kuşatıldı ve ordugâhlarına kaçtılar. Ertesi gece, güçlü bir şekilde güçlendirilen Placentia'ya sığındılar ve Po'yu geçip köprüyü yıktılar. Buna rağmen Annibal yeni bir köprü inşa ettirdi ve nehri geçti.

A1, P3 App. Hann. 2. 7:

...παράταξις δ' ἦν ἐκατέρων τὰ κέρατα κατεῖχον, ἀμφὶ τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν. Ἀννίβας δὲ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀντέταξε τοὺς ἐλέφαντας, τῇ δὲ φάλαγγι τοὺς πεζοὺς: τοὺς δὲ ἱππέας ἐκέλευσεν ὀπίσω τῶν ἐλεφάντων ἀτρεμεῖν ἕως αὐτός τι σημήνη. γενομένων δ' ἐν χερσὶ πάντων, οἱ μὲν Ῥωμαίων ἵπποι τοὺς ἐλέφαντας, οὐ φέροντες αὐτῶν οὔτε τὴν ὄψιν οὔτε τὴν ὁδμήν, ἔφευγον: οἱ δὲ πεζοί, καίπερ ὑπὸ τοῦ κρούους καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς ἀγρυπνίας τετρουμένοι τε καὶ μαλακοὶ ὄντες, ὅμως ὑπὸ τόλμης τοῖς θηρίοις ἐπεπῆδων καὶ ἐτίτρωσκον αὐτά, καὶ τινῶν καὶ τὰ νεῦρα ὑπέκοπτον, καὶ τοὺς πεζοὺς ἐνέκλινον ἤδη. Θεασάμενος δ' ὁ Ἀννίβας ἐσήμηνε τὴν ἵππον κυκλοῦσθαι τοὺς πολεμίους. ἐσκεδασμένων δ' ἄρτι τῶν Ῥωμαϊκῶν ἱππέων διὰ τὰ θηρία καὶ τῶν πεζῶν μόνων τε ὄντων καὶ κακοπαθούντων καὶ δεδιότων τὴν περικύκλωσιν, φυγὴ πανταχόθεν ἦν ἐς τὰ στρατόπεδα. καὶ ἀπώλλυντο οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἱππέων καταλαμβανόντων ἅτε πεζοὺς, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ παραφέροντος: τοῦ γὰρ ἡλίου τὴν χιόνα τήξαντος ὁ ποταμὸς ἐρρῦη μέγας, καὶ οὔτε στῆναι διὰ τὸ βάθος οὔτε νεῖν διὰ τὰ ὅπλα ἐδύναντο. Σκιπίων δὲ αὐτοῖς ἐπόμενος καὶ παρακαλῶν ὀλίγου μὲν ἐδέησε τρωθεῖς διαφθαρεῖναι.

...Her iki tarafın savaş düzeni aşağıdaki gibiydi: Roma süvarileri, piyadeleri korumak için kanatlara saldırdı. Annibal, fillerini Roma süvarisinin karşısına, piyadelerini de lejyonların karşısına sıraladı ve kendi süvarilerine, fillerin arkasında sessizce beklemelerini emretti. Savaşa başladığında, fillerin görüntüsü ve kokusundan dehşete düşen Romalıların atları ürküp kaçtılar. Piyadeler soğuk ve ıslak giysilerden ızdırap çekmelerine ve uykusuzluktan güçsüz düşmelerine rağmen cesurca fillere saldırdılar ve onları yaraladılar. Bazılarının dizlerini kestiler ve düşmanın piyadelerini geri püskürt-

meye başladılar. Bunu gözlemleyen Annibal, süvari birliğine Roma kanadına saldırmaması için işaret verdi. Roma süvarileri fillerin korkusuyla dağılmıştı; piyadeler korumasız kalmıştı ve şimdi zor durumdaydılar. Etraflarının sarılmasından korkarak kendi ordugâhlarına kaçtılar. Pek çok piyade, düşman süvarileri tarafından ezildi ve pek çoğu da akıntıda telef oldu. Zira eriyen kar nedeniyle nehrin su seviyesi yükselmişti. Nehrin derinliği nedeniyle hem yürüyemiyorlardı hem de yüzemiyorlardı. Onları toparlamaya çalışan Scipiō yaralandı; az kalsın öldürülüyordu.

A1, P4 App. Hann. 2.10:

...τῆς δ' ἐνέδρας ἐκφανεῖσης ἐν μέσῳ ληφθεῖς τοῦ τε ὄρους καὶ τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐχθρῶν αὐτός τε ἀνῆρέθη καὶ σὺν αὐτῷ δισμύριοι. τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτι μυρίους, ἔς τινα κώμην ὀχυρὰν συμφυγόντας.

...Dağ ve göl arasında düşmana yakalanınca hayatını kaybetti. Yirmi bin adamı da onunla katledildi. Hayatta kalan on bin kişi ise korunaklı bir köye kaçtı.

A1, P5 App. Hann. 2. 11:

...Ἀννίβας δὲ ἐπειδὴ τὴν τε λίμνην εἶδε τὴν Πλειστίνην καὶ τὸ ὄρος τὸ ὑπὲρ αὐτὴν, καὶ τὸν Κεντήνιον ἐν μέσῳ κρατοῦντα τῆς διόδου, τοὺς ἡγεμόνας τῶν ὁδῶν ἐξήταζεν εἰ τις εἴη περίοδος. οὐδεμίαν δὲ φαιμένων εἶναι τρίβον, ἀλλ' ἀπόκρημνα πάντα καὶ φαραγγώδη, δι' αὐτῶν ὅμως ἔπεμπε τοὺς ψιλοὺς νύκτωρ τὸ ὄρος περιεῖναι, καὶ Μαάρβαλ μετ' αὐτῶν. τεκμηράμενος δ' ὅτε δύναιντο περιελθεῖν, προσέβαλε τῷ Κεντηνίῳ κατὰ μέτωπον. καὶ συνεστώτων ἑκατέρων, πάνυ προθύμως ὁ Μαάρβαλ ἐκ κορυφῆς ἄνωθεν ὥφθη τε καὶ ἠλάλαξεν. Ῥωμαίων δ' εὐθύς ἦν φυγὴ καὶ φόνος κεκυκλωμένων, καὶ τρισχίλιοι μὲν ἔπεσον ὀκτακόσιοι δ' ἐλήφθησαν: οἱ δὲ λοιποὶ μόλις διέφυγον. πυθόμενοι δὲ οἱ ἐν ἄστει, καὶ δείσαντες μὴ εὐθύς ἐπὶ τὴν πόλιν ὁ Ἀννίβας ἔλθοι, τὸ τε τεῖχος ἐπλήρουν λίθων καὶ τοὺς γέροντας ὥπλιζον, ὅπλων μὲν ἀποροῦντες, τὰ δὲ λάφυρα ἐκ τῶν ἱερῶν καταφέροντες, ἃ ἐκ πολέμων ἄλλων κόσμος αὐτοῖς περιέκειτο: δικτάτορά τε, ὡς ἐν κινδύνῳ, Φάβιον εἵλοντο Μάξιμον.

...Annibal, Centenius'un Plestinus bataklığını ve dağ geçidini koruduğunu görünce, rehberlerine etrafta başka herhangi bir yol olup olmadığını sordu. Onlar, yol olmadığını ve tüm bölgenin engebeli olduğunu söylediklerinde [Annibal] Maharbal komutasın-

daki hafif silahlı birlikleri etrafı keşfetmeleri için gönderdi. [Annibal] hedefine ulaştığı vakit, Centenius'a önden saldırdı. Çarpışma devam ederken, Maharbal'ın şiddetle ilerlediği görüldü ve burada bir haykırış yükseldi. Böylelikle kuşatılan Romalılar kaçmaya başladılar ve aralarında büyük bir katliam oldu. Üç bin kişi öldürüldü, sekiz yüz kişi esir alındı. Geri kalanlarsa güçlkle kaçtılar. Bu haber şehre ulaştığında, Annibal'in vakit kaybetmeden onlara karşı yürümesinden korktular. Surlara taş topladılar ve yaşlı adamları silahlandırdılar; yeterli silahları olmadığından geçmişteki savaşların ganimeti olarak tapınaklara asılanları indirdiler ve zor zamanlarda yaptıkları gibi Fabius Maximus'u dictatör ilan ettiler.

A1, P6App. Hann. 3. 12:

...ἐγραφε δ' ἐς Τρώμην τοῖς φίλοις ὡς ὀκνοίη Φάβιος ὑπὸ δειλίας.

...[Minucius] Roma'daki dostlarına, Fabius'un korkak olduğu için [Annibal'den] kaçındığını yazıyordu.

A1, P7 App. Hann. 3.12:

...καὶ ἡ βουλή, ἐπανεληλυθότος ἐς τὸ στρατόπεδον ἤδη τοῦ Φαβίου, ἴσον ἰσχύειν αὐτῷ τὸν ἱππαρχον ἀπέφηνεν.

...Senato, Fabius'un ordugâha geri döndüğünde komutasını, süvari komutanıyla eşit olarak paylaşması gerektiğine karar verdi.

A1, P8 App. Hann. 3. 13:

...οἱ μὲν δὴ μερισάμενοι τὴν στρατιὰν πλησίον ἀλλήλων ἐστρατοπέδευον, καὶ τῆς γνώμης ἐκάτερος εἶχοντο τῆς ἑαυτοῦ, Φάβιος μὲν ἐκτρύχειν Ἀννίβαν τῷ χρόνῳ καὶ πειραῖσθαι μηδὲν ὑπ' αὐτοῦ παθεῖν, ὁ δὲ Μινούκιος μάχῃ διακριθῆναι. συνιόντος δὲ ἐς μάχην τοῦ Μινουκίου, Φάβιος τὸ μέλλον ἔσσεσθαι προορῶν ἐν μέσῳ τὴν στρατιὰν ἀτρεμοῦσαν ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς τοῦ Μινουκίου τραπέντας ἀνελάμβανε, τοὺς δ' Ἀννίβου διώκοντας ἀπεκρούετο. καὶ Φάβιος μὲν ὧδε τὴν συμφορὰν ἐπεκούφισε τῷ Μινουκίῳ, οὐδὲν ἐπιμηνίσας τῆς διαβολῆς: ὁ δὲ Μινούκιος αὐτοῦ καταγνοὺς ἀπειρίαν ἀπέθετο τὴν ἀρχήν, καὶ τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ παρέδωκε τῷ Φαβίῳ, ἡγουμένῳ πρὸς ἄνδρα τεχνίτην μάχης ἕνα καιρὸν εἶναι τὴν ἀνάγκην. οὐ δὲ καὶ ὁ Σεβαστὸς ὕστερον πολλάκις ἐμέμνητο, οὐκ ὦν εὐχερῆς οὐδ' οὗτος ἐς μάχας μᾶλλον τόλμῃ ἢ τέχνῃ χρῆσθαι. Φάβιος μὲν οὖν αὐθις ὁμοίως ἐφύλασσε τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὴν χώραν

πορθεῖν ἐκώλυεν, οὐ συμπλεκόμενος αὐτοῦ τῷ στρατῷ παντί, τοῖς δ' ἀποσκιδναμένοις μόνοις ἐπιτιθέμενος, καὶ σαφῶς εἰδῶς ἀπορήσοντα τροφῶν αὐτίκα τὸν Ἀννίβαν.

...Orduyu böldüler ve yan yana ordugâh kurdular. Her biri kendi fikrini benimsedi. Fabius, Annibal'i zamanla tüketmeye ve ondan hiçbir zarar görmemeye çalışırken, Minucius ise çarpışmak için hevesliydi. Kısa bir süre sonra Minucius savaşa katıldı. Fabius, ne olup biteceğini görmek için kendi birliklerini elinde tuttu. Böylelikle de Minucius'u yenilgiden kurtardı ve Annibal'in adamlarını geri döndürmeyi başardı. Böylece Fabius, Minucius'u büyük bir felaketten kurtardı; onun iftirasına karşılık hiçbir kötülük düşünmedi. Daha sonra Minucius, ordunun kendi payına düşen kısmını savaşmak için tek gerekli şeyin zaman olduğuna inanan Fabius'a teslim etti. Bu özdeyiş, daha sonraki bir zamanda, genellikle savaşma konusunda yavaş davranan ve yiğitlikten ziyade sanatla kazanmayı tercih eden Augustus tarafından tekrar yenilendi. Fabius, Annibal'i eskisi gibi izlemeye devam etti ve Annibal'in erzak sıkıntısı yaşayacağını çok iyi bildiği için ordusuyla bir çatışmaya girmekten kaçınarak sadece tedariklerini kesti ve ülkeyi tahrip etmesini engelledi.

A1, P9 App. Hann. 4. 25:

...ὁ δὲ φαυλότατός τε καὶ τῶν συμφορῶν αἴτιος ἀρχομένης τῆς τροπῆς ἐπεφεύγει.

...Başa gelenlerin suçlusu, kişilerin en değersiz, yenilginin başlangıcında kaçmıştı.

A1, P10 App. Hann. 4.25:

...τοῦτο τέλος ἦν τῆς ἐπὶ Κάνναις Ἀννίβου τε καὶ Ῥωμαίων μάχης, ἀρξαμένης μὲν ὑπὲρ ὥραν δευτέραν, ληξάσης δὲ πρὸ δύο τῆς νυκτὸς ὥρῶν, οὐσης δ' ἔτι νῦν αἰοιδίμου Ῥωμαίοις ἐπὶ συμφορᾶ: ἀπέθανον γὰρ αὐτῶν ἐν ταῖσδε ταῖς ὥραις πεντακισμύριοι, καὶ ζώντων ἐλήφθη πολὺ πλῆθος ἀπὸ τε τῆς βουλῆς πολλοὶ παρόντες ἐτελεύτησαν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ταξίαρχοί τε ὅντες καὶ λοχαγοὶ καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν οἱ ἄριστοι δύο. ὁ δὲ φαυλότατός τε καὶ τῶν συμφορῶν αἴτιος ἀρχομένης τῆς τροπῆς ἐπεφεύγει. καὶ Ῥωμαῖοι δύο ἔτεσιν ἤδη περὶ τὴν Ἰταλίαν Ἀννίβα πολемоῦντες ἀπωλωλέκεσαν ἀνδρῶν ἰδίων τε καὶ συμμάχων ἑς δέκα μυριάδας.

...Günün ikinci saatinde başlayan, akşam vaktinden iki saat önce son bulan ve hâlen Romalılar arasında ünlü olan bu birkaç

saat içerisinde, elli bin askerin katledildiği ve birçoğunun da esir alındığı, Romalılar ve Annibal arasında gerçekleşen savaşın sonuçları şöyleydi: Birçok senatorla birlikte tüm askerî tribunuslar, centurialar ve en iyi iki genarel yaşamlarını yitirdiler. Başa gelenlerin suçlusu, kişilerin en değersiz, yenilginin başlangıcında kaçmıştı. Romalılar, Italia'da Annibal'le iki yılda yaptıkları savaşta, hem kendi güçlerinden hem de müttefik güçlerinden yaklaşık yüz bin adamı kaybetmişlerdi.

A1, P12 App. Hann. 3. 17:

...οἱ δὲ τὴν στρατιὰν τὴν ἐν Ἰαπυγίᾳ προσλαβόντες, καὶ τὸ σὺμπαν ἔχοντες πεζοὺς μὲν ἑπτακισμυρίους ἵππείας δ' ἑξακισχιλίους, ἐστρατοπέδευον ἀμφὶ κώμῃ τινὶ καλουμένῃ Κάνναις. καὶ ὁ Ἀννίβας αὐτοῖς ἀντεστρατοπέδευεν. φύσει δὲ ὦν φιλοπόλεμος ὁ Ἀννίβας καὶ οὐ ποτε φέρων ἀργίαν, τότε μάλιστα τῆς ἀπορίας αὐτὸν ἐνοχλοῦσης ἐξέτασσε συνεχῶς ἐς μάχην, δεδιὼς μὴ οἱ μισθοφόροι μετὰθοιντο διὰ τὴν ἀμισθίαν ἢ σκεδασθεῖεν ἐπὶ συλλογὴν ἀγορᾶς. καὶ ὁ μὲν οὕτω προὔκαλεῖτο τοὺς πολεμίους.

...Apulia'da ordunun komutasını alan konsüllerin toplamda yetmiş bin piyadesi ve altı bin süvarisi vardı. Cannae adlı bir köyün yakınında ordugâhlarını kurdular. Annibal'in ordugâhı da yakınlardaydı. Daima savaşmaya hazır ve sabırsız Annibal, tedariklerin tükenmesi ihtimaline karşı her zaman olduğundan daha fazla endişeliydi. Paralı askerlerinin ücretlerini alamadıkları için onu terk etmelerinden veyahut yiyecek aramak için dağılmalarından da korktuğu için sürekli olarak savaş yapmayı teklif etti. Bu yüzden her gün düşmana meydan okudu.

A1, P13 App. Hann. 4. 19:

...Ῥωμαῖοι μὲν ἐς τρία τεταγμένοι, μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων διεστῶτες, καὶ μέρος ἕκαστον αὐτῶν εἶχε τοὺς πεζοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ψιλοὺς καὶ ἵππείας ἐκατέρωθεν. στρατηγοὶ δ' ἐφειστήκεσαν τῷ μέσῳ μὲν Αἰμίλιος, τῷ δὲ λαιῷ Σερουίλιος, Τερέντιος δὲ τοῖς ἐπὶ δεξιᾷ, χιλίους ἀμφ' αὐτὸν ἕκαστος ἔχων ἵππείας ἐπειλεγμένους, ἐπικουρεῖν ὅπῃ τι πονοίῃ. οὕτω μὲν ἐτάξαντο Ῥωμαῖοι:

...Romalılar, aralarında küçük aralıklarla üç sıra hâlinde düzene girmişlerdi. Her bir kısmın ortasında piyadeler, kanatlarda hafif silahlı birlikler ve süvariler vardı. Aemilius merkezi, Servilius

sol kanadı, Varro ise sağ kanadı komuta etti. Her birinin yardıma koşmak için bin tane seçilmiş süvarisi vardı. Romalıların hazırlıkları böyleydi.

A1, P14 App. Hann. 4. 20:

...ὁ δ' Ἀννίβας πρῶτα μὲν, εἰδὼς περὶ μεσημβρίαν εὖρον ζοφώδη τὸν χῶρον ἐξ ἔθους ἐπιπνέοντα, προύλαβεν ὅπη κατὰ νώτου τὸ πνεῦμα ἔμελλεν ἔξειν: ἔπειτα ἐς ὄρος περιφύτον καὶ φαραγγῶδες ἰππέας προενήδρευσε καὶ ψιλοῦς, οἷς εἴρητο, ὅταν αἱ φάλαγγες ἔργων ἔχωνται καὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ, κατόπιν γίγνεσθαι τῶν πολέμιων. ἄνδρας τε πεντακοσίους Κελτίβηρας ἐπὶ τοῖς μακροῖς ξίφεσιν ὑπὸ τοῖς χιτῶσιν ἄλλα ξίφη βραχύτερα περιέζωσεν, οἷς ἔμελλεν αὐτὸς ὅτε δέοι χρῆσθαι σημαίνειν. σύμπασαν δὲ τὴν στρατιὰν κάκεινος ἐς τρία διήρει, καὶ τοὺς ἰππέας τοῖς κέρασιν ἐπέτασεν ἐκ μεγάλων διαστημάτων, εἰ δύναιντο κυκλώσασθαι τοὺς πολέμιους. ἐπέστησε δὲ τῷ μὲν δεξιῷ Μάγωνα τὸν ἀδελφόν, τῷ δὲ ἐτέρῳ τὸν ἀδελφιδοῦν Ἀννωνά: τὸ δὲ μέσον αὐτὸς εἶχε κατὰ δόξαν Αἰμιλίου τῆς ἐμπειρίας. δισχιλίοι τε ἰππεῖς ἐπίλεκτοι παρέθεον αὐτῷ, καὶ Μαάρβαλ ἐτέρους ἔχων χιλίους ἐφήδρευεν ὅπη τι πονοῦμενον ἴδοι.

...Annibal, (daha öncesinden) öğleden sonra düzenli olarak doğu rüzgârının o bölgede esmeye başladığını gözlemlemişti. Bu yüzden rüzgârı sırtında tutması gereken yeri seçti: Daha sonra dar ve derin vadi tarafından kesilen ağaçlı tepenin üzerine bazı süvari ve hafif silahlı askerlerini yerleştirdi ve onlara rüzgârın yükseldiği an düşmanın arkasına geçmelerini bu şekilde savaşa katılmalarını emretti. Onların yanına, kemerlerinde uzun kılıç taşıyan ve ayrıca giysilerinin altında kısa kılıç taşıyan beş yüz Celtibēria'lıyı yerleştirdi. Onlar, bunları kendilerine işaret verilmeden kullanmayacaklardı. O, [Annibal] ordusunu üç savaş hattına ayırdı ve düşmanın üstesinden gelmek için kanatlarda atını mümkün olabildiğince uzun mesafede sürdürdü: Aemilius deneyimli bir komutan olduğunu bildiği için, merkezi kendi komutasında tutarak, sağ kanadı Magō'nun komutasına, sol kanadı ise yeğeni Annō'nun komutasına verdi. Maharbal ise ordunun herhangi bir yerinde zorluğa düşenlere yardım etmesi emredilelen bin adamı ile bekliyordu. O, bu düzenlemeleri yaparken, rüzgâr daha erken yardıma gelebilsin diye, süreyi yaklaşık iki saat kadar uzattı.

A1, P15 App. Hann. 4. 21:

...γενομένων δὲ πάντων εὐτρεπῶν ἑκατέροις, οἱ στρατηγοὶ διέθεον παρακαλοῦντες αὐτούς, καὶ ὑπεμίμνησκον οἱ μὲν γονέων τε καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῆς προγεγενημένης ἥττης, ὡς ἐν τῇδε τῇ μάχῃ περὶ σωτηρίας κριθησομένους, ὁ δ' Ἀννίβας τῶν τε προγεγονότων ἐπὶ τοιοῦδε τοῖς ἀνδράσι κατορθωμάτων, καὶ ὡς αἰσχροὺς ἡττᾶσθαι τῶν ἡττημένων. ἐπεὶ δ' αἱ τε σάλπιγγες ἤχησαν καὶ αἱ φαλάγγες ἐβόησαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν οἱ τοξόται καὶ σφενδονῆται καὶ λιθοβόλοι προδραμόντες ἐς τὸ μέσον ἀλλήλων κατῆρχον, μετὰ δὲ τούτους αἱ φάλαγγες ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἔργον, φόνος τε καὶ πόνος ἦν πολὺς ἐκθύμως ἀγωνιζομένων ἑκατέρων. ἐν ᾧ σημαίνει μὲν ὁ Ἀννίβας τοῖς ἵππευσι κυκλοῦσθαι τὰ κέρατα τῶν ἐχθρῶν, οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἵππεις ὀλιγώτεροι τῶν πολεμίων ὄντες ἀντιπαρῆγον αὐτοῖς, καὶ τὴν τάξιν ἐκτείναντες ἐπὶ λεπτόν ἠγωνίζοντο ὅμως ὑπὸ προθυμίας, καὶ μάλισθ' οἱ τὸ λαιὸν ἔχοντες ἐπὶ τῇ θαλάσῃ. Ἀννίβας δὲ καὶ Μαάρβαλ ὁμοῦ τοὺς περὶ σφᾶς ἐπῆγον κραυγῇ ἀπλέτῳ καὶ βαρβαρικῇ, νομίσαντες ἐκπλήξειν τοὺς ἐναντίους.

...Her iki tarafta da hazır olduğunda, komutanlar askerlerini cesaretlendirmek için saflarda bir aşağı bir yukarı ilerlediler. Romalılar, anne-babalarını, eşlerini ve çocuklarını gözlerinin önüne getirmeleri ve eski yenilgilerin utançlarını ortadan kaldırmaları için teşvik edildi. Bu savaşın son umut olduğu konusunda uyarıldılar. Annibal ise adamlarına aynı düşmana karşı kazandıkları zaferleri hatırlattı ve yenilenler tarafından mağlup edilmenin utanç verici olacağını söyledi. Borozan çaldığında piyadeler haykırdı; okçular ve hafif silahlı birlikler ilerledi ve savaş başladı. Onlardan sonra lejyonlar görüldü. Artık büyük bir mücadele ve katliam başladı; her iki taraf da yiğitçe mücadele ediyordu. Annibal, süvari birliğine düşmanı kanatlardan sarması için işaret verdi. Roma süvarilerinin sayısı oldukça az olmasına rağmen onlara karşı ilerledi ve savaş hattını genişletti. Özellikle sol taraftakiler yiğitçe savaştı. O an Annibal ve Maharbal düşmanlarını korkutmayı düşünerek barbarca bağırıyorlar ve kendi adamlarının etrafında tuttukları süvarileri yönetiyorlardı.

A1, P16 App. Hann. 4. 23:

τότε δὴ τὸν καιρὸν ὁρῶντες τὸν ἐπηγγελμένον σφίσιν οἱ πεντακόσιοι, τὰ ξίφη τὰ βραχύτερα ἐκ τῶν κόλπων

ἐπισπάσαντες πρώτους ἀνήρουν ὧν ἦσαν ὀπίσω, μετὰ δ' ἐκείνους, ἀρπάσαντες αὐτῶν τὰ ξίφη τὰ μείζω καὶ τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ δόρατα, πᾶσιν ἐνέπιπτον καὶ μετεπήδων ἀφειδῶς: καὶ φόνον εἰργάζοντο πλεῖστον οὗτοι μάλιστα, ἅτε πάντων ὄντες ὀπίσω. τό τε κακὸν ἦδη πολὺ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ποικίλον ἦν, πονούμενοις μὲν ὑπὸ τῶν ἐναντίων, κεκυκλωμένοις δ' ὑπὸ τῆς ἐνέδρας, ἀναιρουμένοις δ' ὑπὸ τῶν ἀναμειγμένων. οὐδ' ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτοὺς ἐδύναντο διὰ τοὺς ἐπικειμένους σφίσιν ἐκ μετώπου: οὐδ' ἐπεγίγνωσκον ἔτι αὐτοὺς εὐμαρῶς, Ῥωμαϊκὰς ἀσπίδας ἔχοντας. ὑπὲρ ἅπαντα δ' αὐτοὺς ὁ κονιορτὸς ἠνῶχλει, καὶ οὐκ εἶχον οὐδ' εἰκάσαι τὸ συμβαῖνον, ἀλλ' οἷον ἐν θορύβῳ καὶ φόβῳ, πάντα πλείω νομίζοντες εἶναι, καὶ τὰς ἐνέδρας οὐ τοσαύτας, οὐδὲ τοὺς πεντακοσίους εἰδότες ὅτι ἦσαν πεντακόσιοι, ἀλλ' ὅλον σφῶν τὸ στρατόπεδον ὑπὸ ἰππέων καὶ αὐτομόλων ἡγούμενοι κεκυκλῶσθαι, τραπέντες ἔφευγον ἀκόσμως, πρώτοι μὲν οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, καὶ ὁ Τερέντιος αὐτοῖς ἐξῆρχε τῆς φυγῆς, μετὰ δ' ἐκείνους οἱ τὸ λαιὸν ἔχοντες, ὧν ὁ Σερουίλιος ἡγούμενος πρὸς τὸν Αἰμίλιον διέδραμε:

...Beş yüz [Keltibērialı], bekledikleri fırsatın geldiğini görünce, hançerlerini göğüslerinden çıkarıp önlerinde bulunanları öldürdüler. Sonrasında ölenlerin kılıçlarını, kalkanlarını ve mızraklarını ele geçirerek daha da güçlendiler. Ayrım gözetmeksizin birinden diğerine fırlatarak tüm hatlara hücum ettiler ve daha büyük katliam yarattılar. Romalılar büyük sıkıntı içine düştüler; düşman tarafından hem önden hem de yandan saldırıya uğradılar ve kendi saflarında düşman tarafından katledildiler. En önemlisi de fırtınanın sebep olduğu toz yüzünden taciz edildiler ve bu, ne olduğunu tahmin etmelerine bile engel oldu. (Panik durumlarında olduğu gibi) beş yüzü beş yüzden daha fazla görüyorlardı ve bu yüzden tüm ordularının düşman süvariler ve asker firarileri tarafından kuşatıldığını hayal ettiler. Bu yüzden önce Varro'nun yönettiği sağ kanattakiler ve onlardan sonra da Servilius'un yardımına giden sol kanat baştan aşağı kaçmaya başladı.

A1, P17 App. Hann. 4. 24:

καταθορόντες δ' ἀπὸ τῶν ἵππων οἱ στρατηγοί, καὶ μετ' αὐτοὺς ὅσοι ἄλλοι ἦσαν ἐπὶ ἵππων, ἐπεζομάχουν τοῖς ἰππεῦσι τοῖς Ἀννίβου κεκυκλωμένοι. καὶ πολλὰ μὲν ἐξ ἐμπειρίας σὺν εὐψυχίᾳ καὶ ἀπονοίᾳ λαμπρὰ ἔδρασαν, ἐμπίπτοντες σὺν ὀργῇ τοῖς πολεμίοις, πανταχόθεν δὲ ἀνηροῦντο, περιτρέχοντας

αὐτοὺς τοῦ Ἀννίβου, καὶ τοὺς ἰδίους ὅτε μὲν ἐξοτρύνοντος καὶ παρακαλοῦντος τὸ λείψανον τῆς νίκης ἐκπονῆσαι, ὅτε δ' ἐπιπλήσσοντός τε καὶ ὀνειδίζοντος, εἰ τὸ πλῆθος νενικηκότες ὀλίγων οὐ περιέσσονται. Ῥωμαῖοι δ', ἕως μὲν αὐτοῖς ὁ Αἰμίλιος καὶ ὁ Σερουίλιος περιῆσαν, πολλὰ δρῶντές τε καὶ πάσχοντες ὁμῶς ὑπέμενον ἐν τάξει: ἐπεὶ δ' ἔπεσον αὐτῶν οἱ στρατηγοί, διὰ μέσων βιαζόμενοι τῶν ἐχθρῶν μάλα καρτερῶς κατὰ μέρη διέφευγον, οἱ μὲν, ἔνθαπερ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐπεφεύγεσαν, ἐς τὰ στρατόπεδα δύο ὄντα: καὶ σύμπαντες οἶδε ἐγένοντο ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, οἷς ὁ Ἀννίβας φυλακὴν ἐπέστησεν: οἱ δ' ἐς Κάννας, περὶ δισχιλίους, καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς οἶδε οἱ δισχιλίοι τῷ Ἀννίβᾳ. ὀλίγοι δ' ἐς Κανύσιον διέδρασαν, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἐσκεδάσθησαν ἀνὰ τὰς ὕλας.

...Komutanlar ve at sırtındakiler Annibal'in süvarileri tarafından sarılmalarına rağmen atlarından inerek savaştılar. Annibal askerlerini cesaretlendirdi ve onları zaferlerini tamamlamaya teşvik etti. Aynı zamanda onları azarladı ve kınadı. Zira düşmanın ana gövdesini dağıttıktan sonra küçük bir alanın üstesinden gelememişlerdi. Aemilius ve Servilius hayatta kaldıkları sürece Romalılar, çok sayıda yara almalarına rağmen sağlam durdular. Fakat komutanları yenildiğinde etrafa kaçıştılar. Annibal'in kuşattığı yaklaşık on beş bin kişi ordugâha sığındı. Sayıları yaklaşık iki bini bulan diğerleriyse Cannae'ya sığındı ve bunlar Annibal'e teslim oldu. Birkaç kişi Canusium'a kaçarken, geri kalanlar gruplar hâlinde ormana dağıldı.

A1, P18 App. Hann. 4. 25:

...τοῦτο τέλος ἦν τῆς ἐπὶ Κάνναις Ἀννίβου τε καὶ Ῥωμαίων μάχης, ἀρξαμένης μὲν ὑπὲρ ὥραν δευτέραν, ληξάσης δὲ πρὸ δύο τῆς νυκτὸς ὥρῶν, οὔσης δ' ἔτι νῦν ἀοιδίμου Ῥωμαίοις ἐπὶ συμφορᾷ: ἀπέθανον γὰρ αὐτῶν ἐν ταῖσδε ταῖς ὥραις πεντακισμύριοι, καὶ ζώντων ἐλήφθη πολὺ πλῆθος ἀπὸ τε τῆς βουλῆς πολλοὶ παρόντες ἐτελεύτησαν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ταξιαρχοί τε ν ἄντες καὶ λοχαγοὶ καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν οἱ ἄριστοι δύο. ὁ δὲ φαυλότατός τε καὶ τῶν συμφορῶν αἴτιος ἀρχομένης τῆς τροπῆς ἐπεφεύγει. καὶ Ῥωμαῖοι δύο ἔτεσιν ἤδη περὶ τὴν Ἰταλίαν Ἀννίβᾳ πολεμοῦντες ἀπωλωλέκεσαν ἀνδρῶν ἰδίων τε καὶ συμμάχων ἐς δέκα μυριάδας.

...Günün ikinci saatinde başlayan, akşam vaktinden iki saat önce son bulan, elli bin askerin katledildiği ve birçoğunun da esir alın-

dığı ve hâlen Romalılar arasında ünü devam eden bu birkaç saat içersinde, Romalılar ve Annibal arasında geçen savaşın sonuçları şöyleydi: Birçok senatorla birlikte tüm askerî tribunuslar, centurialar ve en iyi iki genarel yaşamlarını yitirdi. Başa gelenlerin suçlusu, kişilerin en değersiz yenilginin başlangıcında kaçmıştı. Romalılar, Italia'da Annibal'le iki yılda yaptıkları savaşta görünürde hem kendi güçlerinden hem de müttefik güçlerinden yaklaşık yüz bin adamını kaybetmişlerdi.

A1, P19 App. Hann. 6. 35:

Μεταποντινοὶ δ', ἐξ οὗ σφῶν ὁ φρουράρχος τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς ἄγων ἐς Τάραντα ὤχετο, τοὺς λοιποὺς ὀλίγους γενομένους ἀπέκτειναν καὶ Ἀννίβα προσέθεντο. προσέθετο δὲ καὶ ἡ μεταξὺ Μεταποντίνων τε καὶ Θουρίων Ἡράκλεια, δέει μᾶλλον ἢ γνώμη. καὶ πάλιν ἦν ἐπικυδέστερα τὰ Ἀννίβου. τοῦ δ' ἐξῆς ἔτους καὶ Λευκανῶν τινες ἀπέστησαν ἀπὸ Ῥωμαίων: οἷς Σεμπρώνιος Γράκχος ἀνθύπατος ἐπελθὼν ἐπολέμει. Λευκανὸς δέ τις ἐκ τῶν ἔτι Ῥωμαίοις ἐμμενόντων Φλάουιος, φίλος ὢν καὶ ξένος Γράκχου, προδιδούς αὐτὸν ἔπεισεν ἕς τι χωρίον ἐλθόντα συνθέσθαι Λευκανῶν τοῖς στρατηγοῖς ὡς μετανοοῦσι, καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν πίστει. ὁ δ' οὐδὲν ὑποτοπήσας εἶπετο μεθ' ἱππέων τριάκοντα. Νομάδων δὲ πολλῶν αὐτὸν ἐξ ἐνέδρας κυκλωσαμένων, ὁ μὲν Φλάουιος ἐξίππευσεν ἐς ἐκείνους, ὁ δὲ Γράκχος συνεῖς τῆς προδοσίας καθήλατο μετὰ τῶν ἱππέων, καὶ πολλὰ καὶ γενναῖα δρῶν κατεκόπη μετὰ πάντων πλὴν τριῶν, οὓς μόνους εἶλεν ὁ Ἀννίβας, πολλὴν ποιησάμενος σπουδὴν λαβεῖν ζῶντα Ῥωμαίων τὸν ἀνθύπατον. αἰσχυρῶς δ' αὐτὸν ἐνηδρευμένον ἀγάμενος ὅμως τῆς τελευταίας ἀρετῆς ἔθαψε, καὶ τὰ ὅστα Ῥωμαίοις ἔπεμψεν.

...Metapontinler, Tarentum kuvvetlerinin yarısını ele geçirmişti. Geriye kalanı öldürdükten sonra da kendilerini Annibal'e teslim ettiler. Metapontum ve Tarentum'un ortasında kalan Herāklea kenti korkuyla hareket ederek onları takip etti. Böylece Annibal'in işleri yeniden bir gelişme kazanmaya başladı. Ertesi yıl bazı Lucanialılar ayaklandı ve Prokonsül Sempronius Gracchus onlara karşı yürüdü. Romalılara sadık kalan ve Gracchus'un kendisine ihanet eden hain arkadaşı Flavius adlı bir Lucanialı, onu Lucania komutanlarıyla bir görüşme yapması için onların pişman olduklarını ve Roma bağlılığına geri dönmek istediklerini söyleyerek belirlenen yere gelmesine ikna etti. [Gracchus] hiçbir şeyden şüphelenmeden otuz süvari-

le birlikte oraya gitti ve burada Flavius'un da katıldığı büyük bir Numidialı ordu tarafından pusuya düşürüldü. Gracchus, yapılan ihaneti fark ettiğinde arkadaşlarıyla birlikte atından atladı ve birçok kahramanlık eylemi gösterdikten sonra içlerinden üçü hariç diğerleri öldürüldü. Bunlar, Annibal tarafından ele geçirilenlerdi. [Annibal], onu tuzaga düşürmesine rağmen son mücadelesindeki cesaretine hayran kaldığı için ona bir cenaze töreni düzenledi ve kemiklerini Roma'ya gönderdi. Bundan sonra yaz ayını Apulia'da geçirdi ve burada bol miktarda darı topladı.

A1, P20 App. Hann. 8. 50:

...ἐνθα αὐτῷ Κλαύδιος τε Μάρκελλος ὁ Σικελίαν ἐλών, πέμπτον ὑπατεύων τότε, καὶ Τίτος Κρισπῖνος ἀντιστρατοπεδεύοντες οὐκ ἐτόλμων ἄρχειν μάχης. λείαν δέ τινα ὑπὸ Νομάδων ἀγομένην Μάρκελλος ἰδὼν, καὶ δόξας ὀλίγους εἶναι τοὺς ἄγοντας, ἐπέδραμεν αὐτοῖς μετὰ τριακοσίων ἱππέων σὺν καταφρονήσει, καὶ πρῶτος ἡγεῖτο, θυμικὸς ὦν ἐς μάχας καὶ παρακινδυνευτικὸς αἰεί. ἄφνω δὲ πολλῶν τῶν Λιβύων φανέντων καὶ πανταχόθεν αὐτῷ προσπεσόντων, οἱ μὲν οὐραγοῦντες Ῥωμαίων πρῶτοι φυγῆς ἤρχον, ὁ δὲ Μάρκελλος, ὡς ἐπομένων αὐτῶν, ἐμάχετο γενναίως, μέχρι κατακοντισθεὶς ἀπέθανεν. καὶ αὐτοῦ τῷ σώματι ὁ Ἀννίβας ἐπιστάς, ὡς εἶδε τὰ τραύματα πάντα ἐπὶ τῶν στέρνων, ἐπῆνεσε μὲν ὡς στρατιώτην, ἐπέσκωψε δὲ ὡς στρατηγόν. καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ περιελών, τὸ μὲν σῶμα ἔκαυσε λαμπρῶς, καὶ τὰ ὅστα τῷ παιδί προσέπεμψεν ἐς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον:

...Orada, Sicilia'yı fetheden ve beşinci kez konsül seçilen Claudius Marcellus ve Titus Crispinus sahaya çıktı. Ancak zorlu bir savaşa girmeye cesaret edemiyorlardı. Marcellus, bir grup Numidialının yağma yaptığını gördü ve sadece birkaç kişi olduklarını düşünerek onlara üç yüz süvariyle birlikte saldırdı. [Marcellus], cesur ve her zaman tehlikeyi küçümseyen bir adam olarak saldırıyı bizzat yönetti. Birdenbire Libyalılar harekete geçti ve ona her taraftan saldırdı. Arkada kalan Romalılar kaçtılar. Ancak onu takip ettiklerini düşünen Marcellus, öldürülene kadar yiğitçe savaştı. Annibal, vücudunun üzerinde ve göğsündeki yaraları görünce onu bir asker olarak övdü fakat bir komutan olarak eleştirdi. Yüzüğünü çıkardı, vücudunu yaktı ve kemiklerini Roma ordugâhındaki oğluna gönderdi.

A1, P21 App. Hann. 8.49:

...Τάραντα μὲν δὴ Ῥωμαῖοι τόνδε τὸν τρόπον ἀνέλαβον, εὐκαιρον ἐς πολέμους χωρίον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

...Romalılar hem karadan hem de denizden savaşları için önem arz eden Tarentum'a yeniden sahip oldular.

A1, P22 App. Hann. 8. 48:

...Φούλουιος δὲ Ῥωμαίων ὕπατος Ἐρδονίαν ἐπολιόρκει: καὶ αὐτὸν Ἀννίβας ἔλαθεν ἐσπέρας ἐγγὺς γενόμενος, καὶ ἀπεῖπε πυρὰ μὴ καίειν, καὶ σιωπὴν παρήγγειλεν. περὶ δὲ ἔω, γενομένης ὁμοῦ τι καὶ ὁμίχλης, τοὺς μὲν ἵππεάς ἔπεμψεν ἐπιχειρεῖν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ, οἱ δ' ἔπιπτον ἤδη λάβρως καὶ ἀθρόως, ἀμφίβολοι γεγονότες: καὶ ἀπέθανον αὐτῶν ἐς ὀκτακισχιλίους, καὶ ὁ ὕπατος αὐτὸς ὁ Φούλουιος.

...Roma Konsülü Fulvius Herdonia'yı kuşatırken, Annibal de [askerlerine] ateş yakılmaması ve katı bir sessizliğe bürünülme emrini vererek bir akşam ona sessizce yaklaştı. Sisli bir sabah vakti, Roma ordugâhına saldırmak için bir süvari birliği gönderdi. Her iki taraftan saldırıya uğradılar; Konsül Fulvius da dâhil yaklaşık sekiz bin kişi öldürüldü.

A1, P23 App. Hann. 8. 53:

...θεὸς δέ μοι δοκεῖ τόδε Ῥωμαίοις ἀντιδοῦναι τῆς ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίας, οὐ πόρρω τε ἐπ' ἐκείνῃ καὶ ἰσοστάσιόν πως ἐκείνῃ γενόμενον: στρατηγοί τε γὰρ οἱ ἐκότερων ἀπώλοντο, καὶ στρατοῦ πλῆθος ἐγγυτάτῳ μάλιστα ἐπ' ἴσης, καὶ τὰ αἰχμάλωτα πολλὰ γενέσθαι καὶ τοῖσδε κἀκείνοις συνηνέχθη, στρατοπέδων τε καὶ παρασκευῆς τῆς ἀλλήλων δαψιλοῦς ἐκράτουν ἐκότεροι. οὕτῳ παραλλὰξ ἢ πόλις εὐτυχίων καὶ συμφορῶν ἐπειρᾶτο. Κελτιβήρων δ' ὅσοι διέφυγον ἐκ τοῦ κακοῦ, οἱ μὲν ἐς τὰ οἰκεῖα οἱ δ' ἐς Ἀννίβαν ἐχώρουν.

...Bana öyle geliyor ki, [Cannae'nın] üzerinden çok geçmeden ve de buna [Cannae'ya] denk düştüğünden, Tanrı bu zaferi, Romalılara Cannae felaketinin bir karşılığı olarak verdi. Çünkü her iki durumda da komutanlar, yaşamlarını yitirdi ve öldürülen askerlerin sayısı ile ele geçirilen esir sayısı da neredeyse aynıydı. Her iki taraf da diğerinin ordugâhını ve çok miktarda tedariklerini ele geçirdi. Böylece kent [Roma], sırasıyla felaketi ve refahı tecrübe etti. Katliamdan kaçan Keltiberialıların bazıları kendi ülkelerine, bazıları da Annibal'e ulaştı.

A1, P24 App. Hann. 8.52:

...ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἀσδρούβας ὁ ἀδελφὸς Ἀννίβου, τὴν στρατιὰν ἣν ἐξενάγησεν ἐν τοῖς Κελτίβηρσιν ἔχων, διέβαινεν ἐς τὴν Ἰταλίαν, καὶ Κελτῶν φιλίῳς αὐτὸν δεχομένων τὰ Ἄλπεια ὄρη, ὥδοποιημένα πρότερον ὑπὸ Ἀννίβου, διώδευε δύο μηνσίν, ὅσα τέως Ἀννίβας ἔξ διήλθεν.

...Annibal'in kardeşi Asdrubal, Keltibērialılar tarafından dostane bir şekilde karşılanarak oradaki orduyla birlikte Italia'ya yürüdü. Annibal'in açtığı yolla Alpleri aşarak daha önce Annibal'in altı ayda bitirdiği yolculuğu, iki ayda tamamladı.

A1, P25 App. Hann. 8. 54:

ὁ δ' ἐπὶ τε τῷ ἀδελφῷ καὶ στρατιᾷ τοσῆδε δι' ἀπειρίαν ὁδῶν αἰφνίδιον ἀπολαυΐα δυσφορῶν, καὶ τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος ἔχων ἐν πονοῖς ἀτρώτοις ἐξ οὗ Ῥωμαίοις ἐν Ἰταλίᾳ διεπολέμει, πάντων τε ὧν εἰλήφει πρότερον ἐκπεπτωκώς, ἐς Βρεττίους, ὅπερ αὐτῷ λοιπὸν ἔθνος ὑπήκοον ἦν.

...Annibal, ağabeyinin ve o kadar büyük bir ordunun kaybından dolayı üzüntüye boğuldu. Italia'da Romalılarla savaştığı on dört yıl boyunca sarf ettiği emeklerden elde ettiği her şeyden mahrum kaldı ve Bruttium'a geri çekildi. Bu insanlar kendisiyle ittifak hâlinde kalan tek topluluktı.

A1, P26 App. Hann. 8. 56:

...καὶ γιγνομένων ἐν Ῥώμῃ σημείων ἐκ Διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ Σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν ἐξ οὐρανοῦ τι ἐς Πεσινούντα τῆς Φρυγίας, ἔνθα σέβουσιν οἱ Φρύγες θεῶν μητέρα, πεσεῖσθαι τῶνδε τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ ἐς τὴν Ῥώμην ἐνεχθῆναι. μετ' οὐ πολὺ δὲ πεσεῖν τε προσηγγέλθη καὶ ἐς Ῥώμην ἐκομίσθη τὸ βρέτας. καὶ τὴν ἡμέραν ἐορτάζουσι καὶ νῦν μητρὶ θεῶν, ἣ τότε ἐκομίσθη. λέγεται δὲ τὴν ναῦν, ἣ ἔφερεν αὐτό, ἰλὺι τοῦ ποταμοῦ τοῦ Τιβέριος ἐνσχεθεῖσαν οὐδεμιᾷ μηχανῇ σαλεύεσθαι, μέχρι, τῶν μάντεων προειπόντων ἔψεσθαι μόνως εἰ γυνὴ καθαρεύουσα ξένων ἀνδρῶν ἐλκύσειε, Κλαυδίαν Κόινταν, μοιχείας ἔγκλημα ἔχουσιν ἑτιᾶκριτον, καὶ δι' ἄσωτίαν ἐς αὐτὸ πιθανωτάτην οὖσαν, ἐπιθειάσαι τε πολλὰ περὶ τῆς ἀναμαρτησίας, καὶ ἀναδήσασθαι τῇ μίτρᾳ τὸ σκάφος. καὶ ἡ θεὸς ἔσπετο. Κλαυδία μὲν δὴ ἐξ αἰσχίστης δόξης ἐς ἀρίστην μετέβαλε.

...Roma'da, Iuppiter'in gönderdiği bazı dehşet verici alametler görülünce, Sibylla kitaplarına başvuran Decemviri, Frigya'daki Pessinus'ta (Frigyalıların, tanrıların annesine taptığı yer) gökten bir taş düşeceğini söyledi. Kısa bir süre sonra gökten bir taşın düştüğü ve tanrıça kültünün Roma'ya getirildiği haberi geldi. Hâlâ geldiği gün tanrıların annesi kutsal olarak tutulmaktadır. Kültü taşıyan geminin Tiber Nehri'nin çamuruna saplandığı, kâhinlerin bunu sadece zina yapmamış bir kadın tarafından çekildiğinde kente gelebileceğini, bu nedenle hiçbir şekilde hareket ettirilemeyeceğini söyledikleri bilinir. Böyle kötü bir suçla itham edilen ancak henüz yargılanmayan Claudia Quintia, tanrıları masumiyetine tanık etmek için kemerini gemiye bağladı ve bunun üzerine tanrıça da onu takip etti. Böylece Claudia, önceki kötü ünü yerine en görkemli şöhreti elde etti.

A1, P27 App. Hann. 6. 36:

...Ῥωμαίων δ' ἐπιθέσθαι Καπυαίοις ἐγνωκότων ἔπεμπεν Ἄννωνα μετὰ χιλίων πεζῶν καὶ χιλίων ἱππέων ἐσδραμεῖν νυκτὸς ἐς Καπύην. καὶ ὁ μὲν ἐσέδραμε Ῥωμαίους λαθῶν, οἱ δ' ἡμέρας γενομένης, ὡς πλέονας εἶδον ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὸ συμβὰν ἔγνωσαν, καὶ τῆς μὲν πόλεως εὐθὺς ἀνεχώρουν, τὰ δὲ θέρη τὰ Καπυαίων καὶ τῶν ἄλλων Καμπανῶν προκατελάμβανον. ὁδυρομένοις δὲ περὶ τοῦδε τοῖς Καμπανοῖς ὁ Ἀννίβας ἔφη πολὺν ἔχειν σίτον ἐν Ἰαπυγίᾳ, καὶ πέμποντας ἐκέλευε λαμβάνειν ὅσάκις θέλοιν. οἱ δ' οὐκ ὑποζύγια μόνον οὐδ' ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα καὶ παῖδια ἔπεμπον ἀχθοφορήσοντα τοῦ σίτου: καὶ γὰρ ἐθάρρουν τῇ διόδῳ, μετελθόντος ἐς αὐτὴν ἐξ Ἰαπύγων Ἀννίβου, καὶ παρὰ τὸν Κάλωρα ποταμὸν στρατοπεδεύοντος.

...Romalılar, Capualılara saldırmaya karar verdi, Annibal de Annō'yu bin piyade ve bir o kadar süvariyle birlikte Capua'ya girmesi için geceleyin gönderdi. Bunu Romalıların bilgisi olmadan yaptı. Gün ışığında Romalılar, surların arkasından neler olduğunu fark ettiler ve vakit kaybetmeden Capualıların ve Campanialıların hasadını toplamaya başladılar. Campanialılar, bunun üzerine Annibal'e yakardılar. O, Apulia'da bol miktarda darı olduğunu ve istedikleri zaman gelip almalarını söyledi. Bunun üzerine, [Campanialılar] sadece yük hayvanlarını ve adamlarını değil, aynı zamanda kadın ve çocuklarını da darı getirmeleri için gönderdiler. Yola koyulan [Campanialıların] tehlike korkusu yoktu. Zira Annibal, ordugâhını Apulia'dan Campania'ya taşımış ve Calora Nehri'nin yakınına ordugâhı kurmuştu.

A1, P28 App. Hann. 7.43:

...Ῥωμαῖοι δὲ τῇ μὲν πόλει φρουρὰν ἐπέστησαν, καὶ ὅσους ἠῦρον αὐτομολοῦντας, χεῖρας αὐτῶν ἀπέτεμον: Λιβύων δὲ τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς ἐς Ῥώμην ἔπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέδοντο. καὶ Καπυαίων αὐτῶν τοὺς μὲν αἰτίους μάλιστα τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτειναν, τῶν δ' ἄλλων τὴν γῆν ἀφείλοντο μόνον. εὐφορος δ' ἐστὶν ἐς σῖτον ἡ περὶ τὴν Καπύην πᾶσα: πεδιάς γάρ ἐστιν

...Romalılar, kente bir garnizon yerleştirdiler ve orada buldukları tüm asker kaçaklarının ellerini kestiler. Libyalı soyluları Roma'ya gönderdiler; geri kalanını köle olarak sattılar. İsyandan sorumlu tuttukları kimi Capualıları öldürdüler. Diğerlerininse çok verimli ova olmasından ötürü yalnızca topraklarını aldılar.

A1, P29 Hann. 7. 41:

...ἵνα πολλοὶ δόξωσιν εἶναι, τοὺς δε ῥωμαῖζοντας βοᾶν ὅτι Φούλουιος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς κελεύει, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπόντας, ἐπὶ τὸν ἐγγὺς λόφον ἀναπηδᾶν. τότε μὲν ἦν τὸ στρατήγημα τοῦ Ἀννίβου, καὶ τούτων τὰ μὲν πρῶτα πάντα κατὰ νοὺν ἀπῆντησεν: οἷτε γὰρ ἐλέφαντες ἐσῆλθον τοὺς φύλακας καταπατήσαντες, καὶ οἱ σαλπικταὶ τὸ αὐτῶν ἐποίουν, καὶ ὁ θόρυβος Ῥωμαίοις ἐξ εὐνῆς ἀνισταμένοις ἐν μελαίνῃ νυκτὶ ἀδόκητος ἐμπεσὼν ἐπιφοβώτατος ἦν, τῶν τε ῥωμαῖζόντων ἀκούοντες ὅτι παρήγγελται φεύγειν ἐς τὸν λόφον, περὶ τοῦτ' ἐγίγνοντο.

...Annibal'in oyunu şöyleydi; Latince konuşan Romalı General Fulvius, ordugâhı boşaltmayı ve komşu tepeye kaçmayı Latince emredecekti. [Annibal'in] filleri ordugâha girdi ve bekçileri ayaklar altına aldı. Trompetçiler de emredildiği üzere gürültü çıkardılar. Gecenin karanlığında yataklarından fırlayan Romalıların kulaklarına çarpan gürültü dehşet vericiydi. Her şey Annibal'in hesap ettiği gibi oldu. Tepeye sığınmaya yönlendiren Latince emirleri duyunca o yöne gittiler.

A2

APPIANOS ALEKSANDREUS

HISPANIA

A2, P1 App. Hisp. 1.3:

...τήν δὲ γῆν τήνδε εὐδαίμονα οὖσαν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν γέμουσαν Καρχηδόνιοι πρὸ Ῥωμαίων ἤρξαντο πολυπραγμονεῖν, καὶ μέρος αὐτῆς τὸ μὲν εἶχον ἤδη, τὸ δ' ἐπὶόρθουν, μέχρι Ῥωμαῖοι σφᾶς ἐκβαλόντες, ἃ μὲν εἶχον οἱ Καρχηδόνιοι τῆς Ἰβηρίας, ἔσχον αὐτίκα, τὰ δὲ λοιπὰ σὺν χρόνῳ πολλῷ καὶ πόνῳ λαμβανόμενά τε ὑπὸ σφῶν καὶ πολλάκις ἀφιστάμενα χειρωσάμενοι διεῖλον ἐς τρία, καὶ στρατηγούς ἐς αὐτὰ πέμπουσι τρεῖς.

...Kartacalılar, verimli şeylerle dolu bu toprak parçasını Romalılardan önce sömürmeye başladılar. Romalılar, Kartacalıları Ibēria'dan kovuncaya dek bir kısmını işgal ettiler bir kısmını da yağmaladılar. Geriye kalan Romalılar zamana yayararak çok fazla uğraş verdiler; sık sık isyan çıkmasına rağmen bastırdılar ve üç kısma bölüp her birine bir komutan (kastedilen praetor) atadılar.

A2, P2 App. Hisp. 2.7:

...Ζακανθαῖοι δέ, ἅποικοι Ζακυνθίων, ἐν μέσῳ τῆς τε Πυρρήνης καὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰβηροῦ ὄντες, καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἕλληνες περὶ τε τὸ καλούμενον Ἐμπόριον καὶ εἰ πῃ τῆς Ἰβηρίας ᾤκουν ἀλλαχοῦ, δείσαντες ὑπὲρ σφῶν ἐπρέσβευον ἐς Ῥώμην. καὶ ἡ σύγκλητος οὐκ ἐθέλουσα τὰ Καρχηδονίων ἐπαίρεσθαι, πρέσβεις ἐς Καρχηδόνα ἔπεμπεν. καὶ συνέβησαν ἀμφοτέρω ὅρον εἶναι Καρχηδονίοις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ τὸν Ἰβηρα ποταμόν, καὶ μήτε Ῥωμαίους τοῖς πέραν τοῦδε τοῦ ποταμοῦ πόλεμον ἐκφέρειν, Καρχηδονίων ὑπηκόοις οὖσι, μήτε Καρχηδονίους ἐπὶ πολέμῳ τὸν Ἰβηρα διαβαίνειν, Ζακανθαίους δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐν Ἰβηρίᾳ Ἕλληνας αὐτονόμους καὶ ἐλευθέρους εἶναι. καὶ τάδε ταῖς συνθήκαις ταῖς Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων προσεγράφη.

...Saguntum Adası'nın kolonisi ve Pirenelerle Ibērus Nehri arasında yaşayan Saguntinler, Emporia kasabası ve Ibēria'nın diğer kasabalarında yaşayan Hellēnler, emniyetlerinden endişe duyarak Roma'ya elçilerini gönderdiler. Kartaca gücünün artmasını istemeyen Senato da Kartaca'ya elçilerini gönderdi. Ibēria'daki Kartaca

kuvvetinin sınırının Ibērus Nehri olması gerektiği konusunda anlaşmaya vardılar. O nehrin ötesinde Romalıların Kartaca'ya karşı savaşmayacağı, Kartacalıların da benzer bir amaçla oradan geçmeyeceği ve hem Ibēria'daki Saguntinler hem de Hellēnlerin özgür ve özerk kalacağı gibi maddeler Roma ve Kartaca arasında yapılan antlaşmaya eklendi.

A2, P3 App. Hisp. 2. 12:

...Ζακανθαῖοι δέ, ἐπειδὴ τὰ Ῥωμαίων ἀπέγνωσαν καὶ ὁ λιμὸς σφᾶς ἐπίεζε καὶ Ἀννίβας περιεκάθητο συνεχῶς 'εὐδαίμονα γὰρ καὶ πολύχρυσον ἀκούων εἶναι τὴν πόλιν οὐκ ἀνείηταις πολιορκίας', τὸν μὲν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὅσος ἦν δημόσιός τε καὶ ἰδιωτικός, ἀπὸ κηρύγματος ἐς τὴν ἀγορὰν συνήνεγκαν, καὶ μολύβδῳ καὶ χαλκῷ συνεχώνευσαν ὡς ἀχρεῖον Ἀννίβα γενέσθαι, αὐτοὶ δὲ ἐν χερσὶν ἐλόμενοι τι παθεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, ἐξέδραμον ἔτι νυκτὸς ἐπὶ τὰ φρούρια τὰ τῶν Λιβύων, ἀναπαυομένων ἔτι καὶ οὐδέν τοιοῦτον ὑπονοούντων: ὅθεν αὐτοὺς ἀνισταμένους τε ἐξ εὐνῆς καὶ σὺν θορύβῳ μόλις ὀπλιζομένους, ἔστι δ' οὕς ἤδη καὶ μαχομένους, διέφθειρον. μακροῦ δὲ τοῦ ἀγῶνος γενομένου, Λιβύων μὲν ἀπώλοντο πολλοί, Ζακανθαῖοι δὲ παντες. αἱ δὲ γυναῖκες ἀπὸ τοῦ τείχους ὀρώσαι τὸ τέλος τῶν ἀνδρῶν, αἱ μὲν ἐρρίπτουν ἑαυτὰς κατὰ τῶν τεγῶν, αἱ δ' ἀνήρτων, αἱ δὲ καὶ τὰ τέκνα προκατέσφαζον. καὶ τοῦτο τέλος ἦν Ζακανθαίοις, πόλει μεγάλη τε καὶ δυνατῇ γενομένη. Ἀννίβας δὲ ὡς ἔμαθε περὶ τοῦ χρυσοῦ, τοὺς μὲν ὑπολοίπους καὶ ἔτι ἡβῶντας αὐτῶν αἰκίζόμενος διέφθειρεν ὑπ' ὀργῆς, τὴν δὲ πόλιν ὀρῶν ἐπιθάλασσόν τε καὶ Καρχηδόνας οὐ μακράν, καὶ χώρας ἄρχουσιν ἀγαθῆς, ὥκιζεν αὐθις καὶ Καρχηδονίων ἀποικὸν ἀπέφαινε: ἦν νῦν οἶμαι Καρχηδόνα καλεῖσθαι τὴν Σπαρταγενῆ.

...Saguntinler, hem Roma'dan yardım gelmeyeceğine dair umutsuzluğa düşmeleri hem de kıtlık yüzünden sıkıntı çektikleri vakit, Annibal de kuşatmayı aralıksız sürdürdü. Zira [Annibal], kentin oldukça zengin olduğunu duymuştu ve bu nedenle kuşatmayı kaldırmadı. Kent halkı, Annibal'e fayda sağlamasını diye tüm gümüş ve altını foruma getirip kurşun ve pirinçle birlikte eriterek bir ferman yayınladılar. Sonra açlıktan ölmektense savaşarak ölmenin daha iyi olduğunu düşündükleri için gece herkes uykudayken kuşatıcılara aniden saldırdılar. Kimilerini yataklarından kalkarken, kimilerini de beceriksizlikleri yüzünden öldürdüler. Çarpışma, Libyalıların çoğu ve Saguntinlerin tümü öldürülene kadar devam etti. Kadın-

lar, kocalarının katledilmesine surların arkasından bakarak şahit oldular. Bunun üzerine bazıları kendilerini evlerin çatısından attı, bazıları kendini astı, bazıları da çocuklarını ve daha sonra kendilerini öldürdü. Bir zamanlar görkemli ve güçlü bir kent olan Sargentum'un sonu böyle oldu. Annibal, altınlarla ne yapıldığını öğrendiğinde son derece sinirlendi ve hayatta kalan tüm yetişkinleri işkenceyle öldürdü. Kentin Kartaca'dan uzak olmadığını ve denizin üzerinde iyi bir araziye sahip olduğunu göz önünde bulundurarak kenti yeniden inşa etti ve bir Kartaca kolonisi yaptı. Sanırım orası Spartargena Carthagena² olarak adlandırıldı.

A2, P4App. Hisp. 3. 16:

...θέμενοι δ' οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς Σύφακα εἰρήνην, αὐθις ἐξέπεμπον ἐς Ἰβηρίαν Ἀσδρούβαν μετὰ πλέονος στρατοῦ καὶ ἐλεφάντων τριάκοντα, καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλους δύο στρατηγούς, Μάγωνά τε καὶ Ἀσδρούβαν ἕτερον, ὃς Γέσκωνος ἦν υἱός. καὶ χαλεπώτερος ἦν τοῖς Σκιπίωσιν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοῦδε, ἐκράτουν δὲ καὶ ὥς. καὶ πολλοὶ μὲν τῶν Λιβύων, πολλοὶ δὲ τῶν ἐλεφάντων ἐφθάρησαν, μέχρι χειμῶνος ἐπιλαβόντος οἱ μὲν Λίβυες ἐχείμαζον ἐν Τυρδιτανίᾳ, τῶν δὲ Σκιπιώνων ὁ μὲν Γναῖος ἐν Ὀρσωνι, ὁ δὲ Πόπλιος ἐν Καστολῶνι. ἐνθα αὐτῷ προσιὼν ὁ Ἀσδρούβας ἀπηγγέλθη: καὶ προελθὼν τῆς πόλεως μετ' ὀλίγων ἐς κατασκοπὴν στρατοπέδου, ἔλαθε πλησιάσας τῷ Ἀσδρούβᾳ, καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἱππεῦσι περιδραμῶν ἀπέκτεινεν. ὁ δὲ Γναῖος οὐδέν τι προμαθὼν ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ σῆτον ἔπεμπε στρατιώτας, οἷς ἕτεροι Λιβύων συντυχόντες ἐμάχοντο. καὶ πυθόμενος ὁ Γναῖος ἐξέδραμεν ὥς εἶχε μετὰ τῶν εὐζώνων ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ τοὺς τε προτέρους ἀνηρέκσαν ἤδη, καὶ τὸν Γναῖον ἐδίωκον, ἕως ἐσέδραμεν ἐς τινα πύργον. καὶ τὸν πύργον ἐνέπρησαν οἱ Λίβυες.

...Syphaks ile barışan Kartacalılar, Asdrubal'i eskisinden daha büyük bir orduyla ve otuz fille birlikte tekrar Ibēria'ya gönderdiler. Onun yanında iki komutan; Magō ve Giscō'nun oğlu Asdrubal de vardı. Bundan sonra savaş Scipiōlar için daha ciddi hâle geldi. Buna rağmen başarılı oldular ve birçok Libyalı'yla fili yok ettiler. Kış yaklaşırken, Libyalılar Turditania'da, Gnæus Scipiō Orso'da ve

2 ἦν νῦν οἶμαι Καρχηδόνα καλεῖσθαι τὴν Σπαρταγενήν: Bu cümle, "Spartagena" kelimesinin, *Carthago Nova* yakınlarında bulunan bir ovaya verilen isim olduğu düşünülmektedir.

Publius da Castolo'da kaldı. Gnæus Scipiō'ya Asdrubal'ın yaklaştığı haberi geldiğinde, küçük bir kuvvetle düşmanın ordugâhına saldırdı. Beklenmedik bir anda Asdrubal da oraya geldi. Publius ve tüm kuvveti düşmanın süvari birliği tarafından kuşatıldı ve öldürüldü. Bunun hakkında hiçbir şey bilmeyen Gnæus, darı tedarik etmeleri için kardeşinin yanına bazı askerler gönderdi fakat askerleri başka bir Libya kuvvetiyle karşılaşp çarpıştı. Gnæus ise bunu öğrendiğinde silahlattındaki askerlerle birlikte onlara yardım etmek için yola koyuldu. Taraf değiştiren Kartacalılar, Gnæus'u suçladılar ve onu bir kuleye sığınmaya zorladılar. Ardından orayı ateşe vererek onu ve yoldaşlarını yakarak öldürdüler.

A2, P5 App. Hisp. 3.17:

...οὕτω μὲν οἱ Σκιπίωνες ἀπέθανον ἄμφω, ἄνδρες ἐς πάντα ἀγαθοὶ γενόμενοι: ὅσοι δι' αὐτοὺς ἐς Ῥωμαίους μετέθεντο. πυθόμενοι δ' οἱ ἐν ἄστει βαρέως τε ἤνεγκαν, καὶ Μάρκελλον ἐκ Σικελίας ἄρτι ἀφιγμένον, καὶ σὺν αὐτῷ Κλαύδιον, ἐπὶ νεῶν ἐξέπεμπον ἐς Ἰβηρίαν μετὰ χιλίων ἱππέων καὶ πεζῶν μυρίων καὶ χορηγίας ἱκανῆς. οὐδενὸς δὲ λαμπροῦ παρὰ τῶνδε γιγνομένου, τὰ Λιβύων ὑπερηύξετο, καὶ πᾶσαν σχεδὸν Ἰβηρίαν εἶχον, ἐς βραχὺ Ῥωμαίων ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Πυρρηναίοις κατακεκλεις μένων. πάλιν οὖν οἱ ἐν ἄστει πυνθανόμενοι μᾶλλον ἐταράσσοντο.

...Böylelikle Scipiolar, her bakımdan mükemmel adamlar olarak öldüler. Haber Roma'ya ulaştığında, halk büyük bir üzüntü içindeydi. Sicilia'dan gelen Marcellus'la birlikte Claudius'u [Nero] bir filo, bin süvari ve on bin piyadeyle Ibēria'ya gönderdi. Onlar, dişe degecek başarı kazanamadıkları için Kartaca gücü Ibēria'nın neredeyse tamamını sardı. Romalılar ise Pirene Dağları'nda küçük bir alanla sınırlı kaldı. Bu, Roma'da öğrenildiği vakit halkın cesareti büyük ölçüde kırıldı.

A2, P6 App. Hisp. 4. 18:

...οὐΚορνήλιοςΣκιπίωνὸΠοπλίουΚορνηλίουτοῦἀναιρεθέντος ἐν Ἰβηρσιν υἱός, νέος μὲν ὢν κομιδῇ ἑτεσσάρων γὰρ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἦν, σώφρων δὲ καὶ γενναῖος εἶναι νομιζόμενος, ἐς τὸ μέσον ἐλθὼν ἐσεμνολόγησεν ἀμφὶ τε τοῦ πατρὸς καὶ ἀμφὶ τοῦ θείου, καὶ τὸ πάθος αὐτῶν ὁδυράμενος ἐπεῖπεν οἰκεῖος εἶναι τιμωρὸς ἐκ πάντων πατρὶ καὶ θείῳ καὶ πατρίδι. ἄλλα τε πολλὰ ἀθρόως καὶ λάβρως, ὥσπερ ἔνθους, ἐπαγγεिलाμένος, οὐκ Ἰβηρίαν λήψεσθαι μόνην ἀλλ' ἐπ' αὐτῇ καὶ Λιβύην καὶ Καρχηδόνα, τοῖς μὲν ἔδοξε

κουφολογήσαι νεανικῶς, τὸν δὲ δῆμον ἀνέλαβε κατεπτηχότα. οἱ πρεσβύτεροι δὲ αὐτὴν οὐκ εὐτολμίαν ἀλλὰ προπέτειαν ἐκάλουν. καὶ ὁ Σκιπίων αἰσθόμενος ἐς ἐκκλησίαν αὐθις αὐτοὺς συνεκάλει τε καὶ ἐσεμνύνετο ὁμοία: καὶ τὴν ἡλικίαν εἰπὼν οὐδὲν ἐμποδὼν οἱ γενήσεσθαι, προυκαλεῖτο ὅμως, εἴ τις ἐθέλοι τῶν πρεσβυτέρων τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν ἐκόντος αὐτοῦ παραδιδόντος. οὐδενὸς δ' ἐλομένου, μᾶλλον ἐπαινούμενός τε καὶ θαυμαζόμενος ἐξῆει μετὰ μυρίων πεζῶν καὶ ἱππέων πεντακοσίων: οὐ γὰρ ἐνεχώρει πλέονα στρατὸν ἐξάγειν, Ἀννίβου δηρὸντος τὴν Ἰταλίαν.

...Ibēria'da hayatını kaybeden Publius Cornēlius'un oğlu Cornēlius Scipiō, oldukça genç -zira henüz yirmi dört yaşındaydı- bir adamdı. Öte yandan sağduyulu, yüksek fikirli, ileri görüşlü ve etkileyici biriydi. Babası ve amcasının kaderinden yakındıktan sonra ülkesinin intikamını almak için ailesinden geriye kalan tek üyenin kendisi olduğunu söyledi. Ateşli bir şekilde konuştu ve hatta sadece Ibēria'yı değil, aynı zamanda Libya ve Kartaca'yı da kontrol altına alacağına söz verdi. Birçoğu için bu konuşma kendini övme gibi göründü. Ancak bu hitap halkın ruhunu yeniden canlandırdı. İhtiyarlar, bunun yüksek ruh değil aptallık olduğunu söylediler. Scipiō, bunu duyduğunda meclisi tekrar çağırды ve daha önce söylediklerini tekrarlayarak gençliğinin bir engel teşkil etmeyeceğini söyledi. Fakat büyüklerinden herhangi biri görevi üstlenmek isterse, bunu onlara isteyerek teslim edeceğini de ekledi. Kimse almayı teklif etmediğindeyse daha çok övüldü ve beğenildi. Sonunda bin piyade beş yüz süvariyle birlikte yola çıktı. Annibal Italia'yı kasıp kavururken, daha büyük güç kazanmasına izin verilmedi.

A2, P7 App. Hisp. 4. 19:

...δόξα τε διέδραμεν ἐς ὅλην αὐτίκα τὴν Ἰβηρίαν, βαρυνομένην τε τοὺς Λίβυας καὶ τῶν Σκιπιώνων τὴν ἀρετὴν ἐπιποθοῦσαν, ὅτι στρατηγὸς αὐτοῖς ἦκοι Σκιπίων ὁ Σκιπίωνος κατὰ θεόν. οὐ δὴ καὶ αὐτὸς αἰσθανόμενος, ὑπεκρίνετο πάντα ποιεῖν πειθόμενος θεῷ. πυνθανόμενος δ' ὅτι οἱ ἐχθροὶ σταθμεύουσι μὲν ἐν τέσσαρσι στρατοπέδοις, μακρὰν διεστηκότες ἀπ' ἀλλήλων, ἀνὰ δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς καὶ ἱππέας πεντακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις, τὴν δὲ παρασκευὴν τῶν τε χρημάτων καὶ σίτου καὶ ὅπλων καὶ ὡς ὀρμητήριον ἀσφαλὲς ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἔξω ἐπὶ ὅλην τὴν Ἰβηρίαν πόλιν ἀργυρεῖα καὶ χώραν εὐδαίμονα καὶ πλοῦτον πολὺν ἔχουσιν καὶ τὸν διάπλουν ἐς Λιβύην βραχύτατον.

...Scipiō'nun oğlunun ilahi takdirle komutan olarak gönderildiği bilgisi, Scipiōların erdemlerine özlem duyan ve Kartaca egemenliğinden bıkan tüm Ibēria'ya kısa sürede yayıldı. [Scipiō], düşmanın toplam yirmi beş bin piyade ve iki bin beş yüz süvariye dört ayrı ordugâhta bulundurduğunu, ayrıca tutuklu ve rehinelerin yanı sıra silah ve erzakları da ayrı bir ordugâhta tuttuklarını öğrendi. İlk önce kuvvetin azlığı ve çok sayıda deposu olması nedeniyle buraya saldırmaya karar verdi. Bu kentin zengin gümüş madenlerine, zengin topraklarına ve iyi bir geçit olacağına inandı. Burası, karadan ve denizden güvenli bir şekilde Libya'ya ulaşmak için iyi bir harekât üssü olacaktı.

A2, P8App. Hisp. 4.20:

...ὁ μὲν δὴ τοσοῖσδε λογισμοῖς ἐπαιρόμενος, οὐδενὶ προειπῶν ὅπη χωρήσειν ἔμελλεν, ἡλίου δύναντος ἦγε τὴν στρατιὰν δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα. καὶ αὐτὴν ἅμα ἔω, τῶν Λιβύων καταπλαγόντων, περιταφρεύσας, ἐς τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἡτοιμάζετο, κλίμακας τε καὶ μηχανὰς πάντῃ περιτιθείς, χωρὶς ἐνὸς μέρους, ἣ τὸ μὲν τεῖχος ἦν βραχύτατον, ἔλος δ' αὐτῷ καὶ θάλασσα προσέκλυζε, καὶ δι' αὐτὸ καὶ οἱ φύλακες ἀμελῶς εἶχον. νυκτὸς δὲ πάντα πληρώσας βελῶν καὶ λίθων, καὶ τοῖς λιμέσι τῆς πόλεως ναῦς ἐπιστήσας, ἵνα μὴ αἱ νῆες αὐτῶν αἱ τῶν πολεμίων διαφύγοιεν ὑπὸ γὰρ δὴ μεγαλοψυχίας ἤλπιζε πάντως αἰρήσειν τὴν πόλιν, πρὸ ἔω τὴν στρατιὰν ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὰς μηχανὰς, τοὺς μὲν ἄνωθεν ἐγχειρεῖν κελεύων τοῖς πολεμίοις, τοὺς δὲ κάτω τὰς μηχανὰς ὠθεῖν ἐς τὸ πρόσω. Μάγων δὲ τοὺς μὲν μυρίους ἐπέστησε ταῖς πύλαις ὥς ἐκπηδήσοντας, ὅτε καιρὸς εἴη, μετὰ μόνων ξιφῶν ὅτι γὰρ εἶναι δόρασιν ἐν στενῷ χρῆσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐς τὰς ἐπάλλξεις ἀνήγεν. καὶ πολλὰ καὶ ὅδε μηχανήματα καὶ λίθους καὶ βέλη καὶ καταπέλτας ἐπιστήσας εἶχετο τοῦ ἔργου προθύμως. γενομένης δὲ βοῆς καὶ παρακελεύσεως ἐκατέρωθεν, οὐδέτεροι μὲν ὀρμῆς καὶ προθυμίας ἐνέλειπον, καὶ λίθους τε καὶ βέλη καὶ ἀκόντια ἀφιέντες, οἱ μὲν ἀπὸ χειρῶν, οἱ δὲ ἀπὸ μηχανῶν, οἱ δὲ ἀπὸ σφενδόνης, εἰ τέ τις ἦν ἄλλη παρασκευὴ καὶ δύναμις, ἐχρῶντο προθύμως ἅπασιν.

...Bu düşüncelerden heyecan duyar vaziyette niyetini kimseye bildirmeden gün batımında ordusunu düzene soktu ve bütün gece Carthago [Nova]'ya doğru ilerledi. Ertesi sabah oraya vardığında düşmanı hayrete düşürdü ve kenti siperlerle çevrelemeye başladı. Ertesi gün surların en alçak olduğu ve kuşatıldığı yer dışında her

yere merdivenler yerleştirmeyi planladı. Deniz kenarındaki bekçiler dikkatsizdi. Geceleri mancınıklara taş ve ok yükledi ve filosunu limana yerleştirdi. Daha sonra düşmanın gemileri kaçmasın diye gün ışığında onları çalıştırdı. Magō, on bin adamını yalnızca kılıçlarla (zira mızrakları bu kadar dar bir alanda işe yaramaz) kapılara yerleştirdi. Her iki tarafta da bağırışlar vardı. Taşlar, ciritler ve oklar havada uçuşuyordu. Bunların bazıları elle, bazıları mancınıkla, bazıları da sapanla fırlatıldı. Hâlihazırdaki güç en üst düzeyde kullanılmıştı.

A2, P9App. Hisp. 4.22:

...ἑτεροί τε περιθέοντες ὁμοίως διετάρασσον. καὶ καθαλόμενοί τινες ἀνέωξαν τῷ Σκιπίωνι τὰς πύλας· ὁ δ' ἔσεπῆδησε μετὰ τῆς στρατιᾶς δρόμῳ. καὶ τῶν ἔνδον οἱ μὲν ἐς τὰς οἰκίας ἀπεδίδρασκον, ὁ δὲ Μάγων τοὺς μυρίους ἐς τὴν ἀγορὰν συνεκάλει. ταχὺ δὲ καὶ τούτων κατακοπέντων, ἐς τὴν ἄκραν σὺν ὀλίγοις ἀνεχώρει. τοῦ δὲ Σκιπίωνος καὶ ἐπὶ τὴν ἄκραν εὐθὺς ἐπιόντος, οὐδὲν ἔτι δρᾶν σὺν ἡττημένοις τε καὶ κατεπτηχόσιν ἔχων ἐνεχείρισεν ἑαυτὸν τῷ Σκιπίωνι.

...Romalılardan bazıları aşağı atladı ve ordusuyla birlikte içeri giren Scipiō'ya kapıları açtı. Kent sakinlerinden bazıları evlerine sığındı. Ancak Magō on bin adamı agorada topladı. Bunların çoğu katledildi, geri kalanıysa Scipiō'nun kalesine kaçtı. Magō, korkmuş ve yenilmiş kuvvetiyle hiçbir şey yapamayacağını görünce teslim oldu.

A2, P10App. Hisp. 4.23:

...ὁ δὲ τόλμῃ καὶ τύχῃ πόλιν εὐδαίμονα καὶ δυνατὴν ἔλῶν ἡμέρᾳ μιᾷ, τετάρτῃ τῆς ἐπ' αὐτὴν ἀφίξεως, ἐπῆρτο μέγας, καὶ μᾶλλον ἐδόκει κατὰ θεὸν ἕκαστα δρᾶν, αὐτὸς τε οὕτως ἐφρόνει καὶ οὕτως ἐλογοποιεῖ καὶ τότε καὶ ἐς τὸν ἔπειτα βίον, ἀρξάμενος ἐξ ἐκείνου. πολλάκις γοῦν ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐσῆει μόνος, καὶ τὰς θύρας ἐπέκλειεν ὥσπερ τι παρὰ τοῦ θεοῦ μανθάνων. τότε δ' εἰρηνικὸν ὁμοῦ καὶ πολεμικὸν ταμειῖον παραλαβὼν, ὅπλα τε πολλὰ ἐν αὐτῷ καὶ βέλη καὶ μηχανήματα καὶ νεωσοίκους καὶ ναῦς μακρὰς τρεῖς καὶ τριάκοντα, καὶ σίτον καὶ ἀγορὰν ποικίλην, καὶ ἐλέφαντα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸν μὲν ἐν σκεύεσι πεποιημένον, τὸν δὲ ἐπίσημον, τὸν δὲ ἀσημαντον, καὶ τῶν τε Σκιπιώνων αὐτοὺς ἀναμνήσας ἀπέλυε τοὺς αἰχμαλώτους ἐς τὰ ἴδια, θεραπεύων τὰς πόλεις. ἡ δὲ Ἰβηρία καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Φοίνικες

κατεπεπλήγεσαν τῷ μεγέθει καὶ τάχει τοῦ τολμήματος.

...[Scipiō], bu zengin ve güçlü kenti bir günde (gelişinden sonraki dördüncü gün) cesaret ve iyi talihle ele geçirdi. Bu başarısına çok sevindi. Her zamankinden daha fazla ilahi yardım almış gibi görünüyordu. Zira kendisi de öyle düşünmeye başladı. Her hâlükârda sık sık Capitolium'a tek başına gitti ve sanki Tanrı'dan öğüt alıyormuş gibi oranın kapılarını kapattı. Ele geçirilen kentteki otuz üç savaş gemisi, darı ve çeşitli erzak, fildişi, altın ve gümüş içeren madenler, birçok silah, cirit ve mancınık ele geçirildi. Ertesi gün tanrılara kurban keserek zaferi kutladı. Askerleri cesaretlerinden ötürü övdükten sonra kasaba halkına Scipiōların adını unutmamaları için uyarıda bulunduğu bir konuşma yaptı. Tüm Ibēria ve orada bulunan Kartacalılar, bu sömürünün büyüklüğü ve anılığı karşısında şaşkına döndüler.

A2, P11App. Hisp. 5.25:

...ὁ δὲ τὴν στρατιὰν τὴν Καρχηδονίων τὴν ἔτι οὖσαν ἐν Ἰβηρία συνέλεγεν ἐς Καρμώνην πόλιν, ὡς ὁμοῦ πᾶσιν ἀμυνούμενος τὸν Σκιπίωνα. καὶ αὐτῷ συνήλθον πολλοὶ μὲν Ἰβήρων, οὓς Μάγων ἤγε, πολλοὶ δὲ Νομάδων, ὧν ἤρχε Μασσανάσσης. καὶ τούτων ὁ μὲν Ἀσδρούβας μετὰ τῶν πεζῶν ὑπὸ χάρακι ἐστρατοπέδευεν, ὁ δὲ Μασσανάσσης καὶ ὁ Μάγων ἵππαρχοῦντες αὐτῷ προηυλίζοντο τοῦ στρατοπέδου. ὧδε δὲ ἔχουσιν αὐτοῖς ὁ Σκιπίων τοὺς ἰδίους ἱππέας ἐπιδιήρει, καὶ Λαίλιον μὲν ἐπὶ Μάγωνα ἔπεμπε, αὐτὸς δ' ἐπὶ Μασσανάσσην ἐτράπετο. μέχρι μὲν οὖν τινὸς ἦν ἐν ἀγῶνι καὶ πόνῳ δυσχερεῖ, τῶν Νομάδων αὐτὸν ἀκοντιζόντων τε καὶ ὑποχωρούντων, εἴτ' αὐθις ἐπελαυνόντων: ὡς δὲ παρήγγειλεν ὁ Σκιπίων ἀμεταστρεπτὶ διώκειν αὐτούς, τὰ δόρατα προβαλόντας, οὐκ ἔχοντες ἀναστροφὴν οἱ Νομάδες κατέφυγον ἐς τὸ στρατόπεδον. καὶ ὁ Σκιπίων ἀποσχῶν δέκα σταδίους ἐστρατοπέδευεν εὐσταθῶς ἥπερ ἐβούλετο. ἦν δὲ ἡ μὲν τῶν ἐχθρῶν σύμπασα δύναμις ἑπτακισμῦριοι πεζοὶ καὶ ἱππεῖς πεντακισχίλιοι καὶ ἐλέφαντες ἑξ καὶ τριάκοντα: Σκιπίωνι δὲ τούτων οὐδὲ τριτημόριον ἦν. διὸ καὶ μέχρι τινὸς ἐνεδοίαζε, καὶ μάχης οὐ κατήρχεν, ἀλλ' ἀκροβολισμοῖς ἐχρῆτο μόνοις.

...Asdrubal, Ibēria'da kalan tüm Kartacalıları Carmone şehrinde Scipiō'yla savaşmak için bir araya getirilmesini emretti. Magō liderliğinde çok sayıda Ibērialı ve Masinissa komutasındaki Numidialılar buraya geldiler. Asdrubal, süvarileri komuta eden Ma-

sinissa ve Magō'yu piyadelerden sorumlu tuttu. Scipiō ise kendi süvarilerini böldü. Lælius, Masinissa'ya karşı saldırırken kendisi Magō'ya saldıracaktı. Bu çarpışma, Scipiō için oldukça şiddetliydi zira Numidialılar ciritleri adamlarına fırlatıp aniden geri çekildiler ve sonra tekrar hücumla geçtiler. Scipiō adamlarına ciritlerini fırlatıp ara vermeden onları takip etmelerini emrettiğinde, geri dönme şansı olmayan Numidialılar ordugâhlarına çekildiler. Bu esnada Scipiō, onları takip etmekten vazgeçti ve düşmandan yaklaşık on stadion³ uzaklığında seçtiği güçlü bir pozisyonda ordugâh kurdu. Düşmanın toplam gücü yetmiş bin piyade, beş bin süvari ve otuz altı fildi. Scipiō'nun kuvveti düşman sayısının üçte biri bile değildi. Bu nedenle bir süre tereddüt etti ve hafif çatışmalar dışında başka bir çatışmaya girişmedi.

A2, P12 App. Hisp. 5.26

...ἐπεὶ δ' ἐπέλειπεν αὐτὸν ἡ ἀγορὰ καὶ λιμὸς ἤπτετο τοῦ στρατοῦ, ἀναζεῦξαι μὲν οὐκ εὐπρεπὲς ἡγεῖτο εἶναι Σκιπίων: θυσάμενος δέ, καὶ εὐθύς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τὴν στρατιὰν ἐς ἐπήκοον ἐλάσας, καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ σχῆμα διαθεὶς πάλιν ὥσπερ ἔνθους, ἔφη τὸ δαιμόνιον ἦκειν τὸ σύνηθες αὐτῷ, καὶ καλεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. χρῆναι δὲ θαρρεῖν θεῷ μᾶλλον ἢ πλήθει στρατοῦ: καὶ γὰρ τῶν πρότερον ἔργων κατὰ θεόν, οὐ κατὰ πλῆθος κρατῆσαι. ἔς τε πίστιν τῶν λεγομένων τὰ ἱερὰ παραφέρειν ἐς τὸ μέσον ἐκέλευε τοὺς μάντεις. καὶ λέγων ὁρᾷ τινὰς οἰωνοὺς πετομένους, οὓς μεθ' ὁρμῆς καὶ βοῆς αὐτόθεν ἐπιστραφεῖς ἐδείκνυε τε, καὶ ἔλεγεν ὅτι οἱ σύμβολα νίκης οἱ θεοὶ καὶ τάδε ἔπεμψαν. συνεκινεῖτο δὲ πρὸς αὐτὰ ἐνθέως ὁρῶν καὶ βοῶν. καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα ἐς τὰς ἐκείνου φαντασίας, περιφερομένου δεῦρο κἀκείσε, συνεπεστρέφετο, καὶ πάντες ὡς ἐπὶ νίκην ἔτοιμον ἡρεθίζοντο. ὁ δ' ἐπεὶ πᾶν εἶχεν ὅσον τι καὶ ἐβούλετο, οὐκ ἀνέθετο, οὐδ' εἶασε τὴν ὁρμὴν ἐκλυθῆναι, ἀλλ' ὡς ἔτι ὦν θεόληπτος, ἔφη δεῖν ἐπὶ τοῖσδε τοῖς σημείοις εὐθύς ἀγωνίσασθαι. καὶ φαγόντας ἐκέλευεν ὀπλίσασθαι, καὶ ἐπήγεν ἀδοκῆτως τοῖς πολεμίοις, τοὺς μὲν ἰππέας Σιλανῷ, τοὺς δὲ πεζοὺς Λαιλίῳ καὶ Μαρκίῳ παραδούς:

...Malzemeleri tükenmeye başladığında ve ordusu açlık çekmeye başlayınca, Scipiō geri çekilmenin gerekli olduğunu düşündü. Tanrılara kurban kestikten hemen sonra askerlerinin karşısına çıktı

3 Yaklaşık 1.830 m.

ve Tanrı'nın kendisine göründüğünü ve düşmana saldırmasını salık verdiğini, zira eski zaferleri sayısal güçten ziyade, ilahi lütufla kazandığını belirttiğini söyledi. Sözlerine güven uyandırmak için rahiplere kurbanın bağışsaklarını meclise getirmelerini emretti. Konuştuğu sırada, tepelerinde büyük bir hızla ve yüksek sesle uçan bazı kuşlar gördü. Yukarı bakıp onları işaret etti ve bunun tanrıların gönderdiği bir zafer işareti olduğunu haykırdı. Hareketlerini takip etti; onlara baktı ve ağlayarak, "Bu işaretler bize hemen savaşmamız gerektiğini söylüyor," dedi. Yemeklerini yedikten sonra askerlerine silahlanmalarını emretti ve süvarilerin komutasını Silanus'a, piyadelerin komutasını Lælius ve Marcus'a verdi.

A2, P13App. Hisp. 5.27:

...Ἀσδρούβας δὲ καὶ Μάγων καὶ Μασσανάσσης, ἐπιόντος αὐτοῖς τοῦ Σκιπίωνος ἄφνω σταδίων ὄντων ἐν μέσῳ δέκα μόνων, ἄσιτονόυσαν ἐτι τὴν στρατιὰν ὥπλιζον μετὰ σπουδῆς καὶ θορύβου καὶ βοῆς. γενομένης δ' ὁμοῦ πεζομαχίας τε καὶ ἵππομαχίας, οἱ μὲν ἵππεις οἱ τῶν Ῥωμαίων ἐκράτουν ὑπὸ τῆς αὐτῆς μηχανῆς, ἀμεταστρεπτί τοὺς Νομάδας διώκοντες, ὑποχωρεῖν εἰθισμένους καὶ ἐπελαύνειν: οἷς τὰ ἀκόντια διὰ τὴν ἐγγύτητα οὐδὲν ἦν ἐτι χρήσιμα: οἱ πεζοὶ δ' ἐπονοῦντο ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν Λιβύων, καὶ ἡττῶντο δι' ὅλης ἡμέρας. οὐδὲ τοῦ Σκιπίωνος αὐτοὺς ἐπιθέοντός τε καὶ παρακαλοῦντος μετετίθεντο, μέχρι τὸν ἵππον Σκιπίων τῷ παιδί παραδούς, καὶ παρὰ τινος ἀσπίδα λαβών, ἐξέδραμεν ὡς εἶχε μόνος ἐς τὸ μεταίχμιον, κεκραγώς, 'ἐπικουρεῖτε, ὦ Ῥωμαῖοι, κινδυνεύοντι ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι.' τότε γὰρ οἱ μὲν ἐγγὺς ὄρῶντες οἱ κινδύνου φέρεται, οἱ δὲ πόρρω πυνθανόμενοι, καὶ πάντες ὁμοίως αἰδούμενοι τε καὶ περὶ τῷ στρατηγῷ δεδιότες, ἐσέδραμον ἐς τοὺς πολεμίους μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βίας, ἣν οὐκ ἐνεγκόντες οἱ Λίβυες ἐνέδωκαν, ἐπιλειπούσης αὐτοὺς ἅμα τῆς δυνάμεως ὑπὸ τῆς ἀσιτίας περὶ ἐσπέραν: καὶ πολὺς αὐτῶν δι' ὀλίγου τότε φόνος ἐγίνετο. τοῦτο μὲν δὴ τέλος ἦν Σκιπίωνι τῆς περὶ Καρμώνην μάχης, ἐπισφαλοῦς ἐς πολὺ γενομένης. ἀπέθανον δ' ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων μὲν ὀκτακόσιοι, τῶν δὲ πολεμίων μύριοι καὶ πεντα: κισχίλιοι.

...Asdrubal, Magō ve Masinissa, Scipiō farkında olmadan onlara yaklaşıp, on stadion uzaklıkta kuvvetlerini topladılar. Savaşta hem süvari hem de piyade kullanıldığı için sırayla geri çekilmeye ve ilerlemeye alışkın Roma süvarisi Numidialılara hiçbir fırsat tanımadı ve aynı taktiklerle düşmana üstün geldi. Böylece onları etkisiz hâle

getirdi. Çok sayıda Libyalı tarafından piyadelere baskı yapıldı ve gün boyu ezildiler. Sonunda Scipiō, atını bir oğlan çocuğuna vererek ve bir askerden bir kalkan kaparak iki ordu arasındaki boşluğa tek başına koşup şöyle bağırdı: “Romalılar, Scipiō’nuz tehlikede, kurtarın.” Uzaktan bu sözü duyanlar, ne tür bir tehlike içinde olduğunu ve komutanlarının güvenliği için korku duygusuyla hareket edip düşmana öfkeyle saldırdılar. Libyalılar, tüm gün aç kaldıkları için güçlerini toparlayamayıp saldırıya karşı koyamadılar. Bu sebeple müthiş bir katliam yaşandı. Carmone Muharebesi’nin ve Scipiō’nun başarısının sonucu buydu. Roma’nın kaybı sekiz yüzken, düşmanın kaybı on beş bindi.

A2, P14 App. Hisp. 5.28:

...μετὰ δὲ τοῦθ' οἱ μὲν Λίβυες ὑπεχώρουν ἀεὶ μετὰ σπουδῆς, ὁ δὲ Σκιπίων αὐτοῖς εἶπετο, βλάπτων τι καὶ λυπῶν ὅσάκις καταλάβοι. ὥς δ' οἱ μὲν ὀχυρόν τι χωρίον προύλαβον, ἔνθα καὶ ὕδωρ ἦν ἄφθονον καὶ ἀγορά, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ πολιορκεῖν αὐτοὺς ἔδει, Σκιπίωνα δ' ἡπείγον ἕτεραι χρεῖαι, Σιλανὸν μὲν ἀπέλιπε τούσδε πολιορκεῖν, αὐτὸς δ' ἐπήγει τὴν ἄλλην Ἰβηρίαν καὶ ὑπήγετο. Λιβύων δὲ τῶν ὑπὸ Σιλανοῦ πολιορκουμένων αὐθις ὑποχωρούντων, ἕως ἐπὶ τὸν πορθμὸν ἀφικόμενοι ἐς Γάδειρα ἐπέρασαν, ὁ Σιλανός, ὅσα δυνατόν ἦν βλάψας, ἀνεξεύγνυνεν ἐς Καρχηδόνα πρὸς Σκιπίωνα. Ἀσδρούβαν δὲ τὸν Ἀμίλχαρος, περὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν στρατιὰν ἔτι συλλέγοντα, ὁ ἀδελφὸς Ἀννίβας ἐκάλει κατὰ σπουδὴν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσβαλεῖν. ὁ δὲ ἵνα λάθοι τὸν Σκιπίωνα, παρὰ τὸν βόρειον ὠκεανὸν τὴν Πυρρήνην ἐς Γαλάτας ὑπερέβαινε, μεθ' ὧν ἐξενολογῇκει Κελτιβήρων. καὶ ὁ μὲν Ἀσδρούβας ὧδε ἐς τὴν Ἰταλίαν, τῶν Ἰταλῶν ἀγνοούντων, ἡπείγετο.

...Bu çarpışmadan sonra düşman tüm hızıyla geri çekildi ve Scipiō geçebilecekleri her yerde hasar vermek için onları takip etti. Daha sonra Scipiō, Ibēria’nın diğer bölgelerine gidip oraların kuşatmasını sürdürmek için Silanus’tan ayrıldı. Silanus ise onlara elinden gelen tüm zararı verdikten sonra Carthago Nova’da Scipiō’ya katıldı. Bu arada hâlâ Kuzey Okyanusu boyunca asker toplayan Amilcar’ın oğlu Asdrubal ise kardeşi Annibal tarafından aceleyle Italia’ya çağrıldı. Scipiō’yu aldatmak için kuzey kıyısı boyunca ilerledi ve askere aldığı Keltibērialı paralı askerlerle birlikte Pireneler üzerinden Galia’ya geçti. Bu şekilde, Italialıların haberi olmadan hızla Italiya’ya giriyordu.

A2, P15App. Hisp. 7.37:

...Ἰνδίβιλις δέ, τῶν συνθεμένων τις αὐτῷ δυναστῶν, στασιαζούσης ἔτι τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς κατέδραμέ τι τῆς ὑπὸ τῷ Σκιπίωνι γῆς. καὶ αὐτῷ τοῦ Σκιπίωνος ἐπελάσαντος, ὑπέστη μὲν τὸν ἀγῶνα γενναίως, καὶ χιλίους καὶ διακοσίους Ῥωμαίων διέφθειρεν, ἀπολομένων δ' αὐτῷ δισμυρίων ἐδεῖτο προσπέμψας. καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸν χρήμασι ζημιώσας συνηλλάσσετο. λαθὼν δὲ καὶ Μασσανάσσης Ἀσδρούβαν ἐπέρασε τὸν πορθμόν, καὶ φιλίαν τῷ Σκιπίωνι συνθέμενος ὥμοσε συμμαχήσειν, ἂν ἐς Λιβύην στρατεύῃ. ἔπραξε δὲ τοῦτο ἀνὴρ ἐς πάντα βέβαιος διὰ τοιάνδε αἰτίαν. Ἀσδρούβου τοῦ τότε οἱ συνόντος στρατηγοῦ θυγάτηρ ἐς γάμον ἠγγύητο Μασσανάσση: Σύφακα δ' ἄρα τὸν δυνάστην ἔρως ἔκνιζε τῆς παιδός, καὶ οἱ Καρχηδόνιοι μέγα ποιούμενοι Σύφακα ἐπὶ Ῥωμαίους προσλαβεῖν, ἔδωκαν αὐτῷ τὴν παιδα, οὐδὲν τοῦ Ἀσδρούβου πυθόμενοι, καὶ τῶνδε πραχθέντων ὁ μὲν Ἀσδρούβας αὐτὰ ἐπέκρυπτε, τὸν Μασσανάσσην αἰδούμενος, ὁ δὲ αἰσθόμενος συνέθετο τῷ Σκιπίωνι.

...Scipiō'yla anlaşılan kabile liderlerinden Indibilis, Scipiō'nun müttefiklerinin topraklarına bir saldırı düzenledi. Scipiō ona karşı yürüyüp çok sert bir mücadele verdi ve yaklaşık bin iki yüz Romalı öldürüldü. Ancak [Indibilis], yirmi bin adamını kaybettikten sonra barış isteğinde bulundu. Scipiō ona para cezası verdi ve sonra bir anlaşmaya vardı. Bu sırada Masinissa da Asdrubal'in bilgisi olmadan boğazları geçti ve Scipiō'yla dostane ilişkiler kurdu. Savaş Libya'ya götürülürse ona katılacağına yemin etti. Bu adam [Masinissa] aşağıda söylediğim sebepten ötürü her koşulda sadık kaldı: [Masinissa] onun [Asdrubal'in] emri altında savaşıırken, Asdrubal'in kızı onunla nişanlanmıştı. Fakat Kral Syphaks aynı kızı âşıkı ve Kartacılılar, Syphaks'ı Romalılara karşı koyma konusunda onun önemli biri olduğunu düşündükleri için Asdrubal'e danışmadan kızı ona verdi. [Asdrubal] duyduğunda Masinissa'dan gizledi. Masinissa gerçekleri öğrendiğinde Scipiō'yla ittifak yaptı.

A2, P16 App. Hisp.14. 88:

...ἐν δὲ τινι πεδίῳ τῆς Παλλαντίας, ὄνομα Κοπλανίῳ, πολλοὺς ἐπὶ τῶν ὁρῶν ὑπὸ λόφοις ἔκρυψαν οἱ Παλλάντιοι, καὶ ἑτέροις ἐς τὸ φανερόν τοὺς σιτολογοῦντας ἠνώχλουν. ὁ δὲ Ρουτίλιον Ροῦφον, συγγραφέα τῶνδε τῶν ἔργων, τότε χιλιαρχοῦντα, ἐκέλευσε τέσσαρας ἱππέων ἱλας λαβόντα ἀναστεῖλαι τοὺς ἐνοχλοῦντας.

...Pallantia'nın Complanio adlı bir ovasında Pallantialılar büyük bir kuvveti bir tepenin hemen arkasına gizlediler. Scipiō da askerî tribunus Rutilius Rufus'a (daha sonra bu olayların tarihçesini yazan) dört süvari birliğini alıp saldırganları geri püskürtmesini emretti.

A3

APPIANOS ALEKSANDREUS

PUNICA

A3, P1App. Pun. 1.10:

...Καρχηδόνα τὴν ἐν Λιβύῃ Φοίνικες ὥκισαν ἔτεσι πεντήκοντα πρὸ ἀλώσεως Ἰλίου, οἰκισταὶ δ' αὐτῆς ἐγένοντο Ζῳρός τε καὶ Καρχηδών, ὡς δὲ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοὶ Καρχηδόνιοι νομίζουσι, Διδῶ γυνὴ Τυρία, ἥς τὸν ἄνδρα κατακαίνει Πυγμαλίων Τύρου τυραννεύων, καὶ τὸ ἔργον ἐπέκρυπτεν. ἡ δὲ ἐξ ἐνυπνίου τὸν φόνον ἐπέγνων, καὶ μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ ἀνδρῶν, ὅσοι Πυγμαλίωνος τυραννίδα ἔφευγον, ἀφικνεῖται πλέουσα Λιβύης ἐνθα νῦν ἔστι Καρχηδών. ἐξωθούμενοι δ' ὑπὸ τῶν Λιβύων ἐδέοντο χωρίον ἐς συνοικισμὸν λαβεῖν, ὅσον ἂν βύρσα ταύρου περιλάβοι. τοῖς δὲ ἐνέπιπτε μὲν τι καὶ γέλωτος ἐπὶ τῇ τῶν Φοινίκων μικρολογίᾳ, καὶ ἡδούντο ἀντειπεῖν περὶ οὕτω βραχυτάτου· μάλιστα δ' ἠπόρουσαν ὅπως ἂν πόλις ἐν τηλικούτῳ διαστήματι γένοιτο, καὶ ποθοῦντες ἰδεῖν ὃ τι ἔστιν αὐτοῖς τοῦτο τὸ σοφόν, συνέθεντο δῶσειν καὶ ἐπώμοσαν. οἱ δὲ τὸ δέσμα περιτεμόντες ἐς ἰμάντα ἓνα στενώτατον, περιέθηκαν ἐνθα νῦν ἔστιν ἡ Καρχηδονίων ἀκρόπολις· καὶ ἀπὸ τοῦδε Βύρσα ὀνομάζεται.

...Fenikeliler, Ilion'un ele geçirilmesinden elli yıl önce Kartaca kolonisini Libya'da⁴ kurmuşlardı. Onun kurucuları ya Zorus ya Carchedon ya da Romalıların ve Kartacalıların da kabul ettikleri gibi kocası Tyros Tiranı Pygmalion tarafından gizlice öldürülen Tyroslu kadın Didō'ydu.⁵ Didō, rüyasında cinayeti açığa çıkardı ve

4 Yunanlar, Afrika kıtasına ya da kıtanın bildikleri bölümüne Libya derlerdi. Afrika'ya Kartacalıların, Kartaca çevresindeki topraklara verdikleri bir isimdi. Sonraları bu ad bütün kıtayı belirtmek için kullanıldı.

5 Vergilius'ta Belos olarak geçen bir Tyros (Sur) kralının söylencesel kızı. Tyros'da adının Elissa olduğu, sonra Kartaca'da Didō adını aldığı söylenir. Am-

Pygmalion tiranından kaçmayı arzulayan pek çok insanı ve kendi servetini gemiye yükledi. Şu anda Kartaca'nın olduğu yere yelken açarak Libya'nın o kısmına ulaştı. [Fenikeliler] Libyalılar tarafından kovulunca, bir boğa derisinin çevresini saracak⁶ büyüklükte yaşayabilecekleri bir toprak parçası istediler. Libyalılar da Fenikelilerin bu pinti istekleri üzerine bir kahkaha patlattılar ve kendileri için son derece önemsiz olan bu karşılığı vermekten utandılar. Elbette onlar da bir kentin o kadar dar bir alanda inşa edilebileceğini, hünerlerine bizzat şahit olacaklarını ve verdikleri yemini yerine getireceklerini hayal edemezlerdi. Fenikeliler, deriyi son derece dar bir şerit hâlinde yuvarlak bir şekilde keserek şu an Kartacalıların akropolisinin bulunduğu yerin etrafına yerleştirdiler. Bu olaydan itibaren burası Byrsa olarak adlandırıldı.

A3, P2 App. Pun. 13.93:

...ἡ δὲ βουλὴ πολεμεῖν μὲν ἐψηφισατο αὐτῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς δούλους ἐκέρυξεν ἐλευθέρους εἶναι, στρατηγούς δὲ εἵλοντο τῶν μὲν ἔξω πράξεων Ἀσδρούβαν, ᾧ θάνατος ἐπικηρυκτος ἦν, ἔχοντα δισφυρίων ἥδη σύνοδον ἀνδρῶν.

...Aynı gün Kartaca Senatosu savaşı duyurdu. Kölelere ve içlerinde ölümle cezalandırılmış Asdrubal'ın de bulunduğu otuz bin adama özgürlük ilan ettiler.

A3, P3 App. Pun. 19. 128:

...Σκιπίωνι δ' ἦν μὲν ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἡ σπουδὴ: τὸ γὰρ ὀχυρώτατον τῆς πόλεως ἦν, καὶ οἱ πλείονες ἐς αὐτὴν συνεπεφεύγεσαν. τριῶν δ' οὐσῶν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀνόδων ἐς αὐτὴν, οἰκίαι πυκναὶ καὶ ἐξώροφοι πανταχόθεν ἦσαν, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι βαλλόμενοι τὰς πρώτας τῶν οἰκιῶν κατέλαβον,

cası Sychaeus'la (Yun. Sykhaïos) evlendirilir. Ağabeyi Pygmalion, babalarının ölümü üzerine Tyros tahtına çıkınca serveti için Sychaeus'u öldürtür. Didō maiyetinden birkaç kişiyle birlikte Libya'ya kaçar ve orada Kartaca kentini kurar. İarbas (Libya'nın yerel kralı) ona bir öküz pöstekisinin kapladığı kadar yer bağışladığını söyleyince Didō, öküzün derisini çok ince şeritler hâlinde kestirip uç uca ekletir, böylece geniş bir toprak parçası elde eder. İarbas'la evlenmesin diye sanki bir sunu içirmiş gibi bir odun yığını hazırlatır ve kendini alevlere atar.

- 6 ..οσον αν βυρσα ταυρου περιλαβοι: Byrsa burada gerçek anlamıyla "deri" olarak geçmektedir. Βυρσα,ή, kelime anlamına bakıldığında soyulmuş deri, post anlamına gelmektedir. Euripides ve Hērodotos eserlerinde bu kelimeyi bir hayvanın derisi şeklinde kullanmışlardır. Ayrıca bk. καὶ ἄλλα δέρματα Hdt. 3.110, Batr. 127, Arist. HA 531a11.

καὶ ἀπ' αὐτῶν ἡμύνοντο τοὺς ἐπὶ τῶν πλησίον. ὅτε δ' αὐτῶν κρατήσειαν, ξύλα καὶ σανίδας τοῖς διαστήμασι τῶν στενωπῶν ἐπιτιθέντες διέβαινον ὡς ἐπὶ γεφυρῶν. καὶ ὁδε μὲν ὁ πόλεμος ἦν ἐπὶ τῶν τεγῶν ἄνω, ἕτερος δ' ἐν τοῖς στενωποῖς κατὰ τοὺς ἀπαντῶντας. στόνου δὲ καὶ οἰμωγῆς καὶ βοῆς πάντα καὶ ποικίλων παθῶν ἐνεπίμπλατο, κτεινομένων τε ἐν χερσί, καὶ ζώντων ἔτι ῥίπτουμένων ἄνωθεν ἀπὸ τῶν τεγῶν ἐς τὸ ἔδαφος, καὶ φερομένων ἐνίων ἐπὶ δόρατα ὀρθὰ ἢ αἰχμὰς ἄλλας ἢ ξίφη. ἐνεπίμπρη δ' οὐδὲν οὐδεὶς πω διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν τεγῶν, ἕως ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἦκεν ὁ Σκιπίων: καὶ τότε τοὺς τρεῖς ὁμοῦ στενωποὺς ἐνεπίμπρη, καὶ τὸ ἀεὶ πιμπράμενον ἑτέροις ὁδοποιεῖν ἐκέλευεν, ἵν' εὐμαρῶς ὁ στρατὸς ἀλλασσόμενος διαθέοι.

...Scipiō, şimdi de şehir sakinlerinin büyük bir kısmının sığındığı, kentin en güçlü kısmı Byrsa'ya saldırdı. Orada forumdan kaleye çıkan üç sokak ve Romalıların oklarla saldırıya uğradıkları altı kat yüksekliğinde her iki taraftan birbirine yakın yapılmış evler vardı. Bu nedenle gelecek işgalcileri kovma aracı olarak bunları kullanmaya mecbur kaldılar. İlkinde ustalaşınca, ahşapları, dar geçitlerin üzerinde birinden diğerine attılar ve köprü geçer gibi geçtiler. Çatılar üzerinde bu şekilde şiddet olurken, aşağıdaki sokaklarysa birbirleriyle karşılaşanlar arasında başka bir mücadele yaşanıyordu. Her yer iniltilelerle, çığlıklarla, bağrışlarla, çeşitli ızdıraplarla doluydu. Bazıları hançerlendi, bazıları çatılardan kaldırıma canlı olarak fırlatıldı, bazılarının da kafalarına mızrak veyahut sivri kılıçlar geldi. Scipiō, Byrsa'ya ulaşincaya kadar hiç kimse çatılardakiler yüzünden evleri ateşe vermeye cesaret edemedi. Sonra [Scipiō] üç sokağın hepsini ateşe verdi ve ordu özgürce ileri geri hareket edebilsin diye geçit yollarını yanan malzemelerden uzak tutmaları için emir verdi.

A3, P4 App. Pun. 19. 129:

...ἄλλη δ' ἦν ἐκ τοῦδε ὁψις ἐτέρων κακῶν, τοῦ μὲν πυρὸς ἐπιφλέγοντος πάντα καὶ καταφέροντος, τῶν δὲ ἀνδρῶν τὰ οἰκοδομηματα οὐ διαιρουντων ἐς ὀλίγον, ἀλλ' ἀθρόα βιαζομένων ἀνατρέπειν. ὁ τε γὰρ κτύπος ἐκ τοῦδε πολὺ πλείων ἐγίγνετο, καὶ μετὰ τῶν λίθων ἐξέπιπτον ἐς τὸ μέσον ἀθρόοι νεκροί. ζώντες τε ἕτεροι, πρεσβῦται μάλιστα καὶ παῖδια καὶ γυναῖα, ὅσα τοῖς μυχοῖς τῶν οἰκιῶν ἐκέκρυπτο, οἱ μὲν καὶ τραύματα φέροντες οἱ δ' ἡμίφλεκτοι, φωνὰς ἀηδεῖς ἀφιέντες. ἕτεροι δ', ὡς ἀπὸ τοσοῦδε ὕψους μετὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ πυρὸς ὠθούμενοι καὶ καταπίπτοντες, ἐς πολλὰ σχήματα κακῶν διεσπῶντο ῥηγνύμενοί

τε καὶ κατασπασσόμενοι. καὶ οὐδ' ἐς τέλος αὐτοῖς ταῦτα ἀπέχρη: λιθολόγοι γὰρ ὅσοι πελέκεσι καὶ ἀξίναις καὶ κοντοῖς τὰ πίπτοντα μετέβαλλον τε καὶ ὠδοποιοῦν τοῖς διαθέουσιν, οἱ μὲν τοῖς πελέκεσι καὶ ταῖς ἀξίναις, οἱ δὲ ταῖς χηλαῖς τῶν κοντῶν, τοὺς τε νεκροὺς καὶ τοὺς ἐτι ζῶντας ἐς τὰ τῆς γῆς κοῖλα μετέβαλλον ὡς ξύλα καὶ λίθους ἐπισύροντες ἢ ἀνατρέποντες τῷ σιδήρῳ, ἦν τε ἄνθρωπος ἀναπλήρωμα βόθρου. μεταβαλλόμενοι δ' οἱ μὲν ἐς κεφαλὰς ἐφέροντο, καὶ τὰ σκέλη σφῶν ὑπερίσχοντα τῆς γῆς ἥσπαιρον ἐπὶ πλείστον: οἱ δ' ἐς μὲν τοὺς πόδας ἐπιπτον κάτω, καὶ ταῖς κεφαλαῖς ὑπερεῖχον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, ἵπποι δ' αὐτοὺς διαθέοντες ἐς τὰς ὀψεις ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἐκόλαπτον, οὐχ ἐκόντων τῶν ἐποχουμένων ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς, ἐπεὶ οὐδ' οἱ λιθολόγοι ταῦτ' ἔδρων ἐκόντες: ἀλλ' ὁ τοῦ πολέμου πόνος καὶ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐγγὺς καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ σπουδῇ, καὶ κήρυκες ὁμοῦ καὶ σαλπικταὶ πάντα θορυβοῦντες, χιλίαρχοὶ τε καὶ λοχαγοὶ μετὰ τῶν τάξεων ἐναλλασσόμενοι καὶ διαθέοντες, ἔνθους ἅπαντας ἐποιοῦν καὶ ἀμελεῖς τῶν ὀρωμένων ὑπὸ σπουδῆς.

...Sonra korkunç olaylar meydana geldi; ateş yayıldıkça her şey aşağı indi; binalar azar azar değil, bir yığın hâlinde yıkılıyordu. Çökme daha da arttı ve pek çok cansız beden taşların arasına düştü. Diğerleri, özellikle de yaşlı adamlar, kadınlar, evlerin en iç köşelerine gizlenmiş küçük çocuklar hâlâ yaşıyorlardı. İçlerinden bazıları yaralandığı bazıları da yandığı için acı çığlıklar atıyorlardı. Ötekilerse taşlarla, kerestelerle ateşin içine düşüp dehşet içinde parçalandılar ve ezildiler. Bu acı durumlar son bulmuş değildi. Zira enkazları baltalarla, çapalarla ve yabalarla ortadan kaldıran, yolları geçilebilir yapan duvarcılar hem ölüleri hem de hayatta kalanları sopa ve taş gibi sürükleyip, demir aletleriyle onları çevirip açılan çukurlara attılar. Hendekler erkeklerle doluydu. Öndekiler başlarından vurulmuş, bacaklarını yere uzatmış bir şekilde uzun bir süre acıdan kıvrandılar. Arkadakilerse ayakları yukarıya doğru, başları toprağın üstüne düştüler. Atlar, bunların üstünde yüzlerini ve kollarını ezerek koştu. Bu binicilerin kasıtlı olarak yaptığı bir şey değildi; onların umursamaz aceleciliğindendi. Duvarcılar da bunları bilerek yapmamıştı. Fakat savaş mücadelesi zafere yaklaşmanın şerefi, askerlik telaşı, memurların emirleri, trompetlerin bangır bangır çalınışı, tribunuslar ve centurionların yürüyüşü ve her taraftaki kohortlar herkesi çılgına çevirdi. Bu yüzden gözlerinin önündeki görüntüye dikkat etmediler.

A3, P5 App. Pun. 20. 136:

...χρόνῳ δ' ὕστερον, Γαῖου Γράκχου δημαρχούντος ἐν Ῥώμῃ καὶ στάσεων οὐσῶν ἐξ ἀπορίας, ἔδοξε κληρούχους ἐς Λιβύην πέμπειν ἐξακισχλίους, διαγραφομένων δ' ἀμφὶ τὴν Καρχηδόνα τῶν θεμελίων λύκοι τὰ θεμέλια ἀθρόα διέσπασαν καὶ συνέχεαν. καὶ τότε μὲν ἀνέσχεν ἡ βουλή τοῦ συνοικισμοῦ: χρόνῳ δὲ αὐθις, ὁπότε Γάιος Καῖσαρ ὁ καὶ δικτάτωρ ὕστερον αὐτοῖς διηνεκῆς γενόμενος Πομπήιον ἐς Αἴγυπτον ἐδίωκε καὶ τοὺς Πομπήιου φίλους ἐς Λιβύην ἀπ' Αἰγύπτου, λέγεται, τῇ Καρχηδόνι παραστρατοπεδεύων, ὑπ' ἐνυπνίου στρατὸν πολὺν ἰδὼν κλαίοντα ἐνοχληθῆναι, καὶ αὐτίκα ἑαυτῷ ἐς μνήμην ὑπογράψασθαι Καρχηδόνα συνοικίζειν. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀπόρων αὐτὸν ἐς Ῥώμην ἐπανελθόντα περὶ γῆς παρακαλούντων, συνέτασεν ὡς πέμψων τοὺς μὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα τοὺς δ' ἐς Κόρινθον. ἀλλ' ὁδε μὲν θάσσον ἀνηρέθη πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἐν τῷ Ῥωμαίων βουλευτηρίῳ, ὁ δ' ἐκείνου παῖς Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ Σεβαστὸς ἐπίκλησιν, ἐντυχὼν ἄρα ταῖς ὑπογραφαῖς τοῦ πατρὸς συνώκισε τὴν νῦν Καρχηδόνα, ἀγχοτατῶ μάλιστα ἐκείνης, φυλαξάμενος τῆς πάλαι τὸ ἐπάρατον. οἰκήτοράς τε Ῥωμαίους μὲν αὐτὸν τρισχλίους μάλιστα πυνθάνομαι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκ τῶν περιοίκων συναγαγεῖν. ὥδε μὲν Λιβύης τῆς ὑπὸ Καρχηδονίοις Ῥωμαῖοι κατέσχον, καὶ Καρχηδόνα κατέσκαψάν τε καὶ συνώκισαν αὐθις μετὰ ἔτη τῆς κατασκαφῆς ἑκατὸν καὶ δύο.

...Bir süre sonra, Roma halk tribunu Gaius Gracchus'un⁷ önderliğinde kıtlık yüzünden ayaklanmalar meydana geldi ve altı bin sömürgecinin Libya'ya gönderilmesine karar verildi.⁸ Bu amaç için Kartaca civarındaki toprak hazırlanırken, bütün sınır çizgileri kurtlar tarafından yıkıldı ve yok edildi. Sonra Senato yerleşime son verdi. Daha sonraki bir zamanda (sonraları hayat boyu Dictatör olan) Caesar'ın, Pompeius'u Mısır'a kadar takip ettiği vakit,

7 Gracchus'un görevde bulunduğu sürede çıkarttığı yasaların kronolojisini elimizdeki antik kaynaklardan saptamak oldukça zordur. Livius, Plutarkhos, Diodoros, Appianos ve Velleius bu konuda birbirleriyle çelişirler. Fakat Gaius 123 yılında göreve başlar başlamaz iki öneri getirmiştir. Bunlardan biri (*Lex Sempronia*) devlet içinde önemli olayları soruşturmak için konsüllerden kurulu olağanüstü mahkeme komisyonunu yasa dışı saymaktır; yani bundan böyle olağanüstü mahkemeler halk oylamasıyla kurulabilecekti. İkinci önerideyse halk meclisi tarafından görevinden uzaklaştırılan bir kişinin yeniden göreve gelmemesi öngörülüyordu. Bk. Baydur, 1976: 213.

8 İÖ 123.

Pompeius'un dostlarının oradan Libya'ya gidip Kartaca Bölgesi'nin yanına ordugâh kurdukları, rüyalarında ağlayan bir ordu görüp rahatsız oldukları için derhâl Kartaca'nın sömürgeleştirilmesi gerektiğine dair bir bildiri yazdıkları söylenir.⁹ [Caesar] çok geçmeden Roma'ya döndükten sonra fakirlere toprak dağıtımı yaparken, bir kısmını Kartaca'ya bir kısmını da Korinthos'a göndermeyi kararlaştırdı. Ancak kısa bir süre sonra Roma Senatosu'ndaki düşmanları tarafından öldürüldü. Bu bildiriye bulan oğlu Sebastos,¹⁰ Kartaca'yı evvelki lanetin önüne geçmek için eski yerleşim yerine değil, çok yakınına yerleştirdi. Roma'dan yaklaşık üç bin kolonist gönderdiğini ve geri kalanının komşu ülkelerden geldiğini öğrendim. Romalılar, Libya'yı Kartacalılardan aldılar; Kartaca'yı yerle bir ettiler ve yok ettikten yüz iki yıl sonra oraya tekrar insan yerleştirdiler.

A3, P6App. Pun. 14. 95:

...ἦν δὲ ἡ πόλις ἐν मुखῷ κόλπου μεγίστου, χειρρονήσωτι μάλιστα προσεοικυῖα. αὐχὴν γὰρ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἡπείρου διεῖργεν, εὖρος ὦν πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων • ἀπὸ δὲ τοῦ αὐχένος ταινία στενὴ καὶ ἐπιμήκης, ἡμισταδίου μάλιστα τὸ πλάτος, ἐπὶ δυσμᾶς ἐχῶρει, μέση λίμνης τε καὶ τῆς θαλάσσης ἀπλῶ τείχει περικρημνα ὄντα, τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἐς ἡπειρον, ἔνθα καὶ ἡ Βύρσα ἦν ἐπὶ τοῦ αὐχένος, τριπλῶ τείχει. τούτων δ' ἕκαστον ἦν ὕψος μὲν πηχῶν τριάκοντα, χωρὶς ἐπάλξεων τε καὶ πύργων, οἱ ἐκ διπλέθρου διαστήματος αὐτοῖς τετρώροφοι περιέκειντο, βάθος δὲ ποδῶν τριάκοντα, διώροφον δ' ἦν ἑκάστου τείχους τὸ ὕψος, καὶ ἐν αὐτῷ κοίλῳ τε ὄντι καὶ στεγανῷ κάτω μὲν ἐστάθμευον ἐλέφαντες τριακόσιοι, καὶ θησαυροὶ παρέκειντο αὐτοῖς τῶν τροφῶν, ἵπποστάσια δ' ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν τετρακισχιλίοις ἵπποις, καὶ ταμιεῖα χιλοῦ τε καὶ κριθῆς, ἀνδράσι τε καταγωγαὶ πεζοῖς μὲν ἐς δισμυρίους, ἵππεῦσι δὲ ἐς τετρακισχιλίους. τοσῆδε παρασκευῇ πολέμου διετέτακτο σταθμεύειν ἐν τοῖς τείχεσι μόνοις. γωνία δ' ἡ παρὰ τὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦδε τοῦ τείχους ἐπὶ τοὺς λιμένας περιέκαμπτεν, ἀσθενὴς ἦν μόνη καὶ ταπεινὴ, καὶ ἡμέλητο ἐξ ἀρχῆς.

...Kent, büyük bir körfezin girintisinde uzanıyordu ve bir yarımada şeklindeydi. Yaklaşık üç mil¹¹ genişliğindeki bir kıstak tara-

9 İÖ 46.

10 Sebastos = Augustus.

11 Yaklaşık 2 km.

findan ana karadan ayrılıyordu. Uzunca ve dar uzantılı bu kıstak, yaklaşık üç yüz ayak genişliğinde, uzunca ve dar uzantılı olarak göl ve deniz arasında batı yönüne uzanıyordu. Deniz kenarındaki kent, tek surla korunuyordu. Kıştağın üzerinde duran Byrsa Kalesi'nin olduğu yerde; ana kara, güney yönündeyse üç katlı sur vardı. Bir-birlerinden iki yüz ayak aralıklarla ve her biri dört kata bölünen kuleleri ve siperleri hesaba katmadan, her bir surun yüksekliği kırk beş ayak [uzunluğunda]; derinliğiye otuz ayaktı. Her sur, birbiri ardına iki tonozla diklemesine bölünmüştü. Alt açıklıkta üç yüz fil için ahırlar, yanlarında yiyecekleri için ambarlar vardı. Yukarı tarafta dört bin at için ahırlar, yemleri ve tahılları için yerler vardı. Ayrıca yirmi bin piyade, dört bin süvari için kışlalar vardı. Savaş için böylesine bir hazırlık düzenlenmişti ve sadece kendi surları için temin edilmişti. Yukarıda bahsedildiği gibi kara uzantısı boyunca bu surdan limana dolanan aç baştan beri ihmal edilmişti. Tahkimat yapmak için tek zayıf ve alçak noktaydı.

A3, P7App. Pun. 19. 128:

...Σκιπίωνι δ' ἦν μὲν ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἡ σπουδή: τὸ γὰρ ὀχυρώτατον τῆς πόλεως ἦν, καὶ οἱ πλείονες ἐς αὐτὴν συνεπεφεύγεσαν. τριῶν δ' οὐσῶν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀνόδων ἐς αὐτὴν, οἰκίαι πυκναὶ καὶ ἐξώροφοι πανταχόθεν ἦσαν.

...Scipiō da şehir sakinlerinin büyük bir çoğunluğunun sığındığı, kentin en güçlü kısmı Byrsa'ya saldırdı. Orada forumdan kaleye çıkan üç sokak ve Romalıların oklarla saldırıya uğradıkları altı kat yüksekliğinde, her iki taraftan birbirine yakın yapılmış evler vardı.

A3, P8 App. Pun. 19. 128:

...ΚΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΕ Ἐν ΧΕΡΣΙ, καὶ ζώντων ἔτι ῥιπτουμένων ἄνωθεν ἀπὸ τῶν τεγῶν ἐς τὸ ἔδαφος, καὶ φερομένων ἐνίων ἐπὶ δόρατα ὀρθὰ ἢ αἰχμᾶς ἄλλας ἢ ξίφη. ἐνεπίμπρη δ' οὐδὲν οὐδεὶς πω διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν τεγῶν, ἕως ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἦκεν ὁ Σκιπίων.

...Bazıları hançerlendi, bazıları çatılardan kaldırıma canlı olarak fırlatıldı, bazılarının kafalarına mızrak veyahut sivri uçlu kılıçlar saplandı. Hiç kimse, Scipiō Byrsa'ya ulaşıncaya dek çatıların üstünde olanlar yüzünden evleri ateşe vermeye cesaret edemedi.

A3, P9 App. Pun. 19. 127:

...ἀρχομένου δ' ἦρος ὁ μὲν Σκιπίων ἐπεχειρεῖ τῇ τε Βύρσῃ καὶ τῶν λιμένων τῷ καλουμένῳ Κώθωνι, ὁ δὲ Ἀσδρούβας νυκτὸς ἐνεπίμπρη τὸ μέρος τοῦ Κώθωνος τὸ τετράγωνον.

...Bahar geldiğinde Scipiō, Byrsa'ya ve Kōthōn Limanı'nı kuşatma altına aldı. Asdrubal de dörtgen şeklindeki Kōthōn'u geceleyin ateşe verdi.

A3, P10 App. Pun. 14. 96:

...οἱ δὲ λιμένες ἐς ἀλλήλους διεπλέοντο, καὶ ἔσπλους ἐκ πελάγους ἐς αὐτοὺς ἦν ἐς εὖρος ποδῶν ἑβδομήκοντα, ὃν ἀλύσειν ἀπέκλειον σιδηραῖς. ὁ μὲν δὴ πρῶτος ἐμπόροις ἀνεῖτο, καὶ πείσματα ἦν ἐν αὐτῷ πυκνὰ καὶ ποικίλα τοῦ δ' ἐντὸς ἐν μέσῳ νῆσος ἦν, καὶ κρηπίσι μεγάλαις ἥ τε νῆσος καὶ ὁ λιμὴν διείληπτο. νεωρίων τε ἔγεμον αἱ κρηπίδες αἶδε ἐς ναῦς διακοσίας καὶ εἴκοσι πεπονημένων, καὶ ταμιείων ἐπὶ τοῖς νεωρίοις ἐς τριηρετικά σκεύη. κίονες δ' ἐκάστου νεωσοίκου προὔχον Ἴωνικοὶ δύο, ἐς εἰκόνα στοᾶς τὴν ὄψιν τοῦ τε λιμένος καὶ τῆς νήσου περιφέροντες. ἐπὶ δὲ τῆς νήσου σκηνὴ ἐπεποιήτο τῷ ναυάρχῳ, ὅθεν ἔδει καὶ τὸν σαλπικτὴν σημαίνειν, καὶ τὸν κήρυκα προλέγειν, καὶ τὸν ναύαρχον ἐφορᾶν. ἔκειτο δ' ἡ νῆσος κατὰ τὸν ἔσπλουν, καὶ ἀνετέτατο ἰσχυρῶς, ἵνα ὁ τε ναύαρχος τὰ ἐκ πελάγους πάντα ἐφορᾷ, καὶ τοῖς ἐπιπλέουσιν ἀφανῆς ἢ τῶν ἐνδον ἢ ὄψις ἢ ἀκριβῆς. οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς ἐσπλεύσασιν ἐμπόροις εὐθύς ἦν τὰ νεώρια σύνοπτα τεῖχός τε γὰρ αὐτοῖς διπλοῦν περιέκειτο, καὶ πύλαι, αἱ τοὺς ἐμπόρους ἀπὸ τοῦ πρώτου λιμένος ἐς τὴν πόλιν ἐσέφερόν οὐ διερχομένους τὰ νεώρια

...Limanların her biri kıyıya yanaşıyordu ve demir zincirlerle kapatılabilecek denizden yetmiş ayak genişliğinde ortak bir girişleri vardı. İlk liman, tüccar gemileri içindi ve burada her çeşit yük gemisi donanması toplanırdı. İkinci limanın içinde, limanın kendisiyle birlikte yüksek rıhtımlarla çevrilmiş bir ada vardı. Bu rıhtımlar, iki yüz yirmi gemi kapasitesine sahip tersanelerle doluydu. Onların üzerinde halat takımları ve malzemeleri için ambarlar vardı. Hem limana hem de adaya sürekli bir portik görünümü veren, her bir rıhtımın önünde iki ionik sütun ayakta idi. Adanın üzerinde trompetçilerin işaretler verdiği, gönderilen emirleri ilan ettikleri yerde amiralin evi vardı. Ada, limanın girişine yakın bir yerde uzanıyordu; Amiralin evi, yaklaşan gemilerin içinde ne olduğunu net bir şe-

kilde görebilmesi ve denizde olup bitenleri gözlemleyebilmesi için koydan yüksekte duruyordu: Onları çevreleyen çift surlar olduğu için gelen tüccarlar bile rıhtımları göremiyorlardı. Ticari gemilerin tersaneleri geçmeden önce ilk limandan şehre geçebilecekleri geçitler vardı. O zamanlar Kartaca'nın görünümü böyleydi.

A3, P11 App. Pun. 19.127:

...ἀρχομένου δ' ἦρος ὁ μὲν Σκιπίων ἐπεχειρεῖ τῇ τε Βύρσῃ καὶ τῶν λιμένων τῷ καλουμένῳ Κώθωνι, ὁ δὲ Ἀσδρούβας νυκτὸς ἐνεπίμπρη τὸ μέρος τοῦ Κώθωνος τὸ τετράγωνον. ἐλπίσας δ' ἔτι τὸν Σκιπίωνα ἐπιθήσεσθαι, καὶ πρὸς τόδε τῶν Καρχηδονίων ἐπεστραμμένων, ἔλαθε Λαίλιος ἐπὶ θάτερα τοῦ Κώθωνος ἐς τὸ περιφερὲς αὐτοῦ μέρος ἀνελθὼν. βοῆς δ' ὡς ἐπὶ νίκη γενομένης οἱ μὲν ἔδδισαν, οἱ δὲ πανταχόθεν ἡδη καταφρονοῦντες ἐβιάζοντο τὴν ἀνάβασιν, ξύλα καὶ μηχανήματα καὶ σανίδας ἐπὶ τὰ διαστήματα διατιθέντες, ἀσθενῶν τὰ σώματα τῶν φυλάκων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ γεγονότων, καὶ ταῖς γνώμαις ἀπαγορευόντων. ληφθέντος δὲ τοῦ περὶ τὸν Κώθωνα τείχους, τὴν ἀγορὰν ἐγγὺς οὖσαν ὁ Σκιπίων κατέλαβεν. οὐδὲν τε ὡς ἐν ἐσπέρᾳ πλέον ἔτι δυνάμενος, ἐν τοῖς ὅπλοις διενυκτέρευσεν μεθ' ἀπάντων. ἀρχομένης δὲ τῆς ἡμέρας ἑτέρους ἀκμῆτας ἐκάλει τετρακισχιλίους, οἱ ἐσιόντες ἱερὸν Ἀπόλλωνος, οὗ τό τε ἄγαλμα κατάχρυσον ἦν καὶ δῶμα αὐτῷ χρυσήλατον ἀπὸ χιλίων ταλάντων σταθμοῦ περιέκειτο, ἐσύλων καὶ ταῖς μαχαίραις ἔκοπτον, ἀμελήσαντες τῶν ἐφεστώτων, ἕως ἐμερίσαντο καὶ ἐπὶ τὸ ἔργον ἐτράποντο.

...Bahar geldiğinde Scipiō, Byrsa'yı ve Kōthōn Limanı'nı kuşatma altına aldı. Asdrubal de dörtgen şeklindeki limanı gece ateşe verdi. Laelius, Kartacalıları gözetlemeden Scipiō'nun saldırı yapacağını umarak Kōthōn'nun diğer kımına konuşlandı ve galibiyet kazanmış gibi haykırdı. Romalılar tehlikeyi küçümseyerek yukarılara tırmanmaya çalışırken Kartacalılar paniğe kapıldılar. Açık yerleri kerestelerle, alet edevatla ve iskelelerle doldurmalarına rağmen direnç gösteremiyorlardı. Çünkü ümitsizliğe kapılmışlardı ve açlıktan bitap düşmüşlerdi. Kōthōn'un etrafındaki surun alındığı sırada Scipiō da yakınındaki forumu ele geçirdi.¹² Gece karanlığı çöktüğü için daha fazlasını yapamadı ve kuvvetleriyle birlikte geceyi orada silahl altında geçirdi. Gün ışığında dört bin yeni birlik getirdi: Onlar da bin talantōn ağırlığındaki dövülmüş altın heykelin bulunduğu

12 İÖ 146. Scipio iç limanı alır.

Apollōn Tapınağı'nı yağmaladılar. Memurların emirlerini umursamamaya kendileri aralarında [heykeli] bölüşünceye kadar kılıçlarıyla kestiler. Sonra da vazifelerine geri döndüler.

A3, P12App. Pun. 19. 130:

...καὶ ταῦτα πονουμένων ἔδαπανήθησαν ἕξ ἡμέραι τε καὶ νύκτες, τῆς μὲν στρατιᾶς ἐναλλασσομένης, ἵνα μὴ κάμοιεν ὑπὲρ ἀγρυπνίας καὶ κόπου καὶ φόβου καὶ ὀψευς ἀηδοῦς, Σκιπίωνος δ' ἀπαύστως ἐφεστῶτος ἢ διαθέοντος ἀύπνου, καὶ σίτον οὕτως ἐπὶ τῶν ἔργων αἰρουμένου, μέχρι κάμνων καὶ παρειμένος ἐκαθέζετο ἐφ' ὑψηλοῦ, τὰ γιγνόμενα ἐφορῶν. πολλῶν δ' ἔτι πορθουμένων, καὶ τοῦ κακοῦ μακροτάτου δοκοῦντος ἔσεσθαι, προσέφυγον ἐβδόμης ἡμέρας αὐτῷ τινες ἐστεμμένοι στέμματα Ἀσκληπίεια: τότε γὰρ ἦν τὸ ἱερὸν ἐν ἀκροπόλει μάλιστα τῶν ἄλλων ἐπιφανὲς καὶ πλούσιον, ὅθεν οἶδε τὰς ἱκετηρίας λαβόντες ἐδέοντο τοῦ Σκιπίωνος περὶ μόνης συνθέσθαι σωτηρίας τοῖς ἐθέλουσιν ἐπὶ τῷδε τῆς Βύρσης ἐξιέναι, ὁ δὲ ἐδίδου, χωρὶς αὐτομόλων. καὶ ἐξήεσαν αὐτὰ καὶ μυριάδες πέντε ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν, ἀνοιχθέντος αὐτοῖς στενοῦ διατειχίσματος. καὶ οὗτοι μὲν ἐφυλάσσοντο, ὅσοι δ' αὐτόμολοι Ῥωμαίων ἦσαν, ἀμφὶ τοὺς ἐνακοσίους μάλιστα, ἀπογνόντες αὐτῶν ἐς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνέδραμον μετ' Ἀσδρούβα καὶ τῆς γυναικὸς τῆς Ἀσδρούβα καὶ δύο παίδων ἀρρένων. ὅθεν εὐμαρῶς αἰεὶ ἐμάχοντο, καίπερ ὄντες ὀλίγοι, διὰ τὸ ὕψος τοῦ τεμένου καὶ τὸ ἀπόκρημνον, ἐς ὃ καὶ παρὰ τὴν εἰρήνην διὰ βαθρῶν ἐξήκοντα ἀνέβαινον. ὥς δὲ ὁ τε λιμὸς αὐτοὺς καθήρει καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ πόνος, τοῦ κακοῦ προσπελάζοντος, τὸ μὲν τέμενος ἐξέλιπον, ἐς δὲ τὸν νεῶν αὐτοῦ καὶ τὸ τέγος ἀνέτρεχον.

...Böylece altı gün ve gece mücadele edildi. Askerler, zahmet, uyku isteği, kıyım ve korkunç görüntüler gibi etkenlerden etkilenmesinler diye sık sık değiştiriliyordu. Yalnızca Scipiō, hiç dinlenmeden uykusuz, oraya buraya koşuşturup tamamen bitkin düşünceye kadar çok emek sarf etti. Çatışmadan kaçınabileceği yüksek bir yere oturdu. Yıkım devam ediyordu ve katliam daha epey sürecek gibiydi. Fakat yedinci gün bazı kimseler, en zengin ve en ünlü Asklepios Tapınağı'nın kutsal çelenklerini taşıyarak Scipiō'ya sundular. Bu kimseler, tapınaktan zeytin dalları alarak Byrsa'dan ayrılmak isteyen herkesin canını bağışlayacağını söyleyen Scipiō'ya yalvardılar. O firarilerin dışındaki herkese izin vereceğine söz verdi. Hemen orada elli bin erkek ve kadın bir araya geldi. Onlara geçitte dar bir

kapı açıldı ve koruma tedarik edildi. Hayatlarından ümitlerini kesen yaklaşık dokuz yüz Romalı firariyse Asdrubal, onun karısı ve onların iki oğluyla birlikte Asklēpios Tapınağı'na sığındı. Burada altmış basamağa tırmandılar ve kayalıklarla çevrelenmiş bir yerde uzun süre kendilerini koruyabildiler. Lakin sonunda açlığın, uyku isteginin, korkunun, yorgunluğun ve ölüme yaklaşmanın üstesinden gelmek için tapınağı terk edip çatıya kaçtılar.

A3, P14 App. Pun. 2. 11:

...ἴσασι δὲ καὶ λιμὸν φέρειν οἱ Νομάδες οἶδε, καὶ πόα χρῆσθαι πολλάκις ἀντὶ σίτου: καὶ τὸ πάμπαν ὕδροποτοῦσιν. ὁ τε ἵππος αὐτοῖς κριθῆς μὲν οὐδ' ὅλως γεύεται, ποηφαγῶν ἀεὶ, πίνει δὲ διὰ πολλοῦ.

...Bu Numidialılar açlığa dayanmayı bilirler; sık sık tahıl yerine ot kullanıp daima su tüketirler. Onların atı arpa tatmaz. Otlandığı için bu şeylerden ötürü kir pas içindedir.

A3, P15 App. Pun. 17.112:

...ἐς δὲ Ῥώμην ἐξαγγελλομένης τῆς τε Πίσωνος ἀπραξίας καὶ Καρχηδονίων παρασκευῆς, ὁ δῆμος ἤχθετο καὶ ἐδεδοίκει αὐξομένου πολέμου μεγάλου τε καὶ ἀδιαλλάκτου καὶ γείτονος: οὐ γάρ τινα διάλυσιν προσεδόκων, ἄπιστα πρότεροι κελεύσαντες. τῶν δ' οὐ πρὸ πολλοῦ Σκιπίωνος ἔργων, ἐν Λιβύῃ χιλιαρχοῦντος ἔτι, μεμνημένοι, καὶ παραβάλλοντες αὐτὰ τοῖς παροῦσι, τῶν τε ἐπεσταλμένων σφίσιν ὑπὸ τῶν ἐκ στρατοπέδου φίλων καὶ οἰκείων ἀναφέροντες, ὥρμητο ὕπατον ἐς Καρχηδόνα πέμπειν Σκιπίωνα. ἐνειστήκει δ' ἀρχαιρέσια, καὶ ὁ Σκιπίων 'οὐ γάρ πω δι' ἡλικίαν αὐτῷ συνεχώρουν ὑπατεύειν οἱ νόμοι ἀγορανομίαν μετήει, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸν ὕπατον ἡρεῖτο. παρανόμου δ' ὄντος καὶ τῶν ὑπάτων προφερόντων αὐτοῖς τὸν νόμον, ἐλιπάρουν καὶ ἐνέκειντο, καὶ ἐκεκράγεσαν ἐκ τῶν Τυλλίου καὶ Ῥωμόλου νόμων τὸν δῆμον εἶναι κύριον τῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν νόμων ἀκυροῦν ἢ κυροῦν ὃν ἐθέλοιεν. τέλος δὲ τῶν δημάρχων τις ἔφη τοὺς ὑπάτους ἀφαιρήσεσθαι τὴν χειροτονίαν, εἰ μὴ σύνθοιντο τῷ δήμῳ. καὶ ἡ βουλή τοῖς δημάρχοις ἐπέιθετο λῦσαι τὸν νόμον τόνδε καὶ μετὰ ἔτος ἐν αὐθις ἀναγράψαι, οἷόν τι καὶ Λακεδαιμόνιοι, λύοντες ἐν χρεῖα τὴν ἀτιμίαν τῶν ἀλόντων περὶ Πύλον, ἔφασαν: 'κοιμάσθων οἱ νόμοι τήμερον.' οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων ἀγορανομίαν μετιῶν ἤρητο ὕπατος, καὶ αὐτὸν ὁ σύναρχος Δροῦσος περὶ Λιβύης πρὸς αὐτὸν ἐκέλευε

διακληροῦσθαι, μέχρι τις τῶν δημάρχων ἐσηγήσατο τῆσδε τῆς στρατηγίας τὴν κρίσιν τοῦ δήμου γενέσθαι: καὶ ὁ δῆμος εἴλετο τὸν Σκιπίωνα. ἐδόθη δ' αὐτῷ στρατὸς ἐκ μὲν καταλόγου, ὅσος ἦν ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων, ἐθελοντὰς δ' ἄγειν ὅσους πείσειε παρὰ τῶν συμμάχων, καὶ ἐς βασιλέας καὶ πόλεις, ὅσας δοκιμάσειε, πέμπειν, τὸν Ῥωμαίων δῆμον ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιγράφοντα. καὶ ἔστιν οὗς ἔλαβεν οὕτω παρὰ τε πόλεων καὶ βασιλέων.

...[Calpurnius] Pisō'nun kötü başarısı, Kartacalıların hazırlık haberi Roma'ya ulaştığı vakit, halk şaşkınlık ve endişe içindeydi. Zira savaş büyümüş, her geçen gün daha da yaklaşmış ve uzlaşılmaz bir hâl almıştı. İlk inancı da kırdıkları için barış beklentisi olamazdı. Bunun üzerine Scipiō'nun kısa bir süre önce askerî bir tribunosken yağmalamalarını, akrabalarının ve arkadaşlarının bu konuda orduya yazdıkları mektupları anımsayıp, hemen Kartaca'ya konsül olarak gönderilmesi gerektiği konusunda yoğun bir istek oluştu.¹³ Seçim yaklaşıyordu ve Scipiō aedilis¹⁴ için adaydı. Fakat yasalar yaşı nedeniyle konsüllük yapmasına izin vermiyordu. Buna rağmen halk onu konsül seçti. Bu yasa dışıydı ve konsüller halka yasayı gösterdikleri vakit, Tullius ve Romulus'ta alınan yasalarda halkın seçimlerinin daimî olduğunu, ilgili kanunlardan hangisini isterlerse bir kenara bırakabileceklerini veyahut onları oylayabileceklerini haykırıp kararlarında ısrarcı oldular. Nihayet halk tribunosundan biri, bu konuda yetkilerini halka bırakmazlarsa konsüllerden seçim yapma yetkisini alacağını beyan etti. Ardından Senato, tribunosların bu yasayı yürürlükten kaldırmasına izin verdi ve bir yıl sonra bunu tekrardan herkesin gözleri önünde açıkladılar. Aynı şekilde Lacedaimonialılar da Pylos Muharebesi'nde¹⁵ düşmanın elinden kurtulmak için "yasaları belli bir güne kadar uyumaya bırak" dediler. Böylece Scipiō aedilis için çabalarırken konsül seçildi. Meslektaş Drusus, Libya'ya kimin gitmesi gerektiği konusunda kura çekilmesini önerdiğinde, tribunoslardan biri, ordudaki askerlere danıştı ve onlar da Scipiō'yu seçtiler. Ayrıca savaşta kaybedilen pek çok askerin yerine tekrar asker alması için ona izin verdiler. O da müttefikler arasında pek çoğunu gönüllü olarak askere aldı ve bu şekilde onlardan yararlandı.

13 Scipio konsül seçildi.

14 Güvenlik organı.

15 İÖ 425 yılında Spartalılar Atinalılar karşısında ağır bir yenilgiye uğramıştır.

A3, P16 App. Pun. 16. 106:

...άνηρ ἐς πάντα ἐπιτυχής, ὧ τήν μὲν ἀρχὴν τὴν πατρώαν θεὸς ἔδωκεν, ἀφαιρεθέντι πρὸς Καρχηδονίων καὶ Σύφακος, ἀναλαβεῖν καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ μέγιστον, ἀπὸ Μαυρουσίων τῶν παρ' ὠκεανῷ μέχρι τῆς Κυρηναίων ἀρχῆς ἐς τὰ μεσόγεια, ἡμερῶσαι δὲ γῆν πολλήν, τὰ πολλὰ τῶν Νομάδων ποηφαγούντων διὰ τὸ ἀγεώργητον, θησαυρούς τε μεγάλους χρημάτων καταλιπεῖν καὶ στρατιὰν πολλήν γεγυμνασμένην, τῶν δ' ἐχθρῶν Σύφακα μὲν αἰχμάλωτον ἐλεῖν αὐτοχειρί, Καρχηδόνι δ' αἴτιον τῆς ἀναστάσεως γενέσθαι, πάμπαν ἀσθενῇ Ῥωμαίοις ὑπολιπόντα. ἔφυ δὲ καὶ τὸ σῶμα μέγας τε καὶ εὖρωστος ἐς γῆρας πολύ, καὶ μάχης ἐπειρᾶτο μέχρι τοῦ θανάτου, ἵππου τε χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινε. καὶ μεγίστῳ δὴ τῷδ' ἔτεκμηρίωσε μάλιστα τὴν εὖρωστίαν αὐτοῦ: πολλῶν γὰρ αὐτῷ παίδων γιγνομένων τε καὶ ἀποθνησκόντων, οὐποτε μὲν ἦσαν αὐτῷ μείους τῶν δέκα, τετραετὲς δὲ παιδίον ἐνενηκοντούτης ὧν ἀπέλιπεν. ὁ μὲν δὴ Μασσανάσσης ὧδε χρόνου τε καὶ σώματος ἔχων ἔτεθνήκει.

...Her bakımdan şanslı bir adam olmuştu. Syphaks ve Kartacalıların ondan kopardıkları atalarının krallığını geri aldı ve Mauritani'den okyanus aracılığıyla Cyrene'ye kadar genişletti. Numidialıların çok sayıda atları olmasına rağmen tarım bilgileri olmadığı için onlara epeyce ekili toprak getirdi. O, hazinesine büyük miktarda para ve iyi disiplinli bir ordu bıraktı. Düşmanlarından Syphaks'ı esir düşürüp Romalılara teslim etti. Böylece Kartaca'yı güçten mahrum bırakıp yıkılmasına yardımcı oldu. O, doğası gereği uzun boylu, aşırı yaşlılığına rağmen çok güçlüydü. Savaşlara katıldı ve öldüğü günde bile yardıma ihtiyaç duymaksızın bir ata binebilirdi. Onun gürbüz sağlığına en güçlü ispat, dünyaya gelen pek çok çocuğunun ondan önce ölmesiydi. Vaktiyle ondan az çocuğu olmadı. Doksan yaşında öldüğünde, geride sadece dört yaşında bir çocuk bıraktı. Bu dünyadan bir Masinissa geçti.

A3, P17 App. Pun. 1. 2:

...χρόνῳ δ', ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι καὶ τῶν περιοίκων ἀμείνους ὄντες ἐς χεῖρας ἐλθεῖν, ναυσὶ τε χρώμενοι καὶ τὴν θάλασσαν οἷα Φοίνικες ἐργαζόμενοι, τὴν πόλιν τὴν ἔξω τῇ Βύρσῃ περιέθηκαν. καὶ δυναστεύοντες ἤδη Λιβύης ἐκράτουν καὶ πολλῆς θαλάσσης, ἐκδήμους τε πολέμους ἐστράτευον ἐς Σικελίαν καὶ Σαρδῶ καὶ νήσους ἄλλας ὅσαι τῆσδε τῆς θαλάσσης εἰσί, καὶ ἐς Ἰβηρίαν.

πολλαχῇ δὲ καὶ ἀποικίας ἐξέπεμπον. ἥ τε ἀρχὴ αὐτοῖς ἐγένετο δυνάμει μὲν ἀξιόμαχος τῇ Ἑλληνικῇ, περιουσίᾳ δὲ μετὰ τὴν Περσικὴν. ἑπτακοσίοις δ' αὐτοὺς ἔτεσιν ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ Ῥωμαῖοι Σικελίαν ἀφείλοντο, καὶ Σαρδῶ μετὰ Σικελίαν, δευτέρῳ δὲ πολέμῳ καὶ Ἰβηρίαν. ἔς τε τὴν ἀλλήλων ἐμβαλόντες μεγάλοις στρατοῖς, οἱ μὲν Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθουν ἐκκαίδεκα ἔτεσιν ἐξῆς, οἱ δὲ Λιβύην Κορνηλίου Σκιπίωνος τοῦ πρεσβυτέρου σφῶν στρατηγούντος, μέχρι τὴν ἡγεμονίαν Καρχηδονίους ἀφείλοντο καὶ ναῦς καὶ ἐλέφαντας, καὶ χρήματα σφίσιν ἐπέταξαν ἐσενεγκεῖν ἐν χρόνῳ. δευτεραί τε σπονδαὶ Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις αἶδε διέμειναν ἐς ἔτη πεντήκοντα, μέχρι λύσαντες αὐτὰς τρίτον πόλεμον καὶ τελευταῖον ἀλλήλοις ἐπολέμησαν, ἐν ᾧ Καρχηδόνα Ῥωμαῖοι κατέσκαψαν Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου σφῶν στρατηγούντος, καὶ ἐπάρατον ἔγνωσαν. αὐθις δ' ᾧκισαν ἰδίους ἀνδράσιν, ἀγχοτάτῳ μάλιστα τῆς προτέρας, ὡς εὐκαιρον ἐπὶ Λιβύῃ χωρίον.

...Bu zamandan itibaren [Kartacalılar] Fenikeliler gibi gemilerini açığa vurup denizde çalışmak için komşularının güçlü merkezini ele geçirdiler ve kentin ötesine Byrsa'yı yerleştirdiler. Bundan böyle hem Libya'nın ve Akdeniz'in¹⁶ büyük bir kısmına egemen olan güçlere hem de yurdundan uzak Sicilia'ya,¹⁷ Sardinia'ya ve Akdeniz'in çok sayıdaki diğer adalarına ve Ibēria'ya üstün geliyorlardı. Ve çoğu kez de koloni gönderiyorlardı. Egemenlikte Hellēnlerle savaşılabilecek kadar kuvvetli, Perslerinse refah bakımından arkasında kaldı. Fakat birlikte yaşadıktan yedi yüz yıl geçtikten sonra Romalılar, onlardan Sicilia ve Sardinia'yı, ikinci bir savaşta da Ibēria'yı uzaklaştırdı. Her biri bir diğerinin topraklarını muazzam ordularla

16 Θάλασσα Romalıların "bizim deniz" dedikleri Akdeniz kastedilmektedir. Bk. Hdt. 1.1. 185. 439.

17 (Yun. Sikelia, Lat. Sicilia), Akdeniz'in en büyük adası, Messina Boğazı'yla Italia'dan ayrılır. Homeros'un Odyseia'da sözünü ettiği (Yunanca thrinaks, üç dişli yaba sözcüğünden türeme) Thrinakia belki Sicilya'yla aynı isimli adadır. Trinacria, Latince'de Sicilia'nın şiirsel bir adıydı. Akdeniz'in tam ortasındaki konumu Sicilia'yı doğudan ve batıdan, Italia'dan ve Afrika'dan gelen yerleşmecilerin bir buluşma noktası yaptı, Akdeniz dünyası tarihinde ona büyük önem kazandırdı. Syrakusalı Agathokles İÖ 317'de kentte tiranlığı ele geçirdi ve İÖ 289'da ölmeye önce adanın büyük bir bölümüne egemenliğini yaydı. Hükümdarlığının daha uzun süreli bir sonucu eski paralı askerlerinin, Marmertinlerin, Messana'yı yurtlanması böylelikle Roma'yla Kartaca arasında ilk sürtüşmeye yol açmasıydı. Bundan sonra Sicilia tarihiyle Roma tarihi birbirine karışır.

istila etti. Annibal'in önderlik ettiği Kartacalılar düzenli olarak on altı yıl boyunca Italia'yı tarumar ederlerken, onlar da yaşlı Cornēlius Scipiō'nun komutasında Kartacalıların önderini ortadan kaldırmaya kadar¹⁸ Libya'nın gemilerini, fillerini, tedariklerini elde etmek için sömürdüler. Romalılar ve Kartacalılar arasındaki bu ikinci ateşkes¹⁹ elli yıl sürdü. Bu ihlal edilince onlar arasında üçüncü ve son savaş patlak verdi. Genç Scipiō komutası altındaki Romalılar, Kartaca'yı yerle bir ettiler ve daha sonra da yeniden inşa etmeye karar verdiler. Libya'nın uygun bir bölgesine, daha öncekinin çok yakınına yeni bir koloni kurdular.²⁰

A3, P18App. Pun. 1.3:

...ἤρξαντο δ' αὐτῶν ἀμφὶ τὸν Σικελικὸν πόλεμον οἱ Ῥωμαῖοι, ναυσὶ πεντήκοντα καὶ τριακοσίαις ἐπιπλεύσαντες ἐς Λιβύην, καὶ πόλεις τινὰς ἐλόντες, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τῇ δυνάμει καταλιπόντες Ἀτίλιον Ῥῆγλον, ὃς ἄλλας τε πόλεις διακοσίας προσέλαβεν, αἱ Καρχηδονίων ἔχθει πρὸς αὐτὸν μετετίθεντο, καὶ τὴν χώραν ἐπιὼν ἐπόρθει. Καρχηδόνιοι δὲ Λακεδαιμονίους στρατηγὸν ἦτουν, οἰόμενοι δι' ἀναρχίαν κακοπραγεῖν. οἱ μὲν δὲ Ξάνθιππον αὐτοῖς ἔπεμπον, ὃ δὲ Ἀτίλιος ἀμφὶ λίμνην στρατοπεδεύων ὥρα καύματος περιώδευε τὴν λίμνην ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὅπλων τε βάρει καὶ πνίγει καὶ δίψει καὶ ὁδοιπορία κακοπαθῶν, καὶ βαλλόμενος ἀπὸ κρημνῶν ἄνωθεν. ὥς δ' ἐπλησίασε περὶ ἐσπέραν καὶ ποταμὸς αὐτοὺς διεΐργεν, ὃ μὲν εὐθὺς ἐπέρα τὸν ποταμὸν ὥς καὶ τῷδε τὸν Ξάνθιππον ἐκπλήξων, ὃ δὲ συντεταγμένην τὴν στρατιάν ἐπαφίησι διὰ τῶν πυλῶν, ἐλπίσας κεκμηκότος καὶ κακοπαθοῦντος περιέσεσθαι, καὶ τὴν νύκτα πρὸς τῶν νικῶντων ἔσεσθαι. τῇσδε μὲν οὖν τῆς ἐλπίδος ὃ Ξάνθιππος οὐκ ἀπέτυχεν: ἀπὸ γὰρ τρισμυρίων ἀνδρῶν οὓς ὃ Ἀτίλιος ἤγεν, ὀλίγοι μόλις αὐτῶν ἐς Ἀσπίδα πόλιν διέδρασαν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες οἱ μὲν ἀπώλοντο οἱ δ' ἐζωγρήθησαν. καὶ μετ' αὐτῶν ὃ στρατηγὸς Ἀτίλιος, ὕπατος γεγονώς, αἰχμάλωτος ἦν.

18 Μέχρι ... ἀφαιρέω: "ortadan kaldırmaya kadar", τί τινα.

19 Σπονδή: Kelimenin ilk anlamı, içilen içkinin bir bölümünün tanrıların şerefine yere dökülmesi, bu nedenle dökülen içki. Latince karşılığı *Libatio*, olan bu kelime konunun sonuçlanması için "içki sunma" anlamına gelmektedir. Bk. Hdt. 1.132; ἦν δὲ κάμπελου σπονδή; diğer bir anlamı ise; "biriyle ateşkes" yapmaktır. Bk. Th.4.16; σπονδέων ἐουσέων Hdt.7.149; τῶν σ. προκεχωρηκυῶν Th.1.87; αἱ σ. μενόντων X.An.2.3.24; σπονδὰς τέμωμεν.

20 ὥς εὐκαιρον ἐπὶ Λιβύῃ χωρίον: "Libya ülkesi üzerinde uygun olduğu için"

...Olaylar Sicilia Savaşı'yla başladı.²¹ Romalılar, Libya'ya üç yüz elli gemi gönderdi ve birçok yer²² ele geçirildi. Kartacalılara duydukları nefretten dolayı iki yüzden fazla kent teslim olunca, ordu Atilius Rēgulus'un²³ komutası altında bırakıldı.²⁴ O da sürekli saldırarak kırıp geçirdi. Kartacalılar da kehanette bulunarak bunun bir liderin eksikliğinden kaynaklandığını düşündüler ve Lakedaimonionalılardan kendilerine bir komutan göndermelerini istediler. Onlar da (Lakedaimonionalılar) onlara Ksanthippos'u²⁵ gönderdiler. Yakıcı bir yaz mevsiminde, gölün²⁶ yanında ordugâh kuran Atilius düşmanın dayandığı gölün etrafında dönüp dolaşıyordu.²⁷ Hem susuzluktan boğazı kuruyor hem yorgunluktan ızdırap çekiyor hem de canı sıkılıyordu. Aynı zamanda yukarıdan atılanlara maruz kalıyordu. Akşam olduğunda nehrin yanına geldi ve o gece zaferlerin yanında olacağını ümit ederek düzene koyduğu orduyu kanatlarından tahliye edip Ksanthippos'u defetmek için²⁸ nehri geçti. Aslında bu Ksanthippos'u hayal kırıklığına uğratmadı: Zira Atilius'un önderliğindeki otuz bin adamından sadece birkaçı Aspis kentine kaçabildi. Geri kalanlar ya öldürüldü ya da esir alındılar. Konsül²⁹ komutan Atilius da esirler arasındaydı.

21 Appianos, eserin genelinde "bir eylemi dile getirmekte kullanılan" *aoristum historicum*ı kullanmıştır. Burada ise sözü geçen *aorist* kullanımı "bir eylemin başlamasını dile getiren" *aoristum inchoativum*dur.

22 πόλεις τινάς: birçok şeyleri, kastedilen ele geçirilen yerler.

23 Marcus Atilius Regulus, Roma'da İÖ 265 ve 256 konsülü. İÖ 256'da Birinci Pön Savaşı'nda Roma'nın *Africa* Seferi'ni yöneten komutanlardan biriydi. Diğer komutan geri çağrılınca emrinde yalnız on beş bin adamla tek başına kaldı. Kartacalıları yendi ama barış görüşmelerinde çok ağır koşullar öne sürdü. Çaresiz kalan Kartacalılar ordularının başına Spartalı Ksanthippos'u getirdiler ve bu kez Regulus'u yenilgiye uğratıp tutsak aldılar (İÖ 255). Daha sonra Kartacalıların barışı görüşmek üzere onu Roma'ya gönderdikleri, görüşmeler sonuçsuz kalırsa Kartaca'ya geri dönmeye yemin ettikleri söylendi. Regulus, Romalılara savaşı sürdürmelerini öğütledi, Kartaca'ya geri döndü, tutsaklığı sırasında öldü (Horatius'un *Ode*ler'de (III/5) anlattığı gibi) işkenceden ölüşünün öyküsü onu bir ulusal kahraman yaptı.

24 İÖ 256.

25 Birinci Pön Savaşı sırasında Afrika'da Kartaca savunmasını yeniden örgütleyen ve birliklere komuta eden Spartalı, İÖ 255'te Regulus komutası altındaki Romalıları ezici bir yenilgiye uğratmıştır.

26 λίμνη: Latince karşılığı olarak *palus* verilmektedir. Kelime anlamı; bataklık, havuz, göl.

27 İÖ 255.

28 ...ὥς καὶ τῷδε τὸν Ἐάνθιππον ἐκπλήξων: *Futur participium* ὥς'lu ya da ὡς'suz final (amaç) yan cümlelerin yerini tutar.

29 στρατ. ὑπατος, ya da στρατηγός: Yunanca'da Romalı konsülün karşılığıdır.

A3, P19 App. Pun. 1.4:

τόνδε μὲν δὴ μετ' οὐ πολὺ κάμνοντες οἱ Καρχηδόνιοι σὺν οἰκείοις πρέσβεσιν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην, ἐργασόμενον σφίσι διαλλαγὰς ἢ ἐπανήξοντα: καὶ ὁ Ἀτίλιος Ῥήγγλος ἐν ἀπορρήτῳ τοῖς τέλεσι Ῥωμαίων ἐπισκῆψας ἐγκρατῶς ἔχεσθαι τοῦ πολέμου, ἐπανῆλθεν ἐς λύμην ἔτοιμον, καὶ αὐτὸν οἱ Καρχηδόνιοι καθεῖρξαντες ἐν γαλεάγρα κέντρα πάντοθεν ἐχούσῃ διέφθειραν. Ξανθίππῳ δὲ τὸ εὐτύχημα συμφορῶν ἤρξε: Καρχηδόνιοι γὰρ αὐτόν, ἵνα μὴ δοκοίῃ Λακεδαιμονίων ἔργον εἶναι τοσοῦτον, ὑποκρινάμενοι τιμᾶν δωρεαῖς πολλαῖς καὶ προπέμπειν ἐπὶ τριήρων ἐς Λακεδαίμονα, τοῖς τριηράρχοις ἐνετείλαντο μετὰ τῶν συμπλεόντων Λακῶνων καταποντίσαι. ὁ μὲν δὴ δίκην ἔδωκε τήνδε εὐπραξίας, καὶ τάδε ἦν τοῦ πρώτου πολέμου Ῥωμαίοις περὶ Λιβύην εὐπραγήματά τε καὶ ἀτυχήματα, μέχρι Καρχηδόνιοι Σικελίας Ῥωμαίοις ἀπέστησαν.

...Çok geçmeden yorgun düşen Kartacalılar, bir uzlaşmaya varmak için [Atilius Rēgulus]’la birlikte elçilerini Roma’ya gönderdiler.³⁰ Atilius Rēgulus da gizlice Romalılara düşmandan sakınmalarını öğütledi ve [hakkında] kararlaştırılmış zalimliğe geri döndü: Kartacalılar, onu her tarafı keskin çivilerle dolu bir kafesin içine hapsederek ölüme yolladılar. Bu başarı, Ksanthippos için pişmanlığın başlangıcıydı. Çünkü Kartacalılar, sadakatsiz görünmemek için Ksanthippos’u muhteşem hediyelerle onurlandırmış gibi yaptılar ve onu Lakedaimonia’ya götürsün diye trieresler³¹ yolladılar. Ancak trierarkhoslar,³² onu ve Lakedaimonialı yoldaşlarını denize atmaları için emir aldılar. Bu şekilde başarılarının cezasını ödedi.³³

30 İÖ 250.

31 Trieres yani; üç sıra kürekli savaş gemisi.

32 Trieres kumandanları. Trireme’de beş subay bulunmaktaydı. En yüksek rütbeli olan trierarkhos idi. Bu siyasi bir mevki idi ve şehir tarafından bir *trireme*’yi bir yıl için donatacak ve bakımını sağlayacak zengin tabakadan kişilere veriliyordu. Bu kişiler çoğunlukla denizcilik tecrübesinden yoksundu, hatta bazen hiç gemi yolculuğu yapmamıştı. Bu yüzden kumandayı kendinden sonraki en yetkili subaya *kybernetese* bırakıyordu. Kelime “dümenci” anlamına gelir ve erken dönemlerde kybernetesin dümen kullandığına şüphe yoktur. Trierarkhos, gemide olmadığı zaman gemi onun emrindeydi. Diğer zamanlardaysa yardımcı komutan olarak hizmet ediyordu. Bk. Casson, 2002: 71.

33 Polybios, aksine, Ksanthippos’un yurduna güvenli bir şekilde döndüğünden bahseder. Polyb. I. 36.

Kartacalılar, Sicilia'yı Romalılara teslim edinceye kadar Libya'daki savaşın başarılı ve başarısız sonuçları böyleydi.³⁴

A3, P20App. Pun. 1.5:

...μετὰ δὲ τοῦτο Ῥωμαίοις μὲν καὶ Καρχηδονίοις εἰρηναῖα ἦν ἐς ἀλλήλους, Λίβυες, δ' ὅσοι Καρχηδονίων ὄντες ὑπήκοοι συνεμεμαχέεσαν αὐτοῖς ἐπὶ Σικελίαν, καὶ Κελτῶν ὅσοι ἐμεμισθοφορήεσαν, ἐγκλήματά τινα μισθῶν καὶ ὑποσχέσεων ἐς τοὺς Καρχηδονίους ἔχοντες ἐπολέμουν αὐτοῖς μάλα καρτερῶς. οἱ δὲ Ῥωμαῖους ἐς συμμαχίαν ὡς φίλους ἐκάλουν, καὶ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ξενολογεῖν ἐς μόνον τόνδε τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐφῆκαν: ἀπείρητο γὰρ ἐν ταῖς σπονδαῖς καὶ τότε. ἔπεμψαν δὲ καὶ διαλλακτῆρας, οἷς οἱ Λίβυες οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ τὰς πόλεις ἐδήλωσαν ὑπηκόους εἶναι Ῥωμαίων, εἰ θέλοιεν: οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο. Καρχηδόνιοι δὲ ναυτικῶ πολλῶ ταῖς πόλεσιν ἐφεδρεύοντες τὴν ἀγορὰν αὐτῶν ἀφηροῦντο τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης, ἀσπόρου δὲ καὶ τῆς γῆς ὡς ἐν πολέμῳ γενομένης, Λιβύων μὲν διὰ τὸν λιμὸν ἐκράτουν, ἐμπόρους δ, ὅσοι παρέπλεον, ἐλήστευον ἐξ ἀπορίας: τοὺς δὲ Ῥωμαίων καὶ κτείνοντες ἔβαλλον ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα λανθάνοιεν. καὶ διέλαθον ἐπὶ πολὺ. γνωσθέντος δὲ τοῦ γιγνομένου, ποινὴν αἰτούμενοι διωθοῦντο, μέχρι Ῥωμαίων ἐπιστρατεύειν αὐτοῖς ψηφισαμένων Σαρδῶ ποινὴν ἔδωκαν. καὶ τότε ταῖς προτέραις συνθήκαις ἐνεγράφη.

...Bundan sonra Romalılar ve Kartacalılar birbirleriyle barış içindeydiler. Sicilia Savaşı'nda müttefik olarak birlikte savaşan çok sayıda Libyalılar ve paralı askerlik³⁵ yapan Keltler,³⁶ ücretleri ke-

34 İÖ 241.

35 Paralı asker savaşı.

36 Akdeniz'in kuzey kesiminde, batıda Britanya Adaları ve İber Yarımadası'ndan Orta Anadolu'da Galatia'ya kadar uzanan topraklarda yaşayan bir halka antikçağdan beri verilen ad. Bir bütün oluşturdıkları, yer adlarının açığa vurduğu ortak bir dil konuşmalarından ve sanatlarındaki ortak üsluptan anlaşılır. Genelde Keltlerin Tunç Çağı sırasında yukarı Tuna bölgesinden çevreye yayıldıkları düşünülür. Ren Irmağı'nı geçerek batıya göç eden Kelt boyları Gallia'ya yerleşince Gallia'lı adını aldılar. O nedenle, İÖ 370 dolaylarında Italia'ya girerek Roma'yı yağmalayan, İÖ 279'da Balkanlara inip Delphoi'yu talan eden, İÖ 279'da Hellespontos'tan (Çanakkale Boğazı) karşıya, Anadolu'ya geçen istilacılara Keltler ya da Gallialılar denir. Bu Anadolu'ya geçenler Galatia Bölgesi'ne adlarını verdiler. MS 5.yüzyılda Keltçe buralarda hâlâ konuşulmaktaydı. İÖ 3.yüzyıldan itibaren Ren Irmağı'nı aşan istilacı Germanler ve İÖ 120'den hemen sonra başlayan Kimber ve Töton göçleri Avrupa'daki Keltleri ezdi geçti. Bunun üzerine Keltler Bohemya'dan, güney Almanya'dan çekildiler. Gallia sa-

sildiği ve kendilerine verilen sözler tutulmadığı için Kartacalıları suçlayarak çetin bir mücadeleye giriştiler.³⁷ Bir dost gibi müttefikliğe davet eden Romalılar da yalnızca bu savaş için Italia'dan yabancı asker almalarına izin verdiler. Zira ateşte de böyle anlaşılmıştı. [Romalılar] arabulucular yolladılar; söz dinlemeyen Libyalılar onlara kulak vermediler ve onlara Romalıları dinleyen kentleri gösterdiler.³⁸ Kartacalıları da büyük bir donanmayla kentlere baskı yaparak [Libyalıların] denizden gelen mallarını kestiler. Savaşın ötürü topraklar ekili olmadığı için Libyalılar, kıtlığın üstesinden gelme konusunda güçlük çekiyorlardı. Çok sayıda tüccar başka yerlere gidip çaresizlikten korsanlık yapıyordu. Romalılar da bunları öldürüp gizli kalması için açık denize atıyorlardı³⁹ ve bu uzun süre gizli kaldı. Gerçekler anlaşıldığında,⁴⁰ cezalandırılmaları istendi. Fakat bu talepleri kabul etmediler. Romalılar, onlara karşı sefere çıkmak için oy verinceye kadar Sardinia'yı bedel olarak verdiler. Ve bunu önceki barış antlaşmasına kaydettiler.

A3, P21 App. Pun. 2.6:

...ὅν πολὺ δὲ ὕστερον οἱ Καρχηδόνιοι στρατεύουσιν ἐς Ἰβηρίαν, καὶ αὐτὴν κατὰ μέρος ὑπήγοντο, μέχρι Ζακανθαίων ἐπὶ Ῥωμαίους καταφυγόντων Καρχηδονίοις ὄρος ἐν Ἰβηρία γίγνεται, μὴ διαβαίνειν τὸν Ἰβηρα ποταμόν. καὶ τὰςδε αὐτὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι, περάσαντες Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου.

...Daha sonra çok geçmeden Kartacalıları Ibēria'ya sefere çıktılar ve kısım kısım egemen oldular. Saguntinler, Roma'ya başvuruncaya kadar Kartacalıların ilerleyişinde Ibera Nehri sınır olarak belirlenmişti.⁴¹ Ancak Annibal'in önderliğindeki Kartacalıları [nehir] içinden geçip ilerleyince bu antlaşma bozuldu.

vaşları sonunda Roma'nın egemenliği altına girdiler. Bazı Kelt boyları örneğin *Belgae* (Belçikalılar) benliklerini yitirerek galiplerinin içinde eridiler.

37 İÖ 240.

38 ..ἐπεμψαν δὲ καὶ διαλλακτῆρας, οἷς οἱ Λίβυες οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ τὰς πόλεις ἐδήλωσαν ὑπηκόους εἶναι Ῥωμαίων, εἰ θέλοιεν: οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο. εἰ + optativ (Potential Şart Cümlesi) kullanımı; cümlelerin şart bölümünde gerçekleşmesi olanaklı görülen ama gerçekleşmesi olası olmayan bir olay dile getirilir.

39 ..ἐμπόρους δὲ, ὅσοι παρέπλεον, ἐλήστευον ἐξ ἀπορίας: τοὺς δὲ Ῥωμαίων καὶ κτείνοντες ἔβαλλον ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα λανθάνοιεν. ἵνα + optativ (Final yan cümle).

40 İÖ 238.

41 İÖ y. 229.

A3, P22 App. Pun. 20.134:

...πόλεμον δ' οὐδένα ἄλλον οὕτως ἐπὶ θύραις ἐπίφοβον αὐτοῖς ἦδσαν, διὰ τε ἀνδρείαν καὶ φρόνημα καὶ τόλμαν ἐχθρῶν καὶ ἀπιστίαν ἐν σφίσιν ἐπικίνδυνον γενόμενον.

...kötü niyetinin yanı sıra azmi, becerisi ve cesaretiyle tehlikeye sokan başka hiçbir savaş, onları [Romalıları] kendi kapılarından korkutmamıştı.

A3, P23 App. Pun. 2. 6:

οὐ πολὺ δὲ ὕστερον οἱ Καρχηδόνιοι στρατεύουσιν ἐς Ἰβηρίαν, καὶ αὐτὴν κατὰ μέρος ὑπήγοντο, μέχρι Ζακανθαίων ἐπὶ Ῥωμαίους καταφυγόντων Καρχηδονίοις ὅρος ἐν Ἰβηρία γίγνεται, μὴ διαβαίνειν τὸν Ἰβηρα ποταμόν. καὶ τάσδε αὐ τὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι, περάσαντες Ἀννίβου σφῶν ἡγούμενου. διαβάντες δέ, ὁ μὲν Ἀννίβας διαστρατηγεῖν ἑτέροις τὰ ἐν Ἰβηρία καταλιπὼν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσέβαλε: στρατηγοὶ δὲ Ῥωμαίων ἐν Ἰβηρία, Πόπλιός τε Κορνήλιος Σκιπίων καὶ Γναῖος Κορνήλιος Σκιπίων, ἀλλήλοις ἀδελφῶ, λαμπρὰ ἔργα ἀποδεικνυμένῳ θνήσκετον ἄμφω πρὸς τῶν πολεμίων.

...Daha sonra çok geçmeden Kartacalılar, kısım kısım önderlik ettikleri Ibēria'ya sefere çıktılar. Saguntinler,⁴² Roma'ya sığınmaya kadar Kartacalılar Ibera Nehri'ni geçmemeleri gerektirdi.⁴³ Annibal'in liderliği altındaki Kartacalılar da [nehirin] içinden geçip ilerleyince bu antlaşma bozuldu. Annibal daha sonra Ibēria'da başka bir komutanı arkasında bırakarak Italia'yı istila etti. Ibēria'daki kardeş Romalı komutanlar, Publius Cornēlius Scipiō⁴⁴ ve

42 Saguntum, Iberia'da, Valencia'nın yaklaşık 30 km kuzeyine düşen bir kent. Roma'yla ittifak yapan kentin Annibal tarafından kuşatılması ve ele geçirilmesi üzerine hemen ikinci Pön Savaşı (İÖ 218-201) patlak verdi. Roma İÖ 212'de Saguntum'u geri aldı.

43 İÖ 229.

44 (İÖ 236-183) Iberia'yı fetheden ve İkinci Pön Savaşı'nda Kartacalıları yenen Romalı komutan. İÖ 218'de, İkinci Pön Savaşı'nın ilk yılında konsüllük yapan P. Cornelius Scipio'nun oğludur. Aynı yıl Ticinus Savaşı'nda babasının hayatını kurtardığı, İÖ 216 Cannae bozgununda *tribunus militum* (kıdemli *lejyon* subayı) olarak sağ kalanları toparladığı söylenir. İÖ 210'da daha yirmi beş yaşındayken olağanüstü askerlik yeteneği dolayısıyla Halk Meclisi'nce Iberia'daki Roma birliklerine komutan atandı. İlk kez resmî sıfatı bulunmayan sıradan bir yurttaş, bir *privatus* bir *prokonsüle* tanınan *imperium* (mutlak yürütme yetkisi) ile donatılıyordu. Scipio, İÖ 206'da Kartacalıları Iberia'dan dışarı attı ve Iberia topraklarını Roma egemenliği altına soktu. İÖ 205'te konsül seçildi, kendisine karşı çıkan senatorların, özellikle Annibal'i Italia'da yenmek gerektiğini düşü-

Gnaeus Cornēlius Scipiō muhteşem işler yaptıktan sonra düşman tarafından öldürüldüler.

A3, P24 App. Pun. 2.10:

...Νομάδων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ δυνάσται μὲν ἦσαν κατὰ μέρη πολλοί, Σύφαξ δ' ὑπὲρ ἅπαντας, καὶ τιμὴν εἶχε πρὸς τῶν ἄλλων ἐπιφανῇ. Μασσυλίων δ' αὐτῷ, γένους ἀλκίμου, παῖς ἦν τοῦ βασιλέως Μασσανάσσης, ὃς ἐτέθραπτο μὲν ἐν Καρχηδόνι καὶ ἐπεπαίδευτο, ὄντι δ' αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα καλῶ καὶ τὸν τρόπον ἀρίστῳ Ἀσδρούβας ὁ Γέσκωνος, οὐδενὸς Καρχηδονίων δεύτερος, ἡγγύησε τὴν θυγατέρα, καίπερ ὄντι Νομάδι, Καρχηδόνιος ὢν. ὥς δ' ἡλλύησεν, ἐπήγετο ἐς Ἰβηρίαν στρατηγῶν τὸ μειράκιον. Σύφαξ δὲ κνιζόμενος ὑπ' ἔρωτος ἐπὶ τῇ παιδί τὰ Καρχηδονίων ἐλεηλάτει, καὶ Σκιπίωνι διαπλεύσαντι πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἰβηρίας συνέθετο συμμαχῆσιν ἐπὶ Καρχηδονίους ἰόντι. αἰσθόμενοι δ' οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μέγα ποιούμενοι ἐς τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον Σύφακα προσλαβεῖν, ἐξέδοσαν αὐτῷ τὴν παρθένον ἀγνοούντων καὶ ὄντων ἐν Ἰβηρίᾳ Ἀσδρούβου τε καὶ Μασσανάσσου. ἐφ' οἷς ὁ Μασσανάσσης ὑπεραλγῶν συνετίθετο καὶ ὁδε ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Σκιπίωνι, λανθάνων, ὥς ᾤετο, Ἀσδρούβαν.

...Libya'da farklı hâkimiyetlere sahip Numidialı pek çok kabile lideri vardı;⁴⁵ Syphaks, diğerleri tarafından gözle görülebilen bir şerefle herkesin üstünde tutuluyordu. Şüphesiz ki güçlü bir soydan gelen Massylia'nın oğlu Masinissa da vardı. O, eşsiz bir karaktere sahip yetenekli bir adamdı. Kartaca'da eğitim görmüştü ve terbiye edilmişti. Kartaca'da hiç kimseyi ikinci bir rütbeye almayan Gisgō'nun oğlu Asdrubal, Numidialı olmasına rağmen onu kendi kızıyla⁴⁶ nişanladı. Kartacalı Asdrubal, [onları] nişanladıktan sonra genç komutanı Ibēria'ya beraberinde götürdü. Kıza duyduğu aşktan mecnuna dönen Syphaks ise Kartacalıların topraklarını yakıp yıktı ve denizi geçerek Kartaca'nın üstüne ortak saldırı yapmak için Scipiō'yla bir araya geldi. Kartacalılar, Romalılarla yapılan savaşta

nen Fabius'un muhalefeti alt etmeyi başardı, çoğunu gönüllülerin oluşturduğu ordusuyla Afrika'ya geçti. Sonunda İÖ 202'de Zama Savaşı'nda Annibal'i yendi ve "Africanus" *cognomenini* aldı.

45 Syphaks ve Masinissa.

46 Sophōniba, Gisgō'nun oğlu Asdrubal'ın kızı. Hikâyesi için bk. Liv. XXX. 12. 11-15. 11; Cass. Dio IX. 11. Ayrıca, Masinissa ile tanışan Polybios, eserinde Sophōniba'nın adını zikretmez fakat hikâyenin temelini onun oluşturduğu düşünülmemektedir.

Syphaks'ın büyük bir hizmet edip yardıma koştuğunu sezdiklerinde, Asdrubal ve Masinissa Ibēria'da oldukları için onların haberi olmadan genç kızı ona [Syphaks'a] verdiler. Bunun üzerine kahrolan Masinissa⁴⁷ Asdrubal'den gizli bir şekilde Ibēria'daki Scipio'yla bir araya geliyordu.

A3, P25App. Pun. 2.7:

...τῶν δὲ πολιτευομένων οἱ μὲν ἀντέλεγον οὐ χρῆναι, κεκενωμένης ἄρτι τῆς Ἰταλίας τοσοῖσδε πολέμοις καὶ πορθουμένης ἔτι πρὸς Ἀννίβου, καὶ Μάγωνος ἐν πλευραῖς ἐπ' αὐτὴν Λίγυάς τε καὶ Κελτοὺς ξενολογούντος, ἐς Λιβύην στρατεύειν, οὐδὲ τὴν ἀλλοτρίαν χειροῦσθαι πρὶν τὴν οἰκείαν ἀπαλλάξαι τῶν παρόντων: οἱ δὲ ὦντο Καρχηδονίους νῦν μὲν ἀδεεῖς ὄντας ἐφεδρεύειν τῇ Ἰταλίᾳ, οὐδὲν ἐνοχλουμένους οἴκοι, πολέμου δὲ οἰκείου σφίσι γενομένου καὶ Ἀννίβαν μεταπέμψεσθαι.

...Yurttaşlardan [bazıları], [bir yandan] Magō, hem Ligurialı hem de Gallialı paralı asker sağladığı ve [diğer yandan] Annibal yağmalamaya devam ettiği için, Italia düşmanlardan tamamen boşaltılincaya ve ülkeleri mevcut tehlikelerden kurtuluncaya dek başka topraklara saldırmanın gerekli olmadığını belirttiler ve Libya'ya sefer düzenlenmesine karşı çıktılar. [Diğerleri] Kartacalıların yurtlarında rahatsız edilmedikleri için korkusuzca Italia'ya baskı yaptıklarını, savaşın yurtlarına taşınması durumunda Annibal'in geri çağrılacağını düşünüyordı.

A3, P26App. Pun. 3.13:

...Ὅσκιπίων, ἐπεὶ οἱ πάντα εὐτρεπῇ ἐγεγένητο ἐν Σικελίᾳ, ἔθυε Διὶ καὶ Ποσειδῶνι, καὶ ἐς Λιβύην ἀνήγετο ἐπὶ νεῶν μακρῶν μὲν δύο καὶ πεντήκοντα φορτίδων δὲ τετρακοσίων: κέλῃτες τε καὶ λέμβοι πολλοὶ συνείποντο αὐτῷ. καὶ στρατιὰν ἤγε πεζοὺς μὲν ἑξακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις, ἵππεάς δὲ χιλίους καὶ ἑξακοσίους. ἐπήγετο δὲ καὶ βέλη καὶ ὅπλα καὶ μηχανήματα ποικίλα καὶ ἄλογάν πολλήν. καὶ Σκιπίων μὲν ὥδε διέπλει, Καρχηδόνιοι δὲ καὶ Σύφαξ πυνθανόμενοι ἔγνωσαν ἐν τῷ παρόντι ὑποκρίνασθαι τε Μασσανάσσην καὶ ἐς φιλίαν ὑπαγαγέσθαι, μέχρι οὗτο Σκιπίωνος ἐπικρατήσαιεν. ὁ δ' οὐκ ἡγνῶει μὲν ἑξαπατῶμενος, ἀντενεδρεύων δέ, καὶ μηνύων πάντα τῷ Σκιπίωνι, ἦκε πρὸς

47 Masinissa ve Sophosiba ile ilgili daha fazla bilgi için bk.: Di Francia, 1926: 195-199; Ripoll, 2003: 95-111.

τὸν Ἀσδρούβαν ὡς συνηλλαγμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἱππέων. καὶ ἔστρατοπέδευον οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων Ἀσδρούβας τε καὶ Σύφαξ καὶ Μασσανάσσης περὶ Ἰτύκην πόλιν.

...Scipiō, Sicilia'da⁴⁸ tüm hazırlıklarını tamamladıktan sonra Poseidōn ve Iuppiter'e kurban kesti. Elli iki küçük gemi ve dört yüz yük gemisiyle Libya'ya [yelken açmaya] hazırlanıyordu. Binek atlar ve pek çok sandallar da onu destekliyordu. Ordusu, altı bin piyade ve yüz on altı süvari birliğiyle ilerliyordu. Ayrıca mızrakları, silahları, farklı düzenekleri beraberinde götürüyordu: Scipiō bu şekilde yelken açıyordu.

Kartacalılar ve Syphaks da [bunu] öğrendiklerinde, Scipiō'yu alt edinceye dek Masinissa'yla anlaşmaya varmış gibi görünmeye karar verdiler. Lakin [Masinissa] bunu bilmiyor değildi;⁴⁹ [Masinissa], Scipiō'ya her şeyi haber vererek onları kandırmak için uzlaşıyormuş gibi yapıp süvarileriyle birlikte Asdrubal'e doğru ilerliyordu. Asdrubal, Syphaks ve Masinissa, Ityca kentinin yakınlarına birbirlerinden uzak olmayacak⁵⁰ şekilde ordugâh kurdular.

A3, P27 App. Pun. 3.16:

...καὶ ὁ Σκιπίων εὐθὺς ἐπὶ τοῖσδε προσέβαλεν Ἰτύκῃ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, δύο μὲν πεντήρεσιν ἐξευγμέναις πύργον ἐπιθείς, ὅθεν τριπλήχῃ βέλη καὶ λίθους μεγάλους ἐς τοὺς πολεμίους ἤφει, καὶ πολλὰ μὲν ἐλύπει πολλὰ δ' ἀντέπασχε θραυομένων τῶν νεῶν, χώματα δ' ἐπαίρων μέγιστα, καὶ κριοῖς τὸ τεῖχος, ὅτε προσπελάσειε, τύπτων, δρεπάνοις τε περισπῶν ὅσαι βύρσαι περὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα σκεπαστήρια ἦν. οἱ δὲ τὰ μὲν χώματα ὑπετάφρεον, καὶ τὰ δρέπανα βρόχοις παρήγον, καὶ τοὺς κριοὺς τῆς ὁρμῆς ἐξέλυον, ἐπιβάλλοντες ἐπικαρσίας δοκοῦς: ἐς δὲ τὰς μηχανὰς ἐξεπῆδων μετὰ πυρός, ὅτε πνεῦμα φυλάξειαν ἐς αὐτὰς ἐπίφορον. ὅθεν ὁ Σκιπίων ἀπογνοὺς οὕτως αἰρήσειν τὴν πόλιν, ἐς πολιορκίαν αὐτῆς καθίστατο.

...Bundan sonra Scipiō, çok geçmeden karadan ve denizden Ityca'ya saldırdı. Birbirlerine birleşen iki kadirgadan bir kule inşa etti. Buradan düşmana üç gez uzunluğunda mızraklar ve büyük taşlar fırlattı. [Düşmanı] çoğu kez kırıp geçiren gemilerinden bazıları yarıldığı için kızıyordu. [O] karaya doğru uzanan kısımda, son derece

48 İÖ 204.

49 ὁ δ' οὐκ ἠγνόει: "bilmiyor değidi."

50 οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων: "birbirlerinden uzak olmayan"

büyük tümsekler yükseltti. Duvara koçbaşıyla vurup ilmekleri tırpanlarla kopardı. Fakat onlar [düşmanlar], tümseğin altını oyuyor, kancalara ilmek atarak başka yöne çeviriyor ve üzerine düzenek koyarak koçbaşının kuvvetini kesiyordu. Rüzgâr uygun estiği esnada düzenekten ateş atıyorlardı. Bunun üzerine ele geçireceği kentten umudunu kesen Scipiō kenti çepeçevre kuşattı.

A3, P28App. Pun. 5.26:

...ἀπέθανον δ' ἐν τῇ μάχῃ Σύφακος μὲν ἐς μυρίους ἄνδρας, Ῥωμαίων δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα, Μασσανάσσου δὲ τριακόσιοι. καὶ αἰχμάλωτοι Σύφακος ἐγένοντο τετρακισχίλιοι. τούτων ἦσαν Μασσύλιοι δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τῶν ἐς Σύφακα ἀπὸ Μασσανάσσου μεταστάντων: καὶ αὐτοὺς ὁ Μασσανάσσης ἐπὶ τῷδε ἤτησε παρὰ Λαιλίου, καὶ λαβὼν κατέσφαξεν.

...Bu savaşta Syphaks'ın sayısız, Romalıların yetmiş beş, Masinissa'nınsa üç yüz adamı öldü. Ayrıca dört bin esirin içerisinde Masinissa'yı terk edip Syphaks'tan yana olan iki bin beş yüzü Massylia esir vardı. [Bu nedenle] Masinissa, Laelius'tan onların [kendisine teslim edilmesini] istedi ve [onları] teslim aldıktan sonra boğazlarını keserek öldürdü.

A3, P29App. Pun. 5.27:

...Σκιπίων δὲ ἤρετο Σύφακα: 'τίς σε δαίμων ἔβλαψε, φίλον ὄντα μοι καὶ ἐπὶ Λιβύην ἐλθεῖν προτρέψαντα, ψεύσασθαι μὲν θεοὺς οὓς ὤμοσας, ψεύσασθαι δὲ μετὰ τῶν θεῶν Ῥωμαίους, καὶ μετὰ Καρχηδονίων ἀντὶ Ῥωμαίων ἐλέσθαι πολεμεῖν, τῶν ἐπὶ Καρχηδονίους οὐ πρὸ πολλοῦ σοι βεβοηθηκότων;' ὁ δ' εἶπε, 'Σοφωνίβα Ἀσδρούβα θυγάτηρ, ἧς ἐγὼ ἤρων ἐπ' ἐμῷ κακῷ. φιλόπατρις δ' ἐστὶν ἰσχυρῶς, καὶ ἱκανὴ ἅπαντά τινα πείσαι πρὸς ἃ βούλεται. αὕτη με καὶ ἐκ τῆς ὑμετέρας φιλίας ἐς τὴν ἑαυτῆς μετέθηκε πατρίδα, καὶ ἐς τόδε συμφορᾶς ἐκ τοσῆσδε εὐδαιμονίας κατέβαλεν. σοὶ δὲ παραινῶ ἄλλοι γάρ, ὑμέτερον γινόμενον καὶ Σοφωνίβας ἀπηλλαγμένον, νῦν γε ὑμῖν εἶναι βέβαιοι: φύλασσε Σοφωνίβαν, μὴ Μασσανάσσην ἐς ἃ βούλεται μεταγάγη. οὐ γὰρ δὴ, μὴ τὸ γύναιόν ποτε ἔλῃται τὰ Ῥωμαίων ἐλπίζειν ἄξιον: οὕτως ἐστὶν ἰσχυρῶς φιλόπολις.'

..Scipiō, Syphaks'a sordu: "Senin aklını hangi yazgı karıştırdı da beni, dostun gibi Libya'ya gelmem için yüreklendirdikten sonra, Romalılara düşmanlık yapan Kartacalıları yeğ tuttu. –Romalıları kandırmak için yalan yere tanrılara yemin ettin. Sen, daha önce Kar-

tacalıların yardımına mı koştun?" O da yanıt verdi: "Âşık olduğum, Asdrubal'ın kızı Sophōniba, büyük vatanseverdir, herkesi kendi isteklerine bağlı kılabilir. O, kendi ülkesi için beni dostlarımla ters yüz etti, bolluk içinde olan beni, şu anki perişan hâlime soktu. Masinissa için tasarladıkları gerçekleşmesin diye, Sophōniba'ya dikkat etmen için seni uyarmalıyım. Zira güçlü bir vatansever olduğu için bu kadından hiçbir zaman Romalılara değer vermesi beklenilemez."

A3, P30 App. Pun. 5. 28:

...ῥῥετο οὖν ὁ Μασσανάσσης μετὰ τινῶν Ῥωμαίων, παραδῶσων αὐτοῖς τὴν Σοφωνίβαν. κρύφα δὲ αὐτῇ φέρων φάρμακον πρῶτος ἐνέτυχε, καὶ τὰ παρόντα προύθηκεν, ἥ πιεῖν ἡ Ῥωμαίοις δουλεύειν ἐκούσαν. οὐδὲν τε εἰπὼν ἐτι ἐξήλασε τὸν ἵππον. ἡ δὲ τῇ τροφῷ δεῖξασα τὴν κύλικα, καὶ δεηθεῖσα μηδὲν ὀδύρασθαι καλῶς ἀποθανοῦσαν, ἔπαιε τοῦ φαρμάκου. καὶ αὐτὴν ὁ Μασσανάσσης τοῖς ἥκουσι Ῥωμαίων ἐπιδείξας, καὶ θάψας βασιλικῶς, ὑπέστρεφε πρὸς Σκιπίωνα.

...Sophōniba'yı teslim etmek için Romalılarla yola koyulan Masinissa, yanında gizlice taşıdığı zehirle onlardan önce [Sophōniba'nın] yanına ulaştı, ya [zehri] içmesini ya da Romalılara memnuniyetle tutsak düşmesini teklif etti ve başka hiçbir şey demeden atını sürdü. Sophōniba da kadahi bakıcısına göstererek şerefli bir şekilde öldüğünü bu yüzden asla matem tutmamasını söyleyerek zehri içti.⁵¹ Masinissa, onun cansız bedeniyle karşılaştığını Romalılara gösterdi. Sonra ona krallara yakışır bir cenaze töreni düzenledi.

A3, P31 App. Pun. 16. 105:

..μικρὸν δὲ πρὶν ἐλθεῖν ὁ Μασσανάσσης ἀποψύχων ἐπέσκηψε τοῖς παισὶ πείθεσθαι τοῦ Σκιπίωνος, ὡς ἂν αὐτοῖς διαιρῇ τὰ ὄντα.

...Oğullarını mirasın bölünmesi konusunda Scipiō'ya itaat etmeleri için ikna eden Masinissa, [Scipiō] oraya ulaşmadan kısa bir süre önce son nefesini verdi.

A3, P32 App. Pun. 6. 31:

...Καρχηδόνιοι δ' ἐπὶ ταῖς κακοπραγίαις δυσφοροῦντες αἰροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα Ἀννίβαν, τὸν δὲ ναύαρχον ἔπεμπον ἐπὶ νεῶν, ἐπισπέρχειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν διάβασιν. ἅμα δὲ

51 ...ἡ δὲ τῇ τροφῷ δεῖξασα τὴν κύλικα, καὶ δεηθεῖσα μηδὲν ὀδύρασθαι καλῶς ἀποθανοῦσαν, ἔπαιε τοῦ φαρμάκου. Κύλιξ; karşımıza daha çok "kupa" şeklinde çıkmaktadır. καλῶς; "şerefli bir şekilde"

ταῦτ' ἔπρασσον, καὶ ἐς τὸν Σκιπίωνα περὶ εἰρήνης ἐπρεσβεύοντο, ἡγούμενοι τούτοις πάντως ἂν ἐνὸς τυχεῖν, ἢ τὴν εἰρήνην ἔξειν, ἢ χρόνον διατρίψειν ἕως ἀφίκοιτο ὁ Ἀννίβας. Σκιπίων μὲν οὖν αὐτοῖς ἀνοχάς τε ἔδωκε, καὶ τὴν δαπάνην τοῦ στρατοῦ λαβὼν πρεσβεύειν ἐφῆκεν ἐς Ῥώμην οἱ δὲ ἐπρέσβευον, καὶ τειχῶν ἐκτὸς ἐστάθμευον ὥς ἔτι πολέμιοι, ἀχθέντες τε ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐδέοντο συγγνώμης τυχεῖν. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μὲν τῆς Καρχηδονίων ἀπιστίας ὑπεμίμνησκον, ὅσακις συνθοῖντο καὶ παραβαῖεν, ὅσα τε Ἀννίβας δράσειε δεινὰ Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους ἐν τε Ἰβηρία καὶ Ἰταλίαοι δὲ τὸ τῆς εἰρήνης χρησίμον οὐ Καρχηδονίοις μᾶλλον ἢ σφίσις ὑπεδείκνυνον ἔσεσθαι, τῆς Ἰταλίας τοσοῖσδε πολέμοις ἐκτετρυχωμένης, τό τε τοῦ μέλλοντος περιδεὲς ἐπεξήσαν, ἐπιπλευσουμένων ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα αὐτίκα σὺν μεγάλοις στρατοῖς Ἀννίβου τε ἐξ Ἰταλίας καὶ Μάγωνος ἐκ Λιγύων καὶ Ἀννωνος ἀπὸ Καρχηδόνης.

...Uğradıkları başarısızlıklardan ötürü canları sıkılan Kartacalılarsa sınırsız yetki vererek Annibal'i komutan olmaya ikna ettiler. Onun gelmesi için ısrar etsin diye gemilerle amirali gönderdiler.⁵² Aynı zamanda şunlarla da uğraşıyorlardı: Annibal gelinceye dek barış yapmak veyahut [Romalıları] oyalamak için bunlardan herhangi birini elde etmeyi düşünüp, Scipio'ya barış görüşmesi için elçiler gönderiyorlardı. Scipio ateşkese razı oldu ve elçilerin Roma'ya gönderilmesine müsaade etti: Onlar da elçilerini yolladılar lakin [elçiler] orada hâlâ düşman olarak algılandıkları için surların dışında takılıp kaldılar. [Elçiler] meclise getirildiklerinde af dilediler. Bazı senatorlar, Kartacalıların güvenilmez oldukları için ne kadar antlaşma yaparsa yapsınlar onların antlaşmaları ihlal ettiklerini, Annibal'inse Ibēria ve Italia'daki Roma müttefiklerine ve Romalılara ne tür korku dolu şeyler yaşattıklarından bahsettiler. Diğerleri [senatorlar] Italia toprakları pek çok savaştan bitkin düştüğü için Kartacalılardan ziyade kendilerinin barışa daha fazla ihtiyaç duyduklarını, Liguria'dan Magō'nun, Kartaca'dan Annō'nun, Italia'dan Annibal'in orduları hep birlikte Scipio'nun üzerine aniden saldırıya geçerlerse, bunun ne kadar ürkütücü olacağını belirttiler.

A3, P33 App. Pun. 6.32:

...ἐφ' οἷς ἀποροῦσα ἡ βουλὴ συμβούλους ἔπεμψε τῷ Σκιπίωνι, μεθ' ὧν ἔμελλε κρινεῖν τε καὶ πράξειν ὅ τι δοκιμάσειε

52 İÖ 203.

συνοίσειν. ὁ δὲ ἐς τὴν εἰρήνην τοῖς Καρχηδονίοις ἐπὶ τοῖσδε συνέβη, Μάγωνα μὲν ἀποπλεῖν ἐκ Λιγύων αὐτίκα, καὶ τοῦ λοιποῦ Καρχηδονίους μὴ ξενολογεῖν, μηδὲ ναῦς ἔχειν μακρὰς πλείους τριάκοντα, μηδὲ πολυπραγμονεῖν τι πέρα ὧν ἔχουσιν ἐντὸς τῶν λεγομένων Φοινικίδων τάφρων, ἀποδοῦναι δὲ Ῥωμαίοις ὅσους αἰχμαλώτους αὐτῶν ἔχουσι καὶ αὐτομόλους, ἀργυρίου τε αὐτοῖς τάλαντα χίλια καὶ ἑξακόσια ἐσενεγκεῖν ἐν χρόνῳ, ἔχειν δὲ Μασσανάσσην Μασσυλίους τε καὶ τῆς Σύφακος ἀρχῆς ὅσα δύναιτο. τάδε μὲν συνέθεντο ἀλλήλοις. καὶ πρέσβεις διέπλεον, οἱ μὲν ἐς Ῥώμην, τοὺς ὑπάτους ὀρκιοῦντες, οἱ δ' ἀπὸ Ῥώμης ἐς Καρχηδόνα, καὶ τὰ τέλη τῶν Καρχηδονίων αὐτοῖς ὤμνυν. Μασσανάσση δὲ Ῥωμαῖοι χαριστήρια τῆς συμμαχίας στέφανόν τε ἀπὸ χρυσοῦ καὶ σφραγίδα χρυσῇν ἔπεμπον, καὶ ἐλεφάντινον δίφρον καὶ πορφύραν καὶ στολὴν Ῥωμαϊκὴν καὶ ἵππον χρυσοφάλαρον καὶ πανοπλίαν.

...Meclis, ne yapılacağı konusunda bir karar veremediği için Scipio'ya, bir değerlendirme ya da antlaşma yapsın diye danışmanlarını⁵³ gönderdi. Scipio da şu şartlar üzerinde Kartacalılarla barış yaptı: Magō, Liguria topraklarından derhâl uzaklaşacak ve bundan böyle Kartacalılar, ne paralı asker toplayacak ne otuz savaş gemisinden daha fazla gemi bulunduracak ne de sözüm ona Fenike sipperleri içindeki topraklarda üstüne vazife olmayan konulara karışacaklardır. Tüm esirler Romalılara boyun eğecek ve belli zamanlarda bin altı yüz gümüş talantōn vergi⁵⁴ verecektir. Ayrıca Syphaks'ın egemenliği kadar, Masinissa da Massylia'da egemenlikte kalacaktır. Bu [antlaşma] yapıldıktan sonra birbirleriyle görüşmeler yaptılar. Elçiler konsüllere yemin etmeleri için Roma'ya, diğer [elçiler] de Kartaca'dan en üst seviyede olanlara yemin etsinler diye Roma'dan Kartaca'ya yelken açıyordu. Romalılar, müttefiki olduğu için Masinissa'ya mükâfat olarak altından yapılmış taç ve damga yüzük, fildişi bir savaş arabası, erguvan rengi bir Roma kıyafeti,⁵⁵ altın ziynetlerle dolu bir at ve bir hoplitesin tüm teçhizatını oluşturan kalınlar, zırhlar ve silahlar gönderdiler.

53 Σύμβουλος: Elçiden sonraki diplomat anlamına gelmektedir; danışman olarak çevirmek uygun görülmüştür.

54 Φορός: vergi, haraç anlamına gelmektedir. Çeviride "vergi" anlamında kullanmak uygun görülmüştür.

55 Romalılara özgü erguvan renkli *toga*.

A3, P34 App. Pun. 7. 40:

...καὶ παρετασσεν αὐτίκα ἄνδρας μὲν ἐς πεντακισμυρίους, ἐλέφαντας δὲ ὀγδοήκοντα. ἴσθη δὲ πρῶτους μὲν τοὺς ἐλέφαντας, ἐκ διαστημάτων, ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, φοβερῶτατα σκευασας. καὶ ὑπ' αὐτοῖς ἦν τὸ τρίτον τῆς στρατιᾶς, Κελτοὶ καὶ Λίγυες· τοξόται τε αὐτοῖς ἀνεμεμίχατο πάντη καὶ σφενδονῆται Μαυρούσιοι τε καὶ Γυμνήσιοι. τούτων δ' ὀπισθεν ἡ δευτέρα τάξις ἦν, Καρχηδόνιοι τε καὶ Λίβυες. τρίτοι δ' ὅσοι ἐξ Ἰταλίας εἶποντο αὐτῷ. οἷς δὴ καὶ μάλιστα, ὥς πλέον δεδιόσιν, ἐθάρρει. ἡ δ' ἵππος περὶ τὰ κέρατα ἦν.

...[Annibal] zaman kaybetmeden yaklaşık elli bin adamı yan yana dizdi ve seksen fili de savaşa soktu. Düşmanın teçzihatine korkutucu darbe vurmak için filleri aralıklarla ön safa yerleştirdi. Onların yanına da Keltlerden ve Ligurialılardan oluşan ordusunun üç kısmını yerleştirdi. Onların aralarına da hem Mauroysialı⁵⁶ hem de Gymnesiolu⁵⁷ okçuları ve sapan atıcılarını katmıştı. Bunların ardındaki ikinci saf, Kartacalılardan ve Libyalılardan oluşuyordu. Üçüncü saf ona bağlı, kendi ülkelerini terk ederek onu takip eden ve en çok yenilgi tadan İtaliyalılardan oluşmaktaydı. Kanatlaraysa süvarileri yerleştirdi.

A3, P35 App. Pun. 7.41:

...Σκιπίωνι δ' ἦσαν ἄμφι τοὺς δισμυρίους καὶ τρισχιλίους, ἵππεῖς δ' Ἰταλῶν καὶ Ῥωμαίων χίλιοι καὶ πεντακόσιοι. συνεμάχει δὲ Μασσανάσσης ἵππεῦσι Νομάσι πολλοῖς, καὶ Δακάμας ἕτερος δυνάστης ἵππεῦσιν ἑξακοσίοις. τὸ μὲν οὖν πεζὸν ἐς τρεῖς καὶ ὅδε τάξεις ἐπέταττεν ὁμοίως Ἀννίβα, λόχους δ' ὀρθίους ἐποιεῖτο πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν οἱ ἵππεῖς εὐχερῶς διαθείοιεν. ἐφίστη δ' ἐκάστῳ λόχῳ προμάχους κατὰ μέτωπον, οἱ ξύλα παχέα διπήχη μάλιστα, πυκνὰ καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν σεισιδρωμένα, ἔμελλον ὥς καταπέλτας ἐκ χειρὸς ἐς τοὺς ἐλέφαντας ἐπιόντας ἀφήσειν. παρήγγελο δ' αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις πεζοῖς ἐκκλίνειν τὴν ὁρμὴν τῶν θηρίων, καὶ περιθέοντας ἀκοντίζειν ἐς αὐτὰ συνεχῶς, καὶ προσπελάζοντας, ὅτε δύναιτο, ὑποτέμνειν τὰ νεῦρα. οὕτω μὲν οἱ πεζοὶ διετετάχατο τῷ Σκιπίωνι· τοὺς δ' ἵππέας τοὺς μὲν Νομαδικοὺς ἐπέστησε τοῖς κερασιν, εἰθισμένους τὴν τῶν ἐλεφάντων ὄψιν καὶ ὁδμὴν φέρειν, τοὺς δὲ Ἰταλικοὺς διὰ τὸ

56 Günümüzde Fas.

57 Günümüzde Balear Adaları.

ἄηθες ὀπίσω πάντων, ἐτοίμους ἐπελθεῖν διὰ τῶν διαστημάτων, ὅτε τὴν πρώτην τῶν ἐλεφάντων ὁρμὴν ὑπομείνειαν οἱ πεζοί. παρ' ἑκάστον δὲ τῶν ἵππέων τῶνδε ὑπηρέτης ἦν πολλὰ ἀκόντια φέρων, οἷς ἐπενόει τὰ θηρία ἀμύνεσθαι. οὕτω μὲν αὐτῷ καὶ ἡ ἵππος εἶχε, παρεδίδου δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Λαιλίῳ, τὸ δὲ λαιὸν Ὁκταουίῳ. ἐν δὲ τοῖς μέσοις ἦσθην αὐτός τε καὶ Ἀννίβας, κατὰ δόξαν ἀλλήλων, ἔχοντες ἀμφ' αὐτοὺς ἵππέας, ἐπικουρεῖν ὅπη τι πονούμενον ἴδοιεν, ὁ μὲν Ἀννίβας τετρακισχιλίους, ὁ δὲ Σκιπίων δισχιλίους, καὶ τοὺς τριακοσίους Ἰταλοὺς οὓς αὐτὸς ὥπλισεν ἐν Σικελίᾳ.

...Scipiō'nun da yaklaşık yirmi üç bin piyadesi, sayıları bin beş yüzü bulan İtaliyalı ve Romalı süvarisi vardı. Ayrıca çok sayıda süvariye sahip müttefikleri Numidialı Masinissa ve altı yüz süvariyle Dakamas adında bir başka prens vardı. Scipiō, piyadelerini Annibal'in yaptığı gibi üç saf hâlinde dizdi. Süvariler onların arasından rahatça geçebilsin diye boylu boyunca askerlerini yerleştirdi. Askerlerinin her birinin önüne, yaklaşan fillere yaklaşık iki gez uzunluğunda demirden yapılmış kazıklar atabilmeleri için silahlandırılmış askerleri yerleştirdi. Scipiō, bunlara ve diğer piyade askerlerine bu güçlü hayvanlardan kaçınmalarını, etraflarında koşup sürekli olarak mızraklarını fırlatmalarını ve ne pahasına olursa olsun onları sakatlamalarını emretti. Scipiō, bu şekilde piyadelerini dizdi. Numidialıların atlarını kanatlara yerleştirdi. Çünkü onlar fillerin kokusuna ve görünüşlerine alıştı. İtaliyalıların atları öyle değildi. Scipiō, onları fillerin ilk hücumlarını yavaşlatması için hazırda bekleyen piyade askerlerin arasına katılsınlar diye gerilere yerleştirdi. Bu hayvanların saldırısını defetmek için her bir süvariye oklarla donatılmış yardımcıları tahsis edildi. Süvariler de bu şekilde düzenlendi. Sağ kanat komutasında Laelius, sol tarafta Octavius bulunuyordu. Scipiō ve Annibal merkez konumunu aldılar. Birbirlerine hürmeten, ihtiyaç duyabilecekleri yerde takviye göndermek için yanlarında bir süvari bulundurdular. Bunlardan Annibal'de dört bin, Scipiō'daysa iki bin tane vardı. Ayrıca Scipiō'nun kendisi için Sicilia'da silahlandırdığı İtaliyalılardan üç yüz süvari daha vardı.

A3, P36App. Pun. 8.49:

...οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ἦσαν Ἀννίβου πυθόμενοι πρέσβεις ἐπὶ κελητίου προσέπεμπον τῷ Σκιπίωνι, ὧν ἡγούντο Ἀννων τε ὁ μέγας λεγόμενος καὶ Ἀσδρούβας ὁ ἔριφος· οἱ τὸ κηρύκειον ὑψηλὸν ἔστησαν ἐπὶ τῆς πύρας, καὶ τὰς χεῖρας ὠρεγον ἐς τὸν Σκιπίωνα

ίκετῶν τρόπον. ὁ δὲ αὐτοὺς ἐκέλευσεν ἥκειν ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐλθοῦσιν ἐφ' ὑψηλοῦ προκαθήμενος ἐχρημάτιζεν. οἱ δὲ μετ' οἰμωγῆς ἑαυτοὺς ἐρρίπτουν ἐς τὸ ἔδαφος, καὶ τῶν ὑπηρετῶν ἀνιστάντων καὶ λέγειν κελευόντων ὃ τι θέλοιεν, Ἀσδρουβας ὁ ἔριφος εἶπεν:

...Kartacalılar Annibal'in yenilgisini öğrenince, seçkinler içerisinde Büyük Annō ve Asdrubal Eriphus'u, Scipiō'ya elçi olarak gönderdiler. Onlar, ricacıların yaptığı gibi ulu asayı pruvanın üzerine doğrultarak ellerini Scipiō'ya uzattılar. O [Scipiō] da onların ordu-gâha gelmelerini buyurdu. [Onlar da] meselenin dinleneceği yere ulaştılar. Yakınarak kendilerini yere attılar; hizmetçiler onları yerden kaldırdı. İsteklerini söylemeleri emredilince Asdrubal Eriphus şunları söyledi:

A3, P37 App. Pun. 8. 50:

...ἐμοὶ μὲν ἔστιν, ὦ Ῥωμαῖοι, καὶ Ἀννωνι τῷδε, καὶ ὅσοι Καρχηδονίων ἔμφρονες, καθαρεύειν ἀμαρτημάτων ὧν ἡμῖν ἐπικαλεῖτε: τοὺς γὰρ πρέσβεις ὑμῶν, ἐς οὓς ἐξήμαρτεν ἡ πατρίς ἄκουσα ὑπὸ λιμοῦ, περιεσώζομεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐπέμπομεν. χρὴ δ' ὑμᾶς μηδὲ Καρχηδονίων καταγιγνώσκειν ἀπάντων, οἳ γε τὴν εἰρήνην καὶ πρότερον ἤτησαν καὶ λαβόντες προθύμως ὤμνουν. εἰσὶ δ' αἱ πόλεις ἐπὶ τὸ χεῖρον εὐεπίστρεπτοι, καὶ τὸ πρὸς χάριν αἰεὶ παρὰ τοῖς πλήθεσιν ἐπικρατεῖ. ἃ καὶ ἡμεῖς ἐπάθομεν, οὔτε πείσαι δυνηθέντες τὸ πλήθος οὔτ' ἐπισχεῖν διὰ τοὺς ἐκεῖ μὲν διαβάλλοντας ἡμᾶς, παρὰ δὲ ὑμῖν τὴν παρηρησίαν ἀφηρημένους. μὴ δὴ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας εὐπειθείας ἢ εὐβουλίας, ὦ Ῥωμαῖοι, τὰ παρ' ἡμῖν κρίνετε, ἀλλ' εἴ τῳ καὶ τὸ πεισθῆναι τοι ᾧ ἐπιτίβουσιν ἀδίκημα εἶναι δοκεῖ, τὸν λιμὸν ἐπίδεσθε, καὶ τὴν ἀνάγκην ἢ γέγονεν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ πάθους. οὐ γὰρ δὴ τῶν αὐτῶν ἔργον ἐκούσιον ἦν ἄρτι μὲν περὶ εἰρήνης παρακαλεῖν, καὶ χρήματα τοσαῦτα δίδοναι, καὶ τῶν νεῶν τῶν μακρῶν πλὴν ὀλίγων ἀφίστασθαι, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς ὑμῖν παριέναι, καὶ περὶ τῶνδε ὁμνῦναι τε καὶ ὀρκοῦν πέμψαντας ἐς Ῥωμην, ἔτι δ' ὄντων τῶν ἡμετέρων πρέσβων παρ' ὑμῖν ἐκόντας ἀμαρτεῖν. ἀλλὰ μάλιστα μὲν θεῶν τις ἔβλαψε, καὶ ὁ χειμῶν ὁ τὴν ἀγορὰν ὑμῶν ἐς Καρχηδόνα καταγαγών: ἐπὶ δὲ τῷ χειμῶνι ὁ λιμὸς ἡμᾶς ἀφείλετο μὴ καλῶς ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων φρονῆσαι, πάντων ἐνδεεῖς ὄντας. οὐδὲ λογισμὸν αἰτεῖν ἄξιον παρὰ πλήθους ἀσυντάκτου καὶ ἀτυχοῦντος.

Romalılar! Kendim için Annō için ve kaygılı Kartacalılar için buradayım. Bizlere isnat ettiğiniz bu suçları işlemediğimizi söyleyeyim. Zira sizin elçileriniz, kıtlığa boyun eğen vatanımızda şiddet uyguladıkları vakit etraflarını sardık ve geri gönderdik. Kuşkusuz önceki barışı ve ettikleri yeminleri tutmaya gayret gösteren Kartacalıları ve karşınıza çıkan bizleri suçlamamanız gerekir. Topluluklar daima kulaklarına hoş gelen şeyler tarafından kontrol edilirler. Bizler de acı çektik; ne halkı ikna edebildik ne de açık yüreklilikle konuşarak dirliğimizi bozanları durdurabildik. Romalılar! İtaat eden ve iyi öğüt dinleyen bizleri yargılamayın. Bizi mahvetmeye çalışanlara itimat edip haksız yere hüküm verecekseniz, kıtlığı ve bize zarar veren üzüntüyü hesaba katın. Önce barış istemek ve bunun için de böylesine büyük meblağda para vermek ve ufak tefekler haric büyük gemileri teslim etmek, iktidarımızın her şeyini başkasının hizmetine vermek, yemin etmek ve yemine bağlılık için Roma'ya elçiler göndermek, tüm bunlara elçilerimizin kabahatli bulunması, halkımın seve seve yaptığı bir iş değildi. Özellikle tanrılardan biri bizleri zarara uğrattı ve kötü fırtınayı Kartaca'ya, kent meydanımıza sürükledi. Kötü fırtınanın arkasından da kıtlık bizi ortadan kaldırdı. Düşmanlık nedeniyle mantıklı düşünmeyerek tüm bunlardan mahrum kaldılar. Akılsız ve başarısız bir kalabalığın düşünmesi de beklenemez.

A3, P38App. Pun. 8. 51:

...εἰδὲ καὶ ὥς ἀδικεῖν ὑμῖν δοκοῦμεν, οὐκ ἀτυχεῖν, ὁμολογοῦμεν, καὶ δι αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμεν. ἔστι δὲ τῶν μὲν οὐδὲν ἁμαρτόντων δικαιολογία, τῶν δ' ἁμαρτόντων παράκλησις. ἐφ' ἣ ταχύτερός ἐστιν ὁ τῶν εὐτυχούντων ἔλεος, τὰ ἀνθρώπεια ὑφορωμένων, ὅταν αἰσθωνται διὰ τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς παρακαλοῦντας τοὺς ἐχθὲς ἀδικεῖν δυναμένους. οἷα καὶ ἡ Καρχηδονίων πόλις, ἡ τῆς Λιβύης μεγίστη καὶ δυνατωτάτη ναυσὶ καὶ χρήμασιν ὁμοῦ καὶ ἐλέφασιν καὶ στρατῷ πεζῷ τε καὶ ἱππικῷ, καὶ ὑπηκόοις πολλοῖς, ἐπτακοσίοις ἔτεσιν ἀνθήσασα, καὶ Λιβύης πάσης καὶ ἄλλων ἐθνῶν καὶ νήσων καὶ θαλάσσης τοσῆσδε ἄρξασα, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἐς ἀμφήριστον ἐπὶ πλεῖστον ἐλθοῦσα, νῦν οὐκ ἐν τῇ θαλάσῃ καὶ ταῖς ναυσίν, οὐδ' ἐν τοῖς ἐλέφασιν καὶ ἵπποις, οὐδ' ἐν τοῖς ὑπηκόοις, ὧν πάντων ὑμῖν ἀφίσταται, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ὑμῖν ἔχει τοῖς προπεπονθόσι κακῶς. ἃ χρὴ θεωροῦντας ὑμᾶς, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς νέμεσιν φυλασσομένους, μετριοπαθῶς χρῆσθαι ταῖς εὐπραξίαις, καὶ τῆς σφετέρως αὐτῶν,

ὦ Ῥωμαῖοι, μεγαλοφροσύνης καὶ τῆς Καρχηδονίων ποτὲ τύχης ἄξια πράσσειν, τὰς τε τοῦ δαιμονίου μεταβολὰς ἀνεπιφθόνως ἐν ταῖς ἡμετέραις συμφοραῖς διατίθεσθαι, ἵνα καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀναμάρτητα ἢ τὰ ὑμέτερα ὑμῖν, καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀξιέπαινα πάντα.

...Bütün bunlara rağmen biz kabahatli görünüyorsak, ısrar ettiğiniz gerekçeleri ve hatamızı kabul ediyoruz. Savunma suçsuza, yalvarma da suç işleyenlere yakışır. Talihliler de insan ilişkilerinin değişkenliğini gözlemlediklerinde dün zorbalıkla işlerini yürütenlerin, bugün merhamet dilendiklerini fark ettiklerinde, kolay bir şekilde diğerlerine yardım edeceklerdir. Libya'nın son derece büyük ve güçlü kenti Kartaca, gemileriyle ve zenginliğiyle, filleriyle, piyadeleriyle, süvarileriyle ve yedi yüz yıllık gelişmesiyle tüm Libya'yı kontrolü altında tuttu. Bu yüzden pek çok uluslar, adalar ve denizler kendileriyle eşitlik içinde çok uzun süre ayakta durdu. Ancak şimdi size boyun eğen kentimin gemileri, filleri, atları, deniz egemenliği altındaki güvenilir umutları bulunmuyor. Kendiniz de bize kötü bir şekilde muamele ettiniz. Romalılar! Bu gerçekleri göz önüne alarak kendi büyüklüğünüze ve eski zengin Kartaca'ya layık işler yapmak için hem kendinizi tanrıların önünde savunabilmek hem de tüm insanlığın övgülerini kazanabilmek için, Tanrı'nın meselelerimizde talep ettiği değişimleri şikâyet etmeden, onların üstesinden gelmek için tüm bunlara başkanlık eden Nemesis'den sakınarak insafli bir şekilde şansınızı kullanmalısınız.

A3, P39App. Pun. 8. 52:

...οὐ γὰρ δὴ μὴ μετὰθωνται γε καὶ νῦν οἱ Καρχηδόνιοι δέος ἔστιν, οἱ τοσὴνδε μετάνοιαν καὶ δίκην τῆς πρὶν ἀγνωμοσύνης ὑφίστανται. ἔστι δ' ἀναμαρτησίας τοῖς μὲν σώφροσιν ἢ εὐβουλία φυλακή, τοῖς δ' ἁμαρτοῦσι τὸ προπαθεῖν καὶ μεταγνῶναι. βεβαιότερους τε εἰκός ἐστι τοὺς νενουθετημένους εἶναι τῶν ἀπειράτων. οὐδ' ἄξιον Καρχηδονίοις ὑμᾶς ὡμότητα καὶ ἁμαρτίαν ἐπικαλοῦντας ταῦτα μιμῆσθαι: τοῖς μὲν γὰρ ἀτυχοῦσιν ἐτέρων ἁμαρτημάτων ἄρχουσιν ὑπὸ τῆς ἀπορίας αἱ συμφοραί, τοῖς δ' εὖ πράσσουσιν ἐν ἐξουσίᾳ τὸ φιλάνθρωπόν ἐστιν. οὐδ' εὐκλεές, οὐδὲ συμφέρον ἐς τὴν ἀρχὴν ὑμῖν ἐστὶ πόλιν τοσὴνδε καθαιρεῖν μᾶλλον ἢ περισώζειν. ἐστὲ δὲ ἀμείνονες μὲν ὑμεῖς τῶν ὑμετέρων συμφερόντων κριταί, ἡμεῖς δ' ὑμῖν ἐς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν δύο ταῦτα μάλιστα φέρομεν ἐκ πάντων, τὸ τῆς Καρχηδονίων ποτὲ ἀξίωμα ἀρχῆς, καὶ τὴν ὑμετέραν αὐτῶν ἐς πάντα μετριοπάθειαν,

ἡ μετὰ τῶν ὀπλων ἐς τοσοῦτον ὑμᾶς ἐπῆρεν ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. τίσι δὲ συνθήκαις, ἂν ἄρα διδῶτε τὴν εἰρήνην, χρησόμεθα περὶ αὐτῆς, περισσὸν λέγειν τοὺς ἐφ' ὑμῖν τὰ ἑαυτῶν τιθεμένους.

...Kartacalıların geçmişte yaptıkları akılsız davranışlardan dolayı çektikleri cezalar ve böyle bir pişmanlıktan sonra fikirlerini tekrar değiştireceklerinden korkmaya gerek yoktur. Bilge adamlar, pişmanlıklarını ve dertlerini yok ederek öngörülerıyla kabahatlerine engel olur. Cezalandıranların, böyle bir tecrübesi olmayanlardan güven telkin edeceğini varsaymak akla yatkındır. Kartacalıların karpısına koyduğunuz zulmü ve pişmanlığı taklit etmediğine dikkat edin. Zira başarısızların talihsizlikleri çaresizlikten kaynaklanırken, talihli olana merhamet yakışır. Korumak yerine, çok büyük kentimizi yıkmak ne devletinizin yararına olacak ne de devletinizin şansı olacak. Sizler, kendi çıkarlarınız için daha iyi yargıçsınız ama bizler kendimizi muhafaza etme konusunda sizlere her şeyin üzerinde iki şey olduğunu hatırlatırız: Eski saygın Kartaca İmparatorluğu ve ölçülü kuvvetlerinizle artan büyük egemenliğiniz ve gücünüz. Her şeyden önce bütün bu olanları bağışlayıp bize barış ihsan ederseniz tartışmamız gereksizdir. Zira topraklarımız tamamıyla sizin ellerinizdedir.

A3, P40App. Pun. 8. 53:

...τοσαῦτ' εἰπὼν ὁ ἔριφος ἐπέκλαυσεν. ὁ δὲ Σκιπίων μετασθησάμενος αὐτοὺς ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἀρίστων ἐπὶ πολὺ. ὥς δ' ἔκρινεν, ἐσκαλέσας αὐτοὺς ἔλεγεν ὧδε: ἐστὲ μὲν οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιοι, πολλάκις ἐς σπονδὰς ἡμῶν ὑβρίζαντες, καὶ τὰ τελευταῖα νῦν καὶ ἐς πρεσβείας ἀμαρτόντες οὕτω φανερώς καὶ ἀθεμίτως ὥς μήτε ἐξαρνεῖσθαι μήτε ἀντιλέγειν ὅτι μὴ τῆς ἐσχάτης ἐστὲ τιμωρίας ἄξιοι. τί δὲ δεῖ κατηγορεῖν τῶν ὁμολογούντων; ἐς ἰκεσίας καταφεύγετε οἱ μὴδ' ὄνομα Ῥωμαίων ὑπολιπόντες ἄν, εἰ ὑμεῖς ἐκρατήσατε. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν οὐδέ ποθ' ὑμῖν ὅμοια ποιήσομεν, ἐπεὶ καὶ τοὺς πρέσβεις ὑμῶν, ἔτι ὄντας ἐν Ῥώμῃ, παρεσπονδηκότων ὑμῶν καὶ ἐς πρέσβεις ἀμαρτόντων, ἣ τε πόλις ἀπέλυσε, καὶ γὰρ καταχθέντας ἐς τὸ στρατόπεδον πρὸς ὑμᾶς ἤδη πολεμοῦντας ἀπέπεμψα ἀπαθεῖς. χρὴ δ' ὑμᾶς καταγιγνώσκοντας αὐτῶν, ὅ τι ἂν λάβητε, κέρδος ἡγεῖσθαι. λέξω δ' ἃ μοι δοκεῖ, καὶ ἡ σύγκλητος ἐπιψηφιεῖ ἃ ἂν δοκιμάσῃ.

...Konuşmasının bitiminde Eriphus gözyaşlarına boğuldu. Sonra Scipiō onları uzaklaştırdı ve uzun bir süre memurlarıyla görüştü. Bir

karara vardıktan sonra da Kartacalı elçileri geri çağırdı ve onlara şöyle hitap etti: “Bizimle yaptığınız anlaşmayı her defasında ihlal eden sizler, hiçbir bağışlamaya layık değilsiniz. Üstelik böylesi bir devletin elçilerini suistimal ettiniz, yasaya aykırı tavırlarınızı inkâr edemez ya da karşı koyamazsınız. Sizler, cezaların en ağırına layıksınız fakat itiraf edenleri itham etmek ne işe yarar? Eğer fethetseydiniz, Romalıların adını ortadan kaldıracak sizler, yakarışlara sığınıyorsunuz. Fakat biz, asla sizin kötülüğünüzü örnek almayacağız. Antlaşmayı çiğnemenize ve elçilerimize eziyet etmenize rağmen sizin elçileriniz Roma’da olduğunda kentlerine özgür bir şekilde gitmelerine müsaade ettik ve onlar ordugâhımıza hareket ettiklerinde savaşın yeniden başlamasına rağmen ben onları sağ salim sizlere geri yolladım. Kazancınız için size verilen koşulları dikkate alarak, kendi kendinizi ayıplamanız gerekir. Ben, Senatomuzda oylayacağımız görüşlerimi sizlere söyleyeceğim. Zira bu en iyi düşünce olacaktır.

A3, P41App. Pun. 8.54:

...δίδομεν ὑμῖν καὶ ἔτι τὴν εἰρήνην, ὧ Καρχηδόνιοι, ἦν τὰς τε ναῦς τὰς μακρὰς παραδιδῶτε Ῥωμαίοις χωρὶς δέκα μόνων, καὶ τοὺς ἐλέφαντας ὅσους ἔχετε, καὶ ὅσα ἡρπάσατε πρῶην, ἢ τῶν ἀπολωλότων τιμὴν, ἐμοῦ τὰ ἀμφίβολα κρίνοντος, καὶ αἰχμάλωτα πάντα καὶ αὐτομόλους, καὶ ὅσους Ἀννίβας ἐξ Ἰταλίας ἤγαγεν. ταῦτα μὲν ἐν τριάκοντα ἡμέραις ἀφ’ οὗ ἂν ἡ εἰρήνη κριθῇ: ἐν δ’ ἐξήκοντα ἡμέραις Μάγωνα χρὴ Λιγύων ἀποστήναι, καὶ τὰς φρουρὰς ὑμᾶς ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν πόλεων ὅσαι τῶν Φοινικίδων τάφρων ἐκτός εἰσι, καὶ ὅσα αὐτῶν ἔχετε ὄμηρα, ἀποδοῦναι, καὶ ἐς Ῥώμην ἐκάστου ἔτους ἀναφέρειν Εὐβοικὰ τάλαντα διακόσια ἐπὶ πεντήκοντα ἑνιαυτούς. καὶ μήτε ξενολογεῖν ἀπὸ Κελτῶν ἢ Λιγύων ἔτι, μήτε Μασσανάσση μηδὲ ἄλλω Ῥωμαίων φίλῳ πολεμεῖν, μηδὲ στρατεύειν τινὰ Καρχηδονίων ἐπ’ ἐκείνους ἀπὸ γε τοῦ κοινοῦ. τὴν δὲ πόλιν ὑμᾶς ἔχειν, καὶ τὴν χώραν ὅσην ἐντὸς τῶν Φοινικίδων τάφρων εἶχετε ἐμοῦ διαπλέοντος ἐς Λιβύην. Ῥωμαίων τε εἶναι φίλους καὶ συμμάχους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἦν ἀρέσκη ταῦτα τῇ βουλῇ. ἀρεσάντων δέ, Ῥωμαίους ἀναχωρεῖν ἐκ Λιβύης πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέραις. ἀνοχὰς δὲ ἦν ἐθέλητε λαβεῖν ἔστε πρεσβεύσητε ἐς Ῥώμην, δώσετε μὲν ἡμῖν αὐτίκα ὄμηρα πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν παῖδας, οὓς ἂν αὐτὸς ἐπιλέξωμαι, δώσετε δὲ ἐς δαπάνην τῇ στρατιᾷ ἄλλα τάλαντα χίλια καὶ ἀγοράν. καὶ γενομένων τῶν σπονδῶν ἀπολήψεσθε τὰ ὄμηρα.

...Kartacalılar! Şu şartlar altında sizlere barış getireceğiz: Romalıları, on savaş geminiz dışında tüm savaş gemilerinizi, bütün fillerinizi, bizden en son yağmaladığınız şeyleri ve kaybettiğimiz değerli şeyleri, tüm esirleri ve firarileri, Annibal'in Italia'dan sürdüğü kişileri bizlere teslim edeceksiniz. Ben, şüpheli bir durumda hâkim konumunda olacağım. Tüm bu koşullar, barış ilan edildikten sonraki otuz gün içerisinde yerine getirilecek. Altmış gün içerisinde Magō, Liguria'yı boşaltacak ve garnizonlarınız tüm Fenike şehirlerinden geri çekilecek, tutsaklar teslim edilecek. Sizler, Roma'ya elli yıl boyunca yılda bir kez iki yüz elli euboike talantōn tutarında ödeme yapacaksınız. Ligurialılardan veyahut Keltlerden paralı asker toplamayacaksınız, ne Masinissa'ya karşı ne Roma'nın diğer dostlarına karşı savaş yürüteceksiniz ne de herhangi bir Kartaca halkının rızasıyla onlara karşı hizmet edilmesine izin vereceksiniz. Libya'ya yelken açtığımda yaptığınız gibi Fenike hendekleri içerisindeki bölge kadar şehri elinizde tutacaksınız. Roma'nın dostları olarak kalacaksınız, denizde ve karada müttetiğimiz olacaksınız. Tüm bunlar Senato'nun hoşuna giderse, Romalılar, Libya'dan yüz elli gün içinde tahliye edilecektir. Bir ateşkes istediğiniz takdirde Roma'ya elçi heyeti gönderebilirsiniz; derhâl rehin olarak benim seçeceğim herhangi yüz elli çocuğu bize vereceksiniz. Ayrıca ordumun ücreti ve keza tedariklerim için ek olarak bin talantōn ödeyeceksiniz. Antlaşma onaylandığında rehinelere serbest bırakacağız."

A3, P42App. Pun. 9.55:

...ταῦτα τοῦ Σκιπίωνος εἰπόντος οἱ μὲν πρέσβεις ἔφερον ἐς Καρχηδόνα τοὺς λόγους, συνιόντος δὲ τοῦ πλήθους ἐς ἐκκλησίαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τοῖς μὲν ἀρίστοις ἐδόκει τὰ προτεινόμενα δέξασθαι καὶ μὴ περὶ τινῶν ἀπειθοῦντας κινδυνεύειν περὶ ἀπάντων, τὸ δ' ἀγοραῖον πλήθος οὐ τὸ παρὸν δεινὸν ἐκλογιζόμενοι μᾶλλον ἢ τὴν ἀφαίρεσιν ὧν ἔχουσι, τοσὴνδε οὖσαν, ἡπείθουν, καὶ ἡγανάκτουν εἰ ἐν λιμῷ τὸν σῖτον οἱ ἄρχοντες αἰροῦνται Ῥωμαίοις ἀντὶ τῶν πολιτῶν ἐς τὰς ἀνοχὰς παρασχεῖν, ἐφ' ἑκαστόν τε αὐτῶν συνιστάμενοι πᾶσιν ἡπείλουν τὰς οἰκίας αὐτῶν διαρπάσειν καὶ καταπρήσειν. τέλος δ' ἔγνωσαν Ἀννίβαν, ἔχοντα μὲν ἤδη πεζοὺς ἑξακισχιλίους ἰππέας δὲ πεντακοσίους, σταθμεύοντα δ' ἐν πόλει Μαρθαμά, σύμβουλον ἐπὶ τοῖς παροῦσι καλεῖν. ὁ δ' ἦκε, καὶ τῶν μετρίων δεδιότων μὴ φιλοπόλεμος ἀνὴρ ἐπιτρέψῃ τὸ πλήθος, πάνυ σεμνῶς ἐκέλευε τὴν εἰρήνην δέχεσθαι. ὁ δὲ δῆμος καὶ τόνδε ὑπ' ὀργῆς μανιώδους

ἐβλασφήμει καὶ πᾶσιν ἠπειλεί, μέχρι τῶν γνωρίμων τοὺς μὲν ἐς Μασσανάσσην καταφυγεῖν, τοὺς δὲ ἐς αὐτοὺς Ῥωμαίους αὐτομολῆσαι, τῆς πόλεως ἀπογνόντας.

...Scipiō konuşmasını bitirdiği zaman elçiler, onun şartlarını birkaç gün boyunca tartışılacak Kartaca meclisine götürdüler. Başkomutan, her şeyi kaybetme riski olduğu için bir kısmını reddederek, teklifi kabul etmenin en iyi yol olduğunu düşündü. Lakin mülk kaybından ziyade, içinde bulundukları tehlikeyi göz önünde bulundurmamanın aşıklık kalabalık boyun eğmeyi reddetti. Kıtık zamanında yöneticilerinin ateşkes süresince kendi vatandaşlarına tedarik vermek yerine, Romalılara karşılık vermeleri gerektiği için öfkeleniler. Bu insanların her birinin evlerini yakmak ve yağmalamakla tehdit ederek gruplandılar. Nihayetinde şu anda Marthama kentinde görevli altı bin piyadeye ve beş yüz süvariye sahip Anibal'le görüşmeye karar verdiler. O geldi ve korkmuş yurttaşları yatıştırmakla beraber savaş severlerin yeni uğraşlara yol açacaklarını, bu yüzden kati olarak barışı kabul etmelerini tavsiye etti. Ancak sinirden köpüren halk ona hakaret etti ve ileri gelen kimselere kadar herkesi tehdit etti. Çaresiz kalanlar Romalılara ve Masinissa'ya sığındılar.

A3, P43 App. Pun. 9.57:

...οἱ δὲ πάνυ μὲν ἥδοντο κεκρατηκότες πόλεως τοσαύτης, ἢ πολλὰ καὶ δεινὰ πρότερον αὐτοὺς ἐδεδράκει, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δευτέραν ἢ τρίτην εἶχεν ἡγεμονίαν: οἱ σύμβουλοι δ' ἑστασίαζον, οἱ μὲν ἔτι σὺν ὀργῇ χαλεπαίνοντες τοῖς Καρχηδονίοις, οἱ δὲ ἐλεοῦντες αὐτοὺς ἦδη, καὶ ἀξιοῦντες ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς τὸ σφέτερον εὐπρεπῶς διατίθεσθαι. ὑπαναστὰς δέ τις τῶν Σκιπίωνος φίλων εἶπεν: οὐ περὶ τῆς Καρχηδονίων σωτηρίας ἐστὶν ἡμῖν ἡ φροντίς, ὧ ἄνδρες, ἀλλὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἐς τε θεοὺς πίστεως καὶ πρὸς ἀνδρῶν εὐφημίας, μὴ Καρχηδονίων αὐτῶν ὠμότερα πράξωμεν, οἱ Καρχηδονίοις ὠμότητα ἐπικαλοῦμεν, καὶ μετριοπαθείας ἀεὶ φροντίσαντες ἐπὶ τῶν βραχυτέρων, ἀμελήσωμεν ἐν τοῖς μείζουσιν: ἂ μὴδὲ λαθεῖν ἔνεστι διὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἐς ἅπασαν γῆν περιελεύσεται καὶ νῦν καὶ ὕστερον, ἣν πόλιν περιώνυμον καὶ θαλασσοκράτορα ἀνέλωμεν, ἣ καὶ νήσων ἥρξε πολλῶν καὶ θαλάσσης ὅλης καὶ Λιβύης ὑπὲρ ἡμῖς, ἐν τε τοῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγῶσι πολλὰ καὶ τύχης καὶ δυνάμεως ἔργα ἐπεδείξατο, οἷς ἔτι μὲν φιλονεικοῦσιν ἐρίζειν ἔδει, πεσόντων δὲ φεῖδεσθαι, καθὰ καὶ τῶν ἀθλητῶν

οὐδεὶς τὸν πεσόντα ἔτι τύπτει, καὶ τῶν θηρίων τὰ πολλὰ φεΐδεται τῶν καταπεσόντων. καλὸν δ' ἐν τοῖς εὐτυχήμασι νέμεσιν θεῶν φυλάσσεσθαι καὶ ἀνθρώπων φθόνον. εἰ δέ τις, ὅσα ἔδρασαν ἡμᾶς, ἀκριβῶς ἐκλογίζεται, αὐτὸ μάλιστά ἐστι τοῦτο τῆς τύχης τὸ φοβερώτατον, εἰ περὶ μόνης ἄρτι σωτηρίας παρακαλοῦσιν οἱ πόσα καὶ πηλίκα δεδυνημένοι δρᾶσαι καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ περὶ τε Σικελίας καὶ Ἰβηρίας καλῶς ἀγωνισάμενοι. ἀλλ' ἐκείνων μὲν δίκας ἔδοσαν, τῶν δὲ τελευταίων παραβάσεων λιμὸν αἰτιῶνται, κακὸν ἀνθρώποις ἐπιπονώτατον, ὃ πάντας ἐξαιρεῖν δύναται λογισμούς.

...Başlarına pek çok bela getiren ve dünya liderliğinde ikinci ya da üçüncü sıradaki bu güçlü şehrin gücünün tamamen kırılması Roma'da büyük bir sevinç yarattı. Fakat Senator'lar ne yapılması gerektiği konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdi.⁵⁸ Bazıları hâlâ Kartacalılara karşı aşırı derecede hiddetliken, bazılarıysa başkalarının zor duruma düştüğünde kendilerinin asil davranmaları gerektiğini düşünerek onlara merhamet edilmesini istiyordu. Scipio'nun arkadaşlarından biri ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Bu, erkekler arasındaki itibarımızı ve tanrılara duyduğumuz inancımızı koruduğumuz gibi Kartaca'yı kurtarma mevzusu değildir. Kartacalılardan daha zalim olduğumuz, Kartacalıları zulümle suçlayanların bizler olduğu söyleniyor; her zaman küçük meselelerde ılımlı davranırken, çok önemli büyük meselelerde bunu yapmamak dikkatlerden kaçamaz. Bu eylem, şimdi ve gelecekte tüm dünyada etki bırakacak. Eğer bizler, denizlerin ilk sahibi bu meşhur kenti yerle bir edersek, adaların pek çoğuna hâkim olup denizlere ve bizlere karşı koyan Libya'nın yarısından daha fazlasına yayılırsak, muhteşem bir başarı ve güç sergileriz. Onlar savaşırken mücadele etmek gerekiyordu. Oysa şimdi düştükleri için esirgemek gerekir. Tıpkı rakibi düştüğünde bir atletin çarpışmadan kendini geri çekmesi gibi ve vahşi hayvanların çoğunun ölmüş bedenleri koruması gibi. Tanrı'nın ve insanlığın kıskançlığının öfkesinden sakınmak için bizlere bunu yapmak yakışır. Bizler yaptıklarını göz önünde bulundurursak, bu, kendi başına bizzat kararsız yazgının en korku veren dersidir. Çok fazla yara alan Kartacalılar, şimdi bizden samimi bir şekilde onları yıkımdan kurtarmamızı istiyorlar. Dolayısıyla, üzerimizde çok büyük kötülükler var. Kısa bir süre önce Ibēria ve Sicilia'ya sahip

58 Senato'da tartışma.

olmak için şereflice savaşıldı. Fakat bu yaptıkları için zaten cezalandırıldılar. Ayrıca onlar, kuralları çiğnedikleri için insanların akli yeteneklerini bozan, insanlığa eziyet eden ve en çok sıkıntı veren açlığın sancılarını suçluyorlar.

A3, P44App. Pun. 9.58:

...ἐγὼ δ' οὐκ ἐρῶ μὲν οὐδὲν ὑπὲρ Καρχηδονίων 'οὐ γὰρ ἄξιον, οὐδ' ἄγνοῶ καὶ πρότερον αὐτοὺς ἄλλας συνθήκας πρὸ τῶνδε παραβῆναι: ἅ δ' ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ποιούντες οἱ πατέρες ἡμῶν ἐς τόδε τύχης προῆλθον, εἰδότας ὑμᾶς ἀναμνήσω. τῶν γὰρ γειτόνων ἡμῖν τῶνδε πάντων ἐν κύκλῳ πολλάκις ἀποστάντων καὶ σπονδὰς συνεχῶς λυσάντων οὐ κατεφρόνησαν, οὐ Λατίνων, οὐ Τυρρηνῶν, οὐ Σαβίνων. τοὺς τε αὐτὸς μετ' ἐκείνους περιοικούντας ἡμῖν Αἰκανοὺς καὶ Οὐλοῦσκους καὶ Καμπανούς, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς Ἰταλίας ἐς σπονδὰς ὕβρισεν, εὐσταθῶς ἔφερον. καὶ τὸ Σαυνιτῶν γένος τρις μὲν φιλίας καὶ συνθηκῶν καταφρονῆσαν, ἔτεσι δ' ὀγδοήκοντα μεγίστους ἡμῖν πολέμους πεπολεμηκός οὐκ ἀνέστησαν, οὐδὲ τοὺς ἄλλους ὅσοι Πύρρον προσηγάγοντο κατὰ τῆς Ἰταλίας. οὐδ' ἡμεῖς, τὰ ἐναγχος ταῦτα, τοὺς Ἰταλῶν Ἀννίβα προσθεμένους διεφθείραμεν, οὐδὲ Βρεττίους, οἱ μέχρι τέλους αὐτῷ συνηγωνίσαντο, ἀλλὰ γῇ μόνη ζημιώσαντες εἰάσαμεν ἔχειν τὰ ὑπόλοιπα, ὥς εὐσεβὲς ὁμοῦ καὶ ἐς εὐτυχίαν ἡμῖν χρήσιμον, μὴ ἀφανίζειν ἀνθρώπων γένη μᾶλλον ἢ νουθετεῖν.

Ben, Kartacalıları müdafaa etmek için hiçbir şey söylemeyeceğim. Çünkü bunu hak etmezler. Ayrıca şu anda anlatılanlardan önce diğer antlaşmaları ihlal ettiklerini de unutmam. Fakat atalarımızın benzer koşullarda yaptıkları gibi -ki bu tarihin zirvesine ulaştıkları anlamına gelir- gerçi sizler bunu zaten biliyorsunuz, ben size bunları hatırlatacağım. Atalarımız, tüm komşu halklar bizim etrafımızı sarıp sık sık ayaklanıp ve hiç durmadan antlaşmaları bozmalarına rağmen ne Latinleri ne Tyrrheleri⁵⁹ ne de Sabinleri aşağılamadılar. Ayrıca yine komşularımız Aequi, Volsci, Campanialılar ve Italia'nın çeşitli halkları antlaşmaları ihlal ettiler. Atalarımızsa onları sakinlikle karşıladı. Dahası Samnit ırkı üç kez dostluğumuza ve antlaşmalarımıza ihanet ettikten ve seksen yıl boyunca bize karşı en çaresiz savaşları sürdürdükten sonra bile yok edilmedi. Pyrrhus'u Italia'ya çağıran diğerleri de yok edilmedi. Son zamanlarda Annibal'le güçlerini birleştiren İtaliyalıları onunla birlikte kalan Brutialıları bile yok

59 Etrüskler.

etmedik. Refahımız için doğru bir tedbir alıp bu ırkları yok etmeye-
rek, onları daha iyi bir ruh hâline sokmak için sadece topraklarının
bir kısmını aldık ve geri kalanı ellerinde tutmalarına müsaade ettik.

A3, P45App. Pun. 9.59:

...τί οὖν παθόντες ἐπὶ Καρχηδονίων ἀλλάξωμεν τὴν φύσιν, ἣ
χρώμενοι μέχρι νῦν εὐτυχοῦμεν; ὅτι μείζων ἐστὶν ἡ πόλις αὕτη;
δι' αὐτὸ μέντοι καὶ τοῦτο μᾶλλον ἐτι φειδοῦς ἀξία. ἀλλ' ὅτι
πολλάκις παρεσπόνδησεν ἐς ἡμᾶς; καὶ γὰρ ἕτεροι, καὶ σχεδὸν
ἅπαντες. ἀλλ' ὅτι μικρὰν νῦν ὑφίστανται τιμωρίαν; ὧν νῆές
τε πᾶσαι χωρὶς δέκα παραιροῦνται, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, οἷς
ισχύουσι, παραδιδόασιν, καὶ τάλαντα Εὐβοϊκὰ μύρια τελοῦσι, καὶ
πόλεων ἀπασῶν ἀφίστανται καὶ χώρας ὅσης ἄρχουσιν ἐκτὸς τῶν
Φοινικίδων τάφρων, καὶ στρατολογεῖν αὐτοῖς ἀπηγόρευται, καὶ
ὅσα λιμώττοντες ἤρπασαν ἀποδιδόασιν ἐτι λιμώττοντες, καὶ τῶν
ἀμφιλόγων ἐστὶν αὐτοῖς Σκιπίων ὁ πολεμήσας κριτής. ἐγὼ μὲν
καὶ τοῦ μεγέθους τῶνδε καὶ τοῦ πλήθους ἐπαινώ τὸν Σκιπίωνα,
καὶ ὑμᾶς ἀξιῶ φείσασθαι διὰ τὸν φθόνον καὶ τὴν τῶν ἀνθρωπείων
μεταβολήν, οἷς εἰσὶν ἐτι νῆες, πρὶν συνθώμεθα, πολλαὶ καὶ
πλήθος ἐλεφάντων, καὶ Ἀννίβας στρατηγικώτατος ἀνὴρ ἤδη
στρατιὰν ἔχει, καὶ Μάγων ἐκ Κελτῶν καὶ Λιγύων ἐτέρους ἄγει
πολλούς, καὶ Οὐερμινᾶς ὁ Σύφακος αὐτοῖς συμμαχεῖ καὶ ἄλλα
Νομάδων ἔθνη, δούλους τε ἔχουσι πολλούς. καὶ ἦν ἀπογνῶσι
τὰ παρ' ἡμῶν, ἀφειδῶς ἅπασιν χρήσονται. χαλεπώτερον δ' οὐδὲν
ἀφειδίας ἐν μάχαις, ἐν αἷς καὶ τὸ δαιμόνιον ἀνώμαλον καὶ
ἐπίφθονόν ἐστιν.

...Niçin şimdiye dek Kartacalılarla başa çıkmışken ve bu kadar
zenginleştikten sonra sahip olduğumuz doğamızı değiştirelim?
Kentleri büyük olduğu için mi? Korunmasının nedeni budur. Zira
onlar bizlerle yaptıkları antlaşmaları çoğu defa ihlal etmediler mi?
Bu yüzden neredeyse diğer ulusların hepsine sahibiz. Onlar da hafif
cezalara çarptırılmadılar mı? Onlar on tanesi hariç tüm gemilerini
kaybedecekler. Güçlerinin çok büyük bir kısmını oluşturan fillerini
bizlere verecek, on bin euboic talantōn ödeyecekler. Fenike sınırının
dışındaki tüm şehirleri boyun eğecek ve gönüllü asker toplamaları
yasaklanacak. Hâlâ açlık çekmelerine rağmen bizden aldıkları şey-
leri geri verecekler. Şüpheli meselelere gelince, onlara karşı savaşan
adam Scipiō yargıçtır. Bizzat ben bu şeylerin önemliliği ve büyük-
lüğü için Scipiō'ya övgüde bulunmaktayım. Ve sizlerden Tanrı'nın
kıskançlığını ve insan ilişkilerinin değişebilirliğini göz önünde bu-

lundurarak onları korumanızı istiyorum. Onlar antlaşma onaylanana kadar bol miktarda file ve gemiye sahip olmaya devam ettiler. Son derece hünerli komutan Annibal'in hâlâ bir ordusu bulunmaktadı. Magō, Keltlerden ve Ligurialılardan oluşan hatırı sayılır bir güce önderlik ediyor. Syphaks'ın oğlu Ouermina binbir çeşit köleye sahip Numidialı kabilelerle müttefik. Eğer işledikleri kabahatlerden ümitsizliğe düşerlerse, hiç düşünmeden tüm bu teminatları kullanacaklardır. İlahi idarenin hem belirsiz hem de kıskanç olduğu bu savaşta, düşüncesizlikten daha tehlikeli hiçbir şey yoktur.

A3, P46App. Pun. 9.60:

...ἄ καὶ Σκιπίων ἔοικεν ὑφορώμενος ἐπιστεῖλαι μὲν ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἐπειπεῖν δ' ὅτι καὶ βραδυνόντων συνθήσεται. εἰκὸς δ' ἐκεῖνον καὶ τάδε ἄμεινον ἡμῶν ἐκλογίζεσθαι καὶ πλεόν τι συνορᾶν, ὄντα ἐπὶ τῶν ἔργων. λυπήσομέν τε, ἀκυροῦντες αὐτοῦ τὴν παραίνεσιν, ἄνδρα φιλόπολιν καὶ στρατηγὸν ἐξαίρετον, ὃς οὐδ' ἐς Λιβύην ἡμᾶς ὀρμωμένους παρῶξυνέ τε, καὶ στρατιὰν οὐ λαβὼν αὐτῷ συνεστήσατο, καὶ τὰ ἐκεῖ προήγαγεν ἡμῖν ἐς ὅσον οὐκ ἠλπίζομεν. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι ῥαθύμως ἔχοντες ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ πολέμου νῦν ἔχετε φιλονείκως καὶ ἀμέτρως. εἰ δέ τις ταῦτα μὲν ἡγείται καλῶς ἔχειν, δέδιδε δὲ μὴ καὶ νῦν τὰς σπονδὰς παραβῶσιν οἱ Καρχηδόνιοι, μάλιστα μὲν εἰκὸς αὐτοὺς ἤδη σπονδῶν φυλακῆς αἰσθάνεσθαι, πολλὰ ἐκ τῶν παραβάσεων παθόντας, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐς τὸ μέλλον ποιήσεσθαι περὶ πολλοῦ, ἐξ ἀσεβείας ἐς γόνυ πεσόντας: οὐκ ἔστι δὲ τῶν αὐτῶν συμβούλων ἄρτι μὲν καταφρονεῖν τῶν Καρχηδονίων ὥς οὐδὲν ἔτι ἰσχυόντων, δεδιέναι δ' αὐθις ὥς ἀποστήναι δυναμένους. ἡμῖν δὲ τὸ φυλάσσειν αὐτοὺς ἐς τὸ μὴ πάλιν αὔξεσθαι τοῦ νῦν ἀνελεῖν εὐχερέστερόν ἐστι: νῦν μὲν γὰρ ἐξ ἀπογνώσεως μαχοῦνται, ὕστερον δ' αἰεὶ δεδιότας τηρήσομεν. ἄλλις δὲ κακῶν ἔξουσι καὶ χωρὶς ἡμῶν, οἷς οἱ τε περίοικοι πάντες ἐπικεῖσονται δυσμεναίνοντες τῆς ποτὲ βίας, καὶ Μασσανάσσης, ἀνὴρ πιστότατος ἡμῖν, ἐφεδρεῦσει παρῶν αἰεὶ.

...Kendi düşüncesi bizlere ulaştığında, Scipiō'nun da korku içinde olduğu görülüyor. Eğer biz ertelersek, barışı kendisi sağlayacak. O, bu konuda bizden daha iyidir. Bu sebeple onun kararını desteklemek akla yatkındır. Bu konu üzerinde bizlerden daha ileri görüşlüdür. Eğer bizler onun tavsiyesini geri çevirirsek, eşsiz bir komutana ve ateşli bir yurtsevere üzüntü vereceğiz. O, bizlere savaşı Libya'ya taşımamız için baskı yaptığında, bizler bir iyilikte bulunmadık ve

bizlerden bir ordu edinemediğinde orduyu kendisi topladı ve orada bizim beklentilerimizi karşılayan bir başarı elde etti. Başlangıçta bu savaş için çok gevşek davranan sizler için bu çok şaşırtıcıdır. Artık bunu son derece şiddetle savunmalıyız. Kartacalıların inancının tekrar kırılması konusundaki korkusuyla herhangi biri bunu kabul ederse, ben, artık onların antlaşmalarını sürdürmelerinin gerekliliğini idrak ettiklerinin daha muhtemel olduğunun yanıtını veriyorum. Zira onlar eskiden yaptıkları ihlalin ceremesini çok çektiler ve onların düşüşünün sebebi vicdansızlıkları olduğu için vicdanlarının isteklerini hayli hayli devam ettirecekler. Bu, Kartacalıları güçsüz olarak hor görmek anlamına gelmez. Aynı zamanda onlardan korkmamız için onların isyancı olmaları gerekir. Bizim için yok etmekten çok, artık eski gücünde olmayan Kartacılara göz kulak olmak daha kolay olacak. Artık onlar, çaresizlik içinde mücadele edecekler ve artık korkularıyla kontrol altında tutulabilecekler. Bunun yanı sıra onlar bizim haricimizde önceden kızdırdıkları tüm komşu tiranlardan sıkıntı çekecekler, onlara baskı yapacaklar ve bizim en sadık müttefikimiz Masinissa her zaman onları kolaçan edecek.

A3, P47App. Pun. 9.61:

...εἰ δ' ἄρα τις καὶ τῶνδε πάντων καταφρονεῖ, ὅπως δ' αὐτὸς ἐκδέξεται τὴν Σκιπίωνος ἀρχήν, τὸ ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖ, καὶ πιστεύει καὶ τὰ τῆς τύχης αὐτῷ ἐς τέλος ἀπαντήσῃν, τί καὶ χρησόμεθα τῇ πόλει λαβόντες αὐτήν, ἣν καὶ λάβωμεν; ἀνελοῦμεν ἄρδην, ὅτι σῖτον ἡμῶν καὶ ναῦς ἤρπασαν; ἃ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀξιούσιν ἀποδοῦναι. ἢ τοῦτο μὲν οὐ πράξομεν, νέμεσίν τε θεῶν φυλασσόμενοι καὶ φόγον ἀνθρώπων, Μασσανάσση δ' ἔχειν δώσομεν; ἀλλ' εἰ καὶ φίλος ἐστίν, οὐ χρή στερροποιεῖν οὐδ' ἐκείνον ἀμέτρως, ἡγεῖσθαι δὲ τὴν ἔριν αὐτῶν τὴν ἐς ἀλλήλους τῷ Ῥωμαίων κοινῷ συμφέρειν. ἀλλ' ἐς προσόδους τὴν χώραν ἀνήσομεν; ἀλλ' ἢ φυλάξουσα στρατιὰ τὴν πρόσοδον ἀναλώσει: πολλῆς γάρ, ὥς ἐν πολλοῖς περιοίκοις καὶ πᾶσι βαρβάροις, δεησόμεθα. ἀλλ' ἀποίκους πέμψομεν ἐς μέσους τοσοῦσδε Νομάδας; οἱ τῶν μὲν βαρβάρων ἰσχυόντων αἰεὶ δεινὰ πείσονται, ἣν δ' ἐπικρατήσωσιν αὐτῶν, ἐς τὸ μέλλον ἡμῖν ἔσονται φοβεροὶ καὶ ἐπίφθονοι, χώραν τοσὴνδε καὶ πολὺ κρεῖττονα τῆς ἡμετέρας ἔχοντες. ἃ καὶ αὐτά μοι δοκεῖ συνιδῶν ὁ Σκιπίων κελεύειν ἡμῖν δέχεσθαι τὰς Καρχηδονίων παρακλήσεις. πειθώμεθα οὖν καὶ τοῖς δεομένοις καὶ τῷ στρατηγῷ.

...Eğer herhangi biri, kaygısızca tüm bu hususlar içinde antlaşma yapmaya istekliyse sırf Scipiō'nun emrinde nasıl başarılı oluna-
bileceğini ve bunu kendi lehine çevirebileceğini düşünüp ona iyi ta-
lihine bile sonuna kadar eşlik edeceğine inanıyordur. Farz edelim ki
bunu yaptık. Şehri aldıktan sonra ne yapacağız? Biz onu tamamen
yok edeceğiz. Zira onlar bizim hububatlarımıza ve gemilerimize el
koydular. Diğer birçok şeylerle beraber hangisini geri vermeye ha-
zırlar? Eğer bizler bunu yapmazsak –censorların ve tanrılarının öf-
kelerini dikkate alarak- bunu Massanasse'ya mı verelim? O bizim
dostumuz olmasına rağmen onu aşırı güçlü kılmamak en doğru
yoldur. Ancak ikisinin de birbiriyle çekişme içinde olmasının Roma
halkı için yararlı olduğunu da göz önünde bulundurmamak gerekir.
Bizler, onların topraklarından kira mı toplayacağız? Askerî koruma
gideri, kirayı tüketir. Pek çok barbar kabile tarafından sarıldığımız
için güçlü bir kuvvete ihtiyacımız var. Bu kadar kalabalık Numidia
ordusunun orta yerine koloni mi kuracağız? Barbarlar, onlar için
çok güçlüyse onların huzuru olmaz. Onları zorladığında, bizden
çok daha büyük ve daha verimli bir ülkeye sahip olduklarında bizi
bundan sonra korkulu ve düşkün hâle getirecekler. Bana öyle ge-
liyor ki Scipiō Kartacalıların yalvarışlarını kabul etmemizi önerdi-
ğinde, fark ettiği çoğu şeyler bunlardı. Böylece bizler de onların ve
komutanımızın isteklerine boyun eğelim.”

A3, P48App. Pun. 9.62:

...ὁ μὲν οὕτως εἶπε, Πόπλιος δὲ Κορνήλιος, Κορνηλίου Λέντλου
συγγενῆς τοῦ τότε ὄντος ὑπάτου καὶ τὸν Σκιπίωνα διαδέξεσθαι
προσδοκῶντος, ἀντέλεγεν οὕτως: τὸ μὲν συμφέρον ἐστὶ μόνον ἐν
τοῖς πολέμοις, ὧ ἄνδρες, χρήσιμον: καὶ ὅσω δυνατὴν ἐτι καὶ νῦν
ἀποφαίνουσιν οὗτοι τὴν πόλιν, φυλάξασθαι χρὴ τὴν ἀπιστίαν
αὐτῆς μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ τὴν ἰσχὺν προανελεῖν, ἐπεὶ μὴ
τὴν ἀπιστίαν δυνάμεθα. οὐδεὶς δ' ἡμῖν καιρὸς ἐς τὸ λῦσαι τὸν
ἀπὸ Κάρχηδονίων φόβον ἐπιτηδείότερός ἐστι τοῦ παρόντος,
ἐν ᾧ πάντων εἰσὶν ἀσθενεῖς καὶ ἄποροι, πρὶν αὐθις αὐτῶν ἐς
ἐκάτερον αὐξηθῆναι. οὐ μέντοι καὶ τὸν τοῦ δικαίου λογισμὸν
ἂν περιφύγοιμι, οὐδ' ἀμετρίας μοι δοκῶ δόξαν οἴσεσθαι τὴν
πόλιν ἐπὶ Καρχηδονίοις, οἱ παρὰ μὲν τὰς εὐπραξίας ἀδικοῦσι καὶ
ἐνυβρίζουσιν ἐς ἅπαντας, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς παρακαλοῦσιν,
ἂν δὲ τύχωσιν, εὐθὺς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις μετατίθενται. καὶ οὔτε
σπονδῶν ἐστὶν αὐτοῖς αἰδῶς οὔτε λόγος ὄρκων: οὐς οὗτος ἀξιοῖ
περισώζειν διὰ νέμεσιν θεῶν καὶ ἀνθρώπων φθόνον. ἐγὼ δ'

αὐτοὺς ἡγοῦμαι τοὺς θεοὺς ἐς τόδε τὴν Καρχηδόνα περιενεγκεῖν, ἵνα δῶσί ποτε δίκην τῆς ἀσεβείας οἱ καὶ περὶ Σικελίαν καὶ Ἰβηρίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Λιβύῃ, καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας, αἰεὶ συνετίθεντο καὶ παρώρκουν καὶ δεινὰ καὶ σχέτλια ἔδρων. ὦν τὰ ἀλλότρια ὑμῖν πρὸ τῶν ἡμετέρων διέξειμι, ἵνα εἰδῇτε πάντας ἐφηρηθησομένους Καρχηδονίοις, εἰ δίκην δοῖεν.

...O böyle konuştuğu vakit, Scipio'nun varisi olmayı ümit eden ve sonrasında konsül olan Cornēlius Lentulus'un akrabası Pubius Cornēlius şöyle cevap verdi:⁶⁰ "Ey insanlar! Savaşta yarar sağlayan şey tedbirdir. Bu kentin hâlâ güçlü olduğu söyleniyor. İktidarımıza karışmış ve ortadan kaldıramadığımız ihaneti zaman içinde ezmek için çok fazla muhafızımız olması gerekiyor. Hiçbir zaman, şu an olduğundan daha fazla, Kartacalılardan duyduğumuz tüm korkularımızdan kendimizi özgür bırakmak için daha iyisini seçemeyeceğiz. Çünkü onlar güçsüzler ve zavallılar. Fakat güçlerini ve kaynaklarını toplamaya öncelik veriyorlar. Adalet iddialarından kaçınacağından değil fakat Kartacalılara karşı ılımlılık isteğiyle suçlanabileceğimi sanmıyorum. Refah günlerinde haksız ve herkese küstah olan Kartacalılar, gelin görün ki antlaşmalar bozulur bozulmaz sonrasında başarılı olurlarsa bu sıkıntılı süreçte yalvaran kimselerdir. Onlar ne antlaşmalara saygı gösterirler ne de yeminlerini umursarlar. Bu hal-kın adamları, erkeklerimizin kınamasını ve tanrılarımızın öfkesinden kaçınmak için bizim onları sakınmamız gerektiğini düşünüyorlar. Ben düşünüyorum ki bizzat tanrılar, eskiden Sicilia'da İberia'da Italia'da ve Libya'da yaptıkları dinsizlikten ötürü Kartacalıları bu kötü duruma getirmiştir. Onlar, her daim yapılan şartları ve yeminleri bozdular ve çirkin, vahşi davranışlarda bulundular. Kendilerini ilgilendiren konulardan bahsetmeden önce, Kartacalılara hak ettikleri cezalar verilirse, tüm erkeklerin sevineceğini bilin diye size bazı örnekler vereceğim:

A3, P49App. Pun. 9.63:

...οὔτοι Ζακανθαῖους, πόλιν Ἰβηρίας ἐπιφανῇ, σφίσι τε αὐτοῖς ἔνσπονδον καὶ φίλην ἡμῖν, ἡβηδὸν ἔκτειναν οὐδὲν ἀδικοῦντας. οὔτοι Νουκερίαν ὑπήκοον ἡμῶν ἐπὶ συνθήκῃ λαβόντες, καὶ ὁμόσαντες σὺν δύο ἱματίοις ἕκαστον ἀπολύσειν, τὴν μὲν βουλήν αὐτῶν ἐς τὰ βαλανεῖα συνέκλεισαν καὶ ὑποκαίοντες τὰ βαλανεῖα ἀπέπνιξαν, τὸν δὲ δῆμον ἀπιόντα κατηκόντισαν. Ἀχερρανῶν

60 Scipio'nun rakipleri göz önüne alınır.

δὲ τὴν βουλὴν ἐν σπονδαῖς ἐς τὰ φρέατα ἐνέβαλον, καὶ τὰ φρέατα ἐπέχωσαν. Μᾶρκόν τε Κορνήλιον ὕπατον ἡμέτερον ὄρκοις ἀπατήσαντες ἡγάγον μὲν ὡς ἐπισκεψόμενον αὐτῶν τὸν στρατηγὸν ἀρρωστοῦντα, συναρπάσαντες δὲ ἀπήγαγον ἐς Λιβύην ἐκ Σικελίας αἰχμάλωτον μετὰ δύο καὶ εἴκοσι νεῶν. ἔκτειναν δὲ καὶ Ῥήγλον αἰκισάμενοι, στρατηγὸν ἕτερον ἡμῶν, ὑπ' εὐορκίας ἐπανελθόντα πρὸς αὐτούς. ὅσα δ' Ἀννίβας ἡ πολεμῶν ἢ ἐνεδρεῦων ἢ παρορκῶν ἔς τε πόλεις καὶ στρατόπεδα ἡμῶν καὶ λήγων ἐς τοὺς συμμάχους ἔδρασε τοὺς αὐτοῦ, τὰς τε πόλεις πορθῶν καὶ τοὺς αὐτῷ συστρατευσαμένους κατακαίνων, μακρὸν ἂν εἶη καταλέγειν. πλὴν ὅτι τετρακόσια ἡμῶν ἀνέστησεν ἄσθη. τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἡμῶν τοὺς μὲν ἐς τάφρους καὶ ποταμούς ἐμβαλόντες ὡς γεφύραις ἐπέβαινον, τοὺς δὲ τοῖς ἐλέφασιν ὑπέβαλλον, τοὺς δ' ἀλλήλοις μονομαχεῖν ἐκέλευον, ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς συνιστάντες καὶ πατέρας υἱοῖς. τὰ δ' ἔναγχος ταῦτα, περὶ εἰρήνης ἐπρέσβευον ἐνταῦθα καὶ παρεκάλουν καὶ ὤμνουν, καὶ οἱ πρέσβεις αὐτῶν ἔτι παρῆσαν, ἐν δὲ Λιβύῃ τὰς ναῦς ἡμῶν διηρπαζον καὶ τοὺς στρατιώτας κατέδεον. τοσοῦτον αὐτοῖς καὶ ἀνοίας διὰ τὴν ὠμότητα περιέστιν.

...Bunlar, bizimle dostluk kuran ve antlaşma yapan Ibēria'daki Zakanthaia⁶¹ halkını suç işlememelerine rağmen katlettiler; bizlere bağlı Noukerialılar, her biri iki parça giysiyle kuşanabilecekleri yeminli bir antlaşmayla onlara teslim oldular.⁶² Noukeria⁶³ senatorlarını bir banyo odasına kapattılar ve onları ısıyla boğdular. Daha sonra sıradan halkı kaçtıkları için oklarla vurdular. Akserre⁶⁴ meclisiyle bir antlaşma yaptıktan sonra onları kuyuya attılar ve sonra kuyuları toprakla doldurdular. Konsülümüz Marcus Cornēlius'u -komutanları hastaymış gibi yapıp ve yalan yere yemin edip- görüşme yapması için kandırdılar ve onu ele geçirip Sicilia'dan Libya'ya kadar esir olarak götürdüler. Diğer komutanımız Rēgulus'u ettiği yemininden geri dönünce işkenceyle öldürdüler.

A3, P50App. Pun. 9.64:

...τούτοις οὖν τίς ἐστὶν ἔλεος ἢ μετριοπάθεια παρ' ἐτέρων, τοῖς οὐδὲν μέτριον οὐδ' ἡμέρον ἐς οὐδένας εἰργασμένοις;

61 Saguntum.

62 Kartacalıların suçlu bulunması.

63 Campania Bölgesi'nde bir kent. Günümüzde Nocera.

64 Acerrae; Campania Bölgesinde yer alan bir kent. Clanius Nehri'nin yakınında.

τοῖς, ὥσπερ ἔφη Σκιπίων, εἰ ἐλάβοντο ἡμῶν, οὐδ' ἂν ὄνομα Ῥωμαίων ὑπολιποῦσιν; ἀλλὰ πίστις ἐστὶ βέβαιος ἡ δεξιὰ. ποία; τίς σπονδὴ, τίς ὄρκος ὃν οὐκ ἐπάτησαν; τίς δὲ συνθήκη καὶ χάρις ἐς ἣν οὐχ ὕβρισαν; μὴ μιμησώμεθα, φησὶν, αὐτοὺς. τίνα γὰρ συνθήκην ἡμεῖς λύομεν οἱ μήπω τι συνθέμενοι; ἀλλὰ τὴν ὡμοτητα, φησὶν, αὐτῶν μὴ μιμησώμεθα. φίλους οὖν καὶ συμμάχους ποιησώμεθα τοὺς ὡμοτάτους; οὐδέτερα τούτων ἄξια. ἀλλ' ἐπιτρεψάτωσαν ἡμῖν αὐτοὺς νόμῳ νενικημένων, ὥς πολλοὶ σφᾶς ἐπέτρεψαν, σκεψώμεθα δ' ἡμεῖς. καὶ ὃ τι ἂν δῶμεν, εἴσονται χάριν, οὐχὶ συνθήκην νομίζοντες εἶναι. διαφέρει δὲ τούτοις ἐκάτερον ὥδε. μέχρι μὲν συντίθενται, παραβήσονται καθάπερ καὶ πάλαι, πρόφασιν αἰεὶ τινα τῶν συνθηκῶν φέροντες ὥς ἐν αὐταῖς ἡλαττωμένοι: τὰ δ' ἀμφίλογα εὐπροφάσιστα. ὅταν δὲ παραδῶσιν αὐτοὺς, καὶ τὰ ὅπλα παρελώμεθα, καὶ τὰ σώματα ἐφ' ἡμῖν γένηται, καὶ πεισθῶσιν ὅτι μηδὲν αὐτοῖς ἐστὶν ἴδιον, τὰ μὲν φρονήματα αὐτῶν καταβήσεται, ἀγαπήσουσι δ' ὃ τι ἂν παρ' ἡμῶν λάβωσιν ὥς ἀλλότριον. εἰ μὲν οὖν Σκιπίων ἐτέρως δοκεῖ, τὰς γνώμας ἔχετε συγκρίνειν: εἰ δὲ συνθήσεται Καρχηδονίοις χωρὶς ὑμῶν, τί καὶ ἐπέστελλεν ὑμῖν; ἐγὼ μὲν γάρ, ὥς ὑμῖν κυρίοις οὖσι περὶ τῶνδε κρῖναι, τὴν γνώμην εἶπον, ἣν νομίζω συνοίσειν τῇ πόλει.

...Asla hiç kimseye karşı merhamet ya da insaf göstermeyen bu Kartacalılar,⁶⁵ Scipiō'nun da dediği gibi bizi yenilgiye uğratsalardı, Roma'nın adını tamamen sileceklerdi. Dolayısıyla bunlara karşı ne gibi bir acıma ya da insaf gösterebiliriz? Lakin sağdaki emin bir şekilde diyor ki bir rehinedir. Ne bakımdan? Hangi antlaşma, hangi yemin onların ayakları altında ezilmedi? O, onlara benzeme-memizi söylüyor. Henüz yapmadığımız için hangi antlaşmayı ih-lal edebiliriz? Lakin onların acımasızlığını taklit etmememizi söy-lüyor. Öyleyse en acımasız halkları dostumuz ya da müttefikimiz mi yapmalıyız? Bunların hiçbirisi arzu edilmez. Onları sağduyuyla bırakalım; kaybolmuş geleneklerimiz uyarınca bize teslim olanlarla sonrasında ne yapacağımızı göreceğiz. Ne olursa olsun biz onlara uyum sağladık. Sonrasında bir pazarlığın değil bir iyiliğin ışığını alacaklar. Bu iki düşünce arasında farklılıklar vardır. Bizler onlarla antlaşma yapar yapmaz, daha öncesinde yaptıkları gibi aldatıcı ba-haneler sunarak antlaşmaları ihlal edecekler. Şüpheli durumlarda

65 İntikam çağrısı.

antlaşmazlık için her zaman inandırıcı zeminler hazırlarlar ama onlar akıllılıkla teslim olduklarında, bizler ordularını ortadan kaldırıp ve adamları elimize geçirdiğimizde kendilerinin dediği hiçbir şeyin olmadığını gördüklerinde, ruhları terbiye edilecek ve bizler tarafından onlara verilen bir hediye gibi sahip olmalarına izin verdiğimiz her şeyi memnuniyetle karşılayacaklar. Scipiō farklı düşünüyorsa, aralarından seçim yapabileceğimiz iki fikire sahipsiniz. Eğer siz olmadan Kartacalılarla barış yapacaksa niçin sizlere haber yolladı? Kanımca, elleriyle karar verecek siz yargıçlar, kentin yararına olacak fikirler önerdiler.”

A3, P51App. Pun. 9.65:

...τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ Πόπλιος εἶπεν: ἡ δὲ βουλή κατ' ἄνδρα παρ' ἑκάστου ψῆφον ἤτει, καὶ ἐς τὴν Σκιπίωνος γνώμην αἱ πλείους συνέδραμον. ἐγίνοντο οὖν αἱ συνθήκαι, τρίται αἶδε, Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρὸς ἀλλήλους. καὶ ὁ Σκιπίων ἐς αὐτὰς ἐδόκει μάλιστα τοὺς Ῥωμαίους ἐναγαγέσθαι, εἴτε τῶν εἰρημένων οὐνεκα λογισμῶν, εἴτε ὡς ἀρκοῦν Ῥωμαίοις ἐς εὐτυχίαν τὸ μόνην ἀφελέσθαι Καρχηδονίους τὴν ἡγεμονίαν: εἰσὶ γὰρ οἱ καὶ τόδε νομίζουσιν, αὐτὸν ἐς Ῥωμαίων σωφρονισμὸν ἐθελῆσαι γείτονα καὶ ἀντίπαλον αὐτοῖς φόβον ἐς αἰὶ καταλιπεῖν, ἵνα μὴ ποτε ἐξυβρίσειαν ἐν μεγέθει τύχης καὶ ἀμεριμνία. καὶ τόδε οὕτω φρονῆσαι τὸν Σκιπίωνα οὐ πολὺ ὕστερον ἐξεῖπε τοῖς Ῥωμαίοις Κάτων, ἐπιπλήττων παρωξυμμένοις κατὰ Ῥόδου. ὁ δὲ Σκιπίων ταῦτα συνθέμενος ἐκ Λιβύης ἐς τὴν Ἰταλίαν παντὶ τῷ στρατῷ διέπλει, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην ἐσήλαυνε θριαμβεύων, ἐπιφανέστατα δὴ τῶν πρὸ αὐτοῦ.

...Publius, bu şekilde konuştu. Senato da oylama yaptı ve çoğunluğu Scipiō'yla hemfikir oldu.⁶⁶ Böylece Kartacalılar ve Romalılar arasında üçüncü antlaşma yapıldı. Romalılar, Scipiō'nun bu politikayı ya yukarıda belirtilen nedenlerden ya da Roma'nın Kartaca'dan üstünlüğü almasının yeterli bir başarı olduğunu düşünmesinden dolayı öne sürdüğünü düşünmüştü. Roma disiplini korumak için komşusunu ve rakibini ebedi bir tehdit olarak görme isteğine sahip Scipiō'nun, asla başarının sarhoşluğuna kapılmayacağını ve refahın büyüklüğü nedeniyle ihmalkâr olmayacağını düşünenler de var-

66 Senato, Scipio'nun antlaşmasını onaylar.

dl.⁶⁷ Scipio'nun bu hissi yaşadığını sezen Catō⁶⁸ da çok geçmeden Rodoslulara karşı yakışsız davrananlara sitem edip, alenen fikrini söyledi. Scipio, antlaşmayı tamamladıktan sonra ordusuyla birlikte Libya'dan Italia'ya yelken açtı⁶⁹ ve seleflerinden daha fazla görkemli bir biçimde Roma'yı zafere ulaştırdı.

A3, P52 App. Pun. 9. 66:

...καὶ ὁ τρόπος, ᾧ καὶ νῦν ἔτι χρώμενοι διατελοῦσιν, ἐστὶ τοιόσδε. ἐστεφάνωνται μὲν ἅπαντες, ἡγοῦνται δὲ σαλπικταί τε καὶ λαφύρων ἄμαξαι, πύργοι τε παραφέρονται μιμήματα τῶν εἰλημμένων πόλεων, καὶ γραφαὶ καὶ σχήματα τῶν γεγονότων, εἶτα χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἀσήμαντός τε καὶ σεσημασμένος καὶ εἴ τι τοιουτότροπον ἄλλο, καὶ στέφανοι ὅσοις τὸν στρατηγὸν ἀρετῆς ἔνεκα ἀναδοῦσιν ἢ πόλεις ἢ σύμμαχοι ἢ τὰ ὑπ' αὐτῷ στρατόπεδα. βόες δ' ἐπὶ τοῖσδε λευκοί, καὶ ἐλέφαντες ἦσαν ἐπὶ τοῖς βουσί, καὶ Καρχηδονίων αὐτῶν καὶ Νομάδων ὅσοι τῶν ἡγεμόνων ἐλήφθησαν. αὐτοῦ δ' ἡγοῦνται τοῦ στρατηγοῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοῦς χιτῶνας ἐνδεδυκότες, καὶ χορὸς κιθαριστῶν τε καὶ τιτυριστῶν, ἐς μίμημα Τυρρηνικῆς πομπῆς, περιεζωσμένοι τε καὶ στεφάνην χρυσὴν ἐπικείμενοι: ἴσα τε βαίνουσιν ἐν τάξει μετὰ ὥδης καὶ μετ' ὀρχήσεως. Λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅτι οἶμαι Τυρρηνοὶ Λυδῶν ἄποικοι. τούτων δέ τις ἐν μέσῳ, πορφύραν ποδήρη περικείμενος καὶ ψέλια καὶ στρεπτά ἀπὸ χρυσοῦ, σχηματίζεται ποικίλως ἐς γέλωτα ὡς ἐπορχούμενος τοῖς πολεμίοις. ἐπὶ δ' αὐτῷ θυμιατηρίων πλήθος, καὶ ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τοῖς θυμιάμασιν, ἐφ' ἄρματος καταγεγραμμένου ποικίλως, ἔστεπται μὲν ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων, ἔσταλται δ' ἐς τὸν πάτριον τρόπον πορφύραν, ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων, καὶ σκῆπτρον ἐξ ἐλέφαντος φέρει, καὶ δάφνην, ἣν αἰεὶ Ῥωμαῖοι νομίζουσι νίκης σύμβολον. ἐπιβαίνουσι δ' αὐτῷ ἐπὶ τὸ ἄρμα παῖδες τε καὶ παρθένοι, καὶ ἐπὶ τῶν παρηόρων ἐκατέρωθεν ἡθεοὶ συγγενεῖς. καὶ παρέπονται ὅσοι παρὰ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτῷ γραμματεῖς τε καὶ ὑπηρέται καὶ ὑπασπισταί. καὶ μετ' ἐκείνους ἡ στρατιὰ κατὰ τε ἴλας καὶ τάξεις.

67 İÖ 201.

68 Marcus Porcius Cato.

69 Scipio'nun geri dönüşü.

...Zafer hâli şöyleydi: Zafer alayında bulunanların her biri taş taşıyordu; trompetçiler ganimetlerle dolu yük arabalarının ilerlemesine öncülük ediyordu. Bunun yanı sıra geçirilen şehirlerin kulelerini ve savaş ganimetlerini gösteren resimler, altın ve gümüş külçeler taşınıyordu. Sonra cesurluğunu kentlere, müttefiklere ve ordusuna gösterdiği için ödül olarak komutana verilen taşlar geldi. Daha sonrasında da beyaz öküzler ve onlardan sonra Kartacalı esirler, onların filleri ve Numidialı şefler geldiler. Erguvan rengi kıyafetlere bürünmüş lictorlar komutanın önünden gidiyordu. Ayrıca arp çalan kimse bir Tyrrhen zafer alayına benzer şekilde altın kemer ve taşlar takarak bir düzen içerisinde şamatayla yürüyorlardı. Bunlara Lydi denir. Sanırım Tyrrhenler bir Lydia kolonisiydi. Bunlardan biri, erguvan rengi bir örtü giyip altın bilezik ve kolye takıp zafer alayının ortasında düşmanın üzerine dans ediyormuş gibi yaparak çeşitli el kol hareketleriyle ayaklarına basıyordu. Bu şekilde yaparak kahkahalar başlattı. Sonra birkaç tütsü taşıyıcısı geldi. Onlardan sonra da çeşitli desenlerle süslenmiş savaş arabasında, ülkenin göreneklerine göre altın bir taş ve de değerli taşlar takmış, altın yıldızlarla donatılmış erguvan rengi toga içinde komutanın kendisi geldi.

A3, P53App. Pun. 10.67:

...καὶ τέλος εἶχε Ῥωμαίοις ὁ δεῦτερος πρὸς Καρχηδονίους πόλεμος, ἀρξάμενος ἀπὸ Ἰβηρίας, λήξας δ' ἐν Λιβύῃ ἐς τὰςδε τὰς περὶ αὐτῆς Καρχηδόνας σπονδάς.

...Böylece Kartaca'yla yapılan antlaşmayla Kartacalılar ve Romalılar arasında Ibēria'da başlayan ve Libya'da biten ikinci savaş son buldu. Bu, Hellēnlerin tahminine göre yaklaşık 144. Olympiat zamanıydı.

A3, P54App. Pun. 10.69:

...καὶ τὴν χώραν περιεσκόπουν, ἀκριβῶς τε εἰργασμένην καὶ κατασκευὰς μεγάλας ἔχουσαν. εἶδον δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐσελθόντες, ὅση τε τὴν δύναμιν ἦν, καὶ πλῆθος ὅσον ἠῤῥητο ἐκ τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ κατὰ Σκιπίωνα διαθορᾶς. ἐπανελθόντες τε ἐς Ῥώμην, ἔφραζον οὐ ζήλου μᾶλλον ἢ φόβου γέμειν αὐτοῖς τὰ Καρχηδονίων, πόλεως δυσμενοῦς τοσῆςδε καὶ γείτονος εὐχερῶς οὕτως αὐξανομένης. καὶ ὁ Κάτων μάλιστα ἔλεγεν οὐ ποτε Ῥωμαίοις βέβαιον οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν ἔσεσθαι πρὶν ἐξελεῖν

Καρχηδόνα. ὧν ἡ βουλὴ πυνθανομένη ἔκρινε μὲν πολεμεῖν, ἔτι δ' ἔχρηζε προφάσεων, καὶ τὴν κρίσιν ἀπόρρητον εἶχον. Κάτωνα δ' ἐξ ἐκείνου φασὶν ἐν τῇ βουλῇ συνεχεῖ γνώμῃ λέγειν, Καρχηδόνα μῆεῖναι, Σκιπίωνα δὲ τὸν Νασικᾶν τὰ ἐναντία ἀξιοῦν, Καρχηδόνα ἔαν, ἐς φόβον ἄρα καὶ τόνδε: Ῥωμαίων ἐκδιαιτωμένων ἦδη

...Onlar [Catō ve elçi heyeti] dikkatli bir şekilde ülkeyi gezdiler. Nasıl özenle ekilip biçildiğini ve hangi değerli kaynaklara sahip olduğunu gördüler. Onlar kente de girdiler; Scipiō tarafından devrilmesinden bu yana iktidarın ve nüfuzun ne kadar çok arttığını gördüler. Roma'ya geri döndüklerinde kıskançlıktan ziyade, endişeli bir gayeyle Kartaca'nın kolayca geliştiğini ve çok yakında büyük bir düşman şehir olacağını bildirdiler. Bilhassa Catō, Kartaca yıkılana kadar Roma'nın özgürlüğü asla elinde tutamayacağını söyledi. Senato, bunları öğrendiğinde savaşa karar verdi fakat bahaneye ihtiyaçları vardı. Bu nedenle bu süre içerisinde niyetlerini gizli tuttular. Catō'nun o zamandan beri Senato'da sürekli Kartaca yok edilmeli fikrini dile getirdiği söylenir. Scipiō Nasica ise bu fikre karşı gevşeyen Roma'nın, Kartaca'yı esirgemesini, oranın sonsuza kadar muhafaza edilmesi gerektiği fikrini savundu.

A3, P56 App. Pun. 10. 72:

...γενομένης δὲ τῆς μάχης ἐς νύκτα ἀπ' ἡοῦς, καὶ πολλῶν πεσόντων ἐκατέρωθεν, ἔδοξεν ἐπὶ κρεισσόνων ὁ Μασσανάσσης γενέσθαι. καὶ αὐτῷ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τοῦ ἔργου ὁ Σκιπίων ὤφθη. ὁ δὲ αὐτὸν οἷα φίλον ἐκ πάππου περιεῖπε θεραπεύων. ὅπερ οἱ Καρχηδόνιοι μαθόντες, ἐδέοντο τοῦ Σκιπίωνος πρὸς Μασσανάσσην σφᾶς συναλλάξαι. ὁ δὲ συνήγαγε μὲν αὐτούς, γιγνομένων δὲ προκλήσεων οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Μασσανάσση τὴν μὲν περὶ τὸ Ἐμπόριον γῆν ἔλεγον μεθήσειν, καὶ ἀργυρίου τάλαντα δώσειν διακόσια αὐτίκα καὶ ὀκτακόσια σὺν χρόνῳ, τοὺς δ' αὐτομόλους αἰτοῦντος οὐχ ὑπέστησαν οὐδ' ἀκοῦσαι, ἀλλ' ἄπρακτοι διεκρίθησαν. καὶ Σκιπίων μὲν ἐς Ἰβηρίαν ἔχων τοὺς ἐλέφαντας ἐπανήει, Μασσανάσσης δὲ τὸν λόφον τῶν πολεμίων περιταφρεύσας, ἐφύλασσε μηδεμίαν αὐτοῖς ἀγορὰν ἐσφένεσθαι. οὐδ' ἄλλως ἐγγὺς ἦν οὐδέν, ἐπεὶ καὶ αὐτῷ μόλις ἐκ μακροῦ σφόδρα ἐπιμόχθως ἐφέρετο ὀλίγη.

...Savaş, şafaktan geceye kadar sürdü, her iki tarafta da pek çok kişi bitkin düştü ve Masinissa'nın üstün geldiği görüldü. Meydandan geri döndüğünde, Scipiō kendisinin huzuruna çıktı ve Masinissa da -büyükbabasının dostu olduğu için- onu son derece büyük bir samimiyetle karşıladı. Kartacalılar bunu öğrendiklerinde; Masinissa'yla antlaşma yapması için Scipiō'ya yalvardılar. O da onları görüşmeye çağırdı. Kartacalılar, Emporium kentine ait bölgeleri Masinissa'ya teslim edeceklerini ve ona, şu an iki yüz talantōn gümüş ve daha sonra da sekiz yüz talantōn vereceklerini [söyleyerek] tekliflerini yaptılar. O, firarileri istediğindeyse bunu duymazdan geldiler. Bu yüzden bir anlaşmaya varmadan dağıldılar. Sonra Scipiō, filleriyle birlikte Ibēria'ya geri döndü, Masinissa da savaş alanının çevresine bir çember çizdi ve onların herhangi bir tedarik almalarını engelledi. Uzun mesafeden tedarik temin edebilmekse son derece zordu.

A3, P57 App. Pun. 10. 73:

...οἱ μὲν δὴ τὸ ἐαυτῶν ἔπραξαν, ὁ δὲ λιμὸς τὸν Ἀσδρούβαν καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξέτριβε: καὶ τοῖς σώμασι πάντα ἔχοντες ἀσθενῶς, βιάσασθαι μὲν οὐκέτι τοὺς πολεμίους ἐδύναντο, τὰ δ' ὑποζύγια πρῶτον, εἶτα τοὺς ἵππους ἐπὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἔθυον, καὶ ἰμάντας ἐψοῦντες ἦσθιον. καὶ νόσων αὐτοὺς ἰδέαι πᾶσαι κατελάμβανον ἕκ τε πονηρίας τροφῶν καὶ ἀκινήσιας ἔργων καὶ ὥρας ἔτους: συνεκέκλειστο γὰρ ἐς ἓν χωρίον καὶ στενὸν στρατόπεδον ὄχλος ἀνθρώπων ἐν Λιβύῃ θέρους. τῶν τε ξύλων αὐτοὺς ἐς τὴν ἔψησιν ἐπιλιπόντων τὰ ὄπλα κατέκαιον. καὶ τῶν ἀποθνησκόντων οὐδεὶς οὔτ' ἐξεφέρετο, Μασσανάσσου τὴν φυλακὴν οὐκ ἀνιέντος, οὔτ' ἐξεκαίετο ξύλων ἀπορία. ὁ οὖν φθόρος αὐτοῖς ἦν πολὺς τε καὶ περιώδυνος, συνοῦσιν ὁδωδόσι καὶ σηπομένοισι σώμασιν. τό τε πλείστον ἤδη τοῦ στρατοῦ διέφθαρτο: καὶ τὸ ὑπόλοιπον οὐδεμίαν σφίσιν ἐλπίδα σωτηρίας ὀρῶντες, τοὺς αὐτομόλους ὑπέστησαν ἐκδοῦναι τῷ Μασσανάσσει, καὶ πεντακισχίλια ἀργυρίου τάλαντα πεντήκοντα ἔτεσιν ἐσενεγκεῖν, τοὺς τε φυγάδας σφῶν καταδέξασθαι παρὰ τὸ ὄρκιον, καὶ αὐτοὶ διὰ μιᾶς πύλης τοὺς ἐχθροὺς καθ' ἓνα διεξελεθῆναι σὺν χιτωνίσκῳ μόνῳ. Γολόσσης δ' αὐτοῖς ἀπιούσι, χαλεπαίνων τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ διώξεως, εἴτε συνειδότος τοῦ πατρὸς εἴτε δι' ἑαυτοῦ, Νομάδας ἱππέας ἐπέπεμψεν, οἱ οὐκ ἀμυνομένους, οὔτε ὄπλον ἔχοντας ἐς ἄμυναν οὔτε φυγεῖν ὑπ' ἀσθενείας δυναμένους ἔκτειναν. ἕκ τε μυριάδων πέντε στρατοῦ καὶ ὀκτακισχιλίων

ἀνδρῶν ὀλίγοι πάντων ἐς Καρχηδόνα περιεσώθησαν, καὶ σὺν αὐτοῖς Ἀσδρουβας τε ὁ στρατηγὸς καὶ ἕτεροι τῶν ἐπιφανῶν.

...Bu süre içinde Asdrubal ve Kartacalılar kuvvetten düşerek açlıktan ziyan oldular ve düşmana daha fazla saldıramadılar.⁷⁰ Önce hayvanlarını ve daha sonra atlarını yediler. Yetmeyince yemek için deri kayışlarını kaynattılar; kötü yiyeceklerden, talim yüzünden ve mevsim şartlarından dolayı hasta düştüler. Tek bir yerde kuşatılıp kalınca tüm ordugâh hastalığa yakalandı. Kalabalığın önemli bir kısmı, Libya'nın yaz sıcağına maruz kaldı. Yemek pişirmek için odun tedarikleri tükendi. Bu sebeple kalkanlarını yaktılar. Masinissa, sıkı bir tutum sergilediği için ölülerinin bedenlerini yakmak istediklerinde yakamadılar. Bu yüzden pis kokan bedenlerin arasında yaşamının sonucu olarak yıkıcı ve acı verici bir veba ortaya çıktı. Ordunun büyük bir kısmı hastalıktan eriyip bitti. Kaçış umutları olmadıklarını gördüklerindeyse yasakları kaldırsın diye Masinissa'ya firarileri teslim etmeyi ve ona elli yıl boyunca beş bin talantōn gümüş ödemeyi kabul ettiler. Her biri üzerinde kısa bir tunikle başka hiçbir şeyleri olmadan düşman tarafından tek bir geçitten birer birer dağıtıldı. Kısa zaman önce kendisine yapılan saldırıdan dolayı kin güden Gulussa, ya babasıyla suç ortaklığı yaparak ya da kendi başına planlayarak, onlar dışarı çıktıkları vakit üzerlerine Numidia süvari birliğini yolladı. Ne direnecek ne de kaçacak gücü olmayan savunmasız adamlar katledildiler. Bu yüzden orduyu oluşturan elli sekiz bin erkekten geriye, aralarında komutan Asdrubal ve diğer soyluların bulunduğu birkaç kişi Kartaca'ya güven içinde dönebildi.

A3, P58App. Pun. 10.74:

...τοιόσδε μὲν ὁ Μασσανάσσου καὶ Καρχηδονίων πόλεμος ἦν, ἐκδέχεται δ' αὐτὸν ὁ τρίτος ἐν Λιβύῃ καὶ τελευταῖος Ῥωμαίων. καὶ Καρχηδόνιοι τῷ Μασσανάσσου πταίσματι συμπεσόντες, ἀσθενεστάτης ὑπ' αὐτοῦ τῆς πόλεως γενομένης, αὐτόν τε Μασσανάσσην ἐδεδοίκεσαν ἐγγὺς ἔτι ὄντα μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ Ῥωμαίους δυσμεναίνοντας ἀεὶ σφίσι καὶ πρόφασιν θησομένους τὰ ἐς τὸν Μασσανάσσην γενόμενα. ὧν οὐδέτερον κακῶς ὑπενόουν: αὐτίκα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι πυθόμενοι στρατὸν ἐπήγγελλον ἐς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, τὴν μὲν χρεῖαν οὐ λέγοντες, ὥς δ' ἂν ὀξέως ἔχοιεν ἐς τὰ παραγγελλόμενα χρῆσθαι. καὶ οἱ

70 Kartaca ordusu kuşatıldı ve ele geçirildi.

Καρχηδόνιοι νομίζοντες ἐκλύσειν τὴν πρόφασιν, ἐπεκέρυσσον Ἀσδρούβα τε τῷ στρατηγήσαντι τοῦδε τοῦ πρὸς Μασσανάσσην πολέμου καὶ Καρθάλῳ τῷ βοηθάρχῳ, καὶ εἴ τις ἄλλος ἐφήπτο τοῦ ἔργου, θάνατον, ἐς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου περιφέροντες. ἔς τε Ῥώμην πρέσβεις ἔπεμπον, οἱ κατηγοροῦν μὲν αὐτοῦ Μασσανάσσου, κατηγοροῦν δὲ καὶ τῶνδε τῶν ἀνδρῶν ὡς ἀμυναμένων αὐτὸν ὀξέως τε καὶ προπετῶς καὶ τὴν πόλιν ἐς πρόφασιν ἔχθρας ἐμβαλόντων. ὡς δὲ τις τῶν βουλευτῶν τοὺς πρέσβεις ἤρετο ὅπως οὐκ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου τοὺς αἰτίους, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἦσαν ἐξεκέρυξαν, καὶ πρὸς ἡμᾶς οὐ πρότερον ἀλλὰ νῦν πρεσβεύεσθε, οἱ μὲν ἀποκρίσεως ἠπόρουν, ἡ δὲ βουλή πάλαι διεγνωκυῖα πολεμῆσαι καὶ προφάσεις ἐρεσχηλοῦσα ὧδε ἀπεκρίνατο, Καρχηδονίους οὐπω Ῥωμαίοις ἱκανῶς ἀπολογήσασθαι. πάλιν οὖν ἀγωνιώντες ἡρώτων, εἰ δοκοῦσιν ἀμαρτεῖν, τί παθόντες ἀπολύσονται τὸ ἐγκλημα. οἱ δὲ οὕτως ἔφασαν τῷ ῥήματι, 'εἰ τὸ ἱκανὸν ποιήσετε Ῥωμαίοις.' ζητούντων δ' ἐκείνων ὅ τι εἴη τὸ ἱκανόν, οἱ μὲν ᾤοντο Ῥωμαίους ἐθέλειν τοῖς χρήμασι προσεπιθεῖναι τοῖς ἐπὶ Σκιπίωνος ὠρισμένοις, οἱ δὲ Μασσανάσση τῆς ἀμφιλόγου γ ἥς μεταστῆναι. ἀποροῦντες οὖν πάλιν ἐς Ῥώμην ἔπεμπον, καὶ παρεκάλουν γινῶναι σαφῶς ὅ τι ἐστὶν αὐτοῖς τὸ ἱκανόν. οἱ δὲ αὐθις ἔφασαν εἰδέναι Καρχηδονίους καλῶς, καὶ εἰπόντες ἀπέπεμψαν.

...Masinissa ve Kartacalılar arasındaki savaş böyleydi. Bunu Romalıların Libya'daki son savaşı üçüncü savaş takip etti.⁷¹ Kartacalılar, Masinissa'nın yaşattığı bu felaketten muzdaripti. Ayrıca şehir de zayıflatılmıştı. Kartacalılar, geniş bir ordusuyla hâlâ yakınlarda bulunan kraldan ve onlara daima kin güden Romalıların Masinissa meselesini bir bahane hâline getirmelerinden endişe duymaya başladılar. Her ikisinde de haksız değillerdi. Romalılar, önceki yaşanan olayları öğrendiklerinde neyi amaçladıklarını söylememekle beraber zaman kaybetmeden tüm Italia'dan bir ordu toplamaya başladılar ve onlara acil durumlar için hazır bulunmaları gerektiğini söylediler. Kartacalılar da bahaneye bir son vermeyi düşünerek Masinissa'ya karşı sefer yürüten Asdrubal'i suçladılar. Yardımcı komutan Carthalo ve diğerlerinin üzerine savaşın bütün suçu atılınca, öldürüldüler. Sonra onlar Masinissa'yı suçlamak ve -aynı zamanda kuvvet toplayan adamları cezalandırdıklarını söy-

71 III. Roma-Kartaca Savaşı, İÖ 149.

lemeleri için elçileri Roma'ya yolladılar. Senatorlardan biri elçilere, neden onlar yenilene kadar beklemek yerine savaşın başında memurlarını mahkûm etmediler ve neden şimdiye kadar bunu ötelemek yerine daha önceden elçilerini yollamadılar diye sorunca, hiçbir cevap veremediler. Daha önce savaşa karar veren ve sadece önemsiz bahane arayan Senato, bu zamana kadar Kartacalılar tarafından sunulan savunmanın tatmin edici olmadığını söyledi. Daha sonra, [elçiler] yaptıkları hatayı nasıl telafi edeceklerini sordular. Kısa bir cevap verildi: "Roma halkını memnun etmelisiniz." Onlar memnun etmenin ne anlama geldiğini kendi aralarında birbirlerine sorduklarında bazıları; Romalıların Scipiō tarafından dayatılan para cezasına bir şey eklemek istediğini, bazılarıysa tartışmalı bölgenin Masinissa'ya bırakılması gerektiğini düşündüler. Bu yüzden ne yapacaklarını bilmez hâlde başka bir elçi heyetini Roma'ya yolladılar ve tam olarak hangi memnuniyetin gerekli olduğunu bilmek istediler. Romalılar da Kartacalıların bunu gayet iyi bildikleri yanıtını verip onları uğurladılar.

A3, P59 App. Pun. 12.88:

...ἐς δὲ τὴν ὑμετέραν Λιβύην ἀπίδετε, ὅσαι μεσόγειοι πόλεις ἀκινδύνως βιοῦσιν. ὧν ἡς ἂν ἐθέλητε, γείτονες ἔσεσθε, ἵνα τὴν ἐρεθίζουσαν ὑμᾶς ὄψιν τε καὶ μνήμην ἀφῆτε τῶν νῦν ἐνοχλούντων κακῶν, ὅταν ἐς τὴν θάλασσαν κενὴν σκαφῶν ἀφορῶντες ἀναμνησκησθε τοῦ πλήθους ὧν εἵχετε νεῶν, καὶ λαφύρων ὅσων ἐφέρετε, καὶ ἐς οἴους γε τοὺς λιμένας κατήγεσθε σοβαροί, καὶ τὰ νεώρια καὶ τὰ τῶν σκευῶν ταμειᾶ ἐνεπίμπλατε. τί δὲ αἱ ἐν τοῖς τείχεσιν ὑποδοχαὶ στρατοπέδων τε καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων; τί δὲ θησαυροὶ τούτοις παρῳκοδομημένοι; τί ταῦτα μνημεῖα ὑμῖν ἐστίν; ἢ τί ἄλλο πλὴν ὀδύνη, καὶ ἐρέθισμα ἐπανελθεῖν ἐς αὐτά, εἴ ποτε δύναισθε; πάθος ἐστὶν ἀνθρώπειον τοῖς μεμνημένοις τῆς ποτὲ τύχης, ἐλπίζειν τὴν τύχην ἐπανελεύσεσθαι, φάρμακον δὲ κακῶν ἀκεστήριον λήθη, ἡς οὐκ ἔνι μετασχεῖν ὑμῖν, ἣν μὴ τὴν ὄψιν ἀπόθησθε. καὶ τούτου σαφέστατος ἔλεγχος, ὅτι πολλάκις συγγνώμης καὶ συνθηκῶν τυχόντες παρεσπονδήσατε. εἰ μὲν οὖν ἔτι τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθε καὶ δυσμεναίνετε ἡμῖν ὡς ἀφηρημένοι καὶ καιροφυλακεῖτε, δεῖ τῆσδε τῆς πόλεως ὑμῖν καὶ λιμένων τοιῶνδε καὶ νεωρίων καὶ τειχῶν ἐς στρατοπέδου τρόπον εἰργασμένων. καὶ τί ἔτι φειδόμεθα ἐχθρῶν εἰλημμένων; εἰ δὲ τῆς μὲν ἀρχῆς ἀπέστητε καθαρώς, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ γνώμῃ, μόνα δ' ἐξήρησθε Λιβύης ἅ

ἔχετε, καὶ τότε ἀπροφασίστως συνέθεσθε ἡμῖν, φέρετε, καὶ ἔργω ταῦτα ἐπιδείξατε, ἐς μὲν Λιβύην, ἣν ἔχετε, ἀνοικισάμενοι, τῆς δὲ θαλάσσης ἐκστάντες, ἥς ἀπέστητε.

...Bundan sonra sizleri böylesine heyecanlandıran şeyleri yaşamamak ve her ne zaman gemilerden yoksun denize baktığınızda artık canınızı sıkın sorunların hatırasını yitirmek isterseniz, sahip olmak istediklerinizi seçebileceğiniz, tehlikenin ulaşamayacağı çok sayıda kentlerin bulunduğu Libya mülklerinize bir bakın. Bir zamanlar sahip olduğunuz muhteşem filoları ve ele geçirip gururla limanınıza getirdiğiniz ganimetleri, tıka basa dolmuş silah depolarınızı ve tersanelerinizi hatırlayın. Askerlerinizin kışlarına, atlarınızın ve fillerinizin ahırlarına ve onların yanındaki ambarlara baktığınızda hepsi boş; bu şeyler aklınıza ne getiriyor? Keder ve yoğun bir özlem duyduğunuz şeyleri şayet tekrar geri alıp yapabilir misiniz? Bizlerden uzaklaşan talihimizi hatırladığımızda onu geri kazanabileceğimizi umut etmek insan doğasına özgüdür. Tüm kötülükler için şifa veren ilaç unutkanlıktır ve sizler görünüşünüzü bir kenara atmadıkça bu sizler için mümkün değildir. Bunun en açık kanıtı, bizlerden bağışlanma ve barış elde ettiğiniz kadar antlaşmayı ihlal ettiniz. Hâlâ egemenliği arzuluyorsanız, bunu sizlerden alan bizlere karşı iradesiz davranıyorsanız ve fırsat doğmasını bekliyorsanız tâbi ki bu kente, bu büyük limana ve tersanelere ve bir ordunun sığınağı için inşa edilmiş bu duvarlara ihtiyacınız var. Yakalanan düşmanlarımızı neden bağışlamalıyız? Egemenlikten içtenlikle vazgeçtiyseniz, laflarla değil eylemlerle Libya'daki sahip olduklarınızdan mutluyusanız ve bizimle dürüstçe barış yapmayı arzu ediyorsanız, şimdi gelin bunu davranışlarınızla kanıtlayın. Size ait Libya'nın iç kesimlerine gidin ve egemenliğini bizlere verdiğiniz denizi terk edin.

A3, P60 App. Pun. 11.75:

...οἱ μὲν δὴ φόβου καὶ ἀπορίας ἦσαν ἐν τούτῳ, Ἰτύκη δέ, ἡ Λιβύης μεγίστη μετὰ Καρχηδόνα πόλις, λιμένας τε ἔχουσα εὐόρμους καὶ στρατοπέδων καταγωγὰς δαψιλεῖς, ἐξήκοντα σταδίους ἀπὸ Καρχηδόνης ἀφροσῶσα καὶ καλῶς ἐς πόλεμον αὐτοῖς ἐπικειμένη, τὰ Καρχηδονίων ἄρα καὶ αὕτη τότε ἀπογνοῦσα καὶ τὸ πάλαι μῖσος ἐς αὐτοὺς ἐκφέρουσα ἐν καιρῷ, πρέσβεις ἐς Ῥώμην ἔπεμψεν, οἱ τὴν Ἰτύκην Πωμαίοις ἐπέτρεπον. ἡ δὲ βουλὴ καὶ τέως ἐς τὸν πολέμον ὀρμῶσά τε καὶ παρασκευαζομένη, πόλεως ὀχυρὰς οὕτω καὶ ἐπικαίρου προσγενομένης ἐξέφηνέ τε

τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον, οὐπὲρ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνελθοῦσα ἐψηφίσατο Καρχηδονίοις πολεμεῖν. στρατηγούς τε τοὺς ὑπάτους αὐτίκα ἐξέπεμπον, ἐπὶ μὲν τοῦ πεζοῦ Μάνιον Μανίλιον, ἐπὶ δὲ τοῦ στόλου Λεύκιον Μάρκιον Κηνσωρίνον, οἷς ἐν ἀπορρήτῳ ἐλέλεκτο μὴ ἀνασχεῖν τοῦ πολέμου πρὶν Καρχηδὸνα κατασκάψαι. οἱ μὲν δὴ θύσαντες ἐς Σικελίαν ἔπλεον ὥς ἐκεῖθεν ἐς τὴν Ἰτύκην διαβαλοῦντες, ναυσὶ δ' ἐφέροντο πεντήκοντα μὲν πεντήρεσιν, ἑκατὸν δ' ἡμιολίαις, ἀφράκτοις δὲ καὶ κερκούροις καὶ στρογγύλοις πολλοῖς. καὶ στρατὸν ἦγον ὀκτακισμυρίους πεζοὺς καὶ ἰππέας ἐς τετρακισχιλίους, ἀρίστους ἅπαντας: ὥς γὰρ ἐς ἐπιφανῆ στρατείαν καὶ προὔπτον ἐλπίδα πᾶς τις ἀστῶν καὶ συμμάχων ὥρμα, καὶ πολλοὶ καὶ ἐθελονταὶ παρήγγελον ἐς τὸν κατάλογον.

...Onlar [Kartacalılar] korku ve kafa karışıklığı hâlindeyken, Kartaca'nın ardından Libya'nın en büyük ve iyi emniyetli limanlarına ve kuvvetlerin karaya çıkmasını sağlayan birçok iskeleye sahip, Kartaca'dan altmış stadion⁷² bir mesafede ve ona karşı harekât üssü olarak iyi bir şekilde konumlanan Utica kenti, Kartacalıların içinde bulunduğu kötü durumu gözlemleyip ve kendilerine eski düşmanlıklarını hatırlatarak Romalılara bağlılık sunmayı teklif eden bir elçi heyeti yolladılar.⁷³ Daha önce istekli olarak savaşa hazırlanan Senato ise güçlü bir şekilde yerleştirilmiş bir kentin kendisine katılımını sağlayınca maksadını açığa vurdu. Capitoliu'daki mecliste (savaş konusunda görüşmek için hazırlandıkları yerde) senatorlar Kartacalılara karşı savaş ilan etmek için oylama yaptılar. Derhâl konsüller M. Manilius'u piyade askerlerinden, L. Mancius Cēnsōrinus'u filodan sorumlu tuttular ve Kartaca yıkılıp yerle bir edilinceye kadar savaştan vazgeçmemeleri için onlara gizli emirler verdiler. Onlar, kurban sunduktan sonra Sicilia'ya yelken açıp Utica'ya geçmeyi tasarlادılar. Birçok açık tekne, açık kayak ve yük gemilerinin yanı sıra quinquere⁷⁴ ve yüz hemioliiliye⁷⁵ taşındılar. Ordu seksen bin piyadeden ve yaklaşık dört bin süvariden müteşekkildi ve hepsi deneyimliydi. Bu muhteşem sefere katılmak için müttefikler ve yurttaşlar arasında bir telaş, mutlak bir güven vardı. Pek çoğu gönüllü olarak isimlerini yazdirdılar.

72 Yaklaşık 10.980^m.

73 Utica Romalılara katılır.

74 Beş sıra küreğe sahip olan kadirga.

75 Bir buçuk küreğe sahip hafif bir gemi.

A3, P61 App. Pun. 11.76:

...Καρχηδονίοις δὲ προσέπεσεν ἢ τε κρίσις τοῦ πολέμου καὶ τὸ ἔργον ὁμοῦ δι' ἐνὸς ἀγγέλου· ὁ γὰρ αὐτὸς ἔφερε τε τὸ ψήφισμα τοῦ πολέμου, καὶ τὰς ναῦς ἐδήλου πλεῖν ἐπὶ σφᾶς. ἐκπλαγέντες οὖν ἀπεγίγνωσκον αὐτῶν ἀπορία τε νεῶν καὶ ἀπωλεία προσφάτω τοσσηδὲ νεότητος, οὐ συμμαχούς ἔχοντες, οὐ μισθοφόρους ἐτοίμους, οὐ σῖτον ἐς πολιορκίαν συνεννηγεμένον, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ὥς ἐν ἀκηρύκτῳ καὶ ταχεῖ πολέμῳ, οὐδ' αὐτοὶ διαρκεῖν δυνάμενοι Ῥωμαίοις τε καὶ Μασσανάσση. πρέσβεις οὖν ἐτέρους ἐς Ῥώμην ἔπεμπον αὐτοκράτορας, ὅπη δύναιντο, τὰ παρόντα διαθέσθαι. οἷς ἡ σύγκλητος εἶπεν, ἐὰν τοῖς ὑπάτοις ἔτι οὖσιν ἐν Σικελίᾳ, τριάκοντα ἡμερῶν τῶνδε, οἱ Καρχηδόνιοι τριακοσίους τοὺς ἐνδοξοτάτους σφῶν παῖδας ἐς ὁμηρείαν παράσχωσι καὶ τᾶλλα κατακούσωσιν αὐτῶν, ἔξειν Καρχηδόνα ἐλευθέραν τε καὶ αὐτόνομον, καὶ γῆν ὅσπην ἔχουσιν ἐν Λιβύῃ. ταῦτα μὲν ἐς τὸ φανερόν ἐψηφίσαντο, καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἔδωκαν ἐς Καρχηδόνα φέρειν τὸ δόγμα· ἐν ἀπορρήτῳ δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐπέστειλαν ἔχεσθαι τῶν ἰδίᾳ σφίσις ἐντεταλμένων.

...Hem Senato'nun savaşı oylaması hem de filonun çoktan yelken açtığı haberleri, aynı haberci tarafından Kartaca'ya ulaştı. Onların ne müttefikleri ne paralı askerleri ne bir kuşatmaya dayanma kaynakları ne de bu ani ve haksız savaş için hazır olan başka bir şeyleri vardı. Onlar kendi başlarına, bir araya gelen Romalılar ve Masinissa'yı yenemediler. Bu yüzden sıkıntıları herhangi bir koşulda çözüme kavuşturmak için tüm güçleriyle Roma'ya başka bir elçi heyeti gönderdiler. Senato toplandı ve onlara, eğer otuz gün içerisinde hâlâ Sicilia'da bulunan konsüllere soylu ailelerden üç yüz çocuk verirlerse ve öte yandan emirlere itaat ederlerse, Kartaca'nın bağımsızlığının ve özgürlüğünün korunacağını ve Libya topraklarında duracaklarını söyledi. Bu, halk tarafından oylandı ve elçi heyetiyle birlikte bunu Kartaca'ya ulaştırma kararı verdiler. Lakin öte yandan gizli talimatları yerine getirmeleri gerektiği konusunda da konsüllere özel emirler gönderdiler.

A3, P62 App. Pun. 11.77:

...οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὴν μὲν γνώμην ὑπώπτευον, οὐκ ἐπὶ συνθήκῃ βεβαία τὰ ὅμῃρα παρέχοντες· οἷα δ' ἐν κινδύνῳ τοσῶδε, τὰς ἐλπίδας ἐν ᾧ μὴδὲν ἐκλείψουσι τιθέμενοι, σπουδῇ προλαβόντες τὴν προθεσίαν, τοὺς παῖδας ἦγον ἐς Σικελίαν,

γονέων τε αὐτοῖς ἐπικλαιόντων καὶ οἰκείων, καὶ μάλιστα τῶν μητέρων, αἱ σὺν ὀλολυγῇ μανιώδει τῶν τέκνων ἐξήπτοντο καὶ νεῶν τῶν φερουσῶν αὐτὰ καὶ στρατηγῶν τῶν ἀγόντων, ἀγκυρῶν τε ἐπελαμβάνοντο καὶ καλῶδια διέσπων καὶ ναύταις συνεπλέκοντο καὶ τὸν πλοῦν ἐκώλυνον. εἰσὶ δ' αἱ καὶ μέχρι πολλοῦ τῆς θαλάσσης παρένεον, δεδακρυμέναι τε καὶ ἐς τὰ τέκνα ἀφορῶσαι. αἱ δ' ἐπὶ τῆς γῆς τὰς κόμας ἐτίλλοντο καὶ τὰ στέρνα ἔκοπτον ὥς ἐπὶ πένθει: ἐδόκουν γὰρ ὄνομα μὲν ἐς εὐπρέπειαν εἶναι τὴν ὀμηρείαν, ἔργῳ δὲ τῆς πόλεως ἔκδοσιν, ἐπ' οὐδεμιᾷ συνθήκῃ τῶνδε τῶν παίδων διδομένων. καὶ πολλαὶ καὶ τοῦτο ἐν ταῖς οἰμωγαῖς κατεμαντεύοντο τῇ πόλει, μὴδὲν αὐτὴν ὀνήσειν τοὺς παῖδας ἐκδιδομένους: ἐν μὲν δὴ τῇ Καρχηδόνι τῶν ὀμήρων ἡ ἀναγωγή τοιάδε τις ἦν, ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ παραλαβόντες αὐτὰ οἱ ὕπατοι διέπεμπον ἐς Ῥώμην, καὶ τοῖς Καρχηδονίοις ἔφασαν ἐς τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὰ λοιπὰ ἐρεῖν ἐν Ἰτύκῃ.

...Kartacalılar, rehinlerin⁷⁶ gönderilmesinde hiçbir güvence olmadığı için [Romalıların] niyetinden kuşku duydular. Fakat bu büyük tehlike zamanında da tek umutlarının emir verilen mektupta yattığını düşündüler. Bu yüzden ivedilikle belirlenen zamanı bekleyerek, çocuklarını, ailelerinin, akrabalarının özellikle de gözyaşları içinde çılgına dönmüş küçük çocuklarına yapışmış annelerinin arasından Sicilia'ya yolladılar. [Anneler] çapaları tutup, ipleri koparak gemilere ve onları uzaklara götürmeye gönderilen memurlara yapıştılar. Gemilerin hareket etmesini önlemek için denizcilerin etrafına kollarını doladılar. Hatta içlerinden bazıları gözyaşları içinde çocuklarına bakarak gemilerin yanında yüzdüler. Sahilde kalan diğerleriye ölülerine yas tutuyormuş gibi saçlarını yoldular. Zira onlar çocuklarını teslim ettiklerinde, kenti terk etmelerinin amaçlandığını, bu yüzden de rehinlerin verilmesinin aldatıcı bir durum olduğunu düşünüyordu. Ağıt yakanlardan çoğu, çocuklarını teslim etmeyle kente hiçbir yarar sağlanamayacağını söyledi. Rehinerler uzaklara gönderildiğinde, Kartaca'da meydana gelen olaylar bu şekildeydi. Sicilia'daki konsüller rehinerleri teslim aldıkları zaman onları Roma'ya gönderdiler ve Kartacalılara savaşın sona erip ermediğiyle ilgili bilgiyi Utica'da vereceklerini söylediler.

A3, P63 App. Pun. 12.80:

...Κηνσωρῖνος δ' ὑπαναστὰς ἀντέλεξεν ὥδε: 'τὰς μὲν αἰτίας τοῦ πολέμου τί δεῖ λέγειν ὑμῖν, ὦ Καρχηδόνιοι, πρεσβεύσασιν ἐς

76 ὀμηρος: güvence, teminat; rehin anlamına gelmektedir.

Ῥώμην καὶ παρὰ τῆς συγκλήτου μαθοῦσιν; ὁ δὲ ἐψεύσασθε περὶ ἡμῶν, τοῦθ' ὑμᾶς ἐλέγξω. καὶ γὰρ τὸ δόγμα δηλοῖ, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐν Σικελία προεῖπομεν τὰ ὄμηρα παραλαμβάνοντες, τὰ λοιπὰ τῶν δοξαντῶν ἐπικελεύσειν ἐν Ἰτύκῃ. τῶν μὲν οὖν ὁμήρων τῆς τε ταχυτήτος καὶ τῆς ἐπιλέξεως ἐπαινοῦμεν ὑμᾶς: τί δὲ ὅπλων δεῖ τοῖς εἰρηνέουσιν καθαρῶς; φέρετε: πάντα ὅσα δημόσιά τε καὶ ἴδια ἕκαστος ὑμῶν ἔχει, βέλη τε καὶ καταπέλτας, ἡμῖν παράδοτε.' ὁ μὲν οὕτως εἶπεν, οἱ δὲ πρέσβεις ἔφασαν ἐθέλειν μὲν καὶ τοῖσδε ὑπακοῦσαι, ἀπορεῖν δὲ ὅπως Ἀσδρούβαν, ᾧ θάνατον ἐπεκέρυξαν, δύο μυριάδας ἀνδρῶν ἥδη συναγαγόντα καὶ αὐτῇ Καρχηδόνι παραστρατοπεδεύοντα ἀμυνοῦνται. εἰπόντων δὲ τῶν ὑπάτων ὅτι Ῥωμαῖοι τούτων ἐπιμελήσονται, οἱ μὲν καὶ ταῦτα δώσειν ὑπέσχοντο. καὶ συμπεμφθέντες αὐτοῖς Κορνῆλιός τε Σκιπίων ὁ Νασικᾶς καὶ Γναῖος Κορνῆλιος ὁ Ἰσπανὸς ἐπὶ κλησιν παρελάμβανον εἴκοσι μυριάδας πανοπλιῶν, καὶ βελῶν καὶ ἀκοντίων πλήθος ἄπειρον, καὶ καταπέλτας ὀξυβελεῖς τε καὶ λιθοβόλους ἐς δισχιλίους: καὶ φερομένων αὐτῶν ἡ μὲν ὄψις ἦν λαμπρὰ καὶ παράλογος, ἀμαξῶν τοσῶνδε ὑπ' αὐτῶν τῶν πολεμίων ἀγομένων... καὶ ὁ Κηνσωρίνος ἦν γὰρ εἰπεῖν ἱκανώτερος τοῦ συνάρχου ἀναστὰς καὶ τότε, καὶ σκυθρωπάσας ἐπὶ πολὺ, ἔλεξεν ὥδε.

...Sonra Cēnsōrinus, ayağa kalktı ve şöyle yanıt verdi: “Kartacalılar! Roma’ya giden elçi heyetiniz bunları öğrenmişken, savaşın sebeplerini tekrar sizlere söylemem neden gerekli? Lakin hakkımızda ifade edilen yanlış şeylerin aksini ifade edeceğim. Kararın kendisi ilan edildi ve Sicilia’da rehineleri aldığımız zaman bu şartların geri kalanını Utica’da sizlere bildireceği haberini verdik. Rehineri göndermedeki çabukluğunuz ve onları seçmekteki titizliğiniz için övgü hakkınızdır. Lakin içtenlikle barışı arzu ediyorsanız, neden herhangi bir silaha ihtiyaç duyuyorsunuz? Hem kamuya ait hem de şahsî silahlarınızı ve mühimmatınızı bizlere teslim edin.” O, bu şekilde konuştuğunda elçi heyeti, “bu emire razı olmayacaklarını, ayrıca Kartaca’nın duvarlarının dışına ordugâh kurmuş ve yirmi bin adam toplamış, ölümle cezalandırılan Asdrubal’e karşı nasıl savunma yapacaklarını bilmediklerini” söylediler. Konsüller, bununla ilgileneceklerini söylediklerinde onlar da silahlarını teslim edeceklerine söz verdiler. Bunun üzerine Cornēlius Scipiō Nasica ve Gnaeus Cornēlius Hispanus elçi heyetiyle birlikte gönderildi ve iki yüz bin adam için zırhın tamamını, sayısız kargı, mızrak, ok ve iki bin mancınık

teslim aldılar. Onlar, geri döndüklerinde düşmandan getirdikleri muazzam sayıdaki yük arabalarının eşi benzeri olmayan görüntüsü olağan üstüydü... Cēnsōrinus tekrar ayağa kalktı ve uzun süre düşünüp taşındıktan sonra kaşlarını çatarak onlara şunu söyledi:

A3, P64 App. Pun. 12.81:

...‘τῆς μὲν εὐπειθείας ὑμᾶς, ὦ Καρχηδόνιοι, καὶ προθυμίας τῆς μέχρι νῦν ἔς τε τὰ ὄμηρα καὶ τὰ ὄπλα ἐπαινοῦμεν, χρὴ δ’ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις βραχυλογεῖν. ὑπόσσητε γενναίως τὸ λοιπὸν τῆς συγκλήτου κέλευσμα: ἔκσητε τῆς Καρχηδόνης ἡμῖν, καὶ ἀνοικίσασθε ὅπη θέλετε τῆς ὑμετέρας, ὀγδοήκοντα σταδίους ἀπὸ θαλάσσης: τήνδε γὰρ ἡμῖν ἔγνωσται κατασκάψαι.’ οἱ δ’ ἔτι λέγοντος αὐτοῦ τὰς χεῖρας ἔς τὸν οὐρανὸν ἀνέσχον μετὰ βοῆς, καὶ τοὺς θεοὺς ὡς ἡπατημένοι κατεκάλουν, πολλά τε καὶ δυσχερῆ κατὰ Ῥωμαίων ἐβλασφήμουν, ἢ θανατῶντες ἢ ἔκφρονες ὄντες, ἢ τοὺς Ῥωμαίους ἔς μῦσος πρέσβων διερεθίζοντες. ἔς τε τὴν γῆν σφᾶς ἐρρίπτουν, καὶ χερσὶ καὶ κεφαλαῖς αὐτὴν ἔτυπτον: οἱ δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐπερρῆγγυντο, καὶ τοῖς σώμασι τοῖς ἑαυτῶν ἐνύβριζον ὡς ὑπὸ ἀνοίας ἐνηδρευμένοι. ἐπεὶ δὲ ποτε αὐτοῖς ὁ οἶστρος ἔληξε, σιωπὴ πολλὴ καὶ κατήφεια ἦν οἷα νεκρῶν κειμένων. Ῥωμαῖοι δ’ ἐξεπλήρσοντο, καὶ οἱ ὑπατοὶ φέρειν αὐτοὺς ἐγνώκεσαν ὡς ἐπὶ ἀλλοκότῳ κελεύσματι, μέχρι παύσαιντο ἀγανακτοῦντες, καλῶς εἰδότες ὅτι τὰ μέγιστα δεινὰ αὐτίκα μὲν ἔς θρασύτητα ἐκπλήσσει, σὺν χρόνῳ δὲ καταδουλοῖ τὴν τόλμαν ἢ ἀνάγκη. ὁ καὶ τότε ἔπαθον οἱ Καρχηδόνιοι: παρὰ γὰρ τὴν σιωπὴν ἀπτομένου σφῶν τοῦ κακοῦ μᾶλλον, ἀγανακτεῖν μὲν ἔτι ἐπαύσαντο, ἀνέκλαιον δὲ καὶ κατεθρήνουν ἑαυτούς τε καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἐξ ὀνομάτων, καὶ τὴν πατρίδα αὐτὴν, ὡς ἔς ἄνθρωπον ἀκούουσιν λέγοντες οἰκτρὰ καὶ πολλά. οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ τὰ τῶν ἱερῶν ὀνόματα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς θεοὺς ἀνεκάλουν, ὡς παροῦσι κἀκεῖνοις προφέροντες τὴν ἀπώλειαν. ἦν τε παρμιγῆς καὶ ἐλεεινὸς οἶκτος οἰμωζόντων ὁμοῦ τὰ τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, μέχρι καὶ Ῥωμαίους αὐτοῖς ἐπιδακρῶσαι.

“Ey Kartacalılar! Bu noktaya kadar rehineler ve silahlar konusundaki itaatiniz tüm övgülere layıktır. Ancak zorunluluk hâllerinde sözleri arttırmamalıyız: Senato’nun geri kalan emirlerini yiğitçe taşıyın. Bizlere Kartaca’yı teslim edin. Denizden en az on mil uzakta kendi bölgenizde istediğiniz yerde kendiniz bulunun. Zira kentinizi yerle bir etmeye karar verdik.” O konuşmaya devam ederken Kartacalılar yüksek sesle ağlayıp ellerini gökyüzüne doğru kaldırdılar ve

ihlal edilen inancın intikamcıları olarak tanrılara seslendiler. Onlar ya ölmeye istekli ya çıldırmış ya da Romalı günahkâr elçileri kışkırtmaya karar vermişler gibi Romalılara utanç verici şeyler yüklediler. Kendilerini yerlere attılar, ellerini ve kafalarını yere vurdular. Hatta bazıları elbiselerini yırttı, tamamen hislerinden mahrum kalmış gibi bedenlerini yaraladı. İlk cinnet geçtikten sonra ölen bir adamın uzandığı gibi yere kapanma ve büyük bir sessizlik vardı. Romalılar hayrete düştü ve konsüller öfkeleri azalana kadar dehşet verici emirle ezilen adamlara katlanmanın en iyi yol olduğunu düşündüler. Zira onlar, çaresiz kalan cesaretin daima büyük tehlikeler getirdiğini ve bu anı yavaş yavaş bastırmak gerektiğini çok iyi biliyorlardı. Kartacalılarla yaşananlar bu şekildeydi. Zira sessiz kaldıkları süre boyunca felaket hissi üzerlerine çökünce, utanç verici şeyler söylemeyi kestiler, bedenlerini döverek kendi talihlerine isimleriyle seslenip, eşlerine ve çocuklarına ayrıca onun bir insan gibi ağladığını duyuyormuşcasına kendi ülkelerine hayıflanmaya başladılar. Seyircilerin ve kişilerin kederinin birbirine karışması çok acınasıydı. Bizzat Romalılar bile gözyaşı döktü.

A3, P65 App. Pun. 12.83:

...καὶ Βάνων, ὃ Τηγίλλας ἐπώνυμον ἦν, ἐπιφανέστατος ὢν ἐν τοῖς τότε παροῦσιν, αἰτήσας εἰπεῖν ἔλεξεν: εἰ μὲν ἔστι καὶ τῶν πρότερον εἰρημένων ἔτι πρὸς ὑμᾶς, ὧ Ῥωμαῖοι, λόγος, ἐροῦμεν, οὐχ ὡς δίκαια προφέροντες 'οὐ γάρ ἐστιν ἐν καιρῷ τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀντιλογία, ἀλλ' ἵνα μάθητε ὡς οὐκ ἀπροφάσιστός ἐστιν ὑμῖν ὁ ἔλεος ὁ ἐφ' ἡμῖν, οὐδὲ ἄλογος. ἡμεῖς γὰρ Λιβύης ἄρχοντες καὶ θαλάσσης ὅτι πλείστης, περὶ ἡγεμονίας ὑμῖν ἐπολεμήσαμεν: καὶ ταύτης ἀπέστημεν ἐπὶ Σκιπίωνος, ὅτε τὰς ναῦς ὑμῖν παρέδομεν καὶ ἐλέφαντας ὅσους εἶχομεν, καὶ φόρους ἐταξάμεθα δώσειν καὶ δίδομεν ἐν καιρῷ. πρὸς οὖν θεῶν τῶν τότε ὁμωμοσμένων, φείδεσθε μὲν ἡμῶν, φείδεσθε δὲ τῶν Σκιπίωνος ὄρκων, ὁμόσαντος ἔσεσθαι Ῥωμαίους Καρχηδονίοις συμμάχους καὶ φίλους. οὐδ' ἔστιν ἐς ταυθ' ὃ τι ἡμάρτομεν. οὐ ναῦς ἔχομεν, οὐκ ἐλέφαντας, οὐ τοὺς φόρους ἐκλείπομεν, ἀλλὰ καὶ συνεμαχήσαμεν ὑμῖν ἐπὶ τρεῖς βασιλέας. μηδὲ τῷ παραστῇ καταγιγνώσκειν, εἰ ταῦτα καὶ πρόφην εἶπομεν, ὅτε τὰ ὅπλα ἡτεῖτε: αἱ τε γὰρ συμφοραὶ ποιοῦσι μακρολόγους, καὶ ἅμα συνθηκῶν οὐδὲν ἐν ταῖς ἱκεσίαις δυνατώτερον, οὐδ' ἔχομεν ἐν οὐδὲν ἕτερον ἀντὶ λόγων καταφυγεῖν, οἱ τὴν δύναμιν ὑμῖν ἅπασαν ἐξέδομεν. τὰ μὲν δὴ πρότερα τοιαῦτα, ὧν ὁ Σκιπίων

ἐστὶν ἡμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, βεβαιωτής: τῶν δὲ παρόντων ὑμεῖς, ὦ ὑπατοὶ, δημιουργοὶ καὶ μάρτυρές ἐστε ἡμῖν. ὄμηρα ἡτήσατε, καὶ τὰ κράτιστα ἡγάγομεν ὑμῖν. ὅπλα ἡτήσατε, καὶ πάντα ἐλάβετε, ὧν οὐδὲ οἱ ληφθέντες ἐν ταῖς πολιορκίαις ἐκόντες μεθίενται. ἐπιστεύσαμεν δὲ ἡμεῖς τῷ Ῥωμαίων ἡθει καὶ τρόπῳ: καὶ γὰρ ἡ σύγκλητος ἡμῖν ἐπέστειλε, καὶ ὑμεῖς, τὰ ὄμηρα αἰτοῦντες, ἔφατε τὴν Καρχηδόνα αὐτόνομον ἐάσειν, εἰ λάβοιτε. εἰ δὲ προσέκειτο καὶ τὰ λοιπὰ ὑμῶν ἀνέξεσθαι κελευόντων, οὐκ εἰκὸς ἦν ὑμᾶς ἐπὶ μὲν τοῖς ὀμήροις, αἰτήματι σοφεῖ, τὴν πόλιν αὐτόνομον ἔσεσθαι ἢ προαγορεῦσαι, ἐν δὲ προσθήκῃ τῶν ὀμήρων ποιεῖσθαι τὴν Καρχηδόνα αὐτῆς κατασκαφὴν, ἣν εἰ θέμις ὑμῖν ἐστὶν ἀνελεῖν, πῶς ἐλευθέραν ἔτι ἀφήσετε ἢ αὐτόνομον, ὥς ἐλέγετε;

“...Ey Romalılar! Sizlere daha öncesinde de söylediğimiz şeyleri gene söylememize izin vererseniz, bir kez daha konuşacağız. Çünkü zamanında yapılan münakaşa asla talihsiz (kötü) değildir. Ancak bizlere verdiğiniz sebepsiz ve mazeretsiz bu acıyı anlayabilirsiniz. Bizler, biz zamanlar denizin oldukça büyük bir kısmının ve Libya'nın hâkimiydik. Sizin imparatorluğunuzla mücadele ettik. Bizler, Scipiō'nun zamanında tüm gemilerimizi ve sahip olduğumuz filleri sizlere teslim ettiğimiz vakit [mücadeleden] vazgeçtik. Sizlere belirli zamanlarda vergi ödemeye razı olduk. Şimdi yeminlere tanık olan tanrılar adına, bizleri bağışlayın. Romalıların ve Kartacalıların müttefik ve dost olmaları için Scipiō tarafından edilen yemine saygı gösterin. Bizler, antlaşmayı ihlal etmedik. Gemilerimiz, fillerimiz yok; yerine getirmediğimiz vergi yükümlülüğümüz yok. Aksine, sizlere karşı olan üç kralla savaştık. Silahlarımızı talep ettiğiniz için yine bahsetmemiz ağırınıza gitmesin. Felaketler bizi fazlasıyla uzun konuşan kişilere dönüştürür ve hiçbir şey bir antlaşma yönünden daha fazla güçlü bir çağrı vermez. Sizlere diğer tüm güçlerimizi verdiğimiz için kelimelerden başka sığınacak bir şeyimiz yok. Romalılar! Scipiō'yla güvence içinde olduğumuz eski şartlar böyleydi. Konsüller! Şu an yaşananlar arasında bizzat tanık olanlar sizlersiniz. Sizler, rehineler istediniz ve bizler, en iyilerimizi sizlere teslim ettik. Sizler, silahlarımızı istediniz ve ele geçirilen kentlerin bile kendi istekleriyle vermeyeceği silahların tümünü sizlere teslim ettik. Bizler, sizlerin tabiatınıza ve karakterinize güvendik. Senatonuz bizlere haber yolladı. Eğer rehineler teslim edilirse, Kartaca özerk ve özgür bırakılacaktı ve bunu sizler de onayladınız. Sizler, kentimizin bağımsız olabileceği vaadini verdiğiniz emirlerinizden sonra

daha pek çok emrinize katlanacağımızı da söyleseydiniz başka bir talep daha beklenilirdi. Siz, daha sonra rehinlerin yanı sıra Kartaca'nın kendisinin yok edilmesini talep ettiniz. Onu yok edeceğiniz doğruysa söyledığınız gibi nasıl özgür ve özerk bırakabileceksiniz?

A3, P66 App. Pun. 12.84:

...τάδε μὲν εἶχομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν προτέρων συνθηκῶν καὶ περὶ τῶν πρὸς ὑμᾶς γενομένων. εἰ δὲ καὶ τούτων οὐκ ἀνέξεσθε, παρίεμεν ἅπαντα, καὶ ὁ τοῖς ἀτυχοῦσιν ἐστὶ λοιπὸν, ὁδυρόμεθα καὶ δεόμεθα. πολλή δ' ἡ ἰκεσία δι' ἀφθονίαν κακῶν: ὑπὲρ τε γὰρ πόλεως παρακαλοῦμεν ἀρχαίας, χρησιμοῖς μετὰ θεῶν συνωκισμένης, καὶ ὑπὲρ δόξης ἐπὶ μέγα προελθούσης, καὶ ὀνόματος ἐπιφοιτήσαντος ἐπὶ τὴν γῆν ὅλην, ὑπὲρ τε ἱερῶν τῶν ἐν αὐτῇ τοσῶνδε καὶ θεῶν οὐδὲν ἀδικούντων, οὓς μὴ πανηγύρεις ἀφέλησθε καὶ πομπὰς καὶ ἑορτάς, μηδὲ τοὺς τάφους τὰ ἐναγίσματα, οὐδὲν ὑμῖν ἔτι τῶν νεκρῶν ἐπιζημίῳ ὄντων. εἰ δὲ καὶ ἡμῶν ἔστιν ἔλεος ᾧ φατέ δὲ καὶ ἡμᾶς ἐλεεῖν οἱ συγχωρεῖτε μετοικίσασθαι, φείσασθε πολιτικῆς ἐστίας, φείσασθε ἀγορᾶς, φείσασθε βουλαίας θεοῦ, πάντων τε τῶν ἄλλων ὅσα τοῖς ἔτι ζῶσι τερπνὰ καὶ τίμια. τί γὰρ δὴ καὶ δέος ἔστιν ὑμῖν ἔτι Καρχηδόνας, οἱ καὶ τὰς ναῦς ἔχετε ἡμῶν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἐπιφθόνους ἐλέφαντας; περὶ δὲ τῆς ἀνοικίσεως, εἰ τῷ δοκεῖ τοῦτο ἐς παρηγορίαν ἡμῖν προτίθεσθαι, ἔστι καὶ τότε ἀμήχανον, ἀνδράσιν ἐς ἡπειρον ἀνοικίσασθαι θαλασσοβιώτοις, ὧν ἄπειρον πλῆθος ἐργάζεται τὴν θάλασσαν. δίδομεν δ' ὑμῖν ἀντίδοσιν αἰρετωτέραν ἡμῖν καὶ εὐκλεεστέραν ὑμῖν. τὴν μὲν πόλιν ἔατε τὴν οὐδενὸς ὑμῖν αἰτίαν, αὐτοὺς δὲ ἡμᾶς οὓς ἀνοικίζετε, εἰ θέλετε, διαχρήσασθε. οὕτω γὰρ ἀνθρώποις δόξετε χαλεπαίνειν, οὐχ ἱεροῖς καὶ θεοῖς καὶ τάφοις καὶ πόλει μηδὲν ἀδικούσῃ.

...Eski antlaşmalar ve kendinizle yapılanlar hakkında söyleyeceklerimiz bu kadardır. Bunu duymak umrunuzda değilse, talih-sizlerin sığınağında dualara ve gözyaşlarına sığınıp bunu her şeye rağmen unutacağız. Bizler, tanrıların emriyle kurulmuş kadim bir kent hatırına, büyük olan şan ve şeref hatırına, tüm dünyaya yayılmış bir isim hatırına, sizlere yanlış yapmamış tanrıların ve onlara adanmış pek çok tapınakların hatırına sizlere yalvarıyoruz. Onları bayramlarınızdan, tören alaylarınızdan, dinî törenlerinizden mahrum etmeyin. Sizlere artık zararı dokunmayan ölümlerin mezarlarını, çocuklarından gelen adaklardan mahrum etmeyin. Bizlere acıyorsanız; zira bizlere acıyarak başka bir mesken sağlayacağınızı söy-

lediniz, tapınaklarımızı, forumumuzu, meclisimize başkanlık eden tanrılarımızı koruyun. Hayatımız için hem çok değerli hem de çok kıymetlidir. Bizlere çok gördüğünüz fillerimize, silahlarımıza ve gemilerimize sahip olduğunuz için Kartaca'nın sahip olduğu neyden korkabilirsiniz? Mesken yerinin değişmesine gelince, bu bir teselli olarak düşünülürse, deniz yoluyla geçimini sağlayan sayısız insanın bir iç ülkeye taşınması halkımız için olanaksızdır. Sizin için daha şerefli ve bizim için daha arzu edilebilir bir çare teklif ediyoruz. Bu şekilde hiddetinizi tapınaklara, tanrılara, mezarlara ve masum bir kente değil, insanlara karşı açığa vurmuş gibi görüneceksiniz.

A3, P67 App. Pun. 12. 85:

...δόξης δ ἀγαθῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐφίεσθε, ὦ Ῥωμαῖοι, παρὰ πάντα ἔργα, καὶ μετριοπάθειαν ἐν τοῖς εὐτυχήμασιν ἐπαγγέλλεσθε, καὶ τοῦθ' οἷς ἂν ἀεὶ λάβητε καταλογίζεσθε: μὴ δὴ, πρὸς Διὸς καὶ θεῶν, τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσοι Καρχηδόνα ἐτι ἔχουσιν τε καὶ μὴ ποτε μνησικακήσαιεν ὑμῖν μηδὲ παισὶν ὑμετέροις, μὴ ἀγαθὴν δόξαν ὑμῶν αὐτῶν ἐν ἡμῖν πρώτοις διαβάλητε, μηδὲ τοιῷδε ἔργῳ τὴν εὐκλειαν ὑμῶν καταμιάνητε, χαλεπῷ μὲν ἐργασθῆναι χαλεπῷ δὲ ἀκουσθῆναι, παρὰ τε πρώτοις ὑμῖν ἐξ ἅπαντος τοῦ βίου γεννησομένῳ. πόλεμοι γὰρ πολλοὶ μὲν Ἕλλησιν ἐγένοντο καὶ βαρβάροις, πολλοὶ δὲ ὑμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρὸς ἑτέρους: καὶ οὐδεὶς πῶ κατέσκαψε πόλιν χειρὰς τε πρὸ μάχης καθεῖσαν καὶ ὄπλα καὶ τέκνα παραδοῦσαν. καὶ εἴ τις ἔστιν ἐς ἀνθρώπους ἄλλη ζημία, καὶ ταύτην παθεῖν ὑπομένουσιν. προφέροντες δ' ὑμῖν ὀρκίους θεοὺς καὶ τύχην ἀνθρωπείαν καὶ τὴν φοβερωτάτην τοῖς εὐτυχοῦσι Νέμεσιν, δεόμεθα μήτε ἐς τὴν ὑμετέραν εὐπραγίαν ὑμᾶς ὑβρίσαι, μήτε τὰς ἡμετέρας συμφορὰς ἐς ἀνήκεστον προαγαγεῖν, συγχωρῆσαι δ', εἰ μὴ δίδοτε τὴν πόλιν ἔχειν, ἔς γε τὴν σύγκλητον ἐτι πρεσβεῦσαι περὶ αὐτῆς καὶ δεηθῆναι. βραχὺ δ' ὁρᾶτε τὸ διάστημα τοῦ χρόνου, βάσανον μὲν ἡμῖν φέρον μακρὰν ἐν ὀλίγῳ διὰ τὴν τῶν ἐσομένων ἀμφιβολίαν: ὑμῖν δὲ τὸ μὲν ἀσφαλὲς ἴσον, ἢ νῦν ἢ μετ' ὀλίγον τὰ δοκοῦντα δρᾶν, τὸ δ' εὐσεβὲς καὶ φιλόανθρωπον ἐπιγίγεται.

...Romalılar! Yaptığınız her şeyde iyi bir nam ve şeref arzu ediyorsunuz, tüm başarılarınızda ve kazanımlarınızda ılımlılık ilan edip talep ediyorsunuz. Yapmayın! Size veyahut çocuklarınıza karşı asla kin tutmayacak Kartaca'yı yönetenlerin [tanrıların], Zeus'un ve sizin diğer tanrılarınızın adına sizlere yalvarıyorum. Bizlerle ilk zamanlarda kurduğunuz ilişkilerimizin adına iyi adınızı lekeleme-

yin. İtibarınızı çok kötü bir eylem yaparak ve onu onaylayarak kirliletmeyin. Tarih boyunca bunu ilk yapanlar sizler olacaksınız. Hellenler ve barbarlar birçok savaş başlattılar. Ancak hiçbir savaştan önce teslim olan, çocuklarını ve silahlarını teslim eden ve erkeklerle dayatılabilen diğer bütün cezalara maruz kalan halkın kentini yok etmedi. Sizlere tanrılardan önce edilmiş yeminleri, insanlığın değişebilirliğini ve talih için beklemede kalan öç tanrısı Nemesis'i hatırlatarak kendi adaletiniz, şiddete başvurmamanız ve felaketlerimizi son sınıra itelememeniz için sizlere yalvarıyoruz. Kentimizi bağışlamıyorsanız, Senato'nuza ricalarımızı sunmak üzere başka bir elçi heyeti göndermemiz için bizlere zaman verin. Araya giren zaman kısa olsa da olayın belirsizliği nedeniyle bu bizlere uzun bir ızdırıp çektirecek. Amaçlarınızı şimdi ya da bir süre sonra da uygulasanız sizler için hepsi aynı olacaktır. Bu süre içinde sizler dindar ve insan-cıl şekilde hareket edeceksiniz."

A3, P68App. Pun. 12.86:

...τοιαῦτα μὲν εἶπεν ὁ Βάννων, οἱ δὲ ὕπατοι δῆλοι μὲν ἦσαν ἐσκυθρωπακότες παρὰ πάντα τὸν λόγον ὅτι μηδὲν ἐνδῶσουσιν αὐτοῖς, παυσαμένου δὲ ὁ Κηνσωρίνος ἔλεξε: περὶ μὲν ὧν ἡ σύγκλητος προσέταξε, τί δεῖ πολλάκις λέγειν; προσέταξε γάρ, καὶ χρὴ γενέσθαι: οὐδὲ ἀναθέσθαι δυνάμεθα τὰ ἤδη κεκελευσμένα γενέσθαι. ταῦτα δὲ εἰ μὲν ὡς ἐχθροῖς ἐπεκελεύομεν, ἔδει μόνον εἰπεῖν καὶ ποιεῖν ἀναγκάζειν: ἐπεὶ δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ, τάχα μὲν τι καὶ ἡμῶν, τὸ δὲ πλεον ὑμῶν, ὦ Καρχηδόνιοι, γίγνεται, οὐκ ὀκνήσω καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑμῖν εἰπεῖν, ἣν δύνησθε πεισθῆναι μᾶλλον ἢ βιασθῆναι. ἢ θάλασσα ὑμᾶς ἤδε, μεμνημένους τῆς ἐν αὐτῇ ποτὲ ἀρχῆς καὶ δυνάμεως, ἀδικεῖν ἐπαίρει, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐς συμφορὰς περιφέρει. Σικελία τε γὰρ δι' αὐτὴν ἐπεχειρήσατε, καὶ Σικελίαν ἀπωλέσατε: ἔς τε Ἰβηρίαν διεπλεύσατε, καὶ Ἰβηρίαν ἀφήρησθε. ἐν τε ταῖς συνθήκαις ἐλήξεσθε τοὺς ἐμπόρους, καὶ τοὺς ἡμετέρους μάλιστα, ἵνα λανθάνοιτε, κατεποντοῦτε, ἕως ἀλόντες ποινὴν ἡμῖν ἔδοτε Σαρδῶ. οὕτω καὶ Σαρδοὺς ἀφηρέθητε διὰ τὴν θάλασσαν, ἣ πέφυκε πείθειν ἅπαντας αἰεὶ τοῦ πλέονος ὀρέγεσθαι διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ταχυεργίαν.

..BAnnō böyle konuştu. Fakat konsüller sert bakışlarıyla hiçbir şey vermeyeceklerini gösterdiler. O, [konuşmasına] son verince, Censörinus yanıt verdi: "Senato'nun emrettiği şeyleri tekrarlamanın ne anlamı var? O kararını verdi ve onlar yerine getirilmek zorundadır. Bizlere verilen emirleri değiştirmemize bizim gücümüz

yok. Kartacalılar! Sizlere düşman gibi hitap etseydik, sadece konuşmak ve sonradan güç kullanmak gerekli olacaktı. Lakin bu bizlerden sizlere daha çok yarar sağlayacağı için, sizlere neden göstermek için bir itirazımız yok. Deniz, sizlere bir zamanlar onunla elde ettiğiniz egemenliği ve gücü hatırlatır. Yanlış yapmanıza yol açar ve sizi üzüntüye götürür. Bu şekilde Sicilia'yı istila edip onu tekrar kaybettiniz. Sonra da Ibēria'yı istila ettiniz ve oradan defedildiniz. Bir antlaşma yürürlükteyken, sizler, deniz tüccarlarını yağmaladınız ve sonunda sizler, -özellikle bizlerden bu suçu gizlemek için- onları denize attınız. Sonra Sardinia'yı ceza nedeniyle bizlere verdiniz. Böylece Sardinia'yı kazanç sağlamak için sunduğu imkânlarla her zaman bir açgözlülük yaratan bu deniz nedeniyle kaybettiniz.

A3, P69App. Pun. 12. 87:

...ὁ καὶ Ἀθηναίους, ὅτε ἐγένοντο ναυτικοί, μάλιστα ἡῤῥησέ τε καὶ καθεῖλεν: ἔοικε γὰρ τὰ θαλάσσια τοῖς ἐμπορικοῖς κέρδεσιν, ἃ καὶ τὴν αὔξησιν ἔχει καὶ τὴν ἀπώλειαν ἀθρόαν. ἴστε γοῦν αὐτοὺς ἐκείνους ὧν ἐπεμνήσθην, ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὸν Ἴόνιον ἐκτείνοντες ἕς Σικελίαν οὐ πρὶν ἀπέστησαν τῆς πλεονεξίας, πρὶν τὴν ἀρχὴν ἅπασαν ἀφαιρεθῆναι, καὶ λιμένας καὶ ναῦς παραδοῦναι τοῖς πολεμίοις, καὶ φρουρὰν ἐνδέξασθαι τῇ πόλει, καὶ τὰ τεῖχος τῶν αὐτῶν μακρὰ καθελεῖν, καὶ σχεδὸν ἡπειρώται τότε κἀκεῖνοι γενέσθαι. ὁ καὶ διέσωσεν ἐπὶ πλεῖστον αὐτοὺς. εὐσταθέστερος γάρ, ὧ Καρχηδόνιοι, ὁ ἐν ἡπείρῳ βίος, γεωργία καὶ ἡρεμία προσπονῶν: καὶ μικρότερα μὲν ἴσως τὰ κέρδη, βεβαιότερα δὲ καὶ ἀκινδυνότερα καθάπαξ τὰ τῆς γεωργίας τῶν ἐμπόρων. ὅλως τέ μοι δοκεῖ πόλις ἢ μὲν ἐν τῇ θαλάσσει ναῦς τις εἶναι μᾶλλον ἢ γῆ, πολὺν τὸν σάλον τῶν πραγμάτων ἔχουσα καὶ τὰς μεταβολάς, ἢ δὲ ἐν τῷ μεσογείῳ καρποῦσθαι τὸ ἀκίνδυνον ὥς ἐν γῇ. διὰ τοῦτ' ἄρα καὶ τὰ πάλαι βασιλεία ὥς ἐπίπαν ἦν ἐν μέσῳ, καὶ ἀπὸ τοῦδε μέγιστα ἐγένοντο τὰ Μήδων καὶ Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ ἐτέρων.

...Aynı şekilde Atinalılar da denizci bir halk oldukları zaman, kuvvetli bir şekilde büyüdüler. Lakin birdenbire düştüler. Donanma kahramanlığı, tüccarların kazancı gibidir. Bugün iyi bir kâr; yarın tümünden zarar. Bahsettiğim halkı biliyorsunuz, İonia Denizi'nden Sicilia'ya kadar kontrolü ele aldıklarında her şeylerini kaybedinceye kadar açgözlülüklerini dizginleyemediler. Limanlarını ve gemilerini düşmanlara teslim etmeye, kentlerine bir garnizon alınmasına, kendi uzun duvarlarını yıkmaya ve sadece bir iç kesim halkı olmaya

zorlandılar ve bu çoğu şey onların uzun müddet devam etmelerini sağladı. Kartacalılar! İnanın bana, eğlenceli tarımıyla tehlikeden uzaklığıyla iç kesim ülke yaşamı, çok daha erdemlidir. Tarım kazancı, ticari yaşaminkilerden daha az olmasına rağmen daha emin ve daha çok güvenilirdir. Aslında, bana bir iç kesim ülkesi sağlam toprağın tüm güvenli zevklerine sahip görünüyor, bir deniz kenti sağlam bir yerden çok tehlikeli dalgaların üzerine atılmış ve yaşamın değişikliklerine maruz kalmış bir gemi gibi görünüyor. Bu nedenle eski imparatorluklar genellikle iç kesimdeydi. Bu yolla Medler, Assurlar, Persler ve diğerleri çok güçlü oldular.

A3, P70 App. Pun. 12. 89:

...μηδ' ὑποκρίνεσθε ἐλεεῖν ἱερὰ καὶ ἐστίας καὶ ἀγορὰς καὶ τάφους: ὧν τάφοι μὲν ἔστων ἀκίνητοι, καὶ ἐναγίζετε αὐτοῖς ἐπερχόμενοι καὶ τοῖς ἱεροῖς θύειν εἰ θέλετε ἐπιόντες, τὰ δὲ λοιπὰ καθέλωμεν. οὐ γὰρ καὶ νεωρίοις θύετε, οὐδὲ ἐναγίζετε τείχεσιν. ἐστίας δὲ καὶ ἱερὰ ἄλλα καὶ ἀγορὰς ἐνὶ καὶ μετελθόντας ἐργάσασθαι, καὶ ταχὺ κἀκεῖνα ὑμῖν ἔσται πάτρια, ὥς λόγῳ καὶ τὰ ἐν Τύρῳ καταλιπόντες ἠλλάξασθε Λιβύην, τὰ τε ἐπίκτητα ὑμῖν τότε γενόμενα νῦν πάτρια τίθεσθε. βραχεῖ τε λόγῳ μάθοιτε ἂν ὡς οὐχ ὑπὸ δυσμενείας ἀλλ' ἐπὶ βεβαίῳ τε ὁμονοίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ κοινῇ τάδε προστάσσομεν, εἰ ἀναμνησθεῖν ὅτι καὶ Ἀλβην ἡμεῖς, οὐκ ἐχθρὰν ἀλλὰ μητρόπολιν οὖσαν, οὐδὲ δυσμεναίνοντες ἀλλ' ὡς ἄποικοι προτιμῶντες, ἐπὶ συμφέροντι κοινῷ μετωκίσαμεν ἐς Τῳμήν, καὶ ἐλυσιτέλησεν ἀμφοτέροις. ἀλλ' εἰσὶ γὰρ ὑμῖν ἔτι χειρώνακτες πολλοὶ θαλασσοβίῳ. καὶ τούτου πεφροντικάμεν, ὡς ἂν εὐκόλως ἐπιμινύοισθε τῇ θαλάσῃ, καὶ τὴν τῶν ὠραίων διάθεσιν τε καὶ ἀντίληψιν ἔχοιτε εὐμαρῇ: οὐ γὰρ μακρὰν ὑμᾶς ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλ' ὀγδοήκοντα σταδίους ἀναδραμεῖν κελεύομεν. ἡμεῖς δ' ταῦτα προστάσσοντες ὑμῖν ἑκατὸν τῆς θαλάσσης ἀπέχομεν. χωρίον δὲ ὑμῖν δίδομεν, ὃ θέλετε, ἐπιλέξασθαι, καὶ μετελθοῦσιν αὐτονόμοις εἶναι. τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ προυλέγομεν, αὐτόνομον ἑάσειν Καρχηδόνα, εἰ πείθοιτο ἡμῖν: Καρχηδόνα γὰρ ὑμᾶς, οὐ τὸ ἔδαφος ἡγούμεθα.

...Mezarlarınız, forumunuz, ocaklarınız, tapınaklarınız için üzülüyormuş gibi görünmeyin. Mezarlarınıza zarar vermeyeceğiz. Oraya gelebilir ve adak sunabilirsiniz, tapınaklarınızda istediğiniz sıklıkta kurban kesebilirsiniz. Ancak geri kalanı yerle bir edeceğiz. Sizler, tersanelerinize kurban kesmiyor ya da duvarınız için adak sunmuyorsunuz. Gideceğiniz yerde kendinize başka ocaklar, tapı-

naklar ve forum sağlayabilirsiniz. Yakın zamanda bu sizlerin ülkesi olacak. Tıpkı Libya'ya göç ettiğiniz vakit eskilerini Tyros'da bıraktığınız gibi şimdi de yeni edindiğiniz toprağı ülkeniz olarak kabul edin. Kısaca, bu kararı sizlere herhangi bir kötü niyetten değil, kalıcı bir barışın ve ortak güvenliğin çıkarına verdiğimizizi anlayın. Bir düşmana değil, ana kentimiz Alba'ya nasıl sebebiyet verdiğimizizi hatırlayacak olursanız, düşmanca bir ruhla davranmayarak onları şerefli yerleşimciler olarak kabul ettik ve yerlerini herkesin iyiliği için Roma'yla değiştirdik. Bunun her iki tarafın yararına olduğu kanıtlandı. Lakin sizler, denizle hayatlarını kazanan pek çok çalışan halk olduğunu söylüyorsunuz. Bizler, bunu düşündük. Sizlerin deniz ticaretinizde uygun ithalat ve ihracat mallarınıza kolaylık sağlasın diye emri veren bizler, ondan on iki mil⁷⁷ uzaktayken sizlere kıyıdan on mil⁷⁸ daha fazla gitmenizi emretmiyoruz. Seçtiğiniz herhangi bir yeri sizlere sunuyoruz. Sizler onu aldığınızda kendi kanunlarınızla yaşayacaksınız. Sizlere daha önce söylediğim şey buydu: Eğer emirlere boyun eğerseniz Kartaca, kendi yasalarına sahip olacak. Bizler sizleri yaşadığınız yerlerdeki yapılar ve toprak olarak değil, Kartaca olarak dikkate alıyoruz.

A3, P71 App. Pun. 13. 91:

...Καρχηδόνιοι δ' οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τευχῶν ἐς τοὺς πρέσβεις, ὅποτε ἤξουσιν, ἀφεώρων καὶ βραδύνουσιν αὐτοῖς ἤχθοντο, καὶ τὰς κόμας ἐτίλλοντο: οἱ δ' ὑπὴντων ἔτι προσιοῦσιν, οὐκ ἀναμένοντες ἀλλ' ἐπειγόμενοι μαθεῖν. σκυθρωποὺς δὲ ὁρῶντες ἐτύπτοντο τὰ μέτωπα, καὶ διηρώτων, οἱ μὲν ὁμοῦ πάντα οἱ δ' ἕκαστον, ὡς εἶχε τις φιλίας ἢ γνώσεως ἐς αὐτόν, ἐπιστρέφων τε καὶ πυνθανόμενος. ὡς δὲ οὐδεὶς ἀπεκρίνετο, ἀνῶμωζον ὡς ἐπ' ὀλέθρῳ σαφεῖ. καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους ἀκούοντες συνανῶμωζον αὐτοῖς, οὐκ εἰδότες μὲν οὐδέν, ὡς δ' ἐπὶ σαφεῖ καὶ μεγάλῳ κακῷ. περὶ δὲ τὰς πύλας ὀλίγου μὲν αὐτοὺς καὶ συνεπάτουν, ἐπιπίπτοντες ἀθρόοι, ὀλίγου δὲ καὶ διέσπασαν, εἰ μὴ τοσόνδε ἔφασαν, ὅτι χρὴ τῇ γερούσιᾳ πρότερον ἐντυχεῖν. τότε γὰρ οἱ μὲν δίσταντο αὐτοῖς, οἱ δὲ καὶ ὠδοποιοῦν ἐπιθυμία τοῦ θᾶσσον μαθεῖν. ὡς δὲ ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσῆλθον, ἡ μὲν γερούσιᾳ τοὺς ἄλλους μετεστήσατο, καὶ μόνοι συνήδρευον ἐφ' ἑαυτῶν, τὸ δὲ πλῆθος ἔξω περιειστήκεσαν. οἱ δὲ πρέσβεις ἀπήγγελλον

77 Yaklaşık 8.1 km.

78 Yaklaşık 6.7 km.

πρῶτα μὲν τὸ κέλευσμα τῶν ὑπάτων: καὶ εὐθὺς ἦν βοή τῆς γερουσίας, καὶ ὁ δῆμος ἔξω συνεβόα. ὥς δὲ ἐπῆγον οἱ πρέσβεις ὅσα ἀντέλεξαν δικαιολογούμενοι καὶ δεόμενοι καὶ ἐς Ῥώμην πρεσβεῦσαι παραιτούμενοι, αὐθις ἦν τῆς βουλῆς σιγὴ βαθεῖα, τὸ τέλος μαθεῖν περιμενούσης, καὶ ὁ δῆμος αὐτῇ συνεσιώπα. ὥς δ' ἔμαθον ὅτι μηδὲ πρεσβεύειν ἐπέτρεψαν, ἡλάλαξαν ἐξαίσιον ὀδυρόμενοι, καὶ ὁ δῆμος ἐσέδραμεν ἐς αὐτούς.

...Bu sırada Kartacalılardan bazıları surlardan elçi heyetinin geri dönmelerini bekliyor ve gecikmelerindeki tahammülsüzlükle saçlarını yoluyordu. Surlarda beklemeyenler, onlardan haberler almak ve yüz yüze gelmek için koşuştular. Onların yere doğru bakan gözleriyle geldiklerini gördüklerinde, kendi alınlarına sert bir şekilde vurup onlara sorular sordular. Bir dost ya da tanıdık gibi onları yakalayarak her birine sorular sorup onlarla görüşmeyi denediler. Kimse cevap vermediği vakit, onları kesin bir yıkım bekliyormuş gibi bağırarak ağladılar. Surdakiler onları duyduklarında ne olduğunu bilmeden ama sanki büyük bir kötülük yaklaşıyormuş gibi feryatlara katıldılar. Kapılardaki kalabalık, onların üzerine saldırarak elçileri neredeyse ezdi. Evvela, Senato'yla görüşme yapmaları gerektiğini söylemeselerdi onlar parçalanacaklardı. Sonra kalabalığın bir kısmı kenara çekildi. Diğerleri de haberi daha erken öğrensinler diye onlara yol açtılar. Meclis salonuna girdiklerinde, senatorlar diğerlerini dışarı çıkardı ve tek başlarına oturdular. Kalabalık da dışarıda ayakta durdu. Daha sonra elçiler, ilk olarak konsüllerin emirlerini ilan ettiler. Senato'nun içerisinde dışarıdaki halk yüzünden yankılanan büyük bir yaygara vardı. Elçiler, eskiden Roma'ya bir elçi heyeti göndermek için izin aldıklarını, savunmalarını ve yakarışlarını söylemeye devam ederken sonuna kadar dinleyen senatorlar arasında derin bir sessizlik oldu. Ayrıca halk da sessiz kaldı. Onlar, bir elçi heyeti göndermelerine bile izin verilmediğini öğrendiklerinde, yüksek sesle dokunaklı bir çığlık attılar. Duyan herkes onların arasına üşüştü.

A3, P72 App. Pun. 13. 92:

...καὶ ἀπὸ τοῦδε ἦν οἷστρος ἄλογός τε καὶ μανιώδης, οἷον ἐν τοῖς βακχείοις πάθεσί φασι τὰς μαινάδας ἀλλόκοτα καινουργεῖν. οἱ μὲν τῶν βουλευτῶν τοὺς περὶ τῶν ὁμήρων ἐσηγησαμένους ὥς ἐξάρχους τῆς ἐνέδρας ἠκίζοντο καὶ διέσπων, οἱ δὲ τοὺς συμβουλευσάντας περὶ τῶν ὅπλων. οἱ δὲ τοὺς πρέσβεις κατέλευον ὥς κακῶν ἀγγέλους, οἱ δὲ καὶ περιέσυρον ἀνὰ τὴν

πόλιν. ἕτεροι δὲ τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ἔτι παρ αὐτοῖς ὡς ἐν αἰφνιδίῳ καὶ ἀκηρύκτῳ κακῷ ἦσαν, ἐλυμαίνοντο ποικίλως, ἐπιλέγοντες ὁμήρων πέρι καὶ ὄπλων καὶ ἀπάτης ἀμύνεσθαι. οἰμωγῆς τε ἅμα παῖ ὀργῆς καὶ δέους καὶ ἀπειλῆς ἡ πόλις ἐνεπέπληστο, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνεκάλουν τὰ φίλτατα, καὶ ἐς τὰ ἱερὰ ὡς ἄσυλα κατέφευγον, καὶ τοὺς θεοὺς ὠνείδιζον ὡς οὐδὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐπικουρῆσαι δυναμένους. ἕτεροι δὲ ἐς τὰς ὀπλοθήκας ἰόντες ἔκλαιον, ὀρῶντες κενάς: οἱ δὲ ἐς τὰ νεώρια καταθέοντες ὠδύροντο τὰς ναῦς ὡς ἀπίστοις ἀνδράσιν ἐκδεδομένας. καὶ τὰ ὀνόματά τινες τῶν ἐλεφάντων ἀνεκάλουν ὡς ἔτι παρόντων, τοὺς τε προγόνους καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐλοιδοροῦν, ὡς δέον μῆτε ναῦς μῆτε ἐλέφαντας μῆτε φόρους μῆτε τὰ ὄπλα παραδόντας ἀποθανεῖν σὺν τῇ πατρίδι ὠπλισμένη. μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐς ὀργὴν ἀνέκαιον αἱ μητέρες αἱ τῶν ὁμήρων, οἷά τινες ἐκ τραγωδίας ἐρινύες ἐντυγχάνουσαι μετ' ὀλολυγῆς ἐκάστῳ, καὶ τὴν ἐκδοσιν τῶν παιδῶν προφέρουσαι καὶ τὴν ἐαυτῶν ἀπόρρησιν: ἐπεγέλων τε αὐτοῖς ὡς θεῶν ἀμυνομένων αὐτοὺς ἀντὶ τῶν παιδῶν. ὀλίγον δ' ὅσον ἐσωφρόνει, τὰς πύλας ἀπέκλειε, καὶ τὸ τεῖχος λίθων ἀντὶ καταπελτῶν ἐπλήρουν.

...Sonra Bacchus mysteriolarında sahneye konulduğu söylenen Maenadlar gibi tarifsiz bir öfke ve çılgınlık sahnesi yaşandı. Bazıları, rehineleri vermeyi tavsiye eden senatorlara saldırdı ve kendilerini tuzağa çektiklerini düşünerek onları parçalara ayırdı. Diğerleri de silahlarını vermeyi hoş karşılayanlara benzer şekilde davrandılar. Bazıları kötü haberler getirdikleri için elçi heyetini taşıladı. Bazıları da kent içinde onları sürükledi. Diğerleri yine bu ani ve beklenmedik talihsizlik içinde yakalanan bazı İtaliyalılarla karşılaşınca, silahları ve rehineleri konusunda onlardan acısını çıkaracaklarını ve kandırıldıklarını da ekleyerek çeşitli biçimde onları hırpaladı. Kent feryatlarla, öfkeyle, korkuyla ve tehlikelerle doluydu. Halk, onlar için en değerli olana yakara yakara sokakları başıboş dolaştı ve sığınma yeri olarak tapınaklara sığındı. Kendilerini savunmadıkları için tanrılarını azarladılar. Bazıları cephanelere girdi, orayı boş bulunca da gözyaşı döktü. Diğerleri de tersanelere doğru koştu ve hain adamlara teslim edilen gemilere hayıflandı. Bazıları sanki varmış gibi filleri adlarıyla çağırırdı ve vergi ödemek, filleri, gemilerini ve silahlarını teslim etmek yerine yurtları için ellerindeki kılıçla kendi canlarına kıymadıkları için atalarına küfrettiler. Her şeyden önemlisi Tragedia'daki Furies gibi rehinlerin anneleri tara-

findan ateşlenen öfkelerdi; bunlara yanaşıldığında çığlıklarla karşılaştılar ve karşı çıkanlarıysa ya çocuklarını hibe etmekle suçladılar ya da tanrıların şimdi kaybolmuş çocuklar için intikam aldıklarını söyleyerek alay ettiler. Onlardan birkaçı bir fikir buldu. Kapıları kapattı ve mancınıkların yerine kullanılabilecek duvarların üzerine taşlar getirdi.

A3, P73 App. Pun. 13.93:

...ή δὲ βουλὴ πολεμεῖν μὲν ἐψηφισατο αὐτῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς δούλους ἐκήρυξεν ἐλευθέρους εἶναι, στρατηγούς δὲ εἵλοντο τῶν μὲν ἔξω πράξεων Ἀσδρούβαν, ᾧ θάνατος ἐπικήρυκτος ἦν, ἔχοντα δισμυρίων ἤδη σύνοδον ἀνδρῶν: καὶ τις ἐξέτρεχεν αὐτοῦ δεησόμενος μὴ μνησικακῆσαι τῇ πατρίδι ἐνὲς χάτῳ κινδύνου, μηδέ, ὧν ὑπ' ἀνάγκης ἡδικήθη Ῥωμαίων δέει, νῦν ἀναφέρειν. ἐντὸς δὲ τειχῶν ἡρέθη στρατηγὸς ἕτερος Ἀσδρούβας, θυγατρίδους Μασσανάσσου. ἔπεμψαν δὲ καὶ ἐς τοὺς ὑπάτους, αἰτοῦντες αὐθις ἡμερῶν τριάκοντα ἀνοχάς, ἵνα πρεσβεύσειαν ἐς Ῥώμην. ἀποτυχόντες δὲ καὶ τότε, ἐπὶ θαυμαστῆς ἐγίγνοντο μεταβολῆς τε καὶ τόλμης ὅτιοῦν παθεῖν μᾶλλον ἢ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν. ταχὺ δὲ καὶ θάρσους ἐκ τῆς μεταβολῆς ἐπίμπλαντο. καὶ δημιουργεῖα μὲν τὰ δημόσια τεμένη καὶ ἱερὰ πάντα, καὶ εἴ τι ἄλλο εὐρύχωρον ἦν, ἐγένετο: εἰργάζοντο δὲ ὁμοῦ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἡμέρας τε καὶ νυκτός, μὴ ἀναπαύομενοι καὶ σίτον αἰρούμενοι παρὰ μέρος, ἐπὶ ὄρῳ τακτῶ, θυρεοὺς ἑκατὸν ἡμέρας ἐκάστης καὶ ξίφη τριακόσια καὶ καταπελτικά βέλη χίλια, σαυνία δὲ καὶ λόγχας πενκακοσίας, καὶ καταπέλτας ὅσους δυνηθεῖεν. ἐς δὲ τὰς ἐπιτάσεις αὐτῶν ἀπέκειραν τὰς γυναῖκας, τριχῶν ἐτέρων ἀπορία.

...Aynı gün Kartaca Senatosu savaşı duyurdu. Hem kölelere hem de içlerinde Asdrubal'in de yer aldığı ölümle cezalandırılmış otuz bin kişinin özgür olduğunu ilan etti. Onlar, (Asdrubal'e) komutan olmasını, ülkesinin çok büyük bir tehlike altında olduğunu, Romalıların korkusundan dolayı ona karşı yaptıkları hataları hatırlamamasını, [Romalılara] karşı koyması için ona yalvaran bir haberci gönderdiler. Onlar, surları aşmadan Masinissa'nın torunu Asdrubal'i diğer komutan olarak seçtiler. Ayrıca Roma'ya elçi heyeti göndererek otuz gün ateşkes talebinde bulundular. Bu ikinci kez reddedilince şehirlerini terk etmekten ziyade, içlerine her şeye dayanmak için müthiş bir değişim ve kararlılık doldu. Hızlı bir şekilde tüm zihinler bu dönüşümden gelen cesaretle kaplandı. Tüm

kutsal yerler, tapınaklar, diğer geniş ve açık alanlar; erkeklerin ve kadınların sırayla yiyeceklerini aldıkları, hiç durmadan gece gündüz çalıştıkları atölyelere çevrildi. Her gün yüz kalkan, üç yüz kılıç, beş yüz kargı, mızrak ve yapabildikleri kadar da mancınık yaptılar. Onları [mancınıkları] germek ve bükme -ikisinden herhangi birini yapmak için- kadınlar saçlarını kestiler.

A3, P74 App. Pun. 16.110:

...ἦκε δὲ Καλπούρνιος Πίσων ὁ ὕπατος ἅμα ἦρι, καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος Μαγκίνος ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν: οἱ Καρχηδονίοις μὲν οὐκ ἐπεχείρουν, οὐδὲ Ἀσδρούβα, τὰς δὲ πόλεις ἐπιόντες Ἀσπίδος μὲν ἀπετύγχανον, ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἀποπειράσαντες, ἑτέραν δ' ἐγγὺς εἶλεν ὁ Πίσων, καὶ διήρπαζεν αἰτιωμένην ἐπὶ συνθήκαις αὐτῷ προσελθεῖν. ἀπὸ δὲ ταύτης ἐς Ἰππάγρετα μετῆλθεν, ἡ μεγάλη τε ἦν καὶ τείχεσι καὶ ἀκροπόλει καὶ λιμέσι καὶ νεωρίοις ὑπ' Ἀγαθοκλέους τοῦ Σικελιωτῶν τυράννου κατεσκευάστο καλῶς, μέση δ' οὔσα Καρχηδόνης καὶ Ἰτύκης τὴν ἀγορὰν ἐλήστευε τὴν Ῥωμαίοις διαπλεύσαν: ὅθεν καὶ πάνυ ἐπλούτουν. καὶ ὁ Καλπούρνιος ἀμύνεσθαι τε αὐτοὺς ἐπενόει, καὶ τό γε κέρδος ἀφελέσθαι. ἀλλ' ὁ μὲν τὸ θέρος ὅλον ἐφεδρεύων οὐκ ἦνυε, δις δ' ἐκδραμόντες οἱ Ἰππαγρέτιοι, Καρχηδονίων αὐτοῖς συμμαχοῦντων, τὰς μηχανὰς αὐτοῦ κατέπερσαν. καὶ ὁ μὲν ἄπρακτος ἐς Ἰτύκην ἐπανελθὼν ἐχειμαζεν.

...İlkbaharın başlarında, yeni konsül Calpurnius Pisō'yla filo amirali olarak Lucius Mancinus geldi. Lakin Kartacalılara veya hut Asdrubal'e saldırmadılar. Komşu kasabalara doğru yürüyerek, karadan ve denizden Aspis'e geçmeyi denediler ve geri püskürtüldüler. Pisō, yakınlardaki bir başka kasabayı ele geçirdi. Orada yaşayanlar antlaşmayı ihlal edip kendilerine saldırmakla onu suçlayınca, orayı tahrip etti. Daha sonra Sicilia tiranı Agathoklēs tarafından inşa edilmiş tersanelere, limana, hisara, surlara sahip büyük Hippagreta kentine karşı harekete geçti. Kartaca ve Utica arasında bulunarak ikmal gemilerinin yolunu kesip yakalıyor ve böylece zenginleşiyordu. Calpurnius, onları cezalandırmayı ve aynı zamanda kazançlarından mahrum etmeyi düşündü. Bütün yaz onları kuşatma altında tuttu lakin hiçbir şey başaramadı. Orada yaşayanlar, Kartacalıların yardımıyla iki kez saldırıya geçmeleri üzerine, Roma düzenekleri yanıp kül oldu. Başarısızlığa uğrayan [konsül], Utica'ya geri döndü ve kışlaya gitti.

A3, P75 App. Pun. 17.112:

...ἐς δὲ Ῥώμην ἐξαγγελλομένης τῆς τε Πίσωνος ἀπραξίας καὶ Καρχηδονίων παρασκευῆς, ὁ δῆμος ἤχθετο καὶ ἐδεδοίκει αὐξομένου πολέμου μεγάλου τε καὶ ἀδιαλλάκτου καὶ γείτονος: οὐ γάρ τινα διάλυσιν προσεδόκων, ἅπιστα πρότεροι κελεύσαντες. τῶν δ' οὐ πρὸ πολλοῦ Σκιπίωνος ἔργων, ἐν Λιβύῃ χιλιαρχοῦντος ἔτι, μεμνημένοι, καὶ παραβάλλοντες αὐτὰ τοῖς παροῦσι, τῶν τε ἐπεσταλμένων σφίσιν ὑπὸ τῶν ἐκ στρατοπέδου φίλων καὶ οἰκείων ἀναφέροντες, ὥρμητο ὑπατον ἐς Καρχηδόνα πέμπειν Σκιπίωνα. ἐνειστήκει δ' ἀρχαιρέσια, καὶ ὁ Σκιπίων 'οὐ γάρ πω δι' ἡλικίαν αὐτῷ συνεχώρουν ὑπατεύειν οἱ νόμοι ἀγορανομίαν μετῆι, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸν ὑπατον ἡρεῖτο. παρὰ νόμου δ' ὄντος καὶ τῶν ὑπάτων προφερόντων αὐτοῖς τὸν νόμον, ἐλιπάρουν καὶ ἐνέκειντο, καὶ ἐκεκράγεσαν ἐκ τῶν Τυλλίου καὶ Ῥωμύλου νόμων τὸν δῆμον εἶναι κύριον τῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν νόμων ἀκυροῦν ἢ κυροῦν ὃν ἐθέλοιεν. τέλος δὲ τῶν δημάρχων τις ἔφη τοὺς ὑπάτους ἀφαιρήσεσθαι τὴν χειροτονίαν, εἰ μὴ σύνθοιντο τῷ δήμῳ. καὶ ἡ βουλὴ τοῖς δημάρχοις ἐπέιθετο λῦσαι τὸν νόμον τόνδε καὶ μετὰ ἔτος ἓν αὐθις ἀναγράψαι, οἷόν τι καὶ Λακεδαιμόνιοι, λύνοντες ἐν χρείᾳ τὴν ἀτιμίαν τῶν ἀλόντων περὶ Πύλον, ἔφασαν: 'κοιμάσθων οἱ νόμοι τήμερον.' οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων ἀγορανομίαν μετιῶν ἤρητο ὑπάτος, καὶ αὐτὸν ὁ σύναρχος Δροῦσος περὶ Λιβύης πρὸς αὐτὸν ἐκέλευε διακληροῦσθαι, μέχρι τις τῶν δημάρχων ἐσηγήσατο τῆςδε τῆς στρατηγίας τὴν κρίσιν τοῦ δήμου γενέσθαι: καὶ ὁ δῆμος εἴλετο τὸν Σκιπίωνα. ἐδόθη δ' αὐτῷ στρατὸς ἐκ μὲν καταλόγου, ὅσος ἦν ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων, ἐθελοντὰς δ' ἄγειν ὅσους πείσειε παρὰ τῶν συμμάχων, καὶ ἐς βασιλέας καὶ πόλεις, ὅσας δοκιμάσειε, πέμπειν, τὸν Ῥωμαίων δῆμον ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιγράφοντα. καὶ ἔστιν οὗς ἔλαβεν οὕτω παρὰ τε πόλεων καὶ βασιλέων.

...Pisō'nun kötü başarısı ve Kartacalıların hazırlığı Roma'da ilan edildiğinde, halk, savaşın büyüyüp uzlaşılmaz hâl aldığı ve her geçen gün daha da yaklaştığı için şaşkınlık ve endişe içindeydi. İlk inancı kırdıkları için barış beklentisi olamazdı. Kısa bir süre önce askerî bir tribünusken Scipiō'nun yağmalamalarını, akrabalarının ve arkadaşlarının bu konuda orduya yazdıkları mektupları hatırlatarak, hemen Kartaca'ya konsül olarak gönderilmesi gerektiği konusunda yoğun bir istek vardı. Seçim yaklaşıyordu ve Scipiō aedilis için adaydı. Zira yasalar yaşı nedeniyle konsüllük yapmasına izin

vermiyordu. Buna rağmen halk onu konsül seçti. Bu yasa dışıydı ve konsüller onlara yasayı gösterdiklerinde Tullius ve Romulus zamanında alınan yasalarla halkın seçimlerinin hâkim olduğunu söyleyerek, bunlarla ilgili kanunlardan hangisini isterlerse bir kenara bırakabileceklerini veyahut onaylayabileceklerini haykırarak daha fazla ısrarcı ve baskıcı oldular. Nihayet halk tribunusundan biri, bu konuyu halka bırakmadıkça konsüllerden seçim yapma yetkisini alacağını beyan etti. Ardından Senato, tribunusların bu yasayı yürürlükten kaldırmasına izin verdi ve bir yıldan sonra onlar bunu tekrardan herkesin gözleri önünde açıkladılar. Aynı tarzda Lacedaimonialılar, Pylus Muharebesi'nde yükümlülüğten kurtulmak için "yasaları belli bir güne kadar uyumaya bırak" dediler. Böylece Scipiō, aedilis için çabalarırken konsül seçildi. Meslektaşı Drusus, Libya'ya kimin öncülük etmesini görmek için kura çekilmesini önerdiğinde, tribunuslardan biri, bu soruyu ordudakilere yöneltti ve onlar da Scipiō'u seçtiler. Ayrıca savaşta kaybedilen askerin yerine yenileri göreve alması için ona izin verdiler. O da müttefikler arasında pek çoğunu gönüllü olarak askere aldı ve bu şekilde onlardan yardım elde etti.

A3, P76 App. Pun. 18.118:

...καὶ γενομένης ἡμέρας ὁ Ἀσδρούβας, χαλεπῶς ἔχων τῆς ἐς τὰ Μέγαρα ἐπιχειρήσεως, ὅσα Ῥωμαίων εἶχεν αἰχμάλωτα, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀγαγών, ὅθεν εὐσύνοπτα Ῥωμαίοις ἔμελλε τὰ δρώμενα ἔσεσθαι, τῶν μὲν ὀφθαλμοὺς ἢ γλώττας ἢ νεῦρα ἢ αἰδοῖα σιδηρίοις ἐξεῖλκε καμπύλοις, τῶν δ' ὑπέτεμνε τὰ πέλματα καὶ τοὺς δακτύλους ἐξέκοπτεν, ἢ τὸ δέρμα τοῦ λοιποῦ σώματος ἀπέσπα, καὶ πάντας ἔμπνους ἔπι κατεκρήμνιζεν, ἀδιάλλακτα τοῖς Καρχηδονίοις τὰ ἐς Ῥωμαίους ἐπινοῶν. καὶ ὁ μὲν αὐτοὺς οὕτως ἠρέθιζε τὴν σωτηρίαν ἔχειν ἐν μόνῃ τῇ μάχῃ, περιέστη δ' αὐτῷ ἐς τὸ ἐναντίον ὧν ἐπενόει. ὑπὸ γὰρ συνειδότος οἱ Καρχηδόνιοι τῶνδε τῶν ἀθεμίστων ἔργων περιδεεῖς ἀντὶ προθύμων ἐγίγνοντο, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν ὡς καὶ τὴν συγγνώμην σφῶν ἀφηρημένον ἐμίσουν: καὶ μάλισθ' ἡ βουλὴ αὐτοῦ κατεβόα ὡς ὡμὰ καὶ ὑπερήφανα δεδρακότος ἐν συμφοραῖς οἰκείαις τοσαῖσδε. ὁ δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν τινὰς ἔκτεινε συλλαμβάνων, καὶ ἐς πάντα ὧν ἤδη περιδεῆς ἐς τυραννίδα μᾶλλον ἢ στρατηγίαν περιῆλθεν, ὡς ἐν τῷδε μόνῳ τὸ ἀσφαλὲς ἔξω, εἰ φοβερὸς αὐτοῖς εἶη καὶ δι' αὐτὸ καὶ δυσεπιχείρητος.

...Gün ışıdığıında Asdrubal geldi. Megara'ya yapılan saldırıyı görünce çileden çıktı ve Romalı esirleri, yoldaşlarının net görebileceği surların üzerine getirdi. [Onların] gözlerini, dillerini ve tendonlarını demir kancalarla yırttı; bazılarının ayak tabanlarını parçaladı, bazılarının parmaklarını kesti, bazılarının da canlı canlı derisini yüzdü. Bu işkenceden hayatta kalanları, surların tepesinden savurdu. O, bu şekilde Kartacalıları Romalılarla barış ihtimalinin olmadığına inandırdı ve tek güvenliklerinin savaşmak olduğu kanaatiyle onları cesaretlendirmeye çalıştı. Fakat bu nefret dolu işler yüzünden vicdanı sızlayan Kartacalılar, onun niyetine uymadılar ve cesur olmaktan ziyade çekingen davrandılar. Onları affedilme umutlarından mahrum ettiği için de Asdrubal'den nefret ettiler. Senatorlar da bulundukları felaketin ortasında bu vahşi ve olağandışı zulümleri yaptığı için onu kınadılar. Bu yüzden şikâyetçi senatorlardan kimisini tutukladı, kimisini ise öldürdü. Kendisi her yönden korkak davranarak bir komutandan ziyade, bir tiran gibi davranmaya başladı. Çünkü sadece onlara karşı bir dehşet gayesiyle kendini güvende hissediyordu ve bu şekilde tehlikelerden korunabileceğine inanıyordu.

A3, P77 App. Pun. 18.126:

...χειμῶνος δ ἀρχομένου τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρχηδονίων δύναμιν τε καὶ συμμάχους ὁ Σκιπίων ἔγνω προκαθελεῖν, ὅθεν αὐτοῖς ἀγορὰ διεπέμπετο. περιπέμψας οὖν ἐτέρωσε ἐτέρους, αὐτὸς ἐς Νέφεριν ἐπὶ Διογένη τὸν μετ' Ἀσδρούβαν φρουροῦντα τὴν Νέφεριν ἡπείγετο διὰ τῆς λίμνης, καὶ Γάιον Λαίλιον κατὰ γῆν περιέπεμπεν. ὥς δὲ ἀφίκετο, δύο σταδίου ἀποσχὼν τοῦ Διογένους ἐστρατοπέδευε, καὶ Γολόσσην καταλιπὼν ἐγχειρεῖν ἀπαύστως τῷ Διογένει αὐτὸς ἐπὶ Καρχηδόνα ἡπείγετο: ὅθεν ἐς Νέφεριν τε καὶ Καρχηδόνα διετρόχαζεν, ἀεὶ τὰ γιγνόμενα ἐφορῶν. δύο δὲ τοῦ Διογένους μεσοπυργίων καταπεσόντων ἦκεν ὁ Σκιπίων, καὶ χιλίους ἐπιλέκτους ὀπισθεν τοῦ Διογένους ἐνεδρεύσας, ἐτέροις ἐκ μετώπου τρισχιλίοις, ἀριστίνδην καὶ τοῖσδε ἐπιλεγομένοις, ἐπέβαινεν ἐπὶ τὰ πεπτωκότα τῶν μεσοπυργίων, οὐκ ἀθρόους ἀναβιβάζων, ἀλλὰ κατὰ μέρη πυκνοὺς ἐπ' ἀλλήλοις, ἵνα μὴδὲ βιασθέντες οἱ πρῶτοι φυγεῖν δύναιντο διὰ τοὺς ἐπομένους. πολλῆς δὲ βοῆς οὔσης καὶ πόνου, καὶ τῶν Λιβύων ἐς ταῦτα ἐπεστραμμένων, οἱ χίλιοι, καθάπερ αὐτοῖς προείρητο, οὐδενὸς ἐς αὐτοὺς ἀποβλέποντος οὐδ' ὑπονοοῦντος ἐνέπεσον ἐς τὸ χαράκωμα εὐτόλμως, καὶ διέσπων αὐτὸ καὶ ὑπερέβαινον.

καὶ τῶν πρώτων ἔνδον γενομένων αἰσθησις ἐγίγνετο ταχεῖα, καὶ ἔφευγον οἱ Λίβυες, οὐχ ὅσους ἑώρων, ἀλλὰ πολὺ πλέονας ἡγούμενοι τοὺς ἐσελθόντας εἶναι. Γολόσσης δ' αὐτοῖς ἐπιτρέχων σὺν Νομάσι πολλοῖς καὶ ἐλέφασι πολὺν εἰργάζετο φόνον, ὥς ἀπολέσθαι μὲν ἐς ἑπτακισμυρίους σὺν τοῖς ἀχρείοις, ἀλῶναι δ' ἐς μυρίους, διαφυγεῖν δ' ἀμφὶ τοὺς τετρακισχιλίους. ἑάλω δὲ καὶ ἡ πόλις ἡ Νέφερις ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ, δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέραις ἄλλαις πολιορκηθεῖσα πρὸς τοῦ Σκιπίωνος πάννυ κακοπαθῶς ἐν χειμῶνι καὶ ψυχρῷ χωρίῳ. τὸ δὲ ἔργον τότε μάλιστα συνηΐνεκεν ἐς τὴν τῆς Καρχηδόνος ἄλωσιν. ἦδε γὰρ ἡ στρατιὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῖς διεπόρθμευε, καὶ ἐς τότε τὸ στρατόπεδον οἱ Λίβυες ἀφορῶντες ἐθάρρουν. τότε δ' αὐτοῦ ληφθέντος καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Λιβύης χωρία τοῖς στρατηγοῖς Σκιπίωνος προσεχώρει ἢ οὐ δυσχερῶς ἐλαμβάνετο. ἢ τε ἀγορὰ τοὺς Καρχηδονίους ἐπέλιπε, καὶ οὐδὲν οὐτ' ἐκ Λιβύης ἀλλοτρίας ἤδη γενομένης οὐτ' ἀλλαχόθεν αὐτοῖς καταπλεῖν ἐδύνατο, διὰ τε τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ τὴν ὥραν χειμέριον οὔσαν.

...Kış başlarında Scipiō, ülkedeki Kartaca gücünü ve onlara tedarikler gönderen müttefikleri silip süpürmeye karar verdi. Diğer yandan, kaptanlarını sevk ederken, bizzat kendisi -Asdrubal'in ardılı olarak- kasabayı elinde tutan Diogenes'e karşı Nephesis'e hareket etti. Karadan da gölün kenarından gidecek Gaius Laelius gönderildi. [Scipiō] geldiğinde, Diogenes'den iki stadion⁷⁹ mesafede ordugâh kurdu. Diogenes'i yakalaması için Gulussa'yı bırakarak, Kartaca'ya ivedilikle geri döndü ve daha sonra yapılan her şeyi kontrol edebileceği iki yer arasında durdu. Diogenes'in kuleleri arasındaki boşluklardan ikisi yıkılınca, Scipiō düşmanların arkasında pusuya yatması için bin asker yerleştirdi. Yıkılmış surlara cesaretle saldırımları için dikkatli bir şekilde üç bin kişi daha seçti. Onlar, saldırıyı kitlesel hâle getirmedi. Ancak öndekiler geri çekilmesin diye yakın sıralarda bölünerek birbirlerini takip ettiler ve bu şekilde geriden gelenlerin ağırlığı nedeniyle [öndekiler] geri çekilemedi. Saldırı yüksek seslerle yapıldı. Libyalılar da o tarafa çekildiler. Pusudaki idrak edilmemiş ve umulmadık bin kişi ordugâhın arkasına cesurca saldırdı ve emir aldıkları gibi kazıklı çiti yerle bir ettiler. İlk girdiklerinde Libyalılar paniğe kapıldı ve yeni saldırganların sayısının kendilerinkilerden çok daha fazla olduğunu düşünerek kaçtılar.

79 Yaklaşık 366 m.

Gulussa, onları Numidialı süvarileriyle ve filleriyle takip etti. Savaşçı olmayanlar da dâhil olmak üzere yaklaşık yetmiş bin kişiyi öldürerek büyük bir katliam yaptı. On bini ele geçirildi; yaklaşık dört bin kişi de kaçtı. Ağır hava şartları sebebiyle büyük acı çekilerek ve olağanüstü çabayla yürütülen yirmi iki günlük bir kuşatmanın ardından ordugâhın yanı sıra, Nepheris kenti de Scipiō tarafından alındı. Bu başarı, Kartaca'nın alınmasına çok fazla katkıda bulundu. Zira tedarikler bu ordu tarafından oraya ulaştırılıyordu ve alandaki bu gücü gördükleri süre boyunca, Libya halkı cesaret içindeydi. Burası ele geçirilir geçilmez, Libya'nın geri kalan kısmı da Scipiō'nun komutanlarına teslim oldu veya çok fazla zorluk çekilmeden alındı. Kış fırtınası nedeniyle gemi seferleri kesildiği için hem Libya'dan hem de yabancı bölgelerden hiçbir tedarik gelmediğinden Kartaca'nın tedarikleri artık yetersiz kaldı.

A3, P78 App. Pun. 19.130:

...καὶ ταῦτα πονουμένων ἐδαπανήθησαν ἐξ ἡμέραι τε καὶ νύκτες, τῆς μὲν στρατιᾶς ἐναλλασσομένης, ἵνα μὴ κάμοιεν ὑπ' ἀγρυπνίας καὶ κόπου καὶ φόνου καὶ ὀψεως ἀηδούς, Σκιπίωνος δ' ἀπαύστως ἐφρεστώτος ἢ διαθέοντος ἀύπνου, καὶ σίτον οὕτως ἐπὶ τῶν ἔργων αἰρουμένου, μέχρι κάμνων καὶ παρειμένου ἐκαθέζετο ἐφ' ὑψηλοῦ, τὰ γινόμενα ἐφορῶν. πολλῶν δ' ἔτι πορθουμένων, καὶ τοῦ κακοῦ μακροτάτου δοκοῦντος ἔσσεσθαι, προσέφυγον ἐβδόμης ἡμέρας αὐτῷ τινες ἐστεμμένοι στέμματα Ἀσκληπίεια: τότε γάρ ἦν τὸ ἱερὸν ἐν ἀκροπόλει μάλιστα τῶν ἄλλων ἐπιφανὲς καὶ πλούσιον, ὅθεν οἶδε τὰς ἱκετηρίας λαβόντες ἐδέοντο τοῦ Σκιπίωνος περὶ μόνης συνθέσθαι σωτηρίας τοῖς ἐθέλουσιν ἐπὶ τῷδε τῆς Βύρσης ἐξιέναι, ὁ δὲ ἐδίδου, χωρὶς αὐτομόλων. καὶ ἐξήεσαν αὐτίκα μυριάδες πέντε ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν, ἀνοιχθέντος αὐτοῖς στενοῦ διατειχίσματος. καὶ οὗτοι μὲν ἐφυλάσσοντο, ὅσοι δ' αὐτόμολοι Ῥωμαίων ἦσαν, ἀμφὶ τοὺς ἐνακοσίους μάλιστα, ἀπογνόντες αὐτῶν ἐς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνέδραμον μετ' Ἀσδρούβα καὶ τῆς γυναικὸς τῆς Ἀσδρούβα καὶ δύο παίδων ἀρρένων. ὅθεν εὐμαρῶς αἰεὶ ἐμάχοντο, καίπερ ὄντες ὀλίγοι, διὰ τὸ ὕψος τοῦ τεμένου καὶ τὸ ἀπόκρημνον, ἐς ὃ καὶ παρὰ τὴν εἰρήνην διὰ βαθρῶν ἐξήκοντα ἀνέβαινον. ὥς δὲ ὁ τε λιμὸς αὐτοὺς καθήρει καὶ ἡ ἀγρυπνία καὶ ὁ φόβος καὶ ὁ πόνος, τοῦ κακοῦ προσπελάζοντος, τὸ μὲν τέμενος ἐξέλιπον, ἐς δὲ τὸν νεῶν αὐτοῦ καὶ τὸ τέγος ἀνέτρεχον.

...Bu mücadele altı gün ve gece sürdü. Zahmetten, uyku isteğinden, kıyımdan ve bu korkunç görüntülerden yorgun düşmesinler diye askerler değiştiriliyordu. Yalnızca Scipiō, hiç dinlenmeden, uykusuz, oraya buraya koşuşturup, tamamen yorgun oluncaya dek çok emek sarf etti. Çalışmayı göz ardı edebileceği yüksek bir yere oturdu. Her şey yakılıp yıkılmaya devam etti ve katliam daha uzun sürecek gibi göründü. Lakin yedinci günde bazı yalvarıcılar tapınağı en zengin ve en ünlü Asklēpios'unun kutsal çelenklerini taşıyarak kendilerini Scipiō'ya sundular: Bunlar tapınaktan zeytin dalları alarak Byrsa'dan ayrılmak isteyen herkesin canını bağışlayacağını söyleyen Scipiō'ya yalvardılar. O, bunu kaçakların dışındaki herkese verdi; hemen oracıkta elli bin erkek ve kadın bir araya geldi. Geçitte dar bir kapı açılıp onlar için bir koruma tedarik etti. Yaklaşık dokuz yüz Romalı kaçaksa hayatlarından ümidi keserek Asdrubal, onun karısı ve onların iki oğluyla birlikte Asklēpios Tapınağı'na başvurdular. Burada sayıca az olmalarına rağmen altmış basamak tırmanılarak ulaşılan kayalık yerde bir süre kendilerini koruyabildiler. Fakat sonunda açlığın, uyku isteğinin, korkunun, yorgunluğun ve ölüme yaklaşmanın üstesinden gelmek için tapınağın duvarını terk edip çatıya kaçtılar.

A3, P79 App. Pun. 19.131-32:

...κὰν τοῦτω λαθὼν ὁ Ἀσδρούβας ἔφυγε πρὸς τὸν Σκιπίωνα μετὰ θαλλῶν· καὶ αὐτὸν ὁ Σκιπίων ἐκάθισε πρὸ ποδῶν ἑαυτοῦ, καὶ τοῖς αὐτομόλοις ἐπεδείκνυνεν. οἱ δ' ὡς εἶδον, ἤτησαν ἡσυχίαν σφίσι γενέσθαι, καὶ γενομένης Ἀσδρούβα μὲν ἐλοιδορήσαντο πολλὰ καὶ ποικίλα, τὸν δὲ νεῶν ἐνέπρησάν τε καὶ κατεκαύθησαν. τὴν δὲ γυναῖκα τοῦ Ἀσδρούβα λέγουσιν, ἀπτομένου τοῦ πυρὸς ἀντικρὺ τοῦ Σκιπίωνος γενομένην, κατακοσμήσασθαι τε ὡς ἐν συμφοραῖς ἐδύνατο, καὶ παραστησαμένην τὰ τέκνα εἰπεῖν ἐς ἐπήκοον τοῦ Σκιπίωνος: 'σοὶ μὲν οὐ νέμεσις ἐκ θεῶν, ὦ Ῥωμαῖε: ἐπὶ γὰρ πολεμίαν ἐστράτευσας: Ἀσδρούβαν δὲ τόνδε πατρίδος τε καὶ ἱερῶν καὶ ἐμοῦ καὶ τέκνων προδότην γενόμενον οἷ τε Καρχηδόνος δαίμονες ἀμύναιτο, καὶ σὺ μετὰ τῶν δαιμόνων.' εἰτ' ἐς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιστρέψασα εἶπεν: 'ὦ μιαρὲ καὶ ἄπιστε καὶ μαλακώτατε ἀνδρῶν, ἐμὲ μὲν καὶ τοὺς ἐμούς παιδας τόδε τὸ πῦρ θάψει: σὺ δὲ τίνα κοσμήσεις θρίαμβον ὁ τῆς μεγάλης Καρχηδόνος ἡγεμών; τίνα δ' οὐ δώσεις δίκην τῷδε ᾧ παρακαθέζῃ;' τοσαῦτ' ὀνειδίσασα κατέσφαξε τοὺς παιδας, καὶ ἐς τὸ πῦρ αὐτούς τε καὶ ἑαυτὴν ἐπέριψεν. ὧδε μὲν φασὶ τὴν Ἀσδρούβα γυναῖκα, ὡς αὐτὸν ἔχρην Ἀσδρούβαν, εἰποῦσαν ἀποθανεῖν:

...Bunun üzerine Asdrubal, gizlice bir zeytin dalı taşıyarak Scipio'nun huzuruna çıktı. Scipio, ona ayaklarının altında oturmasını emretti ve orada onu firarilere gösterdi. Onlar [firariler] Asdrubal'i gördüklerinde, sessizlik istediler. Sessizlik sağlandığı zaman Asdrubal'e her türlü hakareti yağdırdılar. Sonra tapınağı ateşe verdiler. Ateş yakıldığı vakit, Asdrubal'in karısı, böylesine durumlar altında mümkün olan en iyi kıyafetleri giyinip kuşanıp, çocuklarını da yanına alarak Scipio'nun huzuruna çıkıp "Romalılar! Savaş hakkını kullandığınız için sizlere tanrıların öfke nedeni yoktur. Ülkesine, topraklarına, bana ve çocuklarına ihanet eden bu adam akabinde, Kartaca tanrıları intikam alır ve sizler de onların aracılığıyla olabilirsiniz," dediği söylenir. Sonra Asdrubal'e dönerek, "Alçak herif! Hain, erkeklerin en yumuşağı, bu ateş beni ve çocuklarımı mezara koyacak. Büyük Kartaca'nın lideri! Roma zaferini allayıp pullayacak mısın? Ah, şu anda ayaklarına kapandığın kişiden ne ceza görmeyeceksin?" diye haykırdı. Ona bu şekilde sitem ettikten sonra çocuklarını ateşe atıp onları öldürdü ve onlardan sonra kendi de onun içine atladı. Asdrubal'i daha çok kendine getiren şeyin, yani eşinin ölümünün bu şekilde olduğunu söylerler.

A3, P80 App. Pun. 20. 133:

...ὁ δὲ Σκιπίων πόλιν ὀρώων ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἀνθήσασαν ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ γῆς τοσῆσδε καὶ νήσων καὶ θαλάσσης ἐπάρξασαν, ὅπλων τε καὶ νεῶν καὶ ἐλεφάντων καὶ χρημάτων εὐπορήσασαν ἴσα ταῖς ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις, τόλμῃ δὲ καὶ προθυμίᾳ πολὺ διασχούσαν, ἣ γε καὶ ναῦς καὶ ὅπλα πάντα περιηρημένη τρισὶν ὁμῶς ἔτεσιν ἀντέσχε πολέμῳ τοσῶδε καὶ λιμῷ, τότε ἄρδην τελευτῶσαν ἐς πανωλεθρίαν ἐσχάτην, λέγεται μὲν δακρυῦσαι καὶ φανερὸς γενέσθαι κλαίων ὑπὲρ πολεμίων, ἐπὶ πολὺ δ' ἔννοους ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενός τε, καὶ συνιδὼν ὅτι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ ἀρχὰς ἀπάσας δεῖ μεταβαλεῖν ὥσπερ ἀνθρώπους δαίμονα, καὶ τοῦτ' ἔπαθε μὲν Ἴλιον, εὐτυχῆς ποτε πόλις, ἔπαθε δὲ ἡ Ἀσσυρίων καὶ Μήδων καὶ Περσῶν ἐπ' ἐκείνοις ἀρχὴ μεγίστη γενομένη, καὶ ἡ μάλιστα ἑναγχος ἐκλάμψασα ἡ Μακεδόνων, εἴτε ἐκὼν εἴτε προφυγόντος αὐτὸν τοῦδε τοῦ ἔπους, "ἔσσεται ἡμαρ ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ καὶ Πριάμος καὶ λαὸς ἐὺμμελίῳ Πριάμοιο."

...Scipio'nun, kuruluşundan yedi yüz yıl sonra silahlarla, donanmalarla, fillerle, parayla zenginliğe ve refaha ulaşan, güçlü monarşilerin seviyesine çıkan, pek çok toprağa ve adaya, denize

hükmeden, gemileri veya silahları olmadan kıtlık karşısında üç yıl boyunca sürekli cesurca savaş sürdüren bu kente bakarak gözyaşı döktüğü ve herkesin önünde düşmanın tarihine yakındığı söylenir. Uzun süre derin derin düşünüp, kişilerin yanı sıra imparatorlukların, ulusların, kentlerin yükselişini ve düşüşünü ifade ettikten sonra bir zamanların görkemli kenti Troia'nın kaderi üzerine, Assurlar, Medler ve hepsinden daha büyük Persler üzerine, sonra da görkemli Macedonia İmparatorluğu üzerine ya gönüllü veyahut başka şekillerde, bir ozanın sözleri dudaklarından döküldü: "Elbet bir gün yok olacak kutsal İlion, Priamos, onun iyi kargı kullanan halkı." Tam o esnada onun öğretmeni Polybios samimiyetle bu sözlerin ne anlama geldiğini sorunca, "insan ilişkileri değiştiği vakit, tarihinden korkması uğruna kendi ülkesinin adını vermeye açık yüreklilikle tereddüt etmez" cevabını aldı. Polybios bu sözleri duyduğu gibi kaleme aldı.

A3, P81 App. Pun. 20.134:

...οἱ δ' ἐν ἄστει ὡσαύτως τὴν ναῦν ἰδόντες καὶ τῆς νίκης περὶ δείλην ἐσπέραν πυθόμενοι ἐς τὰς ὁδοὺς ἐξεπῆδων καὶ διενυκτέρευον μετ' ἀλλήλων, ἡδόμενοι καὶ συμπλεκόμενοι ὡς ἄρτι μὲν ἐλεύθεροι φόβων γεγονότες, ἄρτι δ' ἄρχοντες ἐτέρων ἀσφαλῶς, ἄρτι δὲ βέβαιον τὴν πόλιν ἔχοντες, καὶ νενικηκότες οἷαν οὕτινα πρότερον ἄλλην νικῆν. πολλὰ μὲν γὰρ αὐτοῖς συνῆδσαν ἔργα λαμπρά, πολλὰ δὲ τοῖς πατράσιν ἐς τε Μακεδόνας καὶ Ἰβήρας καὶ ἐς Ἀντίοχον τὸν μέγαν ἔναγχος καὶ περὶ αὐτὴν Ἰταλίαν: πόλεμον δ' οὐδένα ἄλλον οὕτως ἐπὶ θύραις ἐπίφοβον αὐτοῖς ἦδεν, διὰ τε ἀνδρείαν καὶ φρόνημα καὶ τόλμαν ἐχθρῶν καὶ ἀπιστίαν ἐν σφίσιν ἐπικίνδυνον γενόμενον. ἀνέφερον δὲ καὶ ὧν ἔπαθον ὑπὸ Καρχηδονίων ἐν τε Σικελίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ καὶ περὶ αὐτὴν Ἰταλίαν ἑκαταίδεκα ἔτεσιν, Ἀννίβου τετρακόσια ἐμπρήσαντος ἄσπρη καὶ μυριάδας ἀνδρῶν τριάκοντα ἐν μόναις μάχαις ἀνελόντος, ἐπὶ τε τὴν Ῥώμην πολλάκις ἐλάσαντος καὶ ἐς ἔσχατον κινδύνου συναγαγόντος. ὧν ἐνθυμούμενοι μάλιστα ἐξίσταντο περὶ τῆς νίκης ἐς ἀπιστίαν αὐτῆς, καὶ αὐθις ἀνεπυνθάνοντο ἀλλήλων εἰ τῷ ὄντι Καρχηδῶν κατέσκαπται: ἐλεσχίνευόν τε δι' ὅλης νυκτὸς ὅπως μὲν αὐτῶν τὰ ὅπλα περιηρέθη καὶ ὅπως αὐτίκα παρὰ δόξαν ἐτεκτήναντο ἕτερα, ὅπως δὲ τὰς ναῦς ἀφηρέθησαν καὶ στόλον ἐπῆξαντο πάλιν ἐξ ὕλης παλαιᾶς, τό τε στόμα τοῦ λιμένος ὡς ἀπεκλείσθη, καὶ στόμα ὡς ὠρύξαντο ἕτερον ὀλίγαις ἡμέραις. καὶ τὸ τῶν

τειχῶν ὕψος αὐτοῖς διὰ στόματος ἦν, καὶ τὰ τῶν λίθων μεγέθη, καὶ τὸ πῦρ ὃ πολλάκις ταῖς μηχαναῖς ἐπήνεγκαν. ὅλως τε τὸν πόλεμον ὡς ὀρῶντες ἄρτι γιγνόμενον ἀλλήλοις διετύπουν, καὶ ἐς τὰς φαντασίας τῶν λεγομένων τῷ σχήματι τοῦ σώματος συνεφέροντο. καὶ τὸν Σκιπίωνα ὀρᾶν ἐδόκουν ἐπὶ κλιμάκων, ἐπὶ νεῶν, ἐν πύλαις, ἐν μάχαις, πανταχοῦ διαθεοντα. οὕτω μὲν οἱ Ῥωμαῖοι διενυκτέρευσαν,

...Roma halkı gemiyi görüp, akşamın erken saatlerinde zaferi duyunca sokaklara döküldüler. Bütün geceyi büyük bir korkudan kurtulmuş insanlar gibi birbirlerini kucaklayarak ve tebrik ederek geçirdiler. Üstünlükleri onaylandı ve daha önce hiç olmadığı kadar zafer kazananlar, onların kentlerinin kalıcılığını garanti ettiler. Macedonia'daki, Ibēria'daki ve son zamanlarda Büyük Antiokhos'a karşı ve kendi çevresindeki olayları, atalarından daha fazla kendi parlak eylemlerini kutlamışlardı. Lakin başka hiçbir savaş onları bu düşmanların kötü niyetinin yanı sıra zalimliliği, becerikliliği, cesaretliliği nedeniyle onları tehlikeye sokan Kartacalılar gibi kendi kapılarından korkutmamıştı. Sicilia ve Ibēria'daki Kartacalılardan müzdarip olduklarını, Italia'da on altı yıl boyunca Annibal'in dört yüz kenti tahrip ettiğini ve üç yüz bin askerini sadece savaşlarda öldürdüğünü, aşırıya kaçarak birden fazla kentlerine yürüdüğünü anımsadılar. Bunları göz önünde bulundurduklarında, güç bela inanabildikleri bu zafere o kadar çok heyecanlandılar ki Kartaca'nın yıkılmasının gerçekten doğru olup olmadığını tekrar tekrar birbirlerine sordular. Beklenilenin aksine, Kartacalıların silahlarının onlardan nasıl alındığını, başkalarından tedarik ettiklerini, gemilerini kaybettiklerini, eskisinden büyük bir filo inşa ettiklerini, limanın ağzını nasıl kapattıklarını ancak birkaç gün içinde diğerini açmayı başardığını anlatarak bütün gece uğuldandılar. Surların yüksekliğinden, taşların boyutlarından, kuşatma makinelerini sık sık tahrip eden yangınlardan bahsettiler. Tüm savaşı kafalarında canlandırıyor, sanki kendi gözlerinin önünde vuku buluyormuş gibi Scipiō'nun kendilerini merdivenlerde, gemilerde, geçitlerde, savaşlarda cesaretlendirdiğini görüyor gibiydiler. Roma halkı geceyi bu şekilde geçirdi.

A3, P82 App. Pun. 20.135:

...ἅμα δ' ἡμέρα θυσίαι τε καὶ πομπαὶ τοῖς θεοῖς ἐγίγνοντο κατὰ φυλήν, καὶ ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις καὶ θέαι ποικίλαι. δέκα δὲ σφῶν αὐτῶν ἡ βουλή τοὺς ἀριστοὺς ἐπεμπε διαθησομένους

Λιβύην μέτα Σκιπίωνος ἐς τὸ Ῥωμαίων συμφέρον: οἱ Καρχηδόνος μὲν εἴ τι περίλοιπον ἔτι ἦν, ἔκριναν κατασκάψαι Σκιπίωνα, καὶ οἰκεῖν αὐτὴν ἀπείπον ἅπασι, καὶ ἐπηράσαντο, μάλιστα περὶ τῆς Βύρσης, εἴ τις οἰκήσειεν αὐτὴν ἢ τὰ καλούμενα Μέγαρα: ἐπιβαίνειν δ' οὐκ ἀπείπον. ὅσαι δὲ πόλεις συνεμεμαχέκσαν τοῖς πολεμίοις ἐπιμόνως, ἔδοξε καθελεῖν ἀπάσας: καὶ ὅσαι Ῥωμαίοις ἐβεβοηθήκεσαν, χώραν ἔδωκαν ἐκάστη τῆς δορικτήτου, καὶ πρῶτον μάλιστα Ἰτυκαίοις τὴν μέχρη Καρχηδόνος αὐτῆς καὶ Ἰππῶνος ἐπὶ θάτερα. τοῖς δὲ λοιποῖς φόρον ὥρισαν ἐπὶ τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ ὁμοίως. καὶ στρατηγὸν ἐτήσιον αὐτοῖς ἐκ Ῥώμης ἐπιπέμπειν ἔκριναν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα προστάξαντες ἀπέπλεον ἐς Ῥώμην, ὁ δὲ Σκιπίων ἐποίει τὰ δόξαντα, καὶ θυσίας ἐτέλει καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ νίκῃ. ὥς δὲ αὐτῷ πάντα ἐξετετέλεστο, διαπλεύσας ἐπιφανέστατα δὴ πάντων διεθριάμβευε πολύχρυσον θρίαμβον, ἀγαλμάτων τε γέμοντα καὶ ἀναθημάτων, ὅσα Καρχηδόνιοι χρόνῳ πολλῷ καὶ συνεχέσι νίκαις ἐκ πάσης γῆς συνενηνόχεσαν ἐς Λιβύην.

...Ertesi gün tribunuslar, tanrılara dinî geçit töreni düzenlediler, kurbanlar sundular, oyunlar ve çeşitli gösteriler düzenlediler. Senato, Libya meselesinin Roma'nın yararına düzenlenmesi için Scipiō'yla birlikte içlerinden en asil olanlardan on kişiyi yardımcı olarak gönderdi. Onlar, eğer hâlâ Kartaca'dan geriye bir şey kalmışsa, Scipiō'nun onu yok etmesine ve orada hiç kimsenin yaşamasına izin verilmemesine karar verdiler. Byrsa veyahut Megara'nın yeniden inşa edilmesine karşı itaatsizlik eden her ne varsa korkunç tehditlerin hedefi oldu. Ancak oraya gitmek yasak değildi. Düşmanla müttefik durumundaki kasabaların sonsuza dek yok edilmesine karar verildi. Romalılara yardım edenlere, kılıçla kazanılan toprakların bir kısmı bağışlandı. İlk olarak Uticalılara Hippo'ya kadar uzanan Kartaca ülkesi verildi. Kalanların hepsinin üzerine hem erkeklerle hem de kadınlara arazi vergisi ve kişisel vergi konuldu. Ülkeyi yönetmesi için yıllık olarak Roma'dan bir praetor gönderilmesi gerektiğine karar verildi. Bu düzenlemeler yardımcıları tarafından yapıldıktan sonra Roma'ya geri dönüldü. Scipiō yönlendirildikleri her şeyi yaptı ve zaferi kutlamak için tanrılara kurbanlar sundu ve oyunlar düzenledi. Her şey bittiğinde yurduna yelken açtı ve ona, şimdiye kadar bilinen son derece görkemli zafer, olağanüstü altınlar, heykeller ve adaklarla doldurulmuş Kartaca'nın her yerinden topladıkları sunular ödül olarak ihsan edildi.

A3, P83 App. Pun. 20.136:

...χρόνω δ' ὕστερον, Γαῖου Γράκχου δημαρχοῦντος ἐν Ῥώμῃ καὶ στάσεων οὐσῶν ἐξ ἀπορίας, ἔδοξε κληρούχους ἐς Λιβύην πέμπειν ἑξακισχιλίους, διαγραφόμενων δ' ἀμφὶ τὴν Καρχηδόνα τῶν θεμελίων λύκοι τὰ θεμέλια ἀθρόα διέσπασαν καὶ συνέχεαν. καὶ τότε μὲν ἀνέσχεν ἡ βουλὴ τοῦ συνοικισμοῦ: χρόνω δὲ αὐθις, ὁπότε Γάιος Καῖσαρ ὁ καὶ δικτάτωρ ὕστερον αὐτοῖς διηνεκῆς γενόμενος Πομπήιον ἐς Αἴγυπτον ἐδίωκε καὶ τοὺς Πομπηίου φίλους ἐς Λιβύην ἀπ' Αἰγύπτου, λέγεται, τῇ Καρχηδόνι παραστρατοπεδεύων, ὑπ' ἐνυπνίου στρατὸν πολὺν ἰδὼν κλαίοντα ἐνοχληθῆναι, καὶ αὐτίκα ἑαυτῷ ἐς μνήμην ὑπογράψασθαι Καρχηδόνα συνοικίζειν. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀπόρων αὐτὸν ἐς Ῥώμην ἐπανελθόντα περὶ γῆς παρακαλούντων, συνέτασεν ὡς πέμψων τοὺς μὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα τοὺς δ' ἐς Κόρινθον. ἀλλ' ὅδε μὲν θᾶσσον ἀνηρέθη πρὸς τῶν ἐχθρῶν ἐν τῷ Ῥωμαίων βουλευτηρίῳ, ὁ δ' ἐκείνου παῖς Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ Σεβαστὸς ἐπὶ κλησιν, ἐντυχὼν ἄρα ταῖς ὑπογραφαῖς τοῦ πατρὸς συνώκισε τὴν νῦν Καρχηδόνα, ἀγχοτατῶ μάλιστα ἐκείνης, φυλαξάμενος τῆς πάλαι τὸ ἐπάρατον. οἰκήτοράς τε Ῥωμαίους μὲν αὐτὸν τρισχιλίους μάλιστα πυνθάνομαι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκ τῶν περιοίκων συναγαγεῖν. ὥδε μὲν Λιβύης τῆς ὑπὸ Καρχηδονίοις Ῥωμαῖοι κατέσχον, καὶ Καρχηδόνα κατέσκαψάν τε καὶ συνώκισαν αὐθις μετὰ ἑτῆς τῆς κατασκαφῆς ἑκατὸν καὶ δύο.

...Bir süre sonra Gaius Gracchus'un mahkemesinde Roma'da kıtlık yüzünden ayaklanmalar çıktı ve altı bin sömürgecinin Libya'ya gönderilmesine karar verildi.⁸⁰ Bunun için Kartaca civarında toprak hazırlanırken, bütün sınır çizgileri kurtlar tarafından yıkıldı ve yok edildi. Sonra Senato, yerleşime bir son verdi. Daha sonraki bir zamanda, hayat boyu diktatör ilan edilen Caesar'ın, Pompeius'u Mısır'a kadar takip ettiği zaman, Pompeius'un dostlarının oradan Libya'ya gidip Kartaca Bölgesi'nin yanına ordugâh kurdukları, rüyalarında ağlayan bir ordu görüp rahatsız oldukları ve derhâl Kartaca'nın sömürgeleştirilmesi gerektiğine dair bir bildiri yazdıkları söylenir.⁸¹ [Caesar] Roma'ya döndükten sonra fakirlere toprak dağıttı ve bir kısmını Kartaca'ya bir kısmını da Korinthos'a gönderme-

80 İÖ 123.

81 İÖ 46.

ye karar verdi. Ancak kısa süre sonra Roma Senatosu'ndaki düşmanları tarafından öldürüldü. Bu bildiriye bulan Iulius Caesar'ın oğlu Sebastos, mevcut Kartaca'yı evvelki lanetin önüne geçmek için eski olanın yerine değil, çok yakınına kurdu.⁸² Roma'dan yaklaşık üç bin kolonist gönderdiğini ve geri kalanının komşu ülkelerden geldiğini öğrendim. Romalılar, Libya'yı Kartacalılardan aldılar, Kartaca'yı yerle bir ettiler ve yok ettikten yüz iki yıl sonra halkı oraya tekrar yerleştirdiler.

A3, P84 App. Pun. 2.7:

...τῶν δὲ πολιτευομένων οἱ μὲν ἀντέλεγον οὐ χρῆναι, κεκενωμένης ἄρτι τῆς Ἰταλίας τοσοῖσδε πολέμοις καὶ πορθομένης ἔτι πρὸς Ἀννίβου, καὶ Μάγωνος ἐν πλευραῖς ἐπ' αὐτὴν Λίγυάς τε καὶ Κελτοὺς ξενολογούντος, ἐς Λιβύην στρατεύειν, οὐδὲ τὴν ἀλλοτρίαν χειροῦσθαι πρὶν τὴν οἰκείαν ἀπαλλάξαι τῶν παρόντων: οἱ δὲ ᾤοντο Καρχηδονίους νῦν μὲν ἄδεεῖς ὄντας ἐφεδρεῦειν τῇ Ἰταλίᾳ, οὐδὲν ἐνοχλουμένους οἴκοι, πολέμου δὲ οἰκείου σφίσι γενομένου καὶ Ἀννίβαν μεταπέμψεσθαι. οὕτω μὲν ἐκράτησε πέμπειν ἐς Λιβύην Σκιπίωνα, οὐ μὴν συνεχώρησαν αὐτῷ καταλέγειν στρατὸν ἐξ Ἰταλίας πονουμένης ἔτι πρὸς Ἀννίβου: ἐθελοντὰς δέ, εἴ τινες εἶεν, ἐπέτρεψαν ἐπάγεσθαι, καὶ τοῖς ἀμφὶ τὴν Σικελίαν ἔτι οὖσι χρῆσθαι. τριήρεις τε ἔδοσαν αὐτῷ κατασκευάσασθαι δέκα, καὶ πληρώματα αὐταῖς λαβεῖν, ἐπισκευάσαι δὲ καὶ τὰς ἐν Σικελίᾳ. καὶ χρήματα οὐκ ἔδωκαν, πλὴν εἴ τις ἐθέλοι τῷ Σκιπίωνι κατὰ φιλίαν συμφέρειν. οὕτως ἀμελῶς ἤπτοντο τοῦδε τοῦ πολέμου τὰ πρῶτα, μεγίστου σφίσι καὶ ἀξιοτιμωτάτου μετ' ὀλίγον γενομένου.

...Vatandaşlardan [bazıları] Italia'nın bu düşmanlardan tamamen boşaltılana kadar, Magō hem Liguria hem de Kelt paralı asker yardımı sağlıyorken ve Annibal hâlâ tahrip ediyorken, ne Libya'ya sefer düzenlenmesinin ne de kendi ülkeleri mevcut tehlikeden serbest bırakılana kadar başka topraklara saldırımlarının gerekli olmadığını söyleyerek karşı çıkıyorlardı. [Diğerleri] de korkusuz Kartacalıların Italia'ya baskı yaptıkları için yurtlarında rahatsız edildiklerini, savaş buraya geldiğindeyse Annibal'in çağrılacağını düşünüyorlardı. Böylece Scipiō'nun Libya'ya gönderilmesine karar verildi. Fakat Annibal hâlâ çabalarken onun Italia'dan bir ordu toplamasına izin veremezlerdi. Eğer gönüllü olanları temin ederse,

82 Sebastos (=Augustus).

Sicilya'daki güçleri de beraberinde götürmek için yollarından çevirebilirlerdi. [Onlar] on triremeyi teçhiz etmesi için ona yetki verdiler ve hem mürettebat toplaması hem de bunları Sicilya'da onarması için izin verdiler. Ayrıca arkadaşlarının arasında beslenebilecekleri kadar para da verdiler. Kısa süre içinde onlara çok büyük şan getirecek bu savaşı, ilk zamanlar bu kadar kayıtsız bir şekilde üstlendiler.

A3, P85 App. Pun. 2.10:

...Νομάδων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ δυνάσται μὲν ἦσαν κατὰ μέρη πολλοί, Σύφαξ δ' ὑπὲρ ἅπαντας, καὶ τιμὴν εἶχε πρὸς τῶν ἄλλων ἐπιφανῇ. Μασσυλίων δ' αὐτῷ, γένους ἀλκίμου, παῖς ἦν τοῦ βασιλέως Μασσανάσσης, ὃς ἐτέθραπτο μὲν ἐν Καρχηδόνι καὶ ἐπεπαιδεύτο, ὄντι δ' αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα καλῷ καὶ τὸν τρόπον ἀρίστῳ Ἀσδρούβας ὁ Γέσκωνος, οὐδενὸς Καρχηδονίων δευτέρου, ἠγγύησε τὴν θυγατέρα, καίπερ ὄντι Νομάδι, Καρχηδόνιος ὢν. ὥς δ' ἠλλύθηεν, ἐπήγετο ἐς Ἰβηρίαν στρατηγῶν τὸ μειράκιον. Σύφαξ δὲ κνιζόμενος ὑπ' ἔρωτος ἐπὶ τῇ παιδί τὰ Καρχηδονίων ἐλεηλάτει, καὶ Σκιπίωνι διαπλεύσαντι πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἰβηρίας συνέθετο συμμαχήσῃν ἐπὶ Καρχηδονίους ἰόντι. αἰσθόμενοι δ' οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μέγα ποιούμενοι ἐς τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον Σύφακα προσλαβεῖν, ἐξέδοσαν αὐτῷ τὴν παρθένον ἀγνοούντων καὶ ὄντων ἐν Ἰβηρίᾳ Ἀσδρούβου τε καὶ Μασσανάσσου. ἐφ' οἷς ὁ Μασσανάσσης ὑπεραλγῶν συνετίθετο καὶ ὁδε ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Σκιπίωνι, λανθάνων, ὥς ᾤετο, Ἀσδρούβαν. ὁ δ' αἰσθόμενος βαρέως μὲν ἔφερεν ὑπὲρ τοῦ μειράκιου καὶ τῆς θυγατρὸς, ὑβρισμένοις ἀμφοῖν, ἠγείτο δ' ὅμως τῇ πατρίδι συμφέρειν ἐκποδῶν Μασσανάσσην ποιήσασθαι, καὶ ἐπανιόντι ἐς Λιβύην ἐξ Ἰβηρίας ἐπὶ θανάτῳ τοῦ πατρὸς συνέπεμπε προπομποὺς ἱππέας, οἷς εἶρητο ἀφανῶς ἐπιβουλεύειν αὐτῷ καὶ κτείνειν ὅπῃ δύναιτο.

...Libya'da ayrı hâkimiyetlere sahip Numidialılardan pek çok kabile lideri vardı.⁸³ Syphaks ise her şeyin üstünde ve diğerleri tarafından gözle görülebilen bir şerefle tutuluyordu. Şüphesiz ki güçlü bir soya mensup Massylians'ın oğlu Masinissa da vardı. O, eşsiz bir karakter ve yetenekli bir adam olarak Kartaca'da eğitim görmüş ve terbiye almıştı. Kartaca'da hiç kimseyi ikinci bir rütbeye almayan Gisgō'nun oğlu Asdrubal, onu Numidialı olmasına rağmen kendi ki-

83 Syphaks ve Massanasse.

zıyla⁸⁴ nişanladı. Kartacalı Asdrubal [onları] nişanladıktan sonra genç komutanı Ibēria'ya beraberinde götürdü. Kıza duyduğu aşktan perişan olan Syphaks ise Kartacalıların topraklarını yakıp yıktı ve denizi geçerek Kartaca'nın üstüne ortak saldırı yapmak için Scipiō'yla bir araya geldi. Kartacalılar, Romalılara karşı yapılan savaşta Syphaks'ın büyük bir hizmet edip yardıma koştuğunu sezdiklerinde, Asdrubal ve Masinissa Ibēria'da oldukları için onların haberi olmadan genç kızı ona (Syphaks'a) evlendirmek üzere verdiler. Bunun üzerine onun için çok üzülen Masinissa, Asdrubal'ın haberi olmadığını düşünerek Ibēria'daki Scipiō'yla bir araya geliyordu. O (Asdrubal), farkına vardığında delikanlının ve kızının yüzünden bu durumlara zor da olsa dayandı. Her ikisi de onun onurunu kırmasına rağmen yine de Masinissa'nın kendi ülkesine yararı dokunabileceğini düşünüyordu. Babasının ölümü üzerine Ibēria'dan Libya'ya döndüğünde, ona eşlik etmeleri için bir süvari birliği yolladı. Ona komplo kurulmasını ve olabildiğince gizli bir şekilde öldürülmesini söyledi.

A3, P86 App. Pun. 2.11:

...ὁ δ αἰσθόμενος ἐξέφυγέ τε, καὶ τὴν πάτρώαν ἀρχὴν ἐκρατύνετο, ἱππέας ἀθροίζων, οἷς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἦν ἔργον ἀκοντίοις πολλοῖς χρωμένους ἐπελαύνειν αἰεὶ καὶ ἀναχωρεῖν καὶ αὐθις ἐπελαύνειν. καὶ ὅλως ἐστὶν αὐτοῖς ἡ μάχη φυγὴ καὶ δίωξις. ἴσασι δὲ καὶ λιμὸν φέρειν οἱ Νομάδες οἶδε, καὶ πόα χρησθαι πολλάκις ἀντὶ σίτου· καὶ τὸ πάμπαν ὑδροποτοῦσιν. ὁ τε ἵππος αὐτοῖς κριθῆς μὲν οὐδ' ὅλως γεύεται, ποιηφαγῶν αἰεὶ, πίνει δὲ διὰ πολλοῦ. τοιούτους ὁ Μασσανάσσης ἐς δισμυρίους συναγαγὼν ἐξῆγεν ἐπὶ θήρας ἢ λεηλασίας ἐτέρων ἐθνῶν· ἅπερ ὤετο καὶ ἔργα καὶ γυμνάσια εἶναι. Καρχηδόνιοι δὲ καὶ Σύφαξ νομίζοντες ἐπὶ σφᾶς εἶναι τὴν παρασκευὴν τοῦ μειρακίου ὃν γὰρ ἡγνούουν ἃ ἐλελυπήκεσαν αὐτόν, ἐκριναν προτέρῳ τῷδε πολεμεῖν ἔστε καθέλωσι, καὶ τότε Ῥωμαῖοις ἀπαντᾶν.

84 Sophoniba, Gisgō'nun oğlu Kartacalı komutan Asdrubal'ın kızı. İkinci Pön Savaşı (İÖ 218-202) sırasında Numidia Kralı Syphaks'la evlendi, onu Roma ile yaptığı ittifaktan vazgeçirip Kartaca'dan yana çekti. Syphaks, İÖ 203'te Roma'nın müttefiki bir Numidia prensinin, Masinissa'nın komuta ettiği bir Roma ordusuna yenildi. Ama bu kez Masinissa tutsak düşen Sophoniba'ya âşık oldu. Livius'un anlattığı romantik öyküye göre Masinissa, Sophoniba'yı Scipio'nun tutsağı olarak Roma'ya götürülme utancından kurtarmak için tek çareyi ona zehir göndermekte buldu. Çünkü Scipio onun Masinissa'nın Roma'ya bağlılığını etkilemesinden çekiniyordu. Sophoniba'nın zehri büyük bir sakinlikle içtiği bilinmektedir.

...(Masinissa) farkına vardığında kaçıp kurtuldu ve süvari birliğini topladı. Onlara mızraklarla⁸⁵ ileriye doğru ilerleyerek ve geriye çekilerek ve tekrar ileriye doğru ilerleyerek gece gündüz talim yaptırıyordu; [bu şekilde] babadan gelen yönetimini güçlendiriyordu. Kısaca savaş [yöntemi] kaçış ve takiptir. Bu Numidialılar açlığa dayanmayı bilirler. Sık sık tahıl yerine ot kullanıp her daim su tüketirler. Onların atı arpa tatmaz, otlandığı için kir pas içindedir. Masinissa, sayıları yirmi bine ulaşan atları bir araya getirerek dışarıya sürüyordu. Onların üzerinde avlanırlar veyahut diğer kabilelerden yağmaladıkları şeyleri [koyarlardı]. O bu şekilde hem iş hem de talim yaptırdığını düşünüyordu. Kartacalılar ve Syphaks, delikanlının kendilerine karşı savaş hazırlığı yaptığını düşündükleri için (zira farkında olmadan onu üzmüşlerdi) önce yerle bir edinceye kadar onunla savaşmaya, sonrasında da Romalıların karşısına çıkmaya karar verdiler.

A3, P87App. Pun. 2.12:

...Σύφαξ μὲν οὖν καὶ Καρχηδόνιοι πλείους ἦσαν παρὰ πολὺ, μετὰ δὲ ἀμαξῶν καὶ παρασκευῆς βαρείας καὶ τρυφῆς ἐστρατεύοντο: Μασσανάσσης δὲ πόνων τε πᾶσιν ἐξῆρχε, καὶ ἱππικὸν μόνον εἶχε καὶ ὑποζύγιον οὐδέν, οὐδὲ ἀγοράν. ὅθεν ῥαδίως ὑπέφευγέ τε καὶ ἐπεχείρει καὶ ἐς τὰ ὀχυρὰ ἀνεπῆδα. πολλάκις τε καὶ καταλαμβανόμενος διεσκίδνη τὸ στράτευμα, ὅπη δυνηθεῖεν ἀποφεύγειν κατὰ μέρη. καὶ σὺν ὀλίγοις αὐτὸς ὑπεκρύπτετό ποι, μέχρι συνέλθοιεν αὐτῷ νυκτὸς ἢ μεθ' ἡμέραν ἐς τὸ συγκεῖμενον. τρίτος δὲ ποτε ἐν σπηλαίῳ κρυπτόμενος ἔλαθε, τῶν πολεμίων περὶ τὸ σπήλαιον στρατοπεδεύόντων. οὐδ' ἔστιν ὅτε ἐστάθμευεν ἐν στρατοπέδῳ, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἐστρατήγει λανθάνειν ὅποι ποτε εἴη. ὅθεν οὐκ εἶχον αὐτῷ συνεχῶς προεπιχειρεῖν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἡμύνοντο ἐπιόντα. ἀγορὰ δ' ἦν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὃ τι περὶ ἐσπέραν καταλάβοι χωρίον ἢ κώμην ἢ πόλιν, ληζομένῳ τε πάντα καὶ διαρπάζοντι καὶ μεριζομένῳ τοῖς συνοῦσιν. ὅθεν αὐτῷ πολλοὶ τῶν Νομάδων ἐπεφοίτων, μισθοὺς μὲν οὐ διδόντι τεταγμένους, τὰς δ' ὠφελείας πολὺ πλείονας ἔχοντες.

...Aslında Syphaks ve Kartacalılar daha çok sayıdaydı. Zerafetle hazırlanan yük arabaları eşliğinde sefere çıkıyorlardı: Masinissa da her zahmete önderlik ediyordu. Ne bir koşum hayvanına ne

85 Masinissa ve Kartaca arasında savaş.

de satın alabileceği şeylere sahipti; sadece süvarileri vardı. Oradan hem hızlı bir şekilde sıvışmaya teşebbüs ediyordu hem de sağlam yerlerin üstüne atlıyordu. Zorlandığında da sık sık ordusunu dağıtıyordu ki bu şekilde [orduyu] kısımlara ayırarak kaçmak mümkün olabilirdi. Gece veyahut gündüz bulunacakları yere toplanıncaya kadar, herhangi bir yerde az sayıdaki kişilerle birlikte kendisi de saklanıyordu. Eskiden düşmanların etrafında ordugâh kurduğu bir mağarada saklanarak gizlenen üç kişiden biriydi. Hiç sabit bir ordugâh yeri yoktu, hatta özellikle gizlenmek için komutanlık yapıyordu. Bundan dolayı düşmanlar, ona kesintisiz olarak saldırı yapmıyordu. Gelin görün ki⁸⁶ uzaklaştığından dolayı yaklaşıyorlardı. Düzeneğe sahipti; ister köy ister polis olsun, her gün⁸⁷ akşama kadar ele geçirebilmek ve her şeyi yağmalayarak yardım edenler arasında paylaştırmak için ilerliyorlardı. Bu yüzden pek çok Numidialı, mükâfatları tanzim edilmemesine rağmen yine de daha çok ganimete sahip olmak için onu ziyaret ediyorlardı.⁸⁸

A3, P88 App. Pun. 3.13:

καὶ Μασσανάσσης μὲν Καρχηδονίοις οὕτως ἐπολέμει, ὁ δὲ Σκιπίων, ἐπεὶ οἱ πάντα εὐτρεπῆ ἐγεγένητο ἐν Σικελίᾳ, ἔθυε Διὶ καὶ Ποσειδῶνι, καὶ ἐς Λιβύην ἀνήγετο ἐπὶ νεῶν μακρῶν μὲν δύο καὶ πεντήκοντα φορτίδων δὲ τετρακοσίων: κέλῃτες τε καὶ λέμβοι πολλοὶ συνείποντο αὐτῷ. καὶ στρατιὰν ἤγε πεζοὺς μὲν ἑξακισχιλίους ἐπὶ μυριοῖς, ἵππεας δὲ χιλίους καὶ ἑξακοσίους. ἐπήγετο δὲ καὶ βέλη καὶ ὅπλα καὶ μηχανήματα ποικίλα καὶ ἄλογα πολλήν. καὶ Σκιπίων μὲν ὥδε διέπλει, Καρχηδόνιοι δὲ καὶ Σύφαξ πυνθανόμενοι ἔγνωσαν ἐν τῷ παρόντι ὑποκρίνασθαι τε Μασσανάσσην καὶ ἐς φιλίαν ὑπαγαγέσθαι, μέχρι οὗτο Σκιπίωνος ἐπικρατήσαιεν. ὁ δ' οὐκ ἠγνόει μὲν ἑξαπατῶμενος, ἀντενεδρεύων δέ, καὶ μηνύων πάντα τῷ Σκιπίωνι, ἤκε πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ὡς συνηλαγμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἱππέων. καὶ ἑστρατοπέδευον οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων Ἀσδρούβας τε καὶ Σύφαξ καὶ Μασσανάσσης περὶ Ἰτύκην πόλιν, ἐς ἣν ὁ Σκιπίων καταχθεὶς ὑπ' ἀνέμων καὶ αὐτὸς ἑστρατοπέδευσε περὶ αὐτήν.

86 ἀλλ' : adverbium olarak kullanımında fakat anlamına farklı düşmektedir.

87 καθ' ἑκάστην ἡμέραν: καθ' ἡμέραν; her gün anlamına gelmektedir, ἑκάστην kullanılarak her kelimesine vurgu yapılmıştır.

88 ..ὅθεν αὐτῷ πολλοὶ τῶν Νομάδων ἐπεφοίτων, μισθοὺς μὲν οὐ διδόντι τεταγμένους, τὰς δ' ὠφελείας πολὺ πλείονας ἔχοντες... ἐπιφοιτάω: sık sık gidip gelmek.

οὐ πολὺ δ' ἀπείχεεν ὁ Ἀσδρούβας αὐτοῦ, στρατιὰν ἔχων ἐς δισμυρίους πεζοὺς καὶ ἱππέας ἑπτακισχιλίους καὶ ἐλέφαντας ἑκατὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα.

...Masinissa, Kartacalılarla bu şekilde savaşıyordu. Scipiō da Sicilia'da⁸⁹ tüm hazırlıklarını tamamladıktan sonra, Poseidōn ve Iupiter'e kurban kesmişti. Elli iki küçük gemi ve dört yüz yük gemisiyle Libya'ya [yelken açmaya] hazırlanıyordu: Binek atlar ve pek çok sandallar onu destekliyordu. Ordusu altı bin piyade ve on altı yüz süvari birliğiyle ilerliyordu. Ayrıca mızrakları, silahları, farklı düzenekleri beraberinde götürüyordu. Scipiō bu şekilde yelken açıyordu, Kartacalılar ve Syphaks da [bunu] öğrendiklerinde Scipiō'yu alt edinceye kadar Masinissa'yla o an için anlaşmaya varmış gibi görünmeye karar verdiler. Fakat [Masinissa] bunu bilmiyor değildi;⁹⁰ onları kandırmak için (Scipiō'ya da her şeyi haber vererek) sanki onlarla uzlaşıyormuş gibi yapıp süvarileriyle Asdrubal'e doğru ilerliyordu. Asdrubal, Syphaks ve Masinissa, Ityca kentinin yakınına birbirlerinden uzak olmayan⁹¹ ordugâhlar kurdular. Rüzgâr sayesinde karaya çıkan Scipiō, onun etrafında ordugâhını kurdu. Asdrubal ondan uzakta kalıyordu ancak aralarında çok mesafe de yoktu. Ordusu yaklaşık yirmi bin süvari, yedi bin at ve yüz kırk filden oluşuyordu.

A3, P90 App. Pun. 6.33:

γίγνομένων δ' ἔτι τούτων ὁ Ἀννίβας ἄκων ἐς Καρχηδόνα ἔπλει, τὴν ἐς τοὺς ἄρχοντας ἀπιστίαν τοῦ δήμου καὶ ταχυεργίαν ὑφορώμενος. ἀπιστῶν δ' ἔτι τὰς σπονδὰς ἔσεσθαι, καὶ εἰ γένοιντο, εὖ εἰδῶς οὐκ ἐς πολὺν βεβαίους ἐσομένας, ἐς Ἀδρυμητὸν Λιβύης κατήγετο πόλιν, καὶ σῆτον συνέλεγεν, ἐπὶ τῶν ἡν ἵππων περιέπεμπε, καὶ τὸν δυνάστην τῶν Νομάδων τῶν καλουμένων Ἀρεακιδῶν ἐς φιλίαν ὑπήγετο. καὶ τετρακισχιλίους ἱππέας αὐτομόλους αὐτῷ προσφυγόντας, οἱ Σύφακος ὄντες τότε ἐγίγνοντο Μασσανάσσου, κατηκόντισεν ὑποπτεύσας: τοὺς δ' ἵππους δέδωκε τῷ στρατῷ. ἦλθε δε καὶ Μεσοτυλος αὐτῷ δυνάστης ἕτερος μετὰ χιλίων ἱππέων, καὶ Οὐερμινᾶς Σύφακος υἱὸς ἕτερος, ἔτι τῶν πλεόνων τῆς πατρῶας ἀρχῆς ἐπικρατῶν. πόλεις τε Μασσανάσσου τὰς μὲν ὑπήγετο, τὰς δ' ἐβιάζετο.

89 İÖ 204. Scipio Afrika'ya ulaşır.

90 ὁ δ' οὐκ ἠγνόει: "bilmiyor değildi."

91 οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων: "birbirlerinden uzak olmayan"

νάρκην δ' ἐνήδρευσεν ὥδε. ἀγορᾷ χρώμενος ἐσέπεμπεν ὡς ἐς φίλους. ὅτε δ' ἔδοξεν ἐπιθέσθαι, πλείους ἔπεμπε ξιφίδια ἐπικρύπτοντας, οἷς εἴρητο τὰ δίκαια ποιεῖν ἐς τοὺς πιπράσκοντας μέχρι σαλπίγγων ἀκούσειαν, τότε δ' ἐπιχειρεῖν τοῖς ἐντυχούσι καὶ τὰς πύλας οἱ φυλάσσειν.

...Bunlar olurken⁹² Annibal, [Kartaca] halkının güvenilmez olduğunu ve⁹³ yöneticilere kuşkuyla baktıklarını bildiği için istemeye istemeye Kartaca'ya doğru yelken açıyordu. Ayrıca bir antlaşmaya varılabileceğine inanmayan Annibal, öyle bir şey yapılsa dahi kalıcı olmayacağını çok iyi bildiği için Libya'daki Hadrumetum şehrine ayak bastı ve gelir gelmez hububat toplamaya başladı. Satın aldığı atları dört bir yana gönderiyordu. Bu sırada da Areacidæ diye adlandırılan Numidialıların kabile lideriyle ittifak kuruyordu.⁹⁴ Annibal, vaktiyle Syphaks'ın hizmetinde olan ve sonradan Masinissa'nın yanına katılan, şimdilerdeyse onun yanına kaçan dört bin firari süvariyi onlardan şüphelendiği için öldürdü. Daha sonra da [firarilerin] atlarını ordusuna kattı. Diğer kabile lideri Mesotylus da bin süvarisi ve hâlen babasının egemenliğinin büyük bir kısmına hükmeden Syphaks'ın bir diğer oğlu Vermina'yla birlikte onun [Annibal'in] yanına geldi. Masinissa'nın bazı şehirlerini dize getiriyor bazılarını da zor kullanarak egemenliği altına alıyordu. Narkē kentiniyse pusu kurarak şu şekilde aldı: [Adamlarını] dost gibi ilişki kurmaları için pazar yerlerine gönderiyordu. Saldırmak için uygun⁹⁵ zamanı yakaladığında, onlara borozanın sesini duyuncaya kadar karşılaştıkları düşmanların üzerlerine saldırmalarını, tüccarlara yasaya uygun bir şekilde davranmalarını ve kentin kapılarını tutmalarını söyleyerek gizlenmiş hançerler taşıyan çok sayıda adamını gönderdi.

A3, P91 App. Pun. 6.34:

...οὕτω μὲν ἑάλω Νάρκη, Καρχηδονίων δε ὁ δῆμος ἄρτι τὰς συνθήκας πεποιημένοι, καὶ Σκιπίωνος αὐτοῖς ἔτι παρόντος, οὕπω τῶν ιδίων πρέσβειων ἀπὸ Ῥώμης ἀνεστροφότων, ἀγορὰν Σκιπίωνος ὑπ' ἀνέμων κατενεχθεῖσαν ἐς Καρχηδόνα διήρπασαν, καὶ τοὺς παραπέμποντας αὐτὴν ἔδησαν, πολλὰ τῆς βουλῆς ἀπειλούσης, καὶ παραινούσης μὴ λύειν συνθήκας

92 γιγνομένων δ' ἔτι τούτων: Genetivus Absolutus.

93 Annibal, Hadrumetum'a ayak basıyor.

94 ἐς φιλίαν ὑπήγετο. Tam anlamı "dostluğa götürüyordu"

95 Δοκέω+infinitive: "-mek uygundur, yararlıdır"

ἄρτι γεγενημένας: οἱ δὲ καὶ ταῖς συνθήκαις ἐπεμέμφοντο ὡς ἀδίκως γενομέναις, καὶ τὸν λιμὸν ἔφασαν ἐνοχλεῖν ὑπὲρ τὰς παραβάσεις. Σκιπίων μὲν οὖν οὐκ ἡξίου πολέμου κατάρχειν μετὰ σπονδάς, ἀλλ ἥτει δίκας ὡς φίλους ἀμαρτόντας: οἱ δὲ καὶ τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ κρατεῖν ἐπενόουν, ἕως ἀφίκοιντο αὐτοῖς οἱ ἀπὸ Ῥώμης. ἀλλὰ τούσδε μὲν Ἄννων τε ὁ μέγας καὶ Ἀσδρούβας ὁ ἔριφος ἐξείλοντο τοῦ πλήθους καὶ προύπεμπον δύο τριήρεσιν: ἕτεροι δὲ Ἀσδρούβαν τὸν ναύαρχον ἔπεισαν, ὁρμοῦντα περὶ τὴν Ἀπόλλωνος ἄκραν, ὅταν ἀποστῶσιν αἱ προπομποὶ τριήρεις, ἐπιθέσθαι τοῖς τοῦ Σκιπίωνος. καὶ ὁ μὲν ἐπέθετο, καὶ τῶν πρέσβεων τινες ἐκ τοξευμάτων ἀπέθανον: οἱ δὲ λοιποὶ τιτρωσκόμενοί τε καὶ ἐρέσσοντες ἔφθασαν ἐς τὸν λιμένα τοῦ σφετέρου στρατοπέδου, καὶ ἐξήλαντο τῆς νεῶς ἤδη λαμβανομένης. παρὰ τοσοῦτον ἦλθον αἰχμάλωτοι γενέσθαι.

...Narkē, bu şekilde ele geçirildi. Kısa süre önce antlaşma yapılan Kartaca halkı, Scipiō hâlâ oradayken ve Kartacalıların elçileri henüz Roma'dan geri dönmemişken, fırtınanın Kartaca Limanı'na yanaştırdığı Scipiō'nun ticaret mallarını⁹⁶ yağmaladılar.⁹⁷ Yaptıkları antlaşmayı ihmal etmemeleri için onları uyaran meclis üyelerinin tehditlerine rağmen eşlik edenleri de bağladılar. Onlar, adil olmadıkları için antlaşmaları suçluyorlardı ve açlığın [antlaşmayı] ihlal etmekten daha dehşet verici olduğunu söylüyorlardı. Scipiō, antlaşma ortasında savaş yapmayı doğru bulmuyordu. Ancak hata yapanları bir dost gibi cezalandırmayı istiyordu. Onlarsa kendi elçileri Roma'dan gelinceye kadar, onların elçilerini alıkoymayı tasarlıyorlardı. Lakin Büyük Annō ve Asdrubal, bunları izdihamdan çekip kurtardı. Onlara iki triremeyle eşlik ediyorlardı. Diğerleriyle Amiral Asdrubal'i, Apollōn Burnu'nun yakınına hareket etsin, triremelere eşlik edenler ayrılınca da Scipiō'nun elçilerine saldırın diye ikna ettiler. O da saldırdı ve elçilerin kimisini oklarla öldürdü: Yaralı olarak geride kalanlarsa gemileri ele geçirildiği için kürek çekerek ordugâhlarının bulunduğu limana geldiler ve güç bela esir alınmaktan kaçıp kurtuldular.

96 Yun. Agora, Lat. Nundinae; çarşı, pazar, alışveriş, ticaret anlamlarını taşımaktadır.

97 Ateşkes ihlali.

A3, P92 App. Pun. 8.48:

...Σκιπίων δε νίκην ἀριστην νενικηκώς, τὰ μὲν ἄχρηστα τῆς λείας ἐνεπιμπερὴ διαζωσάμενος αὐτός, ὥσπερ εἰώθασι Ῥωμαίων οἱ στρατηγοί, χρυσίου δ' ἐς Ῥώμην τάλαντα δέκα καὶ ἀργυρίου δισχίλια καὶ πεντακόσια καὶ ἐλέφαντα εἰργασμένον καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμπε, καὶ Λαίλιον ἐξαγγελοῦντα περὶ τῆς νίκης, ἐπὶ νεῶν , τὰ δὲ λοιπὰ ἀποδόμενος τὴν τιμὴν ἐπιδιείλε τῷ στρατῷ, καὶ δῶρα τοῖς ἀριστεύουσιν ἐδίδου, καὶ Μασσανάσσην ἐστεφάνου καὶ τότε. καὶ τὰς πόλεις ἐπιὼν ἐχειροῦτο. τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς Ἀννίβου τε καὶ Σκιπίωνος ἐν Λιβύῃ μάχης, τότε πρῶτον ἀλλήλοις ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τοῦτ' ἦν, ἀπέθανον δὲ Ῥωμαίων μὲν δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, Μασσανάσσου δ' ἔτι πλείονες, καὶ τῶν πολεμίων δισμῦριοι καὶ πεντακισχίλιοι. αἰχμάλωτοι δ' ἐλήφθησαν ὀκτακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι. καὶ Ἰβηρες ἠὺτομόλησαν πρὸς Σκιπίωνα τριακόσιοι, καὶ Νομάδες πρὸς Μασσανάσσην ὀκτακόσιοι.

...Büyük zafer kazanan Scipio da Romalı komutanların alışkanlığıymış gibi parlayan değersiz şeylerin etrafını kuşatarak bizzat kendisi ateşe verdi. On altın talantōn, iki bin beş yüz gümüş ve fildişleri, savaş ganimetlerinin içinden tutsak alınan en meşhur tutsaklarını ve zafer haberini versin diye Laelius'u Roma'ya gönderdi. Ödediği ganimetlerden geri kalanını da komutanlar arasından bölüştürdü. En önde gelenlere armağanlar ihsan etti. Masinissa'yı da o sırada ödüllendirdi. Ayrıca Keltlere saldırarak oraları ele geçirdi. Bu, Scipio ve Annibal'i ilk defa Libya Savaşı'nda buluşturan uğraşın bir sonucuydu. Romalılar iki bin beş yüz kayıp verdiler. Yine de Masinissa'ninkinden daha fazlaydı. Düşmanlarından yirmi beş bini öldürüldü ve sekiz bin beş yüzü esir alındı. Üç yüz Ibërialı Scipio'ya, sekiz yüz Numidialı Masinissa'ya bırakıldı.

A3, P93 App. Pun. 8.49:

...οὕπω δὲ οὔτε Καρχηδόνιοι τῶνδε οὔτε Ῥωμαῖοι πυθόμενοι, οἱ μὲν ἐπέστελλον Μάγωνι, ξενολογοῦντι ἔτι Κελτούς, ἐσβαλεῖν ἐς τὴν Ἰταλίαν, εἰ δύναιτο, ἢ ἐς Λιβύην μετὰ τῶν μισθοφόρων καταπλεῦσαι, οἱ δέ, τῶνδε τῶν γραμμάτων ἀλόντων καὶ ἐς Ῥώμην κομισθέντων, στρατιὰν ἄλλην καὶ ἵππους καὶ ναῦς καὶ χρήματα ἔπεμπον τῷ Σκιπίωνι. ὁ δὲ ἤδη τῇ Καρχηδόνι κατὰ μὲν τὴν γῆν ἐπέπεμπεν Ὀκτάουιον, ταῖς δὲ ναυσὶν αὐτὸς ἐπέπλει. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ἦσαν Ἀννίβου πυθόμενοι, πρέσβεις ἐπὶ

κελητίου προσέπεμπον τῷ Σκιπίωνι, ὧν ἡγοῦντο Ἄννων τε ὁ μέγας λεγόμενος καὶ Ἀσδρούβας ὁ ἔριφος: οἱ τὸ κηρύκειον ὑψηλὸν ἔστησαν ἐπὶ τῆς πράρας, καὶ τὰς χεῖρας ὥρεγον ἐς τὸν Σκιπίωνα ἱκετῶν τρόπον. ὁ δὲ αὐτοὺς ἐκέλευσεν ἥκειν ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐλθοῦσιν ἐφ' ὑψηλοῦ προκαθήμενος ἐχρημάτιζεν.

...Henüz ne Kartaca'ya ne de Roma'ya haber ulaşmadan, Keltleri toplayan Magōn'a mümkünse Halia'yı istila etmesi ya da paralı askerleriyle Libya'ya yelken açması için haber yolladı. Başiboş dolaşan mektuplarla birlikte, ordu, atlar, gemiler, mal-mülk de ele geçirilerek Scipiō'ya gönderildi. O da Octavius'u Kartaca ülkesine gönderdi. Octavius da kendi gemisiyle yelken açtı. Kartacalılar Annibal'in yenilgisini öğrenince büyük seçkinleri Annō ve Asdrubal Eriphus'u Scipiō'ya elçi olarak gönderdiler. O da ulu asasını pruvanın üzerine doğrulttu ve ricacıların davranış biçimi olarak ellerini Scipiō'ya uzattı. O da [onlara] ordugâha gelmelerini buyurdu. İkili meselelerinin dinleneceği yere ulaştı.

A3, P94 App. Pun. 7.38:

Καρχηδονίων δ' ἡ μὲν βουλὴ τὰ συμβάντα ὑπερησπάζετο, καὶ παρεκάλει τὸν δῆμον ἐμμεῖναι τοῖς ἐγνωσμένοις, τὴν τε κακοπραγίαν σφῶν τὴν ἐς ἅπαντα διηγουμένη καὶ τὴν παροῦσαν ἀπορίαν στρατοῦ τε καὶ χρημάτων καὶ ἀγορᾶς. οἱ δέ, οἷον ὄχλος, ἀφρόνως ἡγοῦντο τοὺς στρατηγούς σφῶν δι' ἑαυτοὺς ταῦτα Ῥωμαίοις συντίθεσθαι, ἵνα δι' ἐκείνων δυναστεύσωσι τῆς πατρίδος: ὁ καὶ Ἀννίβαν νῦν καὶ Ἀσδρούβαν οὐ πρὸ πολλοῦ ποιῆσαί τε, καὶ τὸ στρατόπεδον νυκτὸς ἐγχειρίσαντα τοῖς πολεμίοις, μετ' ὀλίγον καὶ ἑαυτὸν ἐθελῆσαι τῷ Σκιπίωνι ἐνδοῦναι ἐπὶ τῷδε προσπελάσαντα, κρύπτεσθαι τε νῦν ἐν τῇ πόλει. βοῆς δ' ἐπὶ τούτῳ καὶ θορύβου γενομένου. τὴν ἐκκλησίαν τινὲς καταλιπόντες ἐζήτουν Ἀσδρούβαν περιόντες. ὁ δ' ἔφθασε μὲν ἐς τὸν τοῦ πατρὸς τάφον καταφυγῶν καὶ φαρμάκῳ διαχρησάμενος αὐτόν: οἱ δὲ κάκειθεν αὐτοῦ τὸν νέκυν ἐξελόντες, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμόντες περιέφερον ἐπὶ δόρατος ἀνὰ τὴν πόλιν. Ἀσδρούβας μὲν δὴ καὶ τὸ πρῶτον ἀδίκως ἐξεπεπτῶκει, καὶ τὸ δεύτερον ψευδῶς διεβέβλητο ὑπὸ Ἄννωνος, καὶ τότε πρὸς Καρχηδονίων οὕτως ἀνήρητο καὶ οὕτως ἀποθανῶν ὑβρίζετο.

...Kartacalıların meclisi antlaşmayı kucaklıyordu. Halka tüm kötü durumları; askerlerini, tedariklerini ve kazançlarını derhâl is-

tediklerini anlatarak şartlara bağlı⁹⁸ kalmaları için onları uyarıyordu. Genellikle ahmaklardan oluşan kalabalık, gücü kendi ülkelerinde tutabilsinler diye komutanların kendi çıkarları için Romalılarla birlik içinde olduklarını: Annibal'in de Asdrubal'in daha önceden yaptığı⁹⁹ gibi geceleyin ordugâhı düşmanlara teslim edip azınlıkla birlikte Scipiō'ya yanaştığını, bu yüzden [Asdrubal'in] kentte saklandığını düşünüyorlardı. Bunun üzerine orada bir yaygara koptu. İçlerinden bazıları meclisten ayrılıp Asdrubal'i aramaya gidiyordu. Asdrubal ise babasının mezarına zehirle gidip kendini öldürerek¹⁰⁰ [onlardan] önce davrandı. Bu yüzden onlar onun cesetini yerden kaldırır kaldırmaz, kafasını kesip mızrağın ucuna taktılar ve kenti baştan sona dolaştılar. Asdrubal ilk başta haksız yere kovulmuştu. Sonradan onu, Annō yalan yere itham etmişti ve daha sonra Kartacalılar tarafından bu şekilde öldürülmüştü. Onun ölümünden sonra da bu şekilde taşkınlıklar oldu.

A3, P95 App. Pun. 6. 35:

...ὧν οἱ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι πυθόμενοι τοὺς πρέσβεις τοὺς Καρχηδονίων, οἱ περὶ τῆς εἰρήνης ἔτι παρήσαν, ἐκέλευον ἀποπλεῖν αὐτίκα ὡς πολεμίους. καὶ οἱ μὲν ἐξέπλεον, καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἕς τὸ τοῦ Σκιπίωνος στρατόπεδον κατήγοντο: Σκιπίων δὲ τῷ ναυάρχῳ, πυθομένῳ περὶ αὐτῶν ὃ τι δέοι ποιεῖν, 'οὐδὲν ὅμοιον,' ἔφη, 'ταῖς Καρχηδονίων ἀπιστίαις, ἀλλ' ἀπόπεμπε ἀπαθεῖς.' μαθοῦσα δ' ἡ γερούσια τὸν δῆμον ὠνείδιζε τῇ συγκρίσει.

...Kentteki Romalılar olanları öğrendiklerinde barış yapmak için hâlâ orada bulunan Kartacalı elçilere düşmanları gibi davranarak derhâl ayrılmalarını emrettiler. [Dolayısıyla] onlar yelken açmak zorunda kaldılar. Bir fırtınayla Scipiō'nun ordugâhına yakın bir yerde karaya çıktılar. Ne yapması gerektiğini öğrenmek isteyen amiraline, Scipiō şu yanıtı verdi: "Kartacalıların itimatsızlığını taklit etmeyeceğiz, onları sağ salım yolla." Kartaca gerusiası¹⁰¹ [olanları] öğrenince onları bir araya toplayıp ayıpladı.

98 Kartaca'da ayaklanma.

99 οὐ πρὸ πολλοῦ " çok geçmeden", "daha önce"

100 Aynı kullanım için bk. Hdt. 1.24, 110, Antipho 1.23, Th. 3.36.

101 Γερούσια: Çoğunlukla Sparta'da "yaşlılar meclisi" anlamına gelmektedir. Ayrıca Kartacalıların meclisi olarak kullanılmaktadır. Bkz. Arist. *Pol.* 1272b37.

A4

APPIANOS ALEKSANDREUS

SICILIA

A4, P1 App. Sic. 1. 2:

...καὶ ἦν ἐφ' οἷς συνέθεντο, τὰ μὲν αἰχμάλωτα Ῥωμαίων καὶ τοὺς αὐτομόλους, ὅσοι παρὰ Καρχηδονίοις εἰσὶ, Ῥωμαίοις εὐθὺς ἀποδοῦναι, καὶ Σικελίας Ῥωμαίοις ἀποστήναι καὶ τῶν βραχυτέρων νήσων ὅσαι περὶ Σικελίαν, Συρακοσίοις δὲ ἡ Ἰέρωνι τῷ Συρακουσῶν τυράννῳ πολέμου Καρχηδονίους μὴ κατάρχειν, μηδὲ ἐκ τῆς Ἰταλίας ξενολογεῖν, ποινήν δὲ τοῦ πολέμου Ῥωμαίοις ἐνεγκεῖν τάλαντα Εὐβοϊκὰ δισχίλια ἐν ἔτεσιν εἴκοσι, τὸ μέρος ἐκάστου ἔτους ἐς Ῥώμην ἀναφέροντας.

...Antlaşma şu şartlar altında yapıldı: Kartacalıların elindeki tüm Romalı esirler ve firariler teslim edilecektir; Sicilia ve küçük komşu adalar derhâl Romalılara teslim edilecektir. Romalılar, Sicilia'ya bir praetor göndereceklerdir. Kartacalılar, Romalıların dost ve müttefiki olduklarını söylediği Syracusae ve oranın hükümdarı Hierōn'a karşı herhangi bir savaş başlatmayacaklardır. Italia'nın hiçbir yerinde paralı asker toplamayacaklardır. Kartacalılar, Romalılara yirmi yılda bir, yıllık hâlinde iki bin euboike talantōn savaş tazminatı ödeyeceklerdir.

A4, P2 App. Sic. 1. 1:

...“ὅτι ἀποροῦντες Ῥωμαῖοί τε καὶ Καρχηδόνιοι χρημάτων, οἱ μὲν οὐκ ἐτι ἐναυπήγουν, τετρυμένοι διὰ τὰς ἐσφοράς, ἀλλὰ πεζὴν στρατιὰν καταλέγοντες ἐξέπεμπον ἐς Λιβύην καὶ ἐς Σικελίαν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, Καρχηδόνιοι δ' ἐς Πτολεμαῖον ἐπρεσβεύοντο, τὸν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, βασιλέα Αἰγύπτου, δισχίλια τάλαντα κιχρῶμενοι. τῷ δ' ἦν ἐξ τε Ῥωμαίους καὶ Καρχηδονίους φιλία, καὶ συναλλάξαι σφᾶς ἐπεχείρησεν ἀλλήλοις. οὐ δυνηθεὶς δ' ἔφη χρῆναι φίλοις κατ' ἐχθρῶν συμμαχεῖν, οὐ κατὰ φίλων.”

...Hem Romalılar hem de Kartacalılar tedarikten yoksundu. Romalılar ağır vergiler yüzünden tükendiklerinden gemi inşa edemediler. Bu yüzden piyade toplayıp yıldan yıla Libya'ya ve Sicilia'ya gönderiyorlardı. Kartacalılar da Mısır Kralı Lagus'un oğlu Ptolemaios'a iki bin talantōn borç istemeleri için elçi heyeti gönderdiler. Ptolemaios hem Romalılarla hem de Kartacalılarla dost olduğu için

onlar arasında barışı sağlamaya çalıştı. Bunu başaramadığındaysa “[savaş], düşmana karşı dostlarına yardım ettiğinde yakışık alır, dostlara karşı değil” dedi.

A4, P3 App. Sic. 1. 3:

“ὅτι Ἴπποκράτης καὶ Ἐπικύδης, ἀδελφῶ μὲν ἀλλήλων, στρατηγῶ δὲ Συρακοσίων, Ῥωμαίοις ἐκ πολλοῦ δυσχεραίνοντες, ἐπεὶ τὰς Συρακούσας οὐκ ἴσχυον ἐκπολεμῶσαι, κατέφυγον ἐς Λεοντίνους διαφερομένους τοῖς Συρακοσίοις, καὶ κατηγοροῦν τῆς πατρίδος ὅτι τὰς σπονδὰς Ἰέρωνος ἐφ’ ὅλη Σικελία πεποιημένου μόνοι Συρακόσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσειαν. οἱ δὲ ἡρεθίζοντο. καὶ Συρακόσιοι μὲν ἐπεκέρυσσον, εἴ τις Ἴπποκράτους ἢ Ἐπικύδους κομίσειε τὴν κεφαλὴν, ἰσόσταθμον αὐτῷ χρυσίον ἀντιδώσειν, Λεοντῖνοι δὲ αὐτῶν Ἴπποκράτη στρατηγὸν ἤρουντο.

...İki kardeş Hippokratēs ve Epicydēs Syracusae’nın komutanlarıydı. Uzun zamandır Romalılara karşı öfkeliydiler ve Syracusae yurttaşlarını savaşmak için kışkırtamadıkları zaman Leontini kentine gittiler. Onlar, Hiero’nun [Roma’yla] tüm Sicilia’yı kapsayan antlaşma yapmakla ve yurttaşları da bunu yenilemekle suçlandılar. Leontinler duyduklarından çok etkilendiler. Syracusaelılar, Hippokratēs’in veya Epicydēs’in başını getirene ağırlığınca altın vereceklerini ilan ettiler. Ancak Leontinler Hippokratēs’i komutanları olarak seçtiler.

A5

APPIANOS ALEKSANDREUS

SYRIA

A5, P1 App. Syr. 2. 11:

...ὥδε μὲν ἐκεῖνοι, τῆς στρατηγίας ἀξίως, τὴν ἔχθραν ὠρίζοντο τοῖς πολέμοις, Φλαμινῖνος δ’ ἀνομοίως. ἡττηθέντος γὰρ ὕστερον Ἀντιόχου φεύγοντα τὸν Ἀννίβαν καὶ ἀλώμενον περὶ Βιθυνίαν, πρὸς βεύων, ἐφ’ ἕτερα πρὸς Προυσίαν, οὔτε τι πρὸς τοῦ Ἀννίβου προπαθῶν, οὔτε Ῥωμαίων ἐντειλαμένων, οὔτε φοβερὸν ἐτι αὐτοῖς γενέσθαι δυνάμενον Καρχηδόνος κατεστραμμένης, ἔκτεινε διὰ τοῦ Προυσίου φαρμάκῳ, λεγόμενον μὲν ἐσχκεναι ποτὲ χρησὸν ὥδε ἔχοντα Ἀίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου

δέμας, καὶ οἰόμενον ἐν Λιβύῃ τεθνήξασθαι, ποταμὸς δ' ἔστι Λίβυσσος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ, καὶ πεδίον ἐκ τοῦ ποταμοῦ Λίβυσσα. καὶ τάδε μὲν ἐς ὑπόμνημα τῆς Ἀννίβου καὶ Σκιπίωνος μεγαλονοίας καὶ Φλαμινίου σμικρότητος παρεθέμην.

...Büyük komutanlara yakışır bir şekilde savaşların sonunda düşmanlıklarını bir kenara bıraktılar. Fakat bu durum Flaminius için geçerli değildi. Annibal'in Antiokhos'un yenilgisinden sonra kaçıp Bithynia'da dolaştığı sıra, Flaminius, Senato'dan herhangi bir emir almamasına rağmen (çünkü Kartaca artık düşmüştü) Kral Prusias'a elçi heyeti gönderdi ve Prusias'ın onu zehirleyerek öldürmesine sebep oldu. Bir keresinde bir kâhinin söylediği bir hikâye vardı: "Lybissa toprağı Annibal'in kalıntılarını kaplayacak." Bu yüzden Libya'da öleceğine inanmıştı fakat Bithynia'da Lybissa adında bir yer var ve adını Lybissus adlı nehirden alıyor. Tüm bunları Scipio'nun yüce gönüllülüğü ve Flaminius'un küçüklüğü anlrsın diye yan yana koydum.

A6

CASSIUS DİŌ COCCEIANUS RHŌMAİKA

A6, P1 Cass. DiŌ 11.43.1:

ὅτι αἰτίαι ἐγένοντο τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς τοῖς μὲν Ῥωμαίοις ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντίνοις ἐβοήθησαν, τοῖς δὲ Καρχηδονίοις ὅτι Ῥωμαῖοι φιλίαν τῷ Ἰέρωνι συνέθεντο. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, οἷά που πεφύκασιν οἱ τῷ μὲν ἔργῳ πλεονεκτεῖνβουλόμενοι τὴν δὲ δόξαν αὐτοῦ αἰσχυνόμενοι, σκῆψεις ἐποιοῦντο: ἡ δὲ ἀλήθεια.

"Romalılar lehinde Kartacalıların Tarentumlulara yardım etmeleri, Kartacalılar lehindeyse Romalıların Hierŏn'la dostluk antlaşması yapmaları, birbirlerini suçlamak için sebep doğurdu. Fakat bunlar aslında bahane olarak ileriye sürülmüştü. Gerçekte onlar, eylemlerle ele geçirmeyi isterken kendi beklentilerine ulaşamadıklarından bahaneler yaratıyorlardı. Fakat hakikat böyle değildi."

A6, P2 Cass. Dio 11.43.2-3:

...ἄλλως ἔχει. δυνάμενοι μὲν γὰρ ἐκ πολλοῦ οἱ Καρχηδόνιοι, αὐξανόμενοι δὲ ἤδη οἱ Ῥωμαῖοι ἀλλήλους τε ὑφωρῶντο, καὶ τὰ μὲν ἐπιθυμία τοῦ αἰεὶ πλείονος κατὰ τὸ τοῖς πολλοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα ὅταν εὖ πράττωσιν, ἔμφυτον, τὰ δὲ καὶ φόβῳ προήχθησαν ἐς τὸν πόλεμον, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκάτεροι τῶν οἰκείων σωτηρίαν ἀσφαλῆ τὸ τὰ τῶν ἑτέρων. προσκτῆσασθαι νομίζοντες εἶναι: τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ χαλεπώτατον ἀδύνατόν τε ἦν δύο δήμους ἓν τε ἐλευθερίᾳ καὶ ἓν δυνάμει φρονήματί τε ὄντας, καὶ βραχύτατον ὥς εἰπεῖν ταῖς τῆς ναυτιλίας ὀξύτησι διεστηκότας, ἄλλων μὲν τινων ἄρχειν, ἀλλήλων δὲ ἀπέχεσθαι ἐθελήσαι. τοιοῦτον κατὰ τύχην συμπεσὼν τάς τε σπονδάς σφωὺν διέλυσε καὶ ἐς τὸν πόλεμον αὐτοὺς συνέρρηξεν.

“...İşin doğrusu uzun zamandır güçlü olan Kartacalılar ve güç kazanan Romalılar, birbirlerine şüpheyile bakıyorlardı. Gitgide çoğalan arzularıyla bilhassa her ne zaman daha iyisine nüfuz etmeyi istedikleri için korku içinde de olsa içgüdüsel olarak savaşa girmişler. Her ikisi de yalnız kendilerine ait olduğuna inandığı kurtuluşun diğerlerine ait şeylerin elde edilmesinde yattığını düşünüyordu. Eğer özgürlük ve iktidar için sağduyulu olunsaydı, deniz yolunun çabukluğunu gözönünde bulundurarak, birbirlerinden son derece kısa bir mesafeden ayrılmış iki halk için, başkalarına hükmetmek ve birbirlerinden uzak olmayı istemelerini konuşmak son derece önemsiz olurdu. Lakin bunların o esnada yaptıkları eylem ateşkesi bozdu ve onları savaşa soktu.

A6, P3 Cass. Diö 13.pos=123.9:

...ἔδοξε σφισι παρασκευάζεσθαι μὲν ὥς καὶ πολεμήσουσι, μὴ μέντοι καὶ τοῦτο ψηφίσασθαι, ἀλλὰ πρέσβεις ἐς τὴν Καρχηδόνα πέμψασι τοῦ Ἀννίβου κατηγορῆσαι, καὶ εἰ μὲν μὴ ἐπαινοῖεν τὰ πραχθέντα ὑπὲρ αὐτοῦ, δικάσαι, εἰ δ' ἐς ἐκείνον ἀναφέροιεν αὐτά, ἐξαίτησιν αὐτοῦ ποιήσασθαι, κἂν μὲν ἐκδῶσιν αὐτόν, εἰ δὲ μή, τὸν πόλεμόν σφισιν ἐπαγγεῖλαι.

...Savaşa hazırlanmayı uygun gördüler ama bunu oylamadılar. Dahası Kartaca'ya elçi gönderip Annibal'i kınamaya karar verdiler. Kartacalılar, onun [Annibal'in] yaptıklarını onaylamazlarsa hakemlik yapar veyahut sorumluluğu ona yüklerlerse de onun teslim edilmesi talep edilirdi. Yok eğer onu [vazgeçmeye] ikna ederlerse iyi ve hoş olurdu. Aksi takdirde onlara savaş ilan edeceklerdi.

A6, P4 Cass. Diō 13.pos=123.10:

...ὅτι ὡς οὐδέν σαφές οἱ Καρχηδόνιοι τοῖς πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ αὐτοὺς ἐποιοῦντο, ὁ Φάβιος ὁ Μάρκος τὰς τε Χειρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑπέβαλε καὶ ὑπτιάσας αὐτὰς ἔφη ‘ἐγὼ μὲν ἐνταῦθ’, ὦ Καρχηδόνιοι, καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην φέρω, ὑμεῖς δ’ ὁπότερον αὐτῶν βούλεσθε ἀντικρὺς ἔλεσθε.’ ἀποκριναμένων δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τότε αὐτῶν αἰρεῖσθαι μὲν μηδέτερον, δέχεσθαι δὲ ἐτοίμως ὁπότερον ἂν σφισι καταλίπωσι, τὸν πόλεμον αὐτοῖς ἐπήγγειλεν.

...Kartacalılar, elçilere belirsiz yanıt verdiği için daha doğrusu onlara aşağılayıcı tavırlar sergiledikleri için Marcus Fabius,¹⁰² toga-sının altından ellerini çıkartıp avuç içlerini yukarı kaldırarak şöyle haykırdı: “Ey Kartacalılar! Sizlere burada hem savaşı hem de barışı sunuyorum, bir kereye mahsus hangisini dilerseniz seçin.” [Onlar] meydan okurcasına her ikisini de seçmediklerini, hatta Romalıların hangisini yanlarına bırakırsa onu kolaylıkla kabul edeceklerini yanıtını vermeleri üzerine [Fabius] onlara savaş ilan etti.

A6, P5 Cass. Diō 13.54.1:

...ὅτι ὅσοι ἐντὸς τῶν Ἀλπεων ἐνέμοντο τοῖς Καρχηδονίοις συνεπανέστησαν, οὐχ ὅτι τοὺς Καρχηδονίους ἀντὶ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνας ἀνθηροῦντο, ἀλλ ὅτι τὸ μὲν ἄρχον σφῶν ἐμίσουν, τὸ δὲ ἀπείρατον ἡγάπων. ἐκ πάντων μὲν δὴ τῶν τότε ἐθνῶν σύμμαχοι τοῖς Καρχηδονίοις ἐπιτοὺς Ῥωμαίους ὑπῆρξαν.

...Hemen hemen Alplerin yakınlarında yaşayanların çoğu lider olarak Kartacalıları Romalıları yeğ tuttukları için değil, onların [Romalıların] yönetimlerinden nefret ettikleri için Kartacalıları katılıp ayaklandılar. Romalıları karşı her ırktan kabile Kartacalıları yardımda bulundu.

A6, P6 Cass. Diō 13.54.2-3:

...ἀφ’ ὧν τὸ τε ἤδη προσπίπτον οἱ ἐτοιμότατα καὶ δι’ ἐλαχίστου καθίστατο, καὶ τὸ μέλλον ἐκ πολλοῦ τοῖς λογισμοῖς προλαμβάνων ὡς καὶ παρὸν διεσκόπει. κακ τούτου καὶ τοῖς καιροῖς ἐπὶ πλείστον ἀνθρώπων καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις ἐφήρμοζεν, ἅτε καὶ ἐν τῷ ὁμοίῳ τὸ τε ὑπάρχον καὶ τὸ ἐλπιζόμενον ποιούμενος. ἐδύνατο δὲ ταῦθ’ οὕτω πράττειν, ὅτι πρὸς τῇ τῆς φύσεως ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ πολλῇ μὲν Φοινικικῇ

102 Μάρκος, Μάξιμος’un bozulmuş hâli.

κατὰ τὸ πάτριον πολλῇ δὲ καὶ Ἑλληνικῇ ἥσκητο, καὶ προσέτι καὶ μαντικὴν τὴν διὰ σπλάγχνων ἠπίστατο.

...[Annibal] yalnızca o an karşılaştığı durumu son derece kolay ve kısa sürede çözmiyor, aynı zamanda geleceği önceden tahmin ediyordu. Her seferinde uygun eylemlerle karşılaşıyor; beklenen olayları öncesinde görüyordu. Kendi ülkesinde yaygın olan Fenike dili ve aynı şekilde Hellēn dili üzerine çalışmalar yürütüyor; dahası iç organların incelenmesiyle kehaneti anlama konusunda da bilgi sahibi olduğu için saklı meseleleri biliyordu.

A6, P7 Cass. Diō 14. 57. 7:

...ὅτι πολλὰ τέρατα τὰ μὲν ὡς ἀληθῶς συμβάντα, τὰ δὲ καὶ μάτην θρυλούμενα ἐλογοποιήθη.

...Kimileri, gerçekten meydana gelmiş, kimileri ise boş yere mırıldanma olarak ortaya çıkmış pek çok alametler, aslı olmayan söylentiler yaydı.

A6, P8 Cass. Diō 13.54.10-11:

...τάς τε Ἀλπεις πρῶτος ἀνθρώπων τῶν οὐκ Εὐρωπαϊῶν, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν, σὺν στρατῷ διέβη. καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν Ῥώμην ἐπεστράτευσε, τὰ τε συμμαχικὰ αὐτῆς ὀλίγου πάντα, τὰ μὲν βία, τὰ δὲ καὶ πείθων, ἀπέρρηξεν. καὶ ταῦτα μέντοι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τοῦ κοινοῦ τῶν Καρχηδονίων κατέπραξεν.

...O, [Annibal] bildiğimiz kadarıyla Europalı olmayıp Alpleri orduyla geçen ilk kişiydi. Baskı kurarak ya da ikna ederek onun [Roma'nın] neredeyse tüm müttefiklerini parçaladı ve Roma'ya karşı bir sefer düzenledi. Doğrusunu söylemek gerekirse [Annibal] tüm bunları Kartacalıların haberi olmadan yaptı.

A6, P9 Cass Diō 13.54.6:

...καὶ πολέμιον πᾶν τὸ πλεονεκτεῖν δυνάμενον καὶ ἐν τοῖς ὀθνείοις καὶ ἐν τοῖς ὁμοφύλοις ὁμοίως ἡγούμενος, οὐκ ἀνέμενε τοῖς ἔργοις τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐκμανθάνειν...., προποιεῖσθαι τέ τι μᾶλλον ἢ προπαθεῖν ἄμεινον ἡγεῖτο.

...[Annibal] ister yabancı ister aynı ırktan olsun, bir yarar elde edebileceği herkesi düşmanı olarak görüyor ve [onların] niyetlerini eylemlerinden öğrenmek için beklemiyordu... O, ilk vuran kişinin ilk acı çeken kişi olmaktan daha iyi olduğunu düşünüyordu.¹⁰³

103 Başka bir deyişle; "kavgada daima ilk vuran kazanır."

A6, P10 Cass. Diō 14.57.15-16:

...ὅτι Ἀννίβας ἤτοι χαριζόμενος τῷ Φαβίῳ ὡς καὶ ἐπιτηδεῖω σφίσιν ὄντι, ἢ καὶ ἐπὶ αὐτοῦ, οὐδέν τῶν προσηκόντων οἱ κατέδραμεν. καὶ διὰ τοῦτ' ἀντιδόσεως τῶν αἰχμαλώτων τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, ὥσθ' ὁποτέρων ἂν πλείους εὐρεθῶσιν ἀπολυτρωθῆναί σφας, γενομένης, καὶ τῶν Ῥωμαίων μὴ βουληθέντων αὐτοὺς ἐκ τοῦ δημοσίου λυτρώσασθαι, τὰ χωρία ὁ Φάβιος ἀποδόμενος τὰ λύτρα αὐτοῖς ἐχαρίσατο. καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν μὲν οὐκ ἔπαυσαν, τῷ δὲ ἱπάρχω τὴν αὐτὴν οἱ ἐξουσίαν ἔδωκαν, ὥστ' ἀμφοτέρους ἅμα ἀπὸ τῆς ἴσης ἄρχειν.

...Annibal, Fabius'a kendisine gerçekten hizmet ettiği için bir iyilik olarak veyahut ona karşı bir ön yargı yaratmak için onun hiçbir mülkünü tahrip etmedi. Bu doğrultuda Romalılar ve Kartacalılar arasında eksik sayının fidyeyle karşılanması şartıyla esir değişimi yapıldığı vakit, Romalılar devlet hazinesinden fidye ödenmesini kabul etmeyince Fabius [kendi] çiftliklerini sattı ve fidyeleri ödedi. Bu nedenle kendisini görevden almadılar. Ancak süvari komutanına eşit güç verdiler. Böylece her ikisi de [orduyu] eşit düzeyde komuta ettiler.

A6, P11 Cass. Diō 15.57.23-24:

ὅτι ἤρχων Παῦλος καὶ Τερέντιος ἄνδρες οὐχ ὁμοιότροποι, ἀλλ' ἐξ ἴσου τῷ διαφύρῳ τοῦ γένους καὶ τὰ ἦθη διαλλάττοντες. ὁ μὲν γὰρ εὐπατρίδης τε ἦν καὶ παιδεία ἐκεκόσμητο, τό τε ἀσφαλὲς πρὸ τοῦ προπετοῦς προετίμα, καὶ πη καὶ ἐκ τῆς αἰτίας, ἦν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ἀρχῇ εἰλήφει, κεκολουσμένος οὐκ ἐθρασύνετο, ἀλλ' ὅπως μὴ καὶ αὐθίς τι δεινὸν πάθοι μᾶλλον ἢ ὅπως ἀποτολμήσας τι κατορθώσῃ ἐσκόπει, Τερέντιος δὲ ἔν τε τῷ ὁμίλῳ ἐτέθραπτο καὶ ἐν θρασύτητι βανανυσικῇ ἤσκητο, καὶ διὰ ταῦτ' ἔς τε τὰλλ' ἐξεφρόνει καὶ τὸ κράτος ἑαυτῷ τοῦ πολέμου προυπισχνεῖτο. τοῖς τε εὐπατρίδαις πολὺς ἐνέκειτο, καὶ τὴν ἡγεμονίαν μόνος πρὸς τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν ἔχειν ἠγεῖτο.

...Benzer mizaçlara sahip olmayan, (gelin görün ki aileleri ve karakterleri de birbirlerinden farklı Paulus ve Terentius) komutanlık yapıyorlardı. O, [Paulus] patrici (=εὐπατρίδης) ailesine mensuptu ve iyi bir eğitim almıştı. Acelecilikten daha çok güvende kalmayı yeğlerdi. O, daha önceki görevinde bir suçlamayla karşılaştığı için cezalandırıldı ve dolayısıyla cesur olmaya meyilli değildi. Hatta umutsuz bir girişimle nasıl başarı elde edeceğini düşünmekten

ziyade başının tekrar belaya girmemesini nasıl engelleyebileceğini düşünüyordu. Öte yandan Terentius, plebs sınıfında (=ῥμιλος) yetiştirilmişti. Avamlar gibi meydan okuma talimleri yaptırıyordu. Bu yüzden her yerde özensizlik vardı. Örneğin patriciusları şiddetle eleştiriyor, aslında sadece dostları arka çıktığı için meslektaşının komutayı elinde tuttuğunu düşünüyordu. Ayrıca kendi başına savaşın kontrolünü almaya niyet ediyordu.

A6, P12 Cass. Diō 15.57.30:

...ὅτι τοὺς Νουκερίνους καθ' ὁμολογίαν ὥστε μεθ' ἐνὸς ἱματίου ἕκαστον ἐκ τῆς πόλεως ἐκχωρῆσαι λαβὼν Ἀννίβας, ἐπειδὴ ἐγκρατὴς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐς βαλανεῖα κατακλείσας ἀπέπνιξεν, τοῖς δὲ ἄλλοις ἀπελθεῖν δῆθεν ὅποι βούλονται δοῦς, πολλοὺς καὶ ἐκείνων ἐν τῇ ὁδῷ ἐφόνευσεν. οὐ μέντοι αὐτῷ ἐλυσιτέλησε: φοβηθέντες γὰρ καὶ οἱ λοιποὶ μὴ τὰ ὅμοια πάθωσιν, οὐ συνέβαινον αὐτῷ, καὶ ἀντεῖχον ἐφ' ὅσον ἐξήρκουν.

...Annibal, her bir erkeğin tek giysiyle kenti terk etmesi şartını sunan antlaşmayla Noukeria (Nuceria) kentini ele geçirdi. Bunu yapar yapmaz da senatorları hamamlara kapatıp boğdu. Diğerlerine gelince onlara istedikleri yere gitme iznini vermiş gibi görünse de birçoğunu yollarda katletti. Bu gidişat ona bir fayda sağlamadı. Çünkü geri kalanlar aynı kadere maruz kalacaklarından korktukları için onunla uzlaşmadılar ve direnebildikleri kadar direndiler.

A6, P13 Cass. Diō 15.57.34:

...ὅτι τὰ αὐτὰ ἐποίησε τοὺς Ἀκερανοὺς τοῖς Νουκερίνοις, πλὴν καθ' ὅσον ἐς φρέατα τοὺς βουλευτὰς καὶ οὐκ ἐς βαλανεῖα ἐνέβαλεν.

...[Annibal] senatorları hamam yerine kuyuya atması dışında, Noukerialılarda olduğu gibi Acerrae halkında da aynı yolu izledi.

A6, P14 Cass. Diō 16.57.39:

...ἔξ ἐχεγγύου διανοίας, δοκεῖν εἶναι. διὰ τε οὖν ταῦτα, καὶ διότι καὶ τὸ θεῖον ἀκριβῶς ἠγαλλεν, ἐχειροτονήθη. οὐδὲν γὰρ οὐτ' οὖν δημόσιον οὐτ' ἰδιον πρὶν ἔς τε τὸ Καπιτώλιον ἀναβῆναι καὶ χρόνον τινὰ ἐνδιατριῦσαι ἐνεχειρίζετο. καὶ διὰ τοῦτο φήμην ἔλαβεν ἐκ τοῦ Διὸς ἐς δράκοντα ἐν τῇ πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ συνουσίᾳ μεταβαλόντος γεγεννηῖσθαι. καὶ τινας καὶ ἐκ τούτου πολλοῖς ἐλπίδας ἐς αὐτὸν ἐνεποιεῖ.

...[O], seçildiği için tanrılara titizlikle saygı gösterdi. Çünkü Capitoliun binasında zamanını harcamadan ve orada yükselmekten önce, kamu veyahut özel alanda asla bir görev alamazdı. Bu nedenle annesiyle yılan şekline giren Iuppiter'in ilişkiye girmesi sonucunda tanrıdan gelme ününü aldı. Bu itibar da onun pek çok yere yerleşmesine neden oldu.

A6, P15 Cass. Diō 16.pos=128.47.

...‘πάντες ἀποθανεῖν ἔστε ἄξιοι, οὐ μέντοι καὶ ἐγὼ πάντας ὑμᾶς θανατώσω, ἀλλ' ὀλίγους μὲν, οὓς καὶ συνείληφα ἤδη, δικαίωσω, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφήμι.’

“...Hepiniz ölmeyi hak ediyorsunuz ama ben, kendi adıma, hepimizi öldürmeyeceğim. Ancak daha önce tutukladığım birkaç kişiyi cezalandıracağım; diğerleriniyse azlediyorum”

A6, P16 Cass. Diō 17.57.51:

...ὅτι τῆς Σοφωνίδος ἰσχυρῶς ἦρα Μασίνισσας, ἡ τό τε κάλλος ἐπιφανὲς εἶχε ‘καὶ γὰρ τῇ συμμετρίᾳ τοῦ σώματος καὶ τῷ ἄνθει τῆς ὥρας ἠκμαζεν’ καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων καὶ μουσικῆς ἡσκητο: ἀστεία τε καὶ αἰμύλος ἦν, καὶ τὸ σύμπαν οὕτως ἐπαφρόδιτος ὥστε καὶ ὀφθεῖσα ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον πάντα τινά, καὶ τὸν πάνυ δυσέρωτα, κατεργάσασθαι.

...Masinissa, Sophōniba'ya yalnızca beden simetrisi ve gençliğinin baharının verdiği güzelliğe sahip olmasından değil, aynı zamanda mükemmel derecede edebî ve müzik eğitimi almasından dolayı derin bir aşk besliyordu. [Sophōniba] hem akıllıydı hem de nazikti. Her şeyiyle o kadar büyüleyiciydi ki [ona] bakıldığında veyahut sesinin duyulması hâlinde, bütün bu özellikler kendisinde gönlü olmayanı bile elde etmesi için yeterliydi.

A6, P17 Cass. Diō 14. 57. 8:

...ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δικτάτορα τὸν Φάβιον ἀνεῖπον.

...Romalılar, Fabius'u dictatōr ilan ettiler.

A6, P18 Cass. Diō 17. 57. 53:

...μέντοι καὶ ἠθέλησε τοῦτον τίσασθαι: προὔποπτευθεῖς γὰρ ἔφυγε, καὶ ἐς τὴν Λιβύην ἐλθὼν πολλὰ μὲν καθ' ἑαυτόν, πολλὰ δὲ καὶ μετὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τὸν Σύφακα καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐλύπησεν. πολλῶν ἀντιλεγόντων ἐπετράπη τότε, καὶ τῷ Σύφακι συγγενέσθαι ἐκελεύσθη”

...Masinissa, ondan [Asdrubal'den] intikam almak istedi. Ancak kuşkuya kapıldığı için kaçmıştı. Libya'ya vardığı vakit hem Syp-haks'ı hem de Kartacalıların çoğunu Romalılar sayesinde yaraladı.

A6, P19 Cass. Diō 17.82.1:

...“ὅτι διεκηρεύσαντο οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Σκιπίωνι. ἦν δὲ τὰ διωμολογημένα ὁμήρους τέ σφας δοῦναι, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς τε αὐτομόλους οὓς ἦτοι τῶν Ῥωμαίων ἢ τῶν συμμάχων σφῶν εἶχον ἀποδοῦναι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας πάντας καὶ τὰς τριήρεις πλὴν δέκα παραδοῦναι, καὶ τὸ λοιπὸν μὴ κεκτῆσθαι μήτε ἐλέφαντας μήτε ναῦς, καὶ τῷ Μασινίσσῃ πάντων ὧν εἶχον αὐτοῦ ἀποστῆναι καὶ ἐκείνῳ δοῦναι, τήν τε χώραν καὶ τὰς πόλεις τὰς ἐν τῇ ἐπικρατεῖᾳ αὐτοῦ οὔσας ἀφεῖναι, καὶ μήτε καταλόγους ποιεῖσθαι μήτε μισθοφόροις χρῆσθαι μήτε πόλεμον πρὸς μηδένα παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην ἀναιρεῖσθαι.” ἀνδ' ἰν παρτ' σσιδας ἀναιρεθεῖς.”

...Kartacalılar, Scipiō'ya barış teklif ettiler. Üzerinde anlaşlıkları şartlar şunlardı: Kartacalılar, ister Romalı olsun ister Roma müttefik-i olsun rehineleri ve firarileri iade edecek, tüm fillerini ve on tanesi hariç triremeleri Roma'ya teslim edecek, Masinissa'dan ele geçirdiklerini geri verecek, Romalıların rızası olmadan hiçbir paralı asker edinemeyecek, hiçbir yere savaş açmayacak ve etkisi altına aldığı kentleri iade edecektir”

DİZİN

A

- Abba 175
Acerbas 28
Acerrae 200, 348
Achradina 130, 131
Acrae 78
Acragas 6, 78, 79, 88
Acrillae 129
Actium Muharebesi 192
Adherbal 90, 174
aedilis 259, 319
Aegates 6, 88, 92, 93
Aegyptus 45, 46
Aemilius Paullus 108, 109, 188
Aeneas 62, 103, 209
Aetolian League 137
Africa 6, 25, 30, 31, 35, 38, 56, 60, 66,
83, 84, 85, 86, 87, 88, 94, 96,
100, 102, 167, 169, 172, 188,
203, 263
Africanus 56, 98, 147, 148, 180, 182,
183, 184, 191, 202
Agathoklēs 35, 73, 318
Agora 20
Agrigentum 34, 120, 129, 131
Agrippa 67, 80
Albinus 55, 64, 94, 120, 200
Aleksandreia 45, 49
Alsium 92
Amilcar 18, 81, 82, 84, 89, 92, 93, 94,
96, 246
Amtorgis 138
Anapus Nehri 129
Andobales 152, 153
Annō 29, 71, 75, 76, 79, 84, 93, 112,
123, 125, 126, 132, 158, 164,
226, 234, 277, 278, 339
Antiokhos 182, 327, 343
Antoninus 45, 46, 48, 59, 63, 65
Apameia Antlaşması 182
Apenin Dağları 102
Aphroditē Tapınağı 91
Apollōn 190, 257
Appia 141
Appius Claudius Caudex 75
Appius Claudius Pulcher 126, 132
Apsis 189
Apulia 7, 107, 109, 114, 118, 122, 134,
142, 144, 145, 146, 154, 156,
162, 163, 225, 231, 234
Aquillius Florus 82
Arabia 47, 48, 49, 59

Archradina 127
 Argos 130
 Ariminium 158
 Aristotelēs 13, 30, 31, 32, 33, 207
 Arkhimedēs 128, 131
 Armenia 182
 Arnus 102, 104, 197
 Arretium 104
 Artemis 129, 130
 Asdrubal 18, 84, 88, 89, 94, 96, 97,
 102, 112, 121, 124, 137, 138,
 148, 152, 153, 156, 158, 159,
 160, 161, 162, 163, 164, 167,
 168, 172, 173, 175, 176, 184,
 188, 189, 190, 191, 201, 233,
 238, 243, 245, 246, 247, 255,
 256, 258, 272, 277, 305, 317,
 318, 321, 324, 325, 339, 350
 Asdrubal Giscō 137, 148
 Asia Minor 170, 182
 Asinius Pollio 55
 Asklēpios Tapınağı 21, 190, 257, 324
 Aspis 84, 193, 263, 318
 Astarte 28
 Atatürk 183
 Atellani 142
 Atilius Caiatinus 82
 Atilius Rēgulus 83, 86, 88, 108, 195,
 263, 264
 Attalos 170, 182
 Aufidus 109, 111, 114
 Augustus 28, 44, 55, 58, 62, 67, 68,
 109, 170, 224, 253
 Aulus Manlius 155
 Ausculum 36
 Austicula 122
 Azoros 25

B

Babil 26
 Baecula 7, 152, 158, 201
 Baetis Nehri 138, 152
 Bagradas 7, 30, 175
 Bantia 154
 Belos 28, 248
 Beneventum 7, 36, 125, 132, 135, 140

Bithynia 60, 61, 182, 183, 343
 Bomilcar 129
 Bostar 141
 Bostarus 84
 Boulē 32
 Bovianum 36
 Britannia 65
 Brundisium 49, 135
 Bruttium 92, 125, 132, 140, 142, 143,
 145, 147, 158, 163, 171, 176, 233
 Brutus 48, 58
 Bulotus Nehri 170
 Byblos 26
 Byrsa 19, 20, 21, 28, 30, 189, 190, 249,
 250, 254, 255, 256, 257, 261,
 324, 328

C

Caecilius 76, 81, 88
 Caesar 13, 48, 53, 54, 55, 58, 62, 179,
 192, 207, 209, 252
 Calabria 92, 125, 139, 154
 Calatia 141
 Calatini 142
 Cales 122
 Calpurnius Pisō 189, 318
 Camarina 77, 82
 Campania 36, 79, 107, 109, 121, 122,
 123, 124, 125, 132, 134, 140,
 141, 234
 Cannae Muharebesi 6, 108, 109, 111,
 115, 117, 119, 162, 199
 Canusium 145, 146, 147, 160, 229
 Cape Ecnomus 83
 Capitolium 113, 243, 349
 Capua 7, 119, 122, 125, 132, 133, 134,
 135, 139, 140, 141, 142, 157,
 200, 234
 Caracalla 60, 62, 63, 65, 66, 69, 180
 Carchedon 25, 248
 Carmona 165
 Carpetani 149
 Cartagena 149
 Carthago Nova 7, 57, 94, 148, 149,
 150, 151, 152, 201, 238, 246
 Carthalo 88, 90, 92, 145

Cartrum 24
 Casilinum 6, 115, 124, 125
 Casilium 122
 Castillo 150
 Castola 153
 Castulo 149
 casus belli 185
 Catane 77
 Catilina Tertibi 48
 Catus Quinctius 160
 Catō 14, 102, 183, 184, 185, 187, 188,
 190, 193, 197, 202, 208, 296
 Caudium 123, 125
 Caulonia 145
 Censor 183
 Cēnsōrinus 185, 187, 305, 311
 Centuripa 77
 Cephaloedium 87
 Cesano 159
 Chelandia. Bakın
 Cicero 13, 28, 170, 181, 207
 Cincius Alimentus 40, 44, 55
 Cisalpina Gallia 102, 200
 Clastidium 100, 101
 Claudius Marcellus 121, 124, 126,
 142, 143, 146, 154, 231
 Claudius Quadrigarius 109
 Clupea 84, 85, 87
 Coelius Antipater 44, 56, 154
 Combulteria 122
 Commodus 60, 63, 64, 69
 Compsa 125
 Compuleria 125
 Consentia 121
 Constantinus 50
 Corcyra 145
 Cornēlius Fronto 45, 46
 Cornēlius Lentulus 97, 146
 Cornēlius Nepos 14, 100, 102, 181,
 197, 208
 Cornēlius Scipiō 80, 82, 83, 87, 98,
 100, 147, 148, 172, 220, 240,
 262, 305
 Corsica 82, 83, 94, 95, 203
 Cossyra 87
 Crētē 182

Crotōn 110, 154
 Culchas 165
 Cumae 92, 122, 133
 Curtius Rufus 13, 29, 44, 208
 Cynoscephalae 182
 Cyprus 28, 31, 54

D

Dacia 48, 59
 Dakamas 176, 276
 Deditio 186, 187
 Dēlos 21
 Delphoi 170, 265
 Demokrates 145
 dēmos 30
 dictatōr 32, 223, 349
 Didō 21, 28, 29, 31, 44, 248
 Diodōros 11, 13, 25, 27, 29, 30, 34, 39,
 44, 50, 56, 78, 79, 85, 170, 181,
 185, 208
 Diogenes Laertius 181
 Dion Chrysostomos 45
 Drepana 6, 87, 89, 90, 92
 Duillius 81, 82

E

Ebro Antlaşması 39, 40
 Ebro Nehri 57, 97, 98, 123, 137, 139,
 148, 149
 Echetla 77
 Elagabalus 66
 elektron 24
 Elissa 28, 31, 248
 Emporium 148, 297
 Enna 77, 82
 Ennius 44, 75, 103, 108
 Epicydēs 126, 127, 129, 130, 131, 342
 Epipolae 130
 Eshmun 190
 Etruria 98, 102, 104, 105, 156, 158,
 198, 221
 Etrüsk 34, 35, 79, 155
 Euphratēs 47, 57
 Euryalus 130
 Eutropius 13, 44, 78, 83, 85, 208

F

Fabius Maximus 97, 106, 108, 117,
121, 124, 196, 198, 223
Fabius Pictor 40, 44, 55, 103
Fannius 56
Fanum 159
Fasti Triumphales 81
Fenikeliler 27, 103, 248, 261
Florus 13, 82, 159, 208
Fortuna Primigenia 171
Fregellae 155
Fregenae 92
Frentanum 160
Frontinus 13, 144, 181, 208
Fronto 45
Fugifulae 125
Fulvius Flaccus 132, 133, 134, 140,
141, 157, 158

G

Gadēs 149, 164
Gaius Aurunculeius 157
Gaius Claudius Nero 146, 156, 158
Gaius Decimus Flavius 147
Gaius Flaminius Nepos 104
Gaius Furius Placidus 76
Gaius Gracchus 187, 192, 252
Gaius Laelius 149, 190
Gaius Lutatius Catulus 94
Gaius Sallustius Crispus 56
Gaius Sempronius Blaesus 135
Gaius Terentius Varro 108
Gaius Velleius Paterculus 44
Gallia 101, 121, 153, 156, 158, 159,
219, 220, 265
Gallia Cisalpina 121, 158
Gela 34
Genua 164
Germania 47, 57
Geronium 109
Geta 65
Gnaeus Fulvius Centimalus 140
Gnaeus Naevius 44
Grachuss 48
Grumentum Muharebesi 156

Gulussa 174, 189

H

Hadrianus 45, 46
Hadrumentum 176, 202
Halaesa 74, 77
Halicyae 78
Halikarnassoslu Dionysios 11, 37, 43,
50, 74
Halykos 34, 35
Heirkte 6, 92
Heles 142
Hellas 34, 36, 48, 49, 56, 118, 121, 137,
194
Hellēn 11, 15, 18, 25, 26, 34, 36, 39,
43, 55, 56, 57, 59, 63, 73, 78, 87,
95, 110, 118, 163, 170, 181, 194,
203, 346
Helorus 78, 128
Helvius Pertinax 60, 64
Hēraklēs 28, 29, 34, 35, 102, 149
Hēraklēs Tapınağı 102
Herbesus 127, 128
Herdonea 7, 134, 142, 143, 201
Hermæan Burnu 87
Herodianus 180
Hērodotos 13, 26, 50, 55, 57, 204, 208,
249
Hiempsal 44, 174
Hierōn 6, 39, 73, 75, 76, 77, 78, 95,
104, 126, 127, 196, 341, 343
Himilko 34, 124, 130
Hippacra 189
Hippokratēs 126, 127, 129, 130, 131,
342
Hirpini 123
Hispania 17, 47, 51, 96, 98, 100, 107,
124
Horatius 13, 162, 181, 192, 208, 263
Hyblaia 128

I

Iasōn 103
İbērialılar 103, 112, 164
İbērus 94, 98, 102, 121, 123, 236
İlias 27

Ilipa 7, 164, 165, 167
 Illyricum 186
 Ilorci 139
 Ionnis Malalas 181
 Iosephos 29
 Italia 35, 36, 37, 40, 47, 62, 73, 74, 75,
 76, 80, 85, 92, 93, 95, 98, 100,
 102, 103, 110, 115, 117, 118,
 119, 121, 124, 125, 126, 137,
 141, 145, 154, 156, 158, 159,
 162, 163, 164, 168, 169, 170,
 171, 173, 176, 179, 180, 181,
 191, 196, 201, 203, 220, 225,
 230, 233, 240, 246, 261, 262,
 265, 266, 269, 282, 327, 330, 341

Ityca 172, 270

Iulia Domna 65

Iulia Maesa 66

Iunius Pera 121

Iunius Pullus 90

Iuno 28, 163

Iustinus 13, 28, 30, 181, 182, 208

İ

İmparatorluk Çağı 17, 204

imperium 52, 123, 155

K

Karmone 165

Kelt 43, 47, 93, 97, 112, 265, 330

Keltİbërialı 175, 228, 246

Khalkedon 183

Knidos 21

Konioi 149

Korinthos 35, 192, 194, 253

Kōthōn 21, 22, 255, 256

Ksanthippos 85, 86, 87, 263, 264

Ksenophōn 55

Kybele 170

Kybeleia 170

L

Lælius 244, 245

Lagus 341

Lakedaimonia 30, 264

Larinum 160

latifundia 192

Latium 36, 37, 38, 141

Le Kram 30

Leontini 7, 78, 126, 127, 342

Lepidus 48

Leptis Minor 176

Lex Calpurnia 188

Libya 7, 20, 29, 38, 47, 51, 55, 64, 76,
 84, 86, 91, 93, 97, 121, 163, 164,
 171, 172, 173, 176, 177, 179,
 180, 183, 187, 188, 189, 193,
 194, 201, 202, 239, 240, 241,
 247, 248, 249, 252, 259, 261,
 262, 263, 265, 269, 271, 279,
 282, 287, 295, 301, 303, 308,
 320, 328, 330, 338, 339, 341,
 343, 350

Libyssa 183

Liguria 93, 164, 282, 330

Lilyaeum 172

Lipara 80, 88

Livius 11, 14, 20, 26, 29, 30, 31, 37,
 39, 40, 43, 44, 56, 63, 71, 96, 98,
 100, 102, 103, 106, 108, 109,
 110, 111, 112, 114, 115, 117,
 118, 119, 120, 122, 124, 125,
 126, 127, 129, 132, 133, 134,
 135, 137, 138, 139, 140, 141,
 142, 143, 144, 145, 146, 149,
 151, 153, 154, 156, 157, 158,
 159, 160, 161, 162, 163, 165,
 166, 167, 169, 170, 171, 172,
 173, 177, 178, 179, 181, 182,
 185, 186, 195, 197, 208, 252

Locri 7, 92, 154, 155, 169, 170, 201

Longanus Nehri 74

Lucania 133, 140, 143, 146, 154, 156,
 157, 160, 230

Lucius Appuleius Saturninus 48

Lucius Arrenius 155

Lucius Caecilius Metellus 76

Lucius Cassius Hemina 44

Lucius Cincius 44, 154

Lucius Furius Purpurio 144

Lucius Mancinus 318

Lucius Minucius 106
Lucius Porcius Licinius 158
Lutatius Antlaşması 39, 95, 196
Lutatius Catulus 92
Lybissus 343
Lydia 295

M

Macedonia 6, 49, 60, 120, 168, 180,
182, 187, 188, 326, 327
Macella 81
Macrinus 60, 66
Macrobius 14, 109, 192, 208
Maecēnas 67
Maenadlar 316
Magna Graecia 120
Magna Mater 170, 171
Magnos Aleksandros 27, 35, 44, 63
Magō 112, 120, 121, 133, 134, 137,
138, 141, 148, 150, 151, 153,
164, 165, 167, 175, 201, 226,
238, 242, 243, 245, 269, 282,
287, 330
Magōn 34, 339
Maharbal 112, 113, 222, 226, 227
Malgernus 28
Mamertinler 73, 74
Mancınık 152
Mandonius 152
Manduria 145
Manicius 21
Manius 77, 155, 187
Manius Aulus 155
Manlius Vulso 83, 88
Marcius 114, 185, 187, 245
Marcus Aurelius 45, 46, 47, 63, 64,
65, 68
Marcus Cenenius Paenula 133
Marcus Helvius 146
Marcus Licinius 146
Marcus Raecius 158
Marcus Sergius 169
Marcus Silanus 149
Marius 48
Marmoreae 142
Marrucina 160

Mars 73
Masinissa 56, 138, 165, 167, 168, 169,
172, 173, 174, 175, 176, 177,
179, 180, 184, 185, 186, 188,
189, 201, 202, 243, 245, 247,
260, 271, 272, 276, 282, 283,
288, 297, 303, 317, 338, 349, 350
Massylia 158, 271
Mastanabal 174
Mauritani 260
Medler 313, 326
Megalia 21
Megar 20
Megara 78, 127, 189, 321, 328
Melkart 28, 29
Messana 73, 74, 75, 77, 78, 261
Metapontinler 230
Metapontum 136, 137, 143, 157, 230
Metaurus 7, 158, 159, 160, 161, 163,
164, 201
Mısır 26, 27, 45, 46, 48, 49, 56, 57, 91,
182, 252, 341
Micipsa 174
Minucius 107, 108, 112, 199, 223, 224
Mithridatēs 48, 49, 53
Motya 34
Mylae 6, 80, 81, 82

N

Napoli 124
Nasica 184, 185, 188, 190, 296, 305
Neapolis 36, 189, 193
Nebukadnezar 26
Nemesis 279, 311
Nepheris 189, 193
Nero 141, 156, 157, 159, 160, 161, 162,
163, 239
Netum 78
Nicaea 60
Nico 136, 137, 145
Nola 6, 115, 120, 122, 123, 124, 125
Noukeria 200, 348
Nuceria 200, 348
Numidia 47, 51, 85, 100, 138, 139,
143, 167, 168, 174, 175, 179,
184, 185, 189, 289

Numistro 7, 143, 144, 147

O

Octavianus 48, 54, 58, 62, 67

Octavius 176, 276, 339

Odysseia 13, 27, 208, 261

Oedipus 118

Olbia 83

Olympiat 295

Orbitanium 125

Oreto 88

Orso 238

Ortygia 130, 131

Ostia 116

Otacilius Crassus 77

Ouermina 287

Ovidius 104, 170

P

Padus 220

Panormus 80, 82, 87, 88, 92

Parthlar 49

Patelia 154

Paulus 55, 111, 112, 113, 199, 347

Pax Romana 68

Pergamon 60, 170

Persler 313, 326

Perusia Savaşı 48

Pescenninus Niger 64

Pessinus 234

Petelia 115, 121

Philippi 48, 58

Philippos 6, 120, 135, 137, 145, 182

Philistos 25

Philomenus 136, 137, 145

Phoinike Barışı 168

Pirene 153, 219, 239

Pisō 44, 189, 259, 318, 319

Placentia 101, 159, 221

Plebs 77

Plestinus 222

Plinius 14, 19, 102, 181, 208

Plutarkhos 14, 45, 48, 53, 105, 106,
107, 108, 110, 113, 116, 117,
119, 129, 131, 155, 165, 181,
183, 184, 193, 208, 252

Polybios 11, 14, 21, 30, 31, 34, 37, 38,
39, 40, 43, 49, 53, 55, 57, 59, 63,
71, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 81, 83,
85, 87, 90, 94, 96, 97, 100, 101,
103, 104, 105, 106, 108, 109,
110, 111, 148, 149, 151, 153,
154, 156, 161, 162, 163, 165,
166, 172, 173, 175, 176, 177,
178, 181, 182, 184, 185, 186,
187, 190, 193, 196, 197, 199,
203, 208, 264, 326

Pompeius 30, 48, 50, 176, 208, 252

Pomponius 105, 124

Ponarmus 82

Po Ovası 98, 100, 101

Pön 26, 110, 163, 263

praetor 52, 60, 92, 93, 95, 127, 131,
132, 183, 196, 236, 328, 341

Priamos 326

Propertius 181

Provincia Sicilia 95

Prusias 183, 343

Ptolemaios 91, 182, 341

Publica 37, 54, 58, 69, 109, 160

Publius Cornelius Scipio 147

Publius Licinius Crassus 169, 171

Publius Matienus 169

Publius Sempronius Tuditanus 171

Publius Sulpicius Galba 140

Puetoli 116

Punica 17, 26

Pydna Muharebesi 187

Pylos 259

Q

Qart Hadasht 25

Quintius Flavius Flaccus 154

Quintus Fabius Maximus Verrucosus
106

Quintus Pleminius 169

R

Res Publica 58, 69

Rhegium 74, 145, 169

Rhodanus 100

Rhōmaika 7, 18, 47, 51, 61, 62, 194

Romulus 14, 44, 208, 259, 320
 Rubicon 62
 Rutilius Rufus 55, 96, 196, 248
S
 Sabatini 142
 Saguntum 6, 39, 40, 56, 95, 96, 97,
 115, 123, 137, 149, 200, 236, 238
 Salapia 142
 Sallustius Crispus 44, 63
 Samnium 36, 123, 125, 132, 140, 142,
 143
 Sayda 23, 26
 Sebastos 253
 Segesta 34, 78, 81
 Seleukeia 47
 Seleukos 182
 Selinus 88
 Sena 159
 Senato 5, 30, 32, 33, 37, 53, 64, 69, 74,
 75, 77, 82, 84, 86, 92, 97, 107,
 109, 111, 113, 118, 119, 122,
 123, 124, 133, 135, 140, 143,
 147, 158, 159, 162, 171, 173,
 178, 179, 180, 182, 184, 185,
 186, 187, 188, 190, 194, 223,
 236, 252, 259, 282, 296, 303,
 306, 311, 315, 320, 328, 343
 Seneca 14, 192, 209
 Sibylla 114, 170, 234
 Sicca Veneria 93
 Sicilia 17, 20, 24, 25, 34, 35, 37, 38,
 39, 40, 43, 47, 49, 51, 71, 73, 74,
 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83,
 84, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94,
 95, 100, 102, 104, 120, 121, 126,
 128, 129, 131, 135, 137, 145,
 154, 172, 176, 180, 183, 184,
 188, 195, 196, 203, 231, 239,
 261, 263, 265, 276, 303, 305,
 312, 318, 327, 341, 342
 Sidon 26, 190
 Silanus 167, 245, 246
 Silius Italicus 163, 181
 Sinuessa 121
 Smyrna 60

Solus 87
 Sophōniba 29, 167, 168, 173, 174, 201,
 202, 272, 349
 Sparta 30, 33
 Spartargena Carthagera 238
 Strabōn 14, 20, 21, 22, 181, 193
 Suessula 122, 141
 Suetonius 14, 181, 209
 Sulci 83
 Sulla 48, 53, 133, 180
 Sulpicius Paternulus 83
 Syphaks 167, 168, 172, 173, 175, 201,
 202, 238, 247, 260, 271, 287, 350
 Syracusae 7, 34, 35, 73, 74, 75, 76, 77,
 78, 90, 95, 104, 120, 126, 127,
 128, 129, 130, 131, 139, 145,
 169, 180, 200, 341, 342
 Syros 102
Ş
 Şalmaneser 26
 Şur 26
T
 Tagus Nehri 148, 153
 Talantōn 78, 95
 Tanit 23, 24
 Tarentum 7, 36, 71, 104, 115, 125, 132,
 135, 136, 137, 140, 144, 145,
 146, 154, 200, 201, 230, 232
 Tarentumlular 135
 Tarquinius 37
 Tarraco 148, 149, 151, 152, 167
 Taurasia 220
 Tauromenium 78
 Terentius 108, 109, 112, 118, 199, 347
 Theodoius 54
 Thukydides 50, 55, 63, 204, 205
 Tiberius Claudius 171
 Tiberius Fonteius 138, 139
 Tiberius Sempronius Gracchus 118,
 133
 Tiberius Sempronius Longus 100,
 101
 Tiber Nehri 98, 116, 141, 234
 Ticinius 100, 101, 197

Tifata Dağı 122, 140
 Tigrēs 47
 Timaios 28, 30, 43, 76
 Titus Claudius Asellius 156
 Titus Flavius Domitianus 45
 Titus Quinctius Crispinus 154
 Torquatus 131
 Traianus 46, 49, 59
 Trebia 6, 101, 102, 104, 105, 112, 197
 Trebula 122
 tribunus 81, 90, 146, 155, 156, 183,
 248

trierarkhos 264
 trireme 79, 179
 Troia 25, 326
 Tullius 207, 259, 320
 Tunus 22, 30, 85, 176, 193
 Turditania 238
 Tykhē 61, 205
 Tyros 23, 24, 25, 26, 28, 29, 35, 44,
 182, 188, 248

U

Umbria 104, 159
 Utica 7, 30, 38, 172, 173, 175, 187, 189,
 193, 201, 305, 318

V

Valerius Falto 92

Valerius Laevinus 131, 135
 Valerius Maximus 26, 77
 Valerius Messalla 79
 Varro 55, 109, 111, 112, 113, 158, 199,
 226, 228
 Veii 35
 Venusia 113, 144, 154, 156, 157
 Vergilius 14, 21, 28, 44, 209, 248
 Voltumnus 111, 141

Y

Yahudi İsyanı 45

Z

Zakanthaia 200
 Zama 7, 163, 169, 176, 177, 179, 181,
 191, 202
 Zonaras 13, 21, 62, 75, 89, 94, 97, 98,
 100, 101, 102, 103, 107, 111,
 114, 118, 119, 120, 123, 125,
 128, 130, 131, 139, 141, 152,
 155, 163, 164, 168, 173, 174,
 180, 181, 183, 185, 188, 189,
 190, 196, 197, 199, 200, 201,
 202, 207
 Zorus 248

Sehriye Şahin

APPIANOS ALEKSANDREUS VE
CASSIUS DİO COCCIANUS'A GÖRE

ROMA-KARTACA SAVAŞLARI

Bizler, tanrıların emirleriyle kurulmuş kadim bir kent hatırına, büyük şan ve şeref hatırına, tüm dünyaya yayılmış bir isim hatırına, tanrılara adanmış pek çok tapınakların hatırına yalvarıyoruz. Artık sizlere zararı dokunmayan ölümlerin mezarlarını, çocuklarından gelen adaklardan mahrum etmeyin. Bizlere acıyorsanız; tapınaklarımızı, forumumuzu, meclisimize başkanlık eden tanrılarımızı koruyun.

Kentleri yok olmanın eşiğindeki Kartacalılar, Romalılara böyle yalvarmıştı. İki taraf arasında, yıllarca sürecektir amansız bir mücadeleye dönüşen üç büyük savaşın sonunda Kartaca kenti, hem kurulduğu bölgeden hem de tarih sahnesinden silinmekle kalmadı, âdeta kökleriyle beraber kazındı. Bu yakarıştan yaklaşık yetmiş sene evvel Annibal, İspanya ve İtalya'yı işgal etmiş, Roma'yı neredeyse yok olmanın eşiğine getirmişti. Annibal adı Avrupa'da dehşetin sembolü olmuş, Akdeniz ile Alpleri aşarak İtalya'ya taşınan filler, Roma Senatosu'nun ve lejyonlarının korkulu rüyası hâline dönüşmüştü. Publius Scipio Africanus, ikinci Roma-Kartaca Savaşı'nda mücadeleyi Afrika'ya taşıyarak Annibal'i etkisiz hâle getirdi. Yarım yüzyıl sonra da Scipio Aemilianus Kartaca'yı ortadan kaldırdı. Sehriye Şahin, *Roma-Kartaca Savaşları* adlı kitabında 118 yıl süren bu mücadeleyi, Roma'nın tutunma çabasını, Annibal'in Roma tarih yazımında değişen imgesini ve Kartaca'nın son direnişini dönemin önemli kaynakları arasında sayılan Appianos ve Cassius Dio'nun metinleri dışında, diğer çağdaş yazarların metinlerini de büyük bir titizlikle derleyerek bütün ayrıntılarıyla ortaya koyuyor.

facebook/selengeyayinevi
instagram/selengeyayinlari
twitter/selengeyayinevi
selenge.com.tr

ISBN 978-625-7459-31-0

